

HANS TAUSENS POSTIL

I

**UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
CARLSBERGFONDET**

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKABS

UDGAVE AF

HANS TAUSENS POSTIL

MED INDLEDNING OG NOTER AF

BJØRN KORNERUP

DR. THEOL.

FØRSTE BIND

KØBENHAVN

LEVIN OG MUNKSGAARDS FORLAG

1934

TILSYN

PROFESSOR, DR. THEOL. J. OSKAR ANDERSEN

DR. PHIL. MARIUS KRISTENSEN

Kbhvn. - Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkær).

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	1
Tekstprøver	120
Tekstrettelser	125
Kommentar	130
Glossar ved Marius Kristensen....	153

INDLEDNING

I

LIGESOM det forlængst er blevet erkendt, at det var en Misforstaaelse at tro, at Bibelen i Middelalderen overhovedet ikke skulde have været udbredt i Oversættelser¹⁾, saaledes har man ogsaa mere og mere vundet Klarhed over, at det er en Vildfarelse at mene, at der i samme Tidsalder saa godt som aldrig er blevet prædikeret over Dagens Evangelier og Epistler ved Guds-tjenesten. Denne ældre Tidens vrang Opfattelse synes især at gaa tilbage til nogle dels ensidige, dels misforstaaede Ytringer hos LUTHER²⁾ og har blandt andet paa Dansk fundet et klassisk Udtryk hos Kirkehistorikeren ERIK PONTOPPIDAN, der et Sted siger: »for Reformationen blev oftest holdt Messe for de Døde i Fegefyr og sielden prædikeret for de Levende. Naar dette ogsaa skeede, da bestod Prædiken allermost i nogle Løgn-Legender og urimelige Fabler ...«³⁾.

Den mere indtrængende Udforskning af middelalderligt Aandsliv, som har fundet Sted i det sidste Aarhundrede, har imidlertid lært, at det

1) Jvfr. Indledningen til Facsimileudgaven af Hans Tausens Oversættelse af de fem Mosebøger, Kbh. 1932.

2) R. Cruel, Geschichte der deutschen Predigt im Mittelalter, 1879, S. 648 f.; jvfr. S. 658 f.

3) Erik Pontoppidan, Collegium pastorale practicum, 1757, S. 185, Noten. Jvfr. ogsaa P. H. Schuler, Geschichte der Veränderungen des Geschmacks im Predigen I, 1792, S. 15 ff.

forholder sig ganske anderledes¹⁾. Der kan fra hele Middelalderen nævnes en anseelig Række fremragende Prædikanter, og især siden det 12te Aarhundrede tog Prædikevirksomheden et betydeligt Opsving, som man f. Eks. kan iagttage det hos en Mand som BERNHARD AF CLAIRVAUX († 1153), den første store Taler efter Augustin. Skolastikken skabte den strengt logisk leddelte, fint gennearbejdede Kunstprædiken, Tiggerordenerne uddannede en realistisk, livfuld Prædikenform, velegnet til at gøre Indtryk paa de store Folkemasser, og den tyske Mystik frembragte en egenartet Forkyndelse, der søgte sin Styrke i at skildre Sjælens skiftende Tilstande og Bevægelser. Ogsaa fra de sidste Aarhundreder før Reformationen foreligger der mangfoldige Vidnesbyrd om den betydelige Plads, Prædiken indtog. Det kan maaske være tvivlsomt, om ikke Tiggermunkene paa dette Felt har spillet en større Rolle end Sognegeistligheden, men givet er det, at der atter og atter blev prædikeret for Folket, og at der fandtes talrige betydelige Prædikanter af forskelligartet Støbning. Ikke helt

1) Jvfr. hertil og til det følgende: *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, 3. Aufl., XV, 639 ff. R. Cruel, *Geschichte der deutschen Predigt im Mittelalter*, 1879. Richard Rothe, *Geschichte der Predigt*, herausg. von August Trümpelmann, 1881. A. Linsenmayer, *Geschichte der Predigt in Deutschland von Karl dem Grossen bis zum Ausgange des vierzehnten Jahrhunderts*, 1886.

faa Postiller, der kom i Oplag paa Oplag, giver et godt Indblik i den senmiddelalderlige Forkyndelse. Behandlingen af Skriften formede sig oftest som en kunstfærdig Allegoriserings, Hellenlegendernes Fortællinger indtog en meget fremtrædende Plads, og en djærv Realisme, der ofte slog over i det vulgære, paatrykte Formen dens ejendommelige Præg¹).

Som paa saa mange andre Omraader kom ogsaa i Prædikens Historie den lutherske Reformationsbevægelse til at danne et vigtigt Skel. Paa en ganske anden Maade end i den katolske Kirke blev Ordets Forkyndelse rykket i Forgrunden, ja, gjort til det bærende Midtpunkt i Guds-tjenesten, og i MARTIN LUTHER selv fik den nye Evangelieforstaaelse en Talsmand, der i særlig Grad var skikket til paa forbilledlig Maade at udforme Prædikenen i Overensstemmelse med de reformatoriske Principper²). Grundlaget for al sin Forkyndelse søgte Luther i den bogstavelige Forstaaelse af Skriften, Indholdet blev de afgørende Frelsessandheder, Maalet at vække

1) Værdifulde Oplysninger om senmiddelalderlig Prædiken hos Florenz Landmann, *Das Predigtwesen in Westfalen in der letzten Zeit des Mittelalters (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen I, 1900)*.

2) Th. Harnack, *Geschichte und Theorie der Predigt und der Seelsorge* i hans *Praktische Theologie II, 1878, S. 110 ff.* A. Nebe, *Zur Geschichte der Predigt. Charakterbilder der bedeutendsten Kanzelredner. II, 1879, 1—92.*

Tro paa Guds uforskyldte Naade i Kristus. Her-til kom hans fremragende personlige Fortrin som Taler, fremfor alt den enestaaende Umid-delbarhed og storslaaede Enfold, den profetiske Kraft og Inspiration, der var ham egen, og som gjorde ham det muligt bestandig paa ny uden trættende Gentagelser at belyse de samme Ho-vedtanker.

Foruden ved sine mundtlige Prædikener kom Luther gennem sin »Kirkepostille« (udgivet styk-kevis paa Tysk 1522—28) til at øve en overor-dentlig Indflydelse paa det homiletiske Foredrags Udvikling overalt i de protestantiske Landskir-ker. Han brød med den skolastiske Prædikens stramme Skema og skabte en Forkyndelse i Lig-hed med Oldkirkens Homilier, hvori som oftest jævn Tekstforklaring troligt gaar Haand i Haand med Anvendelsen af Skriftens Tanker til Belæ-ring og Opbyggelse.

Sideløbende med Luthers Indflydelse maa dog ogsaa nævnes MELANCHTONS. Han ejede vel paa ingen Maade sin Mesters Frodighed eller Originalitet som Taler, men ligesom han paa den dogmatiske Teologis Omraade formaaede at sammenfatte Luthers Tanker i en afrundet systematisk Fremstilling, saaledes satte hans formelle Begavelse sig tydelige Spor i den »lu-therske« Prædikens Udformning. Navnlige ved sin homiletiske Ledetraad (*Ratio brevis sacra-*

rum tractandarum concionum, 1535) og ved sine Prædikendispositioner (siden, 1544, udgivne under Titel: *In Evangelia Annotationes*) banede han Vejen for den senere saa almindelige tematiske Prædiken, idet han holdt paa, at man af Perikoperne skulde uddrage »Loci«, visse dogmatiske eller etiske Hovedtanker, hvorom hver enkelt Prædiken burde samle sig. Hovedmængden af de lutherske Prædikanter søgte da i det første efterreformatoriske Tidsrum at gaa en Mellemvej, hvorved de kunde holde fast baade ved Luthers og Melanchts Ejdommeligheder.

II

Det Materiale, der foreligger til Belysning af Prædikens Historie i Middelalderens Danmark, er saare sparsomt. Dog kan man skimte Sporene af en Udvikling, der synes parallel med den tilsvarende i Udlandet. Biskop GUNNERS Levned viser f. Eks., at der allerede i det 12te Aarhundrede jævnlig blev prædikeret paa Latin i de store Kirker og paa Modersmaalet i de almindelige Sognekirker¹⁾. Senere udfoldede især Dominikanere og Franciskanere en livlig Prædikevirksomhed, og i Senmiddelalderen viste der sig et stærkt stigende Behov efter Prædikener.

1) *Scriptores rerum Danicarum* V, 575, 576, 578. Jvfr. L. Helveg, *Den Danske Kirkes Historie til Reformationen* II, 70 f., 243, 489.

Birgittinerbevægelsen virkede i høj Grad fremmende i denne Henseende, og fra birgittinsk inspirerede Kredse stammer den Postil for Vinterhalvaaret, som sammen med nogle andre, spredte Prædikener udgør, hvad der er levnet af dansk homiletisk Litteratur fra før Aar 1500¹⁾. Fra senmiddelalderlige Synoder — f. Eks. 1443 (Aarhus), 1460 (Ribe), 1489? (Lund), 1497 (Slesvig) — kendes ogsaa en Del Paabud, der indskærper Sognepræsternes Forpligtelse til paa Søn- og Helligdage for deres Menigheder at udlægge Dagens Evangelium (exponere evangelium dominicale)²⁾. Meget kraftigt rørte Interessen for Prædikener sig under CHRISTIERN II. Ikke blot taler de gentagne Synodalstatuter — især LAGE URNES fra 1517³⁾ — tydeligt herom, men Kongen selv viste stor Iver for, at der ofte kom til at lyde bibelsk præget Forkyndelse, som det fremgaar baade af hans Instrukser for »Kapellanerne« i Slotskapellet og af hans Love⁴⁾. Det er ogsaa

1) C. J. Brandt, Dansk Klosterlæsning fra Middelalderen, III, 1865. Nogle spredte Homilier udg. ved C. J. Brandt i Kirkehistoriske Samlinger I, 442—57, nogle Juleprædikener udg. ved Ellen Jørgensen smstds. 5. R. IV, 735—50, latinske Prædikener af Nicolaus de Dacia udg. ved Skat Rørdam smstds. 2. R. I, 265—318.

2) G. J. Thorkelin, Samling af danske Kirke-Love, 1781, S. 60, 117. Erik Pontoppidan, Annales ecclesiae Danicae II, 625.

3) Ny kirkehistoriske Samlinger III, 274—5.

4) J. Oskar Andersen, Overfor Kirkebruddet S. 82—3, 160, 165—7.

denne Periode, der har frembragt det ejendommeligste homiletiske Værk fra den katolske Tid i Danmark, CHRISTIERN PEDERSENS (Jertegns) Postil, 1515, der med al sin Forkærlighed for Helgenlegendernes Vildnis dog er baaret af en dyb Respekt for Bibelens Ord og Fortrøstning til Kristi Lidelses og Døds Betydning.

Som allerede Paulus Helie¹⁾ gjorde gældende, var det saaledes ikke den lutherske Reformationensbevægelses Talsmænd, der har Fortjenesten af at have indført Prædiketjenesten, men det laa i Forholdenes Natur, at den paa en ganske anden Maade end før maatte blive bragt til Ære og Værdighed ved deres Virksomhed, og at Prædikenen baade i Form, Indhold og Maal nu blev fuldstændigt ændret. Det var gennem Ordets Forkyndelse, at Tausen og hans Fæller hos Folkets store Mængde vandt Ørenlyd for det nye Budskab; selv yndede de, — som Frants Vormordsen siger²⁾ —, at benævne sig »oss (som nw kalles oc vdi sandhedt ere) ewangeliske prædicke«, og i de bevægede Kampaar tales der mellem Katolikker og Protestanter stadig om Retten til at prædike og om, paa hvilken Maade dette bedst kunde ske. 1530 klagede saaledes Prædikanterne i stærke Toner over Bisperne, at

1) Skrifter af Paulus Helie, udg. ved Marius Kristensen, III, 133 f., 144 f.

2) Skrifter fra Reformationstiden, udg. af H. F. Rørdam, III, 3.

de ikke alene ikke selv prædikede, men heller ikke til dette beskikkede kristelige, lærde Prædikere og Sognepræster, blot grovelig ulærde og ugudfrygtende Mænd, som forkyndte Fabler og løgnagtige Menneskepaafund. I den 36te af de 43 Artikler, som overleveredes Kongen paa samme Tidspunkt, hedder det da ogsaa, at »rett Christne Bisper eller prester (som er all ett) the ere inthet andet end predickere oc tiænere i gudtz rene ordt, huilkedt thennom bør att vdskiffte oc forkynde for almwen, wnder sielss fortabelse...«¹⁾.

Lignende Udtalelser genfindes hos FRANTS VORMORSEN og PEDER LAURENSEN. Den sidstnævnte Forfatter siger i sin »Malmø-Bog«, at een kristelig Prædiken er bedre end 600 Messer, fremhæver med stor Styrke Skriftens Udsagn om Værdien af at høre Guds Ord og anker skarpt over den katolske Prædiketjeneste, der mest gik ud paa at »predicke i pwngen«²⁾.

Ogsaa HANS TAUSEN har i sine første Skrifter lejlighedsvis udtalt sig paa beslægtet Maade. Kristus og Apostlene, siger han i sit Sendebrev til Biskop Jens Andersen, saa selv deres vigtigste Opgave i den mundtlige Prædiken, og

1) Skrifter fra Reformationstiden, udg. af H. F. Rørdam, I, 21; IV, 56, 29.

2) Malmøbogen af Peder Laurensen, udg. af H. F. Rørdam, 1868, Fol. 27 ff., 29. Jvfr. Skrifter fra Reformationstiden V, 34f.

havde lærde og duelige Dannemænd blot efterfulgt dem heri, havde man været bedre faren, end man nu er. Man havde da undgaaet, at den katolske Kirkes Præsteskab havde tiltaget sig Magten til at udlægge Skriften og blandet den med deres menneskelige Meninger og gode Tykke. Derfor var det nødvendigt, at der beskikkedes duelige Mænd, der kunde lære den fattige, forblindede Almue ret i deres Saligheds Vej¹⁾.

III

Da derfor Reformationsbevægelsen endeligt havde sejret i Danmark 1536, maatte en af de mest paatrængende Opgaver være den at sørge for at gøre Præstestanden skikket til at forkynde Evangeliet i luthersk Aand. Allerede paa Herredagen 1530 havde Prædikanterne i deres »endelige Supplikats« til Kongen betonet Ønskeligheden dels af, at de Landsbypræster, der boede i fire Miles Afstand fra en Købstad, fik Befaling til en Gang om Ugen at søge til denne for hos en Læsemester (Lector) at høre en Gennemgang af de Perikoper, de siden skulde udlægge for deres Menigheder, dels af, at de nye Præster, der skulde beskikkes, først nøje blev prøvede af denne Læsemester, for at de uduelige ikke under et evangelisk Skin skulde »føre segh wfor-

1) Smaaskrifter af Hans Tavsén, udg. af H. F. Rørdam, 1870, S. 82 ff., 91.

numstelige ind« og med deres Uskikkelighed gøre mere Skade end Gavn¹⁾).

Som et særlig værdifuldt Hjælpemiddel til at højne Gejstlighedens Dannelsesstandpunkt maatte man anse Tilvejebringelsen af en Postil. Luthers Kirkepostil og Olavus Petris svenske Postiller var netop blevet udarbejdede i dette Øjemed, og ogsaa i Danmark havde man tidligt været betænkt paa at fremskaffe lignende Arbejder. Endnu medens HANS TAUSEN var i Viborg, havde den derværende Bogtrykker HANS WIINGAARD 1529 erhvervet et kgl. Privilegium paa at lade trykke »nogle danske pustiller«²⁾. Saadanne Prædikensamlinger vides imidlertid ikke at være udkommet, og de urolige Forhold i de følgende Aar kan have hindret deres Fremkomst, især hvis HANS TAUSEN, — hvad der i sig selv kan være rimeligt nok —, skulde have medvirket herved. Vistnok i Høsten 1529 var han kommet til København som Sognepræst ved St. Nicolai Kirke, hvor han havde fundet en frugtbar Virkeplads, men paa Herredagen 1533 var han for sine heftige Udfald mod Prælaterne blevet dømt til at forlade Sjællands og Skaane Stifter. Ganske vist fik han kort efter — den 17de August s. A. — Tilladelse til at blive i sin gamle

1) Skrifter fra Reformationstiden IV, 69.

2) Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udg. ved Kr. Erslev og W. Møllerup, S. 199.

Stilling, men kun mod en utvetydig Lydigheds-erklæring til Stiftets Biskop, Joachim Rønnow, hvorved han blandt andet forpligtede sig til at forkynde Evangeliet »rettelig oc klarlig uden all Skentzord og Tale paa Bisper, Prelater, Caniker eller Prester«¹⁾. Medens Grevefejden rasede, synes han at have opholdt sig i København og har formodentlig nu fundet Ro og Lejlighed til at udarbejde baade Oversættelsen af de fem Mosebøger og sin Postil.

I Fortalen til denne sidste siger Tausen, at han »aff predickerns raad oc tilskønd« havde taget sig dette Arbejde paa, men giver ingen nærmere Oplysning om, paa hvilket Tidspunkt dette er sket. Dedikationen i første Del til Christian III, Danmarks og Norges Konge, er dateret »Kiøbenhaffn M. D. XXXVI«, og formodentlig har de to Hovedparter af Værket foreligget færdige, da denne blev skrevet. Hvornaar i Aaret 1536 Dedikationen er blevet undertegnet, siges ikke, men af den Maade, hvorpaa Tausen betegner sig, — »Eders Kong. Maiestatz ydmyge tiænere«, — og af hele Karakteren i hans Henvendelse til den Fyrste, hvem Gud med »euentyr oc wunder« havde ført til kongelig Højhed og Ære, er det rimeligt at slutte, at det er sket

1) Ny kirkehistoriske Samlinger III, 13—16. P. Røn, Scia-graphia Lutheri Danici sive Biographia Magistri Johannis Tausani, 1757, p. 73—4.

efter den 6te August, Dagen for Christian III's Indtog i København, som den foregaaende 28de Juli havde overgivet sig til ham. Den Maade, hvorpaa Tausen derpaa udtaler sit Ønske om, at Kongen »nu« vilde hjælpe Evangeliet »paa foed med en god bequem reformatz« (jvfr. nærmere nedenfor), kan maaske tyde paa, at Dedikationen stammer fra før den 30te Oktober, paa hvilken Dag Stænderrigsdagen i København udstedte den Reces, der lovsikrede Reformationens Gennemførelse i Danmark. Antagelig ligger den i hvert Tilfælde før den 11te November, da Indkaldelsesbrevene til at sammentræde i Kommissionen til Udarbejdelse af Kirkeordinansen udgik¹⁾. Forøvrigt er det interessant at iagttage, hvorledes mange af de Reformønsker, Tausen fremsætter i Dedikationen, ret nøje svarer til dem, som findes udtrykt i en paa Plattysk skreven Supplik, som »Prædikanter og Guds Ords Tjenere i Sjælland, Skaane og Jylland« indgav til Kongen. Denne Supplik er ganske vist udateret, men synes af indre Grunde bestemt at maatte henføres til Efteraaret 1536²⁾.

1) Kirkehistoriske Samlinger 5. R. VI, 153.

2) Original i Danske Kancellis Arkiv, Indlæg til Registre og Tegnelser, 1536?, trykt i C. T. Engelstoft, Reformantes et Catholici tempore quo sacra emendata sunt in Dania concertantes, 1836, p. 185—8. Om Dateringen heraf se H. F. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621 I, 44 og Kirkehist. Saml. 5. R. VI, 153—4.

Naar Tausen paa Titelbladet til Postillens første Del kaldes »Predickere y Kiøbenhaffn«, er dette for saa vidt urigtigt, da Tausen paa det paagældende Tidspunkt — 1539 — var Lektor i Roskilde. Det maa da hentyde ikke til Trykkeaaret, men til det Aar, hvori Dedikationen blev underskrevet. Dedikationen til tredje Del har Tausen dateret »Roschilde den Søndag Iudica. . . M. D. XXXVIII«, det vil sige den 7de April 1538.

IV

Af Hans Tausens Postil kendes kun een Udgave, trykt i Magdeburg 1539. Medens Mosebogsoversættelsen var udkommet hos Michael Lotter, valgte Tausen at lade sin Postil trykke hos HANS WALTHER (1500—1560), der var virksom i Magdeburg fra ca. 1530 til sin Død. Han hørte ikke til Tysklands betydeligste Bogtrykere, men fra hans Værksted udgik der dog i Aarenes Løb en stor Mængde Reformationslitteratur, deriblandt en Række nedertyske Oversættelser af Luthers Smaaskrifter. Jævnlig benyttede ogsaa Forfattere i Danmark hans Trykkeri, der aabenbart i høj Grad har været beregnet paa at betjene danske Kunder. Saaledes har han besørget Trykningen af saa statelige og vigtige Værker som Peder Palladius' Oversættelse af

Luthers Bedebog 1541 og af den danske Alterbog 1556¹⁾).

Tausens Postil bestaar af to Hovedparter, Vinterdelen (I) og Sommerdelen (II), hvortil Passionshistorien (III) slutter sig som en tredje Del. Alle tre er de i Oktavformat²⁾. Af I er der i danske og udenlandske Biblioteker ialt bevaret 7, af II 5 og af III 9 Eksemplarer. Som Grundlag for den her reproducerede Udgave er der benyttet Eksemplarer i Det kgl. Bibliotek i København.

Vinterdelen indeholder 232 Blade, signerede A 8—Z 8, Aa 8—Ff 8. Fraregnet Fortalerne og Registeret er de tillige folierede I—CCXIX. Sommerdelen tæller 340 Blade, signerede a 8—z 8, aa 8—tt 8, vv 4 (folierede I—CCCXXIX, med enkelte Fejl i Folieringen), og Passionshistorien 68 Blade, signerede A 8—H 8, I 4, folierede I—III, VI—LVIII. Linieantallet paa hver Side varierer i I mellem 22—25 og 30—33, i II mellem 21—24 og 29—33, og i III mellem 22—24 og 31—32. Kolumnestørrelsen er i I 101—115 × 67—81 mm.; i II 95—112 × 67—82 mm., og i III 101—111 ×

1) Geschichts-Blätter für Stadt und Land Magdeburg XV (1880), 164—7. Fr. Kapp, Geschichte des Deutschen Buchhandels I (1886), 166—7. Lauritz Nielsen, Dansk Bibliografi 1482—1550 S. XLIV.

2) Til den bibliografiske Beskrivelse jvfr. Chr. Bruun i Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kongelige Bibliothek II (1875), 206—214 og især Lauritz Nielsen, anf. Skrift S. 125—7.

67—68 mm. Alle tre Dele er udstyret med Kolumnetitler, Marginaler og Kustoder. I I træffes anvendt 4 gotiske og 3 latinske Sæt Typer, i II 4 gotiske og 2 latinske, og i III 3 gotiske og 3 latinske. Foruden Majusklerne af den ene gotiske Type er der i I brugt 8 Sæt Initialer, i II 7 Sæt, og i III 4 Sæt.

Titlen paa alle tre Dele er indesluttet i en ornamenteret Ramme med heraldiske og bibelske Motiver. Nederst i denne er fremstillet Korsfæstelsesscenen, i Baggrunden ses en aaben Grav og yderst i Hjørnerne Stormarns og Holstens Vaaben. Flankerende Teksten paa venstre og højre Side findes anbragt de fire Evangelisttegn, adskilte to og to ved henholdsvis Slesvigs og de Venders Vaabenskjolde. I det øverste Felt findes fra venstre til højre i den her angivne Rækkefølge Vaabnene for Unionen, Delmenhorst, Danmark, Oldenborg og Norge. Samme Titelindfatning genfindes i Walthers Udgave af Palladius' Oversættelse af Luthers Bedebog, 1541, og af Peder Tidemands »Jerusalems Forstyrrelse«, 1539.

Titelbladets Tekst lyder i I saaledes: »(rødt) Winterde- | len aff Postillen | berid aff M. Hanff Tau | sen / Predicere v̄ Kis- | benhaffn. || Cu Gratia et Privilegio. | (sort) M. D. XXXIX.« Paa Titelbladets Bagside findes øverst Christian III's Kongetitel paa Latin og derunder et stort Træsnit fore-

stillende det danske Rigsvaaben, signeret med en Kunstners Mærke: MB. Den sidste trykte Side findes Blad 232 r, der slutter: »Tryct till Magdeborch | hoff Hanff Walther | M. D. XXXIX.«

Titelbladets Tekst i II er helt trykt med sort og lyder saaledes: »Sommer | delen aff Postil | Ien berid aff M. Hans | Taussen / Predicere ꝛ | Kiøbenhaffn. || Cu Gratia et Priuilegio. | M. D. XXXIX.« Titelbladets Bagside og den sidste trykte Side (Blad vvij v) er en Gentagelse af Titelbladets Bagside i I. Næstsidste Side bærer under en Vignet, fremstillende Oldenborgs, Danmarks og Delmenhorsts Vaaben, Kolofonen: »Tryct till Magdeborch | hoff Hanff Walther oc wel | med storre flytt corrigeret. | M. D. XXXIX.«

Titelbladets Tekst i III lyder: »Wor Herres Je | su Christi Hellige Pas | stes oc pinsels hystori ord fra | ord wddragen aff alle iij Euā | gelister med en føye forklaring | aff M. Hans Taussen. || Jesai. LIII. | Han er for wore misgierninger | saaret / Oc for wore synder er | han flagen. | Straffen er lagd paa hannom | att wꝛ motte haffue fred. | Oc wed hanff soer ere wꝛ bleff | ne sonde.« Kolofonen (Blad I iij v) lyder: »Tryct till Magdeborch | hoff Hanff Walther. | M. D. XXXIX.« Modsat I og II er III ikke prydet med nogen Gengivelse af det danske Rigsvaaben. Derimod findes Blad I iij r den samme heraldiske Vignet som i II, Blad vvij r.

Udstyret i Tausens Postil maa efter Tidens Lejlighed kaldes særdeles smukt. Trykket er gennemgaaende godt, den større Schwabacher-skrift i Epistel- og Evangelieteksterne er kraftig og monumental, og ogsaa den mindre Skrift, som er anvendt til Tausens egne Udviklinger, lader sig som Helhed læse med Behag. Fra Trykkeriets Side er Teksten aabenbart behandlet med Omhu, og i Betragtning af, at Sætningen er foregaaet i Udlandet, maa Antallet af Trykfejl, særlig af meningsforstyrrende Art, siges at være beskedent. Til at give Værket et stateligt Præg bidrager iøvrigt særlig de mange forskellige Initialer, hvormed Perikoperne skiftevis indledes, og den anseelige Række Illustrationer, der ledsager Teksten. Foruden et oftere anvendt I, set paa Baggrund af to Dreng, der over en Stang bærer en mægtig Vindrueklase¹⁾, fortjener som særlig pyntelige at fremhæves nogle Initialer, der fremstiller det danske Rigsvaaben eller Dele deraf, saaledes et H, et I, et N, et O og et P²⁾.

Vinterparten indeholder 25, Sommerparten 42 og Passionshistorien 14 Træsnit af bibelske Situationer. I I og II findes næsten eet Træsnit til hvert af Aarets Evangeliestykker. Nogle af Træsnittene er forsynet med Aarstal, andre tillige

1) Eksempler: I, 30 r; II, 34 r.

2) Eksempler: H I, 212 v; I I, 12 r, II, 32 r; N I, A ij; O II, 20 v; P II, 13 r.

med Signaturer¹⁾. Af de 14 Illustrationer, der bærer Aarstalspaategning, henføres ved denne 1 til 1530, 1 til 1531, 1 til 1533²⁾, 1 til 1535, 2 til 1536, 7 til 1537 og 1 til 1538. Den hyppigst forekommende Signatur (ialt 10 Gange) er I.W. eller I.W.F. To Gange findes tillige Signaturen F.V.A., een Gang tillige D.D.S. Det er hidtil ikke lykkedes at paavise, hvem der er ment med disse Signaturer, ligesaa lidt som Monogrammet MB paa Titelbladets Bagside er blevet forklaret. Selv i Naglers store Værk om Monogrammister anføres I.W. som en endnu uopløst Betegnelse for en ukendt Kunstner³⁾.

Et interessant Spørgsmaal er det, om denne Billedrække er originalt Illustrationsstof, fremstillet specielt til Brug for Tausens Postil, eller om der ligger en anden billedlig Kilde, — og i saa Fald hvilken —, til Grund for den. Efter Tidens hele Skik vilde man paa Forhaand være tilbøjelig til at foretrække den sidste Mulighed, og det er da ogsaa delvis lykkedes at faa denne Formodning bekræftet, skønt det maa beklages, at det Kildemateriale, der har staaet til Raadighed fra københavnske og en Del tyske Biblio-

1) I, 30, 81 v, 93, 102, 110, 117 v, 123, 147 v, 157, 166 v, 177 v, 194 v. II, 2, 20 v.

2) Tallet M. D. III i I, 123 maa utvivlsomt anses for en Fejl for M. D. XXX. III, og M. D. V. III i II, 20 v for M. D. XXX. V. III.

3) G. K. Nagler, Die Monogrammisten IV, Nr. 650, 704.

teker, ikke har været tilstrækkeligt til paa udtømmende Maade at føre Undersøgelsen til Ende.

Hovedmængden af de Billeder, der findes i Tausens Postil (51 af 67), er genfundet i en nedertysk Udgave af ANTONIUS CORVINS meget udbredte (Evangelie)postille de tempore, udgivet i Magdeburg 1536 hos Hans Walthers Konkurrent MICHAEL LOTTER¹⁾. De for denne Udgave og Tausen fælles Billeder er ikke overalt ganske ens, idet der hist og her hos Tausen findes mindre Afvigelser ved stærkere Beskæring, Omtegning af Enkeltheder o. l., men Ligheden er iøvrigt saa slaaende, at de maa anses for i det væsentlige ret ensartede Gengivelser af det samme Grundlag. Et enkelt af Træsnittene i den Lotterske Udgave, — og det et af de skønneste —, er udeladt hos Tausen²⁾; omvendt indeholder Tausens Postille flere Billeder end Udgaven 1536, blandt andet fordi den har Prædikener til en Del flere Dage end Corvins Evangeliepostille. Man har da vidst at hjælpe sig enten ved at lade det samme Billede optræde to Gange³⁾ eller ved at supplere Rækken andet-

1) Korte vthlegginge der Euangelien / so vp alle Sondage / dorch dat gantze jar geprediget werden . . . dorch Antonium Coruinum. 8°. Magdeburg 1536. (Michael Lotter). (Ekspl. i Det kgl. Bibliotek).

2) Til 5. Søndag efter Trinitatis.

3) Dubletter findes til Mandag i Bededage (II, 57) og 3. Søndag efter Paaske (II, 34), 2. Pinsedag (II, 90) og 21. Søndag efter

stedsfra. Af de i Forhold til Udgaven 1536 16 flere Snit hos Tausen I—II er saaledes de 9 genfundet i en nedertysk Udgave af Corvins Postil de sanctis, udkommet hos Hans Walther 1537. I hvert Tilfælde tre af disse er formindskede Gengivelser af Snit, der er paatruftne i en Udgave i Folio fra 1530 af Luthers Kirkepostil¹⁾. Denne Ejendommelighed i S sammensætningen af Billedrækken hos Hans Tausen forklarer dens uensartede Præg. Medens Hovedparten af Billederne er Udtryk for en teknisk sikker, forfinet Renæssancekunst, lette og yndefulde i Stregen som de gennemgaaende er og af en plastisk Helhedsvirkning, er der andre Snit, der er paa-faldende grove og plumpe og saaledes allerede Trinitatis (II, 282), samt til 3. Pinsedag (II, 95 v) og 2. Søndag efter Paaske (II, 26 v).

1) Snittene hos Hans Tausen til Marie Bebudelsesdag (I, 213 v), St. Hans Baptists Dag (II, 141 v), Mikkelsdag (II, 252) og Allehelgensdag (II, 295) svarer til Snittene paa de samme Dage, til 2. Juledag (I, 50) til St. Stephansdag, til 3. Juledag (I, 57) til St. Hans Evangelists Dag, til Kyndermissedag (I, 131) og til Jomfru Marie Besøgsdag (II, 150 v) til Marie Renselsdag, samt til 5. Søndag efter Trinitatis (II, 158 v) til St. Andreasdag i Korthe Vthlegginge der Euangelien / de an den Vörnemesten Festen ym gantzen jar geprediget werden . . . dorch Antonium Coruinum. 8°. Magdeburg 1537. (Hans Walther). (Ekspl. i Rostock Universitetsbibliotek). Af disse er Snittene til 2.—3. Juledag samt til Kyndermissedag genfundet i større Format i Martin Luther, Auslegung der Episteln vnd Euangelien [vom Aduent an bis auff Ostern], Fol., Witt. 1530 (Hans Lufft), S. 121, 129 v, 172 v.

i sig selv vidner om, at de ikke kan stamme fra samme Kunstner. Ved nærmere Eftersyn viser det sig da ogsaa, at til denne sidste Gruppe hører de fleste af de Træsnit, der er indføjede i Rækken andetstedsfra.

Det er saa vel af indre som ydre Grunde formentlig lidet sandsynligt, at Hovedrækken af Snittene hos Tausen skulde være overtaget fra den Lotterske Udgave af 1536. Snarere stammer de fra en anden nedertysk Udgave af Corvins Postil de tempore, udgivet 1537 netop hos Hans Walther (aaabenbart som Sidestykke til den ovennævnte Postil de sanctis)¹⁾. Denne Formodning bestyrkes ved de Beskrivelser, forskellige Bibliografer har givet af den paagældende Udgave²⁾, men da den, saa vidt det har kunnet oplyses, kun findes bevaret i et eneste Eksempel (fra det tidligere Universitetsbibliotek i Helmstädt, nu i Wolfenbüttel), og dette for Tiden er forsvundet, har Enkeltheder i denne Opfattelse ikke kunnet efterprøves.

Der er den ejendommelige Forskel mellem Lotters Udgave af Corvin fra 1536 og Tausens Postil (og, som det synes, tillige Walthers Ud-

1) Korte Vthlegginge der Euangelien / so vp alle Sondage / dorch dat gantze Jar geprediget werden . . . dorch Antonium Coruinum. 8°. Magdeburg 1537. (Hans Walther). (Efter Georg Geisenhof, Bibliotheca Corviniana, 1900, S. 32—3).

2) G. Geisenhof, anf. Sted. Conrad Borchling u. Bruno Claussen, Niederdeutsche Bibliographie S. 567—8 Nr. 1258.

gave af Corvin fra 1537), at medens Træsnittene i de Waltherske Udgaver bærer Signaturer og Aarstal, findes saadanne ikke i den Lotterske. Det er derfor fristende at formode, at den hidtil uopløste Forkortelse: I. W. skal forstaaes som »*Iohannes Waltherus*« og F. som »*Fecit*« (»forfærdigede« eller maaske snarere »lod forfærdige«). Signaturerne D. D. S. og F. V. A. er da maaske Betegnelser for Formskæerne¹⁾. Mere problematisk er Forstaaelsen af Aarstallene. Givet er det, — hvis de da ikke skal opfattes som rene Falsa —, at de ikke kan betegne de Aar, da de paagældende Snit for første Gang er blevet skaaret, idet i hvert Tilfælde de 8 Snit, der bærer Aarstallene 1537—8, allerede findes i den Lotterske Udgave af 1536²⁾. At oplyse den nærmere Sammenhæng hermed, maa imidlertid være forbeholdt fremtidige Efterforskninger, der har et mere omfattende bibliografisk Materiale til Raadighed. Efter Tidens almindelige Praksis har der formodentlig til Grund baade for den Lot-

1) De tre Billeder, signerede I. W., som Nagler omtaler (anf. Værk IV, Nr. 650, 704), men uden at vide, fra hvilken Bog de stammer, genfindes aabenbart hos Tausen I, 102, 194 v; II, 20 v.

2) Man skulde næppe tro, at Walther har kendt denne Billedrække for 1537; thi da han 1536 havde udsendt en anden nedertysk Udgave af Corvins »Korthe Vthlegginge der Euan-gelien / so vp alle Sondage / dorch dat gantze Jar geprediget werdens«, var den ledsaget af en helt anden Serie (ganske smaa) Træsnit. (Ekspl. i Wolfenbüttel).

terske og de Waltherske Udgaver ligget en fælles billedlig Kilde, der er blevet eftergjort paa forskellig Maade til forskellige Tidspunkter. Andre samtidige Udgaver af Postiller og Bibeloversættelser viser iøvrigt, at der fandtes ikke helt faa lignende Rækker af bibelske Træsnit, som gaar igen Gang paa Gang¹⁾.

Kilderne for Billedstoffet i Passionshistorien er det ikke lykkedes at finde. Indre Grunde gør det dog sandsynligt, at man ogsaa her staar overfor en Billedrække, der er sammensat af forskelligartede Bestanddele. De 8 af ialt 14 Billeder er nemlig indfattede i ornamenterede Rammer og er af et andet og gennemgaaende finere Snit end Resten²⁾.

1) Saadanne fra de ovenfor behandlede Rækker meget forskellige Serier findes f. Eks., foruden i den i foregaaende Note nævnte Postil af Luther, i den højtyske Udgave i 8° af Corvins Evangeliepostille de tempore, Witt. 1535, (Ekspl. i Weimar) og de sanctis, Witt. 1537, (Ekspl. i Dresden), desuden i Hans Walthers Udgaver i 8° af den nedertyske Oversættelse af Luthers Kirkepostil fra Advent til Paaske og paa Festdagene, Magdeburg 1533, (Ekspl. i Det kgl. Bibliotek).

2) Billederne i III er ikke afhængige af Alb. Dürers berømte Passionsbilleder, der ellers var meget udbredte i Datidens Passionsbøger i talrige Efterskæringer og Efterligninger (jvfr. R. Paulli, Lorentz Benedicht S. XXXV f.). I nogle Eksemplarer af III er der paa sidste Side tilføjet et fra Billedet A viij v forskelligt Billede af Kristus i Gethsemane Have med Underskriften: »Denne figur skulde stoet fore y denne passies text wdi sin bequemme sted men hwn wor icke berid oc wdsknid (!) paa den tid etc.«.

V

I Modsætning til Sommerdelen indledes baade Vinterdelen og Passionshistorien hver med to Fortaler, dels Dedikationer, dels Henvendelser til Læserne. I Dedikationen i I, der er rettet til Kong CHRISTIAN III, kaster Tausen først et Blik paa den politiske og kirkelige Udvikling i Danmark under FREDERIK I og den nuværende Regent og udtaler sin Glæde over den Fremgang, Kristi Evangelium havde vundet som Følge af Landsherrernes nidkære Bestræbelser. Dernæst paaminder han Christian III om i Arbejdet for Reformationens Sag ikke at lade sig nøje med, hvad der allerede var opnaaet. Det er ikke tilstrækkeligt at beskytte Evangeliet og dets Tilhængere —, Kongen maa ogsaa hjælpe det »paa foed med en god bequem reformatz«, maa drage Omsorg for, at Guds Ord prædikes, at Skolerne fornyes, at et »retskaffent« Universitet genoprettes, at Ungdommen bliver vel oplært og optugtet, at lærde Mænd faar deres tilstrækkelige Underhold, og at der træffes en forsvarlig Ordning af Hospitaller, Sygehuse og hele Fattigforsørgelsen. Fremfor alt bør Kongen dog være betænkt paa, at de »swaare synder / som ere saa meget gengse oc frij her wdi E. Naades Rige«, — Hor, Mord og Mandslet, uretfærdige Domme, det almindeligt udbredte Skørlevned, Drukkenskab og Banden —, paa det alvorligste bliver

straffet. Baade for Folkets og for Fyrstens Skyld er det uomgængeligt nødvendigt, at der gribes ind overfor saadanne alvorlige Brøst, og som et nyttigt Middel til at forebygge Synder af denne Art fremhæver Tausen, at Guds Ord holdes i Ære og flittigt forkyndes for Menigheden. Sker det, vil Gud skabe et fromt og lydigt Folk, udmærket ved Endrægtighed. Det er ikke overflødig at indskærpe dette, thi baade er Almuen i Danmark »groff og vlærd«, og meget fattes hos dem, der skulde besidde den fornødne Visdom til at undervise Folket, Sognepræsterne. Derfor har Tausen efter de øvrige lutherske Prædikanters Tilskyndelse taget sig paa at fordanske de Evangelier og Epistler, der læses paa Søndage og hellige Dage Aaret igennem, og med Kongens Billigelse ladet dem udgaa i Trykken, ledsaget af en »maadelig wdleggelse« til Brug for de Præster, som gerne vil gøre sig fortrolige med Skriften, men som er for »swoge«, for uvidende, til at forstaa den i fremmede Tungemaal.

Efter Henvendelsen til Kongen følger (Bl. A vij—viij v) Tausens Fortale til »alle fromme oc vwillige lessere«, hvori Forfatteren nærmere oplyser, at han ved dette sit Arbejde ikke har tænkt paa dem, der er boglærde og vel hjemme i Guds Ord, men paa dem, som ikke har haft Lejlighed til at tilegne sig et dyberegaaende Kendskab til Skriften, »synderlig dennom huilke

dog ere beskikkede till att lære andre / oc wilde wel gjerne giøre det beste / men hafuet icke wdi formuen«. Det er saaledes de ringe udrustede Sognepræsters Tarv, Tausen har for Øje, og han mener, at han ved Udgivelsen af sin Postil kan fremme et dobbelt Formaal, dels hjælpe de enfoldige Præstemænd, der havde en god Vilje, til at forblive ved deres Embeder, dels den uoplyste Almue til at faa den Skriffthforklaring, den saa højlig havde behov. Erfaringen fra de sidste 12—13 Aar, i hvilke Tausen havde prædiket Evangeliet, havde nemlig med stor Tydelighed overbevist ham om, at mange Præster havde staaet i Stampe og ikke gjort Fremskridt i Lærdom, ikke paa Grund af nogen ond Vilje eller af Had til Evangeliet, men simpelt hen af Uvidenhed. Derfor havde mange fortsat med at genne deres Hjord til den sædvanlige Græsgang, hvortil de bedst kendte Vejen, og havde blot bedt dem »tro som deres forfædre«. Naar nu denne Postille forelaa i Trykken, maatte det være Slut hermed. Den, der havde det rette Sindelag, kunde nu Ugen igennem først lære sig selv og siden om Søndagen sine Sognefolk »nogen sand oc wiss grund« om Hovedstykkerne i den evangeliske Lære.

I Dedikationen i III henvender Tausen sig til »alle danske enfoldige sogne prester« og oplyser, at han oprindelig havde tænkt at udgive

en længere Række Prædikener til hver Dag i hele Fastetiden, men da en saadan vilde være kommet til at fylde for meget, havde han maattet indskrænke sig til i Forbindelse med Genfortællingen af Kristi Lidelseshistorie at levere seks Prædikener over denne samt over Kristi Død og Gravlæggelse. Forøvrigt var det hans Haab, at hans Gennemgang heraf var saa fyldig, at den kunde afgive Stof til flere Prædikener særlig for dem, »som predicke wdi Kiøbsted«.

Efter Dedikationen følger »een føye fortale oc indgan til Paszen«, hvori Tausen minder om den grundvæsentlige Betydning, Frelserens Lidelse og Død har for de troende. Paa Golgatha blev Kristi Gerning som Mægler mellem Gud og Mennesker fuldkommet, og Erindringen herom kan især lære os tre Ting: med Tryghed at forlade os paa Frelseren; med Taalmodighed at bære det Kors, Gud paalægger os, og at vogte os for Synd og Ulydighed, at vi ikke igen skal falde ind under den Død, som Kristus een Gang har friet os fra.

VI

Fortalerne danner Indledningen til Postillens egentlige Indhold, der er ordnet efter Kirkeaarets Søn- og Helligdage. Først aftrykkes en Oversættelse af den paagældende Dags Episteltekst, hvortil der er føjet en summarisk eksegetisk

Udlægning; dernæst følger en Oversættelse af Dagens Evangelium, ledsaget af en fyldigere Prædiken over dette. Gennemgangen af Epistlerne fylder i Almindelighed 1—2 Sider og er faktisk væsentlig blot en bredere, omskrivende Genfortælling af Teksten, delt i mindre Afsnit af forskellig Længde, mærkede med Romertal. Undertiden kan denne Parafrase dog være saa stærkt sammentrængt, at den blot optager en halv Side eller et Par Linier, og en enkelt Gang er den helt bortfaldet¹⁾. Evangelieprædikenerne udgør temmelig regelmæssigt 10—13 Sider, rent undtagelsesvis mere, og kun sjældent mindre (især ved de store Højtiders Anden- og Trediedagsfester). Hver af de tre Dele slutter med et Sagregister, der aabenbart ikke søger sin Styrke i logisk Gruppering af Stoffet.

Efter den Inddeling af Kirkeåret, som Tausen har lagt til Grund for sin Postil, forløber dette paa følgende Maade: (I) 1.—4. Søndag i Advent, Juledag (Kristmesse og Højmesse), 2.—3. Juledag, Den Søndag mellem Juledag og Nytaarsdag, Nytaarsdag, Helligtrekongersdag, 1.—5. Søndag efter Helligtrekonger, Kyndermøssedag, Den Søndag, der Alleluja lagdes, Den Søndag for Fastelavn, Fastelavnssøndag, 1.—3. Søndag i

1) Eksempler paa Episteludlægninger i stærkt sammentrængt Form: I, 101 v, 117; II, 13 v, 95, 165; paa deres Bortfald: II, 56 v.

Faste¹⁾, Medfaste Søndag, Kære Søndag, Palme Søndag, Marie Bebudelsesdag; (III) Paaskeugen (Mandag, Tirsdag, Onsdag, Skærtorsdag Formiddag og Aften, Langfredag, Paaskeaften); (II) Paaskedag, 2.—3. Paaskedag, 1.—5. Søndag efter Paaske, Bededage eller Gangdage (Mandag, Tirsdag, Onsdag), Vor Herres Himmelfærds Dag, 6. Søndag efter Paaske, Pinsedag, 2.—3. Pinsedag, Hellig Trefoldigheds Søndag, 1.—4. Søndag efter Hellig Trefoldighed, Sancte Hans Baptistes Dag, Jomfru Marie Besøgelses Dag, 5.—17. Søndag efter Hellig Trefoldighed, Sancte Michels Dag, 18.—22. Søndag efter Hellig Trefoldighed, Alle Helgene Dag, og 23.—26. Søndag efter Hellig Trefoldighed.

Baade med Hensyn til Kirkeaarets Inddeling, Rækkefølgen af og Benævnelsen paa de forskellige Søn- og Helligdage afviger Tausen paa nogle Punkter saa vel fra ældre katolsk Skik som fra den Praksis, der i lange Tider blev den herskende i den danske Kirke efter Reformationen, fastslaaet som den blev ved Kirkeordinansen og endnu mere ved Peder Palladius' Alterbog 1556. Sammenligner man f. Eks. Tausens Postil med »Missale Hafniense« af 1510 og med »Missale Lundense« af 1514, ja selv med den »Tavle paa Søndage og Søgnedage«, som Christiern Pedersen 1531 indleder sin Oversættelse

1) Til 1. Søndag i Fasten findes to Prædikener, I, 172.

af det nye Testamente med¹⁾, er det let iøjne-faldende, hvorledes det Tausenske Kirkeaar betyder en meget væsentlig Indskrænkning af den ældre Festcyklus. Navnlig er de mange For- og Efterfester, Onsdags- og Fredagsgudstjenester næsten overalt bortfaldet og tillige en lang Række Helgendage. Tausens Postil indeholder væsentlig Prædikener til de af Kirkeaarets Dage, der i Missalet var samlet i det saakaldte Afsnit »de tempore«, og han har kun bibeholdt (og i den almindelige Række indføjjet) et ringe Antal af de Dage, der hørte til Afsnittet »de sanctis«. Saaledes har han af Dage, der i Almindelighed findes i den sidst omtalte Rubrik, blot bevaret Kyndelmissedag, Marie Bebudelsesdag, St. Hans Baptists Dag, Marie Besøgelsesdag, Mikkelsdag og Allehelgensdag. Dog foreligger der den Mulighed, at Tausen — i hvert Tilfælde for Købstædernes Vedkommende — har tænkt sig Kirkeaaaret udvidet noget ud over de Rammer, han her har fastlagt. Derpaa kan tyde en Bemærkning i Dedikationen i III om, at han havde planlagt Fastepredikener til »huer dag offuer den hele faste«.

Sammenlignet med Christiern Pedersens (Jertegns)-Postil fra 1515²⁾ kan Tausens derimod

1) Christiern Pedersens Danske Skrifter, udgivne af C. J. Brandt og R. Th. Fenger, III, S. XIII—XXX.

2) Anf. Skrift I—II.

ikke opvise store Forskelligheder. Dog har han ingen Prædiken paa »de hellige uskyldige Børns Dag« (28. December), men til Gengæld opfører han 26. Søndag efter Trinitatis (som ogsaa mangler i Missalerne). Med Inddelingen i Alterbogen af 1556 stemmer Tausens ligeledes i det væsentlige overens. Kun har han ikke (som Alterbogen) regnet med en 27. Søndag efter Trinitatis, og i Rækkefølgen af de enkelte Dage er der hist og her Forskelligheder. Hos Tausen kommer saaledes Palmesøndag før (1556 efter) Marie Bebudelsesdag, St. Hans Baptistes Dag efter (1556 før) 4. Søndag efter Trinitatis og Marie Bebudelsesdag umiddelbart efter St. Hans' Dag (1556 efter den lige nævnte 4. Søndag), samt Allehelgensdag efter (1556 før) 22. Søndag efter Trinitatis.

I Benævnelsen af de enkelte Dage følger Tausen vistnok overvejende ældre dansk Skik med enkelte mindre Ændringer. Saaledes taler han om Juledag (1556: Kristi Fødselsdag), 2. og 3. Juledag (Chr. Pedersen 1531 og Alterbogen: St. Steffensdag og St. Hans Evangelistes Dag) og om Kyndermøssedag (1556: Marie Renselsdag). De Søndage, der i Alterbogen benævnes Septuagesima og Sexagesima, kalder han henholdsvis »den Søndag, der Alleluja lagdes«, og »den Søndag for Fastelavn«. For Søndag efter Midfaste har han det gamle Navn Kære Søndag,

og i Stedet for Alterbogens »efter Trinitatis« siger han stadig »efter Helligtrefoldighed«.

VII

Af de ovenfor nævnte Eksempler vil det formentlig fremgaa, at Hans Tausen selv i mindre Ting er gaaet sin egen Vej. Langt vigtigere er det dog at iagttage hans Selvstændighed i Forhold til den Perikoperække, han har føjet til sin Postil, og som i en Aarrække fik en ikke ringe kirkehistorisk Betydning.

Sammenlignet saa vel med Missalerne som med Alterbogen af 1556 kan Tausens Perikoperække opvise Forskelligheder baade i Perikopernes Sammensætning, i deres Afskæring og — navnlig — i Tekstgengivelsen. I Perikopevalget staa Tausen gennemgaaende ældre katolsk Tradition nærmere end den senere lutherske Alterbog. Meget karakteristisk er det saaledes, at han paa Fastelavnssøndag ligesom Missalerne til Epistel har 1. Kor. 13, 1—13 og til Evangelium Luk. 18, 31—43, der blev fortrængt ved Reformationen, fordi man ønskede, at der skulde prædikes om Kristi Daab paa denne Søndag¹⁾. Derfor har ogsaa Alterbogen — foruden Epistlen 1. Pet. 3, 18—22 — Evangeliet Matth. 3, 13—17.

1) Wilh. Rothe, Det danske Kirkeaar og dets Perikoper, 3. Udg., 1858, S. 132. Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 64.

Lignende, om end ikke slet saa udprægede Tilfælde forekommer paa Mikkelsdag, hvor Tausen har den gamle Epistel fra Apok. 1, 1—6 (5), Alterbogen Epistlen fra Apok. 12, 7—12 a, og paa 25. Søndag efter Trinitatis, hvor Tausen ligeledes holder fast ved Missalets Episteltekst fra Jeremias 23, 5—6 (7), medens Alterbogen har 1. Thess. 4, 13—18. Det sidstnævnte Sted har Tausen dog til Evangelium valgt Matth. 24, 1—14, hvor Missalerne har Johs. 6, 5—14 og Alterbogen Matth. 24, 15—28.

En Særstilling indtager 26. Søndag efter Trinitatis, som ikke findes i de tidligere nævnte Missaler. Her har Tausen valgt Epistlen Jesaja 10, 22—27 fra Fredagen efter 25. Søndag efter Trinitatis, derimod ikke denne Dags Evangelium (Mark. 13, 33—37), men Matth. 24, 15—28. Alterbogen har her til Epistel 1. Thess. 5, 12—23 og til Evangelium Matth. 11, 25—30. Et ejendommeligt Forhold gør sig gældende med Hensyn til 1. og 2. Søndag efter Trinitatis. Her følger Tausen Missalets Episteltekster (henholdsvis 1. Johs. 4, 8 b—21 og 1. Johs. 3, 13—18), men har ombyttet Evangelieteksterne, saaledes at han til 1. Søndag har Luk. 14, 16—24, til 2. Søndag Luk. 16, 19—31. Alterbogen har derimod de gamle Evangelier, men har ombyttet Epistlerne (og forkortet den sidste).

Sammenholder man de Perikoper, Tausen har

overtaget fra den gamle Række, med Missalernes Tekster, vil man af og til opdage, at han har afskaaret dem paa en lidt anden Maade, end det hidtil var brugeligt. Dette gælder fortrinsvis Epistelteksterne, langt sjældnere Evangelierne. Som oftest udvider Tausen Perikoperne ved at føje et enkelt eller nogle Vers til, saaledes ved Epistlerne paa 1. Søndag i Advent: Rom. 13, 11—14 b (mod Missalernes Vers 11—14 a); Midfastesøndag: Gal. 4, 21—31 (mod V. 22—5, 1); 2. Paaskedag: Act. 10, 34—43 (mod V. 37—43; begge Tekster omskriver Begyndelsesversene, om end paa forskellig Maade) og 3. Søndag efter Paaske: 1. Pet. 2, 11—20 (mod V. 11—19 a), samt ved Evangelierne paa Mandag i Bededage: Luk. 11, 1—13 (mod V. 5—13); St. Hans Baptistes Dag: Luk. 1, 57—79 (mod V. 57—68) og 18. Søndag efter Trinitatis: Matth. 22, 34—46 (i Missalet er V. 34—5 stærkt sammentrængt). Enkelte Gange har han foretaget en ubetydelig Forkortelse, f. Eks. af Epistlen paa 25. Søndag efter Trinitatis: Jeremias 23, 5—6 (7) (mod V. 5—8) og af Evangeliet paa 1. Søndag efter Paaske: Johs. 20, 19—29 (mod V. 19—31). En meget haardhændet Beskæring har han dog underkastet Epistlen paa Søndag før Fastelavn, hvor der af Missalernes Perikope 2. Kor. 11, 19—12, 9 er udeladt 11, 19—12, 1. I de allerfleste af de her nævnte Tilfælde følger Alterbogen af 1556 Hans Tausen. Nu og da, men

langtfra overalt, har han kunnet finde et Forbillede for sin Fremgangsmaade i Luthers Kirkepostille.

VIII

Medens Missalerne selvfølgelig bringer Perikoperne i Vulgatas Gengivelse, og Alterbogen af 1556 med Christian III's Bibel som Grundlag benytter en Fordanskning af Luthers Oversættelse (af 1545), meddeler Hans Tausen Perikoperne i sin egen Gengivelse. At Tausen ikke bygger paa Christiern Pedersens fra 1529 (eller 1531), endnu mindre paa Hans Mikkelsens stive og tunge Fordanskning fra 1524, er ganske iøjnefaldende. Et og andet Udtryk *kan* han naturligvis have hentet fra disse Oversættelser, som han ubetinget maa formodes at have kendt, men Ligheder kan ogsaa blot være af mere tilfældig Art eller skyldes fælles Tekstgrundlag, og om nogen gennemgaaende Afhængighed er der aldeles ikke Tale. Mere frugtbart er det derfor at sammenligne Tausens Oversættelse med Grundteksten (i Erasmus af Rotterdams Udgave), Vulgata og Luthers tyske Oversættelse (af Typerne 1522 (4), 1530 og 1534)¹). En saadan Sammenligning

1) Til Sammenligning er benyttet Det kgl. Biblioteks Eksemplarer af »Novvm Testamentvm iam qvintvm . . . recognitum a Des. Erasmo Roter.«, Basileae 1535, Fol.; Missale Hafniense, 1510; »Das newe testament deutzsch. Mart. Luther.

vil da formentlig give til Resultat, at Tausens Gengivelse maa siges at være en selvstændig Oversættelse, bygget paa et primært Studium af Grundteksten og forholdende sig kritisk korrigerende overfor andre Oversættelser. Men lige saa lidt som hans Oversættelse af de fem Mosebøger er hans Perikopegengivelse foretaget uden al Støtte af andres Arbejder.

At Tausen har været dybt fortrolig med den til kirkeligt Brug almindeligt anvendte latinske Bibeloversættelse, maa paa Forhaand anses for givet og bekræftes yderligere ved, at han i sine egne Udviklinger i Postillen jævnlig citerer Skriftsteder i deres gængse latinske Form¹⁾. Man kunde derfor formode, at han ved Gengivelsen netop af Perikoperne i særlig Grad havde bygget paa Missalernes Tekstform. Dette er dog ikke Tilfældet, selvom der kan paavises Spor af, at han stadig har haft den for Øje. Foruden Tilknytning til Ordstillingen findes der af og til Enkeltudtryk, der synes at pege tilbage

Wittemberg. M. D. XX iij. « Witt. 1524, 8°. (Melchior Lotther der iunger) og »Das Neue Testament. D. Mart. Luth.« Wittemberg M. D. XXXIII (2. Bd. af den samlede Bibeludgave i Folio). Desuden »Das Neue Testament M. Luthers. Wittemberg M. D. XXX.« 8°. (Hans Luftt; Eksemplar i Universitetsbiblioteket i Würzburg). Jvfr. J. G. Palm, *Historie der deutschen Bibel-Uebersetzung D. Martini Lutheri von dem Jahr 1517 an bis 1534*, Halle 1772.

1) Jvfr. Kommentaren, passim.

mod Vulgata¹⁾, og ikke sjældent følger han Missalerne i den Maade, hvorpaa Perikoperne indledes og afrundes. Det var i Missalerne Skik, at Epistelteksterne fra de paulinske Breve blev indledet med et »Fratres« og fra de katolske Breve med et »Karissimi«. Naar ogsaa Hans Tausen jævnlige, omend langt fra konsekvent, begynder sin Gengivelse med »Mine Brødre«, »Kiære Brødre«, »Mine elskelige« eller »Mine allerkiæreste«, synes han paa dette Punkt at staa under Indflydelse af Missaletradition. Noget lignende kan iagttages ved den Maade, hvorpaa han flere Steder afrunder Perikoperne. Saaledes ombytter han Subjekterne »de« og »han« med »Jesus« i Evangelierne (Matth. 21, 1 og 8, 23) paa 1. Søndag i Advent og 4. Søndag efter Helligtrekonger, og paa 3. Søndag efter Paaske indskyder han for at lette Forbindelsen en hel Linie: »Jesus sagde til sine disciple«, som ikke findes i Grundteksten (før Johs. 16, 16), men i Missalerne. Paa lignende Maade forholder han sig ogsaa ved Evangeliet paa 3. Søndag efter Paaske.

1) Saaledes formodentlig paa Søndag efter Jul, Gal. 4, 3: »vnder de werdslige elementer« (Vulgata: sub elementis huius mundi); Helligtrekongersdag, Matth. 2, 6: »reghere« (V.: regat, N. T.: ποιμανεῖ); 2. Søndag i Faste, 1. Thess. 4, 6: »treder for yderlige« (V.: supergrediatur, N. T.: ὑπερβαίνειν, Luther 1534: zu weit greiffe); 3. Søndag i Faste, Luk. 11, 22: »wobnene« (V.: arma, N. T.: τὴν πανοπλίαν, Luther 1534: seinen harnisch).

Omvendt udelader han — som Missalerne — i Epistlen paa Søndag efter Jul de to første Ord i Gal. 4, 1 (*λέγω δέ*), og Indledningen til Epistlen paa 2. Paaskedag behandler han meget frit.

Betydeligt mere talrige end de Steder, hvor Tausen øjensynligt følger Vulgata, er dog de, hvor han afviger fra den og giver en Oversættelse, der tilstræber en nøjagtigere Gengivelse af Grundteksten. Eksempelvis kan nævnes: 3. Søndag efter Paaske, Johs. 16, 17: »somme aff hanss disciple« (N. T.: *ἐκ τῶν μαθητῶν*, Vulgata: *discipuli*); 1. Søndag efter Trinitatis, 1. Johs. 4, 21: »aff hannom« (N. T.: *ἀπ' αὐτοῦ*, V.: *a deo*); 5. Søndag efter Trinitatis, 1. Pet. 3, 8: »werer alle ensindige« (N. T.: *πάντες ὁμόφρονες*, V.: *vnanimis in oratione*); V. 14: »frøchter dog inthet for deres trusel« (N. T.: *φόβον*, V.: *timorem eorum*); V. 15: »den Herre Gud helliger« (N. T.: *τὸν θεόν*, V.: *Dominum Christum*); 20. Søndag efter Trinitatis, Matth. 22, 1: »Jesus talde med iøderne« (efter N. T.: Matth. 21, 45—46, V.: *cum discipulis suis*); 22. Søndag efter Trinitatis, Matth. 18, 35: »wden ÿ forlade . . . hwer sin broder deres brøster« (V. udelader de sidste to Ord).

Langt større Hjælp end af Vulgata har Tausen aabenbart haft af Luthers Oversættelse. I en meget lang Række Tilfælde, hvor der forekommer Afvigelser fra Vulgata, særlig heldige Oversættelser eller Udtryk af en ejendommelig Kraft,

lader der sig paavise tilsvarende eller nærbeslægtede hos Luther. En Del Eksempler herpaa fortjener at nævnes. 3. Søndag i Advent, 1. Kor. 4, 3: »men meg er det for det ringeste« (Luther: ein geringes); Nytaarsdag, Gal. 3, 23: »bewaaredes wij ... indluchte paa den tro« (N. T.: *εἰς τὴν πίστιν*, L.: auff den glauben); Helligtrekongersdag, Matth. 2, 1: »wdi den iødiske stad Bethlehem« (N. T.: *ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας*, L.: zu Bethlehem im Jüdischen lande), V. 7: »lod seg flitelig vnderwise« (N. T.: *ἠκρίβωσεν*, Vulgata: diligenter, L.: mit vleis); 4. Søndag efter Helligtrekonger, Matth. 8, 26: »I føye troende, hwi ere j̄ saa frøchtafftige?« (N. T.: *τί θεилоὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι*; L.: Ir klein gleubigen / warumb seid jr so forcht-sam? V.: Quid timidi estis modice fidei?); 5. Søndag efter Helligtrekonger, Kol. 3, 12: »hiertelig medynck« (N. T.: *σπλάγγνα οἰκτιρῶν*; L.: hertzlichs erbarmen); 3. Søndag i Fasten, Luk. 11, 15: »den ypperste diefls naffn« (N. T.: *τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων*, L.: den öbersten der teuffel); Marie Bebudelsesdag, Luk. 1, 33: »bliffue en konge« (N. T.: *βασιλεύσει*, V.: regnabit, L.: ein König sein); 22. Søndag efter Trinitatis, Filip. 1, 10: »beproofue hwad det beste er« (N. T.: *τὰ διαφέροντα*, L.: was das beste sey, V.: potiora); Allehelgensdag, Apok. 7, 2: »den leffuendes Guds wortegen« (N. T.: *σφραγῖδα*, L.: warzeichen).

Alle de her nævnte Eksempler forekommer

baade i Udgaven 1524 af Luthers Oversættelse af det nye Testamente og i den reviderede Udgave af hans hele Bibeloversættelse 1534 (hvis Tekstform af praktiske Grunde er benyttet i Citaterne her og i det følgende). At det er denne sidste Udgave, Tausen har haft ved Haanden og fortrinsvis benyttet ved Udarbejdelsen af sin Perikopeoversættelse, kunde synes at fremgaa af, at hvor de to Udgaver afviger, viser Tausen Overensstemmelse med Udgaven 1534, ikke med 1524, saaledes paa 22. Søndag efter Trinitatis, Filip. 1, 7: »wdi dette mit fengsel« (N. T.: *ἐν τε τοῖς δεσμοῖς μου*, L. 1524: ynn meynen banden, men 1534: jnn diesem meinem gefengnis, V.: in vinculis meis) og V. 11: »retferdigheds fruchter / huilke skee y eder til Guds ære oc loff« (N. T.: *καρπῶν δικαιοσύνης . . . εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον θεοῦ*, L. 1524: mit fruchten der gerechtickeyt, die da komen . . . zum preyss vnd lob Gottis, men 1534: mit fruchten der gerechtigkeit / die . . . geschehen jnn euch / zu ehre vnd lobe Gottis«). Det samme gælder Søndag efter Jul, hvor Luther 1524 gengiver Galat. 4, 6: »hat Gott gesandt seynen geyst«, men 1534 — rigtigere — »hat Gott gesand den Geist seines Sons«, og Tausen »haffuer Gud send sin søns aand«.

Givet er det imidlertid ikke, at Tausen just har benyttet Udgaven af 1534, thi alle de her nævnte Afvigelser fra 1524 findes allerede i Sær-

udgaven 1530 af Luthers Oversættelse af det nye Testamente, som danner et vigtigt Skel i den stadig fremadskridende Revision af hans Oversættelse. Et Par Steder kunde dog tyde paa, at han tillige havde raadspurgt Udgaven af 1524. 5. Søndag efter Helligtrekonger findes nemlig i Epistlen Kol. 3, 15 Udtrykket »Guds fred haffue offuerhond« (N. T.: *βραβεύετω*) efter Luther 1524 »behalte die vberhand«, hvorimod Luther 1530 og 1534 har »regire«; og i Epistlen paa 5. Søndag efter Trinitatis oversætter Tausen »ζωὴν ἀγαπᾶν« (1. Pet. 3, 10) ved »haffue liffuert kiært« som Luther 1524 »das leben lieb haben« (mod 1530 og 1534 »wer leben wil«). Oversættelsen i det første Sted behøver han dog ikke at have fra en Separatudgave af Typen 1524, men *kan* have det fra Luthers Kirkepostille fra 1530, der trods den ændrede Gengivelse i Oversættelsen fra samme Aar har bibeholdt det tidligere Udtryk¹⁾, og det andet Sted er maaske paavirket enten fra Grundteksten eller Vulgata (*vitam diligere*).

Tausens stærke Tilknytning til Luther medfører dog paa ingen Maade noget slavisk Forhold til hans Oversættelse, idet der tillige lader sig paavise Steder, hvor han afviger fra Luther

1) M. Luther, Auslegung der Episteln vnd Euangelien vom Aduent an bis auff Ostern, Fol., Witt. 1530 (Hans Lufft), Bl. 282 (fejlagtigt for 262).

(og fra Vulgata) og leverer sin egen Oversættelse af Grundteksten, saaledes paa 1. Søndag i Advent, Matth. 21, 2: »finde . . . en fole der hoss« (N. T.: μετ' αὐτῆς, L.: bey jr); V. 9: »Ah løcke faa denne Dauids søn / . . . Ah faa han løcke wdi det høyeste« (N. T.: ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυεὶδ . . . ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις; L.: Hosianna dem Son Daudid . . . Hosianna jnn der höhe); samme Søndag, Rom. 13, 13: »sløffachtighed« (L. 1524: geylhey, 1534: vnzucht, N. T.: ἀσελγείαις); 3. Søndag i Advent, 1. Kor. 4, 4: »endog ieg weed meg inthet paa att staa« (L.: Ich bin wol nichts mir bewust, N. T.: οὐδὲν γὰρ ἐμαντῶ σύννοια); 2. Søndag i Faste, 1. Thess. 4, 3: »for det er Guds willie att j were helliche« (N. T.: ὁ ἀγιασμός ὑμῶν, L.: ewer heiligung).

Ikke sjældent giver Tausen en Oversættelse af enkelte Ord eller Udtryk, hvorved han aabenbart vil holde sig tættere op ad Grundteksten end Luther. Saaledes paa 3. Søndag i Advent, 1. Kor. 4, 1: »saa skall mennisken achte oss« (N. T.: ἄνθρωπος, L.: jderman); V. 2: »det ypperste der man leder efter« (N. T.: ὃ δὲ λοιπὸν ζητεῖται, L.: nu suchet man nicht mehr . . . denn das); Nytaarsdag, Gal. 3, 27: »for saa mange som j ere bleffne døbte, j hoffue iførd eder Christum« (N. T.: ὅσοι γὰρ . . . ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδώσαθε, L.: denn wie viel ewer getaufft sind, die haben Christum angezogen); Søndag efter Jul, Gal. 4, 7: »børn« (N. T.: υἱός, Luther: eyttel kinder); V. 2: »werier« (N. T.:

οικονόμους, Luther: pflegern); 3. Søndag efter Paaske, 1. Pet. 2, 11: »wdlendinge« (N. T.: *παρεπιδήμους*, Luther: bilgerin); V. 20b: »Men der som ÿ giøre wel / oc ligewel lide / att ÿ da were tollige / det er en naade hoss Gud« (N. T.: *ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ θεῶ*, Luther: aber wenn jr vmb wolthat willen leidet vnd erduldet / das ist gnade bey Gott); Allehelgensdag, Apok. 7, 10: »Frelse were hannom som sidder paa wor Guds throne oc Lamm^t« (N. T.: *ἡ σωτηρία τῶ καθημένῳ ἐπὶ τῶ θρόνῳ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ τῶ ἀρνίῳ*, L.: Heil sey dem / der auff dem stuel sitzt / vnserm Gott vnd dem Lamb).

Den mest karakteristiske Forskel mellem Luthers og Tausens Oversættelser bestaar dog i, at Tausen føler sig langt mere bundet af Grundtekstens Ordstilling end Luther. Hans Fordanskning er derved blevet mere ordret og forsaavidt mere korrekt, men til Gengæld kan den ikke staa Maal med Luthers i Lethed og naturlig Sprogtone. Iøvrigt bærer Tausens Gengivelse af Perikoperne det samme Grundpræg som hans Mosebogsoversættelse. Man møder overalt et kraftigt, muldgroet Dansk, rigt isprængt karakterfulde Vendinger og djærve Udtryk, og ogsaa i denne Oversættelse genfindes Tausens ejendommelige Tilbøjelighed til at tydeliggøre Tekstsammenhængen ved at indskyde Smaaord som

»hart ad«, »emod«, »heden« o. fl. Ligeledes viser han her sin særlige Evne til paa naturlig Maade at knytte Sætninger sammen ved Hjælp af forskelligartede Forbindelsespartikler. Et særlig typisk Eksempel herpaa forekommer paa Allehelgensdag i Gengivelsen af Matth. 5, 1—2: »der Jesus saa almuen / *da* stig han op paa ett bierg / oc som han hadde sat seg / *da* trodde hanss disciple fram til hannom Saa lod han sin mund op / lærde dennom oc sagde«. Luther oversætter det samme Stykke saaledes: »da er aber das volck sahe / gieng er auff einen berg / vnd satzte sich / vnd seine Jünger tratten zu jm / Vnd er that seinen mund auff / leret sie / vnd sprach«. Forskelle og Ligheder mellem Tausen, Luther og Vulgata vil iøvrigt fremgaa af en Sammenligning af de under A—F i Tillægget aftrykte Tekstprøver¹⁾.

Naar Tausen ledsagede sin Postil med en Oversættelse af Perikoperne, var det ikke blot

1) Hvad der ovenfor er sagt om Tausens Forhold til de nytestamentlige Perikoper, synes ogsaa at gælde for de faa gammeltestamentlige Perikoper, der findes hos ham: Helligtrekongersdag Jesaja 60, 1—6; Marie Bebudelses Dag Jesaja 7, 10—15; St. Hans Baptistes Dag Jesaja 49, 1—6; Jomfru Marie Besørgelses Dag Jesaja 11, 1—10; 25. Søndag efter Trinitatis Jeremias 23, 5—6 og 26. Søndag efter Trinitatis Jesaja 10, 22—27. Ogsaa her synes han at arbejde baade med Grundteksten, Vulgata og Luthers Oversættelse, idet han ligeledes gennemgaaende staar Vulgata fjernest og jævnlig forholder sig korrigerende overfor Luthers Gengivelse.

begrundet i det hensigtsmæssige i at have Teksterne og deres Udlægning tilgængelig i samme Bog, men — som han siger i Fortalen til I — han havde fordansket Epistler og Evangelier, saa »at de ocsaa kunde lesses for alteret y messen / oc begyndes lige som Titelen lyde / som der for staar optegnet / vnder de wonlige noder«. Om Mesningen af Teksterne giver han derfor nøjere udformede Anvisninger i Fortalen til II¹⁾. Det ser da ogsaa ud til, at Tausens Perikopeoversættelse har spillet en ret betydelig Rolle som Hjælpemiddel ved Gudstjenesten i den første Menneskealder efter Reformationen, især dog indtil 1556, da man i Palladius' Alterbog fik Perikoperne til Kirkebrug i den autoriserede Oversættelse af 1550. I Begyndelsen har Præsterne maattet tage Postillen med i Kirken, naar de ved Gudstjenesten vilde benytte Tausens Oversættelse, men snart har driftige Bogtrykkere set deres Regning ved at aftrykke Postillens Perikopegengivelse særskilt i smaa Haandbøger, der bekvemt egnede sig til stadig Brug ved Kirketjenesten. Den ældste kendte (men ikke fuld-

1) Han siger her — Bl. A ij v —: »thÿ haffuer ieg oc icke distingueret texten med sine tilburlige puncte effter sententzen Men altÿd naar noden skal skiffes da haffuer ieg sett denne punct O naar Jesu ord fylle effter den / da gaar tonen nederlig. Naar Apostlerne eller Jøderne eller nogen anden person tall / da gaar hun høÿt / ellers gaar hun medelmode med Euangelisterns ord«.

stændige) af saadanne Udgaver stammer fra Aaret 1554; den næste er fra 1556 og bærer Titlen: »Euangelia oc Episteler / som Læsis alle Søndage om Aarit i den Christelige forsamling / Oc paa de fornemeste Høytider«. De bevarede Udgaver har sikkert haft adskillige Forløbere, som nu er slidt op, og det er til saadanne, at der sigtes i Fortalen til Alterbogen 1556, hvor det blandt andet hedder, at ældre Præster har Vanskelighed ved at oplæse Kollektter, Epistler og Evangelier »vdaff de sma bøger som nu *almindelige selgis* for stilens skyld / at den er icke stor nock for gamle mend«¹⁾. Selv efter Fremkomsten af denne Alterbog, hvis Tekstform dog direkte var rettet mod Tausens og alle andre Perikopegengivelser, vedblev den Tausenske at være i Brug endnu en Del Aar; i hvert Tilfælde kender man Tryk af Separatudgaven fra 1558, 1565 og 1568.²⁾

IX

En særlig Omtale kræver Tausens Oversættelse af Kristi Lidelseshistorie (i III). I Modsætning til Missalerne bringer han ikke en Gengivelse af de forskellige Beretninger, som findes hos hver

1) Peder Palladius' Danske Skrifter, udg. af Lis Jacobsen, III, 341.

2) Jvfr. P. Severinsen i Teologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke. Ny R., V, 133—41. Lauritz Nielsen, Dansk Bibliografi 1551—1600 S. 126—7.

af de fire Evangelister, men han giver en fortløbende, sammenarbejdet Fremstilling af dette Emne. I Fortalen siger han, at han »haffuer tilsett den helige hystorij om wor Herres Jesu Christi helige pinsel / wdscreffwen oc lignet punct effter anden. Wdaff de hellige iiij Euan-gelister«. Der staar i disse Ord intet om, at det er Tausen selv, der har »udskrevet og lignet« Passionshistorien, og selvom han har sammenlignet Evangelisternes Beretninger i dette Øjemed, har han dog aabenbart i alt væsentligt bygget sin Gengivelse heraf paa JOHANN BUGENHAGENS Passionshistorie, skønt han ikke direkte nævner dette Arbejde. Bugenhagen havde allerede 1524 paa Latin udsendt en saadan »*Historia passi Christi & glorificati*«, 1526 blev den oversat paa Tysk af Johannes Mantellus, og i de følgende Aar kom der den ene Udgave efter den anden af dette Skrift. Saaledes havde blandt andet Tausens Bogtrykker i Magdeburg Hans Walther 1531—33 udsendt to nedertyske Udgaver¹⁾. Bugenhagens Passionshistorie indeholder meget mere Stof end Lidelseshistorien i snævrere Forstand, men det har Tausen selvfølgelig udskudt, da det ikke passede i hans Plan. Han har kun benyttet den Del, der omfatter Beret-

1) Georg Geisenhof, *Bibliotheca Bugenagiana* (Quellen und Darstellungen aus der Geschichte des Reformationsjahrhunderts VI), 1908, S. 102 ff. Nr. 67, 76, 109, 110.

ningen om Nadverens Indstiftelse samt Begivenhederne fra Vandringen til Gethsemane Have indtil Jesu Gravlæggelse, denne medregnet, og han har fordelt Stoffet lidt anderledes end Bugenhagen¹⁾.

At Tausen skulde have benyttet Bugenhagens Arbejde, er en Antagelse, der, saa vidt vides, første Gang er blevet fremsat i det 18de Aarhundrede af den teologiske Professor PETER HOLM²⁾, og den er senere oftere blevet gentaget af andre Forfattere³⁾, ja, Bugenhagens lærde Bibliograf GEORG GEISENHOF regner uden videre Tausens Passionshistorie for den første danske Oversættelse af Bugenhagens tilsvarende Bog⁴⁾. At det virkelig forholder sig saaledes, synes med

1) Til Sammenligning her og i det følgende er benyttet Det kgl. Biblioteks Eksemplar af »Die Historia des leydens vnd der Aufferstehung vnsers Herrn Jhesu Christi aus den vier Euangelisten / durch Johannem Bugenhagen Pomer vleyssig zusammenbracht«, Witt. 1526, 8°, Hans Weyss. Medens Beretningen om Nadverens Indstiftelse hos Bugenhagen (Bl. Cij—ij v) findes paa sin rette kronologiske Plads, har Tausen løsrevet den fra Sammenhængen for at kunne henlægge den til Skærtorsdag (fore middag).

2) Fortalen til Jørgen Hee, Vor Herres og Frelseres Jesu Christi Hellige Lidelses, Døds og Begravelses Historie I, 1758, S. 19.

3) C. T. Engelstoft, Liturgiens Historie S. 125. L. Koch i Theologisk Tidsskrift 1880 S. 207. P. Severinsen i Teologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke. Ny R. V, 138. Lis Jacobsen i Peder Palladius' Danske Skrifter IV, 134.

4) Geisenhof, anf. Skrift Nr. 130.

stor Vished at fremgaa, naar man nøjere sammenligner de to Tekster. Der er en saadan gennemgaaende Overensstemmelse i Indhold og Form hos begge Forfattere, at den Mulighed maa være udelukket, at man skulde staa overfor to selvstændige Arbejder. Dog er dette ikke at forstaa, som om Tausen slavisk følger sit Forlæg. Som det saa ofte er Tilfældet i Oversættelsesarbejder fra hans Tidsalder, bevæger han sig med en vis Frihed, idet han af og til enten udvider Teksten med enkelte Ord eller længere forklarende Tilføjelser, forkorter den eller forandrer Sætningsleddenes Rækkefølge. Forholdet mellem Forlæg og Bearbejdelse vil bedst kunne ses af et Par Tekstprøver:

Bugenhagen (anf. Udgave af 1526 Bl. E iij—iij v):

»Des morgens aber / samleten sich alle hohepriester / schrifftgelerten / vnd die Elltisten des volcks / darzu der gantz radt vber Jhesum / das sie yhm zum todt hülffen / vnd fureten yhn fur yhren radt / vnd sprachen / Bistu Christus? sags vns / Er sprach aber zu yhn / sage ichs euch / so gleubt yhr nicht / Frage ich aber / so antwortet yhr nicht / vnd last mich dennoch nicht los / Darumb von nun an / wird des menschen son sitzen / zur rechten hand der krafft Gotes.«

Det tilsvarende Sted hos Hans Tausen (S. 13 v—14) lyder saaledes:

»Oc strax orlig om morgnen som det wor dag /

forsamlide seg alle Presthøfdingene / oc ginge
till raads med Scrifftklogene oc folkens Oldinge
huorledes de motte komme Jesum aff dage / Oc
de førde hannom ind for deres raad / oc sagde
til hannom) Est du oc den sande Christus?
Sig oss det ickun. Men han sagde til dennom)
Wilde ieg end sige ederet / da trode y meg icke /
der som ieg oc spurde eder att / da huerken
suoride y meg eller lode meg løss / dog skal
menniskens søn / fraa denne sinde sidde wed
Guds krafftens høre side.«

Tausens velkendte Evne til at omstøbe en fremmed Tekst i sin egen karakterfulde Prosa fornægter sig heller ikke i Forholdet til Bugenhagen. Som Prøve herpaa kan hidsættes Slutningen af Skildringen af den Scene, hvor Folket af Pilatus kræver Kristus korsfæstet, og som hos Bugenhagen (Udgaven 1526, Bl. F v) lyder saaledes: »Aber sie lagen yhm an mit grossem geschrey / vnd fodderten / das er gecreutziget würde / vnd yhr vnd der hohen priester geschrey nam vberhand.«

Tausen gengiver disse Ord paa følgende Maade (S. 23): »Men de bleffue hordelig wed med stort skrol / oc bade at han motte blifue korsfest / oc huerken lade de eller Bisperne aff att skrole.«

Forskellige af de Forandringer og Rettelser, Tausen har foretaget, kan skyldes en Efterprøvelse af Bugenhagens Tekst efter de originale

Kilder og Ønsket om at gøre Fremstillingen — om muligt — endnu mere bibelfast end i Forlægget. Saaledes maaske Gengivelsen S. 1 v af Simon Peters Ord »Skulle ieg end gaa wdi døden med deg« (efter Luk. 22,33: *εἰς θάνατον πορεύεσθαι*), hvor Bugenhagen (1526, Bl. D ij) blot har »sterben« (efter Matth. 26,35). Ikke alle Tausens Rettelser er dog Forbedringer, f. Eks. ikke, naar han (S. 1 r) taler om »den dam Kydron« (B. har »bach« efter Johs. 18, 1: *χείμαρρος*), eller naar han (S. 54 v) ved Kristi Gravlæggelse siger: »saa welte de en storr steen offuen paa graffuen«, hvor Bugenhagen (Bl. G v) rigtigere har »fur die thür des grabs« (jvfr. Matth. 27, 60: *τῆ θύρᾳ τοῦ μνημείου*).

Kirkeordinansen paabød, at Kristi Lidelses-historie, »den heele passz«, skulde oplæses i Kirkerne paa Langfredag, »lige som hand er sammen schreffuen vdaff de iiij Euangelister, wed Docter Hans Pomer«¹⁾. Da denne Bestemmelse ogsaa forekommer i den latinske Ordinans fra 1537²⁾, paa hvilket Tidspunkt Tausens Oversættelse endnu ikke forelaa, har man ment, at der allerede den Gang fandtes en anden Oversættelse af Bugenhagens Arbejde, som nu er forsvundet³⁾. Dette er muligt, men lige saa sandsynligt er det, at Kirkeordinansen i Virkeligheden

1) H. F. Rørdam, Danske Kirkelove I, 65.

2) Jvfr. Kommentar til III, A ij v, 13.

3) Peder Palladius' Danske Skrifter IV, 134.

blot sigter til Tausens Oversættelse, idet det ikke var ualmindeligt i ældre Tidens Lovbestemmelser, Skoleplaner o. l. at paabyde Brug af Bøger, der endnu ikke var udkomne. Som Vidnesbyrd om, at Tausens Arbejde længe har været i Kurs, kan anføres, at der kendes Optryk af det fra 1556 og 1568 som Tillæg til Lübeckerpsalmebøger¹⁾. Officielt afløstes det 1556 af Peder Palladius' nye Oversættelse af Bugenhagens Passionshistorie, der gengav det direkte bibelske Stof efter den autoriserede Bibeloversættelse af 1550²⁾.

X

Før Tausens Ejendommeligheder som Prædikant gøres til Genstand for nærmere Omtale, baade hvad Form og Indhold angaar, vil det være af Betydning at undersøge, hvilke Forordringer han selv stillede til en kristen Prædiken og til dem, der skulde forkynde Ordet. Det er tilmed saa heldigt, at han netop flere Steder i sin Postil ret indgaaende har udtalt sig om disse Spørgsmaal.

Tausen henviser til, at Kristus selv har lært, at »det siste ypperste oc nyttigste eblant alle welgierninger« er, at han prædiker og lader prædike Evangeliet om Guds uforskyldte Naade for

1) Peder Palladius' Danske Skrifter IV, 135.

2) Genudgivet sst. IV, 141—198.

arme, bedrøvede Syndere (I, 23 v). Evangeliet bør da forkyndes »purt oc klart« (I, 125 v; jvfr. II, 181 v), og det skal prædikes lydeligt for alle Mennesker. Det maa ikke »skiudes wdi wraar / oc lykkes inden dørrer«, men kristen Prædiken skal være lige saa almindelig tilgængelig som Solens Skin lyser for alle (I, 34 v). Indholdet skal ene og alene samle sig om Kristus. Alle sande evangeliske Prædikere skal kun forkynde »Christus Christus / oc det han haffuer giord / leffuet oc lærd«, og de skal ikke tale noget af dem selv, men kun hvad den hellige Aand vidner i deres Hjerter om Kristus, at han er Menneskers Frelser og Forløser (II, 79). Som Kristus for alle Mennesker er en Dør til Kristendommen, saaledes er han det »synderlig for alle lærefædre«, at de fremfor alt »skulle were begiffede med hanss aand« (II, 97). Det er derfor ikke den enkelte Prædikants større eller mindre Evner eller Prædikenens forskelligartede formelle Fortrin, der betinger dens Værdi og Virkning, men dette afhænger af, i hvilken Grad Prædikanten er fyldt af Guds Ord, som »fører med seg alt det det lyder om« (II, 24—v). Det bliver da af ringe Betydning, om den ene Prædikant staar over den anden med Hensyn til »ord / maal / fachter / forstand / oc andre personlige wilkor«, blot de med Troskab røgter det Ærinde, de har i Befaling. Saa skal man da ikke, — som han siger —,

»wide att kende dennom for samme gode Herres tiænere paa praalende ord eller nogle subtilige fachter / men plat aleneste paa deres ærendede / det de røcte / om de det trolig giøre saaledes« (II, 112).

Denne Forkyndertjenestens ejendommelige Karakter maa dog paa ingen Maade føre til Magelighed hos Præsterne ved Forberedelsen til deres Prædikener. Meget skarpt vender Tausen sig mod dem, der »wille megit predicke oc inthet studere« (I, 175 v). Det er at friste Gud, og man skal ikke tro, at fordi Kristus kaldte ulærde, enfoldige Fiskere til sine Apostle, andre derfor er fritaget for aandeligt Arbejde. Man skal ikke »dierfue seg til fast att predicke oc inthet studere / oc holde det for en synderlig hellighed / att haffue inthet lærd oc inthet heller wille lære« (II, 163 v). Den sande Prædikant trænger sig heller ikke ukaldet ind i Prædikeembedet, han optræder først som Forkynder, naar han »eskes oc tilsiges«; ja, de, der duer noget og ved, hvad et saadant Embede kræver, lader sig hellere trænge og nøde dertil mod egen Vilje og Lyst (II, 162 v; 180).

Under den nærmere Udformning af Prædikantidealet henviser Tausen flere Gange til Johannes Døberen (I, 28) som et lysende Eksempel for alle Tidsaldre og fremhæver især Troskaben i Livskaldet, den bestandige Redebonhed

og det personlige Mod som uomgængeligt nødvendige Egenskaber hos en Prædikant. Et Sted hedder det, at Guds Ords Tjenere altid skal være rede til at forkynde Evangeliet, »att de bode orle oc silde maa were for ørne paa oss / med sang / lessning oc predicken« (I, 122—v), og i en anden Prædiken udtaler han sig i lidenskabeligt bevægede Ord om den »orwogenhed / fljýt oc windskibelihood predickerne bewise til hwer mands vnderwisning / giøre oc lide al ting / andre til beste / formane / raade / bede / locke oc true / ý týde oc vtýde / oc ere hwer mand hoss hwer / lefue oc haffue seder med handel oc omgiengelse hoss Jøder som Jøder / oc hoss hedninge som hedninge / oc ere alle till willie selskaff lige wdi alle middele maade / straffe oc reffse / loffue oc prise / oc bruge alle de fachter oc all den fljýt der bruges kan / til att drage folkes sind til Euangelium« (II, 115v—116).

Men for virkelig at kunne gøre Fyldest i dette store og krævende Arbejde er det en vigtig Betingelse, at Prædikanten er udrustet med stor aandelig Frimodighed. Han skal have en Mund til at tale med, frit kunne love, hvad der er Lov værd, og laste, hvad der er Straf værd. Der hører »ett frit dristigt hiærte« til at turde tale Verden til paa rette Maade, — en Prædikant maa ikke være en aandelig Sagtegænger, »icke stinge seg neder ý wraar / oc tale ý skiul eller løn-

dom«, men uforfærdet skal han opløfte sin Røst og forkynde Verden Guds Dom. Allermest gælder det om, at en Prædikant ikke lader sin Forkyndelse paavirke af Hensynet til enkelte Mennesker. Han skal ikke »achte eller see til personer / enthen sige minde eller meer for wild eller wenscaff / for acht eller ære / for nytte eller profite«, men paa aandelig Vis skal han af hele sin Sjæl leve med Johannes Døberen i Ørkenen og som denne »sige sin sandhed for alle / oc huercken skone den rige eller den fattige / meer end han gjorde / Oc ansee inthet andet end Guds ære oc menniskers welfart« (I, 33 v—34).

Lærer en Prædikant saaledes, at han ikke kender til Personsanseelse, ikke ser mere til de høje end til de lave, ikke mere til de rige end til de fattige (II, 305), maa han vide, at han ofte udsætter sig for Farer og Forfølgelser. Verden lider ikke, at den dadles — »straffes hun da tager hun det til mistycke / truer oc hader sine straffere« (I, 34).

Under alle Trængsler maa de sande Prædikanter trøste sig med, at det samme timedes deres Herre og Mester og ikke glemme, hvor trygt det er at staa fast paa en retfærdig Sag (I, 48 v; jvfr. I, 168 v, 172; II, 94 v). De maa derfor ikke miste Modet, hverken naar de aabenbare Fjender af Evangeliet af deres »onde forgifftelige

hiærter / legge alle ord wd til werste«, eller naar »gode enfoldige menniske / de som dog mene sagen godt / aff groff vforstandighed høre ilde til / oc mercke wrangt / oc sige lige saa effter« (I, 64; jvfr. III, 27 v). At søge Guds Ære og den hellige Kirkes Opbyggelse uanset al personlig Lykke og Ulykke (II, 23 v) maa være det eneste Øjemed for »gode Euangelister oc retsindige Euangelij predickere / Huilcke ey ere frøcht-aftige eller begierlige / æregirige eller øyne-tænere / eller vforføyelige y nogre maade« (II, 30). Skønt det paa Grund af Prædikegerningens store Betydning er rimeligt, at Menigheden sørger for passende Underhold til Præsterne, »att gode predickere ey maa nødis til for fødens skyld / att offuergiffue predickeembedet« (I, 122—v), saa maa de dog selv vel vogte sig for ikke ved deres Prædiken at tragte efter egen Nytte og Fordel. Som »gode oc flittige hiurdedrenge« bør de bøje sig under de Kaar, Gud tilskikker, og ikke være som de falske Hyrder, de, der blot tænker paa at flaa Hjorden, »att de mue faa vlden oc mielken / oc end kiødet med / om det kan staa til fangs / oc giøre ickun alle deres gierninger for egen baade« (II, 30—v).

XI

Som tidligere bemærket indeholder Hans Tausens Postil til hver Søn- og Helligdag dels en

ganske kort, dispositionslignende Gennemgang af Dagens Epistel, dels en udførligere Evangelieprædiken. Ved en Skildring af hans Ejendommelighed som Prædikant¹⁾ er det dog fortrinsvis den sidste Art Prædikener, der kommer i Betragtning.

Tausens Evangelieprædikener fremtræder — som saa megen anden Forkyndelse fra Reformationstiden — under Form af Homilier. De bringer en grundig Udlæggelse af Dagens Tekst, Stykke for Stykke, Sætning for Sætning, ja, undertiden Ord for Ord, og i nøje Sammenhæng hermed finder Prædikanten Lejlighed til at fremsætte de Betragtninger af dogmatisk, etisk, polemisk og opbyggelig Art, som de forskellige Tekster naturligt afføder. Kun sjældent indleder Tausen sin Prædiken med nogle faa orienterende Bemærkninger, i Almindelighed springer han in medias res ved straks at føre sine Tilhørere ind i den bibelske Situation, hvorom det lige oplæste Evangeliestykke har berettet. Aldrig bygger han sin Prædiken op over et bestemt Tema, uddraget af den foreliggende Tekst, og den fint udformede Leddeling i Divisioner og Subdivisioner, som siden kom saa højt i Kurs, vil man forgæves søge i hans Postil. Kun ganske enkelte Steder kan man møde svage

1) Om hvilke Indskrænkninger Postillens Art sætter for dette Begreb, se nedenfor S. 111.

Tilløb til en mere systematisk Behandlingsmaade, der da gerne bringes i Anvendelse for punktvis at indskærpe visse Læresætninger eller Formaninger¹⁾. Dog kan man som en Slags Erstatning for den manglende Disposition opfatte de »Summarier« eller »Randgloser«, der næsten paa hver Side er anbragt i Marginen med en kort Oversigt over de Tanker, der behandles i selve Prædikenen. Hovedvægten hviler iøvrigt — som ogsaa antydet i Fortalerne — helt igennem paa den omhyggelige og fyldige Skriftudlægning.

Tausen siger et Sted, at Guds Ord skal man lade »bliffue wdi deres enfoldighed / lige som de sielff enfoldelig lyde« og »inthet klicke der til aff wort eget« (II, 71 v). Hans egen Skriftbehandling er et eneste Vidnesbyrd om, at han meget nøje har fulgt dette Princip, og alle hans Prædikener er baaret af den dybeste Ærbødighed for Skriftens Aand og Bogstav. Hans Bibelforklaring bærer et jævnt og ukunstlet Præg, overalt bygger han paa den historiske, realistiske Forstaaelse af Teksten, som han søger at gengive i dens naturlige Sammenhæng uden at presse den utilbørligt, og vover han nu og da selv at fremsætte en og anden Formodning, som ikke direkte har Hjemmel i Skriftens Ord, tilføjer han næsten altid meget samvittighedsfuldt et »maaskee« i Parentes (I, 42; II, 114; 226; III,

1) F. Eks. I, 188 f.; II, 42 v f., 61 v f., 306 f.

7 v; 25 v). Som han bestemt tilraader at »lade fare hÿne høye oc diybe theologiske / ia daarlige spørsmaal«, som Guds Ord ikke giver nogen Oplysning om, og som kun fører til unyttig Disputeren (I, 99; jvfr. I, 84), saaledes ynder han ikke den skolastiske Tilbøjelighed til at søge en dybere Mening i Skriften bag den bogstavelige. Af og til afviser han direkte denne Tendens (II, 218 v; 311; jvfr. 223), og kun et Par Gange er han selv faldet for Fristelsen til som homiletisk Virkemiddel at anvende en Fortolkning af allegoriserende Art. Saaledes udlægger han paa 1. Søndag i Advent Kristi Indtog i Jerusalem som et Symbol paa, hvorledes Kristus drager ind i sit rette aandelige Rige, hvor han vil herske ved sit rette kongelige Spir, sit hellige Ord og Evangelium (I, 5); og paa Langfredag siger han, at »hwo Allegorien søger«, kan i Jesu Kjortel se hans hellige aandelige Rige, den hellige kristelige Kirke, som bliver helt og udelt i Evangeliet og den rette Hovedsag, selvom det »maa lade seg plocke oc styckes ÿ sine lemmer oc stycke lærdome / oc lide atskillig forfang aff kiettere oc alle honde frestelser« (III, 45 v; jvfr. III, 57 v).

Med Hensyn til det gamle Testamente fastholder Tausen — som i Mosebogsoversættelsen —, at det helt igennem skal fortolkes i Lyset af det nye. Kristus lærer »oss sielff at forstaa / hwor alle figurer ÿ det gamle Testamente skiwde

alt til hannom / oc mene hannom«, hedder det et Sted (II, 106), og jævnlig gør han opmærksom paa, hvorledes Kristus ved dette eller hint enkelte Træk »fuldkommer Figuren« i den gamle Pagt (f. Eks. III, 4; 32; 45 v; 55 v; 57 v).

Tekstgennemgangen, der former sig som en bredere, ofte temmelig ordrig Genfortælling af det bibelske Stof med stadig Hensyntagen til beslægtede Steder, giver nu og da Tausen Lejlighed til Kommentar af sproglig og historisk Art. Saaledes forklarer han, at »Mahemon« er et hebraisk Ord »oc mercker en offuerflødig rigdom« (II, 188), og en anden Gang, at »Hephe-thah« (Mark. 7, 34) er et Ord »aff det fremmede Caldeische tungemaal« (II, 209 v). Ligeledes meddeler han andre Steder saglige Oplysninger vedrørende Jødernes Skattefrihed overfor Romerne, Herodes' Regeringstid og Navnet paa Pontius Pilatus (I, 39 v; 40 v; 83; III, 18 v). Saadanne Eks-empler er dog sjældne, og det ligger Tausen fjernt at bramme med en overflødig eksegetisk og historisk Lærdom, som det saa ofte træffes hos Prædikanter i det 17de og 18de Aarhundrede. Heller ikke vil man hos ham møde den Tilbøjelighed, som senere kom saa meget paa Mode, til paa næsten mekanisk Vis at opdyngte i snesevis af Skriftsteder paa hver eneste Side. Dette skyldes dog ingenlunde manglende Skriftkundskab. Tværtimod viser hans Citater baade

af det gamle og det nye Testamente, at han har været særdeles velbevandret i sin Bibel og med stor Skønsomhed formaaet at udvælge de Steder, han havde Brug for.

Som Tausen har været en for sin Tid fortræffelig Ekseget, i Besiddelse baade af gode filologiske Kundskaber og et skarpt Blik for rigtig Opfattelse og nøjagtig Gengivelse af en Tekst, saaledes udmærker hans Skriftudlæggelse sig fremfor alt ved Forstaaelse af Skriftens Indhold. Ganske særlig har han i en sjælden Grad evnet at gøre sig samtidig med de skildrede Situationer og Skikkelser og paa en egen plastisk Maade at lade sit Indtryk afspejle sig i Genfortællingen heraf. Talrige Eksempler paa dette vil man møde overalt i hans Postil. Som karakteristiske Prøver kan der henvises til hans mærkeligt levende Skildring af Mødet mellem Kristus og Judas i Gethsemane Have, af Stefanus for Raadet og af Jomfru Marias Barselfærd (III, 7—v; I, 48 v; 41 ff.). Ikke mindst det sidste Sted er ejendommeligt. Det Billede, Tausen tegner af »Guds benedide moder«, »denne onge barselquinde«, der fattig og ringeagtet af Verden »gaar (maaskee) til foeds wdi kuld oc frost / med ett vlæt quinneliff«, er præget af en næsten kvindelig Nænsomhed og Ømhed, som man paa Forhaand ikke just skulde have ventet af en Mand, der fremfor alt havde sin Styrke i Kampens vældige Toner. Det er

næppe for dristigt at formode, at man her — som paa lignende Steder — hos den lutherske Reformator staar overfor en ubevidst Eftervirkning af katolsk Madonnakult.

En beslægtet Finfølelse overfor det almenmenneskelige Indhold i en bibelsk Situation lægger Tausen ogsaa for Dagen i sin Gennemgang af Fortællingen om Enken fra Nain. Den troskyldige Maade, hvorpaa han beretter om Enkens Sorg over at have mistet sin eneste Søn og hendes sørgelige Tilstand som »ett forlat bedrøffuet quindfolk / huilket er dog ett skrøbeligt redskaff y seg sielff / naar hun er end paa sitt beste« (II, 239 v), er af en ejendommeligt gripende Virkning og minder i sin hele Tonart om de bedste Steder i vor ældre Ligprædikenlitteratur. I sin Genskab af denne og andre Situationer i Skriften har Tausen haft en stor Støtte i sin udviklede Sans for det konkrete, der f. Eks. saa stærkt træder frem i hans Gennemgang af Billedet af Kristus som en Høne, der samler Kyllingerne under sine Vinger (I, 54 v). I hver eneste Sætning føler man, at dette for ham ikke er en litterær Metafor, der mekanisk reproduceres, men til sine mindste Enkeltheder en levende Virkelighed, konkret anskuet og oplevet. Saaledes ogsaa med Fortællingen om den rige Mand og Lazarus. Heller ikke her er der Tale om et afbleget Billede, der fortoner sig i ab-

strakt Almindelighed, men alt er Kød og Blod, Liv og Kraft. Modsætningen mellem »den rige skalck«, der levede i Herlighed og Glæde »med hwss oc bygge / med klæder oc prydelse / med kostelige kræssne retter«, og »den ynckelige arme mand« Lazarus, der midt i al sin Usselhed dog »gierne leed Guds weldige hond offuer seg / med ett gott toll«, er fremhævet paa plastisk Maade, og ikke mindre stærkt har Tausen vidst at faa Lignelsens skæbnetunge Alvor frem i Skildringen af den riges Endeligt, da han efter »en hederlig iordeferd« blev »herberget wdi helffuede«. Dobbelt levende maa hans Genfortælling af alt dette have virket i Datiden, da Skildringen af alle Enkeltheder tydeligt nok har laant deres Farve fra velbkendte Forhold i hans egen Tidsalder (II, 122 f.).

Dette er dog sikkert sket ubevidst. En typisk Ejendommelighed ved Homilien er nemlig dens tidløse Præg. Som senere i Jesper Brochmands berømte »Hus-Postil« har man derfor ogsaa hos Tausen som oftest Følelsen af, at hans Prædikener indholdsmæssigt set kunde henvende sig til en hvilkenksomhelst Tidsalder, idet Stof af direkte lokal eller temporel Art spiller en tilbageværende Rolle. I Almindelighed regner Tausen paa ægte bibelsk Vis blot med to store Tidsperioder, Tiden indtil den nye Pagt og Tiden efter denne. Dog er det øjensynligt, at denne

Betragtningensmaade gennemkrydses af en anden, i Henhold til hvilken hans egen Tidsalder ses som et vigtigt Vendepunkt i Verdenshistorien. De mægtige religiøse og politiske Bevægelser, der havde ført til Reformationens Gennembrud, kommer derved nu og da til at kaste et Skær af konkret Virkelighed ind over Homiliernes almen-gyldige Betragtninger, hvorved disse maa have faaet en særlig Vægt overfor den Tilhørerkreds, Tausen henvendte sig til. Flere Steder taler han saaledes om den store Modsætning mellem Tilstanden under Pavedømmet med de mangfoldige Vildfarelser og nu i »denne naadelige tyd«, da man af Guds synderlige Naade overalt hører Evangeliet klinge »renlig oc rettelig« (I, 9; 56; 60; II, 93; 94 v; 112 v). Andre Steder kan han minde sine Tilhørere om, hvorledes man »wdi disse aaringe« har erfaret »Pawens hele klerckerijs« Modstand mod Guds Ord (I, 125 v—126), eller kaste et skarpt Sideblik til de »forbistride Gien-døbere«, som er traadt frem just »nu paa denne Dag« (I, 217 v). Et Par Gange fremhæver han ogsaa, hvorledes man netop i denne Tidsalder har set sørgelige Eksempler paa, at mange Men-nesker til en Begyndelse tog villigt imod Evan-geliet som Modsætning til »den papistiske be-dregerij«, men siden, da Guds Ord kom til at lyde mere og mere rundeligt, væmmedes ved det og fandt Behag i de nye Løgne, som Sværmerne

disker op med (II, 146; 179—v; 197). Til alvorlig Eftertanke vækker det ogsaa at se, hvorledes mange er »gode Euangeliske y munden med skøne ord«, men ved deres egenvillige Handlemaade viser et helt andet Sindelag, saa at man maa frygte, at Gud snarlig vil »straffe oss alle med en hast« (II, 197).

XII

Gennemgaaende udtrykker Tausen sig i et jævnt og roligt Foredrag, vel egnet til Formaalet at virke til Belæring og Opbyggelse. Indholdet er ham saa langt det vigtigste, at Formen knap faar nogen selvstændig Betydning. Ved de mange Gentagelser og Omskrivninger tilsigter han aabenbart først og fremmest Tydelighed, at hans Ord og Tanker uden mindste Misforstaaelse maa blive opfattet af Tilhørerne, som de er ment af Taleren. Der er intet søgt eller skruet eller dunkelt i hans Stil, overalt lyder en enfoldig troskyldig Tale, tilgængelig for Hvermand. Ogsaa i formel Henseende var det med fuld Ret, at han i Fortalen til Vinterparten kunde udtale, at han med dette sit Arbejde »haffuer . . . icke seet høyt op / oc ey tenckt til her med att fornøye de wjse aande / men alleneste at rame enfoldige folkes tarff« (I, A vij v). Efter Maalet maatte Midlerne rette sig. Heller ikke mærker man ret ofte en Genklang af det stærkt bevægede Temperament,

Tausen efter alt at dømme har besiddet. Det er kun sjældent, at det rolige, didaktiske Foredrag faar en mere følelsesbetonet Klang eller slaar over i et mere lidenskabeligt Crescendo. Dog findes der Steder af denne Karakter. Naar Tausen f. Eks. oftere skildrer Frelserens store Kærligheds-offer for den faldne Menneskeslægt eller taler om sin Fortrøstning til Guds uendelige Naade, om hvorledes for »den som elske Gud legges oc wendes al ting til det beste / wore det end werre end skam oc synd / død eller helffuede etc.«, gennemlyses hans Ord af et eget varmt Skær (II, 88 v; jvfr. I, 218 v; II, 28 v); eller naar han fremhæver Nødvendigheden af at staa fast og ikke vige i de onde Tider, da det gælder om at have »stor mandelig styrcke till att kunde forachte den store haab / oc tuert mod alle meniskelige sind oc raad bliffue fast waarafttig wed Gud oc hanss ord«, kan han hæve sig til virkelig Højhed (II, 178 v). Flugt og Fart kan der være over hans Tale, naar han maler sine Tilhørere for Øje, hvad der kræves af en nidkær Guds Ords Prædikant, der skal være rede i Tide og i Utide (II, 115 v), og med en mærkelig Myndighed og Vægt falder hans Ord, naar han skildrer den Troskab, der i Tillid til Gud bør vises i Livskaldet. Dette er f. Eks. Tilfældet paa Pinse-dag, hvor han udvikler, hvorledes Guds Aand er stærkere end al menneskelig Skrøbelighed og

al Verdens Kraft, og da slutter med at sige: »saa ypper Guds aand modet y ett menneske wdi nød / oc trenger hannom igiemmen med macht / oc ingen drøffuelse er saa storr hannom kan gaa til hierte / oc endelig forhindre hannom fraa Guds wæye« (II, 87 v; jvfr. II, 320 v). Eller naar han paa l. Søndag i Fasten taler om den enkeltes Forpligtelse til at holde fast ved Gud og saa siger: »oc der som Gud y saadan en fylachtighed effter saadant et kald fører oss y nogen mands hender / att wy skulle nødes til att nyde det noget ont att / oc faa had oc affgynst/skade eller forfyllelse der offuer / settes y fengsel eller anderledis forsendis dýd som wor liffs næring betages oss. Da skulle wy icke wige fraa wort kald derfor / men bliffue hart wed / oc fylle Gud dýd som han esker oss / frøchte huercken for hunger eller tørst / hwercken vselhed eller armod / huercken forfyllelse eller wrede« (I, 168—v). Ingen kan være i Tvivl om, at saadanne Ord har en dyb Erfaringsbaggrund i hans eget Livs Oplevelser.

Blandt de Ting, der bidrager til nu og da at kaste et stærkere personligt Farveskær over Tausens Stil, maa ogsaa henregnes den polemiske Islæt. Vel er det sandt, at Postillen i saa Henseende er mere afbleget end hans temperamentsfulde Ungdomsskrifter fra Reformationens Kampaar, men ikke desto mindre findes der, — som det senere nærmere skal belyses (jvfr. S. 91 ff.) —

ogsaa her adskillige Steder med hvasse Udfald baade mod Romerkirken og mod anabaptistiske Sværmere.

Naar en Nutidslæser til Trods for alt dette næppe vil frikende Tausens Prosa for et vist Præg af Enstonighed, skyldes det ikke blot de mellemliggende Aarhundreders rigere Sprogudvikling, men ogsaa den Omstændighed, at han næsten ganske forsmaar at anvende de mange Midler til at frembringe Liv og Afveksling i Talen, som senere Tidens Prædikanter i saa rigt Maal har gjort Brug af. Dette gælder ikke alene mere forfinede retoriske Kunstgreb, men selv saa lidet sammensatte Ting som den siden i Prædikener saa ofte forekommende indbyrdes Opfordring. Den kan træffes hos Tausen, saaledes paa 2. Søndag efter Trinitatis, hvor det hedder: »thi lader oss achte oc giffue skiødte paa ordet« (II, 125 v; jvfr. III, 39 v), men det er sjældent. Endnu sparsommere er Tausen med direkte Tiltale til sine Tilhørere som f. Eks. et andet Sted i samme Prædiken, hvor han siger: »saa werer oc paaminte ÿ som noget synderlig haffue / oc for andre begaffuede ere aff Gud med timelige gaffuer / at etc.« (II, 121 v—122).

Den Plads, Billeder og andre overførte Udtryk indtager i Tausens Prosa, er ligeledes højst beskeden, men man kan være vis paa, at naar han en Gang imellem tager sin Tilflugt til en billedlig

Sammenligning, sker det paa en saa livfuld og konkret Maade, at det nok har skullet bide sig fast hos Tilhørerne. I saadanne Tilfælde er der næsten altid blot Tale om en ganske kort Sammenstillen af Forhold i det aandelige og parallelle i det praktiske Liv, og Billeder, der er videre udført i alle Enkeltheder, træffes saa godt som ikke hos Tausen. Som Eksempler paa hans kortfattede Sammenligninger kan nævnes hans Omtale af Djævelens Virksomhed hos de hykleriske Kristne, hvorledes han drager Guds Ord ud af deres Hjærter og lader det svømme paa deres Tunge, »lige som bobler flyde paa vand« (I, 151 v); endvidere hans Skildringer af den Kraft, Guds Aand forlener et Menneske med, der er ligesom »styremændens fornømtighed«, som hindrer et Skib i at gaa til Grunde i »den storminde bylle« (II, 87 v), og af Moses' Betydning som syndsvækkende Faktor, der var lige »som den læge der wiser saaret / oc famler oc rører fast der wed / oc haffuer icke lægdom til att læget med / att synden bleff ickun meer aff hanss ord« (II, 92). Et andet Sted taler Tausen om det beskæmmende i, at kristne Mennesker viser større Flid og Aarvaagenhed for at vinde forgængelige jordiske Ting end den himmelske Saligheds evige Klenodie, og fremhæver da, at dette er lige saa bagvendt, som at »en skiørhoppe legger større wind paa att teckes sin bolskaff til

skam oc wanære« end en Dannekvinde for at behage sin Ægtemand. Det urimelige heri belyser han videre ved at henvise til et Par andre Forhold, vel kendte fra det daglige Liv, idet han siger, at det vil blive haardt at høre paa Dommedag, at en Skovrøver, der vil samle Rigdom ved uretfærdigt Rov, »lider kold oc frost / med lange wogne næter for nogen føye vwiss oc vretfangelig baade / huilken hannom er farlig bode till liff oc siæl«, eller at »en sørøffuere som seyler mangan høy søø / oc setter daglig bode liff oc siæl y fare / findes klaagere oc flittigre wdi sin handel / end wÿ som staa effter den ewige salighed« (II, 186 v—187). En Sammenligning af naturhistorisk Art benytter Tausen et enkelt Sted for at vise Forskellen mellem de frommes Udbytte af at høre Guds Ord og de ugudeliges Forargelse derved. Det er »lige som edirkoppen aff sin edirstelte nature suger edir aff den samme wrt eller blomster der bien suger honning wdaff« (II, 270).

XIII

Tausens Sprog i Postillen opviser i alt væsentligt de samme Ejendommeligheder som i Mosebogsoversættelsen (jvfr. Indledningen til denne). Enkelte almen bekendte Fremmedord som benedidelse, clercherij, collatz, fadsone, glose, kredentzen o. l. træffes nu og da, men Brugen af sjældnere, dialektfarvede Ord synes i Postillen at være

noget mere sparsom end i Oversættelsen, hvad der vel til Dels er en Følge af det forskelligartede Stof, der behandles. Iøvrigt synes Tausens Sprog baade i Stavemaade, Ordformer og Glosevalg at staa i nært Slægtskab med dagligt Tale-sprog. Den, der er fortrolig med det 16de Aarhundredes Udtrykvis, vil Gang paa Gang have Lejlighed til at undre sig over, hvor nøje Tausens djærve Vendinger og karakterfulde Enkeltudtryk slutter sig til det Sprog, der møder os i Breve, Aktstykker og Retsprotokoller fra denne Periode. Uden at henfalde til det platte, — hvad selv en Luther ikke altid kan frikendes for —, har Tausen ud fra sin dybe Samfølelse med Folkets Tankegang og Udtrykvis overalt forstaaet at anslaa en naturlig og jævn Tone, der maa have været velegnet til at skaffe ham Ørenlyd ikke mindst hos de brede Lag. Selvom det undertiden kan være vanskeligt at skifte Sol og Vind ligeligt med Hensyn til, hvad der er Tidens, og hvad der er Mandens Ejendommelighed, skal der som Vidnesbyrd om Tausens Evne til at udtrykke sig med en kraftig Realisme og folkeligt Fynd nævnes følgende Eksempler herpaa: ogsaa paa det aandelige Omraade, siger han, findes der »den mad der smager icke lige eens y hwer mands mund« (I, 24); Johannes Døberen »stinger . . . det icke vnder stoel«, hvilket Vidnesbyrd han har at aflægge (I, 33); Jesus siger til sin Tids

Jøder »nu komme y oc fylde skieppen fuld« (I, 52 v); ved at opleve sin Søns Lidelseshistorie pintes Jomfru Maria, omend hun »bleff ey tagen wed halss oc haar« (I, 71); skønt Gud stiller store Krav til os Mennesker, »dog lede wy fast efter rosenngaarden att were wdi« (I, 96 v); Gud sætter sine Børn »indi ett bondløst skib« og »lader dennom saa wdsegle y denne stormende werden / oc flyde for wind oc woffue«, alt medens »dieffuelen med sitt selskaff ligger oss vnder øyne« (I, 118 v); i Modgang kan det synes Mennesker, »som Gud wore faren aff by« (I, 120); Sekterernes Forhold til Evangeliet kendetegnes ved, at de kan »inthet andet end gøø oc blaffre der fast emod / som hÿne galne hunde / der kende icke deres egen hosbonde for en fremmed« (I, 125 v); den falske Verden lader, som om den vil være Gud tro og dog »spytter hun hannom alsom snarest vnder øynene / oc wender hannom bagbenene« (I, 160 v); Jesu Afvisning af den kananæiske Kvinde »wor hende ett hartt slaw paa sin troo« (I, 181); ja, »det wor altho-sterckt ett tordenslag / som motte gaad giennem leffuer oc longe oc alle hierterøder« (I, 182); dog tager hun det ikke »til mestycke / att han rider hende saa honlig ord y næse« (sst.); i Johs. 8 berettes der, at Farisæerne »øse en hoff skidne ord wd emod« Jesus (I, 206); efter at have forkyndt Maria, at hun skal føde Guds Søn, »trycker

[Englen] saa efter med et fast Guds ord / at der er ingen tingest wmuelig for Gud« (I, 219); det er Mennesker tilladt at bede Gud om timelige Ting »icke til kræsenhed eller offuerflødighed / men saa at det kan slide seg for en hwerdags føde« (II, 64 v); »saadant ett swinehierte / der alltyd saa holder ett menniske wdi soo søle / med kræsenhed / slem oc dem / frozterij / pampering oc pryte klædebon«, lader sig vel mærke med, at det dyrker Bugen som sin Gud (II, 121); den rige Mand »er saa platt frosen oc kold til att elske dette vsle Guds menniske« (Lazarus) (II, 121 v); det er ingen Nytte til at foragte og bagtale sin Næste, »thij wore det best att holde det wæyr inde / oc stille tiye / wden man wilde anderledes oc bedre tale« (II, 139 v); de selvretfærdige »beder Christus ... see seg noget fliteligre om hiemme til deres eget / Oc kaste ey saa sine egne synder wdi posen paa bagen« (II, 139 v); Gud »wil lære alle de howstolte Adams børn att stinge piben ind« (II, 163 v); det er ogsaa en Form af Synd mod det femte Bud, naar »nogen seer swrt paa anden / wrenger att hannom / setter hannom horn paa / giffuer hannom spotske gloser / siger wach eller heach« (II, 169); Mennesker bør ikke tragte efter Rigdom, men »were lige glade / det holler eller brøster / det slipper eller recker« (II, 231 v); Djævelen regerer sit Rige saaledes, »att han ofte fører sine børn y haaret

sammen« (II, 304); Farisæerne tænkte paa at ville »føre hannom [J: Jesus] det menige folk paa hals« (II, 304 v).

I nær Forbindelse med denne Ejendommelighed ved Tausens Udtryksvis staar hans Forkærlighed for at krydre sin Tale med Ordsprog eller ordsproglige Talemaader. Af saadanne kan nævnes: »nu gaar siun for saffn« (I, 23); »hwert kar staar paa sin bond« (I, 63 v); »den faster icke altho lenge / der faar en god afften« (II, 37); »lige børn lege best« (II, 117); »hvor som Gud bygger en kircke / der wil alt dieflen gierne haffue en Cappel hoss« (II, 177 v, jvfr. III, 26); »det er oc ett ord y menige mands tale / at hwer den rig er / er enthen sielff vretferdig / eller oc en vretferdig mands arffuing« (II, 188 v); »de huide børn giøre de fawre gierninger« (II, 189 v); »falsk slaar sin egen herre paa hals« (II, 307 v). Til denne Gruppe kan vel ogsaa henregnes et Par Steder, der ligeledes argumenterer ud fra en fælles folkelig Erfaring: »man lesmer ey saa fast med en hugorm att han troer nogen / men flyer strax han seer eller hører folck / Man hader oc icke en due saa meget att hun enthen hugger eller byder / men aleneste flyer hun / om hun kan« (I, 36 v); og: »hwo kan bere ild wdi sit skød / att han skal ey brende seg? hwo kan tage wed beg / att han ey smitter seg?« (II, 152 v).

Som et Middel af rent lydlig Art til at fange

sine Tilhøreres Opmærksomhed skal endelig nævnes Tausens ikke helt sjældent forekommende Fremhæven af Ord og Tanker gennem Allitterationer og Assonanser, saaledes: »hylde oc fylde« (I, 34); »bog eller breff« (II, 103 v); »stocken oc blocken / fengsel oc trengsel« (II, 115 v); »mandelig oc myndelig« (II, 265); »tyckes oc teckes« (III, 14 v); »sett oc sagn« (III, 31 v); Marias »modelige moderlige hiærte« (III, 45 v).

Til Trods for al sin Folkelighed var Hans Tausen paa ingen Maade nogen Ven af radikale Tilbøjeligheder til at kaste al Lærdom over Bord. Som han selv sad inde med en meget betydelig Kundskabsfylde, drev han stærkt paa, at boglig Uddannelse blev fremmet, og lærde Mænd holdt i Agt og Ære. Han betoner saaledes i Dedikationen til Postillens Vinterpart, at »Clerckerij... synderlig skulle haffue how oc sind til bogelige konster« (I, A iij), men lige saa lidt som Luther har han aabenbart ønsket at forvandle netop Prædikestolen til en Skueplads for Udfoldelse af al Slags Lærdom. Det kan da ikke vække Forundring, at man ikke i hans Postil træffer nogen synderlig Rigdom paa Citater, ja, sammenlignet med Christiern Pedersens (Jertegns) Postille, hvor det næsten vrimler med Kirkefædrecitater, maa Tausen afgjort kaldes citatfattig.

Den Bog, han hyppigst citerer, er naturligvis Bibelen. I langt det overvejende Antal Tilfælde

anfører han Skriftsprogene paa Dansk, men ikke helt sjældent træffer man Citater fra Vulgata. Dette skyldes formodentlig dels Hensynet til, at det i første Række var Præster, Postillen var beregnet paa, dels at Tausen selv fra sin Ungdom var hjemmevant i den latinske Bibel. Derfor faldt det saa at sige af sig selv, at han ofte kunde føle Trang til at anføre et Ord eller et Skriftsprog i den Form, der nu en Gang havde Aldershævd ved Kirketjenesten, — »som wor latinische tectst haffuer«, siger han selv et Sted (III, 58 v). Det er vel ogsaa derfor, at det gennemgaaende er staaende Udtryk eller særlig bekendte Bibelsteder, han anfører i Vulgatas Gengivelse, omend af og til med mindre Ændringer, saaledes: »in iustitia tua libera me« (Psal. 31, 2; I, 7 v); »ecce« (Matth. 23, 34 og 38; I, 51, 55; Matth. 2, 9; I, 89 v); »crucifige« (Luk. 23, 21; I, 71 v; 159); »habenti dabitur« (Luk. 19, 26; I, 95 v); »vbi nunc mors aculeus tuus?« (I. Kor. 15, 55; II, 5 v); »erunt omnes theodidacti« (Johs. 6, 45; II, 10); »euangelium gratiæ« (Act. 20, 24; II, 72, 112); »oportet« (Johs. 3, 14; II, 106 v); »consumatum est« (Johs. 19, 30; II, 112 v, 223 v); »benedicam dominum omni tempore / semper laus eius in ore meo« (Psal. 34, 2; II, 224 v); »ostende faciem tuam et salui erimus« (Psal. 79, 8; II, 299 v); »michi vindictam ego retribuam« (Rom. 12, 19; II, 307); »non est salus ei in Deo eius« (Psal. 3, 3; III, 46 v); »hodie« (Psal. 95, 7; III,

48). Ialt findes der ca. 35 Vulgatacitater hos Tausen.

Ogsaa Kirkefædre citater forekommer. 9 Gange citeres AUGUSTIN¹⁾, 4 Gange Bearbejderen af Josephus, den saakaldte HEGESIPPUS²⁾, ORIGENES, EUSEBIUS, TERTULLIAN og HIERONYMUS nævnes hver een Gang³⁾, men en særlig Forkærlighed synes Tausen at have haft for CHRYSOSTOMUS, der vel kun citeres 7 Gange, men et Sted hædres som »den gamle oc hellige høylærde Doctor«, et andet Sted fremhæves som en af de »gode gamle lære fædre«⁴⁾. Megen Tillid har Tausen ogsaa nærret til JOSEPHUS, »den trofaste historiscriffuere«, som han kaldes, og hvis Fremstilling Tausen gentagne Gange bygger paa eller reproducerer⁵⁾. Hertil kommer et Par anonyme latinske Citater samt enkelte Gange Hentydninger til liturgiske Bestanddele og til den katolske Kirkelov⁶⁾.

1) I, 88; 127 v; II, 60 v; 66; 66 v; 191; 202 v; 212; 284.

2) I, 58 v; II, 194 v; 317 v; III, 39.

3) Origenes: II, 31 v; Eusebius: II, 194 v; Tertullian III, 48 v; Hieronymus: I, 127 v.

4) II, 324, 154. Jvfr. I, 31 v; 106 v; 127 v; II, 60 v; 61.

5) II, 317. Jvfr. I, 4; 83; II, 96 v; 166 v; 194 v; 318; 318 v; III, 39. Josephus og de græske Kirkefædre forelaa endnu ikke i Udgaver paa Græsk. Tausen maa derfor have læst dem i latinske Oversættelser, Josephus vistnok i den latinske Udgave, som kom 1524 i Basel, og som citeres i Kommentaren.

6) Anonyme Citater: II, 250 v; 319 v; III, 59. Hymner: I, 86. Pater noster: I, 112; II, 269. Magnificat: I, 180; II, 154 v. Kirkeloven: I, 104 v.

Den klassiske Litteraturs Forfattere er overmaade sparsomt repræsenterede. Naar det er nævnt, at **JUVENAL**, **OVID**, **SENECA** og **SALLUST** hver anføres een Gang, og at der findes et Par Hentydninger til den romerske Historie¹⁾, er Postillens hele Tilknytning til den græsk-romerske Kultur omtalt.

XIV

Indholdsmæssigt set er Tausens Postil et smukt og typisk Udtryk for den lutherske Forstaaelse af Kristendommen. Der er ikke noget i snævrere Forstand originalt over Tausens Teologi, men hans Forkyndelse vidner om, at han paa personlig Maade har evnet at tilegne sig det evangeliske Trosindhold og paa selvstændig Vis reproducere det. Som hos Luther er Grundtemaet i hver eneste af hans Prædikener Budskabet om Guds uforskyldte Naade i Kristus, og i mange af de specielle Udviklinger følger han tæt i sin store Lærers Køl vand. Et Omrids af hans Hovedtanker vil nærmere belyse dette.

Tausens Verdensbetragtning er mørkfarvet, om den end sammenlignet med Senmiddelalderens dybe Pessimisme overfor det naturlige Menneskeliv er adskilligt lysere i Tonen. Ofte fremhæver han, hvorledes Verden er svigefuld (I, 160v), og at

1) Juvenal: II, 289 v. Ovid: I, 59 v. Seneca: II, 250 v. Sallust: I, 188. Andre Hentydninger: II, 10 v; 94; 250 v; 324.

der i den ikke er Plads for de sande og varige Glæder. Hvad kan det nytte, at Mennesker af al Magt og Kraft jager efter de Goder, som »denne forfængelige oc snart forgængelige verden« kan skænke, som f. Eks. Rigdom, »hvilken dog hastelig fløyer oc far bort igien med sorg oc weyrmod«, Yndest og Venskab hos store Herrer, der er ligesaa ubestandigt, eller et stort, berømmeligt Navn, som maaske snart forgaar, endog med Skam og Skændsel? (II, 186 v f.). Nej, langt saligere er de Mennesker, om hvem man kan sige, at de kedes ved denne forgængelige Verden og af Hjertet sætter hele deres Haab til Kristi snarlige Komme (I, 134).

Den af Gud skabte Verden er vel ikke ond i sig selv. Man skal derfor ikke foragte eller forskyde noget af det, Gud har givet Mennesker, men det skal blot bruges som Middel. Der er saaledes stor Forskel paa at have Rigdom og paa at tjene og dyrke Mammon (II, 230 v). Den alvorlige Fare ved Verden bestaar i, at Fordybelsen i de verdslige Formaal kun alt for let lokker Sindet bort fra Gud. Som Følge af Arvesynden (II, 106 v; 232) har det naturlige Menneske nemlig en stærk Tilbøjelighed til at foretrække Verden for Gud, det timelige for det evige, og hertil tilskyndes det yderligere af Djævelen.

Denne sidste Omstændighed er af den allerstørste Betydning. Som hos saa mange af Re-

formatorerne indtager ogsaa hos Hans Tausen Djævletroen en meget fremskudt Plads, og gerne udtaler han sig i kraftige, realistiske Udtryk om den ondes vældige Magt og mangfoldige Indgriben i Menneskelivet. Djævelen er »wore sieles største fiende« (I, 79) og har — som det hedder — »aff oprindelighed sin bolig oc weldige rige med ett fult regiment y oss« (II, 62v). Saa udbredt er Djævelens Virksomhed, at Tausen et Sted næsten kan identificere Verden med Dæmonriget, naar han taler om »dette græselige oc forfærelige dieffuels rige / oc . . . denne mørcke oc wilde werden / der som dieffuelen med synd oc ewige død regherer« (I, 79). Bestandig er Djævelen paa Spil. Han »render trint om oss / oc leder alle orsager / hworledes han kan indtude oss sine onde raad / han oppuster oc opblæss wort eget kiød oc blod . . . oc sparer plat inthet / . . . til troens wdslyckelse / oc wor ewige forderffuing« (I, 163). Overalt kan man mærke, hvorledes han staar os i Vejen med sine onde Indskud (II, 63v)¹⁾, og hans bedste Kunstgreb bestaar i at klæde sig som en Lysets Engel og lære Folk at tage Løgn for Sandhed og Sandhed for Løgn (II, 45). »Men een Satan er han / oc een Satan bliffuer han« (I, 174). Ogsaa paa ydre Vis virker han. Han er i Sandhed, — som det siges 1. Pet. 5, 8 —, ligesom »nogen grom glubendes løwe«, der paa mang-

1) Jvfr. I, 209 Djævelens »sledeke oc surfittige indskude«.

foldige Maader søger at skade Mennesker snart ved at frembringe »suaart wæyrblest oc skadelige storme«, snart ved at ødelægge Afgrøden, snart ved at opvække Tyranner, forgifte den sunde Luft, fremkalde Pestilense og andre skadelige Sygdomme, ophidse Konger og Fyrster mod hverandre og afstedkomme Krig og Manddrab, kort sagt vilde gerne, »att det skulde gaa oss ilde till siæl oc lifff« (II, 254).

De aandelige Følger af Djævelens Virksomhed viser sig hos Mennesker som Vantro, aandelig Forblindelse og Mistillid til Gud, hvad der i første Række straffes med Dødsangst og Helvedesfrygt, tilsidst med den evige Død (I, 70; 116 v; 207 v). Med megen Bestemthed fastholder Tausen Læren om den evige Fordømmelse. Syndens Sold er Døden, og de vantro skal »slengis oc forsmelig kastic wdi den ewige hede helffuedis ild / der de skulle icke haffue liden pine / men brende der ewindelig med vlidelig oc vsigelig graad oc tandgnistring« (I, 128 v; jvfr. I, 129; II, 24 v; 169 v).

Men hvorledes skal man da undfly Guds retfærdige og strenge Dom, der er uden al Naade? (II, 171). Der er kun een Frelse: i Tro at gribe Evangeliet om Guds uforskyldte Naade i Kristus Jesus. Tausens Opfattelse af Frelserens Person og Gerning er strengt ortodoks. Han betoner ligeligt de to Sider, den menneskelige og den guddomme-

lige, hos Kristus. Frelseren er et sandt Menneske, hedder det oftere (I, 26; 42 v; 73), men ikke mindre bestemt hævdes det i andre Sammenhænge, at han er Guds Søn fra Evighed og i Besiddelse af al guddommelig Majestæt (I, 107 v; II, 41 v; III, 44 v). Naar Tausen flere Gange lægger megen Vægt paa at fremhæve Kristi sande menneskelige Natur, sker det af Hensyn til spiritualiserende Retninger, der blandt andet vilde forflygtige Realiteten af Kristi Legeme (II, 209—v). Netop fordi Kristus i sin Person forenede de to forskellige Naturer, var han skikket til at blive den store Mægler mellem Gud og Mennesker, den, der ved sin Død kunde *genkøbe* den faldne Menneskeslægt, kunde »betale den giæld/oc klare den sag/ som Gud oc menniskelige kiøn wor emellom«. (Kristus som Mægler: II, 29 v; 52 v; 68 v; 106; III, A 5. — Forsoningsværket: I, 124 v; 158 v; II, 4 v; 15 v—16; 91 v). Hans Opstandelse er Pantet herpaa og ejer den Kraft, at den giver »en wiss oc fast tryghed wdi troen paa alle wore synders forladelse / oc en god samwittighed for Gud« (II, 5 v—6; 15). Betydningen af Kristi Sendelse til Jorden (»ærinde hÿd«) kan da sammenfattes deri, at han skulde »lære oss Guds mening oc willie mod oss / giøre forligelse mellom Gud oc oss / forhuerffue oss synders forladelse / oc fly oss naade oc ewig salighed / lucke helffuede oc oplade himmerig for oss / giøre oss till frÿ Guds

børn oc giøre oss en fry tryg oc vtuffuelachtig samwittighed her paa / at wy timelig oc ewindeligh skulde fare wel oc aldrig ilde« (II, 326 v—327).

At faa Del i det store Frelsesværk er den eneste Trøst, der kan berolige de ængstede Samvittigheder. At Guds Naade ved Evangeliet tilbydes alle Mennesker, er en »trøstelig glæde oc frøgdefuld tiende« (I, 25 v; jvfr. I, 56 v; II, 6 v; 18; 22 v), og paa ægte luthersk Vis kan Tausen ikke trættes af at indskærpe, at det evige Liv er en Naadegave, som skænkes uden alt Hensyn til Menneskers egne gode Gerninger. Det er altsammen af »Guds blote oc bare Naade«, af »Guds vforskyldte blotte oc bare naade oc miskund y wor Herre Jesv Christo oc hanss fortienste«, »wden all egen werdskyld oc fortienste« (I, 141 v; 143; II, 71. — Jvfr. I, 140 v; II, 17 v; 277; 301). Tilegnelsen heraf sker kun i Tro, som Tausen ligeledes i nær Tilknytning til Luther bestemmer som en fiducia (modsat notitia), Hjertets inderlige Tillid til Gud som en naadig Fader (I, 45—v; 183; II, 59; 60; 84 v). Som Vantroen er den sande Aarsag til alle Synder og Udyder, saaledes er det omvendt Troen, der giver sand Retfærdighed (II, 42 v—43; 46 v; 109; 217 v), og med Begejstring kan Tausen derfor udbryde: »ah huilken en høy wunderlig oc krafftig Guds gaffue er den troo / Hwor staa den aldrig til att trenge som tør sette loffue oc lyd til Gud y sitt ord«! (II, 223 v).

Troen er en Guds Gave — kun ved Guds Hjælp kan et Menneske gennem Syndserkendelse naa frem til Tro. Naar et Menneske for Alvor lærer sit Væsen at kende, bliver han saa angst og bange, saa at »een werden er hannom icke wjyd nog«, og han finder da først Fred og Trøst i Guds eget visse Ord. Det gælder da om ikke at foragte dette, men flittigt at høre og betænke det (I, 141; III, 17 v; II, 145). Naturen er i sig selv døv og dum til at fatte Troens høje Artikler, og Mennesker forbliver blinde og vilde, hvis ikke Gud ved den hellige Aand oplyser deres Øjne og Hjerter (II, 4 v; 9 v; 93). Aanden er en »hierte predickere«, som hjælper Mennesker til at forstaa Guds hellige Ord, at det ikke skal være et dødt Bogstav, men en guddommelig, levende Kraft (II, 86 v; 86; 23 v)¹).

Ved Troen faar Mennesket en ganske anden Stilling til Gud og til Verden. Rædslen for Døden, Dommen og Helvede, som var fremherskende hos det naturlige Menneske, maa vige Pladsen for »en rett frimodighed oc vforfærenhed til Gud« og en Villighed til at elske Næsten (II, 109 v). Troen paa Kristus bevirker en Genfødelse, hvorved syndige Mennesker »fornyes till gantske andre end de før wore / oc wdi Christo paa ny fødes til ny hellige creaturer / fraa syndsens for-

1) Nøje Parallel hertil i Smaaskrifter af Hans Tavsén, udg. af H. F. Rørdam, S. 63.

krenckelse oc fordømmelse / oc til et aandeligt lifff oc himmelske fornyelse wed den Helligaand« (I, 77). Dette er nødvendigt, thi den menneskelige Natur er gennemgroet med kødelig Lyst og egen Vilje, som strider aldeles mod Guds Vilje. Den maa derfor forvandles, det gælder om bestandig at dræbe og døde det gamle Menneske, om daglig at afdø. De gode Gerninger — »retskaffne / sande / oc grondelig gode gierninger« —, der øves af kristne Mennesker, er da ikke at opfatte som deres eget fortjenstfulde Værk, men som Troens Frugter (II, 102 v; 6; 165. — Gode Gerninger som Troens Frugter: II, 135; 167 v; 189; 190 v). Gud kræver saadanne Gerninger af os som et Taknemmeligheds Tegn fra vor Side, til sit Navns Ære og til sit Riges Opbyggelse, »att wy lade oss kende saadan en naadig Guds naadige oc fromme børn / oc paa saadane retferdigheds fruchter / bewise oss att were Guds retferdige oc kiære folk« (II, 291—v). Omvendt vil kristne Mennesker af sig selv være villige til at gøre disse Gerninger, fordi de nu er fyldte af en »frij aand«, som kan varme Hjertet i dem, og ikke tænker paa at vinde Fortjeneste derved (I, 142 v). Kun den Slags Gerninger vil Gud kendes ved. Han agter Gerningen, efter som Gørerer er til, tager kun Hensyn til, hvad der er øvet af dem, der er blevet gode og retfærdige ved Guds Naade i Kristus, — uden dette er selv de største An-

strengelser forgæves, idet alt menneskeligt Værk »forfulner« i sig selv (II, 189 v; III, 28). Efter Gerningerne skal vi lønnes paa Dommedag, ikke for Gerningernes egen Skyld, men for den Lydighed, vi med dem har bevist Gud (II, 190 v).

Om sit Kirkebegreb udtaler Tausen sig paa-faldende lidt i Postillen. Kun siger han et Sted, at hvor Kristus er med sit Ord, »der bygges wisselig oc hanss kircke«, og overfor Jøder og Katolikker betoner han gerne, at Kristi Rige er *aandeligt*, bestaar ikke i udvortes Ceremonier, Klædebon, Faste, Kirketjeneste og andet saadant (II, 271, jvfr. 143 v; II, 46 v, jvfr. I, 128). Af Fortalen til I fremgaar det iøvrigt klart, at Tausen ansaa det for den kristne Øvrigheds Pligt at drage Omsorg for, at Evangeliet forkyndtes rettelig, og at alle Kirkens indre Forhold blev ordnede i Overensstemmelse med Skriftens Paabud. Daaben fremstiller Tausen som et Modbillede til Om-skærelsens Sakrament i det gamle Testamente. Den er dels at opfatte som en Bekendelseshandling, hvorved »wÿ skulle betee oss for werden/ oc bliffue witterlig for folk/ lige det samme/ som wÿ ere for Gud«, dels et »retferdighedsens tegen/ vnder huilket [Gud] oc lader den Helligaand forny sine/ oc wed det samme/ som igiemmen en dør indtager sine børn wdi Christendommen«, saa at de kan bære hans Navn og faa Lod og Del i alle de Velsignelser, der af Gud skænkes

hans Folk (II, 72; 104 v)¹). Meget stærkt understreger Tausen Daabens fremadviseende Betydning. Den er et Sakramente, der »betegner sand penitentz / oc lærer oss att wÿ wed Christi døds krafft skulle affdø synden / oc med hannom igien opstaa / oc leffue wed hannom et nyt leffnet ÿ retferdighed« (II, 165)²). Fadderskabet kaldes en »lofflig seed«, og det er af stor Værdi, at Fadderne opsender Forbønner for de nydøbte Børn om, at Gud vil vende sin Naade mod disse, der ved den naturlige Fødsel er beheftede med Arvesynden, og give dem Troens Aand (II, 269).

Det lønlige Skriftemaal forkaster Tausen i dets tvungne Form, men finder forøvrigt, at det er en meget nyttig Ting til Trøst for ængstede Samvittigheder, naar Mennesker blot bruger det »frÿt oc vbetuongde« (II, 223). Tausens Nadverlære har fra ældre Tid været omstridt. Vigtigt er det da, at han i en Skærtorsdagsprædiken i Postillen paa saa indgaaende Maade gør Rede for sit Standpunkt, at det i hvert Tilfælde er klart nok, at den gamle Beskyldning mod ham for Zwing-

1) Jvfr. III, 31: »Doben er oc icke noget blott wands element foruden noget andet / men ett bad det Gud hafuer forfattet ÿ sit ord til att afftho derwdi sine wduolde aff synder wed den Heligaand til en ny fødsel«.

2) Jvfr. II, 72: »att de saa skulle oc wille drockne / døde oc krencke det gamle krenckelige menniske oc syndige nature ÿ seg«.

lianisme er ganske ugrundet (III, 31—33 v)¹). Paa samme Maade som i Skriftet om Messen mod Paulus Helie fra 1531²) hævder han, at selvom Nadvergæsterne modtager sandt Brød og sand Vin, saa er Sakramentet dog ikke indskrænket til Nydelsen af disse Elementer alene (»dog icke saa blot oc bart som nogen anden kost der wj fødes med«). Tværtimod bestaar den virkelige Delagtighed i Nadveren i den aandelige Nydelse ved Troen. Gang paa Gang fremhæver han, at ligesom Kristus giver alle dem, som hører Evangeliet og fatter det i Hjertet med Troen, den helige Aand, saaledes giver han ogsaa alle dem, der efter hans Indstiftelse æder det legemlige Brød og drikker af den legemlige Kalk, sit Legeme at æde og sit Blod at drikke aandeligt ved Troen i det indvortes Menneske. Dette slukker i Sandhed vor Sjælehunger og føder et evigt Liv i os.

Da Troen er den afgørende Faktor ved dette, er det kun de sande kristne, der faar Velsignelse

1) Beskyldningen for Zwinglianisme grunder sig især paa en bestemt Forstaelse af Herredagsdommen af 1533 over Tausen. Om ældre og nyere Opfattelser heraf se H. F. Rørdam i Ny kirkehistoriske Samlinger III, 8—21; desuden især A. Heise i Historisk Tidsskrift 4. R. III, 453 ff. og L. Koch i Theologisk Tidsskrift 1880 S. 224 ff. Jvfr. Erik Pontoppidan, *Annales ecclesiæ Danicæ* III, 148.

2) Smaaskrifter af Hans Tausen, udg. af H. F. Rørdam, S. 103 f., 113, 133, 136 f., 148—9, 160—1.

af Nadvernydelsen (»æde saa oc dricke seg till gaffns«). De vantro modtager blot Elementerne, som dog bliver dem til Skade og evig Dom, fordi de ikke tror paa, at de faar det, som Kristus har lovet dem, og som tilbydes dem. Endvidere fremhæver han, at Nadvernydelsen, der ikke skal fastlægges paa bestemte Tidspunkter, men ganske rette sig efter den enkeltes Trang, særlig skal virke til Kristi »howkommelse / eller hannom till en amindelse«, saaledes at det skal »staa oss altjyd j̄ sind oc how«, hvad Frelseren har lidt for den faldne Menneskehed. Derimod er Nadveren ikke givet til et Sonemiddel for levende eller døde (som det brugtes i den katolske Kirke), lige saa lidt som man bør betragte Altergang som en Handling, hvorved man i og for sig kan *fortjene* sig Syndsforladelse. Det er ogsaa i høj Grad mod Kristi Indstiftelse at ville udelukke Lægfolk fra Delagtighed i Kalken.

Tausens Nadveropfattelse er, som den fremtræder i Postillen, i første Række rettet mod Katolicismen; ikke mindre fjernt staar den dog den zwingliske Rationalisme. Paa Grund af dens stærke Betoning af Troen som konstituerende Moment og af den aandelige Nydelse er det derimod ikke helt uforstaaeligt, at senere strengt lutherske Teologer som H. P. Resen, Søren Lintrup og Erik Pontoppidan har ment her at kunne finde Spor af kalviniserende Tendenser. Dette er

dog urigtigt. Tausens Nadverlære er luthersk i den Forstand, at den afspejler den Opfattelse, Luther havde fremsat i sin første reformatoriske Periode, men som han ganske vist siden ændrede og udvidede paa væsentlige Punkter. Overhovedet er det tydeligt, at Tausens Nadverlære stammer fra et Tidspunkt, der ligger forud for de store Nadverstridigheder med de deraf affødte skarpe Formuleringer, som f. Eks. senere satte saa tydelige Spor i Konkordieformlen. Selv ønskede Tausen ikke at yppe Strid om dette Spørgsmaal, han vilde kun, — som han selv siger —, »foruden al kyff oc trette bliffue wed sandhed y denne sag«.

XV

Tidsforholdene førte det med sig, at Tausens Udtalelser om mange af de vigtigste reformatoriske Lærdomme med indre Nødvendighed maatte fremtræde med en direkte polemisk Brod især mod Romerkirken. Talrige Steder i hans Postille vidner da ogsaa om, hvorledes han paa afgørende Maade har forkastet hele det katolske Kirkesystem, dets Hierarki, Teologi og Kultus, og hans ogsaa ofte i Formen skarpe Udfald sigter saa vel imod de katolske Principper som mod alle de Misbrug, der i Tidernes Løb havde indsneget sig.

Tausens Hovedanklage — ofte gentaget og

ofte varieret — mod Katolicismen gælder dens Tilbøjelighed til at tillægge »gode Gerninger« Fortjeneste i Menneskers Salighedssag modsat Skriftens klare Tale om alene at bygge paa Guds Naade i Kristus. Derved skabes kun Selvretfærdighed »hjn store skrømpterij / oc swaare voffuerwindelig haardnacket dynckelgodhed« (I, 24 v; 35; 56 v; 143; 144 v; II, 43 v; 112 v). Dette skyldes først og fremmest den katolske Gejstligheds manglende Forstaaelse for Skriftens sande Indhold. Evangeliet er blevet fordunklet ved, at »clercherij«'et stadig har »klicket« noget til af deres eget, saaledes at de nu i deres »wanwittige wyssdom« er aldeles utilgængelige for Skriftens Ord, ja, er de værste Forfølgere af Evangeliet (II, 17; 36 v; 39 v; 71 v)¹⁾. Overhovedet gentager Tausen oftere, at det er den store Ulykke, at den katolske Gejstlighed har tilegnet sig den Autoritet, der tilkommer Kirkens Herre. De har taget Embedet fra Kristus og kun ladet ham beholde Navnet, medens de selv giver sig ud for at være dem, der har Ret til at forlade Synder. Derfor kan den romerske Pave ikke blot kaldes en Antikrist, den, der staar Kristus imod, men en »howedpseudochristus«, der selv vilde være Kristus »icke till naffns / men till embedet oc machten«. Det har da ogsaa hans mange

1) Jvfr. I, 86 v—87, der især synes vendt mod den bibelinteresserede Reformkatolicisme.

Profeter forkyndt, naar de har »wdpredicket« hans Højhed og Guddomsmagt og vist Folk »hÿd oc dÿd effter synders forladelse« (II, 327—v; 111 v; jvfr. II, 24).

Som Herren er, saa følger ham hans Svende. Atter og atter, direkte og indirekte, drager Tausen til Felts mod den katolske Gejstlighed i dens forskellige Former. Indirekte sker det ofte gennem Omtalen af de jødiske Farisæere. Ligesom disse paa de Træsnit, der ledsager Teksten, nu og da er udstyret med høje Bispehuer¹⁾, saaledes er det tydeligt nok Forargelsen over de katolske Biskopper og Præster, hvorfra hans Skildringer af Farisæere, Skriftkloge og Ypperstepræster laaner Farve. Enkelte Steder drager han selv Parallellen mellem »hÿne gamle Phariseer hoss iøderne / oc disse ny wdi Pauens rige« (I, 22; 71; 86 v; 192; II, 42; 43 v).

Blandt de mange Ankeposter, Tausen anfører mod Romerkirkens Klerus, kan blandt andet nævnes hans Klage over, at den har været alt for tilbøjelig til »att bruge herredom wdi eller offuer kircken« i Stedet for at tjene den paa Kristi Vegne (I, 19 v). I Forbindelse hermed staar dens Anvendelse af Vold for at nøde Folk ind i Kirken (II, 115 v) og dens Utaalsomhed overfor anderledestænkende. De vil være saa aandelige og hellige, hedder det, at de ikke paa no-

1) F. Eks. I, 30, 75. Jvfr. Smaaskrifter S. 23.

gen Maade kan taale, at andre har andre Meninger i Trosartiklerne end de selv. »Hadde han end bode scriff oc skiel for seg / da skal dog fengsel oc ild heffne der offuer«. De finder sig derfor ikke i Modsigelse, end sige i at blive lastede og straffede, men forlanger, at ethvert Menneske skal være pligtig at falde ned og tilbede alt det, de lyster at beslutte. Dog er der ingen Grund til at tage alt, hvad de siger, for den hellige Aands Lærdomme, blot fordi de selv paastaar, at det er Aanden, der har deltaget i deres Raadslagninger og ledet dem (I, 127—v; II, 42—v; 79).

Kristi Ord om de falske Hyrder, Lejesvendene, der kun gjorde deres Gerning for egen Fordels Skyld, frembød et taknemmeligt Stof for Tausen til i hvert Tilfælde indirekte at kendetegne de katolske Prælater (II, 30—v), og andetsteds taler han vægtige Ord om Bugtjenerne, der behagede sig i en Strøm af Ord, som kunde være dem selv til materiel Baade, men som hverken tjente Gud eller Kristus (II, 98). At det her især er de katolske Gejstlige, han har for Øje, fremgaar klart ogsaa af andre Steder, hvor han bebrejder »wore klercke«, at de kun alt for ivrigt har rendt efter Kirker og Bispedømmer, søgt Embeder ved Bøn, Gunst og Gave eller endog ved Magt og dragne Sværd trængt sig ind i Embederne. Det var da ikke underligt, at saadanne aandelige

Voldsmænd lagde Vægt paa udvortes Ting, paa at smykke og pryde sig, give sig ud for de bedste kristne og aandelige Kirkens Personer og vise en særlig Hellighed ved Klædedragt, ved lange Bønner, ved Faste og Almisse og hvad andet, der kunde give dem et Skin af usædvanlig Nidkærhed (II, 180—v). Hvor bagvendt er det imidlertid ikke at tro saadanne »høylærde sielffhellige Phariseer« i aandelige Spørgsmaal! »Fattige wanwittige almowsfolk« har ofte langt større Indsigt i Guds Ord end Præster og Munke, der forfølger det som »en weyerstyggelig kietterij oc dieffuels lærdom« (I, 192). De regelbundne Gejstlige, ja, Pavens hele Klerkeri hænger sammen som en Tornedyngge imod Herren og hans Krist, — de er ligesom Tidsler og Torne i hellige kristne Menneskers Fødder og er derved »saa mange enfoldige ett idel vrydde / argelse oc forhindring / ett stort skendsel forfang oc gienhold / att de holdes tilbage / oc ey kunde komme dyd som de ellers motte«. Det eneste, de formaar, er at gø og bjæffe mod Evangeliet, hvor det forkyndes rent og purt (I, 125 v—126).

Af de enkelte Grupper indenfor »Klerkeriet« nævner Tausen lejlighedsvis Kannikerne, »hýne domeherrer«, der lever i Ørkesløshed (I, 33 v) og lader al Ting »fare for seg sielff«, desuden forskellige Munkeordener. Et Sted taler han med en vis Respekt om »de beste Graamoncke eller

helligste Cartuser«, der dog næppe formaaede at fostre en saa retfærdig Mand som den i Luk. 18 nævnte Farisæer (II, 201 v). Andre Steder er Tonen skarpere overfor »de lissene loddere«, som har taget Navn efter de hellige Fædre Augustinus, Dominicus og Franciscus, og som har splittet den kristne Kirke i »forderffuelige sechter« ved at lære, at man paa forskellig Maade kunde opnaa Saligheden, alt eftersom man stræbte at efterfølge den ene eller den anden af disse Ordeners Regler og Bud. Hovedskylden for denne vrang Opfattelse hviler dog ikke paa de omtalte Ordeners Stiftere, thi de tjente selv Gud i Aanden ved en ret kristelig Tro og sande gode Gerninger, men derimod »deres vrette disciple oc vechte brødre oc søstre«, og hvad disse har udrettet under Paaberaabelse af Stifternes Hellighed og Navn, »desswer / det see wy / hwo som haffuer ellers øyne att see med« (I, 22 v).

Jævnlig stiller Tausen de evangeliske Idealer op mod de Lærdomme, som forkyndtes af »wort klosterfolk«. Det lyder, siger han f. Eks., »meget sielsunt« for en Graamunk eller en Karteuser, at en Bonde kan være Gud lige saa behagelig og tækkelig som han, eller for en Klosterjomfru, at en Ægtekvinde kan være Himmerig lige saa nær som hun »med all sin reenliffuethed oc gantske klosterleffnet« (I, 143 v).

Som almindeligt i Reformationstiden synes Tausen særlig at have haft et godt Øje til Tiggermunkene. Den apostolske Fattigdom, mener han, var kun et Spilfægteri for Graamunke og andre selvhellige Folk, »huilke sielff med egne hender icke wille tage penninge / men stode dog altÿd effter penninge / oc pennings werd / oc wille haffue nog / oc leffue wel ÿ herre wyss men ingen giffue noget / derfor wilde de oc siunes / intet att haffue« (I, 199).

Ligeledes vender Tausen sig skarpt imod det unaturlige Cølibatskrav, som skyldes »stor opblæst sielffhellighed oc aandelighed / ia aandløsshed«. Men maatte Klerikerne ikke leve i et lovligt Ægteskab, saa kunde de dog »icke nære seg foruden lønlige tasker eller aabenbare boelskaff«. Deres Overtrædelser af Kydskhedsbudet blev imidlertid kun regnet for en ringe Sag, som de uden Vanskelighed kunde faa Tilgivelse for ved nogle Bodsøvelser af liturgisk Art (I, 104).

Foruden de her nævnte Eksempler findes der spredt rundt om i Postillen talrige andre Udfald mod katolske Lærdomme og katolsk Kultus. De sædvanlige Fasteskikke f. Eks. — især den aarlige 40 Dages Faste — strider ganske mod Skriftens Mening. Af en i og for sig nyttig og god Gerning har man blot gjort »ett forfengeligt aberij« (I, 167 v—168). Skærsildslæren, »det bedichtede skierssild«, med de deraf følgende

Sjælemesser stemples som en »vgudesk handel« (II, 124 v; 218 v), og ligeledes forkastes Opfattelsen af det lønlige Skriftemaal som en Befaling og nødvendig Skik som »Pladder«, hvormed »wort klercherij haffue fylt alle bøger oc predickestole fulde« (II, 223). Den katolske Nadverlære bryder Tausen, som ovenfor omtalt, fuldstændig Staven over. Det strider direkte mod Skriften at ville udelukke Lægfolk fra Kalken, og det er et groft Misbrug at anvende Sakramentet til andet end dets sande Formaal, hvad enten det saa drejer sig om Korsebyrd, Tilbedelse i Monstranser eller Offer for levende og døde (III, 31 v; 32 v).

Den katolske Gudstjeneste betragter Tausen som »ett abespil« af Ceremonier, ja, hele Pavedømmet er bygget paa »idele Ceremonier oc kiødelige dyrckelse« (I, 62 v; II, 316). Alle udvortes Skikke med Hensyn til Spisning, Fasten, Læsning, Klædedragt ikke mindre end Messestiftelser, Tiendegiven, Afladskøb, Pilgrimsgang og Klosterlevned er ikke andet end »nogle hyskelske gierninger«, som blot har en »wduortes skrømtische oc pharisaische helighed« til Maal¹⁾

1) Kan Mennesker aldrig ved egen Hjælp »fortjene« sig Saligheden, er det naturligvis en endnu grovere Vildfarelse, at særlig hellige Personer skulde kunne gøre mere, end de var skyldige til, og at dette Overskud skulde kunne komme andre til Gode (II, 219).

(II, 43 v; 46 v; 94; 124 v; 125; III, 7). Til den »vgudeske handel« henregner Tausen ogsaa Helgendyrkelsen. Det skyldes Mangel paa sand Tro og Tillid til Gud, at man har søgt efter den ene Patron og Forbeder efter den anden, ikke blot blandt levende Mennesker, men ogsaa — og allermost — hos de døde, om hvem man aldeles ikke ved, hvor de er, eller hvordan de kan faa vore Ønsker at vide. Derved har man blot »saa wýt oc mangleledes splittet oc adskyld wor troo oc tillýd fraa Gud oc til affguder« (II, 124 v; 55 v). Man har tillagt »hellige forfædre« »en haab troløse gierninger«, som hverken kan være Gud eller Mennesker til Nytte, — den sande Vis at hædre »de framfarne Guds wdwolde helgene« paa bestaar ikke i at dyrke eller tilbede dem som Patroner, der kan vinde Himmerige for os, men i at spejle os i de Eks-empler, de har efterladt paa en Gud velbehagelig Livsførelse (I, 134; II, 296). Specielt fremhæves det, at det er urigtigt at dyrke Jomfru Marie »som en afgudinde / der mand skulde sette sin lýd oc trøst paa«. Man bør kun ære hende saaledes, at Gud prises i hende som »ý sitt ædelste creature«, der var udvalgt til et særligt hel ligt Formaal (I, 216—v).

I Forbindelse med Helgendyrkelsen forkastes ogsaa Legenderne. Den Bog, der f. Eks. er skrevet om Kristi Barndom, indeholder lutter »for-

fengelige oc løgnafftige fabuler«, og stort bedre er heller ikke meget af det, der fortælles om St. Hans Evangelist, blandt andet at han skulde have været den Brudgom, der nævnes ved Brylluppet i Kana, — det er »icke wden fabel oc draffuels snack« (I, 73; 105). Et enkelt Sted strejfer Tausen Relikviekulten, idet han med Foragt nævner »Joseps hose« i Aachen (I, 42 v).

Langt mindre hyppige end Angrebene paa Romerkirken er Tausens Udfald mod Gendøberne, der netop i Aarene omkring 1535 havde hensat den protestantiske Verden i saa megen Uro og Angst. Til Gengæld er han nok saa hvas i sin Tone overfor dem. Maaske staar dette i Forbindelse med den Frygt, man i mange Kredse nærrede for, at Gendøberiet gennem Wullenweber skulde vinde Magten i Danmark. De omtales som »desse forbistride Giendøbere« eller »desse ny suermere oc giendøbere / de dieflen haffuer opwecht Gud til fortred / oc alle Christne til en farlig frestelse oc forsøgelse« (I, 217 v; II, 144). Foruden mod deres specielle Lærdomme, som at Kristus har ført en legemlig Natur med sig fra Himlen og ikke modtaget noget sandt Menneskelegeme fra Jomfru Marie, og deres Tanke om at grunde et verdsligt Rige (I, 217 v—218; jvfr. I, 103 v; II, 209 v; 267 v) vender Tausen sig ganske særlig mod deres paastaaede Aandelighed og den hermed i Forbindelse staaende For-

agt for Skriften. De vil ikke søge Guds Naade i hans Ord og Sakramenter, »men wille hente aanden wdi søffne oc drøme / aff sine egne tanker / oc raabe inthet andet end aand / aand / aand / ord oc wand duer inthet / aanden gjør gierningen etc.«. Der er da Grund nok til at tilraabe alle fromme Kristne, at de skal vare sig vel for disse »wildfarende oc wildførende aande / oc fly seg langt fraa dennom / lige som for dieflen sielff / de saa lære att gabe effter aanden foruden ordet« (II, 144—v; 275 v; 326 v).

XVI

I Forhold til det bibelforklarende og opbyggelige Moment i Hans Tausens Forkyndelse er de direkte etiske Udviklinger især vedrørende konkrete Livsspørgsmaal stærkt tilbagetrædende. Som tidligere bemærket kan hans Verdensbetragtning ikke kaldes absolut pessimistisk. Det lysere Drag, der hviler over den, skyldes især Tausens ægte reformatoriske Forsynstro, og der findes i hans Postil adskillige smukke Steder, — enkelte er allerede tidligere anført i anden Sammenhæng (jvfr. ovenfor S. 67 f.) —, hvor han med Varme udtaler sin Fortrøstning til Guds naaderige Førelse. Han tror fast paa, at Gud ved Hjælp af sine Engle bevarer saavel »sine Christne alle oc hwer serlestes« som hele Lande og Riger (II, 256 v), og med en urokkelig Tillid

føler han sig overtudet om, at den enkelte Kristnes Liv er baaret af Guds Naade. Hvad der saa end indtræffer af Modgang eller Lidelse, er det vist og sikkert, at Gud vil »lede oss igiemmen ild oc wand / skam oc skendsel / helffuede oc død / indi sit himmelske rige / wed Jesum Christum sin kiære søn wor Herre« (II, 89).

Udfra denne tillidsfulde Grundbetragtning er det kun naturligt, at Tausen i sine Udtalelser om Samfundslivets almindelige Former og Foreteelser er langt fra at repræsentere en asketisk Opfattelse. Kristne Mennesker behøver ikke at vende sig bort fra alle de Glæder, Verden kan skænke. Betydningsfuldt er det jo at lægge Mærke til, at selv Kristus indfandt sig som Gæst ved Brylluppet i Kana. Han vilde derved lære os, at »wÿ det ey skulle regne for størr synd / om wÿ gaa end stundom til Collatz / slaa os løse / oc gøre oss noget maadelig glade / meer end wÿ pleye almindelig hwer dag« (I, 103; 103v). Andetsteds fremhæves det, at Kristus aldeles ikke vilde »fordøme god mad oc dricke eller hederlige klæder / eller oc nogen aff dennom som bruge saadant«, men kun al Overdaadighed, der leder bort fra Guds Rige (II, 120)¹⁾, og til Belysning af Kravet om »apostolsk Fattigdom« er det »merkeligt« at se, at Kristus og

1) Jvfr. I, 103 v: det er Uret at gøre en Dødssynd ud af, om nogen »drucke en thaar offuer sin tørst«.

hans Apostle dog ikke var saa fattige, at de ikke ejede 200 Penninge (I, 199).

Hellere end at udmale Verdenslivets Glæder dvæler Tausen dog ved Kristenlivets alvorlige Krav, idet han med megen Myndighed betoner »Korsets«_Betydning. Som det aldrig staar bedre til med Guds Kirke, end naar den hjemsøges med Forfølgelser, Modgang og Fristelser, saaledes er det en Vinding, at Gud bestandig udsætter sine udvalgte for nye Prøvelser. De faar ikke Lov til længe at leve »ÿ egen fred oc rolighed« —, da vil nemlig Kødets herske over Aanden, og det bliver derfor nødvendigt for Gud at trykke og trænge »samme kiødelig wanartighed oc vdygd vnder det hellige korss«, saaledes at det underkaster sig Aandens Førelse (I, 119—v). Trods al den Smerte, de medfører, er der kun Grund til at glæde sig over disse faderlige Tugtelser, thi de er et Pant paa Guds Trofasthed og Naade. »Der wdi seer man Guds gode willie emod oss / att han ey wil lade oss her hafue wort forgiengelige himmerige med denne forgengelige werden / men her korsfeste oss med sin søn / paa det han siden maa krone oss med hannom / huilket er det første behageligheds tegen ÿ alle Guds børn« (II, 87).

Under alle saadanne Trængsler gælder det at staa fast. Man skal ikke være som de mange, der blot tror for Selskabs Skyld (I, 173), men

med Taalmodighed bære de Byrder, der paa lægges, og aldrig vige paa Kampens Dag, saa at man kan »staa oc stride mandelig / oc bliffue endelig worafftige til ewig salighed« (II, 320 v). Det er vigtigt at indskærpe dette, thi Tausen lægger ikke Skjul paa, at i Kamptider er det ikke blide Kaar, »de fattige Christne« kan vente sig. Ofte ser man, at Djævelen hos Verdens Børn optænder et saa stærkt Had mod dem, der i Sandhed vil være Kristi Disciple, at de ikke vil spise eller drikke eller tale sammen med dem, ja, ser det som en stor Fortjeneste af al Magt at »legge seg der effter / att tage dennom aff dage / oc gide ey vnt dennom den iord de gaa paa« (II, 80).

Som en ægte Discipel af Luther lægger Tausen i sin Etik den største Vægt paa Livskaldets Betydning. Det er et af de vigtigste Krav til Mennesker, at vi viser Troskab i, »att wy lyde wort kald / oc bliffue Gud fylafftige hwort oc huilkelonde han esker oss«, og aldrig maa man svigte, selvom Lydigheden fører Nød og Trængsel med sig (I, 168; jvfr. ovenfor S. 68). Ikke at være tilfreds med den Skæbne og de Kaar, der er beskikket den enkelte, er en kun alt for udbredt Svaghed, men af Kristi Formaning til St. Peter (Johs. 21, 22) kan gode kristne lære »alle oc hwer y sæer [at] betencke wore wilkor oc ansee wort kald / hwor til Gud haffuer kaldet

oc wdwold oss / at hwer weed der att tage waare paa / oc der at lade seg nøye med«. Dette gælder ikke mindre for dem, der er sat til at lære og raade i den hellige Kirke, end for almindelige Præster, for Haandværksmænd, for Borgere og Øvrighedspersoner. En Skomager skal f. Eks. ikke begære at blive en Smed, og Smeden skal vedblive at være Smed. »Hwer were gierne det han er / oc giøre seg sine gierninger med fljyt / Gud til ære / som haffuer der til kaldet hannom / oc sin næste til nytte oc gaffn¹⁾« (I, 60 v—61).

Af de specielle etiske Betragtninger, Tausen fremsætter, kan nævnes hans Formaninger til Forældre om tidligt at vænne deres Børn til Gudsfrygt, — desto snarere kan man haabe, at der vil blive noget godt af dem (I, 94 v—95). Værdifuldt er det fra Barnsben at være hjemme i sin Katekismus, thi den, »som weed nu ret grundelig sin børnelærdom / som er en sum oc kort indhold paa all Bibelen / saa tilig som han hører noget læres / da kan han sige / dett er rett / eller det er vret« (II, 182). Børn formaneres til at adlyde deres Forældre, dog maa Fader og Moder ikke æres saa meget, at Gud vanæres derved. Kravet om at følge Guds Bud kan nemlig medføre, at man maa tilsidesætte ellers be-

1) 1538 udgav Tausen en Oversættelse af Justus Menius, *Oeconomia christiana*, der netop tilsigter at indskærpe Kaldstanken.

rettigede Hensyn til Forældre og andre Menne-
sker (I, 97 v). Ægteskabet kaldes med Rette i He-
brærbrevet »helligt«. Det bør være »hederligt«
hos alle, og »echteskaffs forachtere« kan ikke
paaberaabe sig Kristus, der ved sin Nærværelse
i Kana gav til Kende, hvad han mente om den
Ting (I, 104). Det er blot katolsk Overtro, at en
Nonne skulde være helligere end »en echte
quinde / som soffuer hoess sin hosbonde hwer
natt / føder sine børn / oc tager sit hwss waare«
(I, 143 v). Ugifte bør leve kysk og anstændigt.
Jomfru Marie har selv givet et Eksempel for alle
»gode erlige Jomfruer / som haffue Gud oc æren
kiær«. Det skulde Patriarken Jakobs Datter Dina
have betænkt, saa havde hun »icke saa skam-
melig mest sin mødom«. »Oc wden tuiffuel
bleffue der ey wdi denne wor tyd saa mange
skammelig skende / som der skeer / hadde piger
den samme iomfruelige bløyhed / som dennom
burde att haffue / oc ey wore saa dristige til at
tale oc snakke lønlig oc aabenbare / gaa oc staa
med mandfolck der som dennom icke wel sø-
mede eller bequemmede« (II, 152 v).

Som Regel for det daglige Samkvem mellem
Mennesker indskærper Tausen, at man bør und-
gaa grov og ublu Snak og al Bagtalelse af Næ-
sten. I Stedet for burde man hellere »bruge det
wæyr til gudelige snack oc tale«, der kunde
tjene Gud til Ære og Tilhørerne til Opbyggelse

(II, 10 v). Ved Gæstebud maa man vel med Taknemmelighed og Maadehold gøre sig til Gode af de mange Ting, som Gud har skænket Mennesker til Brug, men man skal »fly kræsen oc offuerflødig frotzen oc slømmerÿ«. En god Skik var det iøvrigt, om man ikke blot indledede og afsluttede Maaltidet (»til oc fraa bords«) med Takkebøn, men »altÿd offuer det hele maaltÿd ÿ gilder oc alle wore collatzer talde oc snackede om saadan Guds offuerflødige rundhed oc godhed« (I, 103 v; 199 v).

Til at øve Gavmildhed mod trængende opfordrer Tausen oftere. Gud paalagde allerede Jøderne at tage sig af de fattige, — hvilket Regnskab vil han da ikke holde med os kristne, der viser os over al Maade forsømmelige og skødesløse mod de fattige og hjælpeløse? Særlig bør de, der fremfor andre besidder timelig Rigdom, være formanede til ikke at gøre denne til en Afgud, men være villige til at efterleve Guds Befaling om at støtte Næsten, der lider Nød (I, 161 v; II, 121 v—122; jvfr. I, 104). Paa den anden Side fordømmer Tausen skarpt alle »krengeledriffuere«, der ikke selv gider arbejde, men »som snugge oc drøntte om hoss anden mands bord / leffue altÿd aff fremmede brød / oc icke wille føde seg sielff« (II, 161).

I hele vort Forhold overfor andre Mennesker gælder det at vise Forstaaelse. Man skal bære

over med de skrøbelige og gerne taale de ufuldkomne iblandt sig (III, 58). En vis Taalsomhed bør ogsaa finde Sted selv overfor Kættere, skønt de er »de største syndere de dieffuelen bruger til alle howed synder«. Man bør ikke straffe nogen med verdslig Magt eller paa hans Liv, fordi han fører en vrang og kættersk Lærdom, om han ellers har »en lidelig omgængelse med folck«, ikke synder mod den timelige Fred eller øver grove Synder. Det bedste Middel mod Kættere er Kirkens Sværd, der er skarpt nok i sig selv, og baade Kirkens Tjenere og den verdslige Øvrighed bør derfor vaage over, at Evangeliet forkyndes purt og rent i den hellige Kirke (I, 127 v—128). Denne Tausens Tolerance er dog ikke ubegrænset. Den hører op overfor Katolikker.

XVII

For den, der er kendt med Reformationstidens litterære Arbejdsmaade, vil det Spørgsmaal naturligt melde sig: er Tausens Postil et originalt Arbejde eller blot en Oversættelse i mere eller mindre bearbejdet Form af et eller andet (formodentlig tysk) Forlæg?

Reformationsbevægelsen gav Stødet til Fremkomsten af en omfangsrig Litteratur af homiletisk Art, men før 1540 er Kredsen af de Skrifter, der kunde tænkes at have dannet Grundlaget for en dansk Postil, i Virkeligheden temmelig indskræn-

ket¹⁾. Først og fremmest vil det ligge nær at tænke paa LUTHERS Kirkepostille, der var udkommet i Aarene 1522—28. En Sammenligning mellem denne og Tausens Arbejde vil imidlertid snart godtgøre, at der er saa store Forskelligheder mellem disse to Værker, at en litterær Afhængighed maa siges at være udelukket. Rent bortset fra, at Luther har lange Epistelprædikener, hvor Tausen blot har korte Dispositioner, er den vigtigste Forskel mellem Luthers og Tausens Evangelieprædikener, at Tausen i langt højere Grad er direkte bibelforklarende. Skønt ogsaa Luther lægger Vægt paa denne Side, er hans væsentligste Formaal dog tydeligt nok selve Tekstanvendelsen, ofte samlet om en eller flere Hovedtanker, udvundne af det foreliggende Evangeliestykke. Hertil kommer Luthers suveræne Overlegenhed overfor Form og Stof, hans livfulde, dramatisk bevægede Prosa, jævnlig formet som en Dialog mellem Taler og Tilhører med rig Anvendelse af direkte Tiltale og Spørgsmaal, og hans langt stærkere fremtrædende Polemik mod Aristoteles, Skolastikere, Koncilier, Paven o. a. Overalt — i Tankegang som i Fremstillingsform — møder man i Luthers Prædikener en Personlighed og en

1) Saaledes udkom Johs. Spangenberg's Postil først 1542—4, Johs. Brenz' 1550, Veit Dieterichs 1546, Erasmus Sarcerius' 1538. Jvfr. Wilhelm Beste, Die bedeutendsten Kanzelredner der älteren lutherschen Kirche I, 1856.

Begavelse, der paa en ganske anderledes storlaaet Maade end Tausen har besiddet Originalitetens Naadegave. Foruden dette vidt forskellige Helhedspræg lader der sig paavise store Afvigelser, naar man sammenligner de enkelte Prædikener hos begge Forfattere. Trods nært Slægtskab i Grundopfattelse og jævnlig i Behandlingen af de samme Spørgsmaal, hvad allerede Dagens Perikoper maatte gøre naturligt, er Opbygningen saa forskellig, at Tausen ikke kan have brugt Luthers Postil som Forlæg, omend det nok er muligt, at den for ham har været en rig Kilde til Inspiration.

Heller ikke kan Tausens Postil, — hvad der ligeledes kunde være nærliggende —, opfattes som en Bearbejdelse af den samtidige Postille af ANTONIUS CORVINUS, der var udkommet paa Tysk 1535—37. Hos Corvin er det direkte bibelforklarende Moment tilbagetrædende, idet hans Interesse samler sig om den systematisk leddelte Udvikling i bestemte »Loci« af Læreindholdet i de paagældende Perikoper. Corvins kortfattede Prædikener udmærker sig ved større formel Klarhed og bedre Overblik end Tausens, men til Gengæld er Indholdet i hans Forkyndelse ikke saa vægtigt og kærnefuldt, Formen ikke saa djærv og muldgroet som hos Tausen. I al sin akademiske Gennemsigtighed er Corvin mere farveløs og udglattet end den troskyldige danske Prædi-

kant, og han ejer slet ikke Tausens fine psykologiske Evne til at fordybe sig i det bibelske Stof, til at opfatte og gengive alle de smaa Træk, der gør en bibelsk Situation levende og virkningsfuld.

Endelig kan det nævnes, at man ogsaa kan se bort fra litterært Slægtskab mellem Tausen og OLAVUS PETRI'S »En liten Postilla« fra 1530¹⁾. Overalt hvor Tausen er tung og bred og gaaende i Enkeltheder, tegner Olavus Petri med fine lette Streger, idet han som oftest nøjes med blot at give et homiletisk Udkast mere end en egentlig, gennemarbejdet Prædiken.

Maa det derfor anses for næsten givet, at Tausens Postil er et originalt litterært Arbejde, bliver det næste Spørgsmaal: er den heri indeholdte Forkyndelse blot at betragte som tænkte Prædikener, eller er det en Gengivelse af virkelig holdte Prædikener, saaledes at man af dem kan danne sig en aldeles udtømmende Forestilling om, hvordan Tausen selv har prædikeret? Med fuldkommen Sikkerhed lader dette Spørgsmaal sig ikke besvare, da man ikke paa anden Maade har bevaret Tausens Nedskrifter til hans Prædikener (om saadanne har foreligget) eller samtidige Referater deraf, men Materialet i Postillen tillader dog at drage Slutninger af en vis Sandsynlighed.

1) Olavus Petri, Samlade Skrifter, udg. af Bengt Hesselman, III, 1916.

At de ganske korte Epistelprædikener ikke kan være andet end homiletiske Rids, der kunde tjene som Dispositioner for de Ugedagsprædikener, der i Købstæderne skulde holdes over Epistelttekster, synes ganske indlysende, men heller ikke de længere Evangelieprædikener gør Indtryk af at være virkelige Prædikener i helt uforandret Skikkelse. Man har gjort opmærksom paa, at baade deres Form og Indhold taler herimod. Særlig L. KOCH¹⁾ har fremhævet, at de som oftest er vel korte, at de mangler Bønner til Indledning og Afslutning, og at de som Helhed ikke bærer Spor af »Prædikeform«; endvidere, at det er utænkeligt, at Tausens egne Prædikener før 1536 — i den stærkt bevægede Kamptid — næsten udelukkende skulde have bestaaet af didaktisk Bibelforklaring uden direkte Henblik paa Øjeblikkets Tilstand, og endelig, at i de Tilfælde, hvor samme Tekst forekommer to Gange, findes der kun een Prædiken, hvortil der saa henvises anden Gang. Man staar da ikke, hævder Koch, overfor en virkelig Prædikensamling, men som Tausen selv korrekt siger i Fortalen, overfor »en maadelig wdleggelse« af Perikoperne, et Hjælpe-middel for Præster til paa Grundlag heraf selv at forme Prædikener.

Det kan næppe nægtes, at der er meget, der taler til Gunst for en saadan Betragtningmaade.

1) Theologisk Tidsskrift 1880 S. 207 ff.

Navnlig er det vigtigt at fremhæve, at Postillen gennemgaaende bærer et mærkeligt afklaret og lidenskabsløst Præg, som uden Tvivl ikke kan have været ejendommeligt for Tausens egen Forkyndelse, hverken i Viborg eller i de første Aar i København, da hans mægtige Opvækkelsesprædikener fremkaldte et saa gennemgribende Omslag i Folkestemningen. Ikke mindst er der Grund til at tro, at hans Angreb paa Romerkirken og dens Præsteskab baade reelt og formelt maa have indtaget en langt mere fremtrædende Plads i hans Forkyndelse til daglig. Naar man i Postillen noget sjældnere møder hvas Polemik mod den katolske Kirke, kunde det naturligvis tages som et Vidnesbyrd om, at Tausen havde stræbt at efterleve den Forpligtelse, han 1533 paatog sig ved Forliget med Joachim Rønnow om at forkynde Evangeliet »uden all Skentzord«¹⁾. Det kan dog ogsaa skyldes, at han har fundet heftige personlige Udfald upassende i en Bog, der skulde tjene som Mønster for andre Præster. Den ret beherskede Form i Postillen svarer i det hele og store til den Forskrift, der siden i Kirkeordinansen blev givet for Præstens Forkyndelse: »icke skal hand helder hadskelig lade ilde paa Papisterne, med mindre end hand der til trengis aff paamindelse oc exempel«²⁾. Skønt der saa-

1) Jvfr. foran S. 11.

2) Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 60.

ledes er en Del, der kan tyde paa, at man i Postillen som Helhed ikke staar overfor en uforandret Gengivelse af virkelige Prædikener, saa er dermed ikke udelukket, at den kan indeholde talrige kortere eller længere Brudstykker af Prædikener, Tausen har holdt. Det mærkeligt friske Liv, der kendetegner adskillige Partier af Postillen, tyder i denne Retning.

XVIII

Hans Tausens Postil er sikkert blevet grebet med Begærlighed, da den udkom. Alene det ringe Antal Eksemplarer, hvori den nu findes bevaret, kan tyde paa, at den er blevet brugt saa flittigt, at den bogstavelig talt er blevet slidt op. For det første Slægtled af lutherske Præster, der ikke besad nogen meget høj Grad af boglig Dannelse, maa den have været et værdifuldt Hjælpemiddel til Udarbejdelse af deres Prædikener, ja, mangan en ulærd Landsbypræst har uden Tvivl, naar hans egne Evner svigtede, grebet til den Udvej om Søndagen at oplæse en af Tausens Udlægninger af Evangelierne. Dette var for saa vidt i Overensstemmelse med Kirkeordinansen, der indtil videre som en Nødhjælp tillod Sognepræster paa Landet »aff danske Postiller [at] læsse ord fra ord for sine folck«¹⁾. Iblandt de »synderlige« Bøger, som »Landz præsterne ... icke til

1) Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 62.

gaffns ombære kunde«, nævner Ordinansen dog ikke Tausens, men blot Luthers Kirkepostille¹⁾. Derimod ser man af den Fortegnelse, som Biskop OLUF CHRYSOSTOMUS c. 1552 optog over Præsterne »Biblioteker« i Vendelbo Stift, at Tausens Arbejde havde vundet en ret vid Udbredelse, idet »Danica Postilla M. Johannis Tausani« forekommer 14—15 Gange — enten i sin Helhed eller en af Delene²⁾. Dog var den ikke saa udbredt som ANTONIUS CORVINS Evangeliepostil, der netop paa samme Tid — 1539—40 — udkom paa Dansk, oversat af PETRUS PARVUS ROSÆFONTANUS. Maaske skyldes dette, at de enkelte Prædikener i denne havde en mere afrundet Karakter og derfor var mere egnede til uden Ændring at oplæses paa Prædikestolen som Erstatning for en selvstændigt udarbejdet Prædiken.

Allerede Tausens Samtid havde Blik for hans Fortjenester af det danske Sprogs Udvikling. Biskop HANS LAUGESEN udtaler saaledes med Rette i Gravskriften over Tausen: »*lingvam vernaculam artificiosâ facundiâ, qvæ in variis ipsius Scriptis elucet, ornavit & mirificè locupletavit*«³⁾. Eftertiden har tiltraadt denne Dom og jævnlig begrundet den netop ud fra Tausens Indsats

1) Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 118—19.

2) Kirkehistoriske Samlinger 3. R. I, 165 ff., især S. 177, 178, 182, 188, 193, 194, 196, 198, 205, 207, 209, 212(?).

3) P. Terpæger, Inscriptiones Ripenses, 1702, p. 37.

gennem Postillen. En enkelt Undtagelse danner PEDER HOLM, der finder, at det skulde være en noget for stor Ros, om man sagde om Tausen: »at han skrev saa ziirlig Dansk, saa hans Skrifter ere at ansee for Mynstere paa den Tids Veltalenhed«¹⁾. Iøvrigt var det især i det 18de Aarhundrede, at man igen begyndte at vise Interesse for Tausens Postil. ERIK PONTOPPIDAN og P. RØN har kendt den ret godt²⁾, MARCUS WØLDIKE, der indgaaende har beskæftiget sig med Tausens Levned og Forfatterskab, syslede med Tanken om at levere en ny Udgave heraf³⁾, og den flittige Samler og Kender af gammel dansk Litteratur PEDER TOP WANDAL fremhævede stærkt Tausens Indsats herigennem og talte om, »at hans Udtryk i Modermaalet var mandigt, ziirligt og reent«⁴⁾.

Endnu mere har man faaet Øje for dens Værdi i det 19de Aarhundrede, idet det dog gennemgaaende har været Kirkehistorikere, der i saa Henseende har haft et skarpere Blik end Litte-

1) Fortalen S. 19—20 til J. Hee, Vor Herres og Frelseres Jesu Christi hellige Lidelses, Døds og Begravelses Historie, I, 1758.

2) Erik Pontoppidan, *Annales ecclesiae Danicae III* (1747), 148. P. Røn, *Scigraphia Lutheri Danici*, 1757, p. 124—5; jvfr. p. 118.

3) P. T. Wandall, *De paa Jægerspriis ved Mindesteene hædrede Fortiente Mænds Levnets-Beskrivelser I* (1783), 318.

4) *Smstds.*

raturhistorikere¹⁾. 1832 pegede JENS MØLLER i sin »Udsigt over den geistlige Veltalenhed i Danmark siden Reformationen« med Begejstring paa »Tausens i Sandhed evangeliske Prædikener«, som han stillede i Modsætning til Christiern Pedersens »katholske Trivialiteter«²⁾, og til Reformationsjubilæet 1836 udgav C. H. A. KALKAR en Skærtorsdagsprædiken af Tausen, ledsaget af en kort, men fint forstaaende Indledning om hans Ejendommelighed som Prædikant³⁾. 1850 udkom »Udvalgte Prædikener, af Mester Hans Tausen, opfriskede og udgivne« af LUDVIG HELVEG. Ved denne »Opfriskning« er dog oftere det i særlig Forstand karakteristiske ved Tausens Prædikener gaaet tabt, men Helveg viste baade i Indledningen til denne Udgave og siden i sin Kirkehistorie⁴⁾ et rigtigt Blik for Tausens Betydning paa dette Omraade. En lignende Opfattelse kom ogsaa til Orde hos H. F. RØRDAM i hans Universitetshistorie (1868—9)⁵⁾, og 1880 skrev L. KOCH

1) Behandlingen hos N. M. Petersen (Bidrag til den danske Literaturs Historie, 2. Udg., II, 130—2) og C. Rosenberg (Nordboernes Aandsliv III, 175 ff.) er saaledes lidet tilfredsstillende.

2) Nyt theologisk Bibliothek XX, 252.

3) Stemmer fra den danske Kirkes Reformations-Tid, 1836, S. 65 ff.

4) L. Helveg, Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2. Udg., I, 54—5.

5) H. F. Rørdam, Københavns Universitets Historie 1537—1621 I, 471—3. Jvfr. samme Forfatter i Dansk biografisk Lexikon XVII (1903), 110—111.

en større Afhandling i »Theologisk Tidsskrift«, hvori han gjorde det første mere indtrængende Forsøg paa at karakterisere Tausen som Prædikant¹⁾. En Karakteristik af samme Art, blot mere kortfattet, fremkom ti Aar senere — 1890 — i FR. WEDELS biografiske Studier over Tausen²⁾. Baade Koch og Wedel fælder en meget gunstig Dom over Tausens homiletiske Indsats, og endog fra katolsk Side er hans Fortrin i denne Henseende blevet anerkendte. Selv en mod Tausen saa lidet venligsinde Forfatter som Jesuiten LUDWIG SCHMITT maa i sin Biografi af ham tilstaa, at det ikke kan nægtes, at Tausen ofte evner at faa Bibelteksternes Mening frem paa en Maade, der er »einfach, natürlich und schön«. F. Eks. finder han, at hans Prædiken paa 1. Søndag i Advent er »recht anziehend«³⁾. Blandt nyere Forfattere, der atter har henledt Opmærksomheden paa Tausens Postil, kan især nævnes CARL S. PETERSEN og J. OSKAR ANDERSEN⁴⁾, og 1926 ud-

1) Theologisk Tidsskrift, udg. af Chr. H. Kalkar, 1880, S. 204—35.

2) Theologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke, udg. af H. V. Styhr, VII, 56—66.

3) Ludwig Schmitt, Johann Tausen oder der dänische Luther, Köln 1894, S. 65—70. — Ogsaa i Realencyklopædie für protestantische Theologie und Kirche, 3. Aufl., XV, 1904, S. 662 berømmes Tausens Postil af M. Schian.

4) Carl S. Petersen, Illustreret dansk Litteraturhistorie I, 255—6. J. Oskar Andersen, Reformationens Begyndelse og Hans Tausen (Særtryk af »Diakonissestiftelsens Aarbog« 1925—6) S. 47.

gav H. BØGEDAL en Juleprædiken af Tausen, ledsaget af en for en bredere Læserkreds beregnet Gennemgang af Ejendommelighederne ved hans Postil¹⁾.

Mere end andres Domme vejer dog Værket i sig selv. Naar derfor Det danske Sprog- og Litteraturselskab har besluttet at virkeliggøre Marcus Wøldikes gamle Plan om en Nyudgave af Hans Tausens Postil, er det i rigtig Erkendelse af, at den baade er det fyldigst foreliggende Udtryk for Reformationstidens Prædiken i Danmark og Hovedværket i Tausens eget Forfatterskab, helstøbt og ejendommeligt i Indholdet ikke mindre end i Formen.

1) Kirkeligt Samfunds Julebog 1926 S. 123—44.

TEKSTPRØVER

A

Matth. 8, 23—27.

Hans Tausen, Postil I, 118.

Jesus stigde indi ett skib / oc hanss disciple fulde hannom / Oc see / der kom en storr storm oppaa hawet / saa att skibet oc bleff fylt aff bylterne / Men han souff. Der ginge disciplene fram / oc wechte hannom op / oc sagde / Herre hielp oss / wÿ forgaa. Da sagde han til dennom / I føÿe troende / hwi ere ÿ saa frøchtafftige? Saa stod han op / oc truede wæyret oc hawet / saa bleff det plat stille. Der forundret folcket seg oc sagde / I / hwad monne det were for en / men bode wæyret oc hawet ere hannom saa lydige?

B

Matth. 8, 23—27.

Missale Hafniense, 1510, Fol. 25 v.

A illo tempore. Ascendente iesu in nauiculam. secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce motus magnus factus est in mari: ita vt nauicula operiretur fluctibus. Erat autem illis ventus contrarius. Ipse vero dormiebat. Et accesserunt discipuli eius et suscitauerunt eum dicentes. Domine salua nos perimus. Et dicit eis ihesus. Quid timidi estis modice fidei. Tunc surgens imperauit ventis et mari: et facta est tranquillitas magna. Porro om-

nes mirati sunt dicentes. Qualis est hic? Quia venti et mare obediunt ei.

C

Math. 8, 23—27.

Martin Luther, Das Newe Testament, 1534.

Vnd er trat jnn das schiff / vnd seine Jünger
folgeten jm. Vnd sihe / da erhub sich ein gros
vngestüm im meer / also / das auch das schifflin
mit wellen bedeckt ward / Vnd er schlieff. Vnd
die Jünger tratten zu jm / vnd wecketen jn auff /
vnd sprachen / Herr / hilff vns / wir verderben.
Da sagt er zu jnen / Jr klein gleubigen / warumb
seid jr so forchtsam? Vnd stund auff / vnd be-
drawete den wind vnd das meer / Da ward es
gantz stille. Die menschen aber verwunderten
sich / vnd sprachen / Was ist das fur ein man /
das jm wind vnd meer gehorsam ist?

D

Kolos. 3, 12—17.

Hans Tausen, Postil I, 121 v—122.

Myne allerkiæriste. Ifører eder som de wdwolde
Guds hellige oc elskelige / hiertelig medynck /
fromhed / ydmyghed / sagtmodighed / langmodig-
hed. Bærer ofuer med hwer andre / oc giffuer
hwer andre til / der som en haffuer skylding til
den anden / lige som Christus oc haffuer giffuet
eder til / I oc lige saa. Men offuer alt / da ifører

eder io kiærligheden / som er fuldkommenhed-
sens baand / Oc lader io Guds fred haffue offuer-
hond wdi eders hiærter / til huilken ÿ oc ere
kallede wdi ett legom / Oc bliffuer tacknemmelige.
Lader Christi ord rigelig boo eblant eder med
all wÿsshed / att ÿ lære oc paaminde hwer andre
med psalmer oc loffsange / oc smucke aandelige
wÿser / dennom ÿ siunge Herren aff eders hiærte.
Oc alt det ÿ giøre enthen med ord eller med
gierninger / det giører ÿ den Herres Jesu naffn /
oc tacker Gud oc Faderen wed hannom.

E

Kolos. 3, 12—17.

Missale Hafniense, 1510, Fol. 26 v.

Fratres. Induite vos sicut electi dei sancti et
dilecti viscera misericordie. benignitatem. mode-
stiam. patientiam supportantes inuicem et do-
nantes vobismetipsis. sicut et cristus donauit
vobis. Si quis aduersus aliquem habet querelam.
sicut et cristus donauit vobis. ita et vos. Super
hec autem omnia caritatem continuam habentes:
quod est vinculum perfectionis et pax cristi exul-
tet in cordibus vestris. in qua et vocati estis in
vno corpore et grati estote. Verbum cristi habitet
in vobis habundanter in omni sapientia docentes
et commonentes vosmetipsos in psalmis et hym-
nis et canticis spiritualibus in gratia cantantes
in cordibus vestris domino. Omne quodcumque

facitis in verbo aut in opere: omnia in nomine domini iesu cristi facite gratias agentes deo et patri. Per iesum cristum dominum nostrum.

F

Kolos. 3, 12—17.

Martin Luther, Das Newe Testament, 1534.

So zihet nu an / als die ausserweleten Gottes Heiligen vnd geliebten / hertzlichs erbarmen / freundlichkeit / demut / sanfftmut / gedult / vnd vertrage einer den andern / vnd vergebet euch vnternander / so jemand klage hat widder den andern / gleich wie Christus euch vergeben hat / also auch jr / Vber alles aber zihet an die liebe / die da ist das band der volkommenheit. Vnd der fride Gottes regire jnn ewrem hertzen / zu welchem jr auch beruffen seid / jnn einem leibe / Vnd seid danckbar.

Lasset das wort Christi vnter euch reichlich wonen / jnn aller weisheit / leret vnd vermanet euch selbs / mit Psalmen vnd lobsengen vnd geistlichen lieblichen liedern / vnd singet dem Herrn jnn ewrem hertzen / Vnd alles was jr thut / mit worten odder mit wercken / das thut alles jnn dem namen des Herrn Jhesu / vnd dancket Gott vnd dem Vater / durch jn.

**TEKSTRETTELSER
OG KOMMENTAR**

Tekstrettelserne omfatter de Trykfejl — især af meningsforstyrrende Art —, som Udgiveren ved Bogens Gennemlæsning er blevet opmærksom paa. Kommentaren er det anset for rigtigst at gøre temmelig knap. Der er anvendt ikke ringe Tid paa at finde og stedfæste de i Teksten forekommende Klassiker- og Kirkefædrecitater, men trods al anvendt Umage har det desværre ikke overalt været muligt at føre Undersøgelsen til et positivt Resultat. For velvillig Hjælp ved Eftersporing af Klassikercitater bringer jeg Bibliotekar, Dr. phil. Hans Ræder og Rektor, Dr. phil. Karl Hude min bedste Tak.

TEKSTRETTELSER

I

A iij, 5: en andet] eý andet. — A v v, 2: Poruer.] Prouer. — A vij v, 12: Søgneprestere] Sogneprestere. — 6,6: wocke] wockene oc. — 16 v, 24: w lde] wilde. — 22,3: deoc] de oc. — 22,12: hfaue] hafue. — 25 øverste Randglose: eg] seg. — 26 v, 17: dōme] dome. — 27,21: stam] skam. — 44 Randglosen: linsende] liusende. — 44 v, 5: affgand] affgang. — 45 Kolumnetitel: til Christmesse] til Høymesse. — 47 Kolumnetitel: til Christmesse] til Høymesse. — 49 Kolumnetitel: Anden dag Jule] Anden Jule dag. — 58 v, 26: hannō] hannō. — 59 Randglosen: w kor] wilkor. — 67 v, 20: høre] hørde. — 78,32: naffn sō...] naffn sō indholder. — 80 Randglosen: Jseus] Jesus. — 83 v, 5: samme] somme. — 84 v, 24: wore] were. — 86,13: Horodes] Herodes. — 86,27-8: Pawen ...] Pawen sielff. — 86,29: som ... ress] som ett gress. — 88 Randglosen: Det ...] Det merckes att. — 90 Randglosen] Troen winder ý frestelse. — 92,21: denue] denne. — 93 v, 10: effrer] effter. — 96,17: formecke] formercke. — 97,1: gaab] haab. — 97,13: dý] hýn. — 99 v, 30: ... han. V.] Johan. V. — 105 v, 13: goge] gode. — 119,23: smur] smurd. — 127,11: tnæ] knæ. — 133,25: løcksal ghed] løcksalighed. — 134 v, 27: fam e] famle. — 137 Kolumnetitlen] Kyndermøssedag. — 140,17: T g] Tag. — 144,2: strenhed] strenghed. —

144,11: dc] de. — 150 v: Randglosen] Dennom
 tages omseyer ordet fraa etc. — 150 v, 23: tan]
 kan. — 152,7: vderlig] yderlig. — 154 v, 6: huiket]
 huilket. — 155,18: j. Cor. iij.] j. Cor. xiiij. — 156,22:
 kiørlighed] kiærlighed. — 161,13: h ilke] huilke.
 — 162 l. Randglose: Ephe. . .] Ephe. iiij. — 168,28:
 blffue] bliffue. — 168,30: dircke] dyrcke. — 172 v, 12:
 att] act. — 178 v, 15: Chrisne] Christne. — 181 v, 4:
 hwo] how. — 181 v, 21: tafsked] taffshed. — 184 v, 23:
 eske] elske. — 202,18: prole] prale. — 203,5: sider]
 siger. — 206,20: hendiske] hedniske. — 215,26:
 i . . . e] icke. — 217 l. Randglose: Jorfruelig] Jom-
 fruelig. — 218 v, 27: ad] ald. — 219,8: wi de] wilde.
 — 251 v, 6: Zachar a] Zacharia.

II

9 v, 7: sigendes . . .] sigendes Herren er wisselig
 op-. — 12,12: yckes] tyckes. — 12,19: ickum] ickun.
 — 14 v, 8: førladelse] forladelse. — 19 v, 11: seyer-
 windig] seyerwinding. — 24,11: nacht] macht. —
 24,25: han] hyn. — 68,7: børt] bort. — 71,27: ickum]
 ickun. — 72 v, 8: in een] i een. — 74 v, 23: scr
 fftklaage] scrifftklaage. — 78 v Kolumnetitel: Sette]
 Sjette. — 89,10: form ddels] formiddels. — 89
 Kustoden: ban] han. — 96 v, 12-13: Ganlonites]
 Gaulonites. — 99 Randglosen: j. Sa: . . .] j. Sa:
 X. — 101 v, 5: lærre] lærere. — 102 v Randglosen:
 saligh] salighed. — 103,9: w duundersfult] wid-
 undersfult. — 103 v Randglosen: Joan.] Joan. vj. —

120 v, 21: ac] oc. — 120 v, 27: hande] hadde. — 130,5: dar] bar. — 131 v, 23: ydygd] vdygd. — 133,12: hulket] huilket. — 134 v Kolumnetitel: Sødna] Søndag. — 134 v, 3: ... der] eder. — 135,23: elker] eller. — 138 v, 10: 1 ffuer] loffuer. — 139 v, 1: son] som. — 140 v, 7: Heeren] Herren. — 145,22: skulel] skulle. — 146,15: følose] føløse. — 150,20: ... ned] oc meed. — 153,30: allige] lige. — 153 v, 4: forster] foster. — 155 v, 5: mecht ge] mechtige. — 156,1: elles] eller. — 161,15: megct] meget. — 162 v, 3: hit] hint. — 163,9: tilbade] tilbage. — 165,18: Samber] Sambler. — 166: CLXV] CLXVI. — 166 v, 13: gier inger] gierninger. — 168 v Randglosen: drøst] brøst. — 175 v, 17: sku le] skulle. — 177 v øverste Randglose] Dieflen saar sin løgen. — 182 v, 12: meg] med. — 186 v, 16-17: førsømelige] forsømelige. — 195 v, 19: li ...] lid. — 202 v, 15: i ffnmenniske] ieffnmenniske. — 203,4: an erledes] anderledes. — 205 v, 7: honnom] hannom. — 205 v, 20: hit] hint. — 206 v, 21: døme] døwe. — 216,19: log] lod. — 218,28: builke] huilke. — 219,11: fran ... tt] framsett. — 219,12: hwa] hwad. — 220 v, 18: aande] Ordet udgaar eller læses: onde? — 228,12: baarer] baaret. — 235,16: hitt] hint. — 235,20: ride] rige. — 237,12: ... unde] kunde. — 239,14: hw r] hwer. — 240 v, 17: tilsider] tilsiger. — 245,20: i bøden] in[d]bøden. — 249 v, 14: vnd r] vnder. — 255 v, 8: l re] lære. — 256,4: ond] onde. — 261 v, 25: tacker] tancker. — 262 v, 25:

alworl g] alworlig. — 273 v, 5: gio e] giorde. — 274 v, 6: sag e] sagde. — 274 v, 20: gr selige] greselige. — 281 v, 30: Cap. iij] Cap. iiij. — 283,9: gierniger] gierninger. — 283v, 2: ha] han. — 285,7: logomlige] legemlige. — 286v, 3: tr ens] troens. — 300 v Randglosen: fa ... ilde] fare ilde. — 303,2: E ... gelium] Euangelium. — 304,18: sammem] sammen. — 314,13-14: retfordigheds] retferdigheds. — 314 v, 9: Hullket] Huilket. — 315 v, 8: bcorager] bedrager. — 323 v, 24: hann ...] hann giorde?

III

4,3: runde lond] runde hond. — 5 Kolumnetitlen: Mondgen] Mondagen. — 5v, 22: w r] wor. — 14,11: o] oc. — 14,12: f a] fra. — 16 v, 21: diflen] dieflen. — 31 v, 18: nog t] noget. — 33 v, 18: b wiste] bewiste. — 37,1: spaare] swaare. — 38 v, 8: s nd] synd. — 38 v, 9: ha ue] haffue. — 39,10: skulle giern ...] skulle gierne duge. — 39, 11: falde ...] falde paa eder. — 39,13: alle ... oer] alle wroer. — 39 v, 11: forwiser] forwises. — 41 v, 10: sin] sig. — 58,29: vfulkømne] vfulkomne.

KOMMENTAR

I

A ij v, 4: her Frederick] Om Frederik I's Stilling til Reformationsrøret se især J. Oskar Andersen, Er 1527 i retslig Henseende Epokeaaret i dansk

Reformationshistorie? i Festskrift til Kristian Erslev, 1927, S. 227-270. Om Tausens Ærbødighed for Frederik I se hans Fortale til »Ett tilbørligt strengt suor aff Docter Morten Luther« (Smaaskrifter af Hans Tavsens, udg. af H. F. Rørdam, 1870, S. 167 ff.).

A vj v, 21: Kiøbenhaffn] Tausen var i Høsten 1529 kommet til København og havde faaet St. Nicolai Kirke overladt til at prædike i. Under Grevefejden synes han at have været Præst i denne By og fik, da Byen maatte overgive sig, et kgl. Beskyttelsesbrev af Christian III. (H. F. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie 1537-1621 I, 459 f.; Danske Magazin 3. R. VI, 42).

A viij v, 18: y Bibelen] formentlig den latinske Bibeloversættelse. Om Præsternes Forpligtelse til at eje Bibelen bestemte Kirkeordinansen: »Dy (o: Landz præsterne) skulle først for alle andre haffue den hellige Bibel, som er en kielde til all retsindig gudelighed«. (Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 119).

4,6: Josephus] F. Eks. De bello Judaico III, 2 og V, 4 (Flavii Josephi Opera quædam Ruffino presbytero interprete, Fol., Basileae 1524, (Jo. Frobenius)).

7 v, 18: In iustitia tua libera me] Vulgata, Psal. 30,2.

13,1: gamle folckes mening] Dette udvikles bl. a. i den i Middelalderen overordentlig meget

udbredte Postil »Sermones Discipuli et de tempore et de sanctis«, Fol., Køln 1510, Sermo de tempore vj. Chr. Pedersen taler om otte Tegn. (Christiern Pedersens Danske Skrifter I, 26-8).

13 v, 31: det affgudebillede der Caius Caligula lod der siden sette] Josephus, Antiquitates (anf. Udgave) XVIII, 15. Jvfr. Emil Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes, 3.-4. Aufl., I, 503.

14 v, 18-19: eller med Helias oc Henocs tilkomme] Det var en udbredt Tro, at ogsaa Enok skulde vende tilbage, jvfr. M. Luther, Auslegung der Episteln vnd Euangelien [vom Aduent an bis auff Ostern], Fol., Witt. 1530, Fol. 60 v.

23,17: Nu gaar siun for saffn] Jvfr. Dansk Ord-sprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 9911.

31 v, 11: som Chrisostomus meen] Homilia in Joannem XVI, 19 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Graeca, LIX, 101 ff.).

32 v, 8-9: Pythagoriske mening] Allerede den ældre pythagoræiske Skole skal — som siden Stoikerne — have antaget, at de samme Personer og Forhold vendte tilbage i forskellige Verdensaldre. (Karl Praechter, Die Philosophie des Altertums (Fr. Ueberwegs Grundriss der Geschichte der Philosophie I), 12. Aufl., S. 70).

33 v, 20-1: hÿne dome herrer] Domherrer, Kan-niker i Domkapitlerne, der ofte overlod Vikarer at røgte deres Embedspligter, medens de selv var optaget af andre Forretninger eller Studier.

39, Kolumnetitel: Christmesse] Gudstjeneste Julenat eller Julemorgen tidlig. Saaledes ogsaa hos Christiern Pedersen, Danske Skrifter I, 50. Jvfr. C. T. Engelstoft, Liturgiens Historie S. 91.

39 v, 23-4: Augustus / den anden Romeske Keyser] betegnet som den anden »Cæsar« i Forhold til C. Julius Cæsar.

40 v, 25: Gutland] Gotland hørte indtil 1645 under Danmark.

42 v, 9-10: Joseps hose (som de liuffue henne paa ÿ Aken)] en formentlig misforstaaet eller spotvis anvendt Betegnelse for Jesu Svøbeklude. Jvfr. H. J. Floss, Geschichtliche Nachrichten über die Aachener Heiligthümer, Bonn 1855, S. 211, 313-14. Om Valfarterne til Aachen se Stephan Beissel, Die Aachenfahrt, Freiburg i. B. 1902 (Stimmen aus Maria-Laach, Ergänzungshefte 82).

43 v, 17-18: som profeten siger] Stykker lagt til Daniel 3, 54.

51,14 (jvfr. 55,16): Ecce] Vulgata, Matth. 23, 34 og 38.

52,12-13: løbe fraa huden] blive kagstrøgne.

58 v, 2: Aegesippus] Hegesip, De excidio urbis Hierosolymitanæ III, 2 (J. P. Migne, Patrologia, Series Latina, XV, 2169 ff.). Jvfr. Kommentar til III, 39, L. 24.

59 v, 3-4: lader saa løslig om det man er kaldet til etc.] Kirkeordinansen befalede senere, at der paa St. Hans' Evangelists Dag (Ϸ: 3. Juledag)

skulde prædiket om, »at huer acter sit kald«. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 64).

59 v, 7-9: Saa siger Ovidius] Amores II, El. 19, 3 og 36.

59 v, 22: som den samme Ovidius siger] Citatet er næppe fra Ovid, snarere fra Horats og da vel fra hans Epistolae I, 14, 11 eller muligvis fra hans Satirae I, 1, 1-3.

63 v, 5: Hwert kar staar paa sin bond] Jvfr. Dansk Ordsprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 1080.

71 v, 23-4: Crucifige] Vulgata, Luk. 23, 21.

72,14: spiritum veritatis] Vulgata, Johs. 14, 17.

73,2-3: den bog . . . som er screffuen om Christi barndom] Den paa apokryf Overlevering hvilende »Jesu Barndoms Bog«, der var meget udbredt som Folkelæsning, endog til langt ind i det 19. Aarhundrede. Den blev skarpt fordømt af Luther. Genudgivet efter en Udgave fra 1508 af J. P. Jacobsen i Danske Folkebøger I, 1915, S. 26-105; jvfr. S. XX-XL.

79 v, 14: Jesuiter] Næppe Hentydning til Jesuiterordenen, der var blevet grundet 1534, men snarere en af Tausen selv dannet Betegnelse for sande Efterfølgere af Jesus.

83,11-12: bode Josephus oc andre werdslige Historiscriffuere] Om Fortolkningen af forskellige Josephus-Steder vedrørende Kronologien i Herodes den Stores Regeringstid se Realencyklo-

pädie für protestantische Theologie und Kirche, 3. Aufl., VII, 767.

83,14-15: Micheas Prophet] Micha 5, 1.

83 v, 13: hwad heller de wore iij. eller iiij.] I »Sermones Discipuli«, anf. Udg., Sermo de tempore xxj, tales om tre Konger, Caspar, Balthasar og Melchior. Jvfr. Christiern Pedersen, Danske Skrifter I, 158 ff. Som Tausen ogsaa Luther i Auslegung der Episteln vnd Euangelien [vom Aduent an bis auff Ostern], Fol., Witt. 1530, Fol. 185 v, 194 v.

83 v, 23-4: hwad dette mon haffue weret for en stierne] Dette drøftes indgaaende i »Sermones Discipuli«, anf. Sted. Jvfr. Christiern Pedersen, Danske Skrifter I, 144, 153, 159 og Danske Folkebøger, udg. af J. P. Jacobsen og R. Paulli, I, 49. Som Tausen ogsaa i det væsentlige Luther, anf. Skrift Fol. 195 v-196.

84,3: om Maria da helsede anderledes etc.] Jvfr. f. Eks. Sermones Discipuli, anf. Udg., de sanctis, Sermo xxv.

84,4-5: om Johannes wdi Elisabets lifff rørd seg da anderledes etc.] Jvfr. Kommentar til L. 3.

86,13-14: Hostis Herodes impie etc.] Hymne paa Helligtrekongersdag (H. A. Daniel, Thesaurus hymnologicus I, 147-9).

86 v, 24 ff.: Hwordane børn oc brødre etc.] Her sigter Tausen formentlig til den Reformkatolicisme, som i Danmark især repræsenteredes af Poul Helgesen.

88,2: Augustinus (meen ieg)] Stedet er ikke genfundet.

89 v, 5: Ecce] Vulgata, Matth. 2, 9.

95 v, 16: Habenti dabitur] Vulgata, Luk. 19, 26.

104 v, 2-3: deres egen kirckelow... xxviij. Dist. Cap. Decernimus] Corpus juris canonici, Decreti pars I, Distinct. XXVIII, Cap. II (indignum est, eos cubilibus et immunditiis deservire).

104,24-5: lønlige tasker eller aabenbare boelskaff] Jvfr. Smaaskrifter af Hans Tavsens S. 140.

104,27: De profundis] Begyndelsesordene til Psl. 130 (129), en af de syv Bodspsalmer.

104,27-8: Miserere mei deus] Begyndelsesordene til Psl. 51 (50), ligeledes en af de syv Bodspsalmer, hyppigt anvendt i den katolske Liturgi.

105,7-9: icke wden fabel oc draffuels snack / ... om S. Hans Euangelist] Saaledes f. Eks. hos Christiern Pedersen (efter Augustinus og Albertus magnus). (Danske Skrifter I, 177).

106 v, 2: som Chrissostomus scriffuer] Homilia in Joannem XXI (XX), 2 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Graeca, LIX, 130).

120 v, 2: Exurge quare obdormis domine / exurge] Vulgata, Psal. 43, 23.

121, 10-11: Non dormiet neque dormitabit qui custodit Israel] Vulgata, Psal. 120, 4.

127 v, 22-3: Augustinus / Hieronimus oc Chrissostomus] Augustinus i Qvæstiones XVII in Mat-

thæum XI ff. (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XXXV, 1367 ff.); Hieronymus i Commentaria in Evangelium Matthæi (ad XIII, 37-42; Migne, anf. Sted, XXVI, 96); Chrysostomus i Homilia in Matthæum XLVI (XLVII), 1 (J. P. Migne, Ser. Graeca, LVIII, 475 ff.).

137 v, 3-4: Den Søndag der Alleluja lagdes] Paa Søndag Septuagesima ophørte man i den katolske Kirke med at synge »Hallelujah«, som ikke hørtes i hele Fasten. (W. Rothe, Det danske Kirkeaar og dets Perikoper, 3. Udg., S. 112, 122).

159,21-2: Crucifige] Vulgata, Luk. 23, 21.

174 v, 7-8: Non sum sicut ceteri] Vulgata, Luk. 18, 11.

180,6: Magnificat] Jomfru Marias Lovsang (Luk. 1, 46-55), hyppigt anvendt i den katolske Liturgi.

188,28-9: huilket Salustius med alle andre kloge hedninge wel forstode] Jvfr. C. C. Sallustii Bellum Jugurthinum X, 6: »nam concordia parvæ res crescunt, discordia maxumæ dilabuntur«.

201,4: Kiere Søndag] den gamle danske Betegnelse for 5. Søndag i Faste, afledes vistnok rigtigst af at »kære«, fordi Kristus paa denne Søndag klagede over Jøderne (saaledes O. Kalkar, Ordbog II, 700), næppe som i ældre Tid af »kær«, carus (saaledes W. Rothe, Det danske Kirkeaar og dets Perikoper, 3. Udg., S. 136).

217 v, 13-16: disse forbistride Giendøbere / som . . . scrifue att Jesus Guds Søn skal hafue førd

en legomlig naturæ etc.] Saaledes f. Eks. Melchior Hofmann, jvfr. Fr. O. zur Linden, Melchior Hofmann, ein Prophet der Wiedertäufer, 1885, S. 329 f., 350; C. Schlüsselburgius, Catalogus hæreticorum, XII, 346 f.

218,4-5: Men att wj ey skulle drøme med Giendøberne om noget werdsligt rige etc.] Saaledes Teokratiet i Münster 1535. Jvfr. C. Schlüsselburgius, Catalogus hæreticorum, XII, 349 f., 361 f.

II

5 v, 20-21: Vbi nunc mors aculeus tuus?] friere Citat efter Vulgata, 1. Kor. 15, 55, jvfr. Hoseas 13, 14.

10,7: Erunt omnes theodidacti] friere Citat efter Vulgata, Johs. 6,45.

10 v, 1-2: Crucifige] Vulgata, Luk. 23, 21.

10 v, 23-4: (effter Poetens ord)] Jvfr. 1. Kor. 15, 33, vistnok efter Menander (jvfr. Menandri et Philemonis reliquiae, ed. Aug. Meineke, p. 75).

23 v, 28: See all den myndighed oc macht etc.] Saaledes bestemte ogsaa Kirkeordinansen siden, at der paa 1. Søndag efter Paaske skulde prædikes »om den hellige kirckes nøgler, mact oc myndighed«. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 65).

30 v, 8: Zophonias] Profeten Sefanja 3, 4.

31 v, 8: Origenes] Om den nærmere Forstaaelse af Origenes' Apokatastasislære se O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur,

2. Aufl., II, 188 f. og R. Seeberg, Lehrbuch der Dogmengeschichte, 3. Aufl., III, 550 ff.

37,13-14: den faster icke altho lenge / der faar en god afften] Variant af: »Han faster ej længe, som faar en god Davre«. (Dansk Ordsprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 2030).

43 v, 13-14: oc andre saadane legomlige øffuelser] Jvfr. Smaaskrifter af Hans Tavsens S. 56, 65, 139.

51,5: spiritum precum] Vulgata, Zach. 12, 10.

51,10: spiritum gratiæ] Vulgata, Zach. 12, 10.

55 v, 7-8: søgt effter en Patron oc forbedere effter anden] Jvfr. Smaaskrifter af Hans Tavsens S. 120, 123.

56,23: Gangdage] Det gamle danske Navn for de Bededage (dies rogationum), som fejredes med højtidelige Processioner i Dagene mellem 5. Søndag efter Paaske og Kristi Himmelfartsdag. (S. Widding, Dansk Messe, Tide- og Psalmesang 1528-1573 I, 224 ff.).

60 v, 2: som Chrysostomus siger in Matt. capit. vj] In Matthæum Homilia XIX, 4 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Graeca, LVII, 278).

60 v, 8: Augustinus] Tausen sigter maaske til Augustin, De vera religione Cap. XLVI, 89 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina XXXIV, 162).

61,3-4: Chrysostomus . . . in Hom. de profectu Euangelij] Formentlig In Matthæum Homilia XIX, 4 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Graeca, LVII, 278-9).

63,9-10: finder man meer screffuit y Postillen etc.] Jvfr. I, 1 ff.; II, 258 ff.; I, 212 v ff.

66,2: Augustinus] Maaske Hentydning til Augustin, Enarratio in psalmum LXIII, 1 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XXXVI, 761).

66 v, 14: Augustinus] Denne Tanke findes oftere udtrykt hos Augustin, saaledes i De civitate dei XI, 17; XIX, 13, 2 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XLI, 332; 641); Confessiones VII, 3, 5 (Migne, anf. Skrift XXXII, 735); De Genesi contra Manichæos II, 28, 42 (Migne, anf. Skrift XXXIV, 219).

72,2-3: Euangelium gratiæ] Vulgata, Act. 20, 24.

96 v, Randglosen: Jose. de bel. Iud. etc.] Jvfr. Josephus (citerede Udgave), Antiquitates XVIII, 1-2; XX, 4. De bello Judaico II, 7.

106 v, 14: oportet] Vulgata, Johs. 3, 14.

112,28: Euangelium gratie] Vulgata, Act. 20, 24.

112 v, 9: Consumatum est] Vulgata, Johs. 19, 30.

117,13: Lige børn lege best] Jvfr. Dansk Ord-sprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 5605.

120 v, 6: Non est Deus] Vulgata, Psal. 13, 1.

120 v, 17-18: panem doloris et lachrimarum] friere Citat efter Vulgata, Psal. 79, 6.

121,19: Asotian] ἀσωτία, Ryggesløshed, Ephes. 5, 18.

144,19-20: aff disse ny suermere oc giendøbere] Kirkeordinansen bestemte siden, at paa St. Hans Baptists Dag skulde man prædike om Guds Ords

lydelige Prædiken »emod hine giendøbere«. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 65).

154,8: Chrysostomus] In Matthæum Homilia XLIV (XLV), 2 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Graeca, LVII, 466).

154 v, 5-6: Magnificat] Jvfr. Kommentar til I, 180.

157 v, 10: viscerosi] Tausens Oversættelse af *εὐσπλαγχνοὶ* i 1. Pet. 3,8.

166 v, 15-16: Josephus] Antiquitates (citerede Udgave) XVIII, 2.

174,17: paa Midfaste Søndag] Jvfr. I, 193 ff.

177 v, 13-15: hwor som Gud bygger en kircke/der wil alt dieflen gierne haffue en Cappel hoss] Jvfr. Dansk Ordsprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 4574.

181 v, 28-29: secundum Analogiam fidei] Tausens Oversættelse af Rom. 12, 6.

191,4: Augustinus] Jvfr. Augustin i De gratia et libero arbitrio VI, 15 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XLIV, 891) og Epist. CXCIV, 5, 19 (Migne, anf. Skrift XXXIII, 880).

191 v, 4: Roma] 1. Cor.

194 v, 10-11: Josephus — Egisippus — Eusebius] Josephus, De bello Judaico; Hegesip, De excidio urbis Hierosolymitanæ (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XV, 2062 ff.); Eusebius, Historia ecclesiastica III, 5 (J. P. Migne, anf. Skrift, Ser. Graeca, XX, 222 ff.).

196,25-6: en legmand y Hierusalem / som hed JESVS] Hegesip, De excidio urbis Hierosolymitanæ V, 44 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XV, 2296-7).

197 v, 8-9: hvor man predicker naar klokken slaar xij] Den saakaldte Tolvprædiken, især beregnet til en systematisk Gennemgang af Katekismen (Danske Kirkelove, udg. af H. F. Rørdam, I, 61. Kirke-Leksikon for Norden IV, 593-4).

202 v, 11-12: Som S. Augustinus oc siger / Simulata sanctitas est duplex iniquitas] Augustin, Enarratio in psalmum LXIII, 11 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XXXVI, 765).

203,27: Gloriantur cum male fecerint] Maaske Hentydning til Vulgata, Psal. 51, 3.

209 v, 5-6: Caro non prodest quicquam] Jvfr. Kommentar til I, 217 v.

212,31: som Augustinus siger] Maaske en Hentydning til Augustin, Contra duas epistolas Pelagianorum IV, 5, 11 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina XLIV, 617).

218 v, 17-19: den allegorij (man pleyer att drage her ind om Christo den Samaritan)] Om allegoriske Udlægninger se f. Eks. Christiern Pedersen, Danske Skrifter II, 199 ff. og Nicolaus de Lyra, Postilla, Fol., Mantua 1477, til Luk. 10, 30 ff.

218 v, 27-8: de operibus supererogationis] Den skolastiske, først af Alexander af Hales fremsatte Lære om Helgeners overskydende gode Gernin-

ger, der kan komme andre troende i den katolske Kirke til Gode.

223,10-11: Icke att de skulle screffte/ som mange pladre her offuer denne text] Jvfr. Christiern Pedersen, Danske Skrifter II, 206-7 og Guilhermus' meget udbredte Postilla, til denne Søndag.

223 v, 11: Consumatum est] Vulgata, Johs. 19, 30.

223,15: Screfftemaalet] Jvfr. hertil Peder Palladius' Udtalelser i hans Danske Skrifter, udg. af Lis Jacobsen, III, 79 ff., V, 65 ff. og Artikel XXXVIII af de københavnske Artikler af 1530 (H. F. Rørdam, Skrifter fra Reformationstiden IV, 29-30).

224 v, 15 f.: Benedicam dominum omni tempore/ etc.] Vulgata, Psal. 33, 2.

233,20-1: argument a maiori ad minus] Almindelig filosofisk Betegnelse for en Slutning fra det almindelige til det specielle.

250 v, 1: Gloria fugit sequentes et sequitur fugientes] frit efter Seneca, De beneficiis V, 1, 4.

253,14-15: tacksigelse / for den store welgierning Gud gjør oss wed sine engle] Kirkeordnansen bestemte ligeledes senere, at der paa »Sant Michels oc alle Englers dag« skulde prædiktes om den Gavn og Tjeneste, Mennesker har af Englene. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 66).

256 v, 28-9: virtutes, principes etc.] efter Vulgata, f. Eks. Eph. 1, 21; 6, 12; Kol. 1, 16; Rom. 8, 38.

256 v, 30: Michael/Gabriel/Raphael/Vriel etc.] Navnene paa de fire Erkeengle (efter Henok).

258,13-14: wide hannom tack derfor synderlig denne aars grøde] Kirkeordinansen bestemte ligeledes siden, at der paa Mikkelsdag skulde ske en Taksigelse for Aarets Grøde. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 66).

267 v, 22-3: som nogre ny suermere wille sigel] Gendøberne, jvfr. C. Schlüsselburgius, Catalogus hæreticorum XII, 354.

268,6-7: in Historia Ecclesiastica] Enten blot Kirkens Historie i Almindelighed eller den i Middelalderen meget udbredte »Historia tripartita«, en latinsk Bearbejdelse af Eusebs og Fortsætteres Kirkehistorie. Jvfr. Smaaskrifter af Hans Tavsens S. 136.

269,26 f.: Det paaminder oc døbefaderen etc.] Døbefaderen er den Præst, der foretager Daaben. Jvfr. hertil Tausens »En ret christelig Fadzon at christne Børn med paa Danske«, 1528 (Kirkehist. Saml. II, 549 ff.) og »Een Haandbog for Sogneprester til alle Euangeliske kircketienester«, 1537, (fot. Gengivelse i Det kgl. Bibliotek).

269 v, 2-3: oc sende moderen penninge hiem] Om Faddergaver se Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden VIII, § 4. Tanken om, at man ved Fadderpenge kunde købe sig fri for Fadderskabets Forpligtelser, omtales ogsaa af Paulus Helie (Skrifter, udg. af Marius Kristensen, III, 22-3) og af Pal-

ladius (Peder Palladius' Danske Skrifter, udg. af Lis Jacobsen, V, 35).

275,30-1: Consumatum est] Vulgata, Johs. 19, 30.

275 v, 21-2: som hÿne suermere] ∴ Gendøberne; jvfr. C. Schlüsselburgius, Catalogus hæreticorum XII, 343 f.

284,17: Saa scrifuer oc Augustinus] Jvfr. Augustin i Confessiones X, 35, 55 (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XXXII, 802).

289 v, 28-9: den hedenske Poet Juuenalis / der han scref / De coelo descendit / Gnothj seauton] Juvenals Satirer 11, 27.

296,6-7: om de framfarne Guds wdwolde helgene] Kirkeordinansen bestemte siden, at der paa Allehelgensdag skulde prædikes om den rette Maade at hædre »Guds helgen« paa. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 66).

299 v, 18: Ostende faciem tuam et salui erimus] Vulgata, Psal. 79, 8 og 20.

306,17: patres patrie] Hædrende Betegnelse i Rom for dem, der ved deres Indsats i Krig eller Fred havde frelst eller paa enestaaende Maade gavnet Fædrelandet, saaledes for Cicero, Cæsar, Augustus.

307,14: Michi vindictam ego retribuam] Vulgata, Rom. 12, 19.

307 v Randglosen: Falsk slaar sin egen herre paa hals] Jvfr. Dansk Ordsprogs-Skat, udg. af E. Mau, I Nr. 1896.

311,24-5: Den aandelige wdtydelse huilken mand pleyer her att drage wd] Saaledes f. Eks. Luther i Auslegung der Euangelien von Ostern bis auffs Aduent, Fol., Witt. 1532, Fol. 197.

313,4: seed med klocker att ringe] Om den saakaldte Sjæleringning se Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden, XIV, § 6.

313,24: som wÿss mand siger] Jesu Siraks Visdom 38, 15 ff.

317,27-8: som den trofaste historiscriffuere Josephus . . . haffuer opscreffuet] Josephus, Antiquitates (anf. Udgave) XVIII, 2; XX, 4, 12. (Tausens Henvisninger er ikke nøjagtige).

317v, 7: Egisippus] J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, XV, 2169 ff.

318,1-3: de bello Judaico etc.] Antiquitates XX, 6 ff.; De bello Judaico II, 11 — VI, 5. Jvfr. Kommentar til III, 39.

318 v, 22: Josephus] De bello Judaico (anf. Udgave) VI, 11 og 14.

319,24: Demetrius] formentlig Sølvsmeden Demetrius i Efesus, Act. 19, 24 ff.

319 v, 22-3: Omnis aposteta est persecutor sui ordinis] Citatet er ikke genfundet.

324,6-8: det keyserens billede / som Caius Calligula / eller som andre Historier wdviser Claudius Nero lod sette indi templen] Jvfr. Kommentar til I, 13 v.

324,14: Chrysostomus] In Matthæum Homilia

LXXVI (LXXVII), 1 (J. P. Migne, *Patrologia, Ser. Graeca, LVIII, 695*).

327,8-9: Ben Cuziba wdi Keyser Hadriani tǵd] Ben Cuziba (Kosiba) eller almindeligere Bar-Kokba (Stjernesønnen) var Tilnavnet paa Jøden Simon, der ca. 132 e. Kr. optraadte som den Messias, der vilde frelse Palæstina fra Fremmedherredømmet.

327,10: Galatinus] Petrus Galatinus, *De arcanis catholice ueritatis, contra obstinatissimam Iudeorum nostre tempestatis perfidiam, Orthonæ maris, 1518, Fol. 139 v.* Om Galatinus se Fr. Lucas Waddingus, *Scriptores ordinis minorum, Edit. nov., Romæ 1906, I, 187-9.*

III

A ij, 11-12: effter Reformatzens wdwisning] 13. Decbr. 1537 var den under 2. Sept. s. A. kgl. stadfæstede, latinske Kirkeordinans udkommet. (Ny kirkehist. Saml. II, 97). Den foreligger trykt som Additamentum II til Nicolai Cragii *Historia regis Christiani III*, udg. af Hans Gram, 1737. Bestemmelserne om Kirkeaaet findes ib. p. 39, 40-1.

A ij, 21: wdscreffwen oc lignet] Jvfr. herom Indledningen S. 46 ff.

A ij v, 5: Dimelwge] Dimmeluge er Ugen før Paaske.

A ij v, 11: til Messen] til Højmissen modsat Aftensangsgudstjenesten. Ordinanzen paabød, at

paa Skærtorsdag skulde Nadverens Betydning forklares for Folket (Cragii Annales, ed. Gram, Addit., p. 40).

A ij v, 13: oc den hele Passij att lese paa langfridag] Det hedder herom i den latinske Ordinans: »Sexta feria post Palmarum, mane & à cantu puerorum, cum vulgare canticum in communi cecinerint omnes, ascendat prædicator, & ex ordine totam Passionem prælegat, conscriptam & collectam a *Doct. Pomerano*, ex qvatvor Evangelistis . . . Post ad dimidiam horam usum Passionis indicare poterit; & a prandio reliqvos locos explicare«. (Cragii Annales, ed. Gram, Addit., p. 40). Tausens Fordeling af Stoffet i Lidelseshistorien svarer ikke til Ordinansens Bestemmelser (jvfr. C. T. Engelstoft, Liturgiens Historie i Danmark S. 125).

A iij v, 8: Aff Roschilde] Fra Begyndelsen af Aaret 1538 virkede Tausen som Læsemester i Roskilde. 26. Febr. 1538 omtales Hans Tausens »leyse« (Lektie) i Roskilde (Peder Palladius' Danske Skrifter ved Lis Jacobsen, V, 246), og 23. Sept. 1539 tilsiger Domkapitlet sst. ham en aarlig Løn, »saa længe han læser i den hellige Skrift en »Leysze« for Klerkeriet her i Roskilde dagligen« (Ny kirkehist. Saml. III, 24-5).

A iij v, 9-10: den Søndag Judica . . . M. D. XXXVIII] 5. Søndag i Faste, 3: 7. April, 1538.

Av v, 11: sieligaffue] Sjølegave opr. 3: Arv,

tillagt ved Testamente til Baade for ens Sjæl (jvfr. Peder Palladius' Danske Skrifter V, 74, 134 f.).

4,25: Cleophas] en af Jesu Disciple, Luk. 24, 18.

5,16-17: Fer nobis auxilium de angustia / quia vana salus hominis] friere Citat efter Vulgata, Psal. 59, 13.

18 v, 9-10: Pontius-Pilatus] Om Navnet Pontius Pilatus, hvoraf det første Led er et Slægtsnavn, det andet en Betegnelse, hvis Betydning er omstridt, jvfr. Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, 3. Aufl., XV, 398.

26,18-20: Gud bygger aldrig saa liden en kirke / att dieflen legger ey wind paa att haffue en Capel der hos] Jvfr. Kommentar til II, 177 v, L. 13-15.

26 v, 15: Ario] Arius, kristologisk Vranglærer, fordømt paa Synoden i Nikæa 325, død 336. Tausen omtaler ham ogsaa i Smaaskrifter S. 59.

27,7-8: wed ett andet naffn kalles Jeremias] Matth. 27,9 efter Zach. 11,13, jvfr. Jerem. 18,2; 19,1.

29 v, 12: wor Guds Legoms Dag] modsat den katolske Festum corporis Christi paa første Torsdag efter Trinitatissøndag, indført 1264. Kirkeordinansen bestemte siden, at paa Skærtorsdag »skal forklares Christi Legoms oc Blods Sacramente«. (Danske Kirkelove, ved H. F. Rørdam, I, 64).

31 v, 7-8: saa at her ingen skal wdlyckes etc.] er direkte vendt mod den katolske Nadvernydelse sub una.

32 v, 16-17: icke til at weÿe wand eller land med etc.] Tausen sigter til den katolske Anvendelse af Sakramentet ved Processioner paa Gangdagene, til Opbevaringen af det i gyldne Monstranser og til dets Brug som syndsforladende Virkemiddel i forskelligartede Messer. Jvfr. Smaaskrifter af Hans Tavsén S. 136, 155.

36 v, 17-18: Josephus] Antiquitates (anf. Udgave) XVIII, 7.

36 v, 19: Eusebius] J. P. Migne, Patrologia, Series Graeca, XX, 155.

37,8: Keÿser Vespasianus] Det var under Ledelse af Feltherren Vespasian, at »den jødiske Krig«, der endte Aar 70 e. Kr. med Jerusalems Indtagelse, blev ført.

38,3-4: det ypperste oc største det predickerne haffue stoet effter] Samme Klage findes i M. Luthers Hauspostilla, Fol., Franckfurt a. d. Oder, 1548, S. 104 v.

39,22-3: Josephus] Jvfr. til II, 317. Samtidig med Tausens Postille (og oftere indbundet sammen med Eksemplarer af denne) udkom 1539 hos Hans Walther i Magdeburg et lille Skrift »Hierusalems iemmerlige oc ynckelige forstøring oc ødeleggelse / fordansket aff Peder Tydemand«, der er en Bearbejdelse af Josephus' og Hegesips Skildringer.

39,24: Egesippus] Den Hegesip eller Ambrosius tillagte Oversættelse af Josephus, »De excidio

urbis Hierosolymitanæ« (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina XV, 2062 ff.). Jvfr. hertil Smaaskrifter af Hans Tavsén S. 51.

46 v, 16-17: Non est salus ei in Deo eius] Vulgata, Psal. 3, 3.

48,7-8: HODIE] Vulgata, Psal. 94, 8.

48,27: Dionisius] Det her nævnte Udsagn tillægges Dionysius Areopagita. (Sancti Dionysii Areopagitæ Opera omnia, ed. B. Corderius, Venetiis 1755, I, 600, jvfr. p. 599).

48 v, 6-7: Tertul.] Efter at Tertullianus i sin Apologeticus adversus gentes pro Christianis XXI har omtalt den her nævnte Solformørkelse, siger han: »et tamen eum mundi casum relatu in arcanis vestris habetis«. (J. P. Migne, Patrologia, Ser. Latina, I, 459).

56,12: Sancta Sanctorum] Vulgata, Exod. 26, 34.

GLOSSAR

VED

MARIUS KRISTENSEN

Dette Glossar er kun beregnet som Hjælp for dem, der ikke er vant til det gammeldags Ordforraad. Det omfatter derfor kun de vanskeligere Ord, og det lægger ikke an paa at give fuldstændige Henvisninger. I den alfabetiske Ordning er *i* og *j*, *u* og *v* fordelt efter Nutidens Brug (men Bogens Tegn beholdt), og der er ikke taget Hensyn til *h* efter Konsonant (*th*, *rh* staar under *t*, *r*), Dobbeltvokal er alm. kun regnet for enkelt.

Det gamle Testamente citeres som *I M I* osv., med Angivelse af Kapitel i den paagældende Mosebog. I Postillen citeres Vinterdelen som *V*, Passien som *P*, Sommerdelen som *S* med Angivelse af Bladets Tal. Fortalerne citeres som *Fort.*

- Aahøring**, s. S 120 *Paa-hør.*
- aandefang**, s. 2 M 8 *Aan-dedrag.*
- aarlig**, adv. 4 M 14; V 95 *aarle, tidlig.*
- aarlig aars**, adv. 5 M 15 *hvert Aar.*
- abe**, s. V 76 *giøre abe latterliggøre.*
- abelig**, adj. 2 M 18; S 16 *naragtig.*
- aberÿ**, s. V 76; S 195 *Narreværk.*
- abespil**, s. S 195, *affue-spill P 17 = aberij.*
- adspørrige**, v. S 61 *søge.*
- ael-** (bagere 1 M 40; skenck sst.; stad 1 M 25) *Hoved-, fornemste.*
- affbed**, s. V 29 *Bøn om Tilgivelse.*
- affbryde**, v. 3 M 14 *nedbryde.*
- affdracht**, s. V 191; S 5, 45 *Afbræk, Foringelse.*
- afferd**, s. S 23 *Bortgang.*
- affgynst (-gønst)**, s. M Fort.; V 61, 87 *Ugunst, Mishag.*
- affgynstig**, adj. S 129 *fyendsk.*
- affløse**, v. 3 M 14; 4 M 8 *soner, rense.*
- affløsning**, s. 4 M 8 *Forsoning, Renselse.*
- affmindelse**, s. 3 M 2 *Minde.*
- affraade**, v. S 194 *fra-raade.*
- affskyld**, partc. V 177 *udskilt, afgrønset.*
- affstille**, v. M Fort. *afvende.*
- affstygge**, v. 3 M 26 *drive bort.*
- afftal**, s. V 106 *slet Om-tale.*
- afftrenge**, v. 5 M 4 *tvinge.*
- affwerrelse**, s. M Fort. *Afværgen.*
- affwond**, partc. 1 M 21 *vænnet fra.*
- affwoxen**, partc. S 149 *uddød.*
- affødning**, s. M Fort.; 2 M 30 *Afkom.*

- aldfuld**, adj. 4 M 10 *helt fuld*.
allehonde, adj. V 11 *al-slags, alle*.
almindelig, adj. 5 M 20 '*communis*', *almennyttig?*
alm(o)we, en 5 M 4, 33; V 86, 88 *Folkemængde, Almue*.
alsomsoorst, adj. P 17 *allerhaardest*.
altinges, adv. 2 M 11 *aldeles*.
altho, adv. V 90, 197, 199 o. m. fl. *altfor*.
ammechtig, adj. 5 M 28 *afmægtig*.
ammindelse, en S 258 *Mindefest*.
ancke, v. S 291 *marg. være til Sorg, pine*.
anckerij, 2 M 1; 3 M 19; S 168 *Uvilje, Klage-maal*.
anklawe, en V 96 *Anklage*.
anled(e), s. 1 M 24; 2 M 25 *Ansig*t.
- anlydende**, partc. S 262 *nærstaaende*.
anrørendis, partc. M Fort. *vedkommende*.
ansee, v. 1 M 4; S 28 *se til, betragte*.
anseelse, s. P 16 *Betragtning*, hans a. *Synet af ham*.
anseende, et V 134 *ydre Pragt*.
anslaw, s. V 156 *Planer*.
argelse, s. V 126 *Skade, Forargelse*.
armbrøst, s. 1 M 21 *Laasbue*.
armspang, s. 2 M 35 *Armbaad*.
arrig, adj. P 39; S 74 o. fl. *arg, ond*.
artzbulde, s. 5 M 28 *Byld paa Bagen*.
atspørie, v. 5 M 4 *spørge efter, søge*.
awend, s. V 114 *Avind, Nag*.
awendis wed, v. 1 M 26; S 94 *harmes paa*.

- Baat**, partc. V 16 *baadet*,
gavnet.
- bagforwend**, partc. S 80
bagvendt.
- bande**, en 4 M 5 *Forbandelse*.
- bands**, adj. 3 M 27 *baandlagt som tilhørende Helligdommen*.
- barnafftig**, adj. M Fort.
barnlig, enfoldig.
- bebre**, v. S 316 *bæve*.
- bebreffuet**, partc. P Fort.
dokumenteret, skriftlig bevidnet.
- bede** (løkke), v. 2 M 18
ønske (Lykke).
- be(e)dt**, partc. 3 M 7, 17,
25 *jaget (med Hunde?)*,
sønderrevet.
- bedtzal**, s. S 66 *Bidsel*.
- beenbrøden**, partc. S. 131
med brækket Ben.
- beenling**, s. 3 M 1 *Huden paa Benene, »Sok«*.
- befalde**, v. S 87 *behage*.
- befrelser**, en S 92 *Frelser*.
- befrøctning**, en V 196
Frygt.
- befrønde**, v. 5 M 25 *ægte, besvangre*.
- begiffet**, partc. V 202
begavet.
- begribe**, v. 3 M 13; 4 M 5
gribe, gribe om sig.
- begrunde**, v. 2 M 31 *udgrunde*.
- behendelig**, adj. 5 M 17
usædvanlig.
- beholden**, partc. M Fort.;
? 4 M 18 *bevaret, varig*.
- bek(l)ende**, v. 1 M 19;
V 214 *have Samleje med*.
- beklicke**, v. 4 M 35 *plette, tilsøle*.
- beknytte**, v. M Fort.; 1
M 14; S 70 *kue, indskrænke*.
- bekomre**, v. 5 M 2 *bekymre*.
- belade**, v. 2 M 2; 4 M 12;
S 43, 65 *læsse, betyngte, besvære*.
- belacke**, v. S 246 *bagvaske*.

- belede**, v. V 212 *falde til Besvær.*
- belegge**, v. 1 M 19; 5 M 20; S 193 *belejre.*
- bemandet**, adj. S 321 *mandstærk.*
- benedide**, partc. V 42 *velsignede.*
- benedidelse**, s. 5 M 23; V 68 *Velsignelse.*
- benut**, adj. 1 M 49 *knoglet.*
- beplichte**, v. 3 M 27 *forpligte.*
- beqwemhed**, s. P 38 *Sømmelighed.*
- beramme**, v. V Fort. *bringe i Stand.*
- berøchte**, v. 4 M 14 *skaffe Ry for.*
- besiddende**, partc. V 81; S 163 *siddende, bosiddende.*
- besige**, v. 5 M 11; V 70, 169; S 255 *overtale, overbevise.*
- besigelig**, adj. V 198 *føjelig.*
- besinde**, v. V 99 *lægge paa Sinde.*
- beskaffe**, v. 5 M 33; V 83 *tilvejebringe.*
- bescriffue**, v. V 38 *indskrive, registrere.*
- beslut(t)e**, v. S 216, 234, 292 *afslutte, indelukke.*
- besoore**, 1 M 21, *til besvære v. forbinde med Ed.*
- bespeyæ**, v. 1 M 42 *udspejde.*
- bespørrie**, v. 5 M 13 *udspørge, forhøre.*
- bestaas**, v. S 94 *forsvares.*
- besticke**, v. 2 M 38 *brodere.*
- bestilling**, s. V Fort. *Førelse.*
- bestolding**, s. S 51, 325 *Belejring.*
- bestryge**, v. 3 M 14 *male, kalke.*
- beswaare**, v. 2 M 3 *betynge, besvære.*
- beswaaring**, s. 2 M 3 *Besvær, Tyng.*
- beswerere**, s. 5 M 18 *Besværger, Troldmand.*

- besynderlig**, adj. M Fort. *særskilt*.
besæde, v. S 218, 294 *bedyde, stadfæste*.
besøge, v. 3 M 18 *hjem-søge*.
betaabe, v. V 54 *forvirre, bedaare*.
betage, v. 5 M 24; V 44 *borttage, forholde*.
bete, v. 2 M 3; S 4 *vise, aabenbare*.
betecke, v. 1 M 7; 2 M 14; V 80 *dække, tilhulle*.
betemme, v. 5 M 9 *raade*.
betencke, v. 4 M 5 *paatænke*.
betepning, s. 2 M 10 *Snare*.
betiden, adv. M Fort. *i Tide*.
bewaare, v. 1 M 4; 3 M 18; S 85 *befatte*.
bewond med, partc. S 46 *vant til*.
biye, v. P 7 *afvente*.
bister, adj. V 35 *vildsom*.
bistring, bistrølse, s. 2 M 14 *Forvildelse, Forvirring*.
blæring, s. S 162, 163 *Udkomme, Levebrød*.
blaaland, s. 4 M 12 *Afrika*.
blaamand, en S 276 *Afrikaner*.
blaamendlandet, s. S 195 *Æthiopien*.
blaffre, v. V 125 *bjæffe*.
blanckt wd, adv. V 80 *klart?*
bliant, s. 2 M 25; 4 M 19 *kostbart Tøj*.
blick, s. 1 M 50 *Flække, By*.
blinding, s. V 89 *blindt, uforstandigt Menneske*.
blodafftig, adj. 2 M 4 *blodig*.
blodgirig, adj. S 321 *blodtørstig*.
blodsichtig, adj. S 209 *blodsottig*.
blodwerd, et P 19 *Blodpenge*.
blocken, en S 115 *Sætten i Fangeblok*.

- blomstring**, s. 2 M 25
Blomsterkrone?
(*Vulg.: lilium*).
- blonæ**, s. 1 M 19 *Røg*,
Taage.
- blot**, adj. V 119, *bar*, *nøgen*.
- blote**, v. 2 M 32; 3 M 18
afdække, *blotte*.
- blæn**, s. 2 M 5; 3 M 13
Blegn.
- blænwurdet**, adj. 3 M 22
besat med Blegner.
- bløding**, s. V 105 *Vellystning*.
- blødme**, v. 5 M 20 =
blødne P 56 *blødgøre*.
- bløynes**, v. S 10, 11 *blues*.
- bløysel**, s. 1 M 9; 2 M 20;
V 46 *Blusel*, *Skam*.
- bløysommelig**, adj. 2 M
28 *som man blues*
ved.
- bolskaff**, s. 1 M 36 *Frille*,
Medhustru.
- bondslagen**, adj. V 70
haardt ramt.
- borerske**, s. V 90 *Borgerkone*.
- braa(d)**, s. 3 M 24 *Øjenlaag*.
- braske**, v. V 137 *prale*.
- brende**, et 3 M 13 *Brand-saar*.
- breye**, bræye, v. V 31,
161, 196; S 312 *bebreyde*;
br. seg wild om
5 M 25 *vægre sig*
ved.
- broden**, braaden, partc.
3 M 21; 5 M 23 *brækket*,
sønderbrudt, *knust*;
nedbrudt.
- broderquene**, en 3 M 18
svigerinde.
- bronlydt**, adj. 3 M 13
bruntfarvet.
- brot**, brøt, partc. V 158;
S 137 *brudt*, *forbrudt*.
- brug**, s. 2 M 12 *Hævd*.
- bruge**, v. 4 M 3 *give sig*
af med.
- bryde wd**, v. 1 M 40
springe ud.
- brynde**, brønde, en 5 M
28; V 140 *Hede*, *Solens*
Glød.
- brø(d)disk**, s. S 121 *Brød-*

- skive, brugt som Tal-
lerken.*
- brødeoffer**, et 3 M 6
Skyldoffer.
- brødewæyr**, en 3 M 5
*Vædder som Skyld-
offer.*
- brøste**, v. 4 M 5 *briste*,
revne.
- bugne**, v. V 35 *tvinge
ned.*
- bul**, en S 314 *Træstamme.*
- bulde**, s. 1 M 4; 2 M 9;
3 M 13 *Byld.*
- bulder**, s. S 157 *Ufred.*
- bylle**, s. V 118, 119 *Bølge.*
- bæder**, adv., *i fram(ÿ) b.*
2 M 40; 4 M 22; — *neder
b. 4 M 34 længere (frem,
ned).*
- bønrig**, adj. V 121, 179
villig til at bønføre.
- børing**, en S 307 *Pligt.*
- C se ogsaa under K.**
- canineke(n)**, s. 3 M 11;
5 M 14 *Kanin.*
- capiten**, s. 1 M 27 *Høv-
ding.*
- centener**, s. 2 M 25 100
Pund.
- chrisme**, s. 2 M 30 =
*chrismolly 2 M 25, 29
Salveolie.*
- clercherij**, s. V 87 *Gejst-
lighed.*
- collatz**, s. V 103, 104
Gilde.
- Dactel**, s. 1 M 43 *Daddel.*
- dagweller**, s. 3 M 19; 5 M
18 *Spaamand.*
- dandne mand**, s. V 67
Hædersmand.
- dandnes**, adj. V 29; S 32
dannis, brav.
- dedningesmand**, s. 2 M
21 *Skønsmand (Vulg.:
arbitri).*
- dem**, s. S 121 *Svir.*
- deyne**, v. 2 M 29 *ælte*,
lægge Dej.
- diert**, adv. V 198 *i diert
klecke forslaa godt.*
- dimeluge**, s. P Fort. *Ugen
før Paaske.*
- diwb, diyb**, adj. 3 M 13;
V 99 *dyb.*

- dockyrter**, s. 1 M 30 *Al-rune, Mandragora.*
- dom(er)**, adj. 2 M 4; 5 M 34; S 4, 206 *stum*; *jfr. dume.*
- dor-(daar-)swend**, s. V 20 *Tjener.*
- drabe**, v. M Fort.; 5 M 31; P 16; S 263 *træffe, ramme.*
- drage**, v. S 225 *forslaa.*
- dranckoffer**, s. 1 M 35 *Drikoffer.*
- draffuel**, s. V 105, 116 *Skarn, daarlig Tale.*
- dreff**, s. 3 M 11 *Drøv.*
- drug**, adj. V 199 *drøj, varig.*
- dræsel**, s. 2 M 1 *Skatkammer.*
- dræt**, s. 4 M 10 *Flok, Marchkolonne.*
- drøffuelse**, s. V 14 *Sorg.*
- drøffuld**, *drøwfuld*, adj. V 96; S 12 *sorgfuld.*
- drøntte**, v. S 161 *drive om.*
- dume**, s. V 23 *stum*; *jfr. dom.*
- duelle**, v., *præt. duolde* 1 M 19, 28 *dvæle.*
- duellelse**, en S 83 *Op-hold.*
- dÿ**, adv. 2 M 5, 6 o. m. fl. *thi, derfor, fordi.*
- dygdelig**, adj. V 29 *dydig.*
- dylle**, v. 1 M 37 *dølge, skjule.*
- dynckelgod**, adj. V 92 *hyklerisk.*
- dynckelgodhed**, s. V 24; P 27 *Hykleri.*
- dynckelklog**, adj. V 43, 196 *selvklog.*
- dyringe**, s. 1 M 41 *Dyrtid.*
- dømd(er)**, partic. S 90 *dømt.*
- E**, adv., se *Indledn. til Mosebøgerne S. 48, eføreens, elengs, emeer, estørre.*
- edirstelt**, adj. S 270 *giftig.*
- effterfyl**, s. S 80 *Efterfølgelse.*
- efftersiun**, s. M Fort.; V 94, 204; S 63 *Forbillede, Eksempel.*

- eforeens, adv. 2 M 22
absolut.
- egen, s. S 206 *Egn.*
- egge, v. P 22 *ægge, overtale.*
- eldnes, v. M Fort.; 5 M 29 *ældes, slides.*
- elengs, adv. 2 M 15 *jo længer; jfr. lengs.*
- elske, v., præf. elste 1 M 4 *opdrætte.*
- emeer, adv. 2 M 1 *des mere.*
- endespan(g), v. 1 M 24; 2 M 28 *Pandebaand, Diadem.*
- end siden, adv. S 4 *end-skønt.*
- enigste, adj. 2 M 22; S 8 *eneste.*
- enstig, adj. 1 M 19; 4 M 29; 5 M 6; S 211 *enkelt.*
- ensindig, adj. S 82 *enig, ligesindet.*
- erre, v. M Fort.; 1 M 19 *tirre, ægge.*
- eske, v. M Fort.; V 140 *kræve.*
- estørre, adj. V 29 *jo større.*
- euentyrs, adj. S 260 *dristig.*
- ewerdelig, adj. 3 M 25 *evig.*
- Faa, v. 1 M 18; 3 M 22 *give.*
- fadsone, s. M. Fort.; V 91 *Maade, Form.*
- faffntegt, s. S 73 *Favn-tag.*
- fagle, en V 90, 138 *Fejl, Fejlgreb, Fejlhug.*
- fall, adj. 1 M 42 *til Fals.*
- falde offuer, v. 2 M 28 *naa ud over hinanden (Vulg.: sibi invicem cohærentes).*
- falne, v. 1 M 4; 5 M 28 *falme, tabe Glansen.*
- fangs (til fangs, adv.) 2 M 16 *til at faa.*
- felde, v. 5 M 25 *lægge paa Jorden.*
- fencke, s. V 214; S 152 *Frænke.*

- fen(n)icke, s. 4 M 1, 2; S 149, 150 (*mindre*)
Fane.
- ferde, v. 3 M 9 *berede*.
- ferneland, s. 1 M 12
Fædreland.
- ferst, adj. 5 M 7 *faataligst*.
- fetalli, s. 1 M 42 *Levnedsmidler*.
- feye, v. 2 M 21 *fejde, angribe*.
- ficht, s. V 2; S 5 *Kamp*.
- fiegrede, flegrinde, adj. 1 M 1, 7 *fjerklædt; ogsaa fiædrig* 5 M 4.
- fielster, s. S 94 *Skjul*.
- fire, v. S 63 *dyrke, ære*.
- firen, s. S 223 *Ceremoni*.
- firefodlinge, adv. 3 M 11 *paa fire Ben*.
- flackføring, s. S 301 *ansvarsløs Person*.
- fladkage, s. 2 M 29 *Fladbrød*.
- fleck, et S 8, 9 *Flække, By*.
- fil, v. 1 M 12; 2 M 25; S 106 *ordne, hjælpe, give*.
- flinskaldet, adj. 3 M 13 *skaldet oven i Hovedet*.
- flod s. 3 M 15 *Udflod*.
- flæde, et 2 M 2 *Siv, Rør*.
- flædehawet 2 M 10; 4 M 21 *Sivhavet, Det røde Hav*.
- fløye, v. 1 M 1, 8; V 99 *flyve*.
- foed, en V 103 *Foged*.
- fogedy, s. S 185 *Fogedembede*.
- folke seyer, s. S 297 *Folkesædvaner*.
- fonkemedi, s. V 160 *Narrespil (Faan-Komedie?)*.
- for dess, adv. V 83 *derfor, af den Grund*; for gaffuer 4 M 3 *som Gaver*.
- forachtelse, s. V Fort. *Foragt, Skade*.
- forbedere, en V 181 *Talsmand*.
- forblstring, s. V 171 *Afsind*.

- forbluffe**, v. S 307 *slaa tilbage*.
forblømme, v. S 304 *udsmykke*.
fordempe, v. 5 M 2 *tilintetgøre, udrydde*.
fordrag, s. P 2 *i haffue f. fratage, befri*.
fordriffue, v. 1 M 33 *drive over Evne, overanstrengte*.
fore, s. S 11, *Adfærd, Opførsel*.
forfalde, v. 4 M 14 *gaa til Grunde*.
forfang, s. V 158; P 45; S 129 *Hindring, Skade*.
forfare, v. 2 M 2 *erfare*.
forfares, v. 5 M 4; V 16; S 101 *gaa til Grunde*.
forfaring, s. S 289 *Erfaring*.
forflowen, partc. S 310 *tilfældig*.
forfulen, partc. S 10 *henvisnet, raadnet bort*.
forfulne, v. S 278 *raadne*.
forfunden, partc. 2 M 21 *paalagt*.
forfylleste, adv. V 197 *til fulde*.
forfæles, v. 5 M 2; V 4, 43; P 1 *forfærdes, frygte*.
forfære, v. M Fort. *forfærde*.
forfan(g)s quinde, en V 109 *Opvarterske ved Gilde*.
forgleffs, adv. 2 M 20; 4 M 11; S 71 *værdiløst, gratis*.
forgæde, v. 1 M 41 *glemme*.
forhale, v 2 M 32 *trække i Langdrag*.
forhaste seg, v. 2 M 32 *stige voldsomt*.
forheffue, v. 5 M 8, 17; S 227 *ophøje, formaste*.
forholde, v. 4 M 9; V 146 *undlade*.
forhowmode seg, v. V 137 *hovmode sig*.
forhverffue, v. 1 M 46; V 107 *erhverve*.
forkiere, v. P. 21 *anklage*.
forkomme, v. 4 M 16, 17 *ødelægge(s)*.

- for(e)komme**, v. 5 M 22
komme paa ens Vej.
- forkossen**, partic. S 14,
 146 *forkyst, angst.*
- forlegge**, v. 5 M 28; S 320
ødelægge.
- forligelse**, s. 3 M 8, *jfr.*
 4 M 5 *Forlig, Overens-*
komst.
- forloffuet**, partic. V 40
forjættet.
- forlyctning**, s. 2 M 28;
 3 M 8 *Oplysning.*
- forløbe**, v. 4 M 5; S 22
løbe bort fra.
- formale**, v. M Fort.; S 289
male, udmale.
- formaledide**, partic. V 17
forbandede.
- formechtig**, adj. V 32
saare mægtig.
- formue**, s. M Fort. *Evne.*
- formuelighed**, s. 5 M 8
Velmagt.
- fornumstighed**, s. S 285
Forstandighed.
- forraskeligen**, adv. 2 M
 21 *uformodet.*
- forsadt**, s. V 158 *Forsæt.*
- forsee**, v. 1 M 22, 41, 48;
 S 237 *sørge for, drage*
Omsorg for.
- forsee seg**, v. P Fort.;
 S 286 *se hen til, haabe*
paa.
- forseet**, partic. V 141
forudbestemt.
- forsette**, v. 5 M 24 *under-*
trykke?
- forsige**, v. 4 M 22 *af-*
slaa.
- forskikke**, v. V 141; S 89
beskikke.
- forskiuldt**, partic. S 140
skjult.
- forskyde**, v. 5 M 32 *af-*
skyde.
- forslaa**, v. 1 M 34; 4 M
 31 *dræbe.*
- forspørrie**, v. 5 M 4 *for-*
høre sig.
- forstand**, en S 261 *Be-*
greb.
- forsuffet**, partic. V 43; S
 261, 301 *betaget, for-*
virret.
- forswindes**, v. 3 M 13
tage af, svinde.

- forswære, v. S 22 *afsværge*.
- forsøge, v. V 8 *hjem søge, prøve*.
- forsøgelse, s. 5 M 4; V 72 *Prøvelse, Fristelse*.
- fortalelse, s. V Fort. *Bagtalelse*.
- fortenct, partc. 4 M 35; S 23 *overlagt, velbetænkt*.
- fortredelig, adj. V 97 *genstridig*.
- fortrycke, v. 2 M 22 *undertrykke*.
- fortøffue, v. S 16 *vente paa*.
- forwaaring, s. 5 M 11 *Forskrift*.
- forwerrelse, s. 5 M 28 *Forningelse*.
- forwesen, partc. S 314 *raadden, frønnet*.
- forweyen, adj. 5 M 28 *vældig*.
- forwurde, v. 4 M 17 *gaa til Grunde*.
- forøde, v. 3 M 7 *ødelægge*.
- fraa vnden, adv. 2 M 26, 36 *nedenfra*.
- fraawelde, v. 5 M 28 *fratvinge*.
- framfaren, partc. M Fort.; S 2, 49 *forbigangen, tidligere*.
- framj̄ beder, adv. V 95; P 39 *fremdeles*.
- framstyd, s. V 200 *Støtte, Hjælp*.
- frodser, en 5 M 21 *Fraadser*.
- fruchtssommelig, adj. 1 1 M *frugt bærende*.
- frøgde, v. V 5 *fryde*.
- fwul, adj. V 206 *væmmelig*.
- fuldherdig, adj. V 181 *standhaftig*.
- fuldsom, adj. 2 M 29 *mandvoksen, kraftig*.
- fuldsomhed, 5 M 22 *Kraft, Fylde*.
- fulert, en 3 M 20 *fordærvet Menneske*.
- fund, s. S 304 *Paafund*.
- fwse, v. V 200 *fare frem*.

- fychtactig(hed)**, s. 1 M 2 | **ganterÿ**, s. S 219 *Tant,*
Fugtig(hed). | *Pjank.*
- fyge**, v. S 126 *fare og føjte.* | **garn**, s. 3 M 3 *Net (Vulg.:*
fylding, s. 2 M 29 *Ind-* | *reticulum) = garnhin-*
sættelse. | *de 3 M 8.*
- fylle**, v. M. Fort. osv.; | **g(l)eckelig**, adj. 4 M 12;
 V 57 *følge.* | V 60; S 103, *naragtig;*
fæderskaff, s. S 236 *Fa-* | *skuffende.*
- fæderlighed.** | **g(l)elde paa**, v. M Fort.
fæld, s. 1 M 18 *Mark (eller* | *komme an paa.*
Fejl for fald, Kvæg- | **g(l)elne**, s. V 70 *Galskab,*
fold?) | *Forrykthed.*
- fæle**, s. 3 M 18 *Samleje.* | **gelnes**, v. 2 M 15 *bliver*
fæles, v. 5 M 18 *frygte.* | *forrykt.*
- fæshowede**, s. 4 M 31 | **geylhed**, s. S 219 *Brunst.*
Kvæghoved. | **gick adt hannom** 1 M 49
føløs, adj. V 178; S 146, | *han udaandede (Vulg.:*
 169 *kraftesløs, evne-* | *obiit).*
løs.
- førning**, s. S 112, 275 | **gidtze**, v. 1 M 30 *gætte.*
medbragte Madvarer | **glemmer**, s. 3 M 3, 4
til Gilde. | *Hunfaar.*
- føye**, adj. M Fort.; V 41 | **gienholden**, partic. S 8
ringe. | *tillukket.*
- føyelig**, adj. 2 M 26, 36 | **giensigelse**, s. S 75 *Mod-*
passende, bekvem. | *sigelse.*
- Gallibierget** P 58 *Gol-* | **gierne**, adv. 1 M 42 *in-*
gata. | *derligt.*
- | **gierning**, s. 2 M 24 *Ar-*
 | *bejde, Værk.*

- giffue for, v. M Fort.; S 125 *mene, antage.*
- gild, adj. 4 M 30 *gyldig, gældende.*
- giorde, v. 3 M 8 *ombælte.*
- glæde til, v. 1 M 44 *gætte.*
- giælding, en 1 M 37; 5 M 23 *Gilding, Eunuk.*
- giøme, s. V 96 *Gemme, Varetægt.*
- gladfør, adj. V 5; S 50 *glæderig.*
- glise, v. V 124, 125, 128 *straale.*
- glose, en S 128, 169 *For-klaring; Spydighed.*
- gnistre, v. V 48 *skære Tænder.*
- goodtÿd, adv. V 180 *snart.*
- graaherdighed, s. 1 M 42 *Graahaarethed.*
- green, en 3 M 13 *Beskaffenhed?*
- gronde, v. M Fort. *be-grunde.*
- grondellig, adj. S 74 *grundig.*
- grønte, v. S 67 *grynte (om Mennesker).*
- guds lon, s. V 199 *Guds Gaver, Spisevarer.*
- gynstig, adj. 1 M 30 *gunstig.*
- Haab, s. M Fort.; 1 M 32 *Skare, Afdeling.*
- haabesterck, adj. 5 M 32 *talrig.*
- haanhed, s. 1 M 34; V 116 *Skam, Skændsel.*
- haffue, v. 1 M 32 h. in-thet deraf *ingen Vegne komme; h. seg wel S 197 opføre sig godt.*
- halffdragen, adj. P 16 *forblommet.*
- handebret, s. 2 M 25 *Haandsbred.*
- handløftning, s. 5 M 12 *Løftoffer.*
- hantering, s. V 98 *Fremgangsmåde.*
- hart, adv. 2 M 18, 32; V 12 *nær, lige, næsten.*
- hattet, adj. 3 M 16 *med dækket Hoved.*
- hedensøfft, partc. P 51 *hensovet.*

- heder** ɔ: som heder P 7.
hedme, s. 5 M 28 *Varme*.
hedme, v. 1 M 43 *blive varm*.
helbrud, s. P 2 *Døds-kamp*.
hellen, s. V 206 *Helgen*.
helsen, s. V 83 *Hilsen*.
hemel, s. P 26 *Hjemmel*.
hendsløs, adj. S 146 *udygtig*.
herredom, s. 3 M 25 *Magt, Vælde*.
herrind, s. 1 M 49 *Hæren*.
herskab, s. 2 M 38 *Ægtepar?* (*Vulg.: mulierum; Stedet misforst.*)
hessit, adv. 4 M 24; V 79; S 56 *hist* (*histet* 1 M 22).
himle, v. S 71 *hjemle*.
hiaard, s. S 244 *Hjord*.
hiærtelig, adv. 2 M 35 *af Hjærtet*.
hiælde, præt. af *holde*, 2 M 34; ogsaa *hulde* S 293.
holde, v. 1 M 34 *anse, regne*; V 27 h. til fare *frygte for*.
- honde**, en 1 M 41 *Slags*.
honde(stag) se *hundehordtrycken*, adj. 2 M 13 *genstridig*.
horeske, adj. S 74 *utugtig*.
horn, s. S 169 *i sette . . horn paa gøre Nar af*.
how, s. V 87, 100, S 4 *Hu, Sind*.
howe, v. V 92 *gøre Hovarbejde*.
howeren, s. 2 M 32 *Overmod*.
howskud, s. V 84 *Indfald, Tanke*.
howstoltelig, adv. 2 M 18 *hovmodigt*.
howstor, adj. V 85 *overmodig*.
hundestag, s. 2 M 8; 5 M 7 *en Slags Insekt*.
hundewerd, s. 5 M 23 *Mands-Skøgeløn*.
huse, s. 2 M 1 *Familie?* (*Vulg.: ædificavit eis domos*).
huse, v. 1 M 30 *bo, leve sammen*.

- husspuge**, s. S 125 *Husnisse*.
hussinde, s. M. Fort.; 3 M 22; S 227 *Husfolk*, *Tyende*.
huy, s. V 18 *Hastværk*.
huxebreff, s. 5 M 6 = tenckebreff 5 M 11 *Mindebrev*.
huad sige, adv. V 85, 86 *end sige*.
hwedsteen, s. S 281 *Slibesten*.
hwette, v. 5 M 6, 32; V 17 *skærpe*, *slibe*.
huidme, s. 3 M 13 *hvid Plet*.
huidme, v. 3 M 13 *blive hvid*.
hwidslønget, adj. = *følg*.
huidspran(g)let, adj. 2 M 26 *tvundet af hvidt og farvet*.
huilkelonde, pron. V 168 *hvordan*.
hwinte, v. V 176 *vimse om*.
huolfisk, s. 1 M 1 *Hval*.
hwort, adv. V 168 *hvorhen*.
- hwæden**, adv. M Fort. *hvorfra*.
hylde, s. V 34 *Klædning*.
hyldig, adj. 5 M 32 *kødfuld*, *fyldig*.
hæle, v. S 76 *skjule*.
høde, v. S 120 *true*.
hødsel, s. V 74; P 25; S 306 *Trussel*.
høffsmand, s. P 56 *Officer*.
høffskelig, adv. V 67 *sømmeligt*.
hønssegale, s. P 16 *Hanegal*.
hørsom, adj. S 33 *lydig*.
hørsomhed, s. S 116 *Lydighed*.
høye hanser, s. V 188 *Storhanser*.
høyelsen, s. 2 M 17; V 37; S 143 *det Høje*.
høytlig, adj. V 90 *anset*.
høytlighed, s. V 91 *Ærefrygt*.
Ickt, s. 3 M 21 *Hornhindebetændelse?*
ildende, adj. S 284 *brændende*.

- indduge**, v. S 322 *falde som Dug, væde.*
indflod, s. S 244 *Indgydelse.*
indkraaben, partc. S 10 *indgroet.*
indlucht, partc. V 73 *indespærret.*
indskiud, s. V 83 *Tilskyndelse.*

ieffnlige, s. V 37 *Lige, Mage.*
ieffnmenniske, s. V 106 *Næste.*
iemmer, s. 4 M 11 *Jammer.*
iet (iæt), s. V 1, 215 *Løfte.*
io lengs oc, adv. V 99, 100 *jo længer des; jfr. e lengs.*

Kaage (kogte), v. V 12; 2 M 2, 14; S 3 *kige, se.*
kaager, s. 1 M 27 *Pilekogger.*
kaassen (kosen), partc. 2 M 15; V 217 *kyst, skræmt.*

kahyte, s. 1 M 25; 2 M 33; 4 M 11; V 90 *Telt, Bod.*
kamelstrøelse, s. 1 M 31 *stramenta cameli (Vulg.).*
karg, adj. S 188 *gerrig.*
kasiem, s. 2 M 30 *cassia, Kanel.*
kidel, adj. V 33 *kilden, følsom.*
kiffue (præt. kieff), v. 1 M 31; 4 M 20 *kives, trætte.*
kinamen, s. 2 M 30 *Kanel.*
kiecken, adj. V 33 *vanskelig, kræsen.*
kiede (kæde), s. V 15; S 45 *Lystenhed, Forlystelse.*
kierff, s. 3 M 23 *Kærv, Knippe.*
kiælde, en 1 M 24 *Kilde, Brønd.*
klappe, v. S 58 *banke.*
kleinet, s. 3 M 7 *Smaakage.*
kleinig, adj. 5 M 28; **klenlig** V 5 *forkælet.*

- klogeling**, s. P 58 *Vismand*.
klube (kljbe), v. V 174, 175 *klyve, klavre*.
kløff, s. 3 M 11 *Klov*.
knuderwurdig(-en), adj. 5 M 32; V 35 *knudret, genstridig*.
knu(r)ske, v. 4 M 24; S 52 *sønderbryde*.
knyste, v. 2 M 11; S 260 *kny, give Lyd*.
knæle, v. 3 M 1 *bringe ud af Led*.
kogte, se kaage.
komme, v. i *Forb.* k. i ferd med S 213 *falde iblandt*; k. hiem 2 M 32 *hjem søge*; k. af stæd 1 M 31 *opnaa*.
kompan, en S 122 *Fælle, Kammerat*.
kond, partc. P 31 *kunnet*.
kongisker, adj. S 282 *kongelig (Høvedsmand)*.
kortine, s. 2 M 26 *Gardin, Forhæng*.
kosen se kaassen.
- knyt**, partc. P 40 *knyttet, vævet*.
kragardtzt, s. 3 M 19 *Blomst paa Æble*.
kramwerck, s. 2 M 25 *aromata (Vulg.)*.
krebt, s. S 280 *Harnisk, Panser*.
kredentzen, s. S 223 *Tildrikning, Kompliment*.
krenkelse, s. S 209 *Svaghed*.
krengeldriffuere, s. S 161 *Landstryger*.
kreffue, v. (*præt. kraffde*) S 172 *kræve*.
kridorm, s. 5 M 28 *Hududslæt*.
krud, s. 1 M 37; 2 M 30 *Urt, Kryderi*.
kræselig, adj. V 5, 42 *forvænt*.
kule, s. S 148 *Hule, Hi*.
kycken, adj. S 137 *overmodig*.
kylne, v. 1 M 3 *afkøles*.
kynding, s. V 93 *Bekendt, Omgangsfælle*.

- kyndskaff, s. V 83, 86
Kundskab.
- kyte, v. S 195 *kaste.*
- kæde, se *kiede.*
- Laab, se *lob.*
- laan, se *Guds lon.*
- lack, s. S 11 *Bebrejelse.*
- lacke ad, v. 2 M 14
nærme sig.
- lackelig, adj. S 10 *dadel-*
værdig.
- lade, v. (*partc. lat*) V 59,
97 *efterlade.*
- lader, en 1 M 31 *Latter.*
- laderlig, adj. 1 M 19 *lat-*
terlig.
- lae, en 4 M 18 *Lade.*
- lasterlig, adj. 3 M 18
forkastelig.
- lastre, v. S 270 *laste,*
bebrejde.
- lawe, v. S 249 *skikke,*
ordne.
- leddi, s. V 33; S 161
Dovenskab, Driveri.
- leet, adj. P 39 *let.*
- leg, s. S 3, 123 (*alm. lÿg*)
Lig.
- leget, leyet, *partc. 4 M 31*
ligget.
- lempe, s. V 98 *Snildhed.*
- lengs, se *e-, io lengs.*
- lente, v. P 39 *tøve.*
- lentelig, adj. S 240 *lem-*
pelig.
- lerafftig, adj. V 196 *lær-*
villig.
- lesme, v. V 36 *være ind-*
smigrende.
- ley(e)re, adj. 3 M 13 *la-*
vere.
- leyning, læning, s. S 26;
2 M 12 *Tyende, Leje-*
svend.
- lidde, lid 2 M 2; S 195
præt. til lede, v.
- lidelig, adj. M Fort. *taa-*
lelig.
- limestrog, s. P 49 *Slag*
med Ris.
- lindwg, s. 2 M 39 *Lintøj.*
- linet, adj. 2 M 28 *linned.*
- lisen, lisinde, adj. V 22;
S 236 *lad, uvirksom.*
- lisenhed, s. V 3; S 161, 187
Magelighed, Ladhed.
- llugnet, (*liwnet, liong-*

- ned), et 2 M 19; 5 M 32; V 13; S 3, 328 *Lyn, Lynild.*
- lob, laab, et V 41, S 120, 145 *Løb.*
- lodder, s. V 22 *Drivert (mht. loter, lotter Tau-genichts).*
- lodne, v. 5 M 32 *tilfalde.*
- loen, adj. 1 M 25, 27 *laadden.*
- loffactig, adj. S 304 *ordholdende.*
- loffuld, adj. 3 M 19 *lovprist (laudabilis Vulg.).*
- lofflig, adj. 2 M 15 *priselig.*
- loffue, s. V 79; P 6 *Tro, Tillid.*
- lone, v. 5 M 28 *udlaane.*
- lowgydere, en M Fort. *Lovgiver.*
- lowild, s. 2 M 3; 4 M 21; S 124 *Ildslue.*
- lowk(i)øn, s. S 114, 259 *Lovkyndig, Skrifteklog.*
- lucht, en V 15, 148 *Luft.*
- lude, v. 1 M 24 *bøje, hælde.*
- luobar, adj. 3 M 13 *luvslidt.*
- lydelse, s. M Fort.; V 61 *Lydighed.*
- lysne, v. 3 M 24 *lyse, oplyse.*
- læ, v. S 57, 76 *laane, give.*
- læd, s. 4 M 1 *Slægtled.*
- læn, s. V 104 *Len, Embedsløn.*
- læne (lene), v. 2 M 22; 5 M 28 *laane af andre.*
- lærafftig, adj. V 124 *lærvillig.*
- løfftning, s. og andre *Ord paa, løfft-* 2 M 10-29 *om det Offer, som opløftes.*
- lønfiende, s. S 245 *hemmelig Fjende.*
- lønsag, en S 100 *Hemmelighed.*
- løse, v. S 271 *indløse, købe.*
- løslig, adv. V 85 *ringe, letfærdigt.*
- løstgord, s. P 5 *Have (Paradis).*

- løykar**, s. 2 M 30 *Tvættek-*
kar.
- løylig**, adj. S 32 *latterlig.*
- Maade**, s. 1 M 18; 3 M 19;
V 98 *Maal, Rummaal;*
Maadehold.
- maavelskee**, adv. V 197
maaske.
- mae**, en 1 M 41 *Eng.*
- malere** *dicht*, s. V 13
Kunstnerfantasi.
- maling**, s. S 310 *Billede,*
Maleri.
- malle**, s. 1 M 45 *Marv.*
- mandslæt**, s. 5 M 19; S
219 *Drab.*
- mane**, v. P 18 *formane,*
paamine.
- manering**, s. S 60 Marg.
Anvisning.
- materelig**, adj. V 202
legemlig, fysisk.
- medelmode**, adv. P Fort.
midtvejs.
- medfyl**, s. S 240 *Følge-*
skab.
- medfyllig**, adj. S 287 *led-*
sagende.
- medførsel**, s. S 112 *med-*
bragte Fødevarer.
- medwedkomme**, v. P
Fort. *komme til Stede.*
- meede**, v. V Fort. *sigte*
paa et Maal.
- melinde**, s. S 115 *Røst.*
- melindehed**, s. S 210
Talegaver.
- meenhed**, s. 2 M 12 *Sam-*
fund.
- menig**, adj. 1 M 41 *almen,*
hel.
- menligen**, adv. V 132; S
250 *sædvanlig.*
- mercke**, v. M Fort.; S 209
betegne, betyde.
- merckelse**, s. S 218 *Be-*
tydning.
- messingegarn**, s. 2 M 27
Net af Kobbertraad.
- meste**, v. S 87 *miste; m-*
huden ∴ *blive hud-*
strøgen.
- minde**, adj. 2 M 16 *min-*
dre.
- minde**, v. S 27 *sørge for,*
sanse.
- mirræ**, s. 2 M 30 *Myrrha.*

- misloffue**, s. M Fort.; V 116; S 284 *Mistro, Mistillid*.
mistykke, s. 1 M 21; V 34 *Mishag*.
mod, s. 1 M 7, 40 *Forløb*; om . . dage mod efter . . *Dages Forløb*.
moder, s. 1 M 20 *Moderliv*.
molchorm, en 3 M 11 *Salamander*.
molding (moldu), s. 2 M 12, 27, 36; 4 M 4 *Skaal, Bækken*.
mue, v. S 4, 42 *kunne*.
muløg, s. 1 M 36 *Muldyr* (1550 *Mule*; men *Vulg. aquas calidas, nuv. Overs. varme Kilder*).
myrmengd, adj. P 36 *blandet med Myrrha*.
møndeligen, adv. 3 M 5 *til Forvaring (som Formyndere?)*.
Nates, v. 2 M 34; 3 M 19 *ligge Natten over*.
necke, v. S 159 *nikke, vinke*.
nedfalde, v. S 45 *falde sammen*.
nedstykke, v. S 322 *styrte ned*.
neye, v. 1 M 23; 2 M 4; 4 M 21 *bukke sig, hilse*.
neyle, v. V 57 *læne*.
nid, s. V 17 *Skinsyge?, Harme*.
nogerledis, adv. 4 M 35 *paa en eller anden Maade*.
nybrat, adj. S 130 *overraskende*.
nybratten, adj. V 31 *lysten efter nyt, nysgerrig*.
nybratenhed, s. V 197 *Lyst til nyt*.
nydhasle, s. 1 M 30 *Haselbusk*.
nyde, v. V 58 *i n. ad faa Udbytte af*.
nydie, en V 51 *Kølle (til at slaa Kiler ind med), Mukkert*.
nystaffn, s. S 74 *i paa n. paa ny*.
næd, s. S 232 *Net*.

- nægeste**, s. 2 M 2 o. fl. | **ombere**, v. V 22; S 20,
Næste. | 207 *undvære.*
- nød**, s. 1 M 41; V 10 | **omhyggelig**, adj. V 29;
Stykke Kvæg. | S 3 *betænksom, be-*
kymret.
- Oben**, adj. S 37 *i obne* | **omhyggelighed**, s. V 197
rørstro tynde (hule) | *Omsorg.*
Rør. | **omsejer**, adv. V 58, 92;
 S 3 *omsider.*
- offrighed**, s. S 170 *Øvrig-* | **omwende**, v. 1 M 19
hed. | *vende op og ned paa.*
- offuerbliffue**, v. P 57 | **ophøffue**, v. S 23, 101
blive tilovers. | *opløfte.*
- offuerbødig**, adj. V 213 | **opleg**, s. S 45, 304 *Plan.*
villig. | **opl(i)ysne**, v. V 80, 81, 89
oplyse.
- offuerdyge**, v. 1 M 43; | **oploff**, s. P 22 *Opløb.*
 2 M 9 *overvælde.* | **oprindelig**, adj. M Fort.
oplyse. | *fra først af.*
- offuerflødig**, adj. V 69 | **oprette**, v. 2 M 32; S 4
overstrømmende. | *opstille, hæve.*
- offuerkoge**, v. 1 M 19 *se* | **oprørisker**, en S 304 *Op-*
ud over. | *rører.*
- offuerlænge**, s. 2 M 26 | **opsatt**, s. P 17 *Forsæt.*
Overdel. | **opskine**, v. V 16; S 63
optælle. | *fremskinne, straale.*
- offuerregne**, v. 4 M 4 | **optecke**, v. S 62 *oplyse,*
optælle. | *belyse.*
- offuerskiwl**, s. 5 M 33 | **optecht**, en 2 M 35 *Ydelse.*
Dække.
- øld**, s. 3 M 21 *Tidsalder,* |
Slægtled.
- oldet**, adj. 3 M 13 *ulden.*

- opwinde**, v. 1 M 40 *opløfte*.
orbødig, adj. S 55 = *offuerbødig*.
orckeløs, adj. S 66 *ledig, uvirksom*.
orlog, s. 4 M 31; S 315 *Krig*.
orsage, s. V 88; S 213 *Undskyldning; Lejlighed*.
orsage, v. 1 M 44; V Fort.; P 36, 47; S 110, 116 *undskyldte*.
owj, interj. P 41 *ak, vel*
Paaholde, v. S 233 *holde fast paa*.
paakende, v. V 97; S 3, 82 *vise sig*.
palt, s. V 125 (*pjaltet*) *Dragt*.
pampering, s. S 121 *Overdaadighed*.
parabel, et V 1, 124; S 27 *Lignelse*.
parteken, en V 194 *Brødsmule*.
penitentze, s. S 147 *Bod* | **persille sincke**, s. V 28 *Kælepotte*.
pestilentze, s. 2 M 5 *Pest, Farsot*.
pietten, adj. P 27 *nøje-regnende, smaalig*.
pla(d)t, adv. M Fort.; 1 M 6; S 318 *aldeles, fuldtud*.
pladtze, v. 3 M 19 *plage*.
pladzere, s. 2 M 3 *Plageaand*.
plaggefoged, s. 2 M 1 *Slavefoged*.
plan, en 3 M 4; 5 M 21 *Slette, Mark*.
plocke, v. S 318 *luge ud*.
plompe, v. S 290 *slumpe til*.
praal, s. S 123 *Pral*.
praale, prole, v. V 202 *prale*.
preng, s. S 123 *Prangen, Pragt*.
prige, v. V 97 *prikke*.
pryde, v. (*pryde, pryt*) 2 M 23; V 202; S 121 *smykke; tage Parti for*.
puge, s. 124 *Nisse, Troid*.

- pust**, s. V 146 *Øredask*.
pyt, en 1 M 40 *Grube*,
Hul.
pønte, v. 1 M 22, 30; 2 M
 36; 3 M 1 *ordne, til-*
rettelægge.
Quantzwy's, adv. S 106
paa Skrømt, figurligt.
quegeklaa, en 2 M 10
Kvægklov.
quertauet, adv. 5 M 32
dødsstille, tavs.
queye, en 5 M 21; S 196
Kvie.
quog, s. 4 M 24 *Kvag*,
Stumper og Stykker.
quol, en S 119 *Kval, Pine*.
quolagtig, adj. S 119
pinefuld.
quæde, v. 2 M 32 *syng*.
quæle, v. (quolde) S 288
kvæle, pine.
Raab, s. 1 M 19 (*ondt*)
Ry.
rame, v. 2 M 22 *fænge*,
angribe.
rebbe, s. 1 M 40 *Ranke*.
recke, s. 2 M 26 *Ræk-*
værk.
reeff, s. V 175 *Line*.
reffuel, *ræffuel*, s. 2 M 26,
 36 *Revle, Tværtræ*.
reghel, s. 5 M 3 *Slaa*,
Dørlaas.
relig, adj. V 36, 87 *be-*
kvem, tydelig.
relighed, s. V 96 *Vilkaar*.
re(i)nige, v. 4 M 8 *rense*.
reste, v. 5 M 24 *ryste*.
retraadig, adj. 5 M 32
retsindig, trofast.
retragen, adj. 3 M 26
rank, oprejst.
rette op, v. 1 M 26, *rejse*,
opslaa.
rettere, en V 39 *Dommer*.
reysener, en 1 M 49; S
 196 *Kavallerist*.
rÿs, et 3 M 27 *Kæp, Stav*
(virga pastoris Vulg.).
ridde, *rid*, *præt. til rede*
 1 M 25; V 39; S 111
berede (sig).
rob, *roff*, en 4 M 23; V
 187, 211; 1 M 49 *Rov*,
Bytte.

- rhom, s. 2 M 33 *Plads*.
 rondhed, s. 5 M 33 *Gav-
mildhed*.
 rosenlyd, adj. 3 M 14
rosenrød.
 rowkorn, s. V 150 *Rug-
korn*.
 ru, en 2 M 10 *Rug*.
 ruske, v. V 86 *rasle*.
 ryctbar, adj. P 19 *be-
kendt*.
 røchte, et 1 M 11 *berømt
Navn*.
 rygge, v. 4 M 30 *tage
tilbage*.
 ryter, en V 111, 114 S 318
Soldat, Lejesvend.
 rytterhoff, en P 3, 7
Krigerskare.
 ryttersk belag, s. S 324
*Indkvartering, Besæt-
ning*.
 rødafftig, adj. 3 M 13
rødlig.
 rødlyd(et), adj. 1 M 25,
 49 *rødmusset*.
 røgwerk, s. 2 M 30 *Rø-
gelse*.
 røst, s. 3 M 2 *Rist*.
- Saa, s. 4 M 24 *Vand-
spand*.
 saat, en S 269 *Sot, Syg-
dom*.
 sachtet, v. S 226 *aftage*.
 saffn, en S 16 *Udtalelse*.
 sag, et S 5 *Sag, Ting*.
 sambere, v. S 165 *for-
lige*.
 samkom, s. S 59 *Sam-
menkomst*.
 samleg, s. 5 M 16 *Sam-
menkomst? (collecta
Vulg.)*.
 sancke, v. 1 M 29 *samle*.
 sandsage, v. V 50 *stad-
fæste*.
 sandtzeløs, adj. V 150
uforstandig.
 see wed, v. 1 M 45 *nære
Omsorg for*.
 sechtisk, adj. S 327 *kæt-
tersk*.
 sendes, v. S 36 *tvistes*.
 senes, v. P 39 *forsinkes*.
 sententz, s. S 124 *Dom*.
 serlestes, adv. M Fort.;
 1 M 41; V 68 *særlig,
særskilt*.

- s(l)ersindet**, adj. S 102 *egensindig*.
- sette**, v. 2 M 23 *i s. hand wd med række Haand til.*
- seyer**, s. S 33 *Sæder, Skikke.*
- sidde**, v. (partc. sidt) 3 M 15; V 26; *ogsaa: sidde overhørig.*
- siffuehawit** 4 M 14 = *flædehawet.*
- sinæ**, en 1 M 32 *Sene.*
- sisse**, s. S 307 *Forbrugstold.*
- sielffød**, adj. V 103 *uigenfødt.*
- sielffgirig**, adj. V 154 *genstridig.*
- sielsiun**, adj. V 6, 43; S 79 *sælsom, sjælden.*
- siun**, et 2 M 3 *Syn; til siune 1 M 35 af Udseende; wdi siune V 83 for Øje.*
- siunes**, v. 2 M 16; S 25 *ses, vise sig.*
- siæle woffue**, s. S 135 *Sjælewaade.*
- skaa seg**, v. 2 M 22; V 191; S 169 *opføre, te sig.*
- skade**, v. S 225 *mangle.*
- skaffe**, v. S 73 *skabe, frembringe.*
- skaldet**, adj. V 88 *daarlig, letfærdig.*
- skalkes**, v. V 155 *blive ondskabsfuld, drille.*
- skarpsindet**, adj. 2 M 23 *skarpsindig.*
- ske**, s. 4 M 4 *Øsekar.*
- skede**, v. 1 M 25 *skilles (dividentur Vulg.).*
- skedebreff**, s. M Fort.; 5 M 24 *Skilsmissebrev.*
- sk(l)elt**, adv. 3 M 21, 27 *skelende.*
- skempt**, s. V 53 *Tant.*
- skickemester**, s. S 249 *Skaffer.*
- skilssmøs**, s. 1 M 1 *Forskel.*
- skinbarlig**, adj. V 29 *aabenbar.*
- skinckel**, s. 3 M 1 *Benet nedenfor Knæet.*
- sk(l)eg**, en 3 M 13, 19 *Skæg; Udtalelsen P*

- 31 hentyder til Kato-
likkernes Omtale af
Skægget som en Hin-
dring for Brug af Kal-
ken.*
- skiel, s. V 206 *gyldig
Grund*; jfr. skiude.
- skiellighed, s. S 148 *Ret-
færdighed.*
- skielne, v. S 286 *skønne,
bedømme.*
- skierme, v. V 138 *fægte.*
- skiermere, en V 138
Fægtemester.
- skiermys, s. 5 M 7 *Strid.*
- skiude (skyde), v. M
Fort.; V 189; S 106 sk.
seg til *henviser til*; V
204 sk. sit skiel *appel-
lere sin Sag.*
- skiøde om, v. V 20 *skøtte
om.*
- skiødte, s. S 125 *Agt.*
- skierhoppe, en S 187
usædelig Kvinde.
- skiørs, skørskelig, adj.
V 185; S 201 *ukysk.*
- skiørskhed, s. V 2, 177
Usædelighed.
- skod, partc. 3 M 13; 5 M 9
set, beskuet.
- skot, 2 M 12, *se skøt.*
- skriye, v. 5 M 32 *skride.*
- skrompen, partc. 1 M 32
forstrakt.
- skrømpte, v. S 278 *hyk-
le.*
- skrømtisk, adj. V 206
hyklerisk.
- skuæ, s. 1 M 27; 2 M 16
*Kasse, Skuffe? (mnt.
schuf).*
- skudde, v. S 134, 139
ryste.
- skuff, s. V 160 *Spot.*
- skuff, s. V 58 *Svig, Be-
drageri.*
- skuffe, v. 1 M 3 *bedrage.*
- skulig, adj. S 123 *med
nedslagne Øjne.*
- skurret, adj. 3 M 21
skurvet.
- skuolder, s. P 14 *Skval-
der.*
- skylle, v. V 197 *skille.*
- skøndne, v. 1 M 18
skynde.
- skøt, adv. M Fort., 2 M

- 10, 12; S 179 *snart, hurtigt; næsten.*
- slaa under seg**, v. 1 M 31 *tilegne sig; sl. hand i anden* 4 M 24 *slaa Hænderne sammen.*
- slaage**, 1 M 41 *præt. af sluge*, v.
- slapampe**, v. V 42 *svire.*
- sledet**, partc. 3 M 22 *afrevet.*
- slem**, s. S. 121 *Svir.*
- slemere**, en 5 M 21 *Svirebroder.*
- slemmerÿ**, s. V 1 *Svireri.*
- slet**, adj. 1 M 27; S 141 *glat.*
- slinding**, s. 2 M 20, 27 *Kantflade, Facet.*
- slyckekar**, s. 2 M 25, 37 *Kar til at slukke afklippede Lampetan-der i.*
- slyckepande**, s. 4 M 4 = *slyckekar.*
- slygne**, v. 3 M 6; S 320 *slukkes, gaa ud.*
- slæt**, adv. 5 M 13 *aldeles; jfr. slet.*
- sløer**, slørs folck, s. 2 M 12; 4 M 11 *Pak.*
- sløffrid**, s. 5 M 32 *Sleg-fred, Frille.*
- sløme**, v. V 33 *slumre, døse.*
- smide**, s. 4 M 16 *smedet Prydelse.*
- smule**, v. 5 M 12 *sønderdele.*
- smurd**, partc. 3 M 4; V 100; S 7 *salvet.*
- snar**, adj. V 119 *hæftig.*
- snatere**, s. S 318 *Dolk?*
- snebbe**, v. S 36 *afvise.*
- snebe**, s. V 183 *Afvisning, haard Tiltale.*
- sned**, s. S 307 *Snedighed.*
- snid**, s. 3 M 21 *Indsnit.*
- snimen**, adv. V 195; S 130, 303 *nylig.*
- snorre**, v. S 36 *snerre.*
- snude**, en 1 M 17; V 76 *Forhud.*
- snugge**, v. S 161 *snylte.*
- snuhed**, s. 3 M 26 *Hast (Vulg.: velociter).*
- snødig**, adj. V 182, 206 *slet, ond.*

- soffue, soge, sowe M Fort.; 1 M 6, 37 *præt. af see.*
- solde, v. 1 M 34; 4 M 16 *rotte (sig sammen).*
- solde, v. 5 M 23 *lønne, bestikke.*
- soelbiørg, s. 5 M 16 *Solnedgang.*
- solebrynde, s. S 78 *Solhede.*
- sompt, pron. 3 M 4 *noget.*
- sonequene, en 1 M 7; 3 M 18, 20 *Svigerdatter.*
- span(g), s. 1 M 24; 2 M 28 *Spænde, Smykke.*
- specery, spetzeri s. P 54; S 2 *Krydderi.*
- specht, s. S 49 *Tugt.*
- spene, s. V 187 *Brystvorte.*
- sperlagen, s. 2 M 27 *Omhæng.*
- speyere, s. 1 M 42, *jfr.* 4 M 21 *Spejder.*
- speyffectning, s. S 203 *Spilfægteri.*
- spinding, s. 2 M 35 *Spind.*
- spise, v. 4 M 11; V 109 *proviantere, bespise.*
- splinder, et 2 M 27, 35; V 119; S 12 *Gitterværk.*
- splite, v. 3 M 11 *sprede, adsplitte.*
- spott, partic. P 50 *spaaet.*
- sprog, s. 4 M 23 *Tale;* S 50 *Lignelse, Billedsprog.*
- spørdom, s. V 86 *Oplysning.*
- staa, v. S 63 st. wdaff *afstaa fra;* V 44 st. tilfangs *staa til Raadhed;* standende 2 M 36 *opretstaaende;* *præt.* staade V 169; *partic.* staa V 41; stoet P 38.
- staage, v. 1 M 31 *ransage.*
- stat, s. V 41 *Stand.*
- stecke, s. 5 M 23 *Gravestok.*
- steenbroden, adj. 3 M 21 *med Brokskade (herniosus Vulg.).*
- steenhold, en 2 M 33 *Klippehule.*

- steenpickere**, s. 2 M 28
Gravør.
- stenckewand**, s. 4 M 19
Vievand.
- stý**, s. S 27 *Faaresti.*
- sticke**, v. S 267 *indstifte.*
- stýe**, s. V 174 *Stige.*
- stiff**, adj. S 82 *kraftig.*
- stýll**, en 2 M 32 *Mejsel, Skaft?*
- stinge**, v. 1 M 4 st. i
 skiwl *skjule*; stack op
 1 M 12 *udbrød*; ild
 stonget 4 M 11 *stukket*
Ild paa.
- stocke**, v. S 201 *bringe*
i Kube.
- stocken**, s. S. 115 *Sætten*
i Fængsel.
- stockende**, adj. V 70
fuldkommen.
- stockmester**, en 1 M 39
Fangevogter.
- stoffregñ**, s. 5 M 32
Regnskyl.
- straag**, et 1 M 31 *Vej,*
Retning.
- stracht**, partic. 1 M 32
forstrakt.
- straffe**, v. 1 M 21 *irette-*
sætte.
- straffelig**, adj. S 42 *straf-*
skyldig.
- strag**, adj. V 180 *haard,*
trodsig.
- straghed**, strackhed, s.
 V 180; S 292 *Haardhed,*
Trods.
- strluende**, adj. S 81 *hen-*
farende.
- strøelse**, s. 2 M 5 *Straa,*
Halm.
- stycke**, v. 3 M 2 *sønder-*
dele.
- stycke**, s. V 12 *Ting.*
- stygge**, v. 2 M 12; P 22;
 S 254 *drive til, til-*
skynde; 2 M 15; 3 M
 36; S 255 *hindre, af-*
skrække.
- styld**, s. S 42 *Tyveri.*
- stædholder**, s. S 111 *Stat-*
holder.
- subtilig**, adj. V 76; S 112
forfinet, skarpsindig,
udspekuleret.
- swæ**, v. 5 M 32 *suge.*
- suff**, s. 1 M 24 *Slurk.*

- sule**, s. 2 M 26 *Søjle*, *Stolpe*.
surfitt(ell)ig, adj. 4 M 25; V 61, 90, 174; S 265, 307 *listig, træsk*.
surfittighed, s. 4 M 25; V 151 *Træskhed*.
swaar, adj. M Fort.; V 208 *svær, tung*.
suelde, v. S 328 *brede sig*.
sweyæ, præf. af swyæ v. 1 M 34 *lide Svie*.
swingle, v. m. m. 2 M 29; 3 M 10, 13 om *Svingofferet*.
swoger, en 1 M 19 *be-svogret*.
sychtig, adj. 3 M 13 *syg*.
synderlig, adj. V 56; S 120 *særlig*.
syskene, s. S. 122 *Sø-skende*.
sæde, v. S 225 *betyde*.
søen, partc., best. sødne 2 M 12; 4 M 6 *kogt*.
søme, v. V 42 *sømme sig*.
Taag, et 1 M 2; 3 M 16 *Damp, Taage*.
- taat**, s. S 102 *tvunden Traad, Tande*.
tafsked, s. V 181 *Tavs-hed*; jfr. *tausk*.
tagde, præf. 1 M 34 *tav*.
tale, s. 2 M 26 *Sinke?* (*Vulg.: incastraturæ*).
talendehed, s. S 210 *Snak*.
talli, s. 3 M 3 *Talg*.
tanckoffer, et 4 M 5 *Paa-mindelsesoffer*.
tandgnistring, s. V 111; S 274 *Tænders Gnid-sel*.
tausk, adj. 2 M 15 *tavs*.
taxhud, s. 2 M 25 *Græv-lingeskind*.
tecke, s 4 M 4 *Dække, Tæppe*.
tedt, adv. M Fort. *tit?*, *tæt* ∴ *ihærdigt?*
tefftelig, adj. V 31, 100, 208; S 260 *kraftig, af-passet*.
teghnsteen, en 3 M 25 *Sten med Tegn el. Bil-leder paa*.
tell, af *telle*, v. 2 M 29 *tæller*.

- themder, adj. V 4 *tæm-*
met.
- temmeltaa, s. 2 M 29
Tommeltaa, store Taa.
- temre, v. 2 M 31 *tømre.*
- teræ seg, v. 2 M 3, 18;
4 M 12; 5 M 4 *te, op-*
føre sig.
- teucher, en 5 M 14
ukendt Fugl.
- thÿ, num. 1 M 31 *ti.*
- tiende, s. V 89; S 4 *Ti-*
dende.
- tiÿe, v. V 41; P 16 *tie*
(præt. tagde s. d.)
- til, præp., *i* til fangs V
171 *opnaelig*; t. finds
S 32 *for Lyset*; t. haabs
S 259 *sammen*; t. seyls
S 59 *til Søs.*
- tilfalde, v. V 54 *anraabe.*
- tillyde, v. 1 M 19; S 283
staa nær.
- tilnegenhed, s. S 109 *Til-*
bøjelighed.
- tilrid, partc. 1 M 27 *til-*
beredt.
- tilskønd, s. S 256 *Til-*
skyndelse.
- tilstandere, en S 94
Støtte.
- tilweyd, partc. 3 M 5
viet til.
- tilwurde, v. 3 M 27 *over-*
drage.
- tiræ, adv. 1 M 8 *tiere.*
- tiernæ, s. 1 M 38 *Tør-*
klæde?
- tiurd, partc. P 38 *tørret.*
- tiurt, tiyrt, adj. n. 2 M 4,
14; 3 M 7; V 150 *tørt.*
- tlycke, adv. V 113 *talrigt.*
- thode, toffued se thwo.
- toel, s. V 130 *Sæbe.*
- tollig, adj. 2 M 34 *taal-*
som.
- torkendes, v. V 58 *kendes*
(med Nød og næppe).
- trachtere, v. V 88 *be-*
handle.
- tradtz, s. S 3 *Trods.*
- tradselig, adv. V 207
trodsigt.
- treffle, s. 4 M 15 *Frynse.*
- treffue, træffue, v. 1 M 27;
5 M 28; S 4, 17 *famle.*
- trengte under, v. 1 M 1
underlægge sig.

- trerskelig, adv. S 266
træsk.
 trodde aff, v. præt. S 66
afstod.
 trofuld, adj. S 55 *trostærk.*
 tromete, s. 4 M 10 *Trompet.*
 tronede, troning, s. 2 M 4; S 73 *Tiltro.*
 trotzere, v. V 95 *plage, trænge.*
 try, num. n. S 19 *tre.*
 trycke wd, v. V 26 *udtrykke.*
 trysser, træser, adv. 4 M 22; V 58, 146; P 12 *tre Gange.*
 træffue, se *treffue.*
 trætafftig, adj. 5 M 17 *som volder Trætte.*
 thw, num. n. S 20 *to.*
 tutte, v. 1 M 25 *puffe, støde.*
 tuefolden, adj. 2 M 28 *lagt dobbelt.*
 tweskefftet, adj. 3 M 11 *tvedelt.*
 tuige, s. S 148, 314 *Gren.*
 twiskawet, adj. 2 M 39 *vævet i Toskaft.*
 thwo, v. 1 M 43; 3 M 9, 13 *vaske, bade.*
 tycke, en 1 M 8 *Sinde lag.*
 tycke, et 1 M 22 *Tykning, Krat.*
 tycke, v. S 42 *behage.*
 tysser, tøsse(r), tøsswer adv. M Fort.; 4 M 20; P 1, 12; S 20, 200 *to Gange.*
 tænste, s. S 23 *Tjeneste.*
 thæring, s. V 2 *Fortæring.*
 tørffe, v. 1 M 20 *kunne;*
 thør ske 1 M 32 *kanske;*
 tørt wed V 77 *behøvet.*
 tøss(w)e(r), se *tysser.*
 Ubesigelig, adj. S 194 *uudsigelig.*
 vbeskemmenhed, s. P 7 *Skamløshed.*
 wbeslaget, adj. 5 M 32 *falsk.*
 wbetencht, adj. 4 M 4 *letsindig.*

- wbewaaret**, adj. 2 M 12; P 22 *uden at give sig af (med noget).*
- wbewond**, adj. V 98 *uvant.*
- wbvelighed**, s. S 58 *Paatrængenhed.*
- wdbrodden**, partc. 1 M 7 *aabnet.*
- vdedesk(er)**, adj. V 206, P 19, 36, S 32 *forbrydersk.*
- wdflydende**, partc. 4 M 5 *vædskende.*
- wdfloed**, s. M Fort. *Udspring, Kilde.*
- vderlig**, adv. V 152 *yderliggaaende.*
- wdflycht**, s. V 16 *Tilflugtssted.*
- wdfød**, adj. 3 M 18 *født udenfor Hjemmet.*
- wdgiord**, partc. S 261 *udskikket.*
- wdhørd**, partc. 1 M 23 *hørt til Ende.*
- wdk(i)ese**, v. 1 M 13; S 31, 42 *udvælge, udkaare.*
- wdlegge**, v. V 113 *fortolke.*
- wdleggere**, s. 4 M 22 *Fortolker.*
- wdlod**, 1 M 3, *præt. til wdlade lukke ud.*
- wdrid**, partc. S 212 *udredet.*
- vdru**, adj. S 297 *kraftløs.*
- wdsy**, v. S 201 *afsi.*
- wdskemet**, adj. S 319 *forkælet?*
- wdskorn**, partc. 5 M 23 *kastreret.*
- wdskot**, partc. 3 M 21 *forskudt.*
- wdspy**, v. 3 M 18 *udspy, forkaste.*
- wdsplit**, partc. 3 M 11 *spaltet.*
- wdstryddes**, V 201, *præt. til wdstrø, v.*
- wdstørte**, v. 1 M 9 *udgyde (Blod).*
- wdtrycht**, partc. 4 M 15 *udtrykkelig, bestemt.*
- wdtrælle**, v. 1 M 15 *udpine.*
- wdtye**, v. S 48 *forklare.*

- wdwiet, partc. 2 M 34
udvidet.
- wdydelighed, s. M Fort.
= vdøgd 1 M 15 *Ondskab.*
- wførm, s. 5 M 2; S 299
Mishandling.
- wgieff, adj. S 297 *værdiløs.*
- whomsk, adj. 3 M 21 *uren.*
- wkredentzet, adj. S 233
uden Opfordring.
- wla(a)d, s. 5 M 28; S 67
Larm, Mislyd.
- wlet, adj. V 215; S 323
frugtsommelig.
- wlydelse, s. M Fort. *Ulydighed.*
- wlyt, adj. 3 M 1, 14, 22
lydeløs.
- wmagsommelig, adj. S 218 *ubekvem.*
- wmistende, adj. M Fort.; S 328 *umistelig.*
- wnden, adv. 2 M 26 *neden.*
- wndflyde, v. 3 M 15 *flyde fra.*
- wnderbarlig, adj. V 141
vidunderlig.
- wnderquelle, v. M Fort.; S 5 *undertrykke.*
- wnderræte, v. 5 M 8
undervise.
- wnderskeed, s. 3 M 11; V 205; P 30 *Forskel.*
- wnderstunget, partc. 4 M 5
stukket til Side.
- wndertagen, partc. 4 M 5
undtagen.
- wndertraad, partc. 1 M 27
overlistet.
- wnderwise, v. S 74 *belære.*
- wndholde seg, v. V 137; S 32 *afholde sig.*
- wndskab, s. 2 M 28 *Brøst, Mangler.*
- worsagelig, adj. P 8; S 18
uundskyldelig.
- worsagelighed, s. S 121
Mangelpaa Undskyldning.
- wpaafindelig, adj. S 99
uransagelig.
- wrelig, adj. S 67 *uredelig.*
- wrelighed, s. V 56 *Uredelighed, Slethed.*
- wrnød, et 5 M 14 *Urokse.*

- wrt, adv. 1 M 47 *overmaade*.
- vrydde, s. V 35, 124, 126 *hvad der er i Vejen*.
- vskiel, s. 1 M 16 *Uret*.
- vskellig, adj. P Fort. *uret-mæssig*.
- vskiønsom, adj. S 116 *uforstandig*.
- vskuffelig, adj. V 108 *ubedragelig*.
- wspægt, adj. 5 M 28 *uoptugtet*.
- vtidig, adj. 2 M 21 *ufuldbaaren*.
- wtollig, adj. 4 M 11; P 6 *utaalmodig*.
- vtrachterelig, adj. S 82 *upaavirkelig*.
- vweyd, adj. 2 M 20; 3 M 19 *vanhelliget*.
- vwilling, adj. V Fort. *upartisk, retsindig*.
- vwitterlighed, s. 3 M 5 *Uforstand*.
- Waag, wog, adj. 2 M 12; V 167; S 226 *ringe*.
- waaracht(ø)lig, woraff-tig, adj. V 151, 163; S 58, 178, 300 *varig, udholdende*.
- waarhuidme, s. 3 M 13 *hvid, vædskende Plet*.
- wach eller heach, interj. S 169 *haanende Udraab*.
- wandbancke, en 2 M 2 *Vandkant, Brink*.
- wandbylle, s. V 15 *Bølge*.
- wanwittig, adj. V Fort.; S 11 *uforstandig, ukyndig*.
- wanwittighed, s. 3 M 4; V 88 *Ufornuft*.
- wedkast, en V 51 *Brændebunke*.
- wedtørendes, wedtør(ff)-tig, adj. V 104; S 116, 118, 155 *trængende*.
- wegrekorff, s. 1 M 40 *Vidjekurv*.
- weir, se wey.
- welde fra, v. S 80 *fravriste*.
- weldeklælde, s. M Fort.; 5 M 3; S 42 *Kildevæld*.

- welgiord**, s. S 23, 224, 292 *Velgerning.*
wend om, partc. 1 M 19 *forvandlet.*
wene seg, v. S 35, 123 *klage sig.*
werd, et P 19 *Betaling.*
werdere, v. 3 M 27 *værd-sætte.*
werdskaff, s. S 111 *Gæstebud.*
werdskyld(ing), s. V 141; S 24, 29 *Fortjeneste.*
werelse, s. V 37 *Væsen.*
wermde, s. 279 S *Varme.*
wete, præt. til *wede*, v. 1 M 25 *yde, bønføre.*
weye, v. 2 M 30; S 62 *vie, indvie.*
weye, v., se *wæye.*
weyelse, s. 2 M 28 *Indvielse.*
weyerfares, v. S 79 *vederfares.*
weyerkende, v. V 83, 90, 199 *bekende, erkende.*
weyerkendelse, s. V 34, 199 *Bekendelse, Erkendelse.*
weyermod, s. V 153; S 186 *Genvordighed.*
weyersige, v. 2 M 9; S 80 *modsig.*
wid, adv., *i bliffue wid* 1 M 32 *holdes i Live.*
widskaff, s. V 83, 92; S 236 *Kundskab, Forstand.*
widue, s. S 241 *Enke.*
widunder, s. V 68 *Fabel; giøre w. aff P 13 spotte.*
wigte, præt. til *vige*, v. 1 M 12 *veg.*
wild, s. V 34, 86; S 197 *Fordel.*
wildes, v. S 27 *forvildes.*
wildre, adj. V 198 *dygtigere.*
wilkor, s. S 152 *Opførsel.*
willidru, adj. S 239 *vil-lig.*
willidruhed, s. P 5; S 159 *Villighed.*
wimel, en 5 M 15 *Bor.*
wÿnbelle, en 4 M 6 *Drueskal.*
wÿnreffue, s. 4 M 13 *Vinranke.*

- winde, et 1 M 31 *Vidne*.
 winde, v. S 65 *vare*.
 windnu, s. 1 M 7 *Vindu*,
Lem, Sluse.
 wisling, s. S 58, 328 *kloge*
Folk.
 wittig, adj. 1 M 3; 2 M 36;
 V 198; S 41, 148 *klog*,
kyndig.
 wobn, s. 1 M 49; 5 M 22
Vaaben.
 wocker, adj. S 222 *aar-*
vaagen.
 woffue, s. P 6; S 281
Vaade.
 wog, adj., se *waag*.
 wog, wow, *præt. til wæye*
 v. 1 M 23, 24 *vejede*.
 wolde, v. S 35 *styre*,
raade.
 woldtage, v. 1 M 21 *be-*
mægtige sig.
 wolsk, adj. S 8 *valsk*,
geografisk (Mil).
 woltre, v. V 119 *vralte*.
 wometalli, s. 3 M 9 *Bug-*
talg.
 wondes, v. P 6 *vaande*
sig.
- wonske, en 3 M 21, S 209
Skade, Fejl.
 wor, adj. 3 M 5 *var*.
 wor-, se *waar-*; wow se
 wog.
 wrie, v. (*partc. wreyen*)
 2 M 23, 28 *vride, sno*,
fordreje.
 wunderlig, adj. V Fort.
vidunderlig.
 wundet, *partc. S 37 saaret*.
 wurd, *partc. P 19 værd-*
sat.
 wurdning, s. 3 M 27; P
 19 *Vurderingssum*.
 wutte, v. 1 M 29; 2 M 3
vogte.
 wæye, v. V 92; S 138, 217
lempe sig.
 wæyer, et 2 M 10; V 21
Vejr, Vind.
 wæyferd, s. S 61 *Rejse*.
 wæyr, en 1 M 22 *Vædder*.
 wøwe, v. 1 M 27 *svøbe*.
- Yppermere, adj. S 25
ypperligere.
 yppes, v. S 79 *opstaa*,
fremkomme.

- Æchte bolskab**, s. 1 M 22 *Medhustru.*
- æffret**, s. S 99 *Stubmark.*
- æraftig**, adj. V 5 *ærefuld.*
- ærlig**, adj. S 245 *anset, hæderlig.*
- Ødle**, s. 3 M 11; 5 M 32; V 31 *Øgle.*
- ødelekule**, s. S 148 *Øglehule.*
- øffring**, s. 4 M 22 *Overflade.*
- øffue**, v. V 95 *plage.*
- ørck**, en 2 M 25 *Ark, Kiste.*
- ørelep**, s. 2 M 29 *Ørelap.*
- østen**, en S 143, 147 *Morgenrøde.*
- øxle**, v. 1 M 1, 47 *formersig.*

Winterde-
len aff Postillen
berid aff **M. Danss Tau**
sen/Predickere y Bis-
benhaffn.

Cū Gratia et Priuilegio.

M. D. XXXIX.

Christianus Dei Gratia Danie Norue
gie Sclavorum Gottorug Rex Bles
uicensis holsatie Stormarie et Dinnalie
dux. In oldenburg et Delmehorst Comes

Høyborne Første oc Stor
mechtige Herre. Der Christian
med Guds naade Danmarcks.
Norris. Wendis oc Gottis Kon-
ning. Hertog wdi Slesswig.
Dolsten. Stormaren oc Dyt-
mersten. Gressue wdi Sla-
denborg oc Delmen-
horst. Sijn Kiceriste
Naadige Herre
ydmigeligen.

Naade oc ewig
fred aff Gudfader
oc wor Herre Jesu
Christo. Høyborne
Første Allertie/riste
naadige Herresom
Gud haffuer loffuet oc naadelig til-
sagt/at wille gjøre mistundhed med
alle de hannom frøchte oc elste/old
effter old indi mange lœde/ Saa
A ij bewiser

bewiser han seg at wille holde samme ord oc tilsaffn oc saa wdi eders naade. Thij effter Eders Naades herrefader salige her Frederict med Guds naade Konge til Danmarck 2c. wor aff Guds wunderlige bestilling kommen till rigens regiment/ Oc mod mange store Herrers wille bode inden oc wden lands/ med sitt eget kongelig naffns store forachtelse oc fortaelse/ lod det hellige Euangelium med sin rette forstand saa indgang wdi Riget/ for all tyranneste wold oc offuerfald beskytete oc bestermede alle dennom som truedes oc forfyldes der med/ Dad de oc wel gierne seet en god stickelig oc stickelig reformatz wdi Kircken/ hadde leyligheden seg saa begiffuet. Da begynte Gud oc god tyd det at belone hannō med en god fredsmelig regimēt/ at hā heed oc wor en sand Frederict/ oc bleff y alle maade
vstad

vstæd aff alle høde fiendstaff/ **D**an
bleff oc allerne oc wel mett aff dette
liff/ oc døde her aff y en fredsomme
lig allerdom/ woraffrig oc (det wy
en andet wide) endelig bestandig y
troen till **E**uangelium/ for hweff
skyld wy oc forhaabe hannom att
were salig med **G**ud/ oc hannom ey
were tilregnet hweff vfuldkommens
hed oc brøst der hoffkunde were.

Der effter saa haffuer oc **G**ud
med større euentyr oc wunder førd
Eders Naades kongelig Maiestat/
som den naturlige affødning/ till
samme høyhed oc kongelige ære/
saa som den der herlig haffuer saas
dan en fader effterfyld / **J**a heller
fast offuergaad y sand gudfrøctig=
hed oc rett **G**uds dyrckelse/ aff en rett
sand aluorlig nidkerhed till **G**uds
Low oc **C**hristi **E**uāgeliū/ **D**uillet
E. B. W. haffuer læge oc meget merc=
2 iij kelig

Kelig bewist/ aff den macht **L. N.**
da haffner weret tillat. **Thij** gaar det
oc her som **Christus** siger/ **Den** der
haffner /hannom giffues/ saa som
den duelige oc flittige ticenere der wi
ste att bruge sin herres penning till
baade oc forboedring/hannom ant
wordes v. eller wel x. hele stoeder att
reghere offner /som det **Euangeliste**
Parabel lyder **L. n. xix.** regherer han
dennom wel/ da far han siden end
fast beder/ naar han indkalles wdi
sin herres gloede.

Thij er det nu **L. Kon. Maiestat**
høyt raadeligt/ aller ticeriste naadis
ge herre/ att **L. K. M.** tacke **Gud**
for det saa wel aff **Guds** naade
fram er faret/ oc seer flittelig till att
giøre oc fuldkomme det megle igien
staar /oc achter det for att høre til es
ders naades kongelige embede/ ey
aleneffte att beskytte **Euangelium**
med sine tilhengere/ oc lade siden all
ting

ting tage seg sielff/ Men ocsaa aff **E.**
N. Kongelig mact hielpet paa foed
med en god bequem reformatz føret
alworlig til en herlig framgang/ att
Euangelium maa predicke offuer
alt. Att skoler mae komme til seg/ At
ett retskaffen Vniuersitet motte op
rettes her i Riget/ oc ongdomen
kunde holdes till tucht oc lærdom/
att lærde mend/ de saadant skulle
forsørge / motte oc bliffue forsette
med deres ærlige næring oc ophold
oc nyde de privilegier oc frihede som
lidelige oc tilbørlige kunde findes/
som aff arilds tyd wonligt haffuer
weret (icke forudē merckelige sager)
hossjoder oc hedninge oc Christne/
att Clerckerij som synderlig skulle
haffue how oc sind til bogelige kon-
ster/ haffuer oc weret synderlig be-
gaffuede aff Derrer oc Førster/ oc
alermest aff Gud sielff/ saa som
Moses Law klarlig wdviser.

A iij Ocsaa

Deſſaa att **L. N. Kong. Maieſtat**
lader gjøre en god **Chriſtelig ſkick**
paa hoſpitalet oc ſinghuſe for ſyge
oc wanføre / med en god **Politij.** for
fattige encker oc faderløſe børn / oc
almindelig de menige armod / hwæſſ
raab oc røſt Gud gjerne altyd hører

De offuer alt / det **L. N. Kongeli-**
ge embede ſynderlig bekreffuer / att
deſſe ſwaare ſynder / ſom ere ſaa me-
get gengſe oc frij her wdi **L. Naas-**
des **Rige** mottte formenes med ſtraf
oc **Kongelige** beffn / hoor / mord oc
mandſlæt / wråge oc wildige dome /
det witterlige oc ſaare almindelige
ſkørleffnet / den offuerflødige ſlem-
merij / oc de ſtore forfengelige eeder /
med ſaadane andre flere aabenbare
onde ſedwaaner / hwilke man kan
ſkigt icke kende for ſynd for deres al-
mindeligheds ſkyld / for huilke
Guds wrede pleyer att komme off-
ner werdsens wantro børn. De den-
nom til ſtraff haſſuer Gud ſatt ſine
befelſmend

befelsmend wdi sin stæd / att skulle
heffne oc straffe offuer alle saada-
ne som saa ilde giøre No. xiiij. Gjør
du ilde (siger S. Pouel) da wer red
thij øffriggheden ber swærdet icke for-
gieffs / men er en Guds ticenerinde
til att heffne wredelig paa den som
ont gjør / ia den som ont gjør / were
seg nu hwo han er / oc hwoad ont han
gjør . Der som øffrigghed wil fordi
were Gud tro / oc ey giøre seg sielff
deelachtig y saadane fremmede syn-
der / saa lade seg dennom icke bliffue
saa fry oc vstraffede de kunde ellers
(maa stee) aff saadan vlibelige stend
sel worde henne sielff til torne y sine
øyne / oc til syle / y sine sider / saa som
Mose truede iøderne med hynne Ca-
naneiske hedninge. Nu. xxxiiij.

Dette er den rette Guds ticen-
ste / huilken Gud wil kræffue aff her-
rer oc Sørster / wed huilken han oc
haffuer loffuet att øse naade oc wel-
signelse offuer dennom / oc att giøre

2 v dennom

denom faste oc stabige Riger / som
screfuet staar Poruer .xxv. Skil Kon-
gen seg wed v gudclighed / da bestyre
tes hans throne med retferdighed.
Saaledes haffue de gode gamle kō-
ger ticent tack af Gud / som wj haff-
ue exemple aff Koning Asa / Dezes-
chia / Josia oc flere saadane / thj
awe føder ære / oc som Salomon
siger / hwor Kongē sidder retterting
der speder han med sine øyne all v
dygd / Ja der frøchter folket / oc la-
der det man ellers wel giore. Saa
kan en god gudfrøchtig Første med
Guds hielp / were en storr orsage til
ett got gudfrøchtigt folck / oc der
med till all løcksalighed oc welfart
offuer det hele land / att det menige
folck maa lide wel oc sidde gladt der
som der ellers maa haffue suck oc
sorg (som wjssmād siger Pro. xxix)
naar som de vgrdelige haffue regis-
menter / builket sielff samme wj oc
lære aff adstulige historier.

Effterdi

Æfterdi her ligger nu machten
allerstørst paa/bode paa førstens oc
folkens skyld/att Guds ord med en
wdwortes mundelig predickten hol-
des wed macht fordi det lærer sand
gudfrøchtighed/oc aff den Hellig-
aands tilstønd gjør Gud ett fromt
oc friwilligt folk/werdslige herrer oc
saa lydige oc hørsome vnderfotte/oc
lærer der til med enighed oc endrec-
tighed mellō alle indbyrdes. Desaa
almuē y Kigeter saa groff oc vlærd/
d/oc meget fattes til med wdi den-
nom som wisesteskulde were/sogne-
prestene som lære skulle de wāwittis-
ge. Da haffuer ieg aff predickterns
raad oc tilstønd taget meg for atfor-
dāste/oc med **L. A. M.** willie oc sam-
tycke/allertieriste naadige herre/lat
aff prentherij wdgaa de Epistele oc
Euangelia/ som tracteres for folket
alle Søndage oc hellige dage paa
aaret/med en maadelig wdleggelse
for samme Sogneprestens enfoldig-
hed her

hed her wdi Eders Naades Konge-
rige/huillke (maa stee) gierne wille
wide oc siige Guds sandhed/men ere
for swooge til att begriben aff høyre
tungemaal/att folcket saa maa no-
gerledes forsoiges y dene store nød-
tørffteighed/indtil Gud giffuer stør-
re løcke/ aff Eders Kongelige Ma-
testatz wyse oc Christelige regiment/
huillket wy oc forhaabe at skulle aff
Guds naade woxe oc forøges dag
fraa dag/det wy oc wille altyd bede
oc ideilig ønske Eders naades Kon-
gelige Maestatz aff miskundhedsens
fader wed **IESU** Christum
wor Verre/med såd oplýsning wdi
alle de øerende **L. N. A.** embede till-
hører der Gud kan afflofues oc hást
retfordighed styrckes. Quilken ale-
ne stee pryss oc øere til all ewighed/
Amen Gifuet y Riøbenhaffn
M. D. XXXVI.

Eders Kong. Maestatz

ydmige
tjænere

Hans Tauffen

Alle fromme oc bwillige
lessere helsef ieg Dans Tausen
med Guds naade wed
Christum.

Dette arbend gode wener er beram-
med / icke for deres
skyld som noget høy-
lig oc grundelig ere
boglærde / oc y scrif-
ten synderlig øfuede oc wel forfarne/
hvilket forstandigt folk wel kan læ-
telig besinde . Men for dennom som
icke haffue saare studeret / oc ey me-
get haffue hørd aff den hellige scriff-
tes wdlegning / synderlig dennom
hvilke dog ere bestickede till att lære
andre / oc wilde wel gierne giøre det
beste / men hafuet icke wdi formuen /
Att de mue her med haffue nogen
tilwissning oc fast grund att behiel-
pe seg med .

Derfor

Derfor beber ieg alle oc hwer
serlestes tage alting i den beste me-
ning / oc inthet altho snart døme
till det værste / hullket somme pleye
gierne . For det er altid lettere att dø
me en anden / oc forachte en andens
arbeyd / end at giøre sielff noget got.
Jeg haffuer med denne Postill icke
seet høyt op / oc ey tenckt til her med
att fornøye de wjse aande / men al-
leneste at rame enfoldige folkes tarff
oc synderlig de Søgneprestets gavn
oc nytte / som en groff oc enfoldig
vnderwisning haffue behoff / till att
affwerrie thoo stader / oc forfrem-
me ett dubbelt gavn / Att enfoldige
willige prestmend bode motte bliff-
ue wed deres tienste / oc vlærd al-
mow kunde worde lærd oc vforfø-
met. Thij ieg haffuer i sandhed for-
nommed oc forfaret i desse xij. eller
xiiij. aar / ieg haffuer prediccket Euan-
gelium / att mange haffue standet i
stampe / oc ere i lærdom bleffne de
samme.

samme de wore / icke aff nogen ond
willie eller had til ordet oc den Euā-
geliske lærdom / men aff en wan-
wittighed de fornomme oc fødte y
seg sielff / att de trøstede seg icke till
att fornøye oc giøre sine folk fylleste
wdi de maade om de hadde taget
wed den lærdom / derfor bleffue de
som de wore / oc giende deres hiaard
till den fœlet / dyd som de sielff wiste
wœyen best / oc bade dennom tro
som deres forfœdre / endog de wiste
ey hwad det samme hadde weret.

Men her effter haabes meg att
ingen skall med got skiel kunde orsa-
ge seg wdi de maade / Er willien
god / da kan man her med behielpe
seg / oc begrunde her aff saa meget /
att en mand kan lære seg først sielff
en heel vge / oc siden om søndagen
lære sine sognfolk nogen sand oc
wifs grund / da om troen / nu om
gode gierninger / saa aff tolmodig-
hed / effter som Euāgelium wdi tex-
ten

ten vdtreffuer. Oc endog texten haf
ner vel flere oc adskillige puncter /
huilke Sognepresten skal røre oc als
le kortelig giffue tilkende / Dog skal
han allermest støde paa den grund/
oc det maal dñd som Euangeliū y sin
text synderlig hedē meeder oc skyder
oc befale folket den att beholde fast
att han faar dennom saa den at tygø
ge oc tencke paa / intil de kōme igien.

Epistlene oc Euangelia haffuer
ieg y Texten saa fordansket / at de
oc saa kunde lesses for alteret y mes
sen / oc begyndes lige som Titelene
lyde / som der for staar optegnet / vns
der de wonlige noder . Dvor ieg oc
haffuer bemercket Capiteler hoss /
at de mne kaster op y Bibelen / huil
ken alle gode Sognepreste skulle haf
ne her hoss / oc wenne seg saaledes
till henne / thū hun er den rette grūd
oc rindende welde kælde / der
dette / oc alt andet som lærer
sandhed at kende / er
vdfloedet.

Første Søndag y Aduēt. I

Epistelen scriffuer S. Pouel

Apostel Roma. xiiij.

Icere brødre. Efter di wÿ wide det paa tiden/ at stunden er/ at wÿ nu opwogne aff søffne (heldst fordi wor salighed er nu nermer end der wÿ trode) naten er framfaren/ men dagen er tilstundet. Derfor lader oss afflegge mørckhedsens gierninger/ oc isøre oss liysens waabē. Lader oss wandre tychtelig saa som om dagē/ icke i frodzerij oc slemmerij/ icke y fulhed oc sløffachtighed/ icke y kiff oc nid. Men isører eder den Herre Jesum Christum. Oc røchter icke kiø= det til welløst.

i. Tyden vnder det gamle Testament kaldet Apostelen en nat / synderlig for hedningene (eblandt huilcke de Romere da ocsaa wore) for di Gud lod dennom den tyd gaa blindeligen for seg heden vden Guds ord/low oc regimēt/

B

effter

Første Søndag.

effter deris egne blinde sind/ stiel oc mørcke hedenste forstand.

ij Oc saa wore isderne den tyd sand hellighed oc salighed siemere/ der de hadde icun løffte/ iæt oc tilsaftn om deres tilkommende Christo/wdi mørcke ord/figurer/sprog oc paraboler (endog de trode der paa) end nu siden han wor kommen nærwerendes til stæde / oc lod nu Euagelium predickes lydeligen for alle til synders forladelse oc salighed.

ijij Thij ligner han oc denne tyd vnder det ny Testamente wed en lysende dag/som klarligen aabenbarer den framfarne ygudelighed/ oc Guds vbegribelige naade oc godhed y Christo Jesu bode for isderne oc hedninge/saa mange som icke wille staa y sitt eget lyff.

iiij Saa raader han oc/at wy ey skulle nu lenges sowe oc were forsøinlige wed denne naades predickten/ men waage op oc see offom/ huad wy hertil haffue weret/vnder mørckhedens første diefflen/oc hwad wy her effter mue worde/vnder lysens oc retferdighedens første Christo.

v. Han formaner off oc saa/ att wy nu skulle lade att giøre/det wy pleyede aff vforstandighed/det wy saa wandrede/y mørcke/ Men døde kisdet med sine gierninger/ Oc tage off saa danne dygdelige fromme oc retferdige gierninger for/ huilcke wy tørffue tryggeligen were wed dagen bekende.

vi Retferdighed oc fromhed med alle andre dygder

Dygder Kaller han liysens waaben/att betegne den sict oc orlog som liysens børn skulle altyd wisseligen wente seg emod synden syndsens ierstermand oc iærckhedsens børn.

vij. Tre honde synder raader han off synder ligen fraa/der werdsens børn øffue seg allermeest wdi/ Legomlig offuerflødig Eræsenhed wdi thæring. Syn sielffraadendes løssachtighed wdi vruchtig siøsthed/oc vtemmelig sigdelig welløst Oc had/ som allting, forderffuer med Eiff/Erig oc mord.

vij. Twert emod lærer han off icke med een eller tho dygder att pryde off/ Men at wÿ skulde beklæde oss med Christo Jesu sielff/aff Guds naade isøre oss hannø med alle dygder oc fromhede som hannom fylle/wore io fram oc fram/ indtil wÿ naa hannom det næste mueligt er/ saa lenge at døden kommer/ oc giør oss til eet med hannom wdi en fuldkommelig retferdighed.

ix. Dog formener han off icke att røchte oc opholde legommet med bequem søde/ oc anden nødtørfsttig ophold/der som wÿ ellers icke tiæne det til en sigdelig welløst/ effter sin syndelig begiæring/men for en trang oc vmiisten de nødtørfsttighed.

Euangelium scriffuer S. Mattheus Euangelista Cap. xxi.

Første Søndag

Er Jesus med sine discipler lactede nu hart ad Hierusalem/ oc wor kommen emod Bethphage heden til Olivierget. Da wdsfende han thoo disciplet

cipler oc sagde til dennom / gaar heden ÿ hÿn by som ligger ret for eder oc strax finde ÿ der ett asen bondet / oc en fole der hoss / løser dennom / oc fyller meg dennom hÿd. Oc der som nogē tal eder noget til / da siger / att herren haffuer dennom behoff / saa lader han dennom wel strax fare. Men det er altsammen skeed / paa det att det motte fuldkommes som tald wor wed Propheten / saa sigendes / Siger den daater Zion / see dÿn Konge kommer deg spagferdig / oc rider paa ett asen / oc ett trœlboret asens fole. Der ginge disciple ne heden / oc gjorde lige som Jesus hadde befalet dennom / De lidde asenet fram / oc folen med / de lagde deres klœder paa dennom / oc satte hannom saa paa asenet. Oc mange aff almuen bridde deres klœder paa wœyen / Somme hygge oc grene wdaff trœne oc strybdde paa wœ

Første Søndag

yen. Men almuen som bode ginge for/ oc fulde bag effter/ raabte oc sagde/ Ah løcke faa denne Davids søn/welsignet were han som kommer y Herrens naffn Ah faa han løcke wdi det høyeste.

Att Jesus hadde nu her til dags altyd wet til foeds/oc giort seg dog stort vmage med idelige oc lange reysen/oc hwercken han pleyede att ride eller age/der Euangelisterne noget scriffue om / oc han nu setter seg op att ride/meer end han wor won. Det stede icke aff nogen lisenhed eller ladhed/ att hannom stulde haffue kiedes wed reysen/ oc ey gide gaad nu saa wel som tilforn effterdi han hadde endnu saa wel willie till att trælle oc træne som tilforn/saa som det allermest paakende strax vj. dage her effter. Ocsaa hadde han nu saa got som eend syn reyse/ Thñ han wor nu kommen hard ad Hierusalē/siger bode Matth. oc Marcus, indtil Olibierget/som laa der strax wden forstaden. Men det wilde han giøre/Bode sine wanner til en fortrøstning oc en styrckelse wdi troen/ Ocsaa sine vwanner saa got som til en tradz oc en ydermere bewisning/at alting stulle gaa effter hās willie/naar han wilde io haffuet der til/att han da wel kunde were myndig oc mectig nog til at giøre hwad hannom læstede.

Thy

Thj det er icke nogen føywiffdom oc myn Christus
 dighed der han her lader seg bemercke med/ bewiste
 at han saa myndeligen wdsender sine thoo dis/ seg med
 ctiple til ett aff de fleck oc smaa byer der laa rett mange
 for dennom (hwordane der lowe mange wden tegn en
 for Hierusalem scriffuer Josephus) oc siger sand
 dennom det for wist/ at de skulle finde ett asen Gud.
 staaendes bondet med sin sole/ att de dennom
 endog det wor fremmede gods/ der han inthet
 hadde kostet paa/ han dog kende seg en Herre
 offuer dennom/ saa wel som offuer alt andet/
 naar hannom ellers løstede att bruge sit herre
 dom oc macht.

Han gaff dennom ocsaa tilkende/ att der
 wilde komme giensigelse paa / men naar æyets
 manden finge att høre/ att herren hadde dens
 nom behoff oc wilde holde paa dennom/ da
 skulde han wel lade seg nøye oc lade fylle dens
 nom wden all gienhold / som Sanct Marcus
 oc scriffuer att steed er. Fremdels/ at folen der
 han oc reed/ wor aldrig themder eller bereden/
 Men wor wild oc vsalet/ oc lod seg lige wel ris
 de oc reghere aff Jesu. Item att han gaff seg
 oc tilkende att haffue saa den hele stare oc als
 now i sin hond/ att nu han wilde haffue dens
 ne føywiffdom/ da lader seg hwer findes wel/
 willig til att loffue oc prise hannom med ord
 oc gierning/ wurdendes cy hwem det er med
 eller emod/ Oc fuldkome saa det som screffuet

Første Søndag

trod/Psal. viij. Aff hyne onge oc diende bærns munde haffuer du bestilled en mechtig loff Oc paa det syfte/ der han wor kommen indi templen/hwor weldelig oc huor myndelig hã raade offuer dēnom/som der samme stæds k̄bsloe han dreff dennom med macht der wd/Oc ingē torde gisre hannom modstand.

Guilket altsammen y sandhed wor hanss disciple oc alle demom som hannom elste en storre drabelig styrckelse wdi troen/ der de motte laude seg trøste wdaff/ siden der han wor kommen vnder korssens forsmøelighed/ at de ey torde mistrøste oc falde wdi mis haab/naar de soe we dōden saa macht offuer hannom nu paa en tyd/ effterdi de fornemme hannom saa wyligen oc saa weldeligen at raade oc reghere effter alt det hannom løster. Der aff motte oc wel hanss siende grebet forstand/ oc taget sind til seg att de hadde gruet oc forfæledes for/ at legge saadan en person for had / som saa weldeligen gick saadanne store stycker igiennom/ att det saa løckedes hannom alt det han sloo paa effter Prophetiens lydelse Jere. xxiij. Men der som de der inthet wilde lære wdaff/da ere de dog der medbleffne vorsagelige/ att de sowe oc wilde icke see/hørde oc wilde icke høre / Oc med egen willie bleffue vlerasttige wdi deres haardnackede blindhed.

Iwi
Christy
nu wils
de ride.

Men den ypperste howedsag/hwi Jesus wilde nu med saadã høstyð paa det siste emod sin dōd indride wdi denne kongelige stad Hiesrusalem

rusalem/wor denne/som S. Mattheus siger/
att scrifften motte fuldkommes/ oc at han med
samme indriding wilde betegne sin naadelig
indriding wdi det sande Hierusalem Ja med
hwad sadzone oc sticckelse han kommer indi sitt
rette aandelige rige/ som er den sande hellige
Christne Kircke/ hwor han wil raade oc reghe-
re wdi retsindige oc sande Christne menni-
fers hiærter/ formiddels sin rette Kongelige
spyr/som er hans hellige ord oc Euangelium.
Zuulden aandelig Christi tilkommelse oc ind-
riding wdi sit rige / den hellige Prophet Za-
charias Klarligen bescriffuer med desse ord/
som S. Mattheus her rører oc indføerer/ oc
ord fraa ord/ lyder texten saa Zacha. ix. Frøgd
de deg saare du daater Zion/ wer glødsør du
daater Hierusalem. See dyn Konge wil sielff
komme deg retferdig oc frels/ælendig oc riden
des paa ett asen/oc paa en ong asensole.

See lige som Propheten giør seg til en E-
uangelist ÿ det gamle Testament/ oc forkyn-
der denne hederlige oc ærefulde Konges til-
kommelse før end han kom/Saa giør S.Mat-
theus mange Euangelister ÿ det ny Testament
Oc beder dennom forkynde for denn heilige
Kircke/att henne er nu weyerfaret/det som hen-
ne lenge haffuer weret loffuet. Lige som han
wilde saa sige/Gud haffuer lenge siden hafft ÿ
sinde at han wilde sende sin søn her neder / oc
lade den ærafftige Herre indride ÿ Zion til alle
Guds wdwolde/den alle til frøgd oc salig
hed

Første Søndag

hed/dertor lod handet da forkyndes aff en mand/for tyden wor icke end da Kommen/ att det skulle lyde for mange folkes ørne/thi giordes der oc icke mange predikere behoff til. Men nu er tyden Kommen/ han er nu alrede opstigen / oc rider her ind /see see der kommer han hwer mād til gaffn oc gode/frøgd oc ewige glæde. Nu mue her alt mange Euangelister till som dette kunde forkynde offuer alle werds ender / fordi denne prisfulde Konge wil ey nu were saa snæffrt bonden / att han skulde lade seg indlycke y den isødeste synagoga / oc were deres alene/oc ingen were Kommen til gaffn wden dennom/mā hyn naadeløse oc Gudsløse Zedenstaff skal alt ocsaa worde deelaffrig y hannom /oc alle honde foldē skulle komme vnder hanss rige oc regimente /oc worde borge re wdi hanss aandelige Zion oc Hierusalem / boo fredsonnelige vnder hanss bestytning oc bestermelse / som Esaias hassuer forkyndet Cap. liij. Oc S. Pouel ydermere forklarar Gal. iij. oc Ephe. ij

Ocsaa er det aff Guds synderlig mildhed oc medyndē att han kalder oss (saa mange som høre til dette Zion) sine Kiære døtter/med huilket han giffuer sitt faderlige hierte emod off offuerflødelig tilkende/ at han holder oss for sine Kiære børn/oc saadane børn som pleye att holdes klenlig oc Kræselig. Ydermere giffuer Propheten tilkende/ at her merckes oc vnderstaas alt nogen merkelig stort Ångest med dē
ne indri

ne indriding/effterdi han siger saa/ see. Der
 paa maa man io formercke oc begribe at her er
 noget syr verligt vnder/ som icke er tilforn al
 mindelig hørd. Oc det er saa got som han vil
 opwecke sine tilhører aff søffne/oc bede denom
 waage op/were wocke. c giffue acht paa pre
 dicken/Som han wilde saa sigc/ Man haffuer
 nu lenge lyd effter att Messias motte komme
 see/ nu er han kommen / endog wdi saa vfen/
 delig en skabning / att menniste skulle neppe/
 lig holde hannom for den han er/ for den frē/
 mede form oc forachtelige person Gud haffuer
 isørð hannom / man skal nøye wille holde hā/
 nom for en isdeKonge /men han kommer icke
 anderledes her praalende med mange høye
 hingste /rytthere oc drawanthere/men far saa
 ydmygelig fram/ som nogen anden fattig al
 mows mand / paa ett armt fremmede asen.
 Saa giffuer sitelig acht her paa / her ere ny
 sielsiune tiende/som wille fates med retskaffen
 troo/oc icke med naturligt stel/eller mennistes
 lig wylshed / Zuad tiende ?

See dñn Konge kommer

Er det ey wunderligt nog? Att denne fattige
 asenridere / som inthet got siunes att haffue /
 aff det der werden achter meest / er dog ligeuel
 en mechtig Konge oc herre.

Ja meer/han er icke alene en Konge for seg
 sielff/ som seg kan hielpes for sin egen person
 men

Første Søndag

men han er oc saa dñn Konge/ dñn dñn Konge er han som kan oc wil hielpe deg aff sorg/oc woff ue/frý oc frelse deg fraa dñne gamle tyranner/ som deg hassue vnderquold/oc beknytt deg vn/ der deris tyranniske wold oc herremacht. **O Zion/O Hierusalem/O hellige Christne Kirce** Fe/huilket reysteligt ord er deg dette her/ Er den almectige Christus (som med denne yd/ myghed hassuuer forhuerssuet det høyeste ma/ iestaa sæde wed sin faders høgge side) dñn Konge/da lader han wist ingen anden raade oc re/ ghere wdi sitt Kongedom/Saa er dieffuelsens regimēt offuer deg wde/saa æstu io saa frý for hannō/at hā bliffuer deg vforferlig/døde vfor derffuelig/syndē vfordømelig/ helffuede vsta/ deligt/Aff sigdet bliffuer du vfortrendelig/aff werden voffuerwindelig. Mod saadant siens/ staff Kantu plat inthet redde eller hielpe deg sielff/ der er ey krafft eller formue y deg emod nogen den mindste aff desse siende/ huad sige dennom alle. Men anseer du denne Christum for dñn Konge/ den han er/oc wil deg were/da wil han oc bruge sin Kongelige macht/den han nom aff sin fader giffuen er/deg til gaffn oc bestand/ oc gaa emellom deg oc alle dennom som deg ilde wille.

Derfor wilde han oc hýd **ROMME** til deg for han wor deg altho hýgt besiddendes/ saa at du kunde icke komme til hannom/ med huilket han lader bemercke sin altsomstørste barmhertighed oc godhed/ at han ey alene
(som

(Som nogen dannes oc dygdelige werdsens herre) wilde sidde stille/oc lade folck kômte til seg/att man kunde saa noget got aff hannom/ Men han vmagede seg/ der han saa wor wans mechtighed oc vformuelighed/ att wÿ hadde huercken sind/frÿ willie eller macht/til at komme til hann5/eller oc nogetledis ÿ andre maas de att kunde bliffue hiolpne. Derfor giorde handet aff stor medynck/ naade oc godhed/att han hÿd kom.

Oc icke kom han hÿd paa sin egen wild / for noget det gaffn eller nytte han wentede seg der wdaff/Men deg kommer hã/ deg deg til gaffn oc gode/oc for dÿn skyld / att lige som han wil were dÿn konge/til at affwerrie alle dÿne fiende/ beskytte oc besterme deg/ fraa alle de deg ilde wille.Saa wil han oc lede deg fram for Guds blide ansigt/ oc giøre deg en mild oc bÿd herre wdi Zimmelen/ Ja han wil were dÿn egen saa stort som han er/ oc skenckte deg seg sielff med alt det hannom fyl/vskyldighed/ godhed/ wÿshed / hellighed / retferdighed/ Guds naade oc wenstæff/ oc ewig glæde oc salighed/huad wiltu meer? Ja den mand er oss giffuen/oc all ting er oss giffuen med hannom/ Jhãnom hassue wÿ faaet de thoo howedstienc Fe/de Gud hadde loffuet oss Jesa.xl.Det første er syndsens forladelse/ redning oc frihed fraa fiendene/som hadde herredom ossuer oss/ Det andet er retferdighed oc salighed/ Det første bestridde han oss med sin død/Det andet wand han

Første Søndag

han off med sin ærefulde opstandelse Ra.tiff.
som Propheten fraandels sielff widere forklar
ter med desse effterfyllende ord.

RETSÆRDIG Kommer han/ icke att han
nu skulde wille sette en streng dom / oc offue
streng retferdighed emod nogen / men att han
med sin retferdighed wil affslæte dñn vretfer/
dighed **O Zion** Oc huad som icke er wdi deg
som kan gielde oc due noget for Gud/da er det
des meer oc offuerflødigre wdi hannom . **Thñ**
wil han oc med sin vstyldighed oc retferdig/
hed giøre retferdige alle dennom / som holde
hannom derfor/oc vndfange hanss tilkommels
se med taclnemmigheds oc fast troo. Dette
er de retferdighed Gud lader aabebares y det
hellige **Euangelio** . Det er oc den retferdig/
hed **Dauid** paafulde oc bad om / der han saa
sagde **Psal. xxxj.** In iustitia tua libera me
Herre y dñn retferdighed frels meg / som han
wilde saa sige/ funde ieg noget got y meg sielff
da tørte ieg icke bedet aff deg / nu kendes ieg
meg y alle maade vretferdig / derfor hielp du
oc frels meg y dñn retferdighed som er wel stor
oc offuerflødig nog til at fortære mñn vretfer/
dighed .

Frelss oc hielfsom Kommer han ocsaa / la/
der han seg end til siune wdi strøbelighed paa
nogen tyd / lader seg paagrube oc fare ilde med
aff sine fiende/han bliffuer dog endelig befriet
hiolpen frelst oc wel forløst aff all sin nød. **Sin**
ues han oc ynderstundom att icke wille eller
icke

icke Kunde hielpe oss sine Christne / Da er der dog wisselig noget andet vnder/ han lader oss endelig icke vbehjelpne/ Han er fordi hÿd Kommen/ att han wilde wide wort beste / oc haffue offhjelpne/ Han wil wisselig were en gluendes Kaabermur emellom oss oc all skadelig vlsckē/ Oc waare oss saa nøye som sin egen søysteen Zacharie. ij.

ELIXTIO eller (som Mattheus wdleggeret) spagferdig skal han komme/ sielff skal han frestes oc forsøges med ælendighed vshedhed oc armod/ saa kan han des bedre yndes offuer dennom som lide saadant/ Oc wÿ som til ham om haffue att lide/ mue dess trosteligre oc dess trygeligre haffue en tilgang til hannom vrede oc vforfæredde fordi synden haffuer alt almindelig den nature oc art med seg/ at hun giør ett syndigt mēniskes herte oc samwittighed red oc frøchtastig for Guds Maiestatz ansigt/saa som wÿ mue see paa wor første syndige fader Adam Gene ij. Paa det nu/ att denne retferdige/ oc oss vsmistende Konge ey motte sinnes oss fattige syndere rælig oc forfærlig/ Da loffuer Gud wed Propheten/ att han skal komme mild oc sachtmodig/ blyd oc spagferdig. Som hã wilde saa meget sige/ O arme syndere fly icke/ mistrøste icke/ dÿn Herre oc Konge kommer til deg/ icke saadan som han kom til Adã/ Cain/ Babel/ Sodomiterne/ eller som hã kom til det Israelliske fold paa det bierg Sinai/ han komer icke at holde regenstæff/ eller handle strengelig med deg/ han kommer icke som nogen

Første Søndag

nogen wred tyrān med draget swerd y hond/
men mild oc blyd Kommer han/ att ingen skal
haffue behoff att fröcte eller rædes/inen saadā
oc saaledes wil han Komme/att hwer maa glæ
des wed saadan en naadig Konges tilkommelse.

Saa forstaa wy denne spæferdighed oc
yfelhed som denne Konge fyll/ icke alene om
hans legomlige armod eller wdwortes fare
der han giffuer seg til Kende med hoff menniste
men om det sind / mod oc hiærtelaw/ som y
hannom er/att han haffuer inthet høyt mod/
eller er y noget maade storhiærtet/men Kommer
sachtmodig/er ynck som oc medlidig offuer alle
staackarle/som Lucas Klarligen scriffuer/at han
icke offuer sine wener alene/men oc saa offuer
sine wener hadde medynck / oc end saa gâtste
saare/att han y denne indriding græd offuer
Hierusalem/ der som han hadde sine største
fiende/der han saa att dennom stod saa meget
ont for/ oc de kunde icke sielff Kendet. Swad
mon han da wel wille were mod dennom som
hannom bekende/ men han thede seg saa mod
sine fiende?

See emod saadant ett Euangelium/ det er/
saadan en god glædelig tiende/beder Prophe
ten den rette aandelige Zion/det er den hellige
Christedom/frögde seg oc glæde seg aff hiær
tet/oc springe op/ oc med alle wdwendige glæ
delige tegen giffue seg tilkende/ att denne helli
ge Konge er dennom wel Kommen./At Gud Kan
Kendet

Kendet att were wel sted / det han haffuer giort
 saa wel mod dennom . Ja det maa wist giffue
 off alle sande Christne en rett sand hiertens
 glæde / att det henger icke paa off sielff att bliffue
 syndelose oc salige / thñ det wilde da bliffue
 seent med off att fare wel / thñ wj kunde aldrig
 afsted komme det wj ere end skyldige / hwad
 sige mee? Men dene hellige retferdige oc hielp
 some Herre søver sand hellighed oc retferdig
 hed / hielp oc ewig salighed hÿd med seg / den
 han wil dele med off alle / de hannom wed
 troen wille annamme .

Dette (siger S . Hans) forstode hanffeg
 ne disciple icke endnu med det første . Men si
 den der Jesus wor bleffuen forklaret / da drog
 ges de til minde / att saadant wor screffuet
 om hannom / oc att man saaledes hadde be
 wist seg emod hannom . Saa att den hellige
 Euangelist giffuer der med nog tilkende / sin
 oc alle sine medbrøders grossue vforstandig
 hed ÿ saadant ærende / der wor salighed wore
 anstørende / før end Christus effter sin opstans
 delse oc himmelferd / sende dennom den Hellig
 aand wdaff himmelen / som dennom kunde læ
 re saadant Guds løndome / han wil oc der
 med sige off lige det sielff samme / att det bliffue
 uer lige oc saa stiuld oc duld for off / med min
 de end Gud aophæter oc wore syne / oc sielff læ
 rer off att kende denne naadige Herre oc Kon
 ge / som her saa enfoldelig kommer wed sit
 salige Euangelium / hulket man nu off Guds
 E. synder/

Første Søndag

synderlig naade hører offuer alt klinge .

Thñ lader oss nu aff Guds naade gribe for stand / gaa wd hannom til møde / oc vndfange hannom med glæde oc tacknemhed . Lader oss hugge queste oc grene aff palmethrøene / oc kaste wdi wæyen for hannom Saa att wÿ gaa indi den hellige scrift / oc wdlede de prophetier oc lærdome y det gamle oc ny Testament / som bæere widnes byrd om denne milde / hielpsomme konge / att wÿ med samme hellige scrift / mue trøste oss emod alle wore egne falske gode tycke / wrange mennistelige lærdome / oc alle bedregelige sedwæner / at wÿ paa samme palmequeste mue lære att kende wæyen / der Jesus wor konge er reden ad / fraa alle andre wæye . Lader oss os saa drage klæderne aff / oc kaste dennom wdi wæyen for hannom / saa att wÿ bewise oss emod hannom med christelige exemple / hellige leffnede / oc ære hannom med gode dygdelige gierninger / som tilburligt er att omgaas werdeligen med saadã en werdig Zerre . Oc lader oss alle med dette folk sunge Hosanna / oc bede Gudsader y himmelen / som haffuer send / stient oc giffuet oss denne konge Christum / att han wilde giffue hannom løcke oc framgang / øge oc formere hanssrige oc kongelige regimente / att mennistelig lærdom maa saa affgang / oc hanss hellige Luangelum maa saa framgang oc offuerhond / att wÿ med alle menniste motte io lengs oc bædre kende hannom alene for wor sielekonge til
naade

naade / fred / retferdighed oc ewige salighed
 ANNEZ

Anden Søndag ÿ Aduent

Epistelen scriffuer S Pouel

Apostel Ro . xv

Et det offer forscref
 uet / det er oss til en
 lcerdom forscreff=
 uet / paa det att wi
 wed toll oc trøst w=
 daff scriffen nue
 hassue haab. Men

Gud som giffuer bode toll oc trøst /
 giffue eder att were eens til sinde
 med huerandre effter Christum Je=
 sum / att ÿ endrectelig med een müd
 nue prise Gud / wor Derres Jesu
 Christi Fader. Derfor saa annam=
 mer hwerandre / lige som Christus
 oc annammede eder / til Guds cere
 Men saa meget siger ieg / att Jesus
 Christus hassuer weret omsticere

Anden Søndag

fens tidænerer for Guds Tandruheds
skyld / til att stadfeste de løffte som
fædrene wore tilsagde . Men hed=
ningene mue loffue Gud for sin
miskundhed / saa som screffuet staar
Jeg wil derfor tacke deg eblant hed
ninge / oc siunge dit naffn loff .

psalmo.
xxij.

i Gud haaffuer giffuet oss scrifften (siger
S pouel her oc i . Cor .ix) icke for ørne oc
nøds skyld / eller nogre andre creaturers skyld
som wel offte y scrifften næffnes / men for men/
nistens skyld / oss off til lærdom oc vnderwif/
ning / icke til att siunge eller lesse / men til att
lære / Ikke heller / att wy skulle høren oc seen
wdi bleck oc papyr / Men finden oc sølen indē
y wore sindelige hærter .

ij Gud lærer oss med ord oc siunlige exem/
ple / att wy skulle gierne lide oc taale / saa wel
som Christus oc hans framfarne lemmer /
Guds wdwolde helgene / der aff fødtes oc tok/
modighed y oss / naar wy fornemme saadant
att were Guds gode willie . Thj kunde wy oc
der aff trøstes / att det maa end tage en god
ende med oss / lige som med dennom / aff hui/
ter wor troo oc loffue til Gud / oc maa forsøges
oc icke formindstes eller wdslyckes .

ij Men lige som troen oc haabet er en naa/
delig

delig Guds gaffue/den wÿ haffue aff Gud/ oc icke aff off ſieſſ / Saa kunde wÿ oc ingen mod/ gang lide tolmodelig aff nogen kiødelig trøſt oc howſuoelſe / wden Gud oc giſſuer off den aff ſitt hellige ord wdi ſcriften/ellers grem/ me oc grøme wÿ off /oc falde wdi een miſtrøſt offuer den andē / indtil wÿ bliffue endelig plat beliggende wdi miſhaab.

tiij Sammeledes er ſamholdenhed oc een/ ſindighed ÿ aandelige oc werdſlige ſager en Guds forlæning oc naadelige ſciend / ellers ſøger hwer ſin fordeel oc egen nytte / oc den ene far heden effter ſin wild/kiødelige ſind oc egen wilie /den anden effter ſin/oc komme al/ drig offuer eet ÿ forſtand/ſind/ mening / ord / gierninger eller nogen handel.

v Dog begiærer icke Apoſtelen / off att bliffue ſamdrechtige / oc att giøre eet med hwer andre ÿ allehonde ſtycke /ſaa att wÿ for en timelig endrechtigheds oc fredes ſkyld/ ſkul/ de wille giøre eller lade det ſom for Gud icke wore ſømeligt. Mz ÿ ſand Guds tiænſte effter Chriſti ord oc wilie /ſulle wÿ giøre eet med ſind/troo oc meninge / ord oc alle gierninger/ Saa att Gud maa ſtee endrechtig loff oc ære lige eens aff off alle.

vj Unge Chriſtne ſulle wÿ dog gierne for/ drage/oc bæere offuer med deres vfuldømen/ hed/ att de mue forbædres lige ſom Chriſtus haffuer fordraget off / der wÿ inther duede/at han ligewel tog off til ſine brødre / oc bæer

Anden Søndag

endnu meget offuer med oss hwer dag/ oc for
tøffuer alryd wor forbædring indtil wy Kunde
Komme til fuldkommenhed.

vij. Oc lige det samme som Gud hassuer nu
holdet isderne/att han hassuer send dennom
deres Messias/der med att bewise sin trofast
hed oc sandruhed y sit løffte oc tilsaftn.

vij. Det giffuer han oc hedningene aff sin
naade oc mistundhed/Oc gior dennom lige saa
rige y Christo aff sin runde barmhiertighed
vsorplichtet/ som isderne aff iæt oc forplicht
ning.

ix. Thi Kunde isderne icke forachte hedning
ene/men Gud aff naaden achter dennom saa
høyligen/hedningene skulle ey heller forhow
mode seg emod isderne/huilde Gud aff gam
mel tyd hassuer giord saa stor høryd oc
ære/men hassue fred med hwer an
dre/ oc endrechteligen paa bode
sider loffue oc tacke Gud wed
begges deres Jesum
Christum.

Euangelium scriffuer S.
Lucas Euangelista.
Capit. XXI.

Esus sagde til
 sine disciple. Der skul
 le skee tegen ÿ Solen
 oc Maanen oc stier-
 nerne / oc paa ior-
 den skulle folck wor-
 desaa bange / att de skulle ey wide
 hwort de wille / naar menniske for-

E iij smecte

Anden Søndag

smecte aff redsel oc fortøffuelse e= mod de stycker som iorderig skulle offuergaa. Fordi att Dimlernes kreffter oc skulle røres. Oc da skal man see menniskens søn kommende wdi skyen med krafft oc stor herlig= hed. Men naar saadant begynder att stee/saa kaager op ad/ oc letter eders howede op / fordi eders for= løsnung er da hart hoff.

Oc han sagde dennom en lignel= se/Seer til figentrøet/oc til alle hø= de træ/ naar de nu wdspringe saa see y io der paa oc formercket/ ad sommeren er da hart ad/ I oc lige saa/naar y see saadant stee/ saa wi= der att Guds rige er hart ad. Sand= delig siger ieg eder/at denne alder ey skal framgaa/ før end det bliffuer altsammen steed. Dimmel oc iord skulle forgaas/ men myne ord skul= le ick forgaas.

Det

DEt haffuer lenge weret gamle foldes mes Domes
ning att xv. dage næst for end domē skulde dag kom
staa/skulde stee xv. tegen/hwert tegen paa sin mer vfor
dag. Men det er ic un malere dicht oc fierlinge waarens
snack/ effterdi att bode S. Peder oc S Pouel des.
scriffue io saa/att den dag skal komme lige saa ij. Pet. idj
vforwaarende/som en tiuff kommer om nate i. Theff. v
tyder/naar man ligger ÿ rolighed/oc tager seg
mindst waare for hannom. Oc saa siger Chris
tus sielff Lucē xvij. att det skall gaa der med
til/lige som med et liugnet/ saa tilig som det
bryder wd paa Zimmelen/ saa skineret offuer
all iorden. Oc lige som det gick til ÿ Noes oc
Lottes tyd/ som man aad oc drack oc hwet
giorde seg glad/ oc ingen achtede nogen fare
at were paa ferde/ saa kom Gud hasteligen/oc
vforseendes offuerfald dennom alle/ der de
tendyte mindst der paa. Saa wil det oc gaa til
med den yderste dag/naar mennistens søn skal
were kommendes (siger Christus) naar man
siddet ÿ offuerflodigste slem oc frodzerij/ naar
hwet er alsom meejt omhyggelig oc slittig om
sin werdslig næring / Naar mand kiffues oc
slaas allerfastest for desse timelige / oc da snar
lig forgægelige/ tingeste/ oc mand tender paa
inhet andet end alt det samme/da skal all ting
saa en snar forwandling/for end nogē wed aff

Tegen

Dog bescriffue off de hellige Euangeli/ for doo
ster Mattheus Marcus oc Lucas/aff Christi men.
antsuar til disciplenes spørmaale her om /mån
ge wisse tegen som fraa den tyd stee skulde oc
indtil den yderste dag. Først/att der skulde

C v komme

Anden Søndag.

Komme mange som skuide giffue seg wd for
att were den sande Christus/ oc loffue igderne
deres gamle frihed igien. 4. Ocsaa skulde man
ge lade seg forsøre oc troo dennom. iij. Kryg oc
orlog skal man faa meget att høre/ ett fold
skal were emod det andet/ oc ett rige emod det
andet iij. Pestilens med brad død oc rvons
lige sigger. V. Hunger oc dyr tyd. VI. Store
iordstyelss herr oc dert. VII. Mechtige forfæ
telse oc store regen aff Zimmelen skulle siunes.
VIII. Apostlene oc Apostoliste med skulle lide
forfyllelse oc fortrenghel for Euangelium. IX.
Ja det Christelige naffn skal bliffue saa weyer
styggeligt/ att der skal end wdsydes den nat
urlige tilbøyelighed som broder haffuer til an
den/ foreldre til børnene/ oc børnene til forel
dre/ saa at den ene aff dennom skal forraade
den anden til døde. X. Da skulle oc mange
falde fraa troen. XI. Fordi der skulle opstaa
måge falske Propheter emod Euangeliū oc be
drage måge XII. Ondskab skal wore io meer oc
meer oc menligē wdi alle faa offuerhød. XIII.
Kiærlighed/ mildhed oc mistundhed skal fylne
oc fryse bort wdi fold. XIII. Den hellige Kir
ke skal endog bliffue wed wdi de wdwolde/ som
bliffue lige wel bestandige indtil enden. XV.
Kigens Euangelium skal bliffue predicket off
uer all iorderig for alle hedninge. XVI. Wdi
templen hoss Cherubim skulde siunes dē for
delig weyerstyggelighed/ der Daniel hadde
tald om/ det wor det affgudebillide der Caius
Caligula

Caligula lod der siden sette. XVII Hierusalem skulde gruelig forstøres / oc alt igdedoꝛ met ælendeligen ødelegges/saa att man huere ken quinder eller børn skulle stene. XVIII. Jøderne/ som bliffue wed liffuet/ skulde bliffue fangē wdførde eblant alle hedninge. XIX. Der skulle de bliffue ÿ ælendighed/ indtil tallet aff hedningene bliffuer opfyldt/oc vnder dess skulle somme aff dennom wende seg oc tro paa Chriſtum sør end de saa hannom ydermere att see XX. Framdels skulle der oc saa siden komme falste Christi med deris falste Propheter/ synnderlig det syndsens barn/ det S. Pouel oc saa spaar om. ij. Thess. ij. XXI. Men Herren skal paa sin tyd gisre dennom alle til skamme/oc la de denne Antichrist (som ophøffuer seg saa offuer Gud oc alt det Gud neffnes) bliffue aabenbare kendt oc saa dræbe hannom med sin müds aand/oc paa det siste gisre en endelig ende paa hannom. med sin herlige tilkommelse. XXII. Den wildfarelse faar da saa drabelig en framgang nogen tyd lang/fordi hun icke alene med ord styrckes/ men med iertegen oc krafftige gierninger/huilde dog cre aff dieffle. XXIII. Chriſt skal oc wildfarelsen da were saa swaar det stund hun staar paa/att oc saa de wdwolde skulle staa en fare/Ja gierne skulde de wille see en menniftens søns dag med sitt lyde oc lysens de Euangelio/ oc det ey skal weyerfares dens nom.

XXIII. Da skal man ÿ de siste dage icke tendē paa

Anden Søndag.

paa andet/ end æde oc dricke oc kræsme legos
met/oc were da allermeest omhyggelig for den
timelige næring.

xxv. Man skal oc da bygge oc plante aller/
meest/naar man strax skal aller mindst haffue
der wdaff.

**Tegnene
ere off en
paaminde/
delse.**

See saadane stycker lærer den hellige scrift
off at skulle see/herr oc derr/een tyd oc anden/
saa den sinde wor Herre Jesus Christus saar
wdraet wor salighed med sin endelige opferd
til Himmels/oc indtil den siste dag/ naar han
wil komme igien/w: gisre en ende paa all wer
den. Saa att wy alt iæffnt vnder den middel
tyd skulle saa adworsel aff samme tegz/om wy
ellers wille der wdaff lade off paaminde/ som
off ligger macht paa/fordi wy tørffue icke wen
te off nogre andre / enthen med nogen anden
synderlig oc kendelig Antichrist/eller med He
lias oc Henocs tilkommelse wdi deres egen per
son/Men naar wy see nogre aff desse forscreff
ne tegen/da skulle wy tendke paa hwad off for
staar.

**Domses
snare til
kommelse.**

Det meente oc Christus Matth· xxiij. der
han talde saa om denne yderste dag/ oc sagde
til sine disciple/att snartligen eller strax effter
den tyds drøffuelse/ Ja(Som Marcus scriff
ner) i de samme dage/naar saadan drøffuelse
er foldt/oc synderlig isderne/offuergangen/wa
skal denne siste dag giffue seg tilkende / boda
wdi wxier oc wåd/soel/maane /stierner oc alle
planeter/Saa at dess emellom ingen synderlig
for

forwandling skal skee/eller nogen drabelig oc merckelig ærende wdrettes/ andre end desse samme forscreffne. Att wÿ altyd skulle leffue ÿ saadan orwaagenhed oc waaretecht/lige som wÿ wilde holde hwer den dag wÿ leffue for de samme siste dag. Derfor hassuer oc Christus lat off wed sine Apostle sige / att dene dag skal de icke were langt borte. Saa scriffuer S. Peter j. Pe. iij. Det lacker hart ad ende paa all tingest. S. Pouel j. Cor. x. Wÿ ere de der werdsens endeligt er Kommet til. Oc S. Hans siger j. Jo. ij. Att det wor da den siste stund. Ja for Gud att regne / ere Tusende aar lige saa som een dag psal lxxxix. oc ij. Pe. iij. Saa skal oc hwer dag for off were/ lige saadan som der aldrig skulde worde flere. Derfor hassuer oc Gud dyld den saa for off/ att ingen maa wi/ den paa iorden Ja ey nogen Engel ÿ himmelz sÿr end ÿ det samme som mand hassuer han/ nom for ðgne.

Oc paa det / att wÿ mue dess ydermere were fortentchte til att sticke off emod den dag / da gÿr Jesus hannom oc saa farlig oc forferlig / att alle creaturer skulle grue der wed. Der skulle (siger han) skee tegen ÿ solen / thÿ hun skal molne oc bliffue mørck / Saa skal oc maanen (som hassuer sÿt liÿff wdaff solen) mÿste sÿt sein. Oc stiernerne som til den dag hassue were festede til himmelen aff Guds ords Krafft / skulle løsne / oc falde neder wdaff himmelen / Oc de himmelste kreffter med planeter oc alt
 det paa

Anden Søndag.

det paa himmelen er / skal da offuergiffue seg /
Da skal wæyret blæse oc storme y lichten saa
att wådbyllerne skulle brusendes opblæse / som
Christus her siger / Oc alle creaturet skulle
græselig forfæles wed dē dag. Ja **SUMMA**
SUMMARVM / den hele himmel skal da
med ett weldigt knagh forgaa / siger S. Pe-
der / oc Elementerne skulle saa brende / att de
aff brønde mue smeltes bort / Oc iorden / med
alt det som paa iorden giort oc berid er / skal
da plat brendes op. ij Pe. iij.

**Soldens
banghed
paa den
dag.**

Ja da skulle menniskene wist were bange
oc bliffue raadløse oc forsuinde y seg sielff aff
den frøct oc redsel de tage seg til / for de forfær
lige siun de haffue for øyne / oc den Guds wres
de de formerde da att were offuer seg / huile
ken de pleyede inthet att frøcte for tilforn.
Naar de ere saa trygge / oc sidde y saa stor fred
oc rolighed som dennom siunes / æde oc dricke /
oc haffue da størst fæde / oc wentte seg ingen
fare / oc saadan stort vsigelig forfærelse kom-
mer dennom paa y det samme / oc stiel seg saa
paa dennom / lige som en tiuff. Ja lige som
Gud haffuer sør truet de vgdelige med saas-
dant Jesa. xij. oc xxij. oc haffuer holdet den-
nom det han haffuer truet dennom / saa skal
dette oc skee / oc lige det samme / oc meget drøff-
ueligre skal offuergaa menniskene her paa ior-
den den sinde / Ja dennom som ere saa gantste
rodfestede paa iorden / att de altho lidet haff-
ue tencht paa Himmelen / dennom is dennom
(siger

(siger Jesus) skal worde saa we oc saa wonde/
att de ey skulle wide huort de wille heden/naar
de see Guds wrede ÿ Zimmelen oc ÿ de Zim-
melste creaturer paa iorden/ ÿ wæyret/ ÿ wan-
det/oc sølen aller swaarest ÿ seg sielff/ da skulle
de wel søge skiul/oc begiære wdflucht/Men all-
ting skal forgaas oc forsuinde for dennom/ oc
de skulle lades blote nøgne oc bare for Guds
obne syne/ Oc aff den samme finden oc sølen/
skulle de bliffue aldels mistrøstige/oc see deres
Dom paa seg sielff /sør end de høren aff Guds
mund.

Da bliffuer det rettelig fuldkommet som
screffuet staar Sapi. v. att naar Gud saa wil
wdruste oc bruge sine creaturer til att heffne
offuer sine fiende/ oc all werden drager saa wd
med hannom att orloges emod de daarlige/
da skulle de græseligen forfæres / oc aff aand-
sens banghed skulle de sucke/ oc sige/Wy haff-
ue gaat wild att den rette wæy / oc retferdig-
hedsens liyff er oss icke opstind / oc ey er solen
off opgangen/ wy haffue gaad ad idele wran-
ge oc skadelige wæye / oc mørcke wilde stey-
haffue wy wandret / Men Herrens wæy haff-
ue wy inthet wÿst aff / hwad haffuer nu wor
stolthed hiolpet oss? Oc hwad haffuer nu wor
rigdom med wort howmod baat oss? Det er
alsammen hedenfaret lige som een stygge etc.
Ja lige saa tryggelig som de sør haffue syndet
oc foractet Gud / saa mistrøsteligen skulle de
da forfæres / oc gierne wille fly / men da skal
fluchten

Anden Søndag

Cap. lxxj. sluchten fly fraa dennom/ Oc det er svndsens
Krafft som da skal lade seg finde wdi deris hi
ærter/ oc den samwittigheds orm/der Jesaias
Prophete hassuer lenge siden sagt dennom aff
som dennom da skal gnaue oc bide/ oc med den
samme bittere oc bange samwittighed stulle
de møde for den retferdige Guds domstoel.

**Da skal man see meniuskens søn
komme y skyen med krafft etc.**

**Den dag
bliffuer
troens
fiende
drøffue/
lig.**

Icke dennom til glæde eller gode skal han
saa herligen komme/Men til att øge den hær/
tens banghed/oc at gisre den samwittighed/
sens orm orwaagen nog y dennom/ att kunde
plage dennom retteligen/ oc at lade dennom
see oc høre/det dennom ewindeligh skal ont gis
re.Effterdi de hassue til dess icke wild annans
met hannom y sin yomyge tilkommelse med til
børlig taclnemhed oc hørsomhed seg sielff til
salighed/ Men han hassuer mot weret deres
widunder oc skompelstud/ thñ wil oc denne
sæme Herre Jesus(siger Apostelen ñ. Thes. i.)
obenbare seg wdaff Himmelen med sine weldi/
ge engle/oc med gloende ild giffue heffn offuer
dennom som icke w lde kende Gud/oc icke wil/
de lyde wor Herres Jesu Christi Euangelium/
huilcke da stulle lide pine/ oc ewindeligh forfas
res/wdaff Herrens ansigt/oc wdaff hans wel/
dige Maestæt/naar han kommer att lade for/
blate seg y sine helgene.Da skal han ydrage seg
sin nid

fin nid for ett harnst/oc isøre seg retferdighed
 for enn kreffit/oc paasette seg ett aluorligt dom
 wden strømpre for enn hielm/ helligheden skal **Sapiz. v**
 han tage for ett voffuerwindeligt skold/ Men
 den starpe wrede wil han huette til ett swerd/
 som wÿssmand siger. Tilforn kom han en mens
 nistens søn oc alle mennisters egen aff sin egen
 fromhed wden all forstylding att frelse oc for
 løse werden/da wilde man huercken see eller hø
 re hannom/der han siuntes ydmyg/ enfoldig/
 arm/mild oc sachtmodig/ oc wilde gierne lat
 hwær were sin lige. Thij wil han nu paa det
 siste komme at døme werden wdaff Himmelen
 ÿ stjerne wdi stort herlighed oc guddommelig
 Maiestat/ fraa huilken hanssiende ey skulle
 künde vndrycke seg/ Men skulle da nødes til
 att see hannom/wille de oc wille de ey/seg til en
 ysigelig oc en vendelig frøcht oc forfærelse/
 Oc høre saa paa det sijte deres endelige affsag
 de dom/den de aldrig skulle gleme / Gaar her
 den fraa meg ÿ foraledide/ wdi den ewige
 tid/som er betid dieff len oc hanss engle.

Naar saadant begynder att
 skee/da kaager op adt etc.

See lige som det skal bliffue de ygudelige
 en grueltig oc forferlig dag/ Saa skal der oc **Men tro**
 were de wdwolde oc Christi rette disciple / en **Christne**
 glædelig oc frøgdefuld dag/ som lenge haffue **glædelig**
 lieds wed denne forfengelige werden/lid stort

Anden Søndag

plads aff det syndige Egd / oc hafft mange
swaare frestelse aff diefflen oc hanss selfcaff/
Oc haffue lang tyd aff hiærtet bedet oc begie
ret/att Guds hellige naffn motte helliges / oc
hanss rige tilkomme/ oc hanss guddommelige
willie motte stee saa fuldkommeligen wdi oss/
som y de himmelfte Engle. Zuilket de wel for/
mercke/ att her ey stee Kand/det stund denne
werden waarer med oss. Derfor glædes de der
wed/att der Kan komme ende paa / Christus
beder dennom oc glæde seg/lette howedene op
emod himmelen/ oc see dyd heden/deden han
fielff Christus er wentendes/ att frj oc forløse
dennom wdaff syndsens offuerleffning / fraa
dieffuelsens frestelse/ oc fraa all denne bedre/
gelige werden/ att lige som de her haffue kend
hannom y troen oc haabbet / de nu mue see oc
stue hannom y æren/ansigt wed andet/lige saa
dan som han er/med ewige ære oc glæde. Zuil
ken S. Pouel Apostel paa Guds wegne loff/
uer alle dennom/med retferdigheds krone/ so
gierne mue lide/oc haffue willie til denne Chri
sti aabenbare oc herlige tilkommelse/wed huil
ken wor howedfiende skal trædes vnder wore
fødder/ oc all vguvelighed nedlegges/all wor
modgang oc gienwordighed endes/oc wy ende
lig fraa alt ont skulle fries oc frelses/ oc were
saa ewindelich salige med Gud.

**De christ
ne mue
glædes
wed teg
nene.**

Ja lige som det skal worde off glædeligt paa
den dag at annamme/ saa skulle oc de tegen
(meen Jesus) Zuilcke den samme høytilige oc
glædelige

glædelige dag tilforn saa betegne/ ey forfære
 eder/oc gisre eder frøchtaffrige / ehwor forfer
 lige oc gruclige de ere dog ÿ seg sielff. Men
 naar ÿ see saadane tegen/ saa tenck er paa den
 forløfning eder forstaar/ Oc io flere ÿ se aff
 saadane tegen/ io netmer mue ÿ tenck e att sam/
 me eders forløfning er tilstondende. Lige som
 man ellers icke wiste hwor aaret ginge/da funde
 man fornemmet paa træene / mod somme/
 ren først knoppes de / saa springe de wd/ saa
 bære de blader oc blomstere/oc omfeyer siunes
 fruchten att komme fram/Siden woxer hun io
 lengs oc mer til/ io høyre det lækker op ad som/
 meren io større hun bliffuer/ saa lenge indtil
 hun kommer til sin fulde weyt/ oc bliffuer mod/
 saa er oc høsten icke langt bortte. Lige saa sag
 de oc Jesus til sine disciple/ oc det han sagde
 til dennom/det samme mente han off alle sam/
 men/scriffuer Marcus Capitulo xij. att wÿ
 mue wisselig forlade off der til att Guds rige
 er ey da langt bortte/ naar wÿ see saadane tes
 gen gaa for seg/da liger off macht paa/ att wÿ
 frøchte Gud/were orwogne/oc tage wel waare
 paa den dag/ han wil da icke lenge forsøme
 seg.

Sandelig siger ieg eder etc.

Saa alworligē tal wor Herre Jesus om desse
 tegē/saa drabeligē wil hā oc/at wÿ skulle legge
 paa hierte/det hā siger off der om at hā med en

Alle teg
 nene
 skalde
 snart
 frā gaa

Anden Søndag

eed tilfiger det sine disciple/oc swer der paa/at Gud wil saa wist lade folk saadant offuergaa/ att de skulle end en part sielff leffue den tyd/ att den største deel aff samme tegen skal gaa for seg/ oc hwad de icke leffuet altsammen/ da skulle de dog alle were stede før end de første Hundrede aar gaa wd. Saa att de først skulle saa stee wdi huy alle/ siden wil Gud'giffue seg framdels tilkende/ først med eet oc saa med andet/saa att wy altyd mue haffue adwaarsel oc paamindelse aff saadane siunlige tegen/ om Guds ord er off icke nog der til/ med alle hans vnderlige giærninger/oc skapte creature/ Huil te wy oc saa haffue daglig lydeligē for ørne oc siunligen for øyne. Oc naar bode himmel oc iord ere forgaan./da bliffuer io Gud med sitt hellige ord ewindeligh wed/ som Propheten siger Psal. cij. Himmel oc iord eldnes oc forwandles/lige som ett Klæde/ de forgaas/ oc du Herre bliffuer wed/ Du bliffuer lige den samme som du æst/oc dine aar ere vendelige. Nu haffuer ordet weret aff ewighed/oc er ewigt oc bliffuer hoss Gud ewindeligt.

Guds
ords
kræfft off
til gode.

Det samme ord heder oc er liffsens oc salig hedsens ord/ det er Christus Jesus sielff / saa som han oc siger sielff Jo. vñ. der isderne spurde hannom / hwad han wor for en / lige det samme (sagde han) som ieg tal til eder / I det samme ord loffues oc tilbydes off Guds naade yndeste oc wenstæff/med ewig retferdig hed oc salighed/ Annamme wy det/oc rette off tilbør/

tilbrulge ÿ retstæffenhed der effter da bliffuer
 denne hanss siste tilkommelses dag off en glæ/
 delig dag / naar den forløsning som Jesus
 hæffuer wdret oss / skal giffue seg fuldeligen til/
 kende / oc obenbares bode for de gode oc de
 onde. Men forsøme wÿ nu den tilbøde naade/
 da bliffuer de dag off en begyndelse til en ewig
 sorg foruden all glæde / Chÿ ligger off alle
 macht der paa / att wÿ alworligen tage til hie
 te der screffuit staar / Jesa. xliij. I de behagelige
 tyd hæffuer ieg hørt deg / oc paa salighedsens
 dag hæffuer ieg wild hiolpet deg / att wÿ icke
 forsøme naaden / det stund naade biydes off
 Men tage tro paa det naadelige Euanglium /
 om den naadefulde Herre Jesu Christo /
 oc were hannom lydige oc fylastige
 med ett helligt leffnet til
 Gud faders ære.

Tredie Søndag ÿ Aduent.

Epistelen scriffuer S. poul Apostel
 i. Corinth .iiij.

Na skall mennisten
 achte oss som Christi
 ticenere / oc befelsmød
 offuer Guds lönde=
 me. Nu er dette det yp
 perste der man leder
 D iij effter

Tredie Søndag

effter y befelsmenden/ at nogen blif
uer tro befunden. Men meg er det
for det ringeste/ at ieg bliffuer dømt
aff eder/ eller aff nogen menne=
skelige dag/ Men ieg dømer meg ey
end sielff /endog ieg weed meg in=
thet paa att staa/ ieg er dog icke der
med retferdig giord/ Herren er den
der meg dømer/ Derfor dømer icke
paa nogen tingeste før end tyd er
paa/ indtil Herren kommer/ huil=
ken oc skal opliysse de tingeste som nu
ligge skulte y mørcke/ oc obenbare
hiærtens raad/ oc da skal hwer stee
loff aff Gud.

j. Lige som Kirckens howed Jesus Christus
haffuer sielff tiænt sin hellige brud/ oc rensed
henne aff synd oc alle smitter wed seg sielff/
Saa skulle oc Propheter oc Apostle med alle
Apostoliske mend regne seg Kirckens personer
oc Christi tiænere/ icke til att bruge herredom
wdi eller offuer Kircken/ Men til at tiæne hen=
ne paa Christi wegne/ til opbyggelse oc forbe=
dring.

ij. Dette

¶ Dette er da den Guds tiænste der de skulle tage waare paa/att de wdi Guds ord oc hellige Sacramenter wddele den lønlige stat / som Gud haffuer skiuld wdi Christo Jesu wdaff ewighed for alle sine ydwolde.

iiij. Derfor skisder oc Gud ey saa storlig om høy wÿssdom/ædel byrd/ stor Flaaghed eller starp forstand/wdi desse sine oc sin hellige Kirckes tiænere/ som han efter trostaff wdaff den/ nom/Saa att de (med deres tiænste) icke søge deres egen fordeel/ Men Guds ære oc Christ/ ne mennisters forbædring.

iiij. Saadane Kirckens lærefædre oc forstandere lærer S. Pouel her med sitt exempel/ att forachte menniskelige acht/ære oc loff/ Ocsaa att de ey end altho snare skulle were til att loffue seg sielff/naar de haffue oc fuld god en samwittighed.

v. Effterdi at menniskens sind/raad/ tancke/ begiæring oc hiærtelaw/ er saa dybt indkraabet oc skiuld/som scrifften siger Pro. xvj. oc Jere. xvij. att ingen kann ÿ dette lifff fuldelig kende seg sielff/ hwad sige da nogen anden.

vj. Thÿ staa seg deres befaling for med siÿt oc ret trostaff/ oc søge seg effter ingen anden loff/enthen hoff seg sielff eller andre/Men gis/re seg icke sine gierninger saa att deres fromhed maa were Gud witterlig/att han maa wiede att loffue dennom paa sin tyd/naar han kommer oc aabenbarer alle tancker/ oc hwad som nu lønlig ligger skiuld inden ÿ menniskens hiærte.

D uÿ Credis

Tredie Søndag Euangelium

scriffuer S. Mattheus Luan. Cap. xj.

Er Johannes wdi feng
selet hørde Christi gier-
ninger / wdsfende han
tho sine discipler / oc lod
hannom sige / æst du
den som komme skuldes
eller

eller bie wiÿ effter nogen anden. Der
 swaarede Jesus oc sagde til den-
 nom. Gaar heden oc forkynder Jo-
 hanni de tingeste som ÿ høre oc see/
 De blinde faa siun igien/ Krøblin-
 ge kunde gaa/ de spidalske renses/ oc
 de døde faa hørelse/ de døde staa
 op/ oc stactarle faa Euangelium att
 høre/ Oc salig er den som icke forar-
 ges wdi meg. Men der de ginge nu
 bort/ begynte Jesus at tale til almu-
 en om Johanne. Hwad ginge ÿ
 wdi ørcken att ÿ wille see? ett røer
 flagrendes for wæyer? Men hwad
 ginge ÿ da wd att wille see? maa stee
 et menniske færd wdi bløde klæder?
 See de som bæere bløt ere wdi Kon-
 gernes huse. Ja hwad cre ÿ da wd-
 gangne at wille see? maa stee en Pro-
 pheter? Saa siger ieg eder det/ at wel
 meer end en Prophete. Thij han er
 den der staaar scressfuet om/ See ieg
 D v wdsen=

Tredie Søndag.

vedsender myn engel for dit ansigt/
som skal berede dñn wæy for deg.

Sworledes S. Hans sidt dette widstaff/
siden han wor kommen wdi fengsel/ om
saadane iertegen oc drabelige gierninger/ de
Jesus giorde/giffuer S. Lucas tilfende Capi.
vñ. der som han scriffuer om den endes søn/
huelcken Jesus opwechte aff døde/ wden for
den stad Nain/ Att det samme wor huer mand
saare wonderligt (som det oc wel wor y seg
sielff) Oc S. Hanses disciple aff saadan samme
forwundring forkynte hannom den oc andre
flere hanss gierninger/Saaledes sidt Johānes
att høre y sit fengsel Jesu Christi gierninger.

Der er nu den hellige Johannes glad ved/
att de haffue faaet saa meget kyndstaff paa
hannom/att de ere saa langt komne/at de haff/
ue faaet att see och høre hwad han haffuer att
fare med. Thñ bruger han nu den orsage aff
hiærtet gierne/til att forwise dennom fraa seg
oc heden til Jesum/ huilket han lenge siden
gierne hadde giord/oc kunde dog icke kommet
aff stæd/ for den store acht oc helligheds me/
ning der de hadde om hannom/for hanss høy/
tlige fødsel/ oc hanss hellige strenge leffnets
styld/Der som han hadde dog sagt dennom til/
sorn (Johan.iñ) att han skulde formindstes/
Men Jesus skulde wore oc formeres. Thñ sen/
de han til Jesum / nu han seer sin leylighed/
tho sine discipler/att de sielff mue spørrie han/
nom/om han er den der wor wentēdes / oc den
han

han hadde baart widnes byrd om/ Jde for no/
gen tuiffuel han hadde der paa/ Men att de
morte saa saadā wiss besteed aff Jesu /at deoc
kunde worde saa wel wisse oc vtuiffuel afftri/
ge ÿ den sag som han wor.

Oc det samme er ett besynderligt trostuffs
tegen paa denne hellige tro Christi tiænere S.
Zans/som gierne wil ombere den ære hannom
wel rondeligen bōds/ bode aff desse de meest
hadde weret ÿ hans omgengelse/ ocsaa mange
flere/oc wiser dennom dog fraa seg oc til Je/
sum oc der med kender seg (til en tyd) att hfaue
ickun weret hans tiænere / til att berede dennō
wæyen for til Jesum Christum. Swordane als
le fromme tiænere wdi den hellige kircke bōr at
were/ saa som S. Pouel oc lærer off ÿ denne
dags Epistel/att saadan en Guds tiænere skal
icke legge egen ære ind/eller io icke søge der eff
ter/Men at hwet skal io lade seg finde en Chri/
sti tro tiænere/til att øge hans rige/ oc predic/
ke hans ære/ saa som S. Zans her nu giør/
Zuulken sine disciple bereder Christo/oc alt det
han haffuer dennom lærd oc predicet/ da haff
uer han det giord til att giøre dennom sticke/
ge/att kunde worde Jesu Christi disciple/ att
de mue med stiel ÿ sandhed hede Christiani oc
icke Johannite. Men hyne falske stort aandede
Phariseer giøre seg sielff til Mestere/ oc drage
seg disciple til/oc stigte aldrig hwad de lære/el
ler hwad loff oc ære Gud steer/ siden de kunde
icke wære ÿ acht oc aff hold/Om huilke S. Po/
uel haffuer spaad der komme skulde/Act xx.

S. Zans/
ses tro/
stiff.

Som

Tredie Spndag

Den skul
le wy eff-
terfylle.

Som oc nu mange haffue werit/de der haffue skild oc splittet den Kirckens enighed/ som alle Christne skulle haffue wdi Christo Jesu/oc giord mange forderffuelige sichter/ vnder huilcke det ene partij skulde her med desse gierninger/oc med denne dyrckelse worde saalig/det andet der med en anden/ for huilcket wy mue dog fast meer skyldte de lifene loddere/ som haffue lad seg kalde effter de hellige fædre Augustinus/Dominicus/ Franciscus etc. end dennom.Thij det wor icke deres mening /at de wilde gisre Christne menniste vlige oc veens til sinde y Christo oc y Guds dyrckelse.De tiante Gud y aanden formiddels en rett Christelig troo/oc sande gode gierninger/de Gud hadde budet/att hwer skulde fylle dennom effter/ oc gisre lige saa. Men hwad desse deres vrette disciple oc vechte brødre oc søstre/haffue siden vnder deres hellighed oc naffn wdret/ dess wer/det see wy/ hwo som haffuer ellers syne att see med.Saa swaarede nu Jesus desse S. Hansses disciple oc/ bode med ord oc gierninger lærer dennom det de spørrie ad oc siger saa.

Gaar heden oc forkynder Johanni hwad y høre oc see etc

Endog Jesus motte wel med ord giffuet desse en kort affsteed/oc sagt Ja til saadant ett spørffmaal/Sø han swarede isderne Mar.14.
att

att han wör Guds benedide Søn. Dog effter/
di Johannes hadde allerede sagt dennom ord
nog/oc de nu hadde meer gierninger behoff/
der de kunde styrckes oc gribe forstand wdaff/
da swaarer Jesus dennom med gierninger/
som han den tyd gjorde / helst fordi de kōme
oc rett til tyde/ som han brugte sitt embede/ oc
hadde mange gode gierninger for hender/ saa
som S. Lucas scriffuer. Thñ lærer han den/
nom att kende thræet paa fruchten/oc med sine
gierninger siger dennom hwad han er for en
mand. Som han wilde saa siige J tuifle fast/
J spørre fast/ endog eders egen mestere haff/
uer allerede sagt/eder sin witterlig sandhed om
meg wilde ieg nu oc predicke oc siige fast/ da
tuifle ÿ saa snart paa myne ord som paa hans
Nu gaar slun for saffn/ Jeg wil ey holde eders
lengde op med thome ord.

Ja de gierninger som han gjorde/de baare
widnesbyrd nog om hannom/effterdi det wor
de samme gierninger der Propheterne hadde
forkyndt at skee skulde naar Messias kōme/saa
som Jesaias hadde wdi Christi persone screff/
uet Capitulo lxij. Herren haffuer wdsend meg
til att predicke Euangelium for stæckerle/ til
att forbinde dennom som ere forknusede ÿ
hiærtet/til att wdraabe de fangne en fryhed/
oc de bondeneen wdladelse etc. Desaa staar der
Jesa. xxxv. saa/Eders Gud wil sielff komme oc
giøre eder salige/ da skulle oplades de blindes
øyne/oc de døwes ørne obnes/Da skal den lam
me springe

Giernin/
gerne be
wise
hwad
Christus
er.

Tredie Søndag.

me springe som en hiort/oc dumens tunge skal tale glædelig. Lige som den hellige Euangelista Mattheus scriffuer nu Cap. viij. att den scrift Jesa. liij. han haffuer wist bort taget wore strøblighede etc. bleff fuldkommen der Jesus gjorde saadane iertegen/Saa wil oc Christus nu bewise seg att were den som Fomme skulde oc wentendes wor/effterdi man seer lige de samme gierninger wdi hannom/huilke den Zelligaand hadde y scrifften giffuet til kende/att stee skulde y Messias tyd. Saa stød seg oc Christus til samme sine gierninger for isderne Wille y icke tro meg (sagde han) da tror dog saadane gierninger/hwordane ingen haffuer giord for meg/de bære io widnes byrd nog om meg. Ja lige som alle gode Christne skulle med retferdigheds gierninger bewise seg att were de som de holde seg for/ saa bewiste seg oc Jesus med sine gierninger/at were den sane Christus/bode med alle honde legomlige mistundheds gierninger/huilke han her opregner/ O end det der fast meer er/Siger han.

Stackarle faa Euangelium at høre.

Saa som Jesaias regner det op for det første/ Euangelium er det største/saa forteller nu Jesus det forste oc det største/saa forteller nu Jesus det forste oc det største/ Euangelium er det siste ypperste oc nyttigste eblant alle welsaadens gierninger/att han predicke oc lader predicke predicke. Euangelium for arme bedrøuede syndere. Som det

det oc er sandelig det ypperste oc glædeligste/
 der Gud kan begaffue noget menniste med/sin
 guddommelige naade/ yndeste oc wenstæff/oc
 alle synders forladelse/ huilket altsammen off
 tilbydes wdi det hellige Euangelio. Derfor he
 der det oc Euangelium/det er paa Danste / en
 god glædelig riende oc frøgdefult budstæff/
 een der lyder om Guds naade oc godhed emod
 syndige samwittighede wdi Jesu Christo/
 oc for hanss styld aleniste/ wdē all mennisters
 werdstyld oc fortræenste. Ja saadant predic/
 kes wel for alle rige oc fattige / Men alle due
 dog icke til att tage der emod/ det er den mad
 der smager icke lige eens ÿ hwær mands mund.
 Oc det hæffuer denn maade.

Gud hæffuer fraa første lat oc lader endnu
 thoo honde prediken were gengse ÿ werden/
 den ene er hanss hellige Low oc bud/med huil/
 ket han siger off for/hwad wÿ skulle gisre oc la
 de. Huilket inthet menniste kan aff stæd kom/
 me aff hiærtens welwillighed med rett løst oc
 glæde foruden anden Guds hielp/saa ere wÿ
 alle wdi Adams fald bleffne aff nature for/
 trendede. Men hoss denne samme wanmech/
 tighed/ er oc ÿ off en synderlig medfød wan/
 wittighed att de ere saare saa/som kunde stis
 paa/at kende den wanfundighed oc wanmech/
 tighed som dennom fyl/til att fuldkøme Guds
 willie oc bud. Mē hwær Easter hond paa at gis
 re/oc meen io/at hā med gierningē wil wdrette
 oc fuldkøme det hannō er befaled/Saa at hwær
 siet

Wāmech/
 tighed oc
 blindhed
 fyl men/
 nisten.

Tredie Søndag

seer til gierningen/oc ingen seer til budsens me-
ning/eller achter hwad hærtelaw der er hoff
gierningen/om hun seer med løst/ eller vløst
med willie eller vwillie / der med dømer hwer
sin gierning for en god gierning / att were
giord vnder Guds lydelse/oc att skulle derfor
were vstraffelig.

Blind-
hed ses
der how
mod

See saadane menniske som saa holde aff
deres gierninger/ de kunde da icke andet end
fordriste seg/ blæses op/ forhowmode seg/ oc
holde lønlig meget aff saadane deres giernin-
ger/oc aff se. 3 sielff for gierningens styld / oc
end stundom saa aandelig oc lønlig/ att de ey
sielff widet. Der wdaff woxer da hyn store
frømpertij/oc swaare voffnerwindelig haard
nackert dynckelgodhed y saadane synestalde/
att de fornemme seg icke att haffue Guds naas-
de behoff/ saa som det siunes paa hyn hoffer-
dige kōpan oc dynckelgode Phariseer Lu. xviij.
Saa haffuer oc det hellige Euangeliū ingen
thom wdi dennom/ Ja det meer er/ de ere oc
Euangelio gramme oc store howedfiende/ales
neste derfor/att det forgieffs wdi Christo til-
byder alle synders forladelse/wden/ alle yder-
mere mennisters fortienste/saa wille de haffue
alt det de skulle haffue for deres egne giernin-
gers styld/ som en fortient løn/ Lige som de
kunde wel betale Gud paa det yderste alt det
de kunde saa aff hannom / ehwad det bliffuer
end til offuers. Det ere de menniske der Moses
ansigt er skult for ij. Cor. iij. saa att de kende
hannō icke rettelig/oc ey forstaa hans mening.

Ja

Ja det ere de rige oc de mette/hvilke Jesus sig- ger det ewige we til /for de skulle bliffue vsl- nog/ oc faa den ewige hwnger. Lu.vj.

Men hwo som kaager oc seer Mose ret ÿ ansigtet/ oc formercker att Lowen efter icke alene hender oc fødder til gierningen/ men først oc fræmerst hw oc alle sind/oc ÿ alle maa; de et willigt hiarer/ Ochã der wdoffuer besin- der en vwillighed ÿ seg sielff / fornemmer/att han er ingenlunde ret aff hiareret tilbøylig/ til att gisre gierne det hannom biydes (wden hwad han gisr eller lader aff frøcht for pinen eller haab til lønen) Men fast meer finder stor kærlighed ÿ seg/ til att gisre tuert emod bus- det. Dē samme kan da icke forlade seg paa gier- ninger/ effterdi han kender dennom vduelige oc vnyttige/ thñ bliffuer han mistrøstig oc fals- der wdi ett dybt mis haab/ oc seer ey andet for seg/ end Guds wrede oc det hede helffuede/ Saa att det bliffuer icke mueligt/ att han skal kunde bliffue bestãdig for den weldige oc kraff- tige synd/som hannom skal faa wille nagge oc plage ÿ sin samwittighed/med minde/ end han faar nogen anden trøst.

Bynd
Skaff paa
eg sielff
føder yds
myghed

Desse haffue wy mange exemple ÿ scrifften. Rain saa det wel/at han kunde ingen gierning gisre saa hellig/att han der med motte kunde bøde sin synd/derfor fald han oc ÿ mis haab oc sagde/myn synd er større/end ieg skalde kunde forhuerrfue naade. Saul sølde oc en green aff den samme syge/ der han lod seg falde neder

Det sius
nes ÿ ex
emple.

Tredie Søndag

paa sit eget dragede swerd. Ja Judas plagedes saa gantste saare/oc hannom bleff saa bange /att han ey gad leffo paa iorden / Men werkende sin synd/oc løb saa bort oc hengde seg sielss. Det hadde oc wel gaad Adam lige saader som Gud hadde icke trøstet hannom med det glædelige ord om den quindes sæd/ som skulde i framtiden træde paa slangens howed/ att han med Zeua sin hustru hadde went seg sine synders forladelse aff samme ord oc tilsaftn.

Saa er det da fuld wist/att der wil fylle eet aff disse thw/hwor man predicke fast om gode gierninger/ oc lader icke Euangelium lyde der hof om Guds naade/ enthen bliffue der howmodige Phariseer aff/som sagt er/ eller oc mistrøstige Kains børn/fordi det er icke muehgt/att ett syndigt menniste/som søel retteligt til seg/oc kender sine gierninger klarlig/ skulde funde komme til hiærtens fredsommelighed/ eller lade seg fuldelig trøste aff nogen tingest/ før end han faar att høre dette Euangelium/ denne trøstelige glæde oc frøggdefulde tiende/ att Gud wil forlade hannom synden/ oc were hans wæn for sin søns Jesu Christi skyld.

Euangelium gis fold. Oc det meen Christus med disse ord/ att saadane arme syndige stackarle/som twinges/ pinnes oc plages aff Lowen oc synden/ oc søle deres egen brøst oc vfuldkommenhed/ dennom weyerfares nu det de lunge haffue bid effter/ att de høre Euangelium/huilde icke smager hyme aandelige rige det att were som det er / for den

den megle fortienste de haffue att forlade seg paa. Men desse fattige syndere som haffue lærd att kiende seg sielff/oc wilde gierne were synde quit/de tage wel emod Euangelium med alle hender/som wy oc see alle wegne vdi den helligge Euangeliste historij at skeed ex/oc synderlig trycker Lucas det wd Cap vñ. Syndige tolde re(siger han)oc den menige almow/som hørde Jesum/ de goffue Gud ret/ Men Phariseerne oc scriffteklagene forachtede Guds raad. Oc saa sagde Christus sielff Matt.ix.att han wor kommen hÿd/icke att kalde de retferdige/ men de syndige/for de sidde icke kaldet/ effterdi de wide best hwor til Euangelium duet.

De salig er den som icke lader seg forarge wdi meg.

Det siger nu Jesus besynderlig til desse S. Hanses disciple oc saadane deres lige/ som ga
be icke un høyt oc see op til det som praaler/ oc
siunes drabeligt for werden. Nu wor Chris
stus en ringe persone til siune/ fød aff ringe
foreldre/ en fattig temmermands søn (som
fold meente) oc sielff brugte han embedet
fast med/ som wy formercke paa isdernes
ord Marci vi. Icke holt han seg heller wd
nogen stort wdwortes streng hellighed/ saa
som S. Hans hadde giord/Men aad oc drack/
som det kom hannom for/gick til brullups/gil
de oc giestebud/oc wor ÿ saamaade selfaff lyg/
som nogen anden/ han brugte oc lige saa

Christus
far enfol
delig.

Tredie Søndag

etlige personer i predikembedet med seg/ De bode han oc de loffuede for all ting den indwortes aandelig hellighed oc retferdighed/ der werden oc werdsens børn kende inthet til/ oc foruden denne/forachtede den wdwortes fromhed/der Pharisæerne oc de ypperste holde meest aff/saa att der siuntes inthet paa hannom / aff det som er for werden meest achtet oc anseet/ Meneste hadde han S. Hanses/ sine gierningers/oc den hellige scrifftes widnesbyrd/at hã wor den rette Messias oc Christus/ som wensendes wor hÿd til werden.

**Thÿ skul
le hans
Christne
tro det
de icke
see.**

Thÿ siger nu Christus alle dennom att were salige/ som icke forachte hannom wdi denne lawe stat oc forachtelige person/ eblant saa mange hans forachtere/Men lade troen haffne thom der som sgnene ere døgne/ oc tro det de icke kunde see. Thÿ det haddes mel weret Gud en søye konst/oc en ringe sag/at han kunde haffue send sin søn her neder wdi en stor praalendes stat/ oc som en weldig person oc maiæstetelig herre/ oc lat hãnd praale her lige som nogen ande werdselig Konge eller Keyser/ oc end/att ingen hadde kommet nær wed hannom/Men hwor skulde da troen haffue bleff wet? Swad werdstyld hadde det weret att man hadde taget hãnom for en Konge/ der som han hadde hafft siunet med seg? Hey salige ere de som tro oc icke see/ salige ere de som annamme denne Jesum Guds oc Mariæ barn/ icke for den han siunes/Men for den han falder seg/oc
siger

siger seg at were/ oc effter Euangelij lydelse ÿ sandhed er thij han skal were dennom alle satt til en opstandelse oc ewig salighed/ der som hã bliffuer hÿne/der saa lade seg wdi hannom forarge til ett fald oc en ewig forderffuelse / saa som hÿn gode Simeon sagde Luce.ij.

Ø hvor salige ere oc skulle worde alle de som wdi denne bedrøffuelige tyd icke lade seg forarge/eller bløynes wed denne wor forffeste de Jesum/Men henge hard wed hannom med en fast Christelige troo/hwad heller det er wer den lefft eller ledt/oc bløynes der til med plat inther for menniste/att staa sin mening til om Christo/hwad heller man det skal nyde ont eller got ad/ hvor som heldst man bliffuer adspurd/eller nogen anden skiellig orsage gifuis. Saffuer Gud giffuet meg troen/ oc ieg den wil holde hoss meg sielff / oc for mennistes yndeste eller frøcht oc redsel sige det samme som de sige/emod mÿn egen samwittighed/ Oc med fram oc bløysel lader meg saa forarge vdi mÿn Herre Christo Jesu den forffestede / da maa ieg holdet til fare/ Ja wel were fuld wiss der paa/att hannom oc wil bløynes wed meg for Gudsader oc alle sine hellige Engle paa den yderste domedag. Derfor siger oc S.Pouel at wÿ bliffue retferdige for Gud/ ÿ det wÿ tro aff hiærtet/Mã der som wÿ weyerkende oc tilstaa med munden det samme som wÿ tro/da worde wÿ salige Ro.x.

Tredie Søndag

Der de ginge nu bort da begynte
Jesus att tale for almuen etc.

**Folkens
vstadi-
g-
hed**

Her loffuer oc priser nu Jesus oc saa den
ne hellige Johannem for folket/ oc stadfester
der med det widnesbyrd som han hadde baaret
om Christo/ Oc straffer almuen oc saa der hoff/
for den stigdelsghed der dennom fyl wed S.
Zans predicken/ oc vanger giffuenhed som de
lade findes y seg wed deres synder/ att de bliff
ne to lige de samme som de pleye att were/
ehwor han hadde wdraabt peniteng/ oc bedet
berede oc rydde Herren wæyen for/ Oc wore
saa med det første (som folket er nybratten)
wdlobne wd hele haabe til hannom/ oc hadde
gierne hørd hannom / Men hadde nu wend
sind fraa hannom/ lige som skylden skulde fin-
des hoff hannom/ oc han skulde were wed ett
andet mundheld end tilforn.

**Christus
loffuer
S. Zans
att hanff
widnes-
byrd ey
maa for
adles**

Chi loffuer Jesus hannom / som han.
nom oc sielfflaa macht paa for der som S.
Zans hadde Kommet y foractelse hoff almuen
paa sin persons wegne/ saa hadde mand oc for
achtet hanff handel oc predicken/ oc synderlig
hwad got han hadde tald om Jesu/ om huil/
ken mange hørde ey end gierne tale noget got.
Derfor tager Christus hannom saa hordelig y
forswaar/ oc beder dennom ey holde den gode
mand saa vstadi- / lige som S. Zans skulde
in haffne nogen anden mening om Jesu end
tilforn.

tilforn. Ocsaa / att de tørffue ey heller ansee hannom for nogen lecker eller kræsen persille sincke/ der tall folk effter munden/ smegret oc siger hwad man wil haffue sagt / saadane fins der man nog wdi herregaarde/ Men det kens der icke paa hans flæder/ att han skulde were aff de. Att det skall were saffn/ hwi de achte nu icke S. Hans lenger/ fordi han hadde ins ethet løsteliggt att sige dennom/ det de gierne hørde. Han siger dennom ocsaa/ att de torde icke achte hannom saa ringe for nogen tuiffuel maalf der de tørte wed att haffue paa hans prophetes sandhed/ Han er en sand Prophet som sandelig haffuer den sande Guds sandhed med att fare/der alle andre hellige Propheter haffue her til dags forkyndet/Oc saa meget er han yppere oc werdigere end de andre/som han haffuer en wissere oc nermere Prophetij att føre/ Thj Johannes wyste med fingre att were for syne nærwerendes til stæde/ den de andre hadde lunge tilforn forkyndet oc spaad om.

Man er den der staar screffuet
om See ieg wdsender miyn engel ec.

Det wor den siiste Prophetij som ÿ det gamle Testament wdgangen wor for Christi tilkømfelse/som lydde om dene hellige Christi forløbere S. Hås/den der skulde were den siiste Prophete oc spaamåd om dē offuerflædelige Guds naade

E IIIJ

som off

Tredie Søndag

Som oss skulde betees wdi Christo/ Ja/ som Christus sielff tilstaar/ alt fast meer end en Prophet effterdi han forkyndte icke aleneste de tilkommendes ringest / som Propheter pleyde at gisre/men wiste foldt til den mand/som stod siunlig til stæde/oc gaff med klare forstandes lige ord tilkende/hwor man skulde holde hans nom for/oc hwad man motte wente seg aff han nom. Derfor hadde Malachias saa sagt/att han skulde were en Guds Engel/det er saadåt ett sendebud aff Gud/som skulde gaa neest for denne Guds mand Jesum Christum/ oc lyse alt vrydde aff wæyen for hannō/lære foldt att kende sine synder/ oc bede demnom raade bod paa deres brøster/lige som en daarswend der gaar for sin herre/ att gisre hannom en rede wæy. Saa kom oc denne S. Hans/icke att wære for hannom/ oc loffue hans tilkommelse/ saa som de andre Propheter hadde før giord/ Men at føre hannom til stæde med seg/at han skulde haffue strax paa foden fyllendes effter seg/oc han ret for hans ansigt skulde komme/ oc der med sige / Zimmeriges rige er nu hart her hoffretter eder nu/oc tror paa Euangelium/det staar det Guds lam/ som tager werdsens synder bort.

Fierde Søndag i aduent.

Epistel

Epistelen scriffuer S. Po-
uel Apost. Philip. iiii.

Loeder eder altyd w-
di Derrē/ oc ieg siger
det end een sinde/gloe-
der eder. Eders sagt-
modighed were alle
menniske witterlig.

Derrē er noer/ werer inthet omhyg-
gelige. Men ÿ all tingest lader eders
bøne ÿ tilbed oc affbed med tagsi-
gelse bliffue skenbarlige for Gud.
Saa skal den Guds fred/ som off-
uergaar alle sind/ bewaare eders
hicerter oc eders tancker ÿ Christo
Jesu.

i Dette er aandsens frucht wdi alle retsfindi-
ge Guds børn/ att de faa en trøstig glad oc
frøgdelsud samwittighed/ aff den wis hed/ de
haffue paa Guds gynst oc naade effter Euang-
gelij lydelse/ wed troen til Jesum Christum/ oc
emeer troen woxer/ estørre denne glæde word.

¶ Sammeledes skulle oc saadane gode
E v Christus

Sierde Spndag.

Christne were dandnese oc dygdelige/ føre en
sagtmodig oc en wenlig / Kiærlig omgengelse
med alle onde oc gode/were beleffuede/oc sticke
seg effter huert mennistes sind/ saa meget som
mueligt er/att hwet kan wide att sig aff deres
fromhed.

iiij Swad saadane fröme Christne mue da icke
nyde deres fromhed/ wden (maa stee) ont aff
mange/ da er Herren/ for hwess styld de stille
seg saa frommelig/ nær til stæde/ hwilcken er
alle daarers formyndere / han kan wende all
ting til det beste.

iiij Thj skulle alle gode Christne leffue rolig
wdi troen til Gud/oc hassue ingen omsorg for
seg y noget maade/ Men wy skulle lade Gud
sørge/den wy tilhøre / thj han wil oc hassue
omhyggelighed for oss/ i. Pet. v.

v Dog skulle wy icke saa lade all ting sielff
raade/att wy skulle ey hassue wor tilflucht til
Gud/wdi althet oss paa Kommer/med hiærtens
begiæring giøre wore bønne idelig til hannom/
at han wil tilwende oss det gode/ oc fraawende
oss det onde/att wy saa annamme hans daglig
ge welgiærninger med tagnemhed.

vj Oc naar wy saa hassue tilflucht til Gud/
da wil han wist were wor trøst/oc holde oss wd
den stæde/Betager han oss icke det som oss giør
staden/ da wil han dog giffue oss det sind oc
mod/att wy skulle bliffue wel tilfreds/ at wy ey
fordi skulle mistrøste / men were trøstige oc
gladere y Jesu Christo/end wy ellers künde we
re wdaff noget creature. Luan

ÿ Aduent XXX
Euangelium scriffuer S. Hans
Euangelista Cap. i

øderne sende Prester oc Le
niter wdaff Hierusalem/
att de skulde saa adspørrie
Hans / Wdo æst du? Oc
han wor bekend oc sagde
der

Fierde Søndag.

der ickene y for/ Men han wor saa
bekend/ Jeg er ick Christus. Da
giorde de spørsmaal til hannom.
Dwad da: æstu Helias: Dan sag
de/ Det er ieg ick. æstu en Prophe
te: Dan swarede/ Ney. Thij sagde
de til hannom. Dwo æstu da: att
wij mue haffue swaar at giffue den
nom som haffue oss wdsend/ hwad
siger du om deg sielff: Dan sagde.
Jeg er en raabendes røst wdi ørc
ken/ retter Herrens wæy/ som Jesa
ias Propheete haffuer sagt. Oc desse
som wore wdsende/ wore aff Phari
seerne/ Oc de adspurde hannom oc
sagde til hannom. Dwi døber du
da: Om du æst hwerckē Christus/
oc ey Helias/ oc ey nogen Prophe
te. Dan swaarede dennom oc sag
de/ Jeg døber wdi wand/ Men den
haffuer staad mit eblant eder/ huil
ken y kende inthet til/ han er dog dē
der skal komme effter meg/ som oc
haffuer

haffuer weret for meg/ wed huilken
 ieg icke er saa werdig/ att ieg skulde
 opløse hans skotung. Dette stede ÿ
 Bethabara paa hÿn side Jordan/
 der som Johannes døbte.

At desse Hierusalem herrer sende saadan
 budstaff wd til denne Guds tæneres S.
 Hans baptist/ det gjorde de icke aff nogen ret/
 sindig god mening/ som wÿ wel formercke aff
 den hele Euangeliske historÿ / at de aff deres
 gantste hÿerte wore sandheds oc sand helig/
 heds siende/ thi elste de oc icke meer Gud oc
 Guds ord wdi S. Hans/ end wdi Jesu oc
 hans disciple/ effterdi det wor een aand oc eet
 Guds ord de bode fore med/ oc de bode lige als
 woeligen straffede deres ygudelighed/ stramp
 terÿ oc falske hellighed. Endog de søgte wel
 fast wd til hånom wdi hele haabe med det søs
 ste/ oc holde wel nogen søye tyd meget aff hån
 nom som folk er altyd nybratten/ at hwermæd
 fick wel saadan mening oc tancke om hannom/
 att han torde (maa see) were Christus/ som
 Lucas scriffuer Cap. iij. Men siden der han saa
 deres løfachtighed oc frisdelofhed til Guds
 ord/ oc han begynte at tale dennom haardeliga
 til/ oc att kalde dennom slanger / ødler oc ødles
 slæchte/ da singe de ett andet sind/ saa att de oc
 sagde hannom att haffue dieffuelstaff med att
 fare/

Jaderne
 søgte et
 te Guds
 men des
 res æte ÿ
 S. Hans

Fierde Søndag

fare/huillet Christus sielffklarlig tilkende giff
uer Mat. xi. Det samme breyer oc Jesus dennø
Johan. v. att de wilde icke un saa liden en stund
frøgde seg wdi hans liyff/ oc bleffue saa snart
fiede wed hannom/ der han icke hadde anders
ledes at sige dennom det de gierne hørde/ Men
bar widnes byrd om sandhed/ saa som hannom
wor aff Gud befaled.

Det bleff
dog Chri
sto til
ære.

Swad heller desse. oc der rørdes nu aff nogen
had oc ond willie der de alrede hadde til Jesu
(som Chrysostomus meen) att de wilde heller
vnde den ypperlig preste søn Johanni med sitt
strenge leffnet/den ære/ att han motte bleffue
holden for att were Christus/end den enfoldi
ge tæmermand Jesu/eller hwad andet der kude
were i deres tæcke. Da wor det dog sandelig aff
Guds wylffdoms bestilning/att saadane mend
stulde komme wdfraa saadane herrer/att høre
saa hellig en mands widnes byrd om den forach
telig Jesu/ bode att Johannes der med stulde
gøre sin ære fuld /oc bewise sin trost aff wdi sit
embede hoffleg oc lærd/ hør oc law/ oc alle
mand. Oc saa desse store hanser til en vorsages
lighed/at de stulde ey kunde sige/at den hellige
mand hadde widnet saadant om Jesu wdi løns
wraar for almows fold aleneste/ saa at de had
de inthet saar at wide der aff/ nu lader han den
nom bode spærret oc sielff hørret/ oc end saa tæff
telig/som Euangelisten giffuer tilkende.

Dan wor bekend /oc sagde der
ey ney for/oc han bekende saa/

Jeg

Jeg er huercken Christus/ Elias
 eller Prophete.

Han nechtede seg icke at were det han wor/
 en raabendes røst/wdi greden etc. Ofsaa wor
 han bekend/ Ja dubbelt oc magfoldelig wor
 han bekend/att han icke wor Christus/ som de
 wilde legge hānom for. Men det han siger ney
 for att were Elias/ det gior han effter den
 wrange mening som isderens skolemestere oc
 scriffteklage hadde der om/att den samme Ze/
 lias Thesbytes/ som leffde ÿ Kong Achabs
 røyd/ skulde komme igien for hyn formechtige oc
 forførelig Guds dag/det skulde were/for Chri/
 sti deres messias tilkommelse/Matt.xxviij. Eff/
 terdi de spørrie hannom da ad/ om han er den
 Elias/ da siger han ney der til med got siel/
 thi han er oc icke Elias/ han er Johannes/
 Han er icke hyn Elias/som bleff optagen ÿ den
 gloende wogn iij.Reg.ij.huilkē ey heller Ma/
 lachias tall om/ som isderne falskelig meente.
 Men det nechter han icke/ som han ey helder
 fan/ att han er ey den/ som ÿ Elias krafft oc
 aand træder fram for Messia oc den forloffue/
 de Christo/att berede hannom wæyen for/ eff/
 ter Prophetiens lydelse/Mala.iiij.att han skul/
 de wende fædernes hærter om til børnene/ oc
 de wantro om til de retferdige menniskers
 Flaaghed/saa som Gabriel Engel hadde fors/
 kyndet om hannom/sør end han bleff vndfan/
 gē ÿ moders liff/oc Christus det sielff/skadefste
 de om hannom Matt.ij. oc xvij.

Fierde Søndag

Oftaa nechtede han seg att were nogen Prophet (endog den menige almow holt hannom derfor som Mattheus scriffuer Cap. xi.) fordt det synes at haffue weret deris mening med samme spørmaal/att de wilde wide/ om han wore nogen en aff hÿne drabelige oc merckelige Propheter/ som hadde weret til y fordom syd/effter den wrange hedenste oc Pythagoriske mening/som de hadde der om/ at menniste saa skulde kunde saa til liffue igien. Der som det oc ey hadde werit igderens mening da haffuer S. Hans lige wel got stiel til at sige ney for att were en Prophet/ Thÿ hanff embede wor fast høyre end Propheterns/ som hadde weret for hannom/De forkyndede hwad tilkommens des wor/oc det som stee skulde/det som en Prophet tilhÿr/Men Johannes wÿste foldt for syne det som nærwerendes til stæde wor siunlig for alle/derfor sagde oc Christus hannom att were meer end en Prophet/oc all Prophetÿ at haffue weret waartig indtil denne S. Hans/ oc wdi hannom att taget en ende. Ja for saadã

Watt. xi sin predickens nærwerendes wißhed/siger S. Hans seg att were ingen Prophet eller spaaßmand/men en anwisere/som wiser hwer mand til den nærwerendes Christum Guds søn/ som siunlig staar til stæde/oc tilbyder seg alle menniste til ewig salighed.

Som Johannes wil nu icke bære det rÿgte att han er Christus/ eller Elias/ icke han heller wil giffue seg wd for nogen Prophet/hulcke

huilke try stycker dog wore de høyeste oc ypp
perste der de kunde tencke oc tro om hannom/
Da begiere de nu/ att han wil sielff sige den/
nom/ hwor for de skulle oc mue med rette hold
de hannom/ effterdi deres egen troo eller tanc
ke feyler dennom. Dette spurrie de hannom /
icke fordi de hadde saa ont for at wide rettelig
oc tilburlig att ære hannom/ oc at rette seg eff
ter det han saa worder dennom sigendes/ **ME**
paa det (sige de) att wy mue wide hwad wy
skulle swaare de gode herre/ som oss hassue hÿd
forsticket/ att wy kunde rÿgte wort ærende tro
lig. Thÿ stinger han oc det icke vnder stoel/ el
ler bæer der dylssmaal paa / han staar obenbar
lig til hwad han er for enn/ oc siger.

**Jeg er en raabendes rÿst wdi ðre
ken/ retter Derrens wæy etc.**

Saa som denne Christi tro mand Johan
nes hassuer nu lagt seg fraa det han kende seg
icke att were/ saa bekender han seg oc att were
det han ÿ sandhed wor/ Oc ey andet naffn eller
titel han tager seg til/ end denne/ **Jeg er** (siger
han) en raabendes rÿst. See han tager seg icke
Christi werdighed til/ icke heller nogen Pro
phetiske ære/ men han faldet seg inthet andet
end en blot rÿst. Oc med det samme gÿr han
Guds ord oc der hellige predickembede en stor
werdig hÿrtyd/ att det siunes icke en thom oc
blot rÿst/ det er dog det lysendes lys/ som skr

Quad
predick
embedet
er och has
uer paa
seg.

Sierde Søndag

ner offuer alt/wed huildet man beredes til all
fuldkommenhed. Thij kallede oc Christus sielf
hannom en lysfende oc brennende lichte/Jo. v.
oc Guds engel sagde/ att han skulde berede
Zerren ett fuldkommet folck Luce. j. Nu wil io
S. Hans icke nechte det Jesus Guds søn oc
den hellige Gabriel engel betrahe/men han hel
ler wdlegger maaden/hworledis han saa lyste
oc brende oc beridde folcket til fuldkommenhed
for Gud/att det wor altsammen aff det hellige
ord han far med wdi denne samme sin lydend
des røst.

Det er en
røst.

Oc med desse samme ord hassuer den aller
helligste Johannes lærd off/ icke alene hwad
han wor/men han hassuer oc lærd off(oc Jesu
ias for hannom) hworledes en Christen predic
tere skal oc bære att were sticket/ bode paa sin
egen persons oc sin Christelige lærdoms weg
ne/først skal han were en røst/han skal icke gaa
ordeløss heden for seg sielff / som hüne dome
herrer/oc lade all ting fare for seg sielff / lige
som det wil/ Ja lige som hüne stomme hunde/
der Jesai. tall om Cap. lvi. som kunde huerckē
gøs eller bide/men ligge oc tage seg leddi till/
sløme oc fylde seg/ oc kunde dog aldrig worde
fulde. Han skal hassue mund att tale med/ oc
loffue det som er loff werd/ oc laste hwad som
straffeligt er.

Raaben
des.

Der næst skal han oc were en raabendes røst/
han skal hassue mod der til oc ey were red/ han
skal icke stinge seg neder y wraar/oc tale y skul
aller løndom/werden er kiecken oc fidel/ oc wil
inge/

ingeledes høre sin brøst/ men were aldels v
 straffet/ straffes hū da tager hun det til mistye
 ke/truer oc hader sine straffere / Derfor hører
 der oc saadant ett frit dristigt hiærte til/ som
 kan forachte hennes trusel oc forfyllelse/ th
 Gud wil dog icke tiye med oss / eller stinge sin
 straff vnder stoel for vor wredes skyld/ Men
 beder stige høyt op paa ett berg/hwo som skal
 predicke Euangelium/ heff op (siger han) dyn
 røst aff all macht/du som hoffuer Guds ord at
 forkynde/Jesa. xl. Oc Jesa. lviij. Raab wdaff
 heel strube (siger han) oc wer ey stille/ stød ÿ/
 lige som wdi basone/ oc siger mit fold^d deres
 misgierninger/oc forkynd Jacobs huss deres
 synder.

Det tredie er dette/at han icke skal achte eller
 see til personer/ enthen sige minde eller meer
 for wild eller wenstaff/ for acht eller ære/ for
 nytte eller profite/ Men han skal aff how oc
 hiærte leffue wdi ørcken med S. Zans/ inthet
 andet begiære end som han gjorde/lade seg nø
 ye med hylde oc fylde/ oc end med ringere end
 gres hopper oc wilt hommig/ oc fiertel aff Cas
 mels haar om Gud wilde end saa sparkigen for
 see hannom. Oc som han gjorde fryt vnder aas
 ben himmel wdi ørcken sige sin sandhed for alle
 le/oc huercken stone den rige eller den fattige/
 meer end han gjorde/ Oc ansee inthet andet
 end Guds ære oc mennisters welfart.

Admere forklare oc S. Zanses ord/hwors
 dan en Christelig prediken skal were/ som oc
 den stad Jesaie. xl. der Johannes haffuer wd

Fierde Søndag

draget sine ord/ fuldkommeligre indholder/
saa lydendes/Rydder Hertens wæy wdi gres/
ken/ retter wor Gud steyen vde paa heden.
Først er dette det enigste ærende som Christus
Guds søn haffuer saat alle sine forløbere oc eff/
terfømere att røchte/ att de alle skulle predicke
hanss Euangelium/ oc bære widnesbyrd om
hannom/oc forkynde saadan en god Hertens oc
Guds tilkommelse/der hwer kan fare wel wd/
aff/ att man maa wide att søge trøst oc wel/
fart wdi hannom/ oc icke y seg sielss eller y nos/
get andet.

Dette widnesbyrd om Christo skal oc icke
saa stundes wdi wraar/oc lykkes inden dørrē/
eller predicke wdi den iødeste synagoga/ saa
som det stede med Moses Low/Men y gresken
vde vnder aabē himmel for alle menniste/ der
som hwer mand kan paa alle sider komme til/
oc høret. Saa att den prediken skal wære saa
almindelig for alle/som solens skin er alminde/
ligt for alle/ Thj bad Jesus sine predikere
gaa wd offuer all verden/oc predicke aabenba/
re for alle creaturer/oc S. Pouel siger/at Gud
wll gierne hafue alle mēniste til sandheds wes/
yerkendelse/att hwer maa lære at kende denne
gode Herre/oc wdi hannō worde salige i. Tim.
ij. Ja den Prophetij oc den S. Hanses predic/
ken wdi gresken/wor oc alt en figure til/at Euā/
gelium om den Herre stulde med tiden wendes
fraa Hierusalem oc andre opbygde stæder der
som iøder wdi bode/ huilke her til dags alene
wore

wore regnede for ett Guds foldc̄ oc skulde kom
me til hedningene/ som siuntes inthet att were
folk/ men en biſter wdgr̄c̄.

Effterdi det er da ſaadan en Herre/ſom icke
maa lide noget vrent/ eller noget vrydde ÿ
wæyen for ſeg/da biydes off att rydde wæyen
for hannom/att wÿ icke ſielff forhindre hanſſ
framgang til off/eller hanſſ bliffuelſſe hoſſ off/
att wÿ førſt forwaare off for ett løſſt ſyndigt
offuergiffuet leſſnet/der Chriſtus icke kan for
enes med Gal.v. Der neſt ſtulle wÿ oc tage
off nøyeſt waare for de howmodige tanck̄er/
der kunde fødes wdi off/ paa hvad retferdige
heds gierning der kan ſiunes wdi off/att wÿ ey
lade off noget for wel tycke der wdaff/ thÿ det
er det allerſtørſte vrydde/ ſom meeſt kan for/
hindre den Herres Jeſu Chriſti framferd hoſſ
off/ſom Paulus oc ſiger Gal. v.att de ere falds
ne fraa naaden oc ere Chriſto fremmede wed/
ſom forwente ſeg nogen retferdighed wdi nos
gre gierninger/ end de der ere de aller beſte/
hulke Gud ſielff haſſuer befalet at giøre.Men
wÿ ſtulle wdrydde alle ſaadane egē helligheds
oc retferdigheds tãck̄er oc meninger / ocgaa in
derlig ind til off ſielff/oc kede off ydmygelig for
uwerdige ſynderer ſom wÿ ere effter den almin
delig predick̄en Gud haſſuer bedet forkyndet
for alle Jeſa. xl. Alle mēniſſe ere ic̄un lige ſom
eet høſ/oc all menniſſens fromhed er ic̄un li
ge ſom et blomſter vde paa marck̄ē/høet tyrck̄
uer/blomſteret wiſner oc falder aff etc. Det er

Swad
Det er at
rydde
wæyen
for Her
ren.

Fierde Søndag

den prijs Gud giffuer menniskelige kreffter/ oc alt det de formue. Paa det siste/ naar wý da aff Guds naade kunde kende wor egen uwerdighed oc store synder/ att wý da forwaare oss for mistrøstighed att wý falde icke ý mis haab/ ths den stiller io wisselig saa Gud/ oc wed Guds naade wdi Christo.

Ja alt dette her meente Jesaias med desse ord (der há talde om den raabedes røst) at alle daler skulde fyldes op/ oc alle bierge oc flepper skulde nedsendes oc bliffue lawe/ det kraagede skulde rettes/ oc det knuderwurdne slættes/ oc saa skulde Herrés herlighed aabebare betees. De howmodige sielshellige skulde ydmyge seg/ oc lade det store helligheds mod falde/ oc holde minde aff seg sielff. De syndige hærter/ som mistrøste wdi seg/ skulde rette seg op wed Christum/ oc saa mod aff det hellige Euangelio til synders forladelse. Hýne wrangwillige kraagede oc knuderwurdne/ Gud vlydige menniske/ skulde saa ett andet sind/ lade seg bugne oc bønne/ hørffle oc slætte/ bliffue Gud fylachtige oc stikke seg effter hanss vnderwising oc gode raad.

Oc naar wý saa haffue ryddet wdaff wayen hwad som saaledes kunde forhindre/ oc den gode Herre er kommen off saa nær/ att han aff en fremmede weldig Herre oc Gud er bleffuen wor Gud / som off mon wille were saa god/ att han naadeligen wil annamme oss/ oc forlade oss alle framfarne brøde. Da skulle wý

**Sand pe
situng**

wÿ siden sticke oss saa gudeligen oc tilbÿrligÿ/
att han kan komme wed att huse med oss / wÿ
stulle wandre en anden wæy end wÿ haffue sør
wandret/døde det onde gamle menniste/oc wd
feye den hanss gamle surdey / som sidder wd
oss/giøre aandens fruchter/ oc forlade sigd/
sens gierninger/fly ont oc giøre got/ oc ÿ alle
maade riæne Gud wed Jesum Christum/med
ett nytt reent leffnet/wd aff en sand Christelig
troo.

Oc de wdsendte wore aff Phariseer
ne/oc de sagde/hwi døber du da: 2c

Her giffuer nu Euangelistē rettelig tilkende
hwad for mend desse wore/ som hadde denne
handel med S. Hans den hellige døbere/ med
tigelige nog til siune for folck/thÿ de wore prester
oc Leuiter aff det pharisaiste partÿ / siger
han. Men hwor ygudelige oc hwor forgiff/
telige de wore wdaff hiærtet/ er wel forstan/
digt her paa / att nu Johannes haffuer sagt
dennom wdaff denne gode Herre / som her
skal were for honde/ oc seg att were hanss røst
oc hanss predickere/de dog huercken spørre no
get om denne samme Herre/eller begiære at hø
re den predickē om hannom/ eller att wide
hworledes de stulle berede hannom wæyen
for. Men de lade seg fortørne paa hannom/ oc
saa got som sendes paa hannom/ at effterdi hÿ
hwerckē giffuer seg wd for Christus/Ælias el/
ler nogen Prophete/han saa tager seg predick/
S iij embedet

Fierde Søndag.

embedet til/oc begynder saadant nyt fund med Daaben/foruden clercheriens befaling oc adspørelse aff Hierusalem/ oc tal dēnom end fuld skarpeligen til /saa wel som de andre. Ja det er de menniste der Jesus bad off forwaare off for Mat. x. oc at wÿ skulde were siulde som slanger oc enfoldige som duer/Man lesmer ey saa fast med en hugorm att han troer nogen / men flyer strax han seer eller hører fold/ Man hader oc icke en due saa meget att hun enthen hugger eller byder/men aleneste flyer hun/ om hun kan. Johannes swarede dennom.

Jeg døber ÿ wand / Men den haffuer staad eblant eder etc

Her maa man see/hwor denne hellige Johannes wor det gantste wel werd/ att Jesus skulde rose hannom aff sin fasthed oc stadighed de huercken kunde locke eller true hannom til att sige andet end som han før hadde sagt/ eller att han ey endnu skulde bære widnesbyrd om den samme sandhed/som han tilforn hadde om Jesu Christo weret bekend/ oc tal dennom endnu saa haardeligē til/som noget tyd tilforn oc kalder dennom wanwittige mend/ huilcke inthet kende til deres egen Christum/ huilcken alt tilforn wor fød ett menniste/før end ieg begynte enthen att predicke eller att døbe/ wil han sige/han wilde dog at ieg skulde saa gisre bannom wæyen noget ryddere oc religre for/
att

att han des bedre morte staa til troendes hoff
 eder/ endog han er saa werdig en person/ at ieg
 kendes meg vwerdig til at giøre hannom den
 ringeste tiænste/ wore det ey ander/ end att dra
 ge hanss skoo wdaff eller att løse hanss skotuen/
 ge. Ja den samme skal med derte samme embe
 de komme effter meg/ oc spørre eder lige saa
 lidet der ad/ som ieg haffuer giord / han skal
 wel anderledes støde wdi/ oc ydermere bewise
 sig/ end ieg haffuer giord.

Zule Dag.
 Epistelen scriffuer Aposte-
 len til de Debreer Cap j.

Fsterdi att Gud had-
 dey fordom tyd off-
 te oc mäge lunde tald
 til forfædrene wed
 Propheter/ haffuer
 han nu y desse siste
 dage tald til oss wed sønnen/ huilke
 han haffuer satt til en arffuing off-
 uer alle ting/ wed huilcken han oc
 haffuer berid all verden. Huilcken

f v (effterdi

Jule dag

(effterdi han er hanss herligheds
skyn/oc hanss werelses ieffnlige/ oc
boer alle ting med sitt weldige ord/
Oc haffuer wdrenset synden y off
wed seg sielff) seg haffuer da sat wed
den høgge Maiestats side op y høg-
yelsen. Oc er bleffuen saa meget be-
dre end Englene/ saa meget ypperli-
gre naffn/ som han haffuer erffuet
offuer dennom. Thj til huilken aff
Englene haffuer han noger tyd
sagt: Du æst myn søn/ idag føde
ieg deg.

i Gud hadde lenge giffuet sin Kiærlighed
emod denne werdē til kende/oc synderlig emod
isderne/att han saa idelig wdsende sine Pro-
pheter/ oc wed dennom kundgiorde sin me-
ning saa mangelunde / wdi mœrcke figurer/
siunlige aabenbarlige/ oc klare wdtrychte ord.
ij Siden giorde Gud end større welgierning/
att han sende hÿd sin egen søn/ en sand Gud/
wed hwilken han hadde skabt alle ting/ oc
giorde hannom til ett menniste/off y alle maas-
de (dog wden synd) lig/ saa som han sør wor
Gud aldels lig.

iiij Oc det skede y de siste dage/att wy endes
lig wdi hannom skulde lære oc wde Guds sind
oc willie/oc ey forsøme oss med den tancke/ att
wy wilde fortøffue effter nogen anden/ der off
skulde føre wdi rette weye / som isderne endnu
fast fortøffue.

iiij Saa er da wor Christus icke alene off/
uer Propheter oc alle menniste/ men ocsaa off/
uer alle Engle/ som scriffen wdwiser / ocsaa
hansse eget naffn/at were mennistene en god
Gud/ til en ewig forløsning.

Euangelium scriffuer S.
Lucas Euangelista
Capit ij.

Keyser

Zule dag.

Kyser Augustus lod wdgaa en befalning/ att alt iorderig skulde bescriffues Oc den samme bescriffuel se bleff den Förste/der Cirenus wor Cäds herre vdi Syria/ oc alle mand soer heden

heden att lade seg bescriffue / huer til
 sin stad. Der reyste Joseph oc op aff
 Galilea wdaff den stad Nazareth /
 indi Jødeland til den Davids stad /
 som heder Bethlehem / fordi han
 wor aff Davids huss oc slecht /
 att lade seg bescriffue / med Maria
 som wor hannom en troloffuet hu-
 stru / som da ridde til barsel. Da
 gaff det seg saa / som de wore der /
 kom hennes tyd / att hun skulde fød-
 de. Oc hun fødte sin førstborne
 søn / oc swøbte hannom i klude / oc
 lagde hannom nedder i en krybbe /
 for de hadde icke andet rom wd
 herberget. Oc der wore hiurder i
 den samme eghn / som hiolde wage
 oc hadde waaretegt paa deres hiord
 om natten. Oc see Derrens Engel
 trobde fram for dennom / oc Der-
 rens herlige klarhed omblinckrede
 dennom / oc de bleffue gantske saare
 redde. Oc Engelen sagde til dennom /
 Gader

Jule dag

Lader eder icke forføeres / thij see ieg
gicædelig forkynder eder en stor glæ
de / som skal weyerfares det meni
ge folck / fordi eder er idag fød en
frelser / som er den Herre Chri
stus wdi en Davids stad. Oc dette
skulle y hæffue for ett tege / at y skul
le finde et spæet barn swøbt y klude /
oc lagt y en krubbe. Oc strax wor
der hoss Engelen en stor haab aff
det himmelske herstæff / de loffuede
Gud oc sagde / ære wære Gud op y
høvelsen / oc fred paa iordē / oc men
nistene en god behagelighed.

Denne skatscriffuelse hæffuer for denne tyd
icke werit wonlig oc giengse wdi Jødelæd /
for Jøderne pleyede alltyd / siden de wore wd /
komne aff Egipten / att were ett frytt folck / oc
wore won at hæffue deres egen rettere oc Kon
ge wdaff deres eget blod. Nu hadde de nyligen
møst den frihed / saa att Romenerne hadde off
verweldet dennom / oc wundet dennom land oc
rige fraa / Derfor lod nu Augustus / den an
den Romeste Keyser / tilbyde / oc gaff befæl
uing wd / att man skulde lade bescriffue alle læd
oc riger /

oc riger/som kende seg de Romere at were wondergiffne/oc achtede saa att tage en aarlig stat aff alle effter hwer mands formue. Oc lige paa den samme tyd/som isderne saa ligge aller meest vnderwongde aff hedningene/oc ere nu bleffne til idele trælle oc vfrø tianere/saa Kommer deres forloffuede Christus/ oc alles wor forlosere/oc lader seg søde ett menniste wdaff samme trelle/ÿ armød oc fattigdom/ oc betegner der med sitt aandelige rige / huilket han Kommer at wille opbygge med en ewig forlossning oc en aandelig frihed wdi alle retsindige isder oc sande Guds wdwolde/saa att dennom skal saaledes rundeligen weyerlegges den deres wdwortes trældom oc legomlige modgåg. Suiiken Gud oc saa tager her/oc bruger for ett middel til denne hellige sødsel/hwad skulle elers haflue Kommet den hellige moder wdi sin yderste tyd fraa hwss heden til Bethlehem/der som Christus skulde io sødes/ effter prophetis ens lydelse Michæe.v.

Oc dette er sagen/hui Lucas saa merckeligē forklarar om det werdslige regiment / huorledes det da stod for isderne. De hadde en fast propheti wdaff den hellige patriarch Jacob Gen xlix. At den Kongelige spyr oc myndige regiment skulde icke wendes dennō plat fraa/sør end Silo hyn rette Messias Kome. Saa wor det oc meningen/att wed den tyd skulde oc ophøre deres regiment/ saa at de skulle hwerckē beholde Kogerige/eller lenger haflue Koger aff Juda

Sagen
hui Lucas
tal om dēne
bescreff
uelse.

Jule dag

Nu saa Lucas oc fornam det wel/der han screff
dēne historij/ at isderne nødet wilde tage tro/
ned paa Jesum/ehwor weldig hā hadde bewist
seg y ord oc gierninger/att de ey dog wilde tage
hānom for den Silo/der Jacob hadde tald om
oc de framsfarne fædre lenge hadde lid effter.
Men bidde fast(som de endnu gisre)effter saa/
dan en/som motte komme med ett større siun/
end denne hadde paa seg. Saa kommer nu Lu/
cas her/oc twinger dennom haardeligen/oc be/
wiset det kraffteligen/att tiden er kommen / de
mue lede effter personen/ han maa bewise seg
sielff hwo han er/hwer maa see for syne/ att is/
derne ere vndertrychte/den Romeste Keyser er
bleffuen deres weldige herre/ de kunde ey sielff
andet sige/thij han raader oc regerer offuer
dennom/ fætter oc plagger dennom/lige som
hannom sielff løster.

Oc end det meer er/ der maa ey nogen aff
deres eget folk bliffue betroet til att were en vn/
derhøwizmand y landet/ Men Cirenus(siger
Lucas) wor Landsherre paa den tyd/y Syria
en Zedning saa wel som Keyser Augustus. Nu
wor isdeland en part aff det rige Syria lige
som Siæland eller Gutland kan regnes vnder
Danmarks krone. Der de wore wdi det Babil/
loniste fengsel vnder Caldecrne/ da hadde de
end her oc der mange ypperlige høwizmend
aff deres egne/der wore Jechonias/ Zorobabel
Mardocheus/Daniel etc. De hadde oc Prophe/
ter de der loffuede dēnom att komme wdi deres
stat

stat igien/som wore Jeremias/Ezechiel/Daniel/Sageus oc Zacharias. Nu hadde Malachias weret deres sijte Prophete/saa att de hwerc kē hadde/oc ey dennō loffuedes at de skuldefaa flere/at de wel motte haffue taget der paa med hender/att Messias enthen wor kommen/ eller skulde io icke lenge røffue/effterdi det hadde nu staad med dennom wed xxx. aar langt/oc rod/des plat ingen boed paa/ men bleff io lengs oc werre.

Da reyste Joseph oc op aff Galilea med Maria sin troloffuede hustru etc.

Endog desse Jesu forelderne wore maadelige rige/aff søye stat/oc lidet affholdne for werden/da wore de dog meget gudfrøchtige/ ærlige/oc bode Gud oc menniske lydige for. Oc syn derlig wor det en stor dygd aff denne ærlige Jomffru Maria/at hun ridde saa fremmerlig til barsel/oc gick saa nær paa fallende fode / oc hadde (maa stee) icke end mange de hun kunde befale huset/hun stod dog op/ oc gjorde sin fixere husherre selfst aff saa lang en wæy/emelom Nazareth oc Bethlehē/oc wdi all den fremmede egn skul sin høytilige Jøfruelige ære/ oc bæ den mening oc røchte aff hwerc/at rede til barsel wed Joseph effter naturligt laab/lige sō en anden quinde. Ja endog hun wiste wel at den reyse kunde icke gøres wden stor ymage/

Jesu foreldres fromh.

Jule dag.

dog tager hun seg den gierne til / att hun maa were sin fixere hus bonde fylafftig / oc werdsens høffdinge paa Guds wegne hørsom. Oc det indgaff henne den samme Helligaand / som låg tyd før hadde ved Propheten tald om denne Guds første Christo / oc alrede hadde berid hannom en hellig mandom y hennes Jomfrus lig lyff / oc wilde nu lade gaa for seg / som han hadde loffuet / at han Guds søn Christus skulde fødes wdi Bethlehem.

Da fødte hun sin førstefødde søn / oc swøbte hannom y Klude.

Dette er historien hworiedes denne hellige fødsel er tilgaan / Men hwo giffuer oss saa forstandigt oc saa optend ett herte / att wy hene muc werdelig nog kunde besinde oc betrachte. Ah Herre Gud / hwor ensoldig gier han denne sin dyre oc ypperlige gierning her paa iorden / den alle Engle holde saa gaarste meget aff op y himmelen. Her kommer det unge quinfolt **MARJA** / en aff de ringeste borgerste y den hele by Nazareth / med sin temmermand Joseph / hun achtet aff ingen / for ingen fornemer noget til de dyre skatt der hu haffuer med atfare hun tiyer oc stille / hun holder icke saare meget aff seg sielff derfor / men achter seg for den allerringeste / Her wandrer hun den lange reyse med sin Joseph / endog man haffuer skid saare lidet om henne paa wæyen / der som hun wel hadde weret werd att føre paa idele guldwogne / oc alle Fruer oc jomfruer som

(som da leffde saa fræselig) hadde weret hennes byløberste oc giord henne tænste. Ney saa aldels vligelig gaar det til/ Saadanne werds sens børn sidde høyt oc lade seg tiæne/ Men dene Guds benedide moder Maria gaar (maa stee) til foeds wdi fuld oc frost/ med ett vlet quinneliff.

Ja der de hadde nu eend reysen/ oc wore Komne til herberg indi Bethlehem/ See hwor saare achter man dennom/ gode Kammere stos de alt luchte indtil de Komme/ der siuntes att haffue pongen fuld/ Men Josefs Klæder wÿs de wel wd/ hwor han skulde bliffue med sÿn hustru/ stolden wor dennom god nog/ der motte de ligge wdi stand oc skidne straa/ wdi fuld den med de vstiellige creaturer der hÿne store hantser de største Guds fiende sidde øffuerst til bords wdi ypperlige mag/æde/dricke oc flapampe/ oc haffue alt det deres syndige legom begierer. Men hwo tendæer noget paa Maria/ denne onge barselquinde/ oc er hennes første/ hun er her ÿ fremmede land/ oc maa stee tendæte her mindst paa att hun skulde fød sit barn paa denne reyse/ thy hadde hun oc ey forseet seg med det hun skulde paaholde / der ligger hun alene gode mÿ (som troligt er) ÿ mørcke/ mit om nattetyder/ haffuer huercken ild eller liys/ den medynd man haffuer naturligen / oc pleyer almindelig att bewise saadane / e/ hwor fattige eller fremmede de Kunde were/ fornam Maria inthet aff / den gode hustru ÿ huset haffuer saa meget att tage waare

Juledag.

med sine rige drockne gieste/ att hun kan icke
saa stunde till att tencke eller tage waare paa
henne/ey saa meget/at hun hadde seet en sinde
til henne/weret hoff henne y sin barnesødel/ta
get hennes barn/oc lagt det fraa henne/eller oc
kast nogle gamle Klude til henne/att swøbe sitt
barn wdi.

Men Maria motte alt tage hwad hun had
de sielff/icke Josefs huse (som de liuffue henne
paa y Aken) men howetklæde eller forklæde/
eller hwad hun ellers kunde plondre sammen/
maa stee/det hun icke altho wel kunde ombaa/
ret. Der swøbte hun hannom sielff/ sielff lagde
hun hānom neder/oc huetcken trow eller wug/
ge eller noget andet hun kunde faa/ det hun
kunde maglig bruge det salige barn til tæenste
Men en Krybbe fand hun der y stolden for seg/
der lagde hun hannom wdi. Oc hwad vinage
henne der gaffs/bode aff barnet/oc hennes ege
naturlig frøbelighed/det kan mā wel tencke/
thj endog hun wor sandelig welsignet for an
dre/ia alle andre quinde/da wor hun dog ny/
lig bleffuen en barnemoder/oc en moder til saa
dant ett barn / som wilde bode y sin sødsel oc
alle sine wilkor were andre menniste lyg / saa
meget som det kunde stee forudē synd/ Oc hun
dog hadde ingen tæenste/ wden hwad tæenste
Joseph sømide/oc han kunde giøre henne.

Oc blindhed offuer all blindhed/Oc hwad en
bister mørck maa paa den tyd haffue weret off
uer Bethlehem/att hun haffuer lysset hoff seg/
oc kan

oc kan icke seet. O hwor giffuer Gud her med tilfende/ hwor aldels han forachter dene praalende werden/ att her maa ingen were saa werdig aff alle de mange forsuffede meniste y kig oc blod/ der maa gigre dette hellige Guds barn eller barnsens Moder den aller ringeste trænste. See saa berøchter Christus denne werden/ alt før end han kan siget med ord/ at were wāwittig oc blind y alle de ærende der Gud røre paa/ Det er werdsens wýsdom oc Flaaghed/ fríj willie oc naturlige liýs/ macht/ Krafft oc formæ til noget det Gud dømer for got at were. Er da werden saa blind/ oc wil io bliffue blind/ saa were seg fast blind/ Gud wil der offuer gigre henne end en større skam.

Till Høymesse.

Der wore húrder y den samme eghn/ oc see Derrens Engel trod de fram etc.

Hør hwor S. Lucas praaler med dette styck/ Se/ See (siger han) See See/ her skaltu formere se noget sielsunt/ wille de werdslige saa gierne were wanwittige/ oc y deres blindhed forachte Gud/ han kan wel forachte dennom lige sameledes igien/ der Himmelske liýs det de werdslike wýse lucke syne wed/ oc wille icke see/ der lader Gud skine oc blindre for fattige wanwittige húrder wde paa aaben marc. M

Jule dag.

hwor sidder Gud høyt oc seer dybt/ sin guds/
doms wjs hed skul han for hyne dynckel laage
oc sielffwise/bode y Hierusalem Berhlehem oc
andre stæder/bispe/præster oc leuiter/ scrift/
Flaage oc høye clerche/ borgemeister oc raad/
herrer oc først/med alt det der høyt er/ oc
noget anseendes for denne verden. Her gaa
desse fattige paltue hiurder vde vnder aaben
himmel/ de skulle nu alene were den naade wer
de for alle andre. Maa man icke forfæles wed
saadane græselige oc forferlige Guds londo/
me/ att han saa haanltgen forachter det som
høyt er for dene verden/ Oc kaager saa dybt
neder til det som nederligt oc lawt er/ det som
plat inthet siunes/saa haffuer han altyd giord
saa gyst han oc endnu/han sider offuer Cheru/
bim/ oc seer indi affgrunden/ som propheten
siger.

Lader eder icke forføere / thij see
ieg forkynder eder en stor glæde.

Engelen
er dē fyr
ste Luā/
gelist.

Saa som Gud hadde offre tilforn/ fyr end
nu dette hellige barn er bleffuet fød wed seg
sielff oc wed sine Zimmelfte sendebude adskil/
lige maade forkyndet denne glædelige fødsel.
Saa lader han oc nu siden den Zimmelfte Her
re oc Konge er kommen y ligdet / oc ligger saa
vtfendelig/sin himmelfte Engel were hans fyr
ste Luangelist/som skal predicke den store him
melfte naade/ som er saa lønlig/ oc ligger saa
saare skuld/paa det att wy oc skulde end gyste
noget

noget for det hellige oc hederlige buds skyld/
oc saa meget dess snarre tro det wy huer den see
finde eller føle.

Oc fordi wy ere saa gantste wanwittige oc
blinde/oc befengde med saa groff vforstandig/
hed/y denne oc andre saadane Guds sager/ att
wy sidde y saa bistert mørck oc molm /att wy
inthe kunde see her aff/der som man wilde end
meget wise off det. Thj bewiser Gud off end
større naade/ oc gjør saa offuerflødelig wel
emod off/att han lader den himmelske Euange
lijst føre lysset med seg/ att see wed y saadan en
bistert mørck nat. Ja for sin egen skyld førde
Engelen icke lysset med seg/ thj hānom skiner
altyd en ewig dag foruden nogē nat / men hiur
derne/som waagede om natten (siger Lucas)
dennom ia dennom offuer oc omfīnde Guds
herlighed oc lysfende Klarhed. Det er den anden
ære Gud gjør desse hiurder.

Oc er lin
sende for
wy ere
mørck.

Den tredie ære oc glæde gjør Gud dennom/
med de ord oc glædelige tiende han lader nu
kundgiøre for dennō. Først betager han dennō
den frøcht oc redsel dennom paakom/aff saada
ne ywanlige himmelske siun/som det oc wist er
en inderlig indscreffuen nature y alle menniste/
aff synden oc den syndige samwittighed off fyl/
at all wor nature frøchter for Gud/oc forfæles
wed Guds nærwerelse/naar hun ellers den for
nemmer/ wore det ey wden med et rustende oc
rørende løw. Thj begynder denne himmelske
predicere først der paa/werer icke redde/siger

G iij

han

Jule dag

han/ Jeg er icke hvd kommen att forfære eder
men at sige eder de tiende/der y skulle faa trost
oc mod aff att synden / døden/ dieflen/ med al
thet eder wor ræligt oc forfærligt/ det skal
nu altsammen haffue en ende oc affgand. Wil
le y da wide hueden det kommer? Oc hwem y
nuue tacke derfor? Det er fordi.

Eder er idag fød en frelsere. See wed denne
skulle menniste nu vndgaa alt ont / oc bliffue
Guds benedide børn / Menniste wore y først
ningen forsømelige/ oc sowe seg med alt deres
signilde for/ att de forsowe seg emod Guds
ord oc bud/ oc lydde den gamle siende/ da for
kaste de den oprindelige act oc gynst de hadde
hoff Gud aff første skabning. See Sec/ Ja see
seg wist nu til/ att de dwe nu bedre til att tage
emod denne naade dennom paa ny tilbydes
igien wdi denne deres forløfere oc frelsere Chrl
sto/ end de da dwede til att beholden/ Ja her
høret nu nøye tilseende til / forsømes det nu/
da er her ingen ydermere raad eller redning.

O hwor er det off ett saligt Euangelium
oc en vsielig glæde/ at off maa staa saadan naa
de tilfangs / att Gud wil formilde siin dom/
oc lade naaden haffue rom / oc haffuer nu lat
Gud bliffue ett helligt oc vstyldigt menniste/
paa det att wy vhelliche oc styldige motte wor
de med hānom hellige oc syndeløse Guds børn
Oc att wy mue wide hwor wyt denne naade
skal wdbredes/ oc hwor vforstyldet hun off
skal meddeles/da forkynder han den icke nogre
faa

faa isder/eller isderne alle/oc lader hedninge/
ne were der wden for/men det menige foldt/is/
der oc hedninge alle/ Christus er alles wor
stenck oc gaffue/ ehwor onde oc vguelige wy
ere/da mue wy wdi hānom bliffue frelse oc frj/
det wor hans ærende hyd/ att forløse syndige
menniste.

Thj siger oc Engelen oss/att han icke er for
sin egen skyld byd Kommen/ men eder/eder er
han fød/ som Jesaias Prophet for hannom
hadde sagt Capit.ix. Offer fød ett barn / oc off
er giffuen en søn/ ellers wore det off til en søye
glæde/ att Jesus hadde bleffuet fød/ det han
hadde end weret meer end Christus/ naar wy
skulde inthet gaffn haaffd der wdaff/ Men her
wdi ligger Luāgelq krafft/att hā er fød off til
gode oc glæde/der wdaff hēter troē sin trøst/at
wy mue nyde hannom/ som wort eget gods/
att han hører off til med althet wdi hannom
er/att han er wor/ oc wy ere hans/att han med
sin rene oc hellige fødsel haaffuer renset wor v
rene fødsel/ Ja han med sitt retferdige leffnet
oc dygdelige giærninger / oc sin endelige hel
lige død haaffuer giord off reckelige oc wel beha
gelige for Gud/hwad heller wy leffue eller dō/
att wy bode leffuende oc dōde skulle høre han
nom til. Oc her ligger den største macht paa/
att wy mue wide/ ey alene hwad steed er/ men
hwarfor det er steed/ den tro som aff det wid/
staff skæbes wdi oss / er oc kaldes med stiel en
ret Christelige troo/ huilken off gior til frj

Offer
han fød
oc giffue

Juledag

Christne/til Christi brødre oc søstre/ oc til ewige Guds børn med hannom/der som ellers det historiske widstaaff hiolpe oss plat inthet / meer end det hielper diefflene / de der best wide hworledes alting er tilgaad her med/ oc dennø ey skal der aff worde des bedre.

Den Zere
re Christi
stus.

Endelig gjør Engelen klart forstiel paa det te barn/giffuer hannom naffn oc siger/att han er Christus en herre/ Att de ey skulle lade seg fortørne eller forarge aff den arme enfoldige personlighed oc vslige wiltor som hannom nu fylle/de skulle wide/at der stiules noget andet vnder den forachtelige form/ end hwermænd kan see/ehwor fattig en træl han siunes/han er dog en Zerre/ saa som det skal med tyden lære seg sielff. Jæc er han helder nogen ringe werd/ sens herre/ Men han er Christus en Konge/ hwes rige skal were vendeligt/som Propheterne hadde sagt. Oc paa det att der io skal ingen twiffuelsmaal were paa wdi nogen maade/ da er hã fød (siger Engelen) aff Dauids ætt/ effter som hannø wor loffuet ij. Sa. vii. der maa man finde hannom eblant Dauids affcome/ Oc til med y den Dauids stad Bethlehem/ lige der som det andet Guds ord lydde Michæ. v. att Christus skulde fødes.

Oc dette skal were eder ett tegen
y skulle finde barnet etc.

wisse tes
gen paa
barnet.

Saa som den hellige Engel hæffuer nu for
fyndet

Til Døymesse XLVI

Kyndet hiurderne gode tiende om dette salige barn/saa wiser han dennom oc til det samme aleneste/ oc betegner dennom huercken fader eller moder/men han betegner dennom barnet sielff/thij menniskens salighed laa plat allene/ste paa det samme barn. Saa siger hā oc hwor paa de skulle kende samme barn/inthet aff det werde achter høyt/Men wdi en Krybbe (siger han) skulle y finde hannom y swøbeclude/ att de skulde giffue Gud loff/ oc icke forarges aff saadan armod oc fattigdom/som der paa ser de wor/oc wide/ at Gud meente alt meget and det der med/ end det menniskelige forstand kun de begribe. Ah wilde menniske gribe forstand/ hwor motte de rige oc ypperlige ydmyge seg/ oc de fattige oc forachtige lade seg trøste.

Oc en stor haab aff det himmelste herstæff Loffuede Gud. etc.

Som Gud haffuer nu alrede giffuct sin drabelige store gode willie tilkende emod oss/at hā haffuer lat lagt sin enborne søn swøbt vdi stold Krybben/saa lader han oc nu de himmelste aande giffue deres willie tilkende her wdi/at de ere oc hærtelig glade der wed/at wÿ mue fare wel Ja paa de Guds hellige creaturer/sō ere Guds næste tiænere/der wide Guds willie best for alle/mue wÿ forneme Guds welwillighed emod oss/oc see hwor gierne han wilde wor welfart med dennom alle sammen. Oc med det samme lader

Engler:
nes glæ:
de aff
woor
welfard.

Jule dag

lader Gud oss see oc høre/ hwor han ey mister
sin loff oc ære/fordi att menniske ere forsøme/
lige oc vtacknemme/Men dess minde soldt wi
de hannom tack for sine welgierninger/ dess
meer tacke oc loffue hannom de hellige Engle/
Oc sunge.

Ære were Gud i høyelsen oc fred
paa Jorden / oc menniske en be-
hagelighed.

Engler
nes yn-
ste.

Med denne loffsang predicker nu denne hele
himmelste store lige det sielff samme / som den
ene engel tilforn saa glædeligen forkyndte. De
tage menniskene æren fraa/ oc giøre dennom
med all naturlig krafft/dygd/godhed oc allfor
muelighed til bløysel/Oc med alt got stiel giff
ue Gud i det allerhøygeste alene ære/ som saa
stor naade oc welwillighed hassuer bewist mē
niskene/at han nu hassuer giord Gud til ett mē
niste/at alle motte wed hannō kōme til ærē.Oc
det de i seg sielff icke wore werde/de for hanss
styld motte bliffue Gud teckelige/oc Gudwilde
wende sin gynst til dennō/oc lade soldt nu we-
re ansæt oc behageligt for seg wdi dette barn
Jesu/paa huilck en han hassuer øest sin guddō
melige gynst oc naade/oc sin faderlig behage-
lighed ofuer all maade.Oc alle hæss tro Christ
ne her paa iordē motte bliffue fredelige wdi seg
sielff/wed denne fredsførste Christum/oc wden
all

til Christmesse. XLVII

all twiffael tryggelig forlade seg paa denne samme Guds welbehagelighed/ formiddels Christum Jesum oc for hanss styld. Oc med et got fredssommeligt mod oc tol lide Guds hond oc Guds gierninger/chwad hannom løster att skaffe med dennom / de wdi all ringest kunde giffue seg wel till en god fred med Gud/ med seg sielss/oc med hwet andre indbyrdes/ oc alle dennom der de omgaas med.

Saa lere desse Zummelste aande off nu med deres exempel med how oc hierte att stige op y høysenn med seg til barmhiertighedssens fader/wor naadige oc gynstige Gud/oc/wed denne her wor naadefulde broder Jesum aff hierttet prise oc ære/ loffue oc tacke hannom/at han saa naadelig haaffuet wêd sit blide ansigt til os/oc anseet oss/saa mildelig/ at wy nu oc altyd ewindelig mue oc stalle bliffue hannom teckelike oc behagelige wdi sin teckelige oc elstelige søn Jesu Christo wor herre. Huilken stee ære pryss/loff oc tack med faderen oc den hellige aand nu oc ewindelig **AMEN.**

Tack
gelse.

Anden Zule dag

Epistelen scriffuer S. Lucas y Apostlernes gierninger.
Capi.vj.oc vij.

Stephen

Anden Jule dag

Staphē gjorde wunderlige gierninger oc store iertegne paa folket som han wor all fuld aff troo oc krafft. Da opstode der nogre aff den schole som kalledes Libertinerns/ Cyrenerns oc Alexandrinerns / oc deres som wore wdaff Cilicia oc Asia/ oc disputerede med Staphen/ Men de kunde icke staa emod dē wissdom oc den aand der han talde aff. Da wdgiorde de nogre mend/ at de sagde/wj̄ haffue hørd hannom tale bespottelige ord bode emod Mo=sen oc Gud. Oc der med oprørde dē folket/ oldingene oc scriffitlaagene/ de frøste til oc droge hānom heden/ oc førde hannom ind for raadet oc bestillede nogre falske widne/ som skulde si. Dette menniske lader icke aff att tale bespottelige ord/ bode emod dēne hellige stæd oc emod

lowen

Anden Jule dag XLVIII

lowen. Thi wÿ haffue hørt hānom
 ſige/ att hÿn Jēſus aff Nazareth
 ſkal ødelegge dēne ſtæd/ oc forwāð
 le de ſtickelſe ſō Moſes haffuer ſaat
 off. Oc de ſtiredede paa hannom alle
 ſom ſaade ÿ raadet / oc ſowe hanſſ
 anſigt/ att det wor lige ſom en En-
 gels anſigt.

Men der de hørde det/ oc andet ſom
 Staphē ſwaarede/ da ſkar det den-
 nom ÿ deres hicerter/ oc de gnistride
 med tender ad hannō. Men ſom hā
 wor fuld aff dē Delligaand/ da tog
 te han op ÿ himmelen/ oc ſaa Guds
 herlighed/ Oc Jēſum ſtaaēdes wed
 Guds høyre ſide. Oc han ſagde/
 See ieg ſeer himlene obne/ oc men-
 niſkēs ſøn ſtaaēdes wed Guds høy-
 re ſide. Der robte de med høy røſt/
 ſtoppede ørnene til paa ſeg/ oc ſtor-
 mede endrechtelig ind paa hānom/
 dreffue hannom wdaff ſtaden/ oc
 ſtenede hannom. Oc widnene
 lagde klæderne hoſſ en drengs
 fædder

Anden Jule dag

fødder / som hed Saulus / oc stenede
Staphen / han raabte oc sagde /
O Herre Jesu annam myn aand.
Der fald han paa knæ / oc raabte
med høyrøst / O Herre regne den-
nom dog icke denne synd til. Oc der
han det hadde sagt / da soff han be-
den'

i Her siunes det y sanked som Paulus siger
j. Cor. j. att det som y Gud oc Guds børn er
daarligte oc strøbeligt / det er dog visere oc sterkere
fere end ald det wylt oc sterckt y menniske kan
were. S. Staphen wor en vlærd legmand / han
dog weldelig offuerwinder de wise / att der kan
ingen menniskes wylsdoin opdyge for hannom
oc for der aand oc wylsdoin som Gud hadde
giffuit hannom.

ii Oc see her hwor trygdt det er / att staa fast
paa en retferdig sag / huilke en frj oc glad sam-
wittighed denne hellige mand giffuer seg til-
kende at haffue y sin vstyldighed / att han bliff
uer huercken rød eller bleg for det hele sidden /
de raad / men staa med ett stadigt mandeligt /
la engelset ansigt / lige som han hadde sine be-
ste wettet att handle med.

iii. Det

Anden dag Jule. XLIX

ix Det samme fry hiærte lader han oc til sinne med mundelige tale / oc den dristige Orag hã gigr saa bequæmelig for disse store hansser / oc bewiser alting saa krafftelig med widnesbyrd wdaff scriffren oc saa dristelig siger dem nom deres brøst.

xix Men emeer oc Fladlige det siges de v/ gudelige / emeer de der aff fortørnes / bode indwortes y seg sielff / oc wdwortes med rasende tegan / Oc naax de trøste icke ellers til at saa sin wil lige fram / saa bruge de falske widne / som mue staa til troende med hwad som de icke wille sig.

v. Men Gud regerer sin tiænere / saa att han lader seg mthet forfære / han bliffuer standafftig / hwor Guds oc hanss fiende bide tenderne sammen emod hannom / oc wilde gierne true hannom fraa sin Gud.

vj Oc der han fornemmer ingen menafftelig trøst eller bistand / da seer han op til Himmell / oc wenter seg aff Gud trøst wden all twiffuel.

vij. Thij trøster ocsaa Gud hannom med en siunlig aabenbaring / oc lader hannom see Him melen aaben / att han maa wide hwor han skal bliffue / om hannom stædes icke rom paa iorden / oc lader hannom see Gud sielff / oc Jesum y Gud faders herlighed til ett fastere haab oc trøst.

Anden Jule dag

viii Ocsaa seer han Jesum icke siddende med standendes ved Guds høygre hōd/at han hoff machten wil oc haffue willie til att hielpe bode denne sin Staphen oc alle saadane sine/ med all redebønhed.

ix Der aff faar oc den hellige mand saa dra/ beligt ett mod / oc er saa mandelig bekend hwad han seer oc weed/ oc wilde wel att de funde oc wilde alle see det han seer.

x Men fordi han seer deres blindhed her wdi/ da beder han for dennom oc synderlig/at Gud wilde ey lade dennom nyde det ont ad de nu gisre hannom.

xi. Oc endelig giffuer han oss den siste oc glædeligste trøst/att han Falder den timelige død oc affsted fraa werden en søffn / wdi S. Staphen oc alle hanss lige/ saadane sande Guds børn/att de da først skulle haffue roo oc huile/naar de stilies aff med denne werden.

Euangelium scriffuer S. Mattheus Euangelista. Capit. xxiij.

Jesus

Anden Zule dag. L.

Iesus sagde til iøderne. See
 ieg sender Propheter / wylse
 oc scriffetlaage til eder / oc
 somme aff dennom skulle y
 wel slaa ihiel oc korsfeste /
 oc somme aff denom skule
 y wel hudstryge y eders scoler / oc forfyller

Anden Jule dag

fraa een stad oc til anden Paa det
att offuer eder maa komme alt det
retferdige blod / som er bleffuet wd=
øst paa iorden / fraa den retferdige
Abels blod indtil Zacharias Ba=
rachias søns blod / den y dræbte
emellom tempelen oc Alteret. San=
delig siger ieg eder / att alt dette skal
komme offuer dette slæchte. Ah
Hierusalem Hierusalem / som dræ
ber saa Propheter / oc stener saa
de der saa wdsendes til deg. D wor
týt haffuer ieg wild samlet dyne
børn lige som en høne samler sine
kyglinge vnder wingerne / oc y haff
ne ickte wild. See eders huff skal
lades eder øde / thij ieg siger ederet /
I saa meg fraa dene sinde ey att see /
indtil y skulle wel sige / welsignet we
re den der kommer y Derrēs naffn.

Her see wy hworledes Jesus nu sielff sand /
sager oc stadfester Engelens ord / att han
wil wißt were off sød til en stor glæde / att han
wil were off det samme som en kyglingemoder
ex sine

er sine Fyglinge, Mē det er alt hans største Kiære oc Klage maal/ att w̄y ere saa vbesindige oc saa forsmelige til wort eget gaffn/att w̄y wile icke achte oc holde hannom derfor/Oc holde oss til hannom som Fyglinge vnder h̄gnen.

Derfor truct han oss/ oc legger nydien hoss medifasten/Oc siger oss hwad ont oss skal for/ Vta d'ne
heds un
sel.
staa/om w̄y forsee oss her wdi. Han tager isderne/oc meen all verden der med/oc siger dennō hworledes det wil gaa dennom/for deres store skyld de hadde her wdi. W̄y see oc/at det er den nom lige saa gaaet/att w̄y m̄ue tencke der paa/oc rette oss der effter/om w̄y wille.

Oc til større adworsel siger Jesus Ecce see/ seg wil nu sige eder det y skulle saa att see/ om y ellers kunde see/det skal oc wel were werd att tencke paa. Oc at y skulle achtet dess ydermere/oc giffuet dess større macht/da er det Guds wisdom som eder siger dette Luce xi. denn seyler icke/naar all mennistelige wissdom bliffuer til daarhed. Ja det er Guds søn/den ewige Faders ewige wissshed/ der off saadant tilsiger oc forkynder/at w̄y ey skulle ansee hannom for nogen stiden Prophete/der giæder till att sige/oc weed ey hwad/Han er den/ wed huilken Gud haffuer saa w̄y slige stabe/berid oc besticket alleting saa pyntelig oc wel/han weed oc hwad igild staa/Oc aff dē Kiærlighed han haffuer til oss/saa dyller h̄adet icke hoss seg sielss/mē lader oss wider/om w̄y wille ellers tencke der noget paa.

Oc her giffuer Jesus Christus Klarlige til/

h̄ is kende

Anden Jule dag.

Guds
mangfol
dig Kiær/
lighed
mod is/
derne.

Fende att Gud elste dette isdiste fold paa det
aller yderste/thij han lod det icke were nog med
de welgierninger han alrede hadde bewist den
nom/att han saa mange Propheter hadde her
til dags send dennom/oc wor nu sielff kommē/
oc det wor alt lige nær med dennom. Han dog
icke wil offuergiffue eller forlade denom/Men
loffuer at han wil endnu framdels sende dennom
Propheter/som aff aandelige indstud oc gud/
dommelige aabenbaringe skulle wide att sige
Guds sind oc mening. Oc saa de wise/ som aff
bøgger oc Guds vnderlige gierninger oc creatu
rer hassde faaet synderlig forstand y himmelen
oc paa iorden. Oc der til med scrifftlærde/ der
skulle kude aff den hellige scrifft wyllig oc flaa/
gelig predicke det hellige Euangelium/icke al
ene med munden / men scrifftlig lade saadan
lærdom effter seg / att man bode med øyne oc
ørne maa begribe Guds willie oc sandhed/ til
ydermere vorsagelighed/om det forsømes. Oc
siger han (Lu. ij.) Apostle/ huilke Jesus hadde
næst haff seg/oc wiste best aff hanss ord oc gier
ninger. Ja desse skulle alle were hanss Apostle
(Der er) hans sendebud/som huerken komme el
ler tale wdaff seg sielff/mē ere wdsende aff hā/
nom/oc haffue befaling att røchte hanss æren/
de/ huilket de oc sendelig gjorde med all tro/
stæff/Saa att Gud lod plat inthet bliffue tilba
ge/med det han nogerledes kunde wide desse is
ders oc alles wor forbædring.

Men y (siger Jesus til isderne) skulle wel
inthez

Inthet Kunde skøne paa saadane Guds welgier
 ninger/saa langt bliffuer det der fraa/at y skul
 de wide enthen Gud eller saadane hansstro tæ
 nere tack for de welwillighed/der eder saa yfor
 skyld bewises/at y ey skulle wille tacknæmeligen
 oc tolligen høre dennō/Men y end oc saa skulle
 fortørnes offuer saadan lærdom/ som de føre
 eder for/saa høylige oc saa/ att y wel skulle myr
 de dennom/ oc ey gide lid dennom paa iorden
 hoffeder/Ja med all skam oc skændsel tage den
 nom aff dage/eller (om de mue komme wed at
 nyde den løfte) att de kunde løbe fraa huden y
 en stad effter den anden/ da skulle de dog icke
 huse lenge paa een stæd seg til gode. Det lader
 han dennom høre/ att han saadant weed med
 dennom/ endog de hoffhannom ey wilde lade
 seg kende derfor.Men effterdi de fylte maaden
 saa offuer fuld paa hannom oc hans/ saa som
 deres forfædre hadde alrede lenge sidē begynt
 paa dennom der hadde weret for hannom/ Da
 siger han dennom oc hwad der wil effterkom
 me/ om der motte end were nogre eblant/ der
 wilde lade seg sige/hwes der oc ingen wilde/da
 Kunde de dog icke sige/ att det wor dennom is
 nog sagt/oc de trolige wore waarede ad deres
 skade/sæt end de sigen.

Jøde-
 nes gam-
 le blodgi-
 righed.

Men naar her staar da ingen anden raad
 til/ wil han sige/ end y wille is fare saa heden
 effter eders eget howet/ oc fuldkomme eders
 fædres synder/ da wil oc Gud gisre eder tage be-
 straffen taling.

Anden Iule dag

straffen der effter. Oc saa som Gud haffuer al-
tyd tilforn/ ia da oc da/ heffnd offuer forfæ-
drens synder oc misgierninger/ dog icke saa
færpelig/ som han hadde wel rett til/ men han
haffaer daæret meget offuer/ oc forbid bæ-
dring. Tu komme y oc fylde sticppē fuld/ hwad
de andre haffne lidet syndet/ det synde y meget
oc gisret saa offuer alle maade/ att det er plat
vldeligt. Saa wil oc Gud lade straffen oc
heffnen bliffue der effter offuer eder/ oc ey nu
lenger stone oc spare/ som han haffuer før
giord/ men dess lenger oc meer han haffuer till
dess offuerseet/ dess haardeligre oc færpere wil
han nu komme eder/ saa att alt dette vstyldigs
oc retferdige blod skal heffnes paa eder/ som er
wdstyrt fraa Abel den fromme oc retferdige
Guds dyrckere/ indtil den Gudfrødytge Zaha-
rias/ der straffede Kong Joas oc det affgude-
ste folck med deres wrange Guds tjenste/ huil-
ken de oc dræbte paa den weyede stæd ij. Para-
rrij.

Jcke saa/ att Gud skulde wille tage barnet
for de for det faderen hadde giord/ Thj han haffuer
misbru / det affsagt seg att wille ingelunde gisre Izech.
ge Guds roij. Men som han stelf siget hoss det første
langmo / Bud/ Han straffer wel indi det tredie oc fier-
dighed . de læd/ offuer saadane som hannom hade / det
er/ om sønen gaat y faderens fodspor/ oc bliff-
uer lige saa ond eller oc werre end faderē. Saa
thor han wel biye lenge/ oc lade dennom drage
sog til/ oc stencke maade offuerstyndendes fuld/

Anden Jule dag. LIII

oc saa dennom saa/oc lade dennom sielff dricke wd. Saa lesse wy om Amalekiterne Exo. xvij. att Guds dom gick dennom offuer/ for de gior de Israels børn modstand der de wore wdfarne aff Ægypte/oc wilde forhindrederes framferd til det forlossuede land. Derfor lod Gud det opscriffue/oc loffuede/ att han stulde godes legge det foldt/ endog stod det saa heden med dennom fire hundrede aar der effter/ indtil Saul wor bleffuen Konge offuer Israel/ oc da straffede Gud dennom/ med alle deres andre synder. Thj morre oc saa Abrahams affsønning fortsiffue saa lenge/wel meer end fire hundrede aar/effter det gode land dennom wor loffuet/ det stund Amoriterne syndede flux hede/ indtil Gen. xv. de hassue fuldkommet deres synder/ Oc der de wore mode nog/saa sende hã da seghel oc meyterne wd.

Dette Flawer nu Christus/att desse isder bliffue saa gantste saare forherdede y deres synder/at de saa fast indlegge seg Guds wrede til wredens dag. Huilket S. Pouel oc desligeste fixerer høyelig paa dennom/at de lige saa gior de j. Thess. ij. Siden de hassue nu dræbt den Herre Jesum med sine Propheter/siger han/oc hassue forfuld off/ oc wille icke were Gud behagelige/ oc ere alle mēniste emod/da formene de off nu att predickē for hedninge / att de dog morre worde salige/att de saa mue stedsē fuldriffue deres synder/Guds wrede er dog alrede kommen endelig offuer dennom. Thj lod

Anden Jule dag

na Gud dennom offuer gaa den aabenbare store straff/som deres fransarne fædre wel lenge siden hadde fortient/Men han biyer det lengste han kan/Oc nu de gisre hannom altho meget det aff/det vstyldige blod bliffuer saa meget/det raaber for saare høygte op y himmelen/saa wil han oc/men han saa nødes til/gisre en ende paa dennom.Oc att de skulle wide/att det er alwors tale foruden stempt/ da swer han dennō/oc siger sandelig siger ieg eder / det skal altsammen gaa offuer denne slæcht.

Oh Hierusalem Hierusalem etc.

Gudelig
heds me
dyndt off
ner vgu/
delighed

Her beklawer nu den milde Herre Jesus den store blindhed som Hierusalem oc alle isderne haffuer altyd fuld/at de altyd haffue weret saa haardnackede oc egensindede/at huerckē Gud eller Guds tiænere Kunde saa lydelse aff dennom.Dett Klawer Moses/det Klawer Samuel/oc det Klawe alle Propheter/som y adstillige tider wore adstillige wdsende/ til at berede dette onde folck/emod den tilkommendes Christum/att dennom altyd bleff tilbudet lige det samme wdi hannom tilkommendes/ som dennom forkyntes y hannom nu nærwerendes/ Oc altyd hadde de bewist den vtacknemhed emod den tilbudne Guds naade som de nu almindelig gisre/Oc ey aleneste forachtet oc forsmaaaden/men oc saa forfuld oc steniget Guds tiænere

ta

til døde/for de som skulde were de arrigste Kets-
tere/oc Guds dyrckelses forachtere.

Saa er dette en hiærtens medyndt/ der Je-
sus saa haffuer offuer den blindhed oc swaare
store forsømmelse /han finder altyd y off/ emod
Guds tilbudne naade/ Oc giffuer der med til-
kende sin hiærtelig gode willie han haffuer til
off/ oc wor welfart til salighed/att det er icke
hanss styld/att saa mange fare ilde/ oc saa saa
fare wel/ Men at det er wor egen styld/ oc wor
onde willies styld/ som wil icke drage offuer ett
med hanss guddommelige gode willie/oc wy ey
wille det samme som han wil. Hanss willie er at
wy skulde holde off til hannom/ giffue off wdass
wore wilde wæye/ der wy wdi wandre / hwær
sin Kaass/ som Jesaias siger Ca. liij. oc lyde han
nom/oc were hannō gierne fylafftige/ naar hā
wilde forsamle of til eenhiord vnder eet houe-
d/ som hanss embede wdwiser Jo. ij. Saadan sin
tjænste byder hā off til/ naar han lader off pre-
dicke oc kundgigre sitt hellige Euangeliū/ med
huilck et han arbeyder der paa/ at han maa sam-
le off wildfarende faar vnder een hiurde/ oc gis-
re off alle wed troē til seg til det samme som hā
er/ det er/ syndeløse oc salige Guds børn. Men
wor store wrangwillighed/ oc vfrj onde willie
huilken wy lade aff naturlig brøst were effter
dieffuelsens willie/oc lade off betaabe oc fan-
ges aff hannom/oc som fanger søres oc reghe-
res

Anden Jule dag.

res effter hans willie/som Paulus siger ij. Tim ij. att wý saa aff en naturlig wanwittighed wil icke lyde Christo/oc hassue sind oc willie med hannom/den samme naturlige onde willie er høyligen begrædelig oc beklagelig. Oc Gud wil paakaldes oc tilfaldes om naade til en bedre willie/end wý sielff hassuen.

Oc denne lignelse er off icke til nogen søye
Lignelse trøst oc glæde/om den naade oc naadelige be/
om en hø **stiermelse**/ med huilken han loffuer att wille
ne. were hoff off/att han ligner seg saa wed en hø/
ne/huilken saa tilig som hun hassuer faact vn/
gerne aff skalene/ da drager hun dennom ind
vnder seg/oc deler sin naturlig werme med dē/
nom/oc quegner dennō saa fast der med sō med
føde/naar de oc hassue den behoff/saa leder hū
finder hun noget/da tager hunet y nebbet/ oc
Fasteret for dēnom der til/finder hun oc inthet/
da straber hun oc rissuer y iorden/ oc beimgyer
seg saare/ att hun ma: forngye dennom. Kom
mer der oc enther glentte eller noget andet sta
deligt/ da lader hun seg der wedkomme/ hun
frøgher/hun raaber oc gissuer seg / slagrer oc
breder winger wd/oc faller dēnom dyd vnder/
oc woffuer seg emellom skaden oc dennom/ Ja
hielper oc tixen hun dennom / oc ey hun forla/
der dennom med denne tixenste/indtil de kunde
hielp seg sielff. Sec lige saadan en fødere oc
fosterfader er off Christus / han fødter off med
sitt ord oc aand / att wý worde hans christne/
siden wermer oc optender han off med sin aand
oc naade

oc naade / att wy wore / oc spiser off med sitt
 helige ord dagligen / att wy qwegue / oc wor/
 de io sterckere oc sterckere / han beskytter off for
 diefflen / oc alt det off kan oc wilde gierne ska/
 de / oc er / oc altyd wil were emellom off oc alt
 det der ont er / saa att wy bliffue wel forwaare/
 de / det stund wy krybe y stiul vnder hanss win/
 ger / oc hassue wor tilstucht til hannom. Men
 gigre wy det icke / da wee off / thq der er icke en/
 delig hielp wden y hannom / enthen y himmel
 eller paa iorden.

Derfor truede oc Jesus isderne / for de wil/
 de icke achte hannom / Oc siger dennom att de **Hanss en**
 res huss oc bolige / land oc rige skal bliffue sode **delig tru**
 lagd for dem. Oc det siger han med en store **sel.**
 forundring / **EE** / ser saadant ett fold som
 y cre / oc her til hassue weret / det Gud saa mag/
 foldelig hassuer elst / for hwest styld Gud hass/
 uer oc wdret saa mange wunderlige giermin/
 ger paa iorde fraa den forste tyd han hadde an/
 nammet eders forste oldefader Abraham / oc
 indtil denne tyd / Oc han saa forfærligen wil
 hadle med eder / nu y icke annamme meg / huad
 mon han da (wil han si) weyerfares dennom
 som Guds naade her effter bliffuer tilbuden /
 hedninge / om de findes forsamelige / som Pau/
 lus oc argumeterer Ro. ij. Saa taler nu Chris/
 tus derfor saa witterligen / bode isderne til en
 ydermere wis hed / oc off andre til større forfe/
 relse oc gudfrychtig hed / Saa att man skal ach/
 te denne synderlig merckelighed y desse ord /
 weel

Anden Jule dag

See/Eder/Eders/saadan en merckelig forstøring
y saadant ett merckeligt Guds fold/ som
Jesaias lenge tilforn hadde spaad dēnom Ca.
v. Christus nu/ oc S. Pouel her effter spaar
dennom.

Somme
isder
skalle
worde sa
lige.

Dog siger Christus dennom ey saa gode nat/
oc giffuer dennom denne siste affsteed/foruden
synderlig stort trøst. Men lige som S. Pouel
Roma. xi. trøster dennom med nogen offuerleff
ning/som skal end aff isderne forwaares til sa/
lighed/emod dē tyd/naar Gud haffuer fundet
dennom han haffuer leet effter eblant hednin/
gene. Saa giffuer oc Christus dette isdeste
blod den trøst/att de mue end haffue haab til
nogres salighed/ der som nogre aff dēnom wil
le tencke seg rett om/oc wende seg til Jesum/oc
annamme hannom for deres Messias/ da skal
ey saa were giffuet frising offuer dennom/ att
de mue io komme til naade. Lige det sichff sam/
me hadde oc Moses sagt dennom lang tyd til/
forn Deut iij. Ocsaa Ocsas Prophet Ca. xv. at
Gud ey wilde endelig da offuergiffue dennom/
naar de wilde ellers paaalde hannom wdi de/
res nōd. Ja det er end saa got som Christus
siger desse sine store fiende der han endelig hād
lede nu med/det til en trads / at heller de wilde
eller wilde ey/ehwor hart de worde der for/ att
Jesus skulde ingē acht eller ære saa aff nogen/
der endog skulde findes de som skulde lære
att kende hannom/ for den som han wor/ oc
sige hannom welsignet at were/som wore kom
men

men i Herrens navn/end wdi denne søye tyd han wilde bliffue her paa iorden hoss dennom eller io før end de finge hannom att see paa den yderste dag/at wdi den samme middel tyd skul le dog nogre aff dennom kalles til troen /Zuils Eet wj oc nu haffue seet i dene naadelige tyd att steed er aff Guds naade/ oc endnu høre oc spørre att somme her oc der falde til den Christi stelige tro/som saadane Guds Prophetier wd wise om dennom/ att saa see skulde.

Tredie Jule dag
Epistelen. scriffuer G. Po=
uel Apostel. Tit. ij

Guds naade er be teed/ alle mēiske til salighed / vnderwi sendes oss/ att wj skulle opsigte v gude lighed oc werdslike løste/ oc leffue ædrulig retferdelig oc gudelig i dene werden/oc fortøf ue det salige haab / oc den weldige Guds herligheds/ oc wor frelsers Jesu Christi aabebaring/ huilke seg
sialff

Tredie Jule dag.

sielff haffuer hedengiffuet for oss/
paa det han motte forløse oss wdaff
all vrelighed/ oc rense seg sielff ett
synderligt folck/ som skulde were flit
tigt til gode gierninger.

i Wdi det hellige Euangelio tilbydes Guds
naade alle menniste til salighed.

ii Foruden den samme Guds naade bliffuer
oc ingen salig.

iii Thå skulle wy afflegge hñne wrange men/
nistelige meninger om saligheden y egne gier/
ninger oc fortiænste/huilke ere y oss fødde/icke
aff Gud eller Guds ord/Men aff wore eller an
dre mennisters kispdelig sind.

iiii Wy skulle ocsaa opsigte alle kispdelige be/
giæringe/ oc wide att besidde oc bruge Guds
creaturer til nødtørtighed/ oc icke effter kispde/
lig welløst.

v Oc effterdi Gud haffuer da delet saadan
naade med oss/ saa skulle wy wdi troen leffue
vnder Christo/gudelig for Gud/ ædrulig for
oss sielff/oc retferdelig for alle menniste.

vi Wy skulle oc icke lenges wed tyden om Gud
prøffuer oss/men leffue y ett god haab til bedre
vñ. Oc vnder dess holde oss som det besynder
lige eget Guds oc Christi folck/huilket hannø
sielff tilhører/ som han oc haffuer dyre nog
kispbt os/oc bewise oss som frø oc willige Christ
ne til alle sande gode gierninget.

Euang.

Tredie Jule dag LVII
Euangelium scriffuer S. hans
Euangelista Cap .xxi.

IESVS sagde til Peder / fyl
meg effter. Der wende Peder
seg om / oc saa den discipel
fylle med der Jesus saa elster
Quilken y naderē oc hadde
J ney=

Tredie Jule dag

neylet seg op til hans bryst/oc hadde sagt/ Werre hwo er den deg forraader? Der Peder nu saa hānom/ da sagde han til Jesu/ Werre hwoad skal da denne? Jesus sagde til hannom. Om ieg wil att han saa skal bliffue indtil ieg kommer/hwoad kommer det deg wed? fyll du meg ickun effter. Derfor wdgick denne snack blant brødrene/denne discipel dør ick/ endog Jesus sagde ick saa til hannom/ Dan dør ick/ Men om ieg wil/ at han saa skal bliffue indtil ieg kommer/hwoad kommer det deg wed? Ja dette er den samme discipel/ som ber widnesbyrd om desse tingeste/oc haffuer screffuet dette. Oc wý wide wel/ att hans widnesbyrd er sandt.

Saaledes fundgiorde Christus paa det siste
 sin Apostel S. Peder/hwad Gud hadde y
 sinde med hannom/ oc siger hannom klarlig
 hwordant hann endeligt skal were. Oc wdi ha
 nom wiser han de andre Apostle/ Ja alle nær/
 werendes oc tilkommendes/bespynderlig bisco/
 per/predicere oc Guds tiænere y order/ hwad
 endeligt de mne paa det siste wente seg. Der Pe
 trus hadde nu tryser swaaret Jesu til sitt spør
 smaal/om han hadde hannom oc kær/ oc elste
 hannom noget ydermere end nogen aff de an
 dre elste hannom/oc hadde sagt /Ja/ ieg elsker
 deg/ ehwad de andre haffue/ da haffuer ieg.
 deg io kær/ Du wedst det sielff/ att ieg elsker
 deg. Oc han der med da hadde taget hann
 Christne/ som da wore oc kunde worde/wdi be
 faling oc waaretecht. Da sagde han hannom/
 hwad han skalde omseyer nyder ad/der som du
 tilfort raadde deg sielff/ siger han/ oc færd
 deg y oc aff/giordde deg oc løste deg/effter dñ
 willie/oc worst fry att gaa oc staa/ at gære oc
 lade/effter dñ willie/da skaltu nu danze effter
 en andens pipe/ recte hender wd oc lade deg
 binde oc baste/ oc fylle med hwort han wil/
 emod dñ egen strøbelig willie/som er wdi kig
 det/endog aanden maa were willig nog. Oc til
 en wissere besteed beder han hannom effterfyl
 le seg/oc lader hannom der med wide/ att han
 skal med korsens død ære Gud/ saa som Chri
 stus haffuer giord for hannom.

Christ
 tiænere y
 order
 skulle w
 te seg
 korset.

Tredie Jule dag.

S **pe** Saa gick dette oc altsammen lige til / som
ders **Si** Regisippus en gammel historiscriffuere siger/
stortj. **Lb.** iij. de exadio Hierusal. Cap. iij. Der Key/
ser Nero hadde fengselet **S. Peder** for en troid
Earls styld/ hwess stuff oc troidom **S. Peder**
hadde røgt/ oc wor bleffuen aabenbaare befun
den for en bedragere. Da fick han hielp/ oc kom
løss/ oc tog nogen bøn der for/ att han gaff seg
til fluchten. Men der han kom wden for Rom/
da motte han see een komme seg til møde/ dra/
gendes ett kors/ oc han torkendes wed hannō/
att han kom lige som det skulde haffue weret
Jesus saa spurde Petrus hannom/ hwort han
wilde? Jeg wil (sagde han) gaa bort til Rom/
oc lagde meg korssfeste/ Oc der han det hørde/
da fornam han hwad meningen wor/ saa wede
han seg tilbage/ oc lod den sigdelige willie wi
ge/ aff hwilken han saa flyde for døden/ nu syn/
derlig der hanss tyd wor kommen/ oc lod sine
fiende raade for seg/ der korssfestede de hannom
effter Christi forsaffn/ howedet neder/ oc fød/
derne op.

Der paa see wÿ Guds sind oc gode willie
til sine Christne her paa iorden/ hwor wunder/
lig han stikker seg emod dennom effter sitt ord
Alle gud Pro. iij. Den ieg elster hanno reffer ieg/ siger
frøchrige **HERREN** Saa siger oc Christus Matt. xvi.
skulle li hwo som wil fylle meg effter / han tage sitt
de kors paa seg/ oc plat weyersige seg sielff/ oc fyl/
le meg saa/ Der til bleff Christus aff himme/
len kaldet/ att han skulde lide/ hadde han stun/
det effter gode dage/ da hadde han dennom
alredes

alrede best der som han wor/ Oc lige som han nu effter sitt kald haffuer lid for oss/ saa haffuer han oc frandelis kaldet oss/til att lide noget for siin skyld (gien/ som denne hellige Petrus siden forstod sielff/ der hā oc scriffuer saa j. pe. ij. Der til ere y kallede (siger han) att y skulle lide/ fordi Christus haffuer lid for oss/oc der med lat eder exempel/att y skulle fylle effter wdi hanss fodspor. Saa styrckede oc den hellige Paulus de Christne y Antiochia/att de skulde were wed ett fryt mod / oc inthet lade seg mistrøste wdaff den forfyllelse som han leed oc hadde lid/thij ieg oc mine lige skulle saa (sagde han) wed megen bedrøffuelse indgaa y himmerige/ Act. xij. Ja icke aleneste Euangelister oc ordsens forkyndere/ Men ocsaa alle de som wille gudelige leffue y Christo Jesu skulle lide forfyllelse/ siger han ij. Tim. ij. Denne Guds gode willte skulle wy gierne ansee for dē beste/ oc lide tolligen/ bæte gierne nu forssit/ hwær effter sitt kald/ paa det att wy mue en anden tyd krones med Christo wdi Guds faders rige.

Men Peder wēde seg om oc saa 2c
oc sagde Verre hwad skal dēne?

Her mue wy fornēme wdi denne Apostel S. Peder en ynckelig oc stor skadelig brøst/ som findes menligen y oss alle/ att man haffuer saa megen omhyggelighed/oc tager seg saa forfen

Jnge lo
der seg
nøie med
sine wo
for

Credie Jule dag

gelige fremmede sorge til/for mange fremmes/
de ærende/de man haffuer ingē befaling paa/
oc lader saa løslig om det man er kaldet til att
tage waare paa. Huilken brøst oc er saa almin
delig wdi alle menniske/ oc saa groffuelig wit/
terlig/ att ocsaa hedenste scribenter wide der
meget att tale ont. Saa siger Ouidius. Quod
licet ingratum est/ quod non licet acrius writ/
Quod sequitur fugio/ quod fugit ipse sequor.
Saa vforngyeligt er menniskens Eign/ att in/
gen kan staa til att gisres til giedts/ Ingen
teckes sine wilkor/ hwad som mueligt oc søme/
ligt er/det er vbchageligt/ oc hwad man kan
icke aff stæd komme/ der gremmer man seg al
ler meest for/ att wille haffue fram/ Det der
fyllier styer man/ oc det der styer fyllier man/
En predickes wilde heller were en tilhører/ oc
en tilhører wil heller were en predickes. En
embedzmand wilde were en Eignmand/ oc en
Eignmand haffuer løst til att were en embedz/
mand. Saa att io ingen leffuer løstelig med
sin løcke/ som den samme Ouidius siger/ Zuer
haffuer en behaw til det en anden er/ oc ingen
wil behaffue det han sielff er/ Zwer wil gierne
gisre det en anden gisr/ oc ingen haffuer løst
til att gisre det han haffuer y hende/ oc er kal/
det til att gisre. Saul hadde befaling/att gode
Amalechiterne/ med althet der wor/ saa haff/
ner hā løst til att offre/oc stiffe en Guds tæn
ste der aff. Daudid skulde regheret sitt rige/ oc
tage der waare paa/ da wil han til att bygge
Guds

Guds hwiff.

Det et

Lige saa gaar det oc her med denne Apot farligt
 stel/ Han hadde nu en klar befaling/ att søde att adhte
 Christi saar oc lam/oc naar Gud giffuer tyde/ exempel
 were rede/att tage Korsset / oc fylle hannom til mod
 døde. Nu holder han seg der wed/saa som det Guds
 wore icke han der Christus meen/ swaarer der ord.
 huerken Ja eller Ney til/Men seer seg tilbage/
 oc tencker paa S. Hans/ der Kommer effter/
 hworledes det mon skulle gaa hannom/ Oc
 wil wide/om han oc skal fylle med/Oc saa got
 som han meer wil rette seg effter S. Hansses
 gierning / end effter Christi ord oc lydende be
 faling. Saa som det oc gaar mange aff oss paa
 denne dag/siden Euangelium aff Guds naade
 er begynt att predickes renlig oc rettelig/ da
 wender man synene fraa ordet/ huilket alens
 skulde anses oc achtet/ oc annammes for sin
 egen skylt./der som oc aldrig nogen hadde no/
 gen tyd annamnedet tilforn/ oc wy wende oss
 hüd oc dyd / fram oc tilbage / oc heden om
 bring til alle sider/oc wille wide/ hworledes
 andre haffue weret til sinde/ om de oc haffue
 trodet/ Wy tencke hwor mange de haffue we/
 ret/ hwor lærde oc hwor hellige/Er her sand/
 hed paa ferde/ da haffue de wel wisten/ haff/
 ue de giord saa som her predickes/ da wille wy
 ocsaa/haffue de icke / saa wille wy ey heller.
 Swad er det da andet end att gigre foldt sel/
 staff/ oc att fylle den store haab/ oc holde en
 sag rett att were/ fordi menniste haffue hol/

Tredie Jule dag

det eller oc endnu holde henne rett / hwad hel/
ler Gud er der med eller emod / der som scriff/
ten lydde oc y mange maade anderledes. Men
hwad siger Christus der til? Maa hanss ord
gielde noget hoss off / da vnderwiser han bode
S. Peder oc oss der wdi / oc siger saa.

Om ieg wilde att han skulde saa
bliffue / hwad komme det deg? fyl
du ickun meg effter.

Christus gior S. Peder ingen besteed om
S. Hans / hworledis han skulde ds / eller bliffue
leffuendes / indtil den yderste dag / naar hs wil
sielff komme igien / S. Peders gedelige spør/
sinaal til en forachtelse / att han er saa vbestedd
oc saa stisdesløss til att legge Guds ord paa
hiærte / oc att tencke till att rette seg der effter /
Oc lade hannom siden sielff raade for sin disci/
pel S. hans / hwad han wil giorre aff hannom
oc de andre med / oc tencke paa sin befaling / oc
were omhyggelig for det han wor kaldet till
oc lade en anden sørge for seg / thj der skal in/
gen swaare for anden.

Zwer
Christen
achte sitt
Fald oc
fylle det

Saa tager nu Christus denne S. Peder oc
skaar oss alle med / Oc lærer oss wdi hannom / at
wy skulle alle oc hwer y sæer betencke wore wil/
for oc ansee wort kald / hwor til Gud haffuer
kaldet oc wdwordt oss / at hwer weed der att ra/
ge waare paa / oc der at lade seg nøye med / som
S. Peder ot siden haffuer sielff lærd med sin
egen

egen scriffuelse. j. Pe. tiij. Att wÿ skulde alle ken
 de oss for Guds befelsmend oc tiænere wdi hãss
 adstillige naadelige gaffuer/oc hwær lade seg
 behawe oc best befalde det hannom er giffuet/
 oc bliffne der wed/oc tage der waare paa/effter
 som han er efked oc kaldet aff Gud/som S. Po
 uel oc saa lærer i. Cor. vij. Thij wÿ ere alle lige
 som mange lemmer oc ledemode y eet legome/
 Oc som hwær lem lader seg nøye med sitt embe
 de/oc giør gierne det hÿ er skabt til oc tiæn der
 med alle de andre. Saa skulle oc alle gode
 Christne/leg oc lærd/ lade seg nøye hwær med
 sine wilfor/ oc hwær tiæne med trostæff/ wdi
 det han er kaldet til/ Zaffuer Gud kaldet oc
 kcerst hannom til att lære oc raade wdi sin helli
 ge kircke/ saa tage seg det waare med slyt/ oc
 tencke seg icke att wille heller haffue noget an
 det embede det der haffuer minde vmage. Zaff
 uer han oc noget andet embede y kircken/da ta
 ge seg det waare/oc lade seg ey fortryde/att det
 andet haffuer større ære. æstu en embedsmãd/
 stode der icke fraa/for det haffuer vmage med
 seg/ en borgemestere begiære icke att were en
 slæt borgere/en slæt borgere begiære icke at we
 re en borgemester/en stomager begiære icke at
 were en smed/ en smed bliffue gierne en smed
 som han er/oc begiære ey heller att were noget
 andet. Men hwær were gierne det hã er/oc giør/
 re seg sine giærninger med slyt/ Gud til æres
 som haffuer det til kaldet hannom/ oc sin næ
 ste til nytte oc gaffu.

Tredie Jule dag.

Exemple

Saa skulde Saul haffue weret en myrdere oc dræbere/der Gud hadde saa befalet hannō/ oc ey tencht meget paa offring/ Thi lydelse gaar offner alie gode gierninger/sagde Samuel/ men fordi han der icke gjorde/ da fald han i Guds affgynst oc wrede/oc kunde det aldrig forwinde hoff hannom. Daud skulde oc taget sitt rige waare/ oc regheret werdslig som en Konge/ som han wor kalden oc smurd til oc lat bygge kirke/hwo som bygge wilde/ Men fordi han trodde offuer sin befaling/ oc wilde tiæne Gud widere oc anderledes end haff kald wdwisde/da formecnte Gud hannom att bygge seg noget huff/Oc wilde ey hafue hannō tiænte wdi de maade. Oesaa skulde Absolon weret vnder sin faders lydelse/oc giord hwad hannō wor befalet/oc ey stunget seg saa emellom Kongen oc vnderfaatene/ att sticke dennom low oc rett/oc der med surfittelig draget folket til seg. Zan skulde haffue bid Guds kald/hadde Gud hafft hānom behoff/han hadde wel sagt hannom til. Manasses med de andre affgudeste/skulde oc haffue tencht seg wislige om/der de saa dræbte sine børn/oc gjorde Gud et offer der wdaff ecey fordi saa slachtet oc bænd/ att Abraham saa gjorde/ thñ Abraham gjorde for seg/effter sitt kald oc befaling/ naar Manasses hadde den faact/saa mottc han giord ligge saa/men saa lunge skulde han haffue bid/om hā wilde icke weret en mædræbere/ emod det vi Guds Wud/hwad sige/att hā skulle bleffuet en Guds tiæneret der med.

Nu Kan io ingen andet sige / end att det wor **Alle go**
 io en god gierning att offre/ellers hadde Gud **de gjer**
 icke saa sielff befalet att offre wdi sin egē Low **ninger e**
 Uesaa wor det en god gierning/ att bygge ett **re icke**
 Guds hwrss/ ellers hadde Salomon icke tient **hwær**
 saa stor tack der med/ icke hadde Gud heller **Christen**
 estet aff hannom saa att bygge. Det er io ocsaa **befalede**
 en drabelig god gierning/at skaffe fattigt folk
 low oc rett/derfor beder Gud y scrifften saa off
 te det iorderigs domere gisre. Saa wor det oc
 en kostelig hellig gierning/ att Abraham wil
 de offret sin egen søn/ Ja Gud loffuede oc pri
 ste sielff den hanss forsatt/ Gene. xxiij. Men
 hwad da: Ikke wore de fordi hwerm and besa
 lede/ eller endnu ere. Thi skulde da oc endnu oc
 altyd alle menniske achte/ oc grandgiffuelig an
 see den troo Abraham hadde til Guds ord/
 huilket hannom wor forkommet/ om det offer
 Gud estede aff hannom/ oc den willidruhed
 han lod findes y seg til att gisre effter Guds
 willie oc bud oc ligesaa tage exempel oc effter
 siun aff Abraham/ att legge Guds ord paa
 hierte/ tro dennom/ oc gisre der effter/ icke li
 ge den saunne gierning/som Abraham gjorde
 Men aff lige slig en tro oc lydelse skulde wy da
 gisre wore gierninger/ de wdi wort kald estes
 oc kreffues aff oss/ hwær wdi sine maade/ som
 han den hellige Patriarcha gjorde paa sine
 maade. Oc derfor beder Apostelen Heb. xxiij.
 att wy skulle effterfylle de framfarne hel
 genes troo/ Ja deres troo siger han skulle
 wy effter

Tredie Jule dag.

wy effterfylle/ Men deres gierninger mue de
haffue giord for seg sielff/ dennom haffue wy
intheit att skigde til nogen effterfylling/ wden
Gud haffuer oc lat wdgaæ ett almindeligt ord
der paa for alle/som ere de x .Bud/ der skulle
wy giøre som de haffue giord.

See der som man haffuer icke acht her paa/
da bliffuer der wel en bistet Christendom aff.
Der aff er det oc kommet att man haffuer an/
rettet saadant ett abespil wdi Kirckē/oc sørd off
paa alle de Ceremonier/saa got / der man kun
de høre eller spørre/ hoss isder oc hedninge/ sø
hadde noget helligheds eller gudeligheds stein
paa seg. Der som Kirckens tiænere skulde haff/
ue lærd Christet foldē at dyrcke Gud y aand oc
y sandhed/effter det hellige Euangelium/oc at
giøre de retskaffene gode gierninger/ effter
Guds ords lydelse/ wdi det ny Testament/ Oc
lat dennom bliffue Gud ett fryt foldē/ oc dyrcke
Gud y den frihed/ der Christus hadde for/
hwerfft dennom/oc frelst dennom til. Ja lige
som wy haffue icke att fylle isderne effter/ y den
skyld de giorde wdi Egypten/eller det mord de
bedressue wdi Canaan (endog de hadde rett
til att giøre saadant) saa yforplichede oc frij
bør off Christne oc att were wdi all deres hand/
del/hwilckē dog hadde grund aff Gud oc Guds
ord/ Swad siige da andre hedenste handterin/
ge/gaulr eller ny/ som ere icke bygde paa an/
det/end paa mennistelige tycke oc tancker. Saa
att wy Christne haffue intheit at rette off effter/
wden

uden det Guds ord aleneste/ huilket han siger
 oss til/ oc haffuer befalet oss/ att gisre oc leffue
 effter.

Dette skulde wy legge paa hierte / giffne
 Gud ære/ oc lade Guds ord haffue rom hoss **Wy skul-**
 oss/tro Christo y hanss Euangelio/ oc achte det **le icke see**
 ey altho meget/ om de haffue giord lige saa/de **tilbage.**
 for oss haffue weret/ att wy for deres styld
 hwercken tro minde eller meer. Men tencke
 paa det ord Christus haffuet paamind oss Lu.
 xvij. Att wy skulle tencke paa Lots hustru/oc
 icke see oss tilbage/naar wy wille høre Euan-
 gelium/ Saa som hun giorde/der englene had/
 de befriet henne fraa denne vgdelige haab w/
 di Sodoma/ oc hadde befalet henne med sin
 mand oc tho dattere/att de skulde inthet stigde
 hwad Gud worde nu gisrendes med Sodom
 terne/Men gaa icke un ret for seg heden till Se-
 gor/der skulde de bliffue frij/ de skulde icke see
 seg tilbage/men tage reysen waare/ oc gaa rett
 weyen bort/dyd som denom wor befalet/ Men
 der hu fornam hwad bag henne wor/da glem/
 de hun Gud oc seg sielff/oc tog dennom waare
 thj gick henne Guds heffn offuer.

Saa beder Christus oss/att wy skulle see oss
 y speyl paa henne/wiser Gud oss dyd bort som
 wy kunde fare wel/ att wy dyd heller hastelig **Oc ey**
 løbe/end sachtelig gaa/ eller beraade oss lenge **achte**
 paa weyen/ oc see oss tilbage om mange ere y **hwad an**
 fylle med oss. Christus haffuet en sinde sagt/at **dre gisre**
 den er ingen himmerige werd / som tager om
 plowsho/

Tredie Iule dag.

plowshowedet/oc seer seg siden tilbage. **Thj** er det raadeligt/att wj lyde Gud wdi sine ord/ v anseendes heller de ere mange eller faa/ som haffue giord eller endnu giore off selstass der med/Zwert Far staar paa sin bond/ haffue de andre wel giord/saa swaare de wel/ **Er** det oc anderledes/da swaare wj icke for denno/ hwær som staar/han staar herren/ oc hwær som ligger/han ligger herren/siger **S. Pouel Ro. xiij** De nyde icke off/ icke nyde wj heller dennom/ saa haffuer oc Gud inthet befalet off att fylle dennom/ oc giore som de haffue giord/ Men som hanss ord oc befaling wdwiser.

Denne snack wdgick eblant brødrene/ han døer icke/ endog **Jesus** sagde etc.

Guds
ord ta/
ges wra/
gelig aff
mange.

Her med gior **Euangelisten** desse disciplers groffhed oc vforstandighed aabenbare/ att de kunde icke begribe den forstandelig tale/ som **Jesus** haffuer med dennom. Der wore ingen hanss fiende/ der med willie lagde hanss ord wrangt wd til det werste/ men de wore hanss disciple/eblant brødrene/ (siger han) gick saa/ dan tale/ det wor eblant de **Christne**/ oc hoff hanss besynderlige disciple oc **Apostle**. **Thj** skal dette were gode retsindige predickere til en trost/naar de høre oc finde denne vlscke hoff anden deres modgang / att deres ord/ey maa were saa sagt som de siges/ **Oc ey aleneste aabenbare**

benbare fiende/wdaff onde forgifftelige hiær/
 ter/legge alle ord wd til werste/men ocfaa go/
 de enfoldige mennifte/de som dog mene sagen
 godt/aff groff vforstandighed høre ilde til/ oc
 merckes wrangt/oc sige lige saa effter. Thå stul
 le wy gierne med den Herre Christo lide denne
 vret eblant andre flere/oc ey derfor kiedes wed
 wort embede/ der wil saa were/ hadde nogen
 kund raad saadant bod/ da wor Jesus Chri/
 stus den det best hadde kund / derfor mue wy
 alt ocfaa lide det tolligen/ Oc aff kærlighed
 bære offuer med saadane v. x. de oc wanwittis/
 ge/som Christus haffuer giord oc lærd/ indtil
 de kunde gribe bedre forstand.

**Dette er den discipel som her ber
 widnesbyrd om/oc wy wide etc.**

Her med trycker nu Johannes klarlig wd/ **S. Hans**
 at det er han sielff der han tall om/ den discipel ses helli/
 som haffuer screffuet denne historij/huilken Je ge yd/
 sus synderlig elste. Oc han tall saa om seg myghed.
 sielff/ lige som det wore icke han sielff/ aff en
 Christelig oc gudelig ydmyghed/ saa som han
 wilde kende seg vwerdig til att elstes aff Je/
 su/ Swad sige/ att han skulde haffue hannom
 kær for alle de andre sine wener. Oc han
 widner med denne sin scriffuelse / att all
 ting er saa tilgaad med Christi ord oc giers
 ninger/som nu er sagt/Oc som Christus siger
 om seg Johannis is. Wy sige det wy wide/
Saa

Tredie Jule dag.

**S. Hans
ses fulde
komelig
widstaft
om Chri
ste.**

Saa siger oc Johannes her om seg/ wý wide/
att dette er ett sandt widnes byrd/ end dog de
oc wore der flere om/end han alene som det wi
ske. Oc denne widstaft hadde han saa wiss/for/
di han haddet icke alene aff hørelse/ att han saa
hadde hørd oc spurdt/ men fordi han hadde oc
weret en aff hýne sielff seende der Lucas tall
om/ att han saa sielff hadde weret der hoff oc
seetet oc hørd alt sammen. Oc synderlig wil há
der med stöde her ind paa/att hannom er dette
saa fuld witterligt/at S. Peder med alle Christ
ne skalle hwer tage seg sielff waare/. Oc giøre
hward deres befaling fræffuer oc wdwiser/ eff/
ter Christi ord / oc achte der inthet andet hoff
end det samme ord/ at han det haßfuer lærd aff
JESV.

Den Søndag emellom Juledag oc Nytt aars dag

Epistelen scriffuer S. Po uel Apostel Gal. iij.

Saa

Søndagen effter Jule dag LXV

Ala lenge som arffuingen er ett barn/ da er der ingen forstiel mellem hannom oc en trael/endog han er en herre offuer alt godzæt Men han bliffuer vnder formyndere oc werier/indtil den tyd som faderen haffuer bestillet. Wj oc lige saa/der wj wore børn/da wore wj trælle vnder de werdslige elementer. Men nu siden tyden er bleffuen fuld kommen/wdsende Gud siin Søn/ fød affen quinde/ Ja fød vnder Lowen/ paa det att han motte forløse dēnom som wore vnder Lowē/ att wj motte saa børneretten. Effterdi j ere da bleffne børn/saa haffuer Gud send sin søns aand wdi eders hioerter/ raabendes/ Abba fader. Saa ere mand nu icke ydermere trælle men børn/Erret oc børn/ da erret oc Guds arffuinge wed Christum. **A** Det

Søndagen.

i Det menniske der vnder Lowen omgaas fast med gode gierninger/ foruden Christelig troo oc Guds aand (som gior alle gode gierninger/ y gronden rettelig gode) ligner Apostelen wed ett barn/ hwilket stort arff oc eyedom er tilfalden/ Men maa oc kan icke were der myndig oc mechtig offuer wdi sin wngdö/ for sin vfornymstigheds styld.

ii Derfor kalder han oc de Lower/ som med kuelse true oc trenge oss saadane gierninger wdaff wden troo oc willig aand/ wdwortes werdslige elementer/ huilke wel kunde giorre folk til trælle/ oc vwillige arbeydere/ men icke til Guds børn/ oc willige tianere.

iii De Guds wdwolde worde dog omsier aff Guds naade det de skulle were/ oc naa det den/ nom loffuet er formindels rett vnderwising wdi troen til Christum.

iiii. Thå han er aff en ewig frå Guds søn bleffuen en træl/ att han aff trælle morde giorre oss frå med seg.

v Men lige som Gud wilde da sielff raade for tyden/ naar Christus skulde komme/ saa raader han oc nu/ saa att det ey staar til oss/ men hoffhannom/ naar han wil lade Christum ses des y oss wed troen/ formiddels den Zelligaåd

vi Huilken Paulus oc saa kalder Guds søns aand/ fordi han aff ewighed wdgaar aff hannom/ saa wel som aff faderen/ oc oss giffues hå for syndsens styld/ thå hå haffuer oss forhwerff ueden/ oc send oss hannom wdaff faderen. Jo. **vj.** **Oc**

Æfter Jule dag. LXVI

vñ. Oc den samme Zelligaand giste oss til
sende frj willige Guds børn med Christo/han
giffuer oss oc mod til att paakalde Gud æff
hiærtet/Oc giste oss till hansse lige medarffuin-
ge wdi all salighed.

Euangelium scriffuer S. Lu- cas Euangelista Cap. ij.

Æ ð Jesu

Søndagen.

Esu faber oc moder forwundrede seg paa det som der sagdes om hannø. Oc Simeon welsignede dennom / oc sagde til hans moder Mariam. See denne her settes mange bode til ett fald oc en opstandelse wdi Israel / oc til ett tegen / det der skal modsiges. Oc end skal et swerd igiennø gaa dñn siæl / paa det att mange hærter tancker mue bliffue aabenbarlige. Der wor oc saa Anna den Prophetinde / Phasuelis daater aff Asers slæchte / hñ wor wel kommen til alder / oc hadde leffð siw aar med sin mand fraa sin iomfrudom / oc wor nu en encke wed LXXXIII aar / hun kom aldrig wdaff tempelen / Men tiænte Gud med faste oc bønner bode nat oc dag. Dun trodde oc fram paa samme

Effter Jule dag. LXVII

samme stund / Iossuede Herren oc
 saa/oc talde om hannom for alle de
 der lidde effter forlössning wdi Die
 rusalem. Oc der de hadde fuldend
 all ting effter Herrens Low/da fo=
 re de indi Galileam igien till deres
 egen stad Nazareth. Saa worte
 barnet/oc styrckedes y aanden/han
 bleff fuld aff wýsdom/ oc Guds
 naade wor med hannom.

At det Lucas her nu scriffuer y denne histo
 riæ/det skede paa Kyndermøss dag. Marie
 Kirckegang/der hun/ XL dage effter att bar/
 net wor fød wor faren op til Hierusalem/oc eff
 ter Lowen hadde barnet med seg/ ocsaa barn/
 sens fader Joseph. Sö Euangelistē oc ey bløy
 nes wed ad neffne hannom Jesu fader/Oc ach
 ter det hwercken att were hansswerdighed oc **Swi Lud**
 herlighed/eller moderens iomffruelige ære for **cas Fal**
 nær/thij han tall her om/ lige som det wor at **ler Jos**
 mindelig wdi folkes tancke oc mening/ som rre **seph Je**
 nige mand ey andet wiste/ end Jesus hadde **su fader**
 weret Joseps oc Marie,barn effter menige na/
 turlig low. Saa wor oc Maria Joseps rette
 trolossuede hustru til echte oc til rette/ derfor
 falledes oc hennes søn/hanss/ effter gammel
 brug

Søndagen

brug oc sedwaane wdi lowen/ saa som det end/
nu waanligt er hoss off paa denne dag/ att ha/
struens barn Kaller huj bondē fader/ Han haß/
ner oc saa høßftelig tilforn tald om henne/ oc
saa Klarlig giffuet tilkēde/hwad hanß mening
er om hennes pure iomfrudom/ att ingen Kan
tuiffle paa hanß mening.

Offuer det de nu alrede hadde seet oc hørd
sige om Jesu wdi Bethlehem/ saa de endnu
her y Hierusalem meer att høre/der dennom er
sielsiunt oc wunderligt. Den hellige gamle
dandne mand Simeon Kommer indi tempelen/
oc tager barnet y sassin/frøgder seg saare/oc tal
herlige store ord der om/ att det skulde bliffue
ett liyß for all verden/det menige folkets frelse/
re/oc Israels ære/Oc han nu wilde saa glade/
lig oc frimodelig gaa til dsde/oc ey begiare en
dag lenger at leffue / siden han hadde seet oc
handteret saadant ett barn. Dette wor Joseph
oc Marie ett stort wunder att de god tyd høre
saa mangfoldelig tale saaledes om dette barn/
først aff englene/saa aff hiurderne/siden aff hy
ne wise/ der wore Komne wdaff østerlandene/
Oc nu framdeles aff denne hellige mand/ oc
denne hellige gode ende Anna/wdi den belli/
ge stad Hierusalem. Oc denne forwundring
legger Lucas dennom icke til det werste/ men
regner dennom det til en stor priss oc ære/ at de
legget saa tæt paa hierte/gronde her saa dy/
belig paa at det giffuer dennom saa stort wun/
der/det wor tegen til/att troen io meer oc meer
worte

Sorels
dernesfor
wüdring
legges
dennom
til gode.

Efter Jule dag. LXVIII

worte wdi dennom/ellers hadde de snarre holk/
det saadan snæ for widunder oc gieckelig tale
den ingen grondelse eller tancke hadde weret
werd.

Oc Simeon welsignede dēnom/ Han bad
faderen oc moderen løcke oc glæde aff deres
barn/ oc ynstede Jesu en løckelig oc en salig
framgang/til att wdrette det han wor kommē
for. Oc der paa nue wÿ formercke den hellig
aands krafft wdi de Guds wdwolde/ til at op
lyse dennom/ oc att giffue dennom forstand
paa de ting som icke siunes. All ting er her saa
enfoldigt oc forachteligt/dog formercker han/
at Gud haffuer skiuldt her noget andet vnder/
det Gud achter oc anseer/det som er Guds be/
nedidelse oc welsignelse werd/ Ja hwor wun/
derligen Gud wil sticke seg her med/ siger han
frandelis til hans moder.

See denne er sett mange til ett fald
oc opstandelse v̄ Israel. etc

Ja det wor wel høylig werd att see oc att
achte/ hwo der ellers hadde syne att see med/
oc sind at stige med/ All fordi her siunes saa
lønlige Guds hädteringe/sō ere saa vsunlige/
vsindelige oc vbegribelige/ oc saa høye offuer
alle mēnistens sind oc forstād/folk oc saa gierne
forachte hwad sō de icke haffue for obne syne/
eller wdi bare hēder. Thÿ wil hā saa got sō wec
te off alle op aff søfne her med/at hā siger/See
A uij for

Søndagen

for der wore saa faa der wilde oc kunde kende
dett barn / endog det wor kommet for hwer
mands beste. Saa siger han oc/hwad skade oc
hwad gaffn man maa wente seg der wdaff.

Christi Det er den Herres Christi synderlig oc ret/
rette em/ te embede/ att han skal oc gierne wille were
bede er hwer mand hielpsom/ derfor er han oc hÿd
att han Kommen/at han wilde frÿ oc frelse alle/ oc opre
skal hielp se off/som lowe nedersaldne i Adams oc wore
pe. egne synder. Thÿ bescriffues han oc wdi scriff/
ten att were saadan en grondsteen/huilke Gud
sielff haffuer lagd/ hwer til opbygning/ som
Gud oc siger Jesa. xvij. Jeg wil legge en wd/
wold ædel hiærnesteen/ til et fundament/ oc al/
le de som tro paa hannom skulle icke bliffue til
skamme. Saa siger oc Christus sielff/at han er

Mat: ix Kommen/ til att salige giøre de syndige/ Oc
Mat. xvj. Jeg wil bygge myn Kirckē paa den
ne steen/ saa att helffuedes porte skulle icke kÿ/
de offuerwelde henne. Det samme wdwiiser oc
hanff naffn/ Thÿ han heder derfor Jesus/som
engelen sagde til Joseph Mat. j. fordi han wil/
de hielpe sit folk/ som paa hannom troo/wdaff
deres synder. Ja sitt folk wil han salig giøre/
de som hannom ansee oc annamme derfor.

Sørst oc Sørst isderne/ huilke han aff gammel tÿd
kræmest wor synderlig loffuet oc tilsagt/wor han nu
Isderne serlestes Kommen/ hoss oc aff dennom wor han
fød/ eblant dennom leffde han oc døde/ for
dennom predickede han oc lod predicke sit E/
uangelii/oc gaff wdi alle maade tilkende/ att
han

han først for alle wilde holde dennom for sitt
 folk/oc io haffue dennom salige/ om de ellers
 wilde (som screffuit stod Jesai viij) helliget hã
 nom. Saa mange nu som aff desse Israeliter
 ærede Gud wdi denne enfoldige Jesu Christo/
 oc annammede hannom for deres Christ oc
 Gud/holde aff hannom/oc lydde Guds ord w/
 di hannom/ oc lode seg icke forarge aff hans
 simpelhed oc enfoldighed/som wdwortes siun/
 tes-paa hannom/oc forachtede der med deres
 egen retferdighed/som dennom Kunde sielff fyl
 le/de fornomme hwad hã wor for en ædel dyr/
 bar oc wdworld grondsteen/ som tiænte gant/
 ste wel til ett fundament wdi den hellige stad
 Zion. Chj hengde de oc fast wed hannom/ an
 nammede hannom med troen/ oc lode seg aff
 Guds naade opbygge paa hannom/oc de bleff/
 ue salige. Oc saadane tro Israeliter/ med alle
 dennom wdaff hedenstabet/ som wed troen an
 namme denne Jesum Christum/ oc der med
 bliffue sande Abrahams børn/ et han sat til en
 opstandelse eller opresning/at de alle wdi han/
 nom skulle opstaa/ oc forwinde bode synd oc
 sorg.

Ocsaa skall han (siger Simeon) bliffue man
 ge til et fald synderlig mange aff isderne/huil/
 te seg gjorde sielff saa høyt oc saa stolt et mod
 oc finge saa store hiærter der aff/att Gud had/
 de saa wdworld dennom til sit eget folk/oc giff
 uet dennom sin low oc sitt ord att leffue effter/
 att de aff saadane giærninger/ som de lode seg

Aff fol/
 kes egen
 brøst bli/
 ffuer hã
 måge en
 orsage
 til forder
 ffuelse.

Søndagen.

tycke att giøre effter Guds willie/ bleffue saa opblæste wdi deres egen retferdighed (som S. Pouel oc Flauer paa dennom Ro. x) at de huer/ken wilde eller kunde were Guds retferdighed vndergiffne. Men de forachtede oc paa det høye geste forsmade den Guds fromhed oc retferdighed wdi Christo/ huilken Gud tilbød dennom/ med sitt hellige Euangelio. Oc emeer de wore indrucknede oc forsuffede y saadan deres egen kisdelige frøhed oc retferdighed/ io man deligre de forachtede/ forstisde oc forfulde Christum med sin retferdighed/ oc der med io dybere oc dybere soncke neder wdi syndsens pytt/ oc io større oc større første Guds wrede offuer deres egne howede. Som Christus oc sielff siger Jo. xv. Effterdi ieg er kommen/ oc hassuer sagt dēnomed/ oc giord de gierninger de ingen hadde noget tyd giord for meg/ da hassue de inthet att orsage deres synder med. Thij skal oc deres fald oc fordømmelse bliffue dennom swaarere end deres aff Sodoma oc Gomorra/ med alle dennom aff hedenstabet/ som med isderne forachte oc forsøme den tilbødne Guds offuerflødige naade y Christo oc hanss Euangelio/ att der som de før wore lidt syndige/ da bliffue de nu meget/ der som Gud wor dennō tilforn maadelig wred/ da bliffuer han dēnom nu ewindelig oc offuer alle maade wred/ fordi de saa forachte den behagelige oc naadefulde Guds søn/ wed hwilken de motte finde naade oc behagelighed hos Gud.

De

Oc dette meente Jesus/der han sagde Jo:
 sr. seg att were Kommen hÿd wdi werden til
 saadât ett dom/ att de der blinde wore/ de skal
 de saa syne att see med/ Oc de der nu sowe/ de
 skalde bliffue blinde. Saa att ligerwiff som de
 wd wolde gierne lade seg finde læraffrige/ oc
 lade seg besige wdi deres wanwittighed/ att
 troens lærdom Kunde gaa dennom til hiærte/
 oc de motte gribe rett forstand wdi Christo Je
 su. Lige saa lads de vgudelige seg oc drifue wd
 aff dieflen/ til egges oc tilstynde/ aff den som
 dennom raader oc regherer/ til att were sandh
 hed vlydige/ att gøø oc bide emod Gud/ sandh
 hed oc sandheds tro tiænere/ som glubende gal
 ne stoldhunde de dieflen haffuer fanget. Oc y
 det de mene oc achte seg att were wise/ oc att
 haffue sandhed med att fare/ saa bliffue de io
 meer rasinde oc galne/ Ja io meer dennom for
 siges/ io affsindigre oc rasindere de worde/ saa
 att de falde wd aff en daarhed oc gielne/ oc ind
 di den anden/ oc bemenge seg saa vdi dieffuels
 sens fortredelige indstyndelse oc indgyndelse/ saa
 lenge/ indtil de bliffue bondslagne med stocken
 de blindhed/ saa att de mue da haffue ørne oc
 skulle icke wille eller Kunde høre/ oc syne/ men
 aldrig Kunde see/ efter Jesaie propheta. Sul/
 ken døghed oc blindhed dennom da skal fylde
 til døde/ Ja til dz bitre døde/ oc ewige fordsamel
 se/ oc fordi de wilde icke haffue welsignelse wdi
 Christo saa mue oc skulle de haffue den ewige
 formaledidelse oc forbandelse y seg sielff/ oc
 fast saameget dess større/ som dennom bleff be
 dre til budet.

Søndagen

For man
icke wil
annåme
hånom /
men tale
hannom
emod.

Sagen/hwi han bliffuer dennom saa man/
ge til fald/ siger Simeon der hoff / fordi dette
barn skulde sættes for saadant ett tegen/det der
skulde lide modsigelse. Endog Christus er aff
Gud satt wdi Guds rige till saadant ett tegen
oc maal/der alle Guds wdwolde børn skulle
løbe weddelaab til/oc hwær gjøre sitt beste/att
kunde komme for en anden/ att finde oc winde
der de ædelste oc dyrebarreste Elenodier /Guds
gynst oc naade/ tædelighed oc behagelighed/
alle synders forladelse med ewig retferdighed
oc vstyldighed. Som Jesaias haffuer sagt
Cap. xi. att der skulde wdwoxe en rood aff Je/
sai/wdi de sūste dage/oc hun skulde were staa
des foldē til ett tegen/oc henne skulde hedninge
oc saa søge oc lede effter. See denne Davids søn
siger Propheten at were den der de salige skul/
le lede effter oc finde/seg til salighed / Oc de v/
gudelige(siger Simeon skulle forstyre hannō/
oc sige hannom emod/seg sielff til en ewig sta/
de oc forderffuelse/saa som det almindelig haff
uer stæd oc stæer endnu hoff isder oc hednin/
ge/oc her effter altyd stæe wil hoff den største
haab/oc allermest aff dēnom/som wille siunes
att høre hannom aller næst til/falste Prophe/
ter oc Apostle/Biettere oc falste Christne/som
aff Eisdellig forwildelse ere befengde med wrā/
ge meninger til egen fromhed/oc der med for/
achte oc tale emod dē retferdighed oc fromhed
som er wdi Christo/alמוש folk lade seg altyd
giærne lettekig besige/ Men hwad modsigelse
Luan/

Euangelium haffuet altyd lid aff det Phari/ saiste partij/hyne sielsswisse oc sielss hellige/ det see wy wdi alle gamle oc ny hellige historier/ om Propheterns/Christi/Apostlerns oc de hel lige fromme Bissers tyd oc forhandling/ Oc fornemmet nu hoss prester oc moncke oc Pauers menige clercherij.

Oc et swerd skal igiennem gaa dit hjerter/paa det at mange 2c

Her siget nu Simeon den hellige gamle fa/ der framdelss hwad orsage oc hwordan fadson det skal haffue/ at saa mange skulle opstaa wdi Christo/oc saa mange skulle falde offuer han/ nom/oc hwi han saa stor modsigelse maa lide/ thij han skulde pines oc plages/oc hannom skul de stendes saa bitter en staal/ att Maria hans moder skulde end oc faa en smag der wdaff/ med alle andre de hannom wille achte oc ære. Oc endog Maria bleff ey tagen wed halss oc haar/oc offuertalden med nogen legomlig pine/hun sid dog saa stor sorg oc hjerrens wond for Jesu y hans pinsels tyd/at hun gid henne igiennem hennes inderste hjerterøder/ thij hun wor hans naturlige moder/ hun wiste oc best hwad han hwor for en mand. Oc fordi Jesus saa dette swerd saa skarpt wdi hennes hjerter/som han hengde paa forssit/ da trøste/ de han henne/ saa meget som det mueligt wor
aff

Christi
næste
skulle
først lide
med hær/
nom.

Søndagen.

aff stor medynd. Oc der med see wy wdi hene/
den hellige Guds moder/hwad sind Gud haff
wer til sine/att søre dennom saa wunderlig vn/
der Korssset her y werden. Att wy oc der med læ
re/rettelig att ære denne Guds moder wdi sin
medlidelse/saa at wy haffue medynd med Chrt
sto/som endnu lider med sine Christne/ oc wy
dennom gierne forfremme med ord oc giernin
ger til det beste/ trøstendes oc howsuualendes
Jesum Christum wdi dennom/ oc med glæde
oc god willie tage sielff Korssset paa nacken oc li
de tolmodelig hwad Gud oss tilføyer / effterdi
wy formercke/ att Gud saa wed Korssset wil kro
ne oss med Christo/Maria oc alle sine wcnner.

**Under
Korssset
opteckes
det y hi
sertet et
skialdt.**

Ja der med bleffue da oc bliffue endnu hy
ne lønlige oc stiulte tanc'er wdi mange hiærter
aabenbarede/siger Simeon/ de som wore wdi
seg sielff ygudelige for Gud/ oc søgte dog lige
wel fast y haaben med effter Christum/oc had
de ic' un en løss oc ystadig mening om hannom
men ingen retsindig forstand eller tro til han
nom/de folde hannom fraa der det skulde giel
de/da raabte mange aff dennom saa fast Cru
cifige paa hannom/ som nogen aff hanss stør
ste aabenbare siende/ saa att man da først fick
att see hwad wdi dennom wor/ att der wor in
gen fast god grond y dennom/ men forfengel
ige løse ord wor det de fore med. Oc saa lige
wert emod/ de som haff seg sielff wore hanss
retsindige/oc meente hannom aff hiærtet god/
Men wore dog ic' saa dristige oc mandelige
y troen/

I troen/att de det torde were bekende forsiend/
 skaff oc forfyllelse som de wætede seg derfor/ sô
 wore Nicodemus/ Joseph aff den stad Arima/
 thia/ oc saadane (maa stee) mange siers/ de be/
 wiste seg/ som tro gode wanner pleye at gisre/
 naar best behoff gisrs/ der de falske Christne
 wore hannom frafaldne/ att der ey wore saa
 mange de seg hadde dristet til att iorde hanns
 døde legom/ da kome desse thoo/ oc gisre sielss
 witterligt oc aabenbare / hwad deres mehing
 haffner her til lønlig weret om Jesu/ fordi den
 Helligaand kan inthet strompte naar det skal
 gielde/ for huilket Christus oc kalder hannom
 spiritum veritatis/ sandhedsens aand/ huilken
 altyd far med sandhed oc retskaffenhed/ oc
 kommer et menniste til at sige hwad han meen
 naar det skal io saa were. Oc derfor ligner
 scrifften saadan modgang oc forsøgelse wed en
 hed ild/ som stilliet det onde fraa det gode/ oc
 lærer att kende det ene fraa det andet.

Der wor oc en Prophetinde
 Anna / hun talde oc saa om
 hannom 2c.

Om disse hellige gode gierninger/ de scriffren
 priser wdi denne hellige Anna skal tales ett an/
 det skal hwad det er at faste/ at bede/ oc at we/
 re gierne i Guds tæpel/ att leffue i iomfrudis/ i
 ægtestæff oc et got wdeluffnet. *Ne her hafue
 wij*

Søndagen.

Gud pet wý att achte dette salige barn Jesum/ **Lwes**
ser Jesu ære oc pryff denne hellige dandne quinde øger
med ad, oc formerer med dette sitt hederlige widnes/
stillie byrd/hun giffuer oc ber om hannom/ att wý
widne. skulle lade hanss acht oc affhold wdi off were
dess større/dess flere widne han hassuer/ synder
lig aff saadane hellige Guds dyrckere/der Gud
wor sandelig med .Hun wor en Guds Prophe/
tinde/wed huilcken Gud hadde alrede betæd
seg/oc betheer seg nu for alle/de seg wille lade
besige med sand spaadom om den weldige for/
løssning/ som skulde wdrettes wed dette barn
Jesum.Oc saadant raabte hun icke lydelig wd
offuer alle gader/Men hun loffuede Gud wdi
tempelen med andre flere Guds dyrckere/ saa
som der wore io nogre/ de der køde stönte paa
rydsens leylighed/oc tæchte paa Jacobs oc Da/
niels prophetier/ fornomme io/ att Messias
kunde icke lenge fortsffue/fordi lengdes dennö
oc fast effter hannom/ oc de begerede hanss til/
kommelse med det snariste. Ja for dēnom gior
de Gud denn hellige dandnequinde til en pre/
dickeende / oc lader henne sige dennom meget
got om dette nærwerendes salige barn/oc om
den forløssning som han skulde wdrette oc
fuldkomme for alle wdi Hierusalem/ dennom
alle til en ydermere trøst/att de hørde saa ad/
stillige widnesbyrd her om aff saa adstillige.

Barnet woxte oc styrckedes etc.

Efter Jule dag. LXXIII

Aff disse ord maa man formerde hwor
 forseugelige oc løgnafftige fabuler den bog
 indeholder/ som er screffuen om Christi barn-
 dom/ hwad gierninger oc iertegne han stulde
 haaffue giord/ der han legte med børn/ oc gick
 til scole/hworledes hans Kiortel stulde wort
 med hannom etc. Euangelisterne offuerløbe
 haans barndom enfoldelig/at han wor ett barn
 som noget andet barn/ oc worte til alder som
 nogen anden/ oc som han bleff gammel/ saa
 bleff han oc sterck legomlig oc aandelig/ worte
 til stiel/wid oc forstand/ lige som ett andet men-
 niste. Ja han bewiste seg der med att were ett
 sandt naturligt menniste/ som Paulus oc siger
 om hannom Phil. ij. Saa som Lucas oc scriff-
 uer om S. Hans/ han wor oc en hellig mand
 fød/ oc hadde den Helligaånd wdaff sin moders
 lif/ det gaff seg dog med tyden oc ey strax al-
 dels tilfende. Saa wilde Jesus bliffue sine brø-
 dre y alle maade lig/ paa det att wy oc motte
 woxe op til hannom/ oc bliffue hannom ocsaa
 lige/ y sin barndō wor han ett barn/ oc giorde
 barnegierning/ y sin ongdō wor hā en dreng/
 oc giorde ocsaa der efter/ dog gaff Gud seg
 saa merckelig tilfende wdi hannom fraa førstē
 y hwær hans alder efter sin maade/ som det
 motte mueligt were wdi noget menniste/ som
 wy om otte dage saa at høre/ indtil sine xxx. aar
 han bleff mand/ oc kalledes aff Gud til predick-
 embedet/ oc giorde dā iertegne oc gierninger
 der efter.

Christus
 hadde
 seg y alle
 maade
 som ett
 menniste

Nytt aars dag.
Epistelen scriffuer S. Paul
uel Apostel Gal. iij.

Er end troen kom/
bewaaredes wy vn
der Lowē/ indluch
te paa den tro som
skulde enda aaben-
bares. Saa wor da
Lowen wor tuch-
temester indtil Christum/ att wy
motte worde terferdige wdaff troē/
Men siden troen er kommen/ da ere
wy icke lenger vnder tuchtemester/
thij y ere alle Guds børn wed troen
y Christo Jesu/ for saa mange som
y ere bleffne døbte/ y haffne iførd
eder Christum. Saa er her huercken
nogē iøde eller greche/ her er huerckē
troel eller frij/ her er huercken mand
eller quinde/ thij y ere alle een wdē
Christo Jesu. Ere y da Christi/ da
ere

ere y io Abrahams afftom/oc arff-
ninge effter løfftet.

f. Lowen truer/ trenger oc nøder de troløse
oc vwillige/ til att giøre got/ oc att lade. ont
wdwortes.

g. . Oc saadane holder hun fangne oc bonde-
ne/ oc driffuer dennom saa wdi den wdwortes
øffuelse/ indtil denom giffues frihedsens aand
som dennom giør frj oc welwillige.

iij. Lige som en tuchtemester lader sine disci-
pule icke raade seg sielff/ oc giøre det dennom
løster/ men hwad han wil/oc wille de icke/ da
skulle de/ indtil de gribe forstand/oc med willie
giøre gierne det dennom bør att giøre.

iiij. Saa kunde oc saadane vwillige giernin-
ger icke giøre mennisten retferdig for Gud/
men troen til Christum alene.

v. Hun forhuerffuer oc den aand/ som giør
frivillige folck/ løstige oc tilbøelige til alle go-
de gierninger.

vj. Lige som lowsens trælle giøre da deres
vwillige gierninger aff trusel oc hødsel/ saa
giøre desse hwad de giøre vngøde aff løst oc ett
gladført hierte.

vij. For de ere Guds børn/ oc elste Gud som
L ij deres

Nytt aars dag.

deres fader/oc ey reder for hannom/som for nogen tyranniske fiende.

vij. Thij er oc Christus deres egen/hannom
haffue de oc ifjerd seg/ saa welwillig art giøre
deres gierninger Gud til behagelighed/ som
Christus haffuer giord for dennom.

ix. Ekblant saadane Guds børn er da ingen
fielsings/Gud huercken achter eller forachter
nogen for anden/were seg aff hward solf/kiøn/
alder/eller andre wilfor man kan wereaff/NE
saa meget er hwer achtet for Gud/ som han er
fuld aff troo/dygd oc fromhed.

x. Effterdi wij ere da Christi egne/ hualcken
er Abrahams benedide søn/ saa ere wij ocsaa
Abrahams rette børn/wed den tro wij haffue
lige med hannom/ der med ere wij ocsaa hans
medarffuinge til den Guds benedidelse/ som
off alle med hannom loffuet oc tilsagt er/ Gen.
xxij.

Euangelium scriffuer S. Lucas Euangelista. Cap. ij.

Det

Er de VIII dage wore omkom
ne/at barnet skulde omstiores
da bleff dets naffn kalled Je
sus/saa som det wor kalled aff
Engelen før end det wor vnd
fanget y moders lyff.

¶ ij

Der

Nytt aars dag

Christus
gaff seg
tilig vn/
Der Lo/
wen.

Her giffuer nu Christus tiligen tilkende sin
 Kiærlighed oc welwillighed emod oss/ wdi
 sin første barndø/at efter hã wor y armod fød/
 han saa strax lader stærre blod wdaff seg/giffu
 ner seg vnder Lowē/oc gior seg til en træl paa
 det at han wilde forløse oss wdaff wor trældø/
 oc giorre oss frj for Lowē/at wj icke lenger skul
 de were Lowē styldige/ enhen y denne maade
 eller andre. Oc det lod han seg inthet were for
 nær/at næst den pinachtelighed der fulde med
 att han bleff saa regnet eblant den menige A/
 dams haab/oc achtedes for syndig/lige som et
 andet Abrahams Kigdeligt barn/ hvilke alle
 wore vndfangne oc fødde wdi synd/ Oc Gud
 hadde bedet dennom derfor lade seg omfiære/
 til att betegne det syndige Kigd/ som de hadde
 med at fare/huilde et skulde aff oc bort stiæres
 wdi alle Abrahams aandelige børn. See der
 lader nu Christus seg intet were for god til/ at
 regnes eblant denne menige syndige haab/ for
 wor styld. Ja (som S. Pouel siger) Gud sende
 saa sin søn hyd/wdi det syndige Kigds lignelse
 oc lod hannom saa haffue seg/ lige som han
 hadde weret off lÿg oc saa y det/oc hafft det syns
 dige Kigd med at fare/ lige saa wel som wj aus
 dre. Oc det gjorde Gud/siger Apostelen/ at hã
 saa wilde fordømme synden wdi Kigdet formids
 dels synd/paa det/at den retferdighed/som Lo
 wen wdkræffde oc estede aff oss/motte forfÿl
 des oc fuldkommes wdi oss/Xo.viij. Oc Heb. 4
 siger han/at Christus motte alt saa bliffue sine
 brødre lÿg/att han saa kunde worde en mild oc
 tro

Nytt aars dag LXXVI.

tro bisöp for Gud/ til at forlige folkēs synder.

Nu hadde Gud wdi Lowen wed Mosen befalet isderne/ at lade seg omstærere/ Ja wel wed fire hundrede aar tilforn hadde han giffuet Abraham den Ceremonij/ for ett gynstigt oc ett willigheds tegen/ att han wilde tage hannom oc hanss børn/ till sine synderlige børn/ oc gisre dennom til sit besynderlige sold. Saa att man skulde lade aff hwært drengbarn/ ottende dage effter det wor fød anstære forhuden eller (som man kalderet) siuder paa barnens mandoms lem/ Jæ med den mening/ att samme barn künde der aff worde syndeløst/ eller noget bedre for Gud/ ths Abraham prises aff scrijften/ at haffue weret from oc retferdig/ før end han fick omstærelsen/ oc siden lod han seg omstærere/ effter Guds Bud/ til ett fromheds tegen/ hoss seg oc alle andre/ oc med samme omstærelses tegen/ bleffue siden saadane Abrahams børn indtagne oc saa got som indscreffne wdi selfkaff oc samfond med dē fromme Guds mand Abraham/ at isderne der med bleffue indweyede tll at loffue Gud til tæenste oc willig lydelse/ oc tll at beskænde hannom alene/ oc foreldrene skulde der wdaff paamindes att opføde oc opwenne samt me deres børn der effter/ Oc de sielff siden skulde drages til minde der aff/ hwad de hadde loffuet/ oc hwad dennom burde att gisre.

Med saadant et tegen wilde nu Gud merce oc betegne sitt sold/ fraa alle andre fremmede hedninge/ Oc end dog hā kunde wel haffue

Zut omstærelse gaffs isderne.

Zwt huggifs paa den mandes lem.

Nytt aars dag.

fundet paa noget andet/det hederligre oc siun/
lige hadde weret/dog behagede hanom dette
for det beste/ at han der med wilde dempe men
nistelig Flaaghed oc subtilige forstand/ som er
oc bliffuer altyd sigdeligt/ oc werdsligt/ oc
dømer det for det beste/som best siunes/oc gier
ne forachter oc forstiuder det inthet siun haff/
uer paa seg/saa som det oc staar til att formere
ke wdaff historierne/att disse isder lidde store
foractelse oc haanhet aff hedningene for
denne samme omstærelses skyld. Thñ Gud
haffuer saa altyd løst til att giøre abe wdaff
denne verden/som stoler saa saare paa sin egē
wysshed oc Flaaghed/ derfor haffuer han oc al/
tyd wdwold saa daarlige ringeste/hulleke den/
ne werden aff sin wysshed oc forstand icke kan
begribe/att han wilde der med giøre menniste/
lige Flaaghed til idel aberñ oc daarstæff/i. Cor.
j. Paa dert att naar man aff mennistelige wysff
dom oc forstand kunde icke rede op til Gud/oc
naa/forstaa oc begribe hannom wdi hans gud
dommelige wysshed/ man da stulde slippe oc
lade fare sin egen sigdelig forstand/ oc giffue
Gud ære wdi sitt ord/ oc achte det for den hgy.
geste wysshed/hwad han siger oc lader sig/en
dog det rimet seg inthet med wor mennisteli/
ge wysshed/for det daarlige siun som det er off
uer draget med/ oc haffuer ingen wyssheds
farue eller stabning for mennistes syne.

Wel hadde Gud kund giffuet dette sitt folk
ett andet hederligre tegen/som hadde weret til
siune

siune for menniste/enthen paa haar / hud eller
 Fiød/wdi fødselen eller effter deres fødsel. Men
 Gud meete alt aff sin wiss hed noget høyere oc
 ypperligere her med/ end at han skulde haffue
 latt stiere ett stycke wdaff en finger/ en taa/ el
 ler aff næsen etc. Han saa wel/ han wilde oc
 gierne lære oss att see/ at synden sad oss icke ale
 neste wdi hond eller foed/Men inden y den gât
 ste indwortes nature/som wy affles/ vndfan
 ges oc fødes hüd til werden/da ere wy saa plat
 forgiffrede oc igiennomgrode med den oprinde
 lige brøst/att oss ey kan fylle andet end synd oc
 idel synd/Derfor lod oc Gud were dette tegen
 paa mandkignet/fordi at faderen er den første
 oc ypperste orsage til den syndige fødsel/ Oc
 saa lod Gud for den samme sags skyld samme
 omstiereelse stee strax ottende dagen før end
 barnet kunde sielff meget synde / paa den man
 doms lem/der synderlig bruges til fødselen/ at
 man saa skulle formercke hwad Gud hadde y
 snde/at hã ensinde wille wdrome oc affstiere
 saadan forgiffet oc indkrobne synd/ som sad saa
 dybt wdi mēnistens nature/at der skulde wed
 Christu forwandles wdi dennō alt det de wore
 oc alt det de hadde aff Adam vndfanget y den
 første fødsel/oc wdi gienfødselen fornyes till
 gantste andre end de før wore/oc wdi Christo
 paa ny fødes til ny hellige creaturer/ fraa synd
 sens forkrenckelse oc fordømmelse/oc til et aande
 ligt liif oc himmelske fornyelse wed den hellig
 aand/saa som Moses oc Propheterne end vn/

Nytt aars dag.

der det gamle Testament mangfoldelig nog gaffue til Kende.

**Zwi
Christus
lod seg
omfiæ
re**

Saa bleff nu Jesus omftaaren effter saadan en almindelig waane oc seed/ickē att lade y seg betegen dēne almindelig brøst/mē at han/ som wor saa hellig oc syndeløss/ wilde saa begynde at tiæne off med sitt blods wdgydelse. Oc at hā med det samme sin Kiærligheds tegen oc exempel/wilde lære off att tage der gode efftersiun wdaff/att giffue off gierne med god willie vn/der gode sticckelser/ lower oc sedwaaner/ som icke stride emod Gud eller Guds ord/ om wÿ hadde det icke end behoff eller wore dess plichtige for wor egen styld/ wÿ ey endog skulde for tredelig offuertræde/ oc aff egne howede for/achte/det wÿ haffue fundet for off/ synderlig/ om det kan were til nogen nyttig øffuelse for andet sold/huilckē wÿ der med kunde were till willie/oc tiæne dennom der med wdi Kiærlighed/Lige som Christus oc gaff Keyseren stat/ oc gjorde andet meer/det han ellers icke hadde tørt wed att gisre for sin egen styld.

Oc barnsens naffn bleff kallet Jesus etc.

**Gud gaf
fædrene
naffn de
deres
giermin/
ger kude
bruge.**

Saa hadde først Maria faaet befaling aff Engelen/oc siden Joseph/ at dette barn skulde hede Jesus. Effter dē samme waane som Gud hadde sør brugt/hwor han wilde bruge nogen person til nogen synderlig oc sielsiun tingest/

ds

da gaff han oc stüdom samme preson naffn der effter/saadant som kunde betyde oc wdwise det sielff samme/som den person wdrette skulde/at man strax skulde høre paa naffnet hward man skulde holde aff personen/ oc hwor man motte achte hannom for. Saaledes bewiste Gud seg hoss Abraham (som før hed Abram) der han wilde begynde/ att givre hannom til en weldig mand oc en ypperlig fader for mange børn oc stor afftome/da gaff han hannom oc naffn der effter/oc kallede hannom Abraham. Jacob desligeste/der han bleff stift oc sterck y troen/ oc saadant eet weldigt Guds fold skulde wdspringe aff hannom/da kallede han hannom Israel en Guds første. S. Hans Baptist oc saa/som wor Zacharie søn/der Gud wilde synderlig bruge hannom til en naadepredicere oc Christi forløbere/ da bad Gabriel engel/ at han skulde neffnes Johannes/der er Johan/ saa meget som Guds naade.

Saaledes bleff dette barn oc giffuet naffn/ att det skulde hede Jesus/for drabelige giermgers oc store ypperlige ærendes skyld/ som det skulde med tyden wdrette/ det der alle menniske skulde faa welfard oc salighed aff. Ja for di denne benedide Davids søn wor der til hüd kommen wdaff Gud/ at han paa Guds wegne skulde bliffue en forløsning oc salighed offuer all werde indtil werdsens ender sø Jesaias prophet hadde sagt om hannø Ca. sliç/da wor det oc hans rette oc tilbærlige naffn/at han motte kalles Jesus/oc bæte saadät inffn sø indhæret

Hwt
Christus
bleff kal
let Jesus

Nytt aars dag

det hanſſembede wdwiſer/ oc det han ſkulde wdrette. Derfor ſagde engelen til Joſeph Matthei j. Du ſkalt kalle hannom Jeſum/ fordi han ſkal frelſe ſit folk wdaff deres ſynder. See det wor ſagen hwi han kalledes Jeſus/ at han ſkulde were en frellere/oc forløſere / oc hielpe folk til welfart de ſeg icke kunde hielpe ſielff.

Som iſra
dernes
gåde Jeſus
fride
denom
til timest
lig wel
fardt.

Han wor ocſaa den der hyn gamle Jeſus (huilke iſraerne kalledede Jehoſua) hadde weret en figure til/oc ſkulde fuldelig wdrette det han wdi en figure hadde betegnet. Derfor wilde Gud (maa ſtee) ocſaa/att han ſkulde bære lige naſſn/med hānom/ at det motte ſiunes deſſtroligre for alle/at dēne perſon wor den der betegnedes med hyn anden. Att ligerwiſſ ſom hyn forſte Jeſus førde det kiødelige Guds folk/ wdaff den wilde oc biſtere ørden/ der ſom de fore wild fram oc tilbage xl aar omkring / oc hadde fiender oc vvenne paa alle ſider ehwort de hadde draget wd/denom førde han offuer Jordan i:idi det land Canaan til roo oc huile/ ſom Gud hadde lenge ſiden loffuet deres foreldre/offuerwād oc nederlagde fiendene for denom/oc delede ſaa landet emellom denom/ſaa att han ſtaffede denom offuerwæres ſtorrfred/oc en ſaare tryg bolig før end han døde/at der ſom de hadde ellers weret gode/ oc icke ſielff forſømet oc forſet ſeg/ da motte de wel haſſue ſitt/old effter old/ ſaa god ſom y ett ewigt Paradis/thi ſaadant ett land weed ſeriff ten cy ſaa att priſe ſom det wor/oc ſom hun det priſer.

Ja

Ja lige saa haaffuer oc denne wor Jesus hiolpet oss til/at wy mæ wel komme vdaß det te græselige oc forfærelige dieffuels rige/ oc wandre igiennom denne mørcke oc wilde werden/der som dieffuelen med synd oc ewige død regherer/oc komme til fred oc rolighed y hans rige/ her wdi naaden/ oc hessit y glæden med Gud wdi ewigheden/saa att han er oss saa med get en bedre oc saligre Jesus/end hyn/som han haaffuer frelst oss wdaff større fare oc nød/ oc forhwerffuet oss yppere gods oc gaffuer end Jehosua gjorde wed isderne/ thj han førde dennom indi ett land/der som de kunde fare les gomlig wel/oc haaffue timelige gode dage. Mæ denne wor Herre Jesus haaffuer frelst oss/ som ere hans soldt/wdaff wore synder/haaffuer Engle sagt/Ja wdaff synderne/ icke en eller thoo men aff alle synder/oc naar wy saa bliffæ befriede aff synderne/saa cre wy oc med det samme frj for Guds affgynst oc wrede / for dieffelen wore siæles største fiende/ for helssaedes fordømmelse/oc den ewige død. Haaffue wy da icke synder/saa cre wy rene oc retferdige / haaffue gynst oc naade hoss Gud/ som hans egne Kiære børn/ huilcke han wil stiende oc giessue den ewige salighed/med sin egen naturlige sød de søn Jesu/huili en oss dette altsammen haaffuer forhwerffuet hoss Gud/ Oc derfor hedder han Jesus/ er oc haaffuer weret/oc bliffuer en Jesus/en frelsere/forløser oc saliggjorere for alle sine.

Saa feld
de wor
Jesus oss
til en ewig
wel/
fard.

Nytt aars dag

**Off. som
ere wed
troen
haff folk.**

Men dette er dog merckeligt/han siger sitt
folck/ Ja sitt eget folck wil han giøre saligt/det
er/sine wdwolde/de den himmelfke Sader haff
uer forseeet hannom/ som han sielff tall der om
Jo. x. oc xvij. Ja saadane kender han for sine/
de der giffue hanss ord macht/oc sette lyd oc lof
ue til hannom/ oc tro hannom y det han siger
dennom for wdi det hellige Euangelio/ de der
haffue inthet at forlade seg paa/wden hannom
alene/ Ere oc vrede oc vforfærede for alle
ting/ wed den troo de haffue saa til hannom
Oc der hoss dog bewise seg med alle deres häd-
tering/lönlig oc aabenbare som gode Christne
oc Jesuiter / de der bære icke noget tomt naffn
aff hannō/oc haffue wdi munden/ det de finde
icke y hiærtet/eller bewise med gode wdwortes
gierninger/Thj dette wor Zerres Jesu rige
staar icke y ord/ men wdi krafft oc tefstighed ja
Cor.iiij.

**Naffnet
bær mer
ckelsen
med seg/
hwad Je-
sus er
sue.**

Saa maa nu dette blote naffn Jesus / alene
giffue alle tro Christne en drabelig stort tröst/
wy haffue saadan en frelsere oc forlöfere/ som
bær naffn med seg/aff dē drabelige forlöfning
han haffuer wdret oss / huilket oss skal were en
paamindelse/ saa offte som wy høre det naffn
Jesus neffnes/oc wdaff mandens naffn saa me-
get dess stadeligre tro hanss ord / naar hā siger
seg at were den/der oss wil were en frelsere/ att
han er bleffuet oc opstandelsen/ att hwo der
tror paa hannom/ skal aldrig smage døden/
men haffue det ewige lyff. Thj haffuer oc S.
Pouel

Nytt aars dag LXXX.

Ponel det rettelig sagt/ at wed dette naffn stul
le alle knæ bøges. Phil. ij. Oc S. Peder haffuer
lærd oss alle/ att wÿ skulle alle y det naffn wor
de salige/ Oc at der er ey andet naffn giffuet
mennistene vnder himmelen/ wdi huilket oss
staar til att worde salig. Act. iij.

Thÿ lader oss nu rettelig bruge denne ny
aars høytÿd/ effter det hun er indsticet/ oc læs
re att kende dene Kiære Herre Jesum for wor
tiænere/ oc salige ny aars gaffue/ huill'en altyd
haffuer weret en Herre hoss Gud/ Men er wor
den her paa iorden til en træl for oss/ at wÿ mot
te bliffue Herrer med hannom. Oc han haffuer
lat seg legomlig omstære effter Lowen/ att wÿ
motte bliffue aandelig omstorne wdi hiærter /
ne effter Løfftet Ick med steenkniuffue/ Men
med det skarpe Guds ord/ som trycker oc trens
get seg saa weldelig igiemmen marwe oc been/
sæl oc aand / wed den almechtige Helligaand
wor Herre/ med fader oc Søn en benedide
Gud ewindelig/ A M E N.

Jesus
wor ny
aars
gaffue.

De Hellige tree Kongers dag/ som man kalderen.

Epistelen scriffuer Jesaias Prophete Cap. lx.

Saa

Hellige tree Konger dag.

Ja siger Herren.
Kees deg/ lad deg
oplyffne/ effterdi
dit liys kommer/ oc
Derrés herlighed
oprinder ofuer deg.
Thij see mørcken be-
teckre iorderig/ oc molmen folkene/
Men offuer deg oprinder Herren/
oc hans herlighed skal siunes paa
deg. Oc wed dit liys skulle hednin-
gene wandre/ oc Kongerne wed det
stein som oprinder deg. Læt op dýne
dýne oc see deg om/ Alle disse her
forsamlede komine deg til. Dýne
sønner komme langweys/ oc dýne
døttre bliffue saa affsides opfostre
de/ Ja da skaltu see dýn løst/ oc da
skaltu see blanckt wd/ oc dit herte
bliffuer end bode forfæret oc glad/
naarhýn store haab wdmed hawet
wender seg om til deg/ oc hednin-
gers

Wellige tree Røger dag. LXXXI

gerns macht giffuer seg til deg. For-
di saa/deg skulle skiule en heel haab
Cameler/ Ja hÿne woeyløbere wd=
aff Madian oc Epha / Aff Saba
kommer hwer mäd/ førendes guld
oc røgelse/ oc wille forkynde Der=
rens loff.

i Aff nature ligge wÿ alle wdi blindhed vnder
synden/synde tryggelig/ oc søle inthet till oss/
før end Gud kommer oc opwecker oss.

ij Thÿ er Euangelium det lys som Klarer
wor mørckhed/oc gior oss aff blinde seende.

iii. Ja dette lys er deres som ere Guds børn
oc sandelig Christne/ wdi den sande hellige
Kircke/de andre bliffue alle ÿ mørcke besiddede

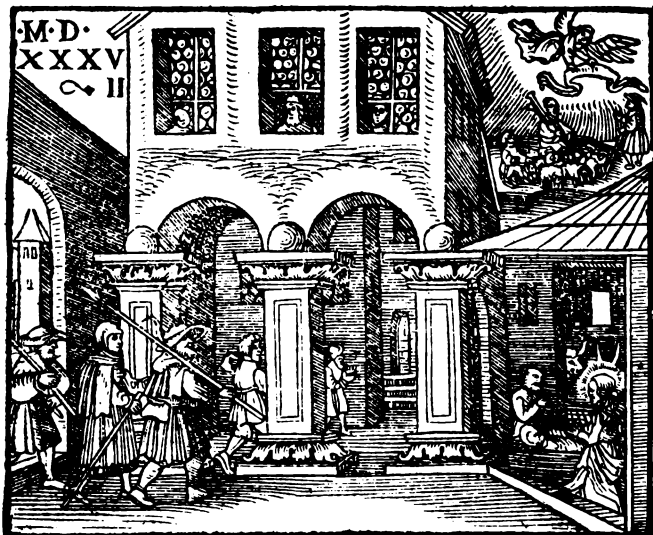
iiii Det er da Guds egen herlighed oc guds
dommelige Maiestat Klarhed/han lader sine
offuer oss ÿ Christo/oc wil med hannom giorre
oss der wdi deelasttige.

v. Dette samme Guds børns lys/endog det
høret icke hedningene til/ det skal dog aff
Guds rønde godhed recke til dennom offuer
alt/ oc opliffsne somme aff dennom alle.

vi Thÿ skulle de oc offre Gud/ oc giorre send
Guds tjenste/att huilcke ey haffue guld oc rø/
gelse/eller naar saadant ey gielder ydermere/
da skal man dyrcke oc loffue Gud ÿ aand oc
sandhed/huillet er den rette Guds tjenste/vn
der det ny Testament.

Hellige tree Konger dag

Euangelium scriffuer S. Matthe us Euangelista Cap. ij.

Er Jesus wor fød wdi den
iødiske stad Bethlehem / v
Kong Herodis dage. See / da
kome der wÿse wdaff øster-
landene heden till Dierusalem
oc sagde

Dellige tre Konger dag. LXXXII

oc sagde/ **D**wor er den iøbetonge
som nu er fød? **T**hij wij haffue seet
hæss stierne y østē/ oc ere komne hÿd
att tilbede hannom. **D**er Kong **D**e-
rodes det hørde/ da bleff han forfæ-
ret/ oc det menige **J**erusalem med
hannom. **D**c han forsamlede alle
prestehøffdingene oc scriffklaagene
eblant folket/ oc wdsurde aff dens
nom/ hwor **C**hristus skalde fødes.
Der sagde de til hannom/ wdi den
iødiske stad **B**ethlehem / thij der
staar saa screffuet wed **P**ropheten.
Dc saa du **B**ethlehem wdi iødes
land æst ingenlunde den ringeste e-
blant førstene y **J**uda/ thij aff deg
skal meg wdgaa en første / som skal
reghere mit folk **I**srael. **D**a lod **D**e-
rodes kalde de wyse saa lønlig till
seg/ oc lod seg slittelig vnderwise aff
dennom/ hwad tyd stierne hadde
weret til sinne/ saa sende han dennō

M ij **b**ort

Dellige tre Konger dag.

bort til Bethlehems/oc sagde. Farer
beden oc spørrier windstibelig efter
barnet/oc naar y findet/saa forkyns
der meg det/ att ieg oc maa komme
oc tilbede det. Der de nu saa hadde
hørd Kongen/da fore de aff stæd/
oc see/den samme stjerne som de had
de seet y østenrige foer hedē for dens
nom/indtil hun kom oc stoet offuen
offuer der som barnet wor inde.
Der de nu sowe stjernen/ da bleffue
de offuerwettes saare glade/ oc de
ginge indi huset/ oc funde barnet
med sin moder Maria/ oc de folde
neder oc tilbadet. Saa oplode de des
res skatte/oc offrede hannom gaff
uer/Guld/Køgelse/oc Myrrøe/De
de finge vnderwisning aff Gud y
søffne/att de ey skulde wende seg til
Derodem/ der med kome de ad en
anden wæy indi deres
 eget land.

Der

Wellige tree Røger dag LXXXIII

Her haffue wij nu att betencke oc betrachte
 Guds høye welgierninger emod alle mens
 niste/att Christus er send til werden/ er bleff
 uen fød aff isderne/oc dennom giffuen for en
 skatt oc egendom/effter Prophetiens lydelse/oc
 Guds eget løffte/lige paa den sammen tyd som
 spaad wor Gene. xlix.der den Kongelig: spyr
 wor kommen fraa isderne/ oc til de Romercke
 herrer/thij Zerodes den hedning hadde nu we
 ret xxxij. aar Røge offuer isdelad/der Christus
 bleff fød menniste/som bode Josephus oc an
 dre werdslige Historisriffuere giffue klarlig
 nog tilkende. Oc saa desligeste wor fød lige y de
 samme stad Bethlehem/der som Michas Pro
 phet før hadde sagt/att han skulde fødtes. Eff
 terdi at isderns store skyld oc forsømmelse fands
 da der wdi/att de icke wilde see/ oc tencke seg
 om/oc lære att kende deres Christum/ enthen
 paa tyden/steden/byrden/ eller saa meget der
 sagdes oc hørdes om hannom/ Da Kommer nu
 Gud oc med iertegen opwæcker hedninge/ som
 skulle giøre hannom ære oc weyerkende hannō
 for en isdekonge/det isderne icke sielff wulde.
 Oc giffue der med god tyd tilkende/ att denne
 Christus med sitt rige skulde wendes fraa is
 derne/oc komme til hedningene/som det nu aff
 Guds naade steed er/effter Christi egen pro
 phetij Mat. viij. Thij er det oc wel meget werd
 att see (som Euangelisten beder) achte oc skis
 de/oc att tage nøye waare paa saadan en dys
 bar skate

For is
 derns
 forsømmel
 se wædes
 Guds ri
 ge til hed
 ningene.

Dellige tree Konger dag

**Wed ad
stillige
middel
kaller
Gud alle
sine.**

Oc dette er en sielsun ting att tendē paa/
att Gud weed saa wunderlig att finde sine es
blant den menige v̄gudelige haab wdi denne bi
stere werden. Somme leder han op med en lyde
lig predickē/somme wed desse siunlige skabte
creaturer/ somme wdi l̄onlige aabenbaringe/
oc somme aff aandelige indst̄ud/ Oc bruger
saa adstillige orsager/til att f̄sre sine wdwolde
b̄orn wdi siune med dette sitt k̄ær̄iste barn Je
su/oc att saa rett sand kyndst̄aff paa hannom.
Saa haffuer nu Gud desse naturlige w̄yse/ de
hannō tilh̄sre/ ȳ Persia eller Arabia op ȳ s̄sters
landene/hwad heller de wore iij. eller iij. flere
eller ferre/det siger Mattheus ic̄e/ men Kon
ger siunes d̄e inthet att haffue weret. Dennom
sender Gud bud / ic̄e med nogen engel/ Apo
stel eller predickere/men med en synderlig st̄ier
ne/huilken han haffuer st̄icket oc bestaffet paa
himmelen eller wdi st̄yerne/som bode bebuder
denom saadan en Konge at were f̄gd/ oc den
nom wil wise til hannom.

**Off Kom
mer in
thet wed
huad det
wor for
en st̄ierē**

Ydermere haffue w̄y oc inthet at bekomre
off her med/hwad dette mon haffue weret for
en st̄ierne/om hū mon haffue sidt gammel paa
himmelen eblant de andre/eller wor nygiord ȳ
st̄yerne for dessene. Det er off nog/ at Gud lod
st̄ierne saadan en st̄ierne for d̄enom/oc gaff dens
nom saadant et widst̄aff oc l̄onlig forst̄and der
hoss/ att hun skulde betegne saadant ett nyf̄gd
barn. Lige som Elizabeth fornam paa Marie
helsen oc sitt fosters r̄ḡelse wdi liffuet at Ma
ria wor

Wellige tree Røger dag LXXXIII

ria wor Guds moder/ Inthet haffue wÿ den wdaff att disputere/eller meget att bemøye off/ om Maria da helsede anderledes end hun wor won/eller om Johannes wdi Elisabets liff røge de seg da anderledes/ end saa som ett quegt barn ÿ moders liff pleyer att røge seg effter de siette maanet. Item der Simeo sicke dette barn at see ÿ tempelen/da kunde han strax dømme der paa/att det wor det sielff same barn/ som Gud den Zelligaand hadde loffuet hannom/ at skulde see før end han døde/ om han det nu hadde wdaff nogre synderlige tegen/ eller saa noget andet paa det/ end paa noget andet barn/der haffue wÿ inthet att bemøye off med/det er off nog/att wÿ wide/att Gud/hoss oc wdi saadan en sindlig begribelse/were seg ÿ siun/ følelse eler ÿ hørelse/indgiffuer sine et wist oc fast howstud'oc raad/til att annamme oc holde saadant for det som Gud haffuer bestilledet til.

Saa lod nu Gud desse samme wÿse mend/see denne stjerne hiemme til deres eget wdi østerlände/Men han wÿste dennom icke ett barn der hoss /fast minde nogen isdekege. Dog gaff han dennom aff samme stjerne siun/saa wiss oc tryg en forstand/ar de twissuelde inthet der paa/att der wor io sød en isdekeonge/oc end saadan en/ som skulde gafne/icke alene isderne/men ocsaa denno oc deres lige/alle hedningene/som ellers wille lære att kunde skone paa/ellers hadde de wel bleffuet hiemme/ oc ey draget saa lang

Hoff tegnet giffuer Gud wiss hed ÿ hiertet

W iij en reyse/

Wellige tree Konger dag

en reyse/att tilbede oc begaffue saadāt ett frem mede barn/ der de inthet got hadde went seg wdaff.

Derfor skulle wy ingen sorg eller omhygges lighed hassue for dēnom/ som icke hassue hōrd Euangelium predicke/ Herren hassuer aff ewig hed kēd sine/oc weed gantste nōye tal paa den/ nom/hā finder oc wel rōd/ maade oc middel til att kalde dennom/ skulde han oc forwandle naturen der til/eller skabe der ny creaturer til/ El/ ler oc end lade seg skammelig forhaane oc bespotte wdaff andre/oc bruge saadane vgdeligge mennisters synd oc vdygd for en orsage/ til att kalde sine wdwolde til oplijsning oc rett forstand/ som wy hassue exempel wdide tho rōf uere der hengde forffestede med Jesu. Mē fast meer ligger oss der macht paa/ der Gud sender sitt hellige ord til/att wy sorge for oss sielf/ oc giffue der acht paa/ effterdi Gud gixt oss den ære/ att wy lade det cy were forgiess/ men leg get paa hærte/ oc opbygge andre der med/ de som hōff offere / saa meget som mueligt er/ oc lade dennom bliffue Gud befalne der borte ere/de kunde aff en ringe orsage wore kallede til Christum/enthē y liffue eller y dōds rōd/der wy wide inthet aff.

Da bleff Herodes forfæret oc all Dierusalem med hannom.

See

Dellige tree kōger dag. LXXXV

See nu giffuer bode den ene oe anden tilken/ **Ugude/**
 de/hwor wel denne salige Jesus er dennō Kom/ **lighed**
 men/ Han wor den der mange Konger oc Pro/ **frøchter**
 pheter hadde glæd seg wed / oc hadde gierne **wde ngd**
 begieret hans tilkommelse oc nærwerelse. **NE**
 nu han er kommen/wilde hwær heller ombære
 hannom/end haffue hannom. Oc det wor ey
 end saa stort wonder med den Eisdelige ty/
 ran Herode/som med isderne/hānom wor icke
 om att wide/att han lod seg forfære wed saada
 ne tiende/thij han wor en græslig woldsmand/
 oc hadde med Romenerns hielp/ sêrd seg wel
 deligen ind paa isderne/oc med stort blodstørt
 ning vndertrycht dennō/saa at han wistet wel/
 att de wore hannom icke gode/wor dennom nu
 fød en Konge (som hannom sagdes aff saadane
 wise mend/wdaff wisse htmmeleggen) de wilde
 det gielde hannom til/ att wige med sine børn
 oc effterkomere/ huilket wor den howstore ty/
 ran meget hart paa att gaa.

Ocsaa bleffue isderne i Hierusalem forfæ/
 rede her wed/siger han/oc icke nogre faa/ men
 den gâtste menige haab. Saa at Simeō oc An
 na med de andre faa/som fortsfuede effter for
 løfning i Hierusalem/oc gierne hørde saadane
 tiende/wore saa saare faa/att de wore hoss **E/**
 uangelisten inthet art regne wed den hele store
 haab/som lode seg saa forfære/ fordi de wiste
 wel/oc mange aff dennom(maa sêre) fælde end
 nu wel/hwad vlsæde/ stæde oc forderffuelse de
 hadde lid aff hannom her til/før end han had/
M v de skaffet

Wellige tree Konger dag.

de skaffet sin willie/ De hadde oc wel seet hwor
mangen der wor blesfuen straffet/ siden han
hadde faaet macht/saa tyt som han fick noget
att høre det der kunde giffue foldet orsage til
mytterij/opest eller vlydighed emod seg. Saa
tenchte de wel/at det skulde icke kunde stee/for
uden deres egē store stæde oc forderffuelse/ om
Herodes skulde wige/ for nogen isdefonge/this
hadde de nu heller lid/ med fred oc rolighed/
vnder denne hedning/hwad de kunde/end med
storre fare oc vfred faaet nu en anden Konge
aff deres eget blod.

**Alff wan
tro kom
mer den
redsel.** Oc der paa for mercker man/hwor iøslig de
achte de Guds ord/ ochwor aldels troen wor
wdslycht y dennom. Propheterne hadde sagt/
att Messias skulde med fred indtage sitt rige/
oc med stor fred besiddet/oc hanss herremacht
skulde befestes oc bekræfftes offuer Dauids
throne/med en ewig fred y hanss rige foruden
ende. Der som de nu hadde troet Gud oc Guds
ord/ da hadde de inthet tørt wed at frøchte en
arm tyrā/thy Gud er altyd wel mand for att
holde hwad han siger/helst fordi/att Gud lod
det kende paa siunlige tegen wdaff himmelen/
att det wor hanss alwor/derfor mottte de to wel
haffue tencht/att all verden hadde icke weret
mechtig til at forhindre hannom y sine anslaw
hwad sige end Herodes? Gud hadde ocsaa wel
offte tilforn wdret hoss dennom oc deres forfæ/
dre/saa store stycker som det kunde were/ Mer
vgudelighed bliffuer vgudelighed/ oc tror in
thet

Hellige tree tögger dag. LXXXVI

thet meer end hū seer/ Ja lader seg forføere wd
aff ett rustende lsw/hwad sige det meer er.

Saa som wÿ oc nu paa denne dag see for sy/
ne/ att mange wilde wel lgierne Euangeli frā/
gang/ oc sowe wel heller/ att Christus formid
dels sitt guddommelige ord regherede y den
hellige kircke/ end att Antichristen skulde saa
holde worafftelig wed med sine mennistelige
fund oc kigdelige gode tycke. Men de frøchte/
att det ey skall wille wden skade see/ fordi att
machtē er storr der emod/hoff mange Herodis
børn oc stoldbrødre/de dog siunge fuld høyt/
Hostis Herodes impie/Christū venire quid ti/
mes/Ad eripit mortalia/qui regna dat celestia.
Men ere wÿ wise/da achte oc ansee wÿ icke det
barn Jesum saa blot oc wanmechtigt / som det
ligger til siune/men med det ord oc løffte/ som
Gud haffuer lat wdgaā der hoff/ oc glædelig
med hiærtēs frøgd oplette howedene emod det
frøgdefulde Euāgelū/som lyder om Jesu Chrī
sto/oc see inthet widere omkring off/hwor mā
ge oc mechtige der ere med eller emod/ Att wÿ
tage emod wor forløsning den off tilbydes/
foruden all frøcht oc redsel/ Zan er myndig oc
mechtig nog/dē off saadāt haffuer bedet giøre/
Zā weed wel raad til alting/wore oc hwer hāff
modsigere saa weldig som Herodes/eller sō pa
wen sēd/ naar alle menniste ere icke un saa got
som at press/oc alle mennistelige herlighed er
ligo sō At gress blomster/bløsteret falder aff oc
gresset

Swad
troo wÿ
nu haff
ne behoff
y denne
tyd/

Wellige tree Konger dag

grefset wiffner. Men Gud oc dette Guds ord
bliffuer ewigt/ewor forachteligt oc Eiettersch
der holdes oc regnes wdi Herodis gaard.

Dan forsamlede alle Presthøff- dingene oc scriffklaagene etc.

Denne ty
ran wil
fende Je
sum till
at ødeleg
ge hans
nom.

Endog Herodes holt inthet meer aff scriff-
ten/end alle andre hedninge/ men paa det høys-
geste forachtede bode Gud/Guds ord oc scrift/
oc Guds fold. Dog nu det gielder paa hans
wild/lader han saa som han achter fuld meget
bode aff det ene oc det andet. Oc til større al-
worlighed att bewise/lader han kalde sammen
icke iij. eller iij. eller nogre saa forstandige
mend/men bode dennom som macht oc myndig-
hed hadde/som wore Presthøffdingene oc Bis-
perne/oc saa dennom som almowen achtede oc
regnede for de wifeste oc forstandigste/ alle til-
sammen wyse clerche/ oc giør det med sin flýt/
att han maa lære enthen aff den ene eller den
anden/att fra kyndstaff oc spørdom paa Chris-
stum/icke til at .ere hannom/ eller lade seg bliff-
ue noget forbedret aff hannom/Men til at for-
trycke oc ødelegge hannom.

Herodes
haffuer
mange
sine lige
ÿ dens
ne tyd.

Herodes bårn oc brødre han oc endnu
haffuer saare mange paa denne dag/ de ÿ for-
dom tyd aldels forachtede den hellige scrift/
for menniskelige egen indfødde wyshed/ men
nu de høre att de staa wdi nogen fare med all
deres

hellige tree Røger dag LXXXVII

deres handel/oc de straffes med scrifften/ oc de emod henne kunde ingen behjelpning faa. Saa giffue de seg oc til scrifften/ høre oc lesse/ icke med saa god en mening oc hiærtelaw/ att de wille giffue Gud ære/ oc rette seg wdi sin brøst/effter Guds ord/ men att de mæ finde noget/det de kunde haffue for seg/til at bestyre ke deres tingest med/det de haffue for/ oc at de kude/ dess flirteligre bruge sind oc tancker/til at fortrycke den witterlige sandhed/naar de wide kuad er det andet: end att lede effter Christu med Herode/oc med hanom lade jom man wil tilbøde hannom/Men naar man haffuer fundet det hannom/da legge seg effter att dræbe hannom.

De sagde til hannom/ wdi dert iødiske stad Bethlehem etc.

Her paa maa man formecke hwor stort isø derns forsmelse wor emod Christum/ oc saa der hoff/hwor stort rettighed Gud hadde till att straffe denom saa gantste saate med blindhed oc affgynst som han siden haffuer giord/ Desse clercherj wide relig att iwaare/ hwor Christus skulde fødtes oc findes/ saadant kunde de oc mestertlig lære andre/De se oc saadane mend for syne/ som haffue wandret saa lang en reyse der effter/ huilke sagen rorde ey i.aa nær paa som dennom/De høre oc saa/ att Gud haffuer giffuit himmelregen der paa. De kunde

Jødernes
forsmelse
se mod
Christu.

Dellige tree Konger dag

oe sielf siget aff scriffren/att den Christus skal were en Guds første/ som skal haffue Guds eget fold at reghere. Dog slaa de alr dette hedē i wæyret/oc lade lige som det kome dennom in thet/der sō de skulde raad hwet mād til at laa/ bet dūd bort/oc end weret sielf de første. Men saa Gudfrøchtende wore de icke/ saa dristige wore de icke heller/at de skulde haffue lat deres Konge Herodes det høre eller spørre/ der som de motte det wel tryggelig nog haffue giord/ hadde de hafft ret forstand oc fast troo paa det ene ord/huillet de sielf saa løslig neffne oc for/ telle wdaff Micheas Propheten/att den Chri/ stus skulde were en første/oc reghere det Isra/ elitiste fold/Men de wore da døde oc vforstå/ delige ord hoss dennom.

Der
hører
meer til
Guds ri
ge end
wysdom

Oc der med see wy/hwor plat ingen høy lær dom/wisdo eller forstand her gielder for Gud/ det wy wiste end scriffren alsom religst wden ad/ oc wore hwet saa wise som Salomon/ da wore det dog altsammen inthet bewend/ med minde end den himmelste Fader drager off/ oc formiddels de Zelligaand gifuer off sind /how oc hierte/til at giffue acht paa ordene/oc skaf fer en aandelig forstand indwortes i off. Thij himmerige er icke wdi ord/ men i krafft i. Cor. tiij. Oc Christus sagde sielf til sine/Guds rige er indwortes i eder Luce xviij. Saa langt er det der fraa/att stort wysdom skulde kunde giøre off salige/ eller meget bedre for Gud/ att han heller skader end gaffner/naar ha bliffuer icke aandelig

hellige tree Kdger dag LXXXVIIII.

aandelig wdi det indwortes menſke. Saa gaa/ret oc til ſom Auguſtinus (meen ieg) ſagde/ De vlærde ſtaa op/oc tage himærige bort/men wÿ wiſe fare neder med wor wÿſdom wdi helſf uede. Fordi det er ſaa wiſt ſom Apoſtelen ſiger Att bogſtaffuen dæder/ men aanden giør leſſ/ uendig ij. Cor. iij. Wanwittighed maa end giff ue nogē ſtaldet orſage/men wiſt ſtaff oc forſtåd dømmer ſeg ſielſſ. Att wide meget/ oc kunde faſt lære andre/oc inthet lære ſeg ſielſſ/ det fords/ mer S Pouel Ro. xij. ſaa ſom det er meget fords/ meliat. Oc derfor giørde han ſin bøn ſaa for hÿne aff Coloffa/att Gud wilde lade dennō fyldes med all aandelig wÿſdom oc forſtand/ Col. j. Thÿ det er aanden der leſſuende giør/ mē ſigdet nytter inthet/ ſagde Chriſtus Johannis xj. Den himmelſke wÿſdom/ giør himmelſke bøn Jac. ij.

Da lob Herodes kalde de wiſe ſaa lønlig til ſeg/oc etc.

Her formercker man wel/ at deſſe mend haſſ ne icke weret Kdger eller weldige ſørſter/ effter/ di Kong Herodes lader dennom ſaa kalde for ſeg/oc ſaa forwiſer dennom/ oc biwder ſaa ron delig offuer dennō/att de ſtulle komme til hans nom igien/ Oc ÿ alle maade handler ſaa enſol delig med dennō/ ſom med almows ſoldæ der ſō han dog wor ÿ ſeg ſielſſ en herlig herre til at trachtere

At man
der
de wore
icke kon/
ger.

Dellige tree Konger dag.

trachtere store herrer hederlig oc høytilig/hvil
ke han ansaa der gode for.

**Diefflen
holder
sine fast.**

Oc see hwor sterck oc weldig diefflen er wdi
sine/ effter han haffuer nu alrede hørd scriff-
tens widnesbyrd/ oc saa Guds eget widnes-
byrd wdi stiernen/ oc høret dennom endnu
sielff wd med stort flyt/oc fornemmer all sand-
heden om denne isdekege/da bliffuer han dog
lige fast wed sitt sind/ til att bekræfte sit rige/
oc ey att wige for denne Christo/ men att dræ-
be hannom. Saa driffuer diefflen hannom wdi
sin begiæring/ att hannom kan inthet hielpe
der wd. Han far dog saa trerfelig der med/att
man skal icke mercke hannom/ Han strømter
oc lader ett/oc meen dog ett andet/ som saada-
ne werdsens børn ere gierne altyd y deres han-
del saa klaage/ att de lade icke hwer løbe bort
med deres raad oc anslaw/derfor kaller oc Je-
saias dennom alle sammen arrige strømpere
Cap. ix. for de wille saa siunes andet at were/
end det de ere.

**Da fore de heden. Oc see stiernen
foer for denom /indtil hun kō 2c.**

**Erðens
art.**

Man siger fast aff troen/her skal man see en
troo y disse mend/ Ja lige som denne werdsens
første holder sine worafftige wed ygudelighed
oc driffuer dennom wdaffen synd oc indi en an-
den. Saa skaffer oc Gud sin willie wdi sine/
holder

hellige tree Røger dag. LXXXIX

holder dennom i worafftighed/ fører dennom
wdi troen io widere oc widere/ aff een dygd oc
til den anden/ oc lader dennom alle frestelser
køme icke til skade/ men til daglig forbedring.
Desse mend haffue nu nogen tyd siden/ hiemme
til deres eget/ faaet vnderwising paa Chris-
stum/ wdaff en stierne den de der haffue seet.
Nu komme de til Hierusalem/ den ypperste stad
i Jødeland/ oc meente (maa see) att de der
skulde haffue fundet denne isdekonge/ oc lede
der effter ydermere besteed/ da er det saa langt
der fra/ att de skulde der worde wisere/ att in-
gen weed der aff att sige/ Ja hwer mand for-
fæles wed de høre tale der om/ oc grue for saas-
dane riende/ Ingen tager der heller paa reysen
med dennom til Bethlehem/ eller med nogre
alworlige sachter giffue tilkiende/ att de achte-
de samme isdekonge noget/ aff huilket desse
motte bleffuet dess trøstigere/ oc faaet dess stør-
re mod/ til at bliffue stadige i deres forsatt/
Stiernē er ocsaa nu bortte for dennom/ saa at
her inthet er der dennom trøster eller styrcker
wdwortes. Dog bliffue de wed det de hadde be-
gynt/ kiedes icke wed reysen/ oc ey fortrydet/ att
de skulle endnu drage lenger/ de wende seg icke
tilbage hiem ad/ men troo Guds Prophet/ oc
giffue seg wd paa wæyen til Bethlehem.

Thi bewiser seg oc Gud hosi dennom/ saa
som han altyd plæyer hosi de hannom xre fylaff
tige/ nu de ere forlatte aff menniste paa Guds
wæye/ da kommer Gud oc wæywiser dennom/

Effter
troen be-
wiser seg
Gud hos
fold.

Wellige tree Konger dag

Iader stierne paa ny oplyssne for dennom/ oc
trøster oc styrcker denom wdi troen/ effterdi de
bliffue der saa mandelig wed. Oc det antegner
Mattheus off for et synderligt iertegen / oc si
ger/ **ECCL**/ see hwor god Gud er sine/ hwor
giffuer han denom mod y deres frestelser/huil/
Ie de hadde wden twiffuel wel store. Derfor
bleffue de ocsaa vsigelig saare glade/ at de see/
Gud er med dennom/ jom han oc wil wisselig
were med alle sine wdi all frestelse oc fare/ det
stund de wandre paa hans wæye/ oc lade seg
icke forarge aff krosset/der de belades med/ mē
stedze med haab oc fast troo paa kalde Gud/
som dennom haffuer loffuet redning.

De ginge indi huset/ oc funde bar=
net med hans moder Maria.

**Troen
frestes.**

Denne foyelighed oc forachtelighed/ sō siutes
nu paa dette hwiss/ som skulde were denne isde/
Konges pallas/ ocsaa paa barnet sielff oc barn/
sens moder att det er altsammen saa ringe til
att see/ kan aldels inthet forhindre dennom w/
di deres faste troo de hadde til Gud oc dette sa
lige barn. Denne wisse Guds anwissning y stier
nen/ betager dennom allt det twiffelsmaal/ der
de kunde/ som naturlige twiffuelraadige blin/
dinge/ haffue/ aff de vsuunlige wilkor. Saa som
det seg oc bgr/ at sande Christne/ som wille icke
tage miste/ naar de lede effter denne isde/ om
ge/ skalle

Dellige tree tögger dag. XC

ge/ skulle icke tage effter det der siunes / men det der siges/ med ord eller wisse tegen/ ellers tage de wisselig en fagle/ thj Gud lader seg icke gierne altho grossuelig til siune y saadane sine gierninger for de ygubelige/ men wil alt skuffe dennom/ oc lade troen haffue rom oc forstand/ wdi dennom som giffue hanss ord oc aand macht.

Endog de finde da en arm Kahyte for seg/ hwad heller det wor stolden/ eller noget andet icke meget bedre/ oc see ey andet der wdi/ end et spæt barn/ y fattige swøbelsker /hoff sin moder/ ett forlat/ enligt/ vngt quindfold/ oc huercken barnesfader/ maaste ey heller fostermødet der hoff/ eller nogre høytilige borerste/ der enthen modern eller barnet hadde giord trængste/ da gisre de dog deres gierning. Oc see her rett y Jesu egen sødeby kender man lige saa lidet til hannom/ som y Hierusalem/ Hadde Gud icke lat dennø see stiernen/ da hadde de bleffuet lige saa raadløse y Bethlehē/ oc ey fundet der meer til saadant et barn det de lete effter/ end de funde y Hierusalem/ Men nu Guds wisse tegen ledet dennom oc de se stiernen bæere saadant widnes byrd om hannom/ saa tuiffle de inthet/ eller beraade seg lenge/ hwad de wille gisre/ om det skal oc haffue noget paa seg/ effterdi det siunes icke anderledes/ men de giffue Gud ære oc tro hannom wdi sitt wisse tegen/ falde stæne neder for **JESU** / oc tilbøde han/

A q nom

Trom
win
fcesic

Wellige tre Konger dag.

nom for en isdekonge/ den all werden skal kō/
me til gaffn oc glæde. Oc weyerkende denne
samme hellige troo oc høye mening om han/
nom/ med kostelige stendē oc gassuer/ hwilke
de offre oc ære hannom med/ som en konge/ oc
kende seg der med ydmygelig att wille were
hansswillie vnderdane.

Oc de finge aduorsel y søffne/ att de skulde icke. etc

**Gud er
allderer
formyn /
dere.**

See hwor forgiess/ oc hwor forfengelige ere
alle de raad/ snildhed oc klaagthed/ oc alt det
man kan optendē emod Herren/ som Salomon
siger Pro. xxi. Herodes hadde desse surffittige
anslaw/ att desse mend skulde opsøge barnet/ oc
lade saa hannom faa kyndskaff der paa/ Der
gaa de som gode enfoldige dandnemend y de/
res simple fromhed/ oc tendē huerdē hannom
eller nogen til noget ont/ men achtede hwer att
were slig/ som de wore sielss / oc trode Herodi y
sine ord/ att han oc wilde tilbedet/ som han sag
de. Thj lader oc den gode Gud dennom icke
bliffue der offuer bedragne/ Men bestiermer
bode Jesum oc hanss tro tilbedere. Hannom sen
der Gud en god tærepennig/ att reyse aff lan/
det indi Egipten med/ Saa lader han dennom
oc icke nyde det ont ad/ eller fare noget ilde
der offuer. Men giffuer dennom formiddels
sin hellige engel aduorsel y drøme/ at de skulle
tage

Dellige tree Konger dag XCI

tage ander stæd wæyen wd. Saa giorde de oc Gud wor med dēnom/wiste dennom ret wæy/ oc fôrde dennom fuld wel hiem till deres eget igien/oc Herodes bleff til en gieck/ som han wor.

Saa lader off oc/med en tilbørlig høytlig/hed/betēcke oc begaa saadane store Guds welgierninger/som betheet sin drabelig welwillig ^{Swad} wæy her hed oc guddommelige godhed/ saa merckelig ^{stulle læ} emod saadane uwerdige hedninge/ oc wden ^{re.} all deres egen werdstyld tender sitt himmelste liys op y wæyret for dennom/ wed huilket de mue oc kunde lære att see oc kende hanss kærste søn Jesum Christum/huilcken ellers y mœrcke er all werden vkiendelig. Ja endog de bleffue vnderwiste y Hierusalem/att han skulde findes y Bethlehem / der hadde dog inthet worder aff/ hadde de icke faaet det himmelste liys til hielp. Swor off uerwetes wunderlig Gud oc saa bruger sin wissshed/at hā saa giør aff de første de siste oc aff de siste desse første Guds retsindige tilbedere wdi Christo. Lader off fordi retskaffelig tro hannom wdi hanss Euangelio/saa skall han wel lade off gaa all ting igiennom om off Kommer end frestelse paa/da wil hā dog styrcke off med ord eller wisse tegen/ eller oc med bode/saa at wý skulle ha ffue hiærtens glæde mit vdi wor werdslige sorg/ Oc Gud wil endelig lade off wel forwinde alt det off tuinger oc trenger/wed den wý tro paa Jesum Christum wor herre **AMEN.**

Første Søndag effter
 hellige tree Konger
 Epistelen scriffuer S. Po-
 uel Apostel Rom. xij.

Eg formaner eder
 ticere brødre wed
 Guds barmhiertig-
 hed / att y besticke e-
 ders legomme til leff-
 uende hellige / Gud
 behagelige offere / huilcket maa
 were eders stielliche Guds ticens-
 te. Oc holder eder ickewdi sadzone lige
 wed denne werden / men lader eder
 forwandle til en fornyelse wdi eders
 sind / at y mue forsøge hward som er
 Guds gode welbehagelige oc fuld-
 tomne willie. Thij ieg siger / aff den
 naade som meg er giffuen / hwær aff
 eder / att ingen holder meer aff seg
 sielff / end som hannom bør att hol-
 de aff seg / men att han holder saa /
 att

effter Dellige tree Konger XCII

att han haffuer maade med sin aff-
holden/hwer effter som Gud haff-
uer wddelet troens maade. For lige
som wy haffue mange lemmer wdi
ett legome Lemmerne haffue
dog alle en gierning. Saa
ere wy oc mange ett le-
gom wdi Christo/
Men alle hwer an-
ders lemmer.

j Dette hører synderlig til det Apostoliske
embede/yt det ny Testamente/ att Locke/ wæys
oc tale sødelig/saa langt som det kan hielpe.

kj Som det gamle Testamente lod seg nøye
hoff i søderne med yftiellige offere/ saa efter
det ny aff oss Christne icke noget aff wort/men
oss sielff/at wy skulle døde det gamle mennisks
med sine syndelige løster oc begierlighed / os
leffue ett nyt helligt leffnet/Gud til ære.

ikj Guilcket ey kan stee/det stund wy saa ers
eens til sinde med denue onde werden / før end
wy saa ny sind oc bedre hiertelaw/ end wy sø-
des med.

¶ ikj Klaas

Første Søndag.

tiij Naar wÿ aff Guds naade med noget haffue da begynt/ saa kunde wÿ siden fare io fram oc fram/ intil wÿ om seyer naa retskaffen wid/ skaff oc willie/til Guds behagelighed oc fuld/ komne gode willie.

v Wdi hwad maade wÿ fornemme da forbedring ÿ oss/ skulle wÿ icke der aff forhowmode oss/eller were noget dynckelgode ÿ oss sielff/ oc ÿ wore egne sind lade oss meget trycke offuer hwer andre.

vij Effterdi wÿ haffue alle ett gods att howe med/det er Jesus Christus/oc wdi hannom er den ene lige saa rig som den anden/ oc saa meget rigere /som troen er større/oc icke som gaffnerne ere flere.

vijj Zwo som tro haffuer da sterckeste/hannō bør saa meget dess ydermere att recke Gud/ oc at ydmyge seg for menniste/ Thij Gud haffuer giffuet/oc han som en behøffuere haffuer annammet.

vijij Derfor tendke seg meer til/at tiæne andre med det Gud haffuer naadelig giffuet / end att forheffue seg offuer andre. Thij Gud giffuer adskillige sine adskillige gaffuer adskillelig/ Icke att hwer skal bruge sit for seg sielff/ men at hwer skal tiæne andē der med/saa som mange lemmer wdi ett legome giøre/med deres adskillige embede oc giærninger.

Evangelij

Æfter helig tree Konger XCIII
Euangelium scriffuer S. Lucas
Euangelista Cap .ij.

Er Jesus wor xij. aar gam-
mel / och hans foreldre fore
op till Hierusalem / som de
wore wonne om høytiden.
Oc der de hadde fuldend da-
gme

Første Søndag effter

gene/att de skulde fare hjem igien/
da bleff det barn Jesus wdi Dieru
salem/oc hanss foreldre wistet icke.
Men de hadde meent/att han hadde
de weret eblant selskabet/ Da kome
de een dags reyse/oc lete effter han-
nom eblant slechtingene oc kyndin-
gene. Oc der de funde hānom icke/
da fore de tilbage til Dierusalem/oc
lete effter hannom. Oc det hende seg
saa tree dage der effter/funde de han-
nom siddendes wdi tempelen mit
eblant lærefæbrene/ oc bode hørde
dennom/ oc gjorde spørsmaal til
dennō. Oc alle de som hørde hannō
forundrede paa hanss forstand oc
hanss swaar. Der de nu sowe hannō
da bleffue de forføerede / oc hanss
moder sagde til hānom. Søn / hwil
hafuer du giord saaledes emod oss?
See bode dyn fader oc ieg haffue
sorgfulde leet effter deg. Oc han sag
de til

Dellige tree Tøger dag XCIII

de til dennom. **D**wad er det at j̄ haf
ue leet effter meg: **W**iste j̄ icke: att
ieg maa alt were wdi m̄yn faders
ærende. **D**c de forstode icke det ord/
som han saa sagde til dennom. **D**c
han nederstig med dennom/oc kom
til Nazareth/oc wor dennom vnder
danig. **M**en hans moder giømde al
le desse ord wdi sitt h̄icerte. **D**c **J**es
sus forbedrede seg j̄ w̄yßd̄o/ alder
oc naade/bode hos **G**ud oc m̄eniste.

Denne paasteh̄øtyd wor en aff de tree h̄øy/
ryder de **G**ud hadde besticket for sitt fold/
Leuit. xxij. att de dennom skulde holde hwert
aar wdi Hierusalem/oc hwer aff dennom viß.
dage omkring. **S**aa att endog de hadde opbyg
de scoler oc forsamlings huse/der som de kome
tilsammen/hwer wdi sin stad/ hwor de bode/
synderlig om Sabbats dagene. **O**c hadde pre/
ster oc **L**euiter der oc saa h̄oss seg boendes/ de
dennom predickede oc wdlagde **L**owen oc **P**ro/
pheterne/oc lærde dennom **G**uds ord hiemne
til deres eget/ for den tiende oc offer/ som de
oc saa effter **L**owen gaffue dennom/ **D**og lige/
wel/ paa det att den igdißte almow skulle icke
bliffue forsømet aff vlærde prester oc **L**euiter/
huilke ey wore alle eens lærde oc flittige wdi
saadan deres befalning wdi alle stæder/ da
hadde

Første Søndag effter

hadde Gud det saa besticket/att man desse tree reysfer om aarct skulde vmage seg død/som den øffuerste prest oc bisp med det ypperste clerche røj wor/ der som Gud sad y tabernafelet eiler tempelen paa naadestolen emellom de thoo Cherubim. Att de der skulde høre Guds ord/ aff dennom som hadde størst myndighed/at de motte legge dess inderligere paa hiærte/ oc lære rettelig att tro/frøchte oc elste Gud/ att tadde hannom for sine welgierninger/oc tencke altyd paa det løffte oc tilsaftn som Gud hadde giord dennom om den tilkommendes Messia. Oc det te skulde Karlfolket besynderlig were forplich/ tet til/att de siden som howede oc herrer offuer deres hustruer/børn oc hele hwiff skulde bestil/ le all tingeste/saa att Gud motte stee ære.

Jesu for
eldre pri
ses aff de
res barn
netuchtel
te.

Denne low holt nu Joseph gierne/oc fordidet wor det der Gud kunde stee loff wdaff/da giord de Maria oc gierne lige saa/vforplichtet oc v/ nød aff Lowen. Der til med tage de oc dette sa/ lige barn Jesum med seg/att han god tyd maa holdes til lærdō oc gudfrøchtighed/saa lade de hannom fylle seg/saa tilig som han nu er kom/ men til stiels alder/naar han wor kommen till sind oc den forstand at han kude noget begribe oc forstaa. Dette giorde Joseph oc Maria Gud til ære/oc seg sielff oc deres barn til opbyggelse/oc off alle til ett got exempel. Der skulle oc alle gode foreldre tage efftersium wdaff oc først sielff frøchte Gud/ oc siden holde deres børn til

Dellig tre Eoger dag XCV

til Guds frøcht/att de mæ aarlig begynde/saa
 kan der saa meget dess bedre bliffue noget got
 wdaff. Giorde de saa wed saadåt ett barn/som
 aff første begyndelse wor fulst aff Gnds naade
 oc vden all synds forkrencelse/ hwad bær off
 da att giorde wed saadane/ som ere vndfangne
 oc fødde y Guds vnaade oc vgynt/oc ere plat
 forderffuede aff synd oc blindhed. Derfor raas
 der oc scrifften off saa fast her til/hwess wy det
 oc giorde/ da loffuer hun off glæde oc welløst
 wdaff dennom/Saa siger den wise Salomon
 Prouer. xix. Holt dÿn søn til tucht/ saa skaltu
 haffue frøgd aff hannom/ oc han skal giffue
 deg hiærtens welløst. Oc Cap x. Ett klaagt
 barn glæder faderen / men ett vfornumstigt oc
 vforstandigt barn er sin moder en hiærtesorg.
 Ja det skal hun da haffue til hjemgiæld/ for sin
 forsømselse/oc end skal det recte til faderen med

Ja wist wor det Marie oc Joseph (som
 Salomon her siger) en storr hiærtens glæde/
 att de sowe hannom der siddendes wdi kircken
 hoss mestere oc lærefædre/ oc wiste bode att
 swaare dennom klaagelig til deres spørsmaal/
 oc att legge dennom snilde spørsmaal for igiē.
 Det wor dennom ocen drabelig storr ære for
 de samme lærde mend/ oc for alle de det hørde
 oc sowe/hwad Jesus wor for ett barn til wiss
 hed oc forstand y sitt tolfte aar. Thÿ Gud be
 wiste oc synderlig stor naade denne sinde y det
 te barn/paa det aller yderste som naturen kun
 de lade seg bruge y den alder/ med fornumst/
 sind/

Forels
 derns
 glæde af
 barnet.

Sørste Søndag effter

find/stiel oc howkommelse/ oc (maa see) end
noget der offuer / paa det/ att den amindelse/
som bode hanff foreldre oc de andre gudfrøch-
tice/der fortøffuede oc saa fast lengdes effter
Israels forløpsning/hadde wdaff hanff fødsel/
motte der med nu fornyes / oc deres haab oc
troo der wdaff styrckes/ att den himmelfte soel
brød saadane feinende straaler wdaff seg/ Oc
Guds offuerflødige wijs hed gaff seg saa aarle
tillende wdi hannom/dett wor dennom et trø-
steligt regen/att han wijslig oc klaagelig stulde
kunde framfj beder bestille oc wdrette de dra-
belige ærende/der Propheterne hadde taldom.
Saa trøster Gud altyd sine/ oc øger altyd y
dennom mod/ haab oc troo til hannom/ Det
er/Zabentti dabitur/den noget haffuer/ hannø
skal meer giffues.

See dñn fader oc ieg haffue be-
drøffuede leet effter deg.

Guds maa man see hworledes Gud er til finde med
wdwol/ sine helgene/hwor han haffuer løst til at øffue
de forst/ oc trogere dennom/oc ey lader dennom meget
ges. haffue deres egen legoms løst lenge tilsammen
her wdi werden. Først wor det den hellige mō
Maria icke nogen søye sorg mit wdi sin store
glæde/att hun stulde føde/sitt barn y Bethles
hem y en fremmede eghen/ der som hun wor
saa

Wellige tree Konger XCVI.

Saa vfiend/ y saadan en tyds leylighed/ att hun kunde icke saa anden relighed/ enthen for seg eller for sitt barn/ end at hun motte legge hans nom wdi en Krybbe y stold/ det første han wor bleffuen fød/ Oc hwad anden armod der wor hoff/ kan man wel tencke. Siden strax de vj. vj. ger wore forløbne/ effter hennes Kirckegang motte hun røme heden indi fremmede land till Egypten/ oc der eblant hedninge oc affgude dyrckere leffue lang tyd/ wel wed v. eller vj. aar som det er got att regne aff historierne/ Thij Zerodes hadde haft riget oc regimētet offuer isøerne xxxij. aar der Jesus bleff fød/ oc det waarede offuer alt wdi xxxviij. aar. Swad hun paa saa lang en reysen fram oc tilbage maa haffue lid/ oc paa saa lang en tyd/ eblant saadan ont fold/ er læt att formecke.

Nu er hun Kommen til Nazareth/ oc haffuer weret nogen søye tyd hiemme y sin egen by/ oc hafft end nogen thoo/ Da Kommer henne denne store sorg paa/ mit wdi den største aandelige glæde/ effter hū haffuer nu weret borte wdt Guds tiænste/ da mister hun sitt allerkiærste barn/ oc saar den gremmelse der aff/ att all den sorg hun haffuer her til dags hafft for ham/ er inthet til att lignes wed denne her/ thij hun kunde altsammen lestes oc lettes aff dett allerhelligste barns nærwerelse/ men nu barnet er borte/ da er all hennes glæde borte. Thij der er icke aleneste hennes sorg/ att hun skal ombære

Sørste Søndag effter

bære sin trøst oc glæde / den hun kunde haffue wdaff Jesu/Men maa stee/den anklawe oc til tale hun wentede seg aff Gud/som hadde befaleet henne saadant ett barn/ oc faaet henne den sin eghen søn til giseme oc bewaaring/Wc maa stee/ hennes forsmelse kan findes her nogen wdi. Ja saadant ett barn/ som wor saa høyt achtet hos Gud/oc menniskens welfart hengde saa aldels paa/som hun wel wiste/ er borte/hun weed ey hwor. See saadane oc dess lige tæker kunde wel flemme hēnes hierte/oc bemøye henne/ att hennes sorg oc gremmelse haffuer wist weret henne swaarere oc større/ end hun kunde wel wdsige/ saa att det er inthet hennes stiempt hun far med/der hun siger seg att haffue med Joseph saare drøwfuld leet effter hannom nu paa tredie dag/ oc gjør derfor saa alworligt spørssmaal til hannom/ hwi han saa hadde giord emod henne/ saa høyt regnede hunet/fordi hennes sorg hadde weret saa gantke stor.

See endog Gud haffuer saadant ett sind med alle sine/dog lede wy fast efter rosengaar den att were wdi/oc wilde gierne haffue ett paradys her paa iorden at boo wdi/oc fare wdaff ett himmerige indi ett andet. Der som den aller Kieriste Guds moder Maria skal oc maa lide swerdet alt draget wdi sitt hierte paa det siste/ oc altyd io enthen od eller eg aff swerdsens skarphed/ det stund hun leffuer. Saa skal oc hwæ Christen were lige som en lillē eblant en haab

Dellig tee Konger. XCVII

gaab torne/ de der skulle prige oc stinge paa alle sider/ Som Salomon siger wdi sine høye wiser. Thij skulle wy oc tencke til/ att wy gierne wille lide med ett got tol/ hwad Gud wil off tilføye/ fordi der krones ingen wden han fechter ridderlig oc strider mā delig ij. Tim. ij. Men wille wy gierne lade off forffeste med Christo/ da skulle wy oc bære kronen med hannom/ som Paulus siger Rom. vij.

Wiste y icke att ieg skal io were wdi myn faders ærende.

Saadant ett swaar giffuer Jesus sine foreldre/ icke fortredelig sin ~~h~~æreste moder/ eller dy gode Joseph til nogen forachtelse. Men at han kærilig wil der med vnderwise dennom/ hwad rettighed de med stiel mue kendes att haffue til hannom/ ocsaa hwor langt han kendes at were dennom plichtig som ett menniste wor han de menniste sine foreldre effter det fjerde Guds bud wdi alle mennistelige handel/ bode for oc siden aldels lydige oc vnderdanige/ saa som han oc nu strax lod paakende/ som Lucas widner/ att han fulde dennom hiem/ oc wor dennom welwillig for/ oc gantste vndergiffuen/ Men dog efter den tyd som han wdi tempelen hadde fuldkommet/ saa meget som hannom wor giffuet orsage til/ at røchte oc wdrette til sin faders ære. Att han saadane Guds ærende skulde for

Naar
 Gud kref
 uer oss
 da ere
 wy ingen
 menniste
 plichtige

Første Søndag. effter

løme eller forlade for hennes skyld/oc tage henne vnder dess waare det tenchte han icke att gigre/som han oc ey wor plichtig/derfor swaarer han henne oc saa mandelig/ oc spør/hwad det skal were/ att de wille lede effter hannom y saadan tyd/naar om de hadde end fundet hannom/ da hadde han dog en høyre herre at tiene/ end att han kunde da tage dennom waare. Lige som han oc swaarede/ der han sad wdi sit predickembede/oc hanss moder oc andre hanss frender kome oc klappede paa dørren/oc begejrede at were hannom til ord Mat. xij. Desligeste oc saa wdi brullupet/der hanss moder mandede hannom om wyn/ att han med icke tegne skulde skaffe dennom det dennom fattedes/ da meente han/ att han hadde inthet med henne att skaffe/oc ey hun med hannom.

Med hwilket han haffuert oc lat oss lærdont oc exempel effter seg/att wy mue wide hwor meget wy ere wore foreldre plichtige / oc ey gigre dennom meer end oss bør at gigre/men saa ære fader oc moder/att wy icke wanære Gud. Oc lige som det Guds bud er først om Guds dyrelse/saa skulle wy oc lade det gaa for/ oc wide Guds ære/ hwor off der til giffues orsage/ oc vnder den tyd gierne forgløme alle menniske/ bode fader oc moder/oc end oss sielff med/ saa som Jesus wiste oc wel hwad y hanss moders hærte wor y hanss fraawerelse/ Han forlod dog icke fordi hwad han hadde at bestille paa sin himmelske Gudsaders wegne. Oc det samme han

Dellige tree Konger XCVIII

me ha⁴ y den sag lærer oss med sit eget person/
lige exempel/ det siger han oss oc lige saa med
ord Mat.x. Der som han lærer oss at elste Gud
oc seg offuer fader oc moder. Ocsaa Lu. xiij.
siger han/att den som icke forachter fader oc
moder/oc hader bode dennom oc alle andre/ oc
seg sielff med/ hwor Guds oc Christi ære der
Kreffuer/han er icke dnelig til at were hans dis/
cipel. Ja lige det samme lærde oc Moses til/
forn Deut.xxij. Der som han loffuer oc priser
saadant folk/der th^gt sige til fader oc moder/
ieg kender inthet til eder/oc om sine brødre/in/
thet weed ieg aff dennom att sige/ Oc st^gde
inthet om at kende wed deres egne børn/hwor
som Gud kan ellers st^ge ære der med/fordi w^g
skulle alt^gd lyde/ achte oc ære Gud offuer alle
menniske/som S. Peder sagde Act.v.

De forstode icke det ord som han sagde till dennom. etc

Her m^ge w^g nu lære att kende menniskelige
frøbelighed wdi rett forstand paa de stycker
som ere Guds wiss^hed synderlig anrørendes/
oc att begribe Gud y sin guddommelige wiss^h
hed/wdē han oc sielff fører oss der til. Det wor
icke alene forgiefs/at Maria spurde oc lete fast
effter Jesu eblat slechtninge oc kyndinge/inde
byes oc wdē byes/sør end hun kommer til Gud

Guds
helgene
ere icke
alle wiss^h
y alle t^g
geste.

Første Søndag effter

wdi tempelen/der finder hun hannom/ oc inge
anden stæd. Men hun ey endog forstaar hans
ord/ der hun hadde end fundet hannom/ I
huercken Joseph eller Maria (siger Lucas)
forstode hwad han meente der med/at han tal
de saa om sin fader/oc om saadane ærede/ som
hørde hans fader til/oc att hannom burde der
att were. Thi Maria wyste hannom ingen fæ
der att haffue. Icke kende Joseph seg heller for
den/der han saa kunde tale om/ Saa wor det
denom en ubewond snæck/den de aldrig had
de hørd før/synderlig wdaff dette dres barn.
De wore oc icke widere vnderwiste/ end at Jes
sus wor den sande Christus/att han skulde kal
les den høystes søn/at han skulde sidde wdi Da
uids sæde/oc oprette et rige i Israel/wdi huil
ket han skulde regnere ewindelig forudē ende.
Men maade oc lempe/giærninger oc hanterin
ge/wed huilke han skulde saa langt komme wi
ste de icke.

Lige saa pleyer Gud altyd at reghere sine
wdwolde/ oc gjør endnu saa/Att han ey lader
hwer wide alle sine løndome/eller oc gjør den
nom alle lige wise paa den første stund. Elise
us wor en weldig Guds Prophet/ dog hadde
Gud skuldt den store sorg for hannom/som de
Sunamitiste quinde hadde for sitt døde barn/
oc Gud haffuer det icke giffuet meg tilkende/
sa 3de han/iiiij. Reg. iiij. Paulus wilde oc icke
kome til Corintherne først med høy wissshed/
men wilde inthet wide/ han wilde oc ingen la
de noget

Dellig tree Konger XCIX

de noget wide/wden Jesum Christ/oc icke end hannom y alle sine maade/ Men saaledes/ som han wor bleffuen forrest. Fordi det er hwert menniste nog/ att han maa komme til saa megē wiss dom/oc worde saa wiss wdi Gud som hannom kan træne til att kende Gud y sind oc hærtelaw emod menniste/att han kan wide rettelig att tro/att elste/oc at frøchte hannom. Thj der staar det ewige liff paa/ icke att were høylig lærd y bogelige kunster/ Men att man kan kende den eneste Gudsader/ oc den Jesum Christum/som han haffuer wdsend Johā. xvij. Derfor skulle Christne lade seg gerne nøye med denne forstand wdi det hellige Euāgelio/ for det er dog en Guds krafft/til att gisre salige alle dennom som tro der paa/ men tage dog med tæcknemhed/hwess framwert Gud gifuer wdi høygre wissdom effter Guds ord/ oc end gisre sielff wor flyt der til/med øffuelse/hørelse/lesning/oc for all ting med gudelige bøner. Oc for denne saligheds wissdom skulle wy gierne forachte oc lade fare hñne høye oc drybe theologiske /ia daarlige spørmaale/ huilke meer kunde gisre stæde end gaffn/ som den hellige paulus trolig adwaarer oss y sine adstillige sendebreff.

Rom. i.

Men hans moder giømde alle
desse ord wdi sitt hært.

iij Endog

Første Søndag effter

Endog Maria forstod ey strax alle ord som Jesus talde henne till/da forachter hun dennō dog icke eller lader dennom fløye oc fare heden wdi wæyret/ lige som det henne inthet kome wed. Men hun besinder hwad det siges/oc legger paa hiærte alt det hun hører dette hellige barn si/ at hun bode maa worde sielff wisere oc giøre andre wise med seg/de som inthet wiste her wdaff. Saa er det oc wel troligt/att Lucas haffuer lærd dette oc meget andet aff Maria/der wiste best aff sagen/ oc bewaarede saa all ting wdi en fast howkommelse. Ja det wor Konsten oc det wor den rette wæy/ att woxe til ydermere forstand oc større fuldkommenhed.

Pro. 1.

Større
frucht aff
Guds
ords be-
trachtel-
se.

Saa beder oc Salomon off scriffue Guds ord wdi wore hiærters taffle/ oc ey hører saa løslig/att wj ladet fare som det kommer. Der som wj det giøre/da loffuer han off det/ att io lengs oc meer wj høre med saadā acht oc hiær telaw der hōff/io wisere wj skulle worde/ oc io større forstand wj skulle gribe till fuldkomnere wiss hed Pro. 1. Saa siger oc Guds wiss hed Prouer. viij. att han haffuer kiær dennom som henne elste/oc at de skulle finde henne som aarle lede effter henne. Item/salig er det menniste som lyder meg ad/ att han hwet dag waager wed myn dør/ siger hun/ oc tager waare paa myn dørterstel. Saa beder Christus off/ icke alene høre eller lesse/ men randsage scrifften **D**han. v. at wj sluttelig giffue acht der paa/oc haffue

Dellige tree Konger C.

haffue how oc orwaaget hærte der hof. Saa beder oc S. pouel sin discipel Timotheum/ att (ehwor forstandig oc ehwor wel han wor ops lærd y den hellige scriff wdaff sin første barnom) att han dog skulde tage waare paa att lesse/oc giffue der wel acht paa j. Tim. iij. Thij skulle wy altyd lade wore hærter/med den hellige Guds brud Can. v. were wogne til Gud/ saa wil han oc icke were oss soffuendes/ mæ ære dennom som hannom saa achte oc ære / oc legge hans hellige ord paa hærte.

Jesus forbædrede seg wdi wiffdom / alder oc naade hof Gud oc mennifke.

Jesus wor ett sandt naturligt mennifke/ oc som et sandt naturligt mænifke bewifte han seg y framwert her effter som tilforn. Oc io som han worde til alder/ saa forbædrede han seg oc med wifdō oc forstand. Saa att/ aff den offuer naturlige krafft/ oc de naturlige dygder der siutes paa hannom/ da fick sold io meer oc meer gynnst oc willie til hannom. Oc som Gud wdaff den ewige wdwellelse oc forsiun faar altyd io lægs oc større behagelighed til sine kiære børn formiddels den gode aand/ so de ere deelafftige wdi med hannō. Saa hadde oc Gud aff ewighed hafft en synderlig behagelighed til dene sin

O itij enborne

Første Søndag effter D. T. R.

enborne søn/ oc hadde ocsaa paa sin mandoms wegne giordt hannom tilen sand hellig Christ / huilken han hadde smurd med gynst oc naade formiddels den zelligaand/ den offerflødelig wdi hānom wor ydermere end wdi nogre andre Guds wener. Oc der aff øffuede han seg saa testelig wdi dygder oc fromhed/ at Gud fick io større oc større yndeste oc god wilsie til hannom/ indtil saa lenge hanff hele faderlige hærte lydde med ord wdaff himmelen Dette er min elstelige søn/huilken meg wel be hager.

Anden Søndag effter hellig tree Konger.

Epistelen scriffuer S. Pauel Apostel Rom. xij.

Mne allertieriste. Wy haffue adskillige gaffuer/ effter dē naade som oss er gifuen. Daffuer nogen en prophetij/ saa lade seg den were troē lyg.

Delligtree Konger CI

Iſg. Daſſuer nogen en tioeniſte/ ſaa
 tage ſeg waare paa ſamme tioeniſte.
 Er nogē en lærermeſter / ſaa tage ſeg
 waare paa ſamme lærer embede. Er
 nogen en formanere/ ſaa tage ſeg
 waare paa ſamme formaning. De-
 ler nogen med andre/ ſaa giøre ſeg
 det aff enfoldighed. Dwo der er en
 forſtandere/ han giøre det med om-
 hyggelighed. Giør nogē miſtund-
 heds gierninger/ ſaa giøre ſeg den-
 nom med løſt. Lader tærligheden
 were foruden ſtrømpte. Dader det
 der ont er/ oc bliſſuer wed det gode.
 Lader brøderlig tærlighed were
 aff hærtet til hwær andre. Dwer
 biude den anden ære till/ fram for
 ſeg ſielff. Werer ickelade til hwad y
 ſtulle giøre. Werer brendende wdi
 aanden. Sticker eder eſfter tiden.
 Gløeder eder wdi haabet. Werer tof-
 modige wdi bedrøffuelſe. Bliffuer
 waaraſttige wdi bønen/ Lader eder

Anden Søndag effter

wedkomme hwad nød de hellige li-
de. Læner gierne huff. Welsigner
denom som eder forfølge/ welsig-
ner oc forbander icke. Glæder eder
med de glade/ oc græder med de
grædende/ werer eens til sinde med
hwer andre. Wolder eder icke op til
det der høyt er/ men giffuer eder
neder til de tingeste som ere føyelige.

Her forteller Apostelen de aandelige gaff-
ner/ der Gud pryder den hellige Kircke med/
Oc giffuer hwer saa meget/ oc y de maade/ som
hannom got ryckes. Icke att hwer skall træne
seg sielff der med/ men hwer træne anden med
slyt oc windstibelighed/ den menige helli-
ge Kircke til opbyggelse oc forbæ-
dring. Hwer sentenz giffuer
seg wel sielff Klarlig nog
tilkende med forstan-
delige ord.

Euangelium scriffuer S. Hans Euangelista Ca. ij.

Der

Er giordes ett brullup wdi
den Galileiske by Cana / oc
Jesu moder wor der. Jesus
och hãss disciple wore oc saa
dyd bødne til brullup.
De

Anden Søndag effter

Oc som der fattedis nu wÿn / da
sagde Jesu moder til hannom / de
haffue icke wÿn. Jesus sagde til hen
ne / Quinde hwad haffuer ieg med
deg? Wÿn stund er icke end kommē.
Danff moder sagde til ticenerne /
Hwad han siger eder for / det giør
rer. Saa wore der nu hensette sex
wandkar aff steen / effter den iødiske
renselse / oc gick wel wdi hwert tho
eller tre maader. Der sagde Jesus til
dennom / fylder wandkarene fulde
med wand / oc de fylte dennom off
uenfulde. Oc han sagde til dennom /
stencker nu wdi / oc bærer Røgeme
steren / Oc de baaret bort. Som Rø
gemesteren smagte nu dette wand /
der wor bleffuet til wÿn / oc wiste
icke hweden det wor kommet / men
ticenerne som hadde draget wādet /
wiste det wel / da kallede Røgeme
steren ad Brudgommen / oc sagde
til hannom / Hwert menniske setter
først

først den gode wÿn for/ oc da den
 waagere naar man er bleffuen broc-
 ken/ men du haffuer giemdt den go-
 de wÿn indtil nu. Dette gjorde Je-
 sus for det første iertegen ÿ den by
 Cana wdí Galilea/ oc betede saa sin
 herlighed. Oc der med trode hansff
 disciple paa hannom.

SOm Jesus wor nu nylig Kommen wdaff
 daaben/ oc wor Kalled til sitt predickembe/
 de/ oc hadde begynt att tage seg disciple til/ da
 gaff han seg wd eblant folck/ oc lere effter orsa-
 ger til att wd brede oc forkynde Guds ord/ oc
 gaff seg fordi wdi saadane selfkaff/ gick til brul-
 lup oc gestebud/ icke saa storlig for den bug-
 fylde oc søde/ som dennom til forbædning/ han
 gick til/ oc omgick's med. Dog wilde han der
 med lære off sine Christne/ att wÿ det ey skulle
 regne for stort synd/ om wÿ gaa end stundom
 til Collatz/ paa os løse/ oc gøre off noget maade
 delig glade/ meer end wÿ pleye almindelig
 hwer dag. Wÿ mue lade hÿne sielff hellige Pha-
 riseer fare med denne mening/ hwilcke Jesum
 forachte/ oc Kallede hannom en frozere oc en
 wÿnslømmere/ for den samme sags styld/ att
 han ÿ de maade wor stundom selfkaff lÿg/ oc
 gjorde vnderstundom en søye blyd Collatz
 med

Maade
 lig glad
 Collatz
 er icke
 forbøde

Mat. 11

Anden Søndag effter

med. Saa skulle wÿ oc lade desse sielssødde Christne fare for seg/hÿne giendøbere (nicen ieg) eller tilbagedøbere/som giøre store dødelige synder der wdaff/om nogen aade ett eble effter han hadde slycht den bittere hunger/ eller drucke en thaar offuer sin tørst.

Gud befoel sielssÿ fordom ryd sitt eget folk wdi sin screffne Low. Deut. xvi. att man skulde end bode æde oc giøre seg glade for hannom/ det wor rett for hanss egen foed ÿ Hierusalem/ der som han synderlig hadde sin nærwerelse w di tempelen. Saa giør oc Jesus her wdi Cana seg glad med brullups folket/det stund de hadde att glæde seg wdaff/ Oc der wÿnen rechte icke lenger til/da skendte han dennom/ endog de hadde wel slycht deres tørst/Oc helder wilde fly at blifue glade aff med ictegegē/end ad de skulde ey haffue att giøre seg glad aff/ Oc end wÿn med den beste/der de kunde worde gladest wdaff. Lige de samme Gud er enonu til/oc saa den samme Christus/ han haffuer oc det samme sind nu/som han da hadde. Thÿ skulle wÿ tacke Gud for denne hanss welgierning med de andre/att han vnder oss att were glade wdaff hanss creatur/ oc wil inthet aff sitt lade were saa got/att de skal were off for got eller vbrugeligt/om wÿ lade der ellers were tacknemhed oc tacksigelse hoss/ fly Eræsen oc offuerflødig frozen oc slømmertÿ/ oc giøre oss maadelig oc bequemmelig glade/ med skielligt oc Christeligt selfstæff/Oc vnder dess ey bruge nogen løss

**Sworles
des wÿ
stullehol
de wore
Collage.**

oc vnytte collage tale/ men den snack der Gud
 kan see ære aff/ oc selstabet maa were til op-
 byggelse. Oc der hoff tencke oc saa paa dennom
 som arbeyde for oss wdi Guds ord/ fremmede
 oc husswilde/ ender oc faderløse/ med alle an-
 dre wedtørrfuge/ som wy haffue befaling/
 Deut. xvj. oc Luce xij.

Oc wden all twiffuel er det fuldwel troligt
 att Jesus gior det hellige echtestaff til en ære
 oc høytid/alt det han her gior/ med nærwerel-
 se/med stend/oc med iertegen/at han der med
 wilde giffue tilfende hwad han holder aff ech-
 testaffs starr. Thā han haffuer alt (saa wel som
 S. Pouel) seet hwad komme wilde/hwilke ech-
 testaffs forachtere der skulde y framtiden op-
 staa/oc aff stor opblæst sielff hellighed oc aans
 delighed/ia aandløsshed/giore ett forbud paa
 samme echtestaff/som de oc haffue giord off-
 uer det menige clercherij/ att alle de som wilde
 haffue oc nyde Kirkens friheder eller lænn/ de
 skulde bliffue derte echtestaff plat vbewarede/
 oc leffue saa renlifuede/ att de inthet skulde
 bewaare seg med egne echte quinder/ endog
 de kunde icke nære seg foruden lønlige taster el-
 ler aabenbare boelstæff/Det er hoff dennom en
 ringe sag/ huilken de kunde ringe giore klar
 med een De profundis/eller een Miserere met
 deus. Men det hellige echtestaff/ huilket
 Apostelen Zebre. xij. kalder oc siger att we-
 re hederligt hoff oc for alle / det tørrfue
 de aff

Echter
 Staffs
 ære

Anden Søndag effter

de aff en fordommelig dristighed falde en vrenghed/ saa som deres egen Kirckelow Klarlig wdviser xviii. Dist. Cap. Decernimus. Hwad Kan det andet were end en dieffuels lærdom? som Guds aand wed S. Pouel kalderen. i Tim iij.

Christus ærer echtestaff mangfol delig.

Derfor Kommer nu Jesus Guds søn emod disse oc deres lige/de saa forachte Gud/ med Guds hellige gierninger oc gaffnlige indstic/ kelser/ oc med denne sin egen nærwerelse wdi brullupet/ med moder oc disciple/ pryder oc herer dette hellige echtestaff/ der til med ærer hã oc saa den hellige echtestaffs stad/ med ett herderligt iertegen/ oc end sit første iertegen han giorde/ siger S. Hans. Oc end (Det meer er) der det giordes icke altho storlig behoff/ thã wden twiffuell hadde de io forseet seg med saa megen wÿn/ att giesterne ey skulde stillies ad med thãre munde. Han skaffer dennom endog wÿn wdaff wand/ der de hadde drucktet wd hwad der wor/ Oc fast bedre wÿn end de had de før drucktet dert/ paa det att han maa giøre bruden oc brudgommen ære nog/ oc io skaffe glæde/ oc giøre seg sielff glad med / wdi dette echtestaffs begyndelse.

Saa hawer Gud altyd giord.

Lige som Gud hadde oc altyd tilforn giord dette echtestaff stort ære ÿ mange maade. Att han før st stiftte det ÿ Paradÿs/emellom saadane thoo personer/ som stode endnu ÿ den oprindelig vstyldighed oc Guds naade. Siden lod han meenlig alle sine hellige Patriarcher oc beste

beste wanner leffue samme echtestaffs leffnet. Paa det siſte lod Guds ſøn Jesus Christus ſeg ſielff y echtestaff vndfange oc fødte / oc giør nu ſitt første iertegen echtestaff til ære wdi brulluſet / der han wel begynte att bethee ſin guddommelige herlighed / oc styrcke troen wdi ſine diſciple. Thij er det icke wden fabel oc draffuels ſnac / det man her indfører om S. Hans Luā gelist att han ſkulde haſſue weret denne brudgom / Oc Jesus ſkulde haſſue draget hannom fraa ſin brud / oc kaldet hannom eſſter ſeg. Ney den Guds mand Jesus achtete icke wiſt at ſtille det ſom Gud hadde ſammenføget. Mattheus ſcriffuer att S. Hans bleff med ſin broder S. Jacob Kallet wdaff ett ſtib fraa ſin fader Zebedeo hoſſ det Galileiſke haw / oc ey wdaff et brullup fraa ſyn brud.

Saa ſkulle nu wiſe oc forſtandige Chriſtne der haſſue ſind til Guds hellige ord oc hederlige echtestaffs ſtick / inthet achte ſaadane fabels taler oc folkets forachtelſe. Men ſkulle præſſue ſeg ſielff hoſſ ſeg ſielff / om de trøſte ſeg til att vndgaa den ſwaare dom ſcrifften giſſuer off / ner alle vreenleſſuende i. Cor. vj. At horkarle / ſtørleſſuere oc blødinge ſkulle icke beſidde Guds rige. Zuilken ſeg beſinder ſtickelig aff Guds naade / att han aff løſt oc willie kan leſſue wdi en hellig renliſſuenhed / han bruge ſin gaſſue / oc leſſue ſeg enlig y Guds naſſen / vnder fader oc moder / herre / formyndere / eller y ſaa dan anden Chriſtelig oc tilbørlig maade / Men

Zwo icke
kan leſſe
ne ene bā
giſſte ſig

Anden Søndag effter

finder han seg icke sandelig saa rett tilbøylig/
da giffte seg y Guds naffn/ehwo hā er/Ja we-
re seg han eller hun/oc see seg hwerckē til men-
nistens sind/ stic̄ eller sedwaane. Skisde seg
oc inthet om den vrolighed mōye oc modgang
som det echteleffnet haffuer med seg/wdaff det
Forss Gud haffuer begaffuedet med/ saa som
Moses Gen.ij. oc Pau. siger j. Cor. vj. At saa/
dane echtelock̄ mue wel wente seg legomlig
drøffuelse. hwilket rerstaffne gode Christne oc
gierne lide/att deres willie saa maa brydes/ oc
wige for Guds willie/oc lade seg der med wel
nōye/att de wisselig wide Guds goge willie oc
fuldkomne behagelighed til den hellige echte
statt/oc til alle dennom som der wdi tilbørlig
med sand hellighed leffue.

Lader
Gud sō
han wil
icke hiel
pe/ han
hielper
dog om
seyer.

Der haffuer ocsaa hwer echte person/offuer
alle andre trøstelige ord oc exemple wdaff scriff-
ten/ end ocsaa dette trøstelige exempel aff Jes-
su Christo til att husuale seg med/wdi dē mod-
gang oc omsorg der falder wdi echtestaff/ om
man will ellers tro Gud/oc lære att wide hanss
sind/att han lader wel stundom fattes/icke ale-
neste w̄yn/men wel gl oc brød/oc andet saadāt
det man kunde fuld ilde ombære/ Han lader
seg oc wel til siune/lige som han wilde saadant
folck inthet got/saa som hā oc swaarede sin egē
moder strengelig med det første/ der hun talde
got for dennom. Han Kommer dog wisselig om-
seyer/oc det feyler icke/ skulde han end giffue
off

Dellige tree Konger CVI

off gll eller wÿn wdaff wand/oc brød wdaff luff
 ten eller wdaff den haarde steen. Wille wÿ icke
 icffue Christelig wdi dett hellige echtestaff/
 huilcket han sielff haffuer skabt oc indsticket
 for oss/saa att hÿss hellige naffn kan haffue ære
 wdaff oss/oc wÿ wille troo Gud wdi sine ord oc
 løffte/da haffue wÿ exemple nog bode ny oc gaa
 le/att Gud wil icke lade oss hungre ihjel/ eller
 lide nød/om wÿ ellers wille recke lemmerne/ oc
 gÿre oss vmag for soden/som Gud haffuer be-
 falet. Den hellige Patriarche Jacob gick blot
 wdaff sin faders hÿss/ med en kÿep wdi sin
 hond/oc kom indi fremmede land/ giffte seg oc
 tog en hustru offuer en anden/ der han wiste
 seg icke end meget att søde dennom med/ Jos
 seph desligest wdi Ægiptenn/ der han ey helder
 hadde mere fodfest/end som en fremmed wd/
 lending/alt paa den samme Guds trøst/ som
 hannom hadde søt hulpet. Saa komme oc nu
 mange par folck tilsammen y gudfrøchtighed/
 oc haffue ey meget til mange maaltÿd/ men
 Gud welsigner dennom oc deres echtestaff/att
 de saa nog/der som andre rige oc effninde fors
 armiss oc beholde inthet igien/Æffter Dauids
 ords lydelse psalm. xxxiii.

Ge. xxxij.

Ge. xxx.

Gen. xij.

Maria sagde/ de haffue
 icke wÿn.

p ij Dette

Anden Søndag effter

Marie
mening
wor god
oc hellig

Dette holde wy icke att Maria haffuer sagt til sin søn / som Chrissostomus scriffuer in Iohⁿ han. Some. xx. om henne/ att hun skulde gierne wild/ at han skulde giffuet seg tilkende med ier^e tegen/ Oc hun saa for hanss skyld motte kom^e met til acht oc ære/ saa som den der wor moder til saadane hederlig oc hellig person/ der kun^d de were mand for saadane hellige oc høytilige gierninger. Men denne hellige Guds moder bewiste seg y^{er}kiærlighed/ saa som ett frompt kiærligt Guds menniste/ der icke gierne wilde see oc lide sin ieffnemnistes skam oc forachtelse. Swad heller dette brullups sold^e hørde henne til eller ey/ hwad heller hun wor een aff forgans quinderne eller ey/ da fornam hun to/ att gesterne wore icke endnu rede at gaa fraa brullups/ wden man skulde wise dennom hjem/ huilket wilde sød en stort forachtelse oc afftal. Det wilde da denne hellige mō Maria gierne affwende fraa alle menniste/ aff den gode Guds aand som hū wor fuld med/ hwad sige da fraa saadane hederlige echte personer/ de hun wiste Gud wilde haffue y^{er} ære/ acht oc aff holdhoff alle.

Swad Jesus meente med det wrangwillige swar/ som det siunes/ att han sagde/ Quinde hwad haffuer ieg med deg: er alrede forklaret nu siſte Søndag/ y^{er} dag otte dage.

Swad han siger eder for det giører

Dellig tree Konger CVII

Her lærer Maria oss med sitt exempel ett hel- Her see
 ligt Christeligt stycke/oc saare gaffnligt til att wÿ troen
 forhwerffue/med wore gudelige bønner/ hwad ÿ Maria
 wÿ tilbørlig begiere/ att hun bliffuer saa fast
 bestandig/oc lader seg icke affwise/ eller lader
 modit falde/fordi henne siges icke strax ia/ el-
 ler seer paa stæden wÿn for øyne/saa tilig som
 hun beder der om. Men haffuer saa stor oc saa
 goden troo till hannom/att hun lader seg tycke
 att haffue inthet andet behoff/til at forhwerff-
 ue noget got aff hannom/ end att icke un giffue
 hannom tilke;oe hwad trang der er paa ferde.
 Oc der han lader seg høre lige som han det icke
 wilde stige/men meer siunes att snibbe henne
 haardelig aff/oc siger at hans tyd er icke end-
 nu kommen/lader hun seg dog icke forføre el-
 ler affwise med saadane ord/ men forseer seg
 alt got til hannom/oc beder de andre gjøre lige
 saa/oc befaler forgangs folket/att de skulle w-
 de tuiffuel gjøre hwad han siger dennom for.
 Saa att Maria er oss her ett leffuendes exem-
 pel/bode wdi troen til Gud/oc ÿ Eiarlighed til
 hwer andre,

Med dette sitt første iertegen bete-
 de Jesus sin herlighed/ oc hans
 disciple etc.

Her wdtrycker nu Euangelisten sagen/hwi Zut Gud
 han haffuer lat stee dette iertegen/med mange gør ter
p iij andre regen

Anden Søndag effter

andre flere wnderlige gierninger wed sin søn
Jesum først/oc siden wed Apostlene/de hannō
wdpredicēde for werdē.Paa det (siger han) at
dē guddōmelige herlighed oc Maiestat/sō laa
saa stiuld oc betacht vnder den ringe person/
der siintes saa aldels arm oc forachtelig for
foldē/motte opteckes/ obnes oc bliffue stinende
oc siunlig. Oc hanss lærdom som y seg sielff eff-
ter den tyds wilfor/siintes ny oc meget løylig/
motte annammes oc staa til troende. Thij
scriffuer oc S. Mattheus Cap. viij. Att strax
Christus gick ned aff bierget/oc hadde end dē
sin lange skōne predickē/ da gaff han seg strax
til at giorē iertegen/oc der med wilde han yder
mere stadfeste ordet y demom/ som der hadde
hōrd. Saa scriffuer oc Marcus Ca xvi. at Gud
stadfeste sitt Euangelium/som Apostlene pre-
dicēde med efftersølgende iertegen/ Ja saada-
ne iertegen fulde med oc hōss lærdomē/paa det
att lærdomē motte der wdaff troes oc stadfes-
tes.

Johan. x

Derfor stigd oc Christus seg til sine giern-
inger/ oc bad isderne/ att der som de icke
ellers wilde tro hannom/da stulde de dog tro
gierningerne som han gjorde. Det samme lydē
de oc alle gudfrøchtige menniste de lærastige
wore/ der de soe saadane merckelige iertegen
wdaff hannom/ hwordane de aldrig hadde
seet aff nogen anden/ huilckē ey noget mens-
wiste kunde heller aff menwistelig formue
noger

Dellige tree Konger CVIII

nogerledes komme aff stæd/ da droges de til att tro/oc gossue hans lærdom macht/huils ket de foruden saadane iertegen (maa stee) icke hadde kund eller wildt giord. Derfor sagde oc Christus saa til scriffklaagene oc Phariseerne paa det att y skulle troo myne ord / oc wide att menniskens søn haffuer macht paa iorden / til åt forlade synder/da statt op oc gac̄ dñ wæy/ sagde han til den werckbrødne. Saa siger oc Euangelisten nu her y denne text/ att Jesus wende her wand om til wñ/ att han der med wilde forklare seg for sine/att de motte saa dess større oc sterckere troo til hannō oc hanss ord/ som han predicēde/huilket de oc giorde.

Luce. v.

Der til alene tiæne oc alle sande iertegen/huil ke y sandhed giorde ere aff Gud/til at føre folk vdi sand tryg wis hed oc fasttroo paa det Guds ord/der de ere stede hoff. Lige som falske iertegen føre sold̄ fraa Guds ord oc rette sandhed/ til Antichristelig fund oc wrange meninger/ som nu mangfoldelig steedt er wdi mange forløbne aar/effter S. Pouels oc Christi egen Prophetij. Thess. ij. oc Matt. xxij. Ocsaa endnu steer aff Guds ynckelige store wrede/hoff alle dennom som icke wille bruge saadane sande iertegen/ huilke Gud haffuer giord oc lat gisre till ett fast widnes byrd oc vstuffeligt tegen/ at Jesus Christus er werdsens frelsere/ oc att der er ingen Guds naade eller synds forladelse y nogen ting/ wden y hannom

P iij alene

Skels
mōs paa
rette oc
wrange
iertegen

Anden Søndag effter

alene. De samme iertegen ere off oc gode nog/
de gigre off oc lige saa fyldest til at wise off paa
denne Jesum Christum (hvilken de oc beteg-
ne) saa som det folck denom soe med syne stee.
Och wo som icke troer paa wor Herre Jesum
Christum oc hanss Euangelium/ aff saadane
iertegen oc merckelige gierninger/ de saa merck
kelig gjorde ere/ sandelig trode han ey heller
for iertegens skyld/ det som han oc soe dennom
siunligen stee for syne.

Tredie Søndag effter hel- lige tree Konger.

Epistelen scriffuer S. Po-
uel Apostel. Rom. xij.

Ine allerticæriste.
Werer icke forklaa-
ge hoss eder sielss.
Weyergielder ingen
ont for ont. Legger
wind paa det heder
ligt er wdi alle men-
nisters

Delligtree Konger CIX

niskers aasin. Er det ellers mueligt/
 saa meget som eder tilstaar / da leff-
 uer fredssommelig med alle menniske
 oc heffner eder icke sielff myne elste-
 lige / men giffuer Guds wrede rom.
 Effterdi der staar saa screffuet / Des-
 nen hører meg til / ieg wil weyergiel-
 de / siger Derren. Derfor / er det saa
 dÿn fiende hungrer / saa spise han-
 nom. Tørster hannō / saa stencē hā-
 nō / for der som du det gjør / da skal
 tu wel øse gløbde kul oppaa hans
 howed. Saa lad deg nu icke offuer-
 winde aff det onde / men offuer-
 wind du det onde med gode.

i Wi Christne skulle icke were saa sielffwise/
 at wy holde det alene at were got oc wel giord/
 hwad wy mene oc gjøre / men were læraffrige
 høre oc lyde andre.

ij Wy skulle ey heller were onde eller minde
 gode emod de onde / oc bliffue saa der med des-
 res lige / Men en Christen skal altÿd were sin
 p v fader

Tredie Søndag effter

fader lÿg/ oc were hwet mand god / saa som han er.

ixi Zwo som wil da io were tyrannisk oc ond/ han bliffue ond for seg sielff/ naar ingen giffuis nogen orsage aff oss/ til at tendte/ tale eller gisre noget ont/ y det wy lade ingen høre eller see aff oss wden det der got er.

xii Saa staar hwet oc falder sin herre/ wy ere icke wore egne rettere/ Zetren er wor domere paa begge sider/ hannom skulle wy befale alle sager/ saa lader han ingen wor vret bliffue vheffnd.

xiii Oc med saadan wor tolmodighed kunde wy end (med Guds hielp) røre de vdygder till weyerkendelse/ att de motte end bode vndgaa Guds heffn oc wrede/ oc lære at elste oss igen.

xiiii Saa er nu ett Christeligt leffnet icke and det end ett orloff med denne werdsens vdygd/ stryde wy emod henne oc winde/ da hassue wy tack oc saa kronen/ Lade wy oss oc offuerwinde/ da bliffue wy onde woldsmend som de/ oc saa løn med dennom.

Euangelium scriffuer S.

Mattheus Euangelista Ca. viij.

Som

Sm Jesus stigde neder aff
 bierget/ da fulde hannom
 megen almow effter/ Oc see
 da kom der en spidalsker/ oc
 fald ned for hannom oc sag
 de/ Herre/ der som du wilde
 da

Credie Søndag effter

da Pantw wel rense meg. Der wdrachte Jesus hondē/han rørde wed hannom/oc sagde/Ja wil ieg/bliff reen/De strax wor han renset aff sin spidalskhed. Da sagde Jesus til hannom/See til att du sigeret ingen/Men gack heden oc bethee deg for presten/oc offre saadan gaffue/som Moses haffuer befalet/dennom till ett widnesbyrd. Som Jesus gick nu indi Capernaum/da trodde der en høwitzmand till hannom/han gjorde sin bøn til hannom/oc sagde/Derre ieg haffuer en tiænere liggendes hiemme werckbrøde/oc pla ges swaarligen. Da sagde Jesus til hannom/Jeg wil komme oc gjøre hannom helbrede. Da swaarede høwitzmanden-oc sagde/Derre ieg er det ickē werd/att du skulde gaa ind vnder mit tag/mē tal ickū et ord/saa bliffuer myn tiænere karst/Thū ieg er ett mēnistē/oc end til med herstāff
vnder

Dellige tree Konger. CXI

Vndergiffuen/ saa haffuer ieg oc ryte
 re vnder meg/ oc siger ieg till den/
 gack/ da gaar han/ oc til en anden/
 Kom/ saa kommer han/ oc til myn
 ticenere/ gjør det/ saa gjør handet.
 Der Jesus nu hørde det/ da forund
 dred han seg/ oc sagde till dennom
 som hannom effterfulde/ Sandelig
 siger ieg eder det/ Jeg haffuer icke
 en fundet saadan en troo y Israel.
 Men ieg siger eder det/ att der skal
 mange komme bode fraa øster oc
 wester/ oc sidde hos Abraham Isaac
 oc Jacob y det himmelske rige / der
 som rigens børn skulle bliffue wd
 dreffne y de wdwortes mørck / der
 skal wore graad oc tendgnistring.
 Da sagde Jesus til høwitzmanden/
 Gack heden/ oc lige som du haffuer
 troet/ saa weyrfares deg/ oc y den
 samme stund bleff hanss ticenere
 karst.

Der

Tredie Søndag effter

**Troens
exempel
i den spi-
dalste.**

Her bescriffuer Euangelisten oss atther h^{er} merckelige exempel/ om en retstaffen oc sticckelig tro til Gud/ Oc hwad saadan en troo formaar hoss Gud/oc kan forhwerffue aff hans nom. Først kommer denne fattige vrene spidalste isde til hannom/han ydmyger seg oc falder hannom til foed/thi han wiste det wel/att han motte icke wel løbe saa foldt op i ansicht med saadanen strøbelighed/ Han forseer seg dog det beste til Jesu/oc tror hannom saa wel/ aff det gode røchte som han haffuer hørd om hans nom/at han tager hannom inthet til mistycke/ men alting til det beste. Thi giffuer han hans nom sin brøst for/oc tager seg den bløysel til/ att han lader seg kende aff hwermand for ett armt vrent menniste/som icke er werdigt till att were i selstaf eller omgengelse med andet foldt/Oc setter der til med saa drabelig en stor troo til hannom(alene aff dett røchte han haffuer hørd oc spurdt om hannom) at han haffuer wel dess macht oc krafft/ at han kan hielpe hannom at worde reen aff sin spidalsste soet.Oc hoss dene samme mechtige troo/giffuer han til med sin hiærtens wille oc begiering tilkende/at han gierne wilde were hulpen. Derfor løb han saa til Jesum (saa got som emod Lowen) i saa meget foldtes nærwerelse/fald saa ned for hannom/ oc priste hans store krafft oc macht i denne maade/huilket han wel hadde lat/der som han icke gierne hadde weret helbrede/oc wentet seg noget got der aff.

Men

Dellige tree Konger CXII.

Me offuer alt betheer hā en stor dygd hoss dē Troē setz
 sin troo oc begiæring til Christū/ at han setter ter all
 all sin willie y hāss willie/ oc icke wil meer begie ting y
 re end han med god willie wil afflade/ Ja der Guds
 som hanss spidalskhed kan were Gud meer till hond.
 loff oc ære/ eller hannom sielff saa nytteligre/
 da wil hā gierne bliffue den samme han er/ thj
 giffuer han hannom alene sagen tilkēde/ oc sin
 willie oc mening der hoss/ oc lader hannom als
 delis raade der for/ at gisre oc lade y den hanss
 welfard/ som hannom siunes got were. Det er
 oc et merckeligt wilkor/ huilket der bgr att søl
 ge en rett bgn naar ett Christet menniste wil
 bede om nogre desse timelige tingeste/ huilcke
 man y dette liff kan muelig ombære/ fordi wy y
 saadan ting icke ere fald wisse/ om de kunde we
 re Gud eller oss sielffue emod. Thj hwer den
 bgn som man strēgelig wil bede Gud om/ med
 fest haab oc tillyd/ at Gud skal høre oc lade seg
 fnde bgn rig wden all nechtelse/ hun skal haff
 se det widstæff fast med seg/ at det er huercken
 Gud eller mennisten sielff emod det der bedes
 om/ Oc naar wor bgn steer saa om de ting som
 bedes effter hanss willie/ da maa wy wist wide
 att wy bliffue bgnhørde/ som S. Hans siger i.
 Johan. v.

Derfor haffuer oc Christus y wor pater ter nos
 noster/ inthet andet lærd oss att bede/ wden det ter bede
 som kan wisseligen were Gud til ære/ hanss wy foru
 naffns/ riges oc guddommelige willies for den wil
 fremmelse. Item att wy som y dette hanss rige Kor.
Men pas
ere

Tredie Søndag effter

ere bleffne hellige y hansß hellige naffn/ oc leffue effter hansß guddommelige willie/ mue bliffue forforgede med wort daglige brød oc time/ lige næring/wden hwilckē wý bliffue huerckē Gud eller mennifte nyttige. Item att Gud skal gierne naadelig forlade oss synden/aff hwilckē han sielff er bleffuen fortørnet/ Oc fry off fraa dieffuelen/ som oss altyd gierne egger oc frester til det som er Gud til fortørnelse/ oc oss sielff til skade oc forderffuelse. Oc endelig fraa alt det som sandelig er ret naturlig ont.

Alt an/ det med wilfor.

Dette haffuer Christus lærd oss flux att bede aff Gud med fuld how oc begiering/ wden alt om eller wilfor/Thý wý wide wist/ att dett er altsammen Gud til ære oc oss gaffnligt. NE wille wý her offuer bede noget timeligt / som riæn til dē timelige welfart/enthē et sunt legō/ fredssommelighed y lande/fromt herßcaff/iord/ sens grøde oc god tyd / rigdom / gode wenner/ langt liff/god løckē/eller noget andet saadant/ da skulle wý tage exempel aff denne spidalske mand/oc bede som Christus bad y yrtegaardē/ Kan oc maa det skee/da vnd med det kære himmelste fader/men lad dog worde effter dýn willie/oc icke mýn. Bedet man anderledes/da beder man enthen forgiæffs/ eller oc seg sielff til skade.

Zandler man oc y saadane maade hoss Gud Guds med sin bøn/da see wý her y dette exempel wdi willie til wor Herre Jesu Christo/ hworledes Gud wil at hielpet tage der emod/att effterdi denne spidalske tro/ de

de Jesum att were mechtig til at hielpe/oc sette
 dog denne hielp y hans willie/ hwad hannom
 tyckes got were/da siger Jesus strax/ Ja/ att
 der skal inthet fates paa willien/ effterdi han
 er kommen saa langt y sin troo/Oc den sin go/
 de willie betheer han med wdwendige tegen/
 att han wdrecker sin hand / oc gjør end meer
 en lowen wel tillod hannom/ att han rører oc
 tager paa hans vrene oc spidalste figd. Men
 Jesus wiste det wel/ att Kiærlighed wdlegger
 alle lower/oc att alle bud oc forbud y Lowens
 Ceremonier oc wdwortes Guds tiæniste skulle
 wige for Kiærlighed / thå saadane gierninger
 ere sette for menniskens skyld/ oc icke menniskens
 er skabt for saadane gierningers skyld/ som
 Christas sagde til isøderne Mar. ij. Saa giffuer
 han oc sin gode willie tilkende/bode med hiær/
 tens ynck oc medlidelse/ at han ynckedes offuer
 hånom som Marcus scriffuer/ oc der næst med
 lydende ord/at han beder hannom bliffue reen/
 Oc endelig lader de samme krafft fylge ordet/
 som den spidalste trode att were y Christo/ saa
 at han strax bleff reen oc wel til pass aff sin slug
 dom/som denne Euangelist siger.

See til att du sigeret ingen. Men
 gack oc bethee deg for Presten. etc

Jesus wilde icke/att hans gierninger oc ier/
 tegen skulde meget spærris oc røchtes / besyn/
 derlig med det første/ som han nu hadde bes/
 gen lön/
 Q gynt lige.

Swi Ch/
 rijts wil
 de bassue
 sine icke
 gen lön/
 gynt lige.

Tredie Søndag effter

gynt sin lærdom vden alene hoss dennom som hørde ordet/ wdi huilke han wulde styrcke oc stadfeste samme ord/ formiddels saadane iertegen. Thj han frøchte wel for det som hannom dog weyerfoer/ att mange skulde misbruge saadane hanssiertegen. Oc enthen til egen wild/ eller aff anden sigdelig løsfachtheden hafue løst oc tillob til hannom for samme gierningers skyld/ som hyne gjorde Jo. vj. Huilke saatiycke fulde hannom effter/ for de wore bleffne mette aff hanss saa fiste oc brød/ med huilke hz hadde mettet saa mange/ oc haabede att han skulde wel saa thiere gisre. Oc som Konge Herodes tenchte der han oc begierede att see iertegen aff Jesu for en welløst/ lige som ett andet Raaglerij eller fastclawens leeg.

**En Chri
sten skall
gisre sō
hannom
bindes
oc icke sō
hannom
tyckes.**

Derfor bad Jesus denne Christne mand/ at han skulde icke følge nogen sin egen tycke/ oc were forhastig med predicken oc wdraabe om dette iertegen (endog han fick icke lydelse aff hannom y den maade) thj han wilde wel sielff finde tyden/ naar han wilde haffue sit iertegen wdraabt oc kundgiord. Men att han alene skulde tage det waare som Gud hadde befaled hannom y Lowen/ giffue seg tilkende for presten/ oc offte sitt offer effter Mosi vnderwiffning Leuit xiiij. Thj Moses hadde der forscressuuet presterne aff Aarons affkom/ det widnes byrd/ det er denne witterlige scressne Low/ at de skulde were domere y den spidalste sag/ saa wel som y mange andre/ oc dōme der paa naar nogen wor

Dellige tree Songer CXIII

wor spidalst/ oc naar han wor worden teen
 igien/ oc hwad offer de motte oc skulde tage
 aff saadane som wore bleffne rensede aff sam-
 me spidalste soet. Denne Low lod Christus end
 nu bliffue wed macht/ fordi hun huercken strid
 de emod troen eller kærlighed/men wor kær-
 lighed fast eenlig/thj lod han henne saa bliff-
 ue/heldst fordi/ att forhenget y tempelen wor
 icke endnu reffnet/ oc de wdwædige Ceremoni-
 er wore icke end komne til ophørsel. Thj wilde
 Jesus icke sumes at bryde saadane lower/ eller
 aff had oc awend att tage presterne den deres
 renthe fraa/huilken de kunde med ære oc redel-
 lighed haffue/ troen oc kærlighed yforkren-
 ket.

Der trodde en høwitzmand till hannom/ gjorde sin bøn til hã- nom oc sagde etc.

Som Euangelisterne haffue nu bescreffuet Wdi de
 off en skign troo att haffue weret y denne for- ne ryter
 neffnde spidalste isde/Saa gifue de oc det sam see wy
 me tilkende om dene her hedenste høwitzmãd/ gudsroc
 att han oc haffuer hafft en troo/ oc saa meget tighed/
 merckeligre oc ypperligre. Der haffuer wist we tro oc yd
 ret sand Guds frøcht wdi hannom/ oc den had myghed.
 de hã icke fanget nyligē/Thj Luc. scrifuer Ca.
 vñ. at isderne goffue hãnom sielff ett kosteligt
 got widnes byrd/oc sagde/ att han wor det wel

Q ð werd

Tredie Søndag effter

werd/ att Jesus skulde giøre noget for hanss
skyld/fordi han elste det isdiſte folk oc hadde
bygd dennom en skole/til att handle Guds ord
wdi (lige som denne monckē haab hoff off hass/
uer adhtet dennom alene Gud oc hanss rige wer
de/som dennom hwiss kunde bygge oc med alt
got opfyldte) Han wiste oc inthet yppere eller
bedre at giøre Gud til loff (y det hā elste Gud)
end att hielpe oc forfremme saadant ett Guds
folk/ som fore med Guds tiæniste/ oc bære
nassn oc rødte derfor/ att de alene skulde were
ett Guds wdworld folk/ oc inthet were Guds
tiæniste/ wden det som de fore med/ Endog
holt han icke sielss nær saa meget aff samme
sine gierninger/som isderne gjorde/oc ey derfo/
re regnede seg bedre end nogen anden wwerdig
syndere/ Ja saa wwerdig holt han seg for Gud/
att han ey torde driste seg til/ att gaa sielss til
Jesum oc tale med hannom/ Men en haab aff
de elste isder (huilke man trode oc holt for att
were de helligste oc wwerdigste for Gud) sende
han til hannom/at de motte kunde forhverffue
hannom det han begierede. Oc der han fornam
att de hadde faaet bøn med hannō/oc han kom
hart til hanss hwiss/da sende hā andre bud wd/
oc lod hannom sige/ att han skulde icke wille
giøre seg vmag/ att komme hannom nærmer/
Thj han holt icke enthen seg eller sit hwiss wer/
digt til saadanen giest.

See saa stort ydmyghed fulde denne tyther/
oc saa aldelis wwerdig holt han seg for Gud/
der

Dellige tree Konger CXV.

der som hannom fulde større gudfærdighed
 oc flere gode gierninger/end mange aff de isder
 som pralet storligen aff deres egen godhed. Oc
 end wor det icke en liden dygd aff hannom/ att
 han wor saa saare omhyggelig/oc bar saa stort
 omsorg for sin fattige tiænere/aff den yndt som
 han saa paa hannom wdi hanss siugdom/ som
 oc tilbørligt er/att hwer dandnemand oc dyg
 delig hosbonde skal frommelig bewise seg emod
 sine tiænere oc tiænstriynde/ effter S. Pouels
 vnderwising Eph. vj. oc Colloff. iij. Thj had
 de han icke spard nogen kost eller thæring/ der
 som han hadde kundt hulpet hannom/ hadde
 han oc wist nogle raad/da hadde han icke dri
 stet seg til enthen sielff att handle/eller oc at la
 de handle med Jesu der om/ for den drabelige
 store acht oc mening som han hadde til hannø/
 oc den store uwerdighed han bekende att were
 y seg/til att haffue noget att skaffe med saada
 nen mand.

Hæ tiæns
 te sin sw/
 end y
 Kiærlig /
 hed.

Men offuer alle andre dygder som siunes y
 denne hedenste ryther/ er det den vnderligste/
 oc Christo allermeest behagelig/at han haffuer
 fatet saadanen troo om Christo oc hanss ords
 krafft/oc meen det fast/at det ey gisres behoff/
 att Jesus skulde were personlig nærwerendis
 hof hanss siuge tiænere/ tale med hannom / rø
 re oc føle paa hanss siuge legom/ oc med saada
 salen oc træffuen gisre hannø sund/ Men ett
 blot ord (meen han) kan gisre alt det samme.
 Thj han hadde wel spurd (wden twiffuel)

Hword
 rythæls
 tro wor

Q. iij. hwad

Tredie Søndag effter

Guds
ords
kræfft.

hwad det wor for ett ord der Christus hadde med at fare/Ocsaa hwad hã alrede hadde for/ middels det samme ord wdret. Der offuer teg han oc exēpel aff seg sielff oc sine lige/oc vnder rette seg om samme ords kræfft/som hã sãa oc fornam/att et purt mennistes ord/haffue hoss dennō/som samme mēnste ere vndergiffne/att det strax steer oc fuldōmes med gierningen sō ordet lyder om/were seg om gaaē/staaen/liggē siddē/eller hwad det er att giøre. Haffuer nu et ord saadan kræfft y saadant ett armt menniste/som er icke ander end et mēnste/oc icke end seg sielff fuldmchtig/men haffuer oc herstaff offuer seg/Hwor meget kræfftigere maa da were det ord (meente han) som saadane person haffuer med att fare/huilken seg kræfftelig bewiser for en mestere oc herre offuer hwer soet oc siug dom/oc fuldmchtig til att giøre saadane gierninger/de ingen anden naturlig menniste kunde sãa giøre /emod huilken ingen dieffuel kunde haffue macht/hwad sige noget menniste.

Christus en mening til den Serre Jesum/oc trode at hã giffuer formotte sãa mechtige ting/alene med ett ord/troen sin der som han dog (maa steer) med syne hadde ære wdi sōye ting seet aff hannom/ derfor priser oc rytherē. Christus hans troo offuer alle dennom som hã her til dags hadde omgaas med/ oc siger att han icke haffuer y noget menniste forsogt eller fornommed saadane troo/ Icke end y sitt eget wdwolde igdiste fold/ de som skulde were de beste

Dellig tree Konger CXVI

beste/hwad si ge andre. Saadan hans troo gif
ner Christus oc sitt endelige affsteed/ oc siger
hannom med saa ord/ hwor til han maa slaa
sin lyd/effter saadanen troo.

Lige som du haffuer troet saa
skal deg weyrfares/ oc y sam-
me etc.

See det forhwerffde denne hedenste mands
troo/att hans siuge tænerer sic sundhed. Oc
her staar det screffuit oss til trost oc fast tryg-
hed/som huer den see Christum eller hans gier-
ninger/ med legomlige syne eller begribe den
no med nogre wore naturlige sind/Oc ey hore
hans ord aff hans egen personlige mund/ som
den tyd stede. Men alene haffue et ord oc røch-
te om hannom/huilket Gud lader oss forkynde
formiddels menniste/ I huilket ord han lader
oss tilsige alle synders forladelse/ sin guddoms-
melige gynst oc naade med ewig salighed. Det
samme ord haffuer oc wisseligen de krafft med
seg/ att det kan giøre alle dennom salige som
der tro paa/ som S. Pouel siger Ro. j. j. Cor. j
Oc Christus sielff med desse ord oc affsteed til
denne hærwizmand/att lige som en mands troo
er til Gud/paa det som Gud hannom tilsiger/
saa skal hanom oc wisselig worde/ som dette ex-
empel widner/att den legomlig sundhed fulde
Christi ord/ oc saa tilig som Christus talede
ordet/ saa wor den siuge sunder.

Her aff
tro wy
det icke
siunes.

Tredie Søndag effter

Ja til saa weldig en Keyserinde haffuer Gud
giord en retstaffen troo/ at hun maa were myn
dig oc mechtig ofuer Gud sielff/oc alt det Gud
til hør y himmelen oc paa iorden/ formiddels
huilken Jacob bleff Israel/ oc alle tro Christo
ne skulle med hannom bliffue sande Israeliter.
Thij den som meg ærer (siger han i. Re. ij.) den
wil ieg giorre ærefuld. Nu er det den største ære
der wy kunde bewise Gud/ att wy holde hannø
trofast oc s:ndru/naar han siger eller lader off
sige noget til/ Oc holde hannom for den som
han siger seg att were. Lige som dett er hannø
allerstørst h:anhed oc wanære/ att man setter
misloffue til hannø ord/oc holder ic un for tant
oc draffuel/ swig oc bedregerij det han siger/
huilken misloffue oc wantro han saa dybelig
oc h:andelig wll straffe oc plage med den ewi
ge fornaledidelse/som han wil høylig oc hers
lig trone oc ære den retstaffne tro y den ewige
salighed.

Fierde Søndag effter hel: lige tree Konger.

Epistelen scriffuer S. Po:
uel Apostel Rom. xiiij.

Wret

Wellige tree Konger CXVII

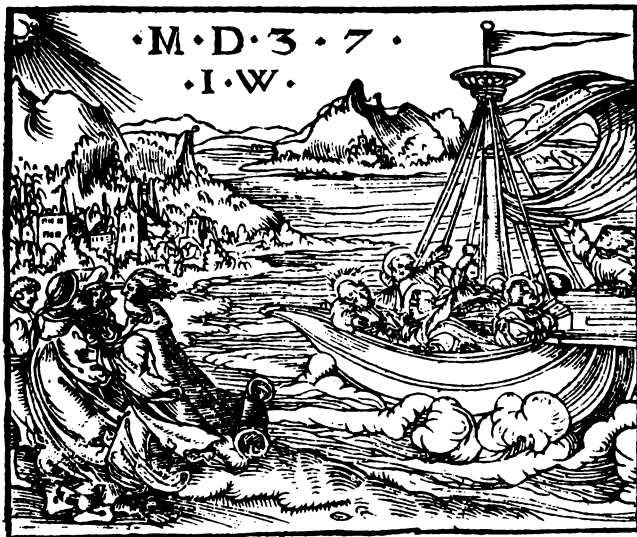

Erer inthet nogen
 skyldige/wden at el-
 ste hwer andre. For=
 di hwilkē som elster
 en anden/den haff=
 uer fuldkommet Lo=
 wen. Thij det saa er
 sagt. Du skalt icke giøre hoor/ du
 skalt icke dræbe/du skalt icke sticcle/
 du skalt icke bæere falskt widnes=
 byrd/du skalt icke haffue løss begie=
 ring. Oc om der er noget andet bud
 da begribes det ij en summ wdi det=
 te ord/Du skalt elste dijn næste lige
 som deg sielff. Saa giør nu kierlig=
 hed sin neste inthet ont. Derfor er
 oc kierlighed Lowsens fuldkom=
 melse.

Apostelen priser her sand Kierlighed/ den
 wij alle Christne skulle haffue til hwer andre/
 for saadane dygd/ som er en endelig fuld/
 kommelighed paa Guds Low/oc alle budord.
 Thij næst den troo/ frøcht oc kierlighed/ wij
 skulle bewise Gud sielff offuer all ting/ Kierl.
 Q v ves

Sierde søndag effter

nes inthet andet aff oss/ end at wy skulle vnde
hwer andre pff hærter lige saa wel/ som hwer
vnder seg sielff. Det samme gior Christus til
det andet bud/ oc io saa høyt som det første
Matt. xxij. Oc der med fuldkommer Kiærlig
hed alle Guds bud/ som S. Pouel her siger/
fordi hun lærer oss att gior ingen mand ont
paa person/godz eller ære/ men alle menniste
got wdi alle maade/ lige saa som wy begiære
sielff att hende oc haffue.

Dellige tree Konger. CXVIII
Euangelium scriffuer S.
Mattheus Euangelista/
Cap. viij.

Jesus stigde indi ett
stib/ oc hanss disci-
ple fulde hannom/
Oc see/ der kom en
storr storm oppaa
hawet/saa att stibet
oc bleff fylt aff byller
ne/Men han souff. Der ginge disci-
plene fram/oc wechte hannom op/
oc sagde/Werre hielp oss/ wÿ for-
gaa. Da sagde han til dennom/ I
søye troende/hwi ere ð saa frøcht-
asttige? Saa stod han op/ oc truede
wæyret oc hawet/saa bleff det plar-
stille. Der forundret folcket sæg oc
sagde/I/hwad mōne det were for
en/men bode wæyret oc hawet ere
hannom saa lydige?

Der

Fierde Søndag effter

**Gud fre-
ster sine.** **H**er giffuer nu Christus tilkende med denne
sin oc sine discipplers søfart/ hworleds han
prøffuer oc frester troen y tro Christne/at de ey
maa bliſſue bedragne med nogen deres witt/
terlig strøbelighed/oc vridendes holde oc ach
te seg bedre oc fuldkommeligre y troen /end de
y sandhed ere/Men att hwet maa finde oe føle
til seg/oc fornemme sin feyl oc brøst/paa det/at
naar han seer hwad hannom brøster oc fattes/
han da maa ydmyge seg for Gud/ oc bede om
meer end han haffuer end nu vndfanget. Der
for setter han sine Christne indi ett bondløst
stib/ oc belader dennom med kigdelig strøbe-
lighed/ oc lader dennom saa wdsegle y denne
stormende werden/oc flyde for wind oc woffue
indtil de bliſſue forsøgte aff adskillige frestel-
ser / huilke denne werden oc werdsens første
haffuer at bruge emod dennom/som træde fraa
hannom oc vnder Guds lydelse;

**For de-
res eget
beste.** **O**c endog dieffuelen med sitt selft aff ligger
off saa vnder syne/aff sin vdygd oc naturlige
onde willie/ dog stæder Gud det til/ oc lader
saadant stee/ icke aff nogen ond mening eller
affgunst/men aff ret god willie oc kærlighed/
som han haffuer til oss/naar han seer/ att wy y
wor welmacht oc frj leffnet/ begynde att bliſſ-
ue stigdelese / oc howmodelig falle oppaa
Guds gaffuer oc timelige creatur/som wy haff
ue y hendc. Oc ey saa begerlig aff hærtet ind
falle til Gud om naade oc hielp/ naar der sius
næs ingen nød eller fare for syne. Saa opweck
Eer

Dellige teee Konger. CXIX

Ser han off aff saadan wor søffnastighed/ for
 middels adstillig ngd oc fare/der han sører off
 wdi/oc lader off bliffue blote oc forlatte aff al
 le creaturer/ paa det att wÿ mue saa ngdis til
 att tencke paa hannom/oc lære at wide/ hwor
 til hanff hielp duer/ oc saa forstaa med tiden/
 att det er sandingen Propheten siger/ Att den
 hielp er yfast oc forfengelig/ som wÿ kunde
 haffue enthen aff menniske eller andre creatu
 rer/men Gud er den som wil oc alene kan rette
 lig hielpe.

Derfor pleyer oc Gud altÿd saa att omgaas
 med sine wdwalde/att de ey lenge skulle leffue
 seg sielff y egen fred oc rolighed/wden frestelse
 Thÿ Kød det forarg: r oc forwerrer seg da altÿd
 oc heffuer seg op offuer aanden. Saa trycket oc
 trenger Gud samme Kødellig wanartighed oc
 vdygd vnder det hellige Korst/ oc tvinget det
 saa til att lide aanden. Saa gicf der med Abra
 ham/ endog han wor en mechtig hellig Guds
 wen/ ligewel bleff han freftet y adstillige maas
 de. David lige saa all sin liffs tÿd/ fraa han
 bleff smur til en Konge/ da wor han icke lenge
 wden frestelse. Oc den stund han hadde fred/oc
 hadde icke andet att tencke saare paa/ end att
 han motte gaa for seg sielff oc spagere y sin Kō/
 gelige pallaz/da becom det hannom ilde/ thÿ
 han fald der offuet bode y hoot oc mord. Der
 for haffuer oc Gud altÿd saa faret med sine/ at
 de icke fuldelig haffue wist/hwad mange same
 felde gode aar haffue weret. Det staar oc al

drig

Til synde
 sens for
 dempelse

det lerd
 wÿ y for
 sadrene.

Sierde Søndag effter

Pro. 13. drig bedre om de hellige Kircke/ end naar Gud
saa søger henne med forfølgelse oc modgang/
oc saadane adskillige frestelser. Derfor beder
Wysnåd hwer oc en som wil giffue seg til Gud
att han skal berede sin gantste siæl emod frestel
se fordi saa mange (siger han) som Gud elsker/
denom frester oc reffer han.

**Oc i des
se disci
p. l.** Det samme bewiss han oc nu her med sine
wdwolde Apostle/ som indtrodde med hannom
i dette skib/ paa en god troo oc trost/ att denno
skulde inthet bliffue ad skade/ der fører hã den
nom med det samme fraa lande/ oc vdgør paa
denno bode wæyr oc wand/ Oc icke alene lader
snar storm driffue oc wolthre dennom her emel
lom store byller/ men ocsaa indfører dennom
saa store i skibet til dennom/ att skibet fyltes/
oc siunes i alle maade lige som de skulde strax
forgaa. Oc offuer alt/ att han lader seg saa al
delis inthet komme wed / att han gaar oc leg
ger seg blødelig paa en pude/ so Marcus scriff
Cap. 13. uer/ tager seg roo til/ oc ligger oc søffuer/ lige i
alle maade/ som han hadde plat offuergiffuet
dennom/ oc ey skiste hworledes det ginge den
nom i hond.

Tant. 4. See saa skulle wi lære att kende wor Gud/
Gud la for den der staar inden for weggen (som Salo
mon siger) oc kaager wd ad winduet/ igiennom
der seg splinderet/ oc seer off wel altyd/ wdi all wor hã
icke al del/ endog han lader seg icke altyd til siune for
tyd see off. Han lader sine wel komme i ngd/ men dog
wdi fr forlader han dennom icke. Endog han sidder
stelse. wel stund

Wellig tree Ronger CXX

wel stundom oc seer til/ att de Komme wdi den yderste nød/ indtil saa lenge der stunes inthet haab meer til trøst eller forløsning/ saa lader han dennom dog icke endelig bliffue forladne. Det see wy wdi Israels wdgang aff Ægypten/ hwor lenge Gud søffuede oc frestede dennom med den ryanste Konge/ indtil der wor idel misstrøstighed oc ingen haab til redning oc forløsning/ paa det siste bleffue de ligewel wunderlig hulpne. Item Senacherib lod han komme for Hierusalem/ endog han funde wel haaffue forhindre hannom/ oc lod sitt fold der lide en swaar bestolding/ med stor frøcht oc fare/ men y den yderste nød hialp han dennom/ oc end med iertegen wdaff himmelen. Saa ligger oc Jesus nu oc soffuer/ oc lader lige som hā weed inthet her aff/ hwor det bleff/ oc hwor byllerne fløye/ oc hwor skibet er forfult / indtil de røse oc rocke saa lenge wed hānom/ att han wogner da op/ oc hælper ligewel paa det siste.

Thij lære seg her hwer tro Christē menniste/ att skide oc haaffue seg y alle frestelse oc fare/ hwilckē saa modgung paafalder/ att det siunes lige som Gud wore farē aff by/ eller hadde plat forglemd hannom/ lade seg icke aldelis forfare eller mishaabe. Men er der end strøbelighed paa ferde y troen/ saa att modet begynder fast att falde paa hannom/ da skal han hielpe seg selff/ aff den naade som Gud haaffuer giffuet hannō/ oc lige som han wilde opwecke dē hverte Jesū/ ligge hānō altyd for syne med gudelige bønner/ oc sigte til hannō/ som disse hāss disciple sagde/

Thij skal
le wy les
de effren
hannom
med bøn

Sierde søndag effter

sagde/Herre Herre hielp/hør er fare paa ferde/
Eurge quare obdormis domine/erurge. Her
re stat op/hui soffuer du/Herre stat op/ det er
nu paa tyden.

**Traen
tefes
Gud.**

Ja det maa Herren gierne lide/att man saa
maner hannom om hielp / Det straffede eller
lastede icke heller Jesus/att de saa wachte han/
nom op aff søffne/oc goffue hånom dera brøst
oc nød tilkēde/oc begerede hielp aff hannom/
det er det han heldst seer/att man wil ansee oc
fēde hannom for den der hielpe kan/ oc wil
forsee seg noget got til hannom. Men den wan
tro som man saa haffuer til hannom/ att man
icke formoder seg noget got aff hannom/ÿ nød
oc trang/men enthen plat fortwisler eller mi/
**Wantro
missha
ger han
som.**

strøster/eller oc flyer anden stæd hedē om hielp
den misshager hannom altho saare. Som wy
oc see her ÿ dette exempel/ Christus straffede
dennom icke for de gisre hannom vmage oc
wecke hannom op aff sin søffn/ oc bede hannō
om hielp/Men for de gruffue saa saate for den
nærwerendis farlighed/oc falde ÿ saa stor mi/
strøstighed/att de mene att de skulle strax for/
gaa/ der som de dog hadde den inde ÿ stibet
med seg/huilkē de wiste wel att were en Her/
re offuer liff oc død.Derfor sagde han icke saa/
Hwi wecke ÿ meg? Hwi gisre ÿ meg vmage?
Men hwi frøchte ÿ saa (siger han)hwi haffue ÿ
saa ringen troo.Men effterdi de haffue icke lat
troen plat falde/oc aldelis giffnet seg offuer/
oc beholde io nogen troo till Jesum(ellers had
de de icke

Dellige tre Konger CXXI

de de icke gaaet til hannom) endog den troo er gantſke ringe/hwildeket oc Christus betyer den nom/da ſtaar han op/ oc bruger ſin guddom/melige Krafft/ oc med ſit ord giør ſtilhed bode y wæyr oc wand/ Oc giør dennom ſaa ſtørre hielp oc byſtand y deres nød oc fare/end deres haab oc troo wor til hannom. Saa wil han io lade ſeg finde bønrig/ oc lade oc det faſt befinde/att Dauid haſſuere ſagt ſandingen om han/

psal. lxxi

nom/Non dormiet neque dormitabit qui custo dit Iſrael/At han wil ey tage ſøffn eller ſlummer for/som haſſuere taget Iſrael wdi forwaaring/ Han wil icke lade ſeg finde forſømelig/ der ſom wy ellers wille were ſide Iſraeliter/oc haſſue tilflucht til hannom / endog wor troo er icke nær ſaa god til hannom/som hun ſkulde oc wel motte were/ om wy icke ellers findes aldeſlis y wantro/ Han kan wel lide oc bæere offuere med wor ſtrøblighed oc yfuldkommenhed y troen. Men blot bar wantro kan oc maa han icke lide.

Femte Søndag eſter. Dellige tree Konger

Epistelen ſcriffuer S. Paul
uel Apoſtel. Colloſſ. iij.

K Myne

Femte Søndag effter

Mne allertieriste. **I**fører eder som de wdwolde Guds helige oc elskelige/ hier telig medynck/ fromhed / ydmyghed / sagtmodighed / lågmodighed. **B**ærer ofuer med hwer andre/ oc giffuer hwer andre til/ der som en haffuer skylding til den anden/ lige som Christus oc haffuer giffuet eder til/ **I** oc lige saa. **M**en offuer alt/ da ifører eder io tiererligheden/ som er fuldkommenhedens baand/ **D**c lader io Guds fred haffue offuerhond wdi eders hærter/ til huilken **y** oc ere kallede wdi ett legom/ **D**c bliffuer tacknemmelige. **L**ader Christi ord rigelig boo eblant eder med all wýsshed/ att **y** lære oc paamine hwer andre med psalmer oc loffsange / oc smucke aandelige wýser / dennom **y** siunge **D**erren
aff

Dellige tree Konger CXXII

aff eders herte. Oc alt det y gjøre
enthē med ord eller med gierninger/
det giorer y den Herres Jesu naffn/
oc tackter Gud oc Faderē wed han-
nom.

i Lige som Apostelen lærer oss andre stæder
att isøre oss Christum paa troens wegne/ Saa
lærer han oc her paa Kiærligheds wegne/ med
desse opregnede oc deres lyge dygder.

ij Oc eblant andre exemple Christus haffuer
giffuet oss/ skulle wy oc effter hanss exēpel gior-
ne lide oc bære offuer med hwer andre/ oc ey
este eller wdkræffue wor rett paa det skarpeste/
effterdi han haffuer giffuet oc endnu dag-
ligen giffuet saa meget til wdaff sin rettighed.
iij. Att der som oss brydes oc giorer saa saare
meget emod/ att wy ingen fred kunde nyde/ wy
da mæ dag sticke oss saa/ att wy ey forkasta
Guds naade/ Men kunde were wel til freds
med oss sielff for Gud/ naar samwittigheden
siger oss det/ att wy giorer som oss bør.

iiii Wy skulle oc were tacknemme dennom
som oss nogen dygd oc Kiærlighed bewise/ oc ey
med wor egen vtacknemhed were sielff orsage
til nogen wor vfred oc egen vløcke.

v Oc synderlig skulle wy bewise wor tack-
nemhed allerstørst emod Guds ords tiænerer/
paa det at de maa findes willige/ altyd at for-
kynde oss Euangelium/ att de bode orle oc alle
de maa were for ørne paa oss/ med sang/

R ij lessning

Femte Søndag effter

lessning oc predickē/ att gode predickere ey
maa nødis til for sødens skyld/ att offuer giffue
predickēmbedet/oc tage sēg andet for/saa som
det stede med Leuiterne wdi Nchemias tyd.

vj Det skal ey heller were oss nog/ att wy høre
oc saa handle Euangelium/ Men wy skulle
oc legge wind paa/ at gribe forstand oc worde
wisere der wdaff.

vij Derfor skulle wy oc icke lade oss nøye med/
att høre ordet aff predickerne aabenbare/ men
wy skulle oc saa wdi enrom/ oc wore synderlig
samfome formane oc vnderwise hwer ådre/ bo/
de leeg oc lærd icke med snack aleneste/ men oc/
saa med sang/psalmer oc aandelige wyser.

viii Saa dog at samme wyser oc sang bliffue
aadelige/oc inthet andet lyde/end idel Guds
loff oc tack sigelse/at de enfoldige Christne som
dennom høre ey mue bestemmis oc forarges
der aff/men hassue løst oc aandelig glæde med
sand opbyggelse der wdaff wdi troen oc ret gud
delighed.

ix Oc det skall aff hixrtet stee/med munden
saa at wy icke strømpet/men mene Gud ære oc
foldes forbædring med alworlighed.

x Att wy endelig maa saa plante oc indgron
de Guds ord wdi oss/ att wy mue lære att tale
alle wore ord/ oc gisre alle wore gierninger
Gud til ære wdi en Christelig troo.

xj Foruden huilken troo til Jesum Christū/
Gud achter eller anseer inthet menniste med
nogen gierning/Men wdi Christo/oc for hans
skyld/

Deilige tree Konger CXXIII

fyld ere wore gode gierninger/ oc hwess wj
Kunde aff stæd komme/en idel behagelige
hed oc wellucht for Gud

Euangelium scriffuer S.
Mattheus Euangelista
Capit. xiiij.

X iij Iesus

Femte Søndag effter

Iesus lagde almuē en
lignelse for/oc sagde.
Himmelrige ligned
wed et menneske som
saade god sæd wdi
sin agher. Wē der fol
kene søffue/da kom hans vwen/ oc
saade klinte eblant hweden / oc gick
saa bort. Der gresset rand nu op/oc
bar fruct/ da siuntes oc saa klintene.
Saa trodde samme hos bødes tice-
nere frem oc sagde til hannom. Der
re/saade du ey god sæd wdi dñn a-
gher? Wæen aff haffuer han da
desse klinte? Wan sagde til dennom.
Det haffuer en vwen giord. Da sag
de ticenerne til hānom. Wiltu da att
wij skulle gaa høen oc wdluge den-
nom? Wan sagde/ Ney. Paa det att
ij ey med det samme muē oprycke
hwedē maa stee naar ij wdluge klin-
tene. Eader opwoxe begge dele til-
sammen indtil høstē/ oc naar det er

Dellige tree Konger CXXIII

tjød paa att høste/da wil ieg sige saa til høstfolket. Samler først flintene sammen/oc binder dennō wdi knipper/att man maa brende dennō. Mē fører hueden til samē indi myn lade.

Hwad Jesus meen med dette parabel oc lignelse gifuer han sielff klarligē tilføde/ý det han strax der hōssforklareret/oc klarlig wdleggeret. At med denne saamand skulde forstaaes menniskens søn han sielff Jesus Christus/ som saar den gode sæd. Werden er agheren der han saar wdi. Den gode sæd rigens børn/det er de sãde wdwolde læræffrige Guds børn. Flintene hyn onde mands/det er dieffuelens børn. Den wnen som saar dennom blant det gode korn/er dieffuelen. Hgste er werdsens endeligt. Oc høst mēdene ere de himmelste engle. Lige som man lader nu flinte oc andet vrydde staa oc woxe op eblåt got korn/oc ey strax opryckeret /saa tilig som det siunes/men býer til tyden kommer/ at det gode mode korn bliffuer rede til at høstis/ da lader man flintene ligge wdi renē/ eller brē der dennō/naar de due icke til noget andet / oc lader indføre det gode gasnlige korn wdi hesserne oc laerne. Saa kã ieg oc wel (siger Christus) lide onde ygudelige mēniske eblåt mine Christne/indtil dome dag. Da skal ieg wdsende mine engle oc bud/ som skulle samle alle hýne vdyg/ der/der haffue icke weret andet end idel forargelse oc skendsel/ oc haffue inthet giord vden

Femte Søndag effter

alt ont/oc dēnom skulle de faste indi den gloendes offn/der skal were bode graad oc tandgnis/ string. Oc da skulle de retferdige glyse oc skine y deres faders rige/lige som solen. Saa besu thet han ordene/hwo som hassuer ørne att høre med/hå høre til/oc achte nu/men ryd er paa.

Der setter parabolet tho herrer oc hwi/mend wdi werden/ den ene offuer den hellige kircke/ som neffnes wdi scriften det himmelste rige/det er den Herre Christus. Den anden hassuer mægheds macht wdi dette werdslige rige det er dieffuelen. Bode desse thoo gjør parabolet till saamed paa en agher/att Christus saædet gode/ oc dieffuelen det onde eblæt de gode. Aff huilket wy lære nu først at ydmyge oss sielf oc att kende oss alle wdi oss sielf/ for de som naturlig onde oc werdsens børn ere wdi oss sielf/ att wy med all rett for syndsens skyld høre til dē ewige død oc fordommelse/oc ey y nogen maa de kunde worde syndeløse oc salige / vden ved denne Jesum Christ alene/ Huilken Paulus for di kalder wår retferdighed forløsning oc hellighed j. Cor. j. Oc hå sielf Christus kalder seg wort lys oc tette wxy til faderē Jo. viij. oc xij. Derfor heder hå oc wor Jesus/Mat j. wor gien skabere som oss skal føde paa ny igien / oc gjøre til andre creaturer. Tit. iij. Wor meglere oc talsmand j. Tim. ij. Oc som han endelig sielf siger Jo. xiiij. Der kommer ingen til faderen vden ved meg. Det er nu det han her siger/ att der som wy skulle worde noget gode oc saas til gaffns her y werden/da maa wy alt gaa igien/

nom

Uff off
sielf due
wy int
thet.

Dellige tree Bøger CXXV

nom hans hender/ oc lade hannen skaffe oc dane oss/ saa maa der end komme nogen god frucht wdaff. Thij skulle wy bekende sandhed for Gud/ oc den menige werden/ oc sige med Daniel Prophete/ Synd oc skam/ haanhed oc bløysel hører oss til/ men retferdighed oc fromhed hører deg o Herre Gud. Saa skulle oc predikere oc embedsmend wdi kircken/ inthet achte seg aff nogen deres duelighed/ eller tage seg loff wdaff kirckens forbædring/ Men holde Herren for den/ som gjør alt got wdi alle.

Cap. ix.

Ocsaa er det meget merckeligt/ att Jesus kaldet saadan dieffuels sæd oc strømpstic helgene/ forargelser/ stedsler oc vrydde/ der Guds gode Korn oc wdwolde børn haffue vmag oc forhindring aff/ fordi de gjøre inthet andet (si ger Christus) end idel vdygd/ oc det der ilde er gjort/ ehwor gode oc hellige de siunes/ endog mange aff dennom ere wel groffuelig nog onde oc saa witterlig søle seg wdi adskillige laster oc vdygder/ at hwet gudsrøchtig maa grue oc fæles der wed. Christus siger dennom oc der for wee til/ oc att det wore dennom bedre/ att der bleffue god tyd bunden møllesteen wed halsen paa dennom/ oc de kastes wdi hawet/ der som det er dybest/ end de saa skulle/ ey alene bygge deres eget helffuede/ men ocsaa were saa mange enfoldige Guds børn en slaffbrand oc forargelse wdi all vdygd.

De vgu/
delige ere
andre en
forars
gelse.

Mat.
xviii.

Zuilke som oc aff dette dieffuels saakorn oc parthij der siunes icke end saa groffuelig oc wit

Under
hellighe/
ds stin.

Femte Søndag effter

kerlig onde / men kunde aff hans mesterkonst
stiule vlfuē vnder saare palte/oc vnder Guds
oc Christi navn/giøre vdi Guds tiænste/hwad
deres eget wild oc blinde stign siger til/ De ere
alt saa meget dess stadeligre paa Guds agher/
som de enfoldige Christne kunde minde tage
jeg waare foe dennom/ effterdi de saa kunde
stiule stalken vnder en glisende hellighed. Thñ
ere oc deres ord saa meget dess meer hørde/
med huilke de ere de rette Guds tiænste oc san/
de hellighed mod sigende oc gienstridige/ Oc
saa meget des lettere oc mueligre kunde de wdi
løndom/vnder saadant ett stiul forraste oc for
raade den taabelige oc vstyldige/ som Prophe/
ten siger Psalm. x. Det er de der dieffuelen bru/
ger til at indføste forderffuelige secter (som S.
Petrus kalder dennom) vnder det Christelige
navn/oc med adskillige regle / statuter oc Ce/
remonier/der de forplichte seg oc andre til/bry
de den enfoldighed oc enighed/ som skulde we/
re wdi den hellige troo y Christi kirckē/ oc hen/
ge der siden saa blotelig hart wed/at hwor som
Euangelium predickes der hoss purt oc flart/
da kunde de inthet andet end gøs oc blaffre der
fast emod/som hñne galne hunde/ der kende
icke deres egen hosbonde for en fremmed. Det
see wy y hñne gamle fædre/ der Propheterne
hadde att handle med/desligeste y Phariseerne
oc scrifftlaagene/ der Christus oc Apostlene
hadde att skaffe med/ Saa som wy oc nu wdi
desse aaringe haffue forfaret/aff desse regelbød
ne/oc

Dellige tree Konger CXXVI

ne /oc Pawens hele Klerckerij/ att de henge til
sammen lige som nogen tornedyngge emod Zer
ren oc hanss Christ/ Oc ere lige som tizle oc tor
ne wdi hellige Christne menniskes fødder/ de
gierne wilde wandre att saligheds wæy/ effter
det sande Euangelium/ oc ere saa mange enfol
dige ett idel vrydde/argelse oc forhindring/ett
stort stendsel forfang oc gienhold/ att de hol
des tilbage/oc ey kunde komme dyd som de el
lers motte.

Lader woxe bode det ene
oc andet indtil høsten
kommer.

Effterdi wÿ lære nu her wdaff denne lignel/
se/ lige det samme som parabolet/ indeholder
om den ruse/der fastis wdi wandet/oc drager
bode fist oc omrast til lands/ y det samme rij.
Capitel Matthei. Ocsaa det/om de v. daarlige
tomffruer/ som wore wdi samfund ot selstaff
med de v. wise Matthei xxv. Att wÿ mue altyd
were fortenchte her paa/at wÿ wille haffi e
de menniske att leffue med/saa wel som de go
de/saa lenge som denne werde staar. Da larer
oc wor Zerre oc mester Jesus Christus off her
med disse ord/ hworledes wÿ skulle staa oc
haffue off hoss saadane/ Icke att wÿ skulle
le legge demnom gde / for de wille icke
were

De Chri
istne skul
le med
ord oc
giernis
ger tæ
ne de v
Christne

Femte Søndag effter

were de samme wÿ ere/ oc tro saa som wÿ tro/
 men wÿ skulle lade dennom groot oc wore paa
 iorden hoij off/ oc gierne see att det gaar denno
 wel/ indtil herrens tyd kommer/ att han will
 Eræffue dennom til regerstaaff. Her for inden
 skulle wÿ icke alene omdrage med denom/ men
 saa meget som oss tustaar/ ocsaa lære dennom
 det beste/ med onde oc gode/ oc tencke/ att wÿ
 ere oc menniste som de/ oc hward wÿ ere bedre/
 det haffue wÿ aff Gud/ oc icke aff oss sielff. Gid/
 re wÿ oss stolte oc forachte dennom/ da kan wel
 Gud gisre oss til det som de ere oc lade dennom
 worde det wÿ ere/ Thÿ skulle wÿ ydmyge oss/ oc
 were til sinde saa som han er/ nu lader han seg
 høre saa wdi scrifften/ at han wilde gierne haff
 ue alle menniste salige/ att hwer mand motte
 komme til sandheds weyerkendelse/ det samme
 skal oc were wort sind.

Saa beder S. Powel Gal. vj. Att hwor wÿ
 De skulle fornemme nogen wdi noget fald/ wÿ skulle icke
 omgaas bede aldriq opstaa / men hielpe hanom med en
 med den fiærlig vnderwisning paa sødder igien. Wore
 nom som det oc en egensindet witterlig kiettere/ da bius
 med wen der den hellige Paulus endog/ att man skal een
 ne oc icke oc anden sinde vnderwise hannom med gode/
 wvenne. wil han icke rette seg/ skal man ey end da gisre
 andet wed hannom/ end fly hannom/ oc lade
 Tit. iij. hannom bliffue for seg sielff/ den samme han
 wil were. Lige saa lærer oss oc Christus sielff
 Mat. xviij. Att huilken seg icke wil lade vnder/
 wise aff een alene/ sielff anden/ eller sielff tredie/
 oc ey

Hellige tre Konger. CXXVII

oc ey wil achte den hellige Kirckis paamindelse paa det siste/ den skal man icke fordi dræbe eller døde/Men omgaas med hannom/som med en hedning/oc en witterlig Guds oc retferdig heds fiende/ oc end giøre wed hannom alt det wy giøre kunde/med bandsetning oc med styelse/ icke hannom til skade eller forderffuelse / mē til gaffu oc opbyggelse/ Att det syndige kigd maa worde saligt paa Herrens dag.

Wills wy giøre noget ydermere der til/ da mue wy blyue tæ for Gud wor fader/ oc bede hannom wed Jesum Christum/ wor oc deres Herre/om ret opliufning/ att Gud giffuet dens nom andet sind oc forstand/ att de mue lære at kende Gud/ oc fan se wille til det der de kunde fare wel aff/ Oc der som de icke wille/ Gud wil/ de da bewaare oss/ att wy ey skulde forarges oc forderffuis aff dennom. Oc leffue saa/ att de ey see andre exemple wdaff oss/ end de der gode ere/ de morde end det wdaff lære att tencke seg om/ oc prise oc ære Gud med sand troo oc Christelige giærninger. Saa beder oc Apostelen i Cor. viij. Att en echte person y echtestaff/ som er Christen/ skal saa there seg med sin vchristen echte person/ att den maa forbedris. See S. Pouel wil ey/ att wantro oc vgudelighed skal skillic echtestaff/ hwad sige da/ att den vgudelige skulde miste sitt liif/ for sin wantro eller vgu deligheds skyld.

Thij maa det were ett større wonder/ att wore Christne først (som de wille kaldis) wil le node

Søn for
de vgu/
delige.

Maa maa
icke node
nogen til
troen.

Femte Eøndag effter

e nødde oc twinge vchristne till at tage wed trod wille de oc wille de ey/Saa meget fromme wille de were gode zetter/at de wille hefne Guds vlydelse / der som ingen er hånöm minde lydig end de/oc wor det rett randsager/de med mange deres frigsmend skulde (offuer naffnet) ey haffue meget meer end Tyrcken med alle sine/ aff de sande Christelige dygder. Oc det de saagigre/det haffue de lærd wdaff kirckens howe/ de oc hōwizmend/som de wille siunes/ Pawen oc hanff fold/huילke wille were saa gantste aādelige oc hellige/ att de ingelunde kunde fordrage nogen syndere paa iorden hōff seg/ synnderlig den som syndet emod den troo som de haffue/Oc haffuer nogerleds nogen anden mening y nogen troes artickel end de haffue/hadde han end bode scrift oc stiel for seg/ da skal dog sengsel oc ild heffne der offuer.

Oc der emod maa denne klare wdtrychte text plat inthet gielde **Eader wore bode**

Korn oc flinte/Der som den hellige kirckis lærefædre Augustinus/Hieronimus oc Chrifstomus forstaa ey andet med desse flinte oc vkrud end fiettere/hwilke ere de største syndere de dieffuelen bruger til alle howed syndet. Dog wil Jesus icke att nia skal oprycke oc affstære denō med det werdslige swerd/men bruge kirckens swerd emod dennōm/ det er skarpt nog y seg stelff heb.v. Men hweff de wille icke det lyde/saa fortspffue seg Christi dom offuer seg/det samme

Guds
ord er et
skarpt
swerd
paa fiet/
tere.

Hellige tree Konger CXXVIII

samme ord som de nu saa tryggelig forachte skal da paa hyn dag were deres domere/ som Christus sielff sagde til saadane Joh. xij. Thi skulle wij med ydermere werdsens straff were dennom obewaarede /Oc ey straffe nogen wed sitt lif/ for sin wrange oc kietterste troes eller lærdoms styld/om han ellers hassuer en lidelig omgengelse med folk/ oc syndet icke emod den timelige fred/oc hwercken stiel/ myrder/ gjør hoor/eller lerer att gjøre saadant/ Men dog skulle gode biscooper oc kircketjænerre /gøre deres beste her wdi/ oc icke alcne de/ men oesaa werdsens herstaff oc forstandere /stulle bruge wysshed oc snilde raad/saa meget som mueligt er/att Euangelium oc scrifftens lærdom maa holdes reen oc pur wdi den hellige kircke.

Paa høstens tid wil ieg sige saa til høstfolket. Samler først 2c.

See der lader han oss høre oc forstaa/at han hassuer icke fordi glemd hwess vret hannom er freed/att han hassuer lenge lid/ oc baared offer med saadane vgukelige/som hassue saa for tredelig mis bringt Guds store tolmødighed/at han wilde icke strax hugge howed aff dennom/ for de wilde icke lyde hannom/ eller brende eller stiende dennom. Thi wil han oc nu paa der side lade straffen were dess skarperre/ oc lade icke nogen bødél eller menniske rette offer dennom men wil lade de himmelske aande/

Guds
langmod
dighed.

De vgu
delige
menniske
ers straf

som

Femte Søndag. effter

som best haffue kyndskaff paa de onde med de gode/oc wde best att wdsøge de ene fraa de andre/de samme hellige engle/hwess raad/tiænste oc waatetecht wor wdi naadens tyd icke acht oc anseet hof de ygudelige/ skulle dennom da saa som flinte oc vkrud wdesse oc affstillie/ fraa de sande Guds børn/ oc først stille dennō wed det naffn oc røchte de hadde for at were de beste Guds folk. Siden skulle de binde dennom att de nu aldrig skulle kunde meer ont gisre cffterdi de wilde aldrig gisre noget got/ men alt idel ont. Oc wdi knippe skulle de bindes tilsammen/at lige som de der haffue sambaarct seg/ til att were Gud emod/saa skulle de oc der wd piten beknyttis oc belemmes til hwet andre/ att deres plage maa bliffue dess større wdaff hwet andre. Oc paa det siste skulle slengis oc forsmelig fastis wdi den ewige hede hellsfuedis ald/der de skulle icke haffue liden pine/ men brende det ewindelig med vldelig oc vsigelig graad oc tandgnistring. Ja som de wore slittigste oc mædeligste i deres vbygder oc Guds forrønmelse /saa skulle de oc bære først hjemgiel den op/ oc faa sin fortiænte løn.

Men da skulle de retferdige Guds børn/ effter Daniels Prophetij Cap. xij. glise oc skine
De retferdige
skulle ligesom
nes. som nogen soel wdi Guds rige/som da wil ken
de seg for deres fader/ effterdi de haffue kend
hannom wed troen wdi Christi rige/ det stund
dennom predickedis Euangelium om Guds
naade/ oc de der effter haffue sticket seg wdi
troo

Dellige tree Konger CXXIX

troo oc Fierlighed/det stund naadens tyd waa rede/oc de vnder Korssens forsmelighed haffue weret tollige oc tolmodelig lid oc fordraget de vgdelige/oc lat seg forachte wdi deres enfoldighed oc vsmunlige hellighed/ aff hyne blomstrende Klinte/tigle oc andet vkrud/hyne falste høye helgene/ som nu y denne tyd haffue saa stort et helligheds siun oc mening paa seg/ mē skulle da were Faste wdi den hede helstuedes glød. Men nu at Christus haffuer paa det siste oplat riget faderen wdi hende/saa man icke lenger skal haabe oc troo/ oc vnder det strøbelige oc swaare korss lenger lide oc biye/ effter det off haffuer weret loffuet wdi ordet/ mē saa tag den paa/att wy da der effter skulle nydet oc brugget tilsammen/wdi ett helligt selstaff oc samfund/med wor Herre oc broder Jesu Christo/hoss Gud de hellige Trefoldighed/Fader Søn oc helligaand/som nu er oc da bliffuer en ewig Gud offuer alle oc wdi alle.

Alt dette besluter nu den Herre Jesus med desse ord. **Woo som haffuer ørne att høre med/han høre til.** Det er hans tro raad oc Fierlige formaning/ att wy saadāt skulle lade off gaa til hierte/oc ey taget ind att ett øre/oc wiset wd att det andet igien/som den største haab altyd pleyer att giste/ oc endnu giste her offuer den menige werden/ oc huerckē fræchte Gud oc hans ewige wrede oc straff/ **Jcke heller elste hannom med sand hiertens**

S atthraa

Kyndermøſſe dag.

atthraa oc begierlighed til ſaadan ewig ære oc glæde/ der wÿ her oc alle wegne høre tales om ÿ ſcrifften/ att Gud haſſuer at dele med alle ſine gudfrøchtige oc elſtelige børn ewindeig foruden ende.

Kyndermøſſe dag. Epiftelen ſcriffuer Mala- chias Prophete Cap. iij.

Na ſiger Herren.
See ieg wdsender
mÿn engel/ att han
ſkal rede woeyẽ for
meg/ ſaa ſkal ſtrax
den Herre der ÿ le-
de effter/ komme til
ſin tempel/ Oc Teſtamentens engel/
den ÿ ſaa begiere/ ſee han kommer/
ſiger den bemandnede Herre. Men
hwo mon ſkulle fordrage hans til-
kommelsis dag? Oc hwo mon kun
be bliſſue rocd/ naar hã lader ſeg til
ſiunes

Kyndermåsse dag CXXX

fiure: Thij han er lige saadā som en guldsmeds ild/ oc som hÿne tuctter=stes sebe. Dan skal da sette seg ned oc rentē sølff/ oc klare Leuis børn/ oc afftho dennom lige som guld oc sølff. Oc da skulle de offre Derren spisoffer y retferdighed. Oc Judas oc Dierusalem offer skall da teckes Derren/ lige som y fordom dage/ oc som y framfarne aaringe.

¶ Saadan ett helligt bud/ som G. Hans wor wilde Gud sende næst for Christum/ isderne til gode/ att de skulde dess snarre troo.

¶ Saa wilde Christus kōme oc lade seg sinde wdi tempelen/ der som øffuedis Guds tiæste oc gudelige bōner / til ett tegen / att han skulde were ett aandeligt howed oc meglere emellom Gud oc menniste.

¶ Den samme tyd stundede oc isderne fast effter/ endog den største haab achtede seye der om/ saa wel som det endnu oc altyd steer/ dog hadde Gud sine da saa wel som nu/ de der lengdes effter den Guds naade / som wdi Christo skulde aabenbares / som han sielff siger Luce decimo

Kyndermøſſe dag

tiij Dog er denne hansſ tilkommelse den gamle Kiødelige natur gruelig oc forførelig/ naar hun fornemmer att han wil døde henne/ oc bruge ſtarp toel oc ſeebe til att afftho ſynden wdi de ſinaa ſynderere / oc heed brødendes ild paa de vgdelige oc ſtore ſynderere.

v Ja for Gud er inthet ſaa helligt oc reent wdi menneſte/at wý haſſue ey alle denne Chriſt behoff/ey de hellige preſter oc Leuiter ſom vnder Lowen pleyde att hellige oc reneſe andre.

vij Men alle ſine ſande Chriſtne giør han til rette aandelige preſter y det ny Teſtament/ſom nu ſtulle offre hannom de aandelige oc ſtiellige offeringe/hauke bleffue hoſſ Moſen betegnede med hýne vſtiellige offer/ de Paulus beſcriffer Rom. xij.

vij Oc aff deſſe ny iøder oc aandelige preſter bygges nu ett nyt Hieruſalē/ ſom bliſſuer Gud ſuld behageligt med offering oc Guds tiænſte/ Ja lige ſaa ſom menneſtens Kiøn kunde nogen týt weret Gud aller behageligſt wdi førſte ſtabning/ſør end de nogen týt ſydede.

Euangelium ſcriſſuer S. Lucas Euangelista Capit. ij.

Er Marie oc barnens reen
 fels dagewore effter Mo-
 ses Low fuldende/da fød-
 de de Jesum op til Diern-
 salem/att de wilde indstic-
 ke hannom for Herren/

8 iij sra

Kyndermøſſe dag.

Leuit. xij
1. xxiij
ſaa ſom ſcreffuet ſtoet ꝑ Herrens
Low / att hwert det mandkiøn /
ſom obner moders liſſ ſkal kalles
Herren heligt. Oc ſaa att de wilde
giffue det offer / ſom beneffnd wor
ꝑ Herrens Low / ett par turtelduer
eller thoo dueonge. Oc ſee der wor
et menniſke ꝑ Hieruſalem / ſom hed
Simeō / oc det ſamme mēniſke wor
retferdig oc gudfrøchtig / han wen
tede oc faſt Israels fortrøſtning / oc
den Delligaand wor wdi hannom
Dannom wor ocſaa ſaadanen be
ſtied giffuet aff den Delligaand att
han ſkulde icke ſee døden / før end
han ſinge Herrens Chriſt att ſee /
oc han kom aff aandens indſtydel
ſe indi tempelen. Oc ſom forelderne
førde nu det barn Jeſum indi tem
pelen / att de wilde ſaa giøre for han
nom / ſom man wor won effter Lo
wen / Da tog han det ꝑ ſine arme /
loffuede Gud / oc ſagde. Herre nu
lader

Kyndermøſſe dag. CXXXII

lader du dñn tienerere effter dit ord
fare y fred/ Thij mine øyne haſſuer
ſeet dñn forløſſning/ den du haſſ=
uer berid for alle folkes aa=
ſiun/ Et liyſſ til hednin=
gernes oplyſſning/ oc
dit Iſraeliſke
folck til en øere.

Dette exempel haſſue wy menligen aff alle
Guds helgene her y verden/ att de haſſue
gierne offraer deres egē frihed/ ſticket ſeg effter
almindelige Lower oc gudelige ſedwaaner/wa
dē beſynderlig nød haſſuer oc tuingd dēnō der
ſraa/ att de der med wilde ſtone de enfoldige/
oc icke loffue ſeg ſieſſf/men alle andre til opbyg
gelfe oc forbædring. Saa giør oc Guds moder
Maria her med denne ſin kirckegang/ att hun
bruger icke ſin frihed/som hū wel for Gud had
de ret til/Ne giſſuer ſeg friwillig vnder den al
mindelig Low/som wor ſet for alle quinde/der
naturlig fød̄erbarn aff mands ſæed/at hun hol
der ſeg y enrō wdaff menige folckes ſamfund y
xl.dage effter Lowes lydelle lige ſom en anden
vred̄ quinde burde at giøre effter ſit drēgbarn.
Zuillet Gud hadde formiddels Moſen ſaa beſ
ſticket/pa det at huer ſkulde kēde ſin vrene ſød
ſel/oc ydmyge ſeg for Gud. Derfor ſkulde hun
S iij oc were

Gode ſed
waaner
ſulle hol
des.

Leul. xij

Kyndermøſſe dag.

oc were dubbelt ſaa lenge vreen effter ett pige/
barn/ fordi att all ſynd oc vrenhed er off fyrſt
paaſkommen aff en quinde. Oc framdelis naar
ſom denne vrenhed hadde nu ſaaet ende/ da
ſkulde barnet offres Gud y tempelen/ om det
wor en fyrſtſød dræg **Exo .xiiij. oc xxxiiij.** til ett
tegen/ att naar Gud haſſuer reenset off/ y den
ny aandelige fødſel/ wy da ſtulle offte hannom
all den mandelighed/ krafft oc formue y offer/
til at dyrcke hannom/ oc icke att leffue off ſielff.

Jesus
med ſin
moder
lod ſeg
regne for
vreen.

Dette holder nu Maria effter ſaadanen al/
mindelig figurlig **Lov**/ oc endog hun wor be/
nedidet oc reen offuer alle quinde/ da wil hun
ligewel aff Eixelighed ſiunes att were andre
quinde lig/ oc bere det ræchte/ att hun er vreen
aff ſin barnes fødſel/ ſaa wel ſom nogen anden.
Ja icke alene hun/ men ocſaa dette ſalige barn
Jesus/ ſom wor den **Abrahams** benedide ſøn/
y huilken alle menniſte/ ocſaa de formaledide
hedninge wor loffuet ewig benedidelse oc wel/
ſignelse/ Zuilken den hellige **Elizabet** oc **Falle**/
de en benedidet oc welsignet frucht/ lenge fyr
end han bleff fød/ han ocſaa gierne lader ſeg
regne oc holdes for vreen/ indtil han **Fommer**
wdi den hellige ſtad oc lader ſeg offte y tempe/
len/ oc der giſſuis for hanſſ gienløſen effter/
Lowens wdwifſe. Att den gode **Jesus**
ocſaa der med wilde god tyd giſſue off til/
Fende/ att han yden all plicht oc ngd wilde ſaa
tilig giſſue ſeg ſielff willig vnder **Lowen**/ der
ſom han wor henne plat inthet ſtyldig/ paa det
han

L. s.

Kyndermøſſe dag. CXXXIII

han motte fr̄h oc løſe dennom/ſom træde vns
der lowen/oc aldrig gjorde ſaa wel/at de bløff
ne henne ey meget ſtyldige.

Der wor ett menniſke y Dieruſa lem ſom hed Simeon etc.

Denne mand priſes meget høylig aff den
hellige Euangelift/ Førſt att han wor en retter
dig from dandnemand/ oc hadde ſeg erlig oc
tilbørlig/ oc for menniſke aldels yſtraffelig.
Der næſt/att den ſamme wdwortes fromhed/
wor icke aff ett løſt oc falſkt hiærte/ man wd
brød aff ett got gudfrøchtigt hiærte/ th̄ han
wor oc gudelig (ſiger han) oc hadde Gud for
øyne. Oc offuer alt wor han bepryt med en ret
ſtaffen troo oc ſand tillyd/ oc ett stort ſterck
haab til Gud oc hanſſ naadefulde løffte/huilke
han hadde tilſagt det Iſraelitiſke fold/ att de
ſkulde bliſſue trøſtede/oc ſaa en god huſwale
ſe for den kummer oc nød ſom dennom nu paa
hengde. der bløde oc lidte han hwerdag effter
Guds trøſt/ oc ſette icke ſin lyd eller tro paa
mēniſke/eller noget andet creatur. Oc end yder
mere wor denne hellige mand ſaa aandelig/att
han icke ſtoed ſaare effter nogen ſtor kiſdelig
trøſt eller løckſal ghed y denne verden / Men
den Helligaand wor y hannom/ſiger han/huil
ken hannom vde all tuiffuel wel lærde oc styr
de/ att han icke ſtundet ſtorlig effter verden/

Simeons
hellige
vilfor.

Kyndermøſſe dag.

eller den trøſt ſom hun haſſuer med att fare/
ſom mange aff de andre iſder gjorde/ Men hã
forhaabede faſt att det ſom yppere wor.

Det hør
rer Chriſ
tne til at
kiedes
wed wer
den.

Ja det er icke en lidē dygd der Lucas priſer y
denne Simeō/att han ſtundede ſaa ſaare effter
ſaadan trøſt/han fornã wel(maa ſtee) paa pro
phetierne/besynderlig Jacobs oc Damels/ att
det wor icke langt fraa tiden med den frelſe
oc forløſning/ſom Gud hadde loffuet. Der til
med wor hannom oc ſieff beſynderlig tilſagt
aff den Zelligaand y en lē ilig aabenbaring/at
han icke ſkulde dø/for en. han ſinge den ſam
me perſon/at ſee/huilken den forløſning ſkulde
wdrette. Der med gaff han ſeg oc plat offuer/
med al den løſt oc glæde/der han kunde haſſue
aff denne werden/De ey begieret noget lenger
att leffue/ end han motte ſaa Herrens Chriſtat
ſee/han begierede oc ſtrax aff Gud/ ſom han
ſick Jeſum y ſin ſaffn/att han ſkulde lade han
nom nu fare heden y fred / han begierede icke
lenger att leffue/ alene fordi/att han hadde nu
med ſine øyne ſet den gienløſere oc frelſere/
huilken Gud hadde giſſuet oc ſtendt den me
nig. werden. Ja ſaa lidet ſom hñne andre iſder
bode lege oc lærde achtede der om/mē meer ſto
de effter den timelige fred oc rolighed oc deres
figdelige frihed/huilken de pleyede att haſſue.
Saa meget meer ſtūdede dñne her helige Sime
on effter den ewige dyre ſtat/oc wed hannō for
achtede alt andet/ liſſ oc død/ med alt det der
were kunde.

Det

Kyndermøffe dag. CXXXIII

Det samme widnes byrd giffue oc Luanges De stans
listerne den fromme oc sticckelige raadmåd Jos de efter
seph/ att han oc wenttet oc stundet fast efter Guds ri
Guds rige. O salige ere alle de/som saa fiedes ge.
wed denne forsengelige werden/ att de gierne
wille med gantste hiærtens begiæring/at wor
Herre Jesus Christus skal stynde seg oc lade
sit rige komme/oc bliffue aabenbaret. S. Pouel
loffuer dennom aff den Helligaand/ att de alle q. Li. iij.
skulle fange Krone y htmmerig som retferdige
menniste. See aff saadane salige wilkor skal
man rose hellige forfædre oc deres hellige leff
net/oc icke aff en haab troløse gierninger/ de
hwercken Gud eller mennisten ere nyttige.

Dan kom aff aandens indstydel se indi Tempelen. etc

See hwor Guds aand fører oc leder altyd
wist sine børn (som S. Pouel siger Ro viij.)
saa steer det oc her Maria oc Joseph komme
til Hierusalem /oc bære barnet indt tempelen/
att de wilde giøre Lowen fuldt/de wide inthet
aff Simeon/oc inthet weed han aff dennō/Ne
y det samme styr den Helligaand hannom ett
ærinde/ oc yndstyder hannom det/att han skal
gaa hæn y tempelen/ oc lader der saa finde for
seg det som han da (maa see) mindst ach
tede eller tenchte paa. Lige som hyn blaamand
Acto. viij. reyste til Hierusalem/ icke paa det
han wilde lære der nogen ny troo/ men att han
wilde

Gud fører sine
offuer de
res egen
tancke.

Kyndermøſte dag.

wilde giøre ſitt offer oc anden Guds tiænſte/
huelcken han hadde alrede lærd att giøre Gud
til loff. Men y det ſamme fører de Helligaand
hannom en Apoſtel paa/ſom predicker hannō
Chriſti Euangelium for/ att han bliſſuer ett
Chriſtet menniſte/oc faacer en yppere troo/end
hå tilſorn hadde. Saa vnderlig regherer Gud
ſine wdwolde/ oc finder ſaa adſtillige orſager
til att giøre adſtillige welgierninger paa den/
nom effter ſom hannom løſter.

Affen
rett wiſſ
hed wil
han dg.

Att ſaadanen yforſcet oc ybetencht naade/
ſom Gud ſaa haſtelig vden all mening betheer
denne hellige Simeon/ oc giſſuer hannom ſaa
kyndſtaff oc ſand vnderwiſning paa dette
barn/ſom io hadde ett ringe anſeende paa ſeg/
da bliſſuer han ſaa høylig glad der aff/ oc ſaa
brendelig optendes han til Gud/oc det aander
lige Guds rige/ſom han forſtaar att ſtulle aa/
benbares y denne Chriſto/ att han icke lenger
wil en ſinde tēcke paa dette liſſ/ mē haſſuer hw
oc mundheld lige ſom han wil ſtrax dg/ begie/
rer ingen lenger liſſs forhaling/til at han mot/
te ſee oc høre hwad framgang det barn ſinge/
ſem den hadde wel giordt der icke hadde ſaa/
danen brendende troo oc Ekerlighed til Gud
oc de aandelige ting/ Han wed nu inthet andet
end att faſſne oc ſam e dette barn / oc att loſſ/
ne Gud for ſaadanen ſalig gaſſue.

Derre nu lader du dñn tiænerer 2c.

Ja

Ja der seer man hwad en retstaffen Chris-
 stelig troo kan staffe wdi menniste som henne
 sandelig hassuer. Denne Simeon begierer inge
 werden lenger/inthet liff/ oc ingen ting wden
 Gud sielff. Han frøchter oc plat inthet for no-
 gen forfærlighed/ÿ det hã kender seg en Guds
 tiænere/ey for den forfærlige oc bittere død/der
 alle creatur naturlig frøchte for/ Ja han neff-
 ner ey døden wed sit naffn/ att han wilde sige/
 lad dÿn tiænere dø/ mē faller hannom en frøde
 lig ferd oc affreyssning/oc siger/ att Gud maa
 nu lade sin tiænere fare ÿ fred/ effter han hass-
 uer nu giord sitt løffte fult/oc holder sitt ord.
 Ja saa speyler Gud sitt klare ansigt ÿ sine hel-
 gens samwittighed/oc lader sin faderlige gÿst
 oc blide naade optine oc lysse ÿ dÿ res hÿerter/
 att de føle ingen weermød/ oc ey lade seg gaa
 til hÿerte eller beswaares/ aff det som naturen
 dog er swaart/oc det som de siunes att dø/ oc
 bliffue til inthet for werden/ da leffue de dog
 for Gud ÿ seg sielff/ Ja den ild oc brynde som
 Gud hassuer saa optend ÿ dennom/giør dennø
 saa mandelige oc frimodige/att de lade huere
 ken død eller liff eller noget andet creatur/huil
 ket dennom kan were enthen med eller emod/
 forhindre oc affwende seg fraa den mening oc
 høye sind/ den krafftige troo/ oc brendendes
 Kiærlighed/som de leffuendes føle ÿ seg til Gud
 almechtigste.

Troen
 giør fri-
 modig.

ij. Cor. vi

En adde
 lig seelse
 frøgder
 en Chri-
 stens
 helgene hÿerte.

Oc hweden denne frimodighed oc grundfa-
 ste tryghed weyerfares oc kommer desse Guds
 belgene hÿerte.

Kyndermøſſe dag.

helgene/det giffuer S. Simeon tilkende med dette ſitt exempel/ Fordi (ſiger han) ieg haſſuer nu ſcet dyn frimand oc frelsere/ ſom ſtal wdrette dyn forløſning/ det er den perſon/ ſom du ſaa lenge haſſuer loſſuet/ formiddels huilken du oc haſſuer tilſagt off naade oc benedidelfe. Ja der wor troo paa ferde/ før end han kunde ſtign paa/ att ſaadanen mechtig oc weldig hielp oc gienløſning ſkulde bliſſue wdret/ formiddels ſaadanet armt ſpæet barn/ y huilket der ſiuntes inthet andet end ſtrøblighed/ armod oc wanmechtighed/ Men han forlod ſeg der til/ att Gud kunde hielp/ ſaa ſnart med ſtrøblighed/ ſom y ſtort styrcke/ derfor gaff handet oc uaffn der effter oc kalledet Guds hieip/ frelſeſe oc gienløſning/ att ingen ſkulde fortrøſte ſeg paa nogen ſin egen eller anden mands hielp y ialigbedſens ſag. Icke giffuer han ſeg oc ſielff ſaa fryt offuer oc begierer ſaa tryggelig ad ds/ paa noget andet haab/ der han kunde haſſue til ſine gode gierninger eller Guds ri:xiſte/ ſom han hadde giord ſin liffs tyd/ Men alene fordi/ att mine øyne (ſagde han) haſſue ſcet D yn D yn Dyn frelſiſe y dette lille barn. Ja der hørde ſtarpe øyne til/ han ſaa oc wiſt y den ſag meer oc faſt ſtarpere med de aandelige øyne/ ellers hadde det icke gaffnet hannom meer/ end de andre/ ſom hannom med legonilige øyne ſowe/ bo de leſſuende oc død/ for de kende hannom icke for den ſom han wor/ ſom denne Simeon giorde/ oc ſowe icke med troes øyne denne Guds hielp oc gienløſning/ huilcke Gud wilde giøre/

oc 111

Kyndermøffe dag CXXXVj

oc nu fuld Kommelig giord oc wdret haffuer formiddels denne Kiære Jesum.

Ocsaa forstaar denne hellige Simeon wel aff den Zelligaads ynderwising/hworledes denne gienløfning y Christo icke skal saa sneffert uert bindes/att hun skulde recke til isderne alene/men at hun skal wdbredes offuer all werde/beredes for alle/tilbiudes alle/ oc naadeligen wden all egen fortieniste giffues alle/dennom som wille ydmygeligen begieren aff Guds naade oc barmhertighed. Oc wisselig wor det en stort Guds vsigelig oc vbegribelig rondhed oc godhed/aff hanss grudløse store rigdom oc naade/att han saa wilde kalde dette fremmede fold/huilket hannom inthet tilhørde/oc giøre de affgudiske hedninge ocsaa deelachtige y den store gienløfning/huilket han saa wilde bestille formindels sin egen søn. Ja det er de vbegribelig store naade/oc offuerflodige dygd oc frøhed/der Apostlene y det ny Testamete/ saa wel so Propheterne y det gamle/ prise oc loffue saa høytiligē y de himmelste Gud/at han saa rüdelig wilde wdøse sin naade offuer alle meniste y werde/At de som tilforn icke wore hanss fold/ skulde nu bliffue hanss fold oc elstelige børn/oc hwert figd skulde saa hanss herlighed at see/ so Jesaias hadde spaad. Det fornemer denne hellige Prophete lige saa fast/so hä hadde hørd ordene aff dene Jesu Christi egē müd/ huilke han sagde til Apostlene paa det siste/der hä bad de no gaa wd offuer de gantste werde/oc predicke saadā ett Euangeliū for alle creatur/ At i wo som trode/den skulle bliffue selig. Oc

Det wor
stort
Guds
naade at
hedninge
oc skulde
werde
Christus

Cap. xl.

Mat. xvj

Kyndermøſſe dag.

**Fold er
mørckē
aff ſeg
ſielff ih̄ſ
er Chri-
ſtus als
les deres
lyſſ.**

Oc denne Jeſum (ſiger Simeon) wil Gud med ſin giælfning oc ſalighed ſaa v̄dele eblāt menige fold/ att han ſkal were hedningene till ett lyſſ/aff huilken de ſkulle lade ſeg ophlyſe oc lære. Th̄ſ iſderne hadde io Lowen oc Propheſterne/ huilke dennom motte alrede haſſue weret ett mechtigt ſtort lyſſ/ Men hedningene ginge io plat ȳ mørckē/oc hadde huerckē Guds ord att ſe wed/ eller haſſ aand til ſtyremand/ men fore ſaa biſterligen hedē/ effter deres eget mørckē ſind oc ſkiel/oc leſſde ſaa dødelig hedē effter deres kiødelige løſter. De ſom oc ſkulde bewiſe ſeg noget wel/ oc giøre Gud noget til tianſte oc dyrckēſe/ de fulde deres egen tyckē oc tandker/oc dichte de ſeg Gud oc Guds tianſte/lige effter deres egne ſind/ſom dennom tycktes rett oc got att were/oc feylde ſaa paa Guds willie oc mening/ſordi Guds ord wor icke hoſſ dennom/wdi huilket de kunde haſſue fornom/ med Guds willie oc ſind/ huilckēlonde han wil de dyrckes. Th̄ſ forkynder nu Simeon dennō det/att dette barn Jeſus ſkal med ſitt ord oc Euangelium ophlyſe dennom/oc føre dennom/ paa den rette wæy til ſandheds weyerkendēſe oc lære dennom bode ȳ troen oc alle gode giersinger ȳ alle maade/hworledes de ſkulde ſandelig dyrckē den ſande Gud/Att de motte wiſt wi de at dennom ſtode icke ander lærdom til huilken Gud ſkulde were till ſand ære/ oc dennom ſielff til gaffn/ wdē alene den de v̄ndfinge aff denne Jeſu/Oc der ſom de lyde hannom/ da wilde

Ayr deris 11e dag CXXXVII

wilde han were denom giffuen til en ewig gienløffning oc salighed.

Oc isderne (siger han) huilke alrede haffue mange lunde faaet vnderwiffning y scriffen om denne Christo/dennom skal han were til en ære./ først fordi hã er deres frende/oc en naturlig fød isde med dennom aff Abrahams blod. Ja det wor dennom icke en søye ære (hadde de ellers bewist seg/som dennom hadde burd) att denne frelsermand oc salig giorer/ som all werden skulde bliffue giffuet oc begaffuet med skulle komme aff det isdiffe fold. Oc Christus roser sielff der aff Jo. i. 11. for den hedenste quinde/att saadan salighed er kommen aff isderne/ aff det fold bleffue oc Apostlene oc de første Christne wdwolde y den tyd. Men dog wilds icke Gud/att de aff saadan ære som Gud giorde dennom/skulde forfengelig praale oc braste oc forhowmode seg offuer hedningene / som de giorde/ men ydmyge seg med dennom/att de hadde kend seg./ y alle maade saa vwerdige for Gud/som negle hedninge/ Oc ey nær saa saare forlat seg paa deres slechte oc egen werdstyld y de wdwortes ceremoner som de giorde/ men aff gantste herte begieret Guds hielp/ gienløffning oc salighed y denne Jesu Christo med alle andre syndige hedninge/at de formiddels hans ord oc den prophetiske lærdes kunde rettelig lære att dyrcke oc ære hannom y cand oc sandhed/Huilket dennom med alle tro Christne skulde komme til ewig ære oc glade/hoff wor herre Jesum Christum/ wdi huilken

C seg

Den Søndag

feg hwet skal prise oc ære/ehwo som wil haffue
pryff oc ære Jere ix.

Den Søndag der Alle-
luya lagdes.

Epistelen scriffuer S. Po-
uel Apostel 1. Cor. ix.

Ine. aller tideriste/
wide y ey? at de som
løbe til maals/ løbe
wel alle sammen/
men een faar dog tie
nodet. Løber io saa/
att y mue naa det.

Dwer som fichte wil / vndholder
jeg wdaff alle honde/ Ja det giøre
hÿne / att de mue faa en forgengelig
krone/ men wij den vforgengelige.
Derfor løber ieg saa/ ick som paa
det vwisse/ saa fichter ieg / ick som
den der slaar heden y wceyret/ Men
ieg

der Alleiny lagdes. CXXXVIII

ieg vndertuinger oc temmer mit legom/att ieg ey predicker for andre/ oc bliffuer sielff vduelig. Nu wil ieg oc icke vndholde det for eder ficere brødre/at wore fædre wore alle vnder ſkyen/ oc ginge alle igiemmen hawet/oc bleffue alle vnder Moſen døbte med ſkyen oc med hawet/ oc alle aade de eens aandelig mad/ oc drocke eens aandelig dricke. Ja wd= aff den aandelige ſteen drocke de/ den der fulde med/ huilkē ſteen wor Christus. Dog hadde Gud een miſhagelighed til mange aff dennom/ effterdi de bleffue ſaa nederſlagne vdi ørcken.

i Apoſtelen opwecker de lade oc ſtigdelſe
Christne/oc raader off alle att were orwogne
oc vforſømelige wdi wort Christelige kæt.

ij Foruden huilken orwaagenhed wy aldrig
naa endelig det maal ſom wy haſſue acht/ſom
er det ewige liſſ.

iii Lige ſom måge løbewel til et forſæt maal
oc kōme dog icke alle der til/ oc måge ſichte om

U ij ſeyer

Den Søndag

seyr/oc winde dog inthet.

iiij Som de nu legge der wind paa/oc gisre al deres flyt der til/att de nue winde/som løbe weddelob/eller fichte oc stierme/oc gisre oc la/ de alt det dennom kan nogetledes hielpe til off uerwinding. Lige saa skulle oc wy Christne tage saadan en alworlig sag alworlig til sinde/ oc med stort alworlighed gisre oc lade/ det off maa gisre Gud behagelige/oc det Gud er tecke ligt.

v Oc ey tage saa løslig paa sagen / som den stiermere der slaar meste att sin modfichtere/ oc hugger saglet wdi wæyret.

vi Men tage effter siun aff S. Pouel/oc med alworlig strengthed/ faste oc bønner etc. tuinge/ temme oc vndertrycke det gamle menniske wdi off/med alle sine ligdelige løster/ onde begieringe oc gierninger.

vij. Wden wy oc saa gisre/ da hielper det off inthet/om wy end oc saa predicke Euangelium hwad sig at wy høret/oc lade off kalde Euangeliste.

viii Som wy oc haffue ett forfæreligt exempel aff Israeliterne/som wdginge aff Egypten sex sinde hundrede tusende/ oc some saa mange Guds iertegen/bode y Egypte/ y det røde haw oc wdi stæde/oc bleffue endog den største part Gud misbagelige/oc finge Guds straff oc wre de ofuer seg/for deres adstilige storeforsømmelse ix Endog de end ocsaa trode paa den sande Christum/ som komme skulde/lige som wy nu tro paa hannom/effter han er kommen.

Euang

Euangelium scriffuer S. Mat-
theus Euangelista Cap. xx.

Jesus sagde till sine disciple.
Himmelrigelignes wed en
hof bode/ som gick wed strax
orle om morgnen/ att leye
seg arbeydere indi sin win-
E iij gaard

Den Sp̄ndag.

gaard/ Oc som han hadde forligt
seg med arbeyderne om en penning
til dagløn/ saa sende han dennom
indi sin wingaard. Siden gick han
w̄d wed den tredie stund/ oc saa no-
gre andre staaēde ørckeløse paa thot-
ret/ da sagde han til dennom/ Gaar
oc saa ȳ heden indi wingaardē/ Jeg
wil giffue eder hwad stiel er/ der gin-
ge de heden. Atther gick han w̄d is-
giē wed de siette oc niende stund/ oc
giorde lige saa. Men wed den elløff-
te stund gick han w̄d/ oc fand nogre
andre staaende ørckeløse/ oc sagde
til dennom/ Dwi staa ȳ her en heel
dag ørckeløse? De sagde till hannō/
fordi der haffuer ingē leyt off. Dan
sagde til dennom/ Saa gaar ȳ oc
heden indi wingaarden/ oc hwad
som stiel er/ det stulle ȳ faa. Som
det wor nu bleffuet afften/ da sagde
w̄yngaards herrē til sin befelsmād/
Bald arbeyderne ind / oc giff dennō
lgue

Der Alleluja lagdes CXL

lønen/ oc begynd paa de siste/heden
til de første. Der kome de fram som
wore indleyde wed dē elløffte stund/
oc hwer fick sin penning. Men der
de første kome fram/ da meente de/
att de skulde faaet meer/ dog finge
de ocsaa hwer sin penning/ Oc som
de saa togen/ da knorrede de emod
hof bondē oc sagde/ Desse siste haff
ue icke arbeydet wden en stund/ oc
du haffuer dog giord dennom lige
med oss/ som den hele dag haffue
baaret byrden oc brynden. Da swaa
rede han oc sagde til en aff dennom/
Myn wen ieg gjør deg io ingen vret
æstu ey bleffuen forligt med meg
om en penning? E g det som deg
tilhør/ oc gact/ Jeg wil alt ocsaa
giffue denne siste saa meget som deg
Eller oc mon ieg icke maa gjøre aff
mit hwad ieg wil? Mon dit øye
were arrigt fordi ieg er saa god?
Saa skulle de første bliffue de siste/
E iij oc de

Den Søndag

oc de siste de første. Thij mange ere
fallede/men der ere faa wdwolde.

Salig-
hed Kom
mer off
af Guds
naade/
icke aff
wor egen
fortien-
ste.

Dette lange parabel med det forfærlige
isprog/Mange som ere de første/stulle wor
de de siste etc. indfør den Herre Jesus paa de
ord/som han hadde framsæt til S. Peders spør
smål/hwad de skulde wentte seg/ som forlode
all ting for hans styld/oc fulde hannom effter?
Att de skulde først her y denne verden faa hun
dredefold igien/oc siden det ewige liff. Men paa
det att samme ewige liff/ huilket Christus saa
loffuede oc tilsagde alle sine efterfyllere/cy mot
te siunes at were egen fortient løn for saadane
egne gierninger aff menniskelige werdstyld/da
lærer off Christus med denne lignelse/att dette
samme ewige liff der han her om tall/ giffues
oc stienckes alle sande Guds børn/ aff Guds
gynst oc naade/for en rett sand behagelighed/
som han haffuer til dennom/aff den ewige wd-
wellelse/ att han fraa ewigheden haffuer hof
seg sielff wdwold dennom til sine børn/ oc ind-
screffuet dennom y liffens bog/ att helffuedes
porte oc ingen mærdheds krafft skal endelig
kunde offuerwælde dennom. Det giffuer han
først der med tilkende/ att disse arbeydere icke
lete effter hosbonden/ eller bøde seg y tiznste
med hannom/men han gick wd til dennom/effter
de oc falledede dennom/ oc leyede dennom ind
sin wingaard. Der næst / att han gjør ingen
stillsingss

der Alleluya lagdes. CXLI

stillsnøff paa arbeyderne i betalingen/ Men
giffuer dennom som kome halffwegs middag/
om høy middags tyd/ medasttens tyd oc hart
mod afften/lige saa meget som dennom der ko-
me aller først/endog han hadde ingen wiss lgn
loffuet dennom/som han hadde de andre.

See saa gantste høylig priser Gud sin barm
hertighed oc naade emod alle menniskelige
fortiænste oc werdstylding/att wy arme blinde
menniske aff idel blindhed kunde huercken gis-
re tale eller tencke noget det der Gud kan were
til loff/oc off sielf til gaffn oc siels salighed/ Ja
lige som disse arbeydere staa her ordelsse paa
thorret/ oc wide ey hwad de skulle tage seg for
att gisre/ men ere saa snart rede att gaa med
den/ som wilde lære dennom vraad/ som med
denne wingaards mand/der som nogen tillsag-
de dennom. Saa ere wy oc fattige wilde oc wan-
wittige menniske/ oc fare heden i wor ælende
blindhed/effter wore egne mørcke sind/ oc sig-
delige gode tycke/Oc i Guds oc wor saligheds
sag gisre saa snart det Gud er emod som med
oc off sielf saa snart til skade som til gaffn/ oc
lyde saa snart oc fast snarre diefflen til det som
alt ont er/end nogen som off vnderwiser oc raa-
der det beste. Sør end den almechtigste Gud
kommer sielf med sitt ord oc zelligaand/ oc
byer oc kaller off indtil seg/ wiser oc aabenba-
rer off sit himmelske rige/ oc vnderwiser off/
hwad wy i samme rige skulle gisre oc lade/ att
wy maa trædes hannom oc wel fare. Derfor lig

Wy ere i
off sielf
raad løse

den Søndag

Cap. liij. nre oc Jesajas Prophete off wed wildfarende
faar/som haffue ingen hiurde/ men løbe wilde
heden hwær sin wæy. Oc S. Peder defligeste al
j. pe. ij. le dennom/som icke haffue Jesum Christu for
en bisp oc siæle hiurde.

Christus mœrckhed/der wÿ naturligen ligge forblindede
er wor/ wdi/oc fører off til sÿr hellige vnderbarlige liyff
ledsage/ som S. Peder siger j. pe. ij. saa att der som han
re. icke kallede off/oc oplÿste off saa med sin naas
de/ da blefue wÿ wel y samme mœrckhed oc for
blindelse ewindelig. Derfor kaller oc Christus

Jo. viij. seg sielff werdsens liyff oc siger/ att den som
hannom effter fylder/han wædrer icke y mœrcke
men hannom skal opstine saadant ett liyff/wed
huilket han maa gaa indi det ewige liiff. Saa
siger oc S Pouel Ro. viij. at der bliffue icke fle/
re salige/ end de som ere forsete oc kallede der
til aff Gud/Dennom(siger han) som han haff/
uer forsetet haffuer han oc forsticket/ Oc denno
som hã haffuer forsticket/ haffuer hã oc kallet/
dennom som han haffuer kallet/haffuer han oc
giord retferdige/Oc dennom som han haffuer
giord retferdige/ haffuer han oc giord herlige
oc ærefulde/oc wil krone dennom med sÿn kron
te søn ærens Konge wor Herre Jesu Christo y
det ewige rige.

I Guds
rige re/
gheret i/
del naas/
de.

Derfor see oc høre wÿ det io klarlig/att
det er altsammen aff Guds blote oc bare naas
de/ aff off y alle maade y forskyld/ att wÿ for/
sets/

der alleluya lagdes CXLII

fees/kalles oc begaffues med Guds rige oc sal
 lighed/ Zuilket Christus oc wil sielff endelig
 giffue tilkende paa den yderste domedag/ naar
 han wil sige til de wdwolde/ de ord der staa
 Mat. rrv. Kommer myn faders benedide børn/
 oc arffuer det rige som eder er berid for werd/
 sens begyndelse/ att lige som wy nu y naadens
 tyd formiddels predickere indbiudes til denne
 naade wdi Guds ord/ wden all wor egen for/
 tiænste/saa wil han oc da gisre/ at han wil ant
 worde off det ewige rige/ icke som nogen for/
 tiænt løn/men for en arff (huilken man pleyer
 icke at fortæne) oc icke fordi at wy det saa haff
 ue for skyldet aff hannom/ men fordi att han
 hadde aff sin guddommelige godhed oc naade
 berid off det/sæt end wy kunde enthen tænke/
 tale eller gisre hannom noget til willie/ Ja sæt
 end wy blesfue noget tyd stabre til menniske.

Men naar Gud Kaller nu saa mange fraa
 saadan naturlige mørck oc blindhed til sit gud
 dōmelig liyff/oc wyss hwet heden indi wingaar
 den at arbeyde effter sitt ord oc befaling/da sin
 des en stor haab/som inthet willie gisre herrē
 til willie/oc lade hannō sielff raade for lønen/
 mēgisre io pacht med hannō/att de wille were
 wisse paa deres. Det er de/som tiæne Gud/
 icke for hanss skyld/ fordi han er deres Gud
 oc **ZELRRE**/oc ds ere hannom tiænste plichti/
 ge/men for deres egen skyld/ paa det de mus
 vndgaa

De sielff
 hellige
 drijske
 paa gien
 ninger.

den Søndag

vndgaa pinen oc saa lønnen/Oc der som der wore icke himmerige eller helssuuede til/da sticte de inthet om Gud/oc hwercken frøchtede eller dyrkede hannom.Saadane wore hñne igdiste prester oc Pharisaiske helgen der Gud Klawer paa Malach.j. att de wilde icke gisre hannom saa meget til tñenste/ som lude en dør/ eller tende ett lys paa hans altere forgieffs/ wden

Deres de wiste seg oc besteden løn derfor. Oc alle de
giernin som saa ere til sinde/ oc gisre deres gode gier/
ger bliff ninger med saadan acht oc mening/ de haffue
uc dennō altyd en beswaaret samwittighed/ oc de gier/
oc swaa ninger bliffue dennom sure oc swaare att kom/
re. me aff stæd/ fordi att der er ingen frø aand y
dennom/som kan werme hixtet y dennom/ oc
gisre dennom willige oc rett tilbøyelige/ til saa/
dane gode gierninger/ for den Kiærlighed de
skulde haffue til Gud/ oc icke for noget deres
egget gaffn oc nytte/som de kunde wete seg sielf
det aff. Derfor Klawe oc Kiære desse arbeydere
oc saa/att de haffue baaret byrder oc lid stort
hede oc brynde den gantste dag.

Ocsaa ere saadane sielff gode menniste(som
saa tñene for løn) gierne almindelig saa til sin
de/att de ingen londe kude lide det hellige Chri
sti Euangelium/ huilket er en naadefuld pre
dicen/formiddels huilken Gud lader forfyn
de alle menniste sin Guddomelige gynn oc naa
di wdi en fremmede fortianste/ aleneste y sin
Kiære søn Jesu Christo wor Herre. Men altyd
knorre oc morre paa den gode Herres fromhed
att han

De lide
icke gier
ne naa
dens E
vangelium

Der alleluja lagdes CXLIII

att han er saa offuerflødelig rond/oc giffuer an
 dre fremmede fold^d vforstyldt/ lige saa meget
 som dennō/huilket de haffue(efter deres tyde)
 gåfte wel fortient.Oc holde da meget aff seg/
 som aff de werdigste/ oc forachte alle andre for
 dennom/ som ere Gud oc Guds naade alsom
 vwerdigste. Ja saa forsmade hyn Phariseer
 den fattige publican Lu.viij. Saa bleff den
 eldste søn wred/for det fortabede barn wor ta
 get til naade Lu.xv. Saa forachte de isderne
 Jesum att han omgick med syndere. Der aff
 Kommeret oc en stor part/att det hellige Euan
 gelium pleyer altyd att lide saa stort oc sterck
 giensigelse oc modstand/bespynderlig hoss saa
 dane sielff hellige menniske/fordi det weed icke
 aff egen fortiænste att sige/men strider oc sich
 ter kraffteligen oc med all macht emod all egen
 fortiænste/Oc priser Guds vforstyldte blotte
 oc bare naade oc mistund y wor Herre IESV
 Christo oc hanss fortiænste.Der aff kom det en
 stort part/at Guds sande ord lidde saak merckel
 lige modsigelse oc forsyilelse y propheternes ad
 stillige tider/y Christi egen tyd/ y Apostlernes
 oc alle hellige martyrs tyd/ oc endnu lidet y
 dene tyd/oc wil lide saa lenge som dene stramp
 tilfte oc forgiffrige werden bliffuer staaendes.

Oc det kunde wy aldrig bedre lare att for
 staa/end aff daglige forfaringe/ oc siunlige ex
 emple som wy haffue for syne/ wy see det/ att
 saadane arbejdere/ som ere saa beladde oc be
 fengde med saadan en forgiffrig mening paa
 egne

De sielff
 gode er
 Euange/
 lium en
 spott.

Den Søndag

egne gierninger / ere altyd troens oc naadens
fiende / oc Euangelij største modstandere / huilke
Eet inthet andet forkynder end Guds naade
wdi en sand troo. Swo der wil haffue rett grō/
delig acht paa dennom aff Flerckeriets / som skul
le io were noget gudelige / besynderlig wort flo
sterfolk / da skal han fornemme / att det wißelig
saa er / oc aller meest wdi dennom / som meest
haffue att staffe med saadane egne gierninger
oc gudelighed . Det lyder meget sielsunt for en
Graamonck eller Carthusier / att man wil sige
hannom / att en bonde kan med sine gierninger
were saa teckelig oc behagelig for Gud / som
han / Oc att røffueren paa forstet kan komme
saa høyt op i himmerig / som han med all sin
fromhed oc hellighed. Item att man det wil si
ge en Kloster iomfru / att en fattig barne pige
(huilken nøye kommer til Kircke en sinde om
viij dage) eller oc en echte quinde / som soffuer
hoess sin hof bonde hwet natt / søder sine børn /
oc tager sit hwøff waare / kan were sitt himmeri /
ge saa nær som hun / med all sin reenliffuethed
oc gantste Klosterleffnet / det er henne gantste
meget spotst / De tørffue wel sige / den ene saa
wel som den anden / att der som de wentede seg
icke meer for deres vmag end den mene mand /
da wilde de icke tage seg saa stort vmage til /
meer end andre . Ja de med all dristighed oc
Eighned sige Gud det vbløyligen til / att de wil
le holde hannom for en vretferdig Gud / der
som han icke wilde giffue dennom meer oc ypp
pere 611

Der Meluya lagdes CXLIII

pere løn for deres wogne nætter/ lange lessning
oc sang / hudstrygelse oc anden strenhed / som
de lenge haffue baaret / end andre quinde oc
mend/ som lessue tilsammen / affle børn/ oc om
gaaefs wdi werden / effter deres egen legoms
løst/ som de wille sig/ fordi (maa stee) de icke
bedre wude.

Med desse her høye helgene maa alt Gud
sette seg til regenstaaff / oc gaa i rette med den/
nom / om han oc maa giøre aff sitt eget hwad
han wil / icke aff gynst oc naade giffue den som
inthe got haffuer fortient/ saa meget som den
der allermeest haffuer giord. Men de trette ar/
beydere haffue alrede gifuet dom her emod/ de
gode Herre skal enthen giffue denom meer end
andre/ eller han skal bliffue dennom en vretter
dig Gud/ hwort wil han heden gode Herre/ det
er bange wilkor. Ja hwo kan rettelig begribe
denne store forhaanelse oc wanære/ som det for
derffuede folk. giør den ærefulde Gud / med
saadan deres falske mening oc wrange dom /
at de først wille sette Gud regel oc maade for/
hworledis oc eblåt huilke hā skal stiffe oc wds
byte sitt eget gods/ huilket hānom alene sielff
tilhør oc ingen anden. Der næst/ att de regne
seg sielff saa werdige oc gode for hānom / at de
eret/ saa got som alene werd. Oc der med for/
smaa oc forachte alle andre/ som icke ere saa dane
som de wille holdes for/ Oc offuer alt/ aff store
affgynst oc egen dynckelgodhet/ forunde hwet
mand

Den Søndag.

mand Guds naade/ oc saa got som ingeh skal
komme till salighed wden de/ oc hwilke de wil
le gierne yndet.

See saadane som y deres egen mening ete saa
sielffgode/ oc y alle mennisters aasiun wille io
for saadane deres gierningers skyld were de be
ste oc himmerige næst/de bliffue wisselig de si
ste/for de holde seg saa sielff for de første/ Ja
de bliffue for saadan dyrckelgodheds skyld de
aller uwerdigste til den faderlige arff oc ewige
rige/hullket inthet menniste kan med eget ar
beyd oc werdsfyld forhwerffue/Men Christus
haffuer det forhwerfft alle dennom/ som wille
kende hannom oc holde hannom der for / oc yd
mygeltig aff hiartet bekende seg for vduelige
oc vnyttige tiænere/til at gisre Gud nogen ære
hwad sigge att kunde med egne gierninger for
tiæne hannom saadan en skal wdass/Men gaa
indi wingaarden oc gisre hwad de kunde eff
ter Herrens ord oc befaling/gisre ingen pacht
oc forligelse med hannom/hwad han skal were
dennom aff rette plichtig for deres arbeyd/ for
de kende seg plat inthet att kunde gisre/ det
som er nogé besynderlig løn werd/men de lade
all ting bliffue hoss hannom/ oc settet ind till
hans egen dygd oc fromhed/oc wille gierne las
de seg nøye med hwad som hã aff sin egen god
hed wil naadeligen giffue dennom.Desse ere de
siste y deres oc all werdsens aasiun/derfor skul
le de worde.de første for Gud/ oc saa meer naa
de end de noget tyd wentede seg.

De ydmy
ge saa ri/
get.

Saa

Saa Kommer nu denne almæchtige Herre Christus paa den sidste dag/ oc formiddels sin huffoget wor Herre Jesum Christum (huilken han haff uer giffuet all dom oc macht y den sag Jo. v. oc Matth. xviii.) gise dennom til de første som siuntes at were de siste/ oc kaller dennom indi den ewige ære oc glæde/huilken Gud haffuer dennom berid/oc de icke sielff haffue fortiænt/ som de oc sielff bekende Matt. xx. att de kende seg icke at haffue giord Gud nogē saadan tiænte/som er noget got werd haff hånom. Oc dess vwerdigre de holde seg da sielff/ dess høyre wil han løffte dennom op y riget med Abraham Isaac oc Jacob/Oc rigens børn bode isder oc alle deres lige Pharisæiste helgene/ som mene seg alene at haffue gâtste wel fortiæntet/oc at Gud kan inthet giffue denom forgiæffs/at de haffue det ey altsammen wel forstyldet/wil hā wdskiu de y den wdwortes mægt/ der skulle de haffue ewig graad oc tendgnistring/fordi/ mē de haffue tiænt for løn/da haffue de alrede y deres leuende lifff saæt meer/end de noget tyd kude for tiæne/ejferdi nu att Gud haffuer icke saadant et rige/som med gierninger kã fortiæntes/ Icke haffuer han heller noget tyd giord saadã dagstingning med nogen/ att han for gierningers styld skulde saa hanss rige att besidde/ men att hã affnaade formiddels en retskaffen troo wil stendke oc begaffue der med saa mange som det affnaade begiære. Derfor haffuer han oc lat wdraabe saadant ett Euangelium offuer all

Den Søndag.

werden oc lader denne Euangeliste naade for
Fyndes for alle menniste/han kal'er oc indbrin-
der hwær oc een/ som kan kende seg att haffue
naade behoff /oc er naade oc mistund begiæres
des. Saa att de ere wist mange der kalles/son
Christus siger her sielff/men de ere altho saare
saa/ som achte dette naadefulde kald med til-
burlighed/ Thj somme stole paa fortiænste oc
icke paa naade / somme løbe tryggelig heden/
lessue seg sielff/oc achte huertē fortiænste eller
naade/Sōme forfyller oc med all macht fortryc-
ke samme Euāgeliste naade oc naadepredicæ-
re/saa at de wdwolde bliffue wist de færste/saa
son de alltjyd haffue weret wdi Nohes rjyd/wdi
Lots rjyd/wdi Israels indgang y det forloffue
de land/saa wel som y wdgangen aff Ægypten.

Den Søndag for

Fastelawen.

Epistelen scriffuer S. Po-
uel Apostel ij. Cor. xij.

MIG allertieriste.
Jeg kende ett menni-
ste y Christo fiorten
aar siden/om han
wor wdi legomet/
det weed ieg icke/eller oc wden lego-

For Fastelawen CXLVI

met/ det weed ieg ey heller/ Gud
 weed det. Dē samme (weed ieg wel)
 bleff opryct indtil dē tredie himmel/
 oc det samme menniske kender ieg/
 hvad heller han wor wdi legomet
 eller wdē legomet/ det weed ieg ickē/
 Gud weed det/ att han bleff indryct
 i Paradiset/ oc hørde saadane vsige
 lige ord /de menniske staa ickē til att
 fortelle. Der aff maa ieg rose meg/
 men aff meg sielff kan ieg inthet rose
 meg wdē aff min strøblighed. Men
 der som ieg wilde end rose meg/ da
 blefue ieg dog ickē til en daare/ fordi
 ieg wilde dog sige sandhed. Jeg
 forholderet dog/ paa det att nogen
 ey skal achte meg høygre end som
 hā seer meg/ eller hører aff meg. Oc
 paa det ieg ey skulde houmode meg
 aff saadane høye aabenbaringe/ da
 er meg giffuen ett gienhold wdi sig
 det/ en Satans engel/ at hā skal giff
 ue meg puste/ paa det ieg ey skulde
 houmode meg for hwes skyld ieg

Søndag

tryser gjorde myn bøn til Herren/
att han motte wiget fraa meg. Da
sagde han meg saa/ myn naade er
deg nog/ fordi myn krafft bliffuer
wdi skrøblighed fuldkommē. Der-
for wil ieg heldst rose meg aff myn
skrøblighed / paa det att Christi
krafft maax boo wdi meg.

i Saa dybt som dieflen hadde y mærdhed/
sens affgrød forlid dette wdwolde Guds barn
Lige saa høyt ophøyer oc Gud hannom igien
aff sin ewige wdweilse/ oc med ord oc høve
himmelste aabebaringe opfæret hannom/dieff-
len til trag/wdi sit himmelste lyss oc guddom/
melige rette forstand.

ij Men hwor den samme tredie himmel oc
det Paradys er/oc hwilke de vsigelige ord haff
ue weret/de han der hørde/ det skal inthet be-
komre oss/wy skulle gierne med god willie bliff
ue wanwittige y de ærende/ der Gud haffuer
inthet lat scriffue om/oc icke wild lat oss wide.

iiij Saadan samme skal oc wor tancke were/
om det forfang oc giethold/der Gud lagde paa
hans legom/att han saa lod dieflen freste han-
nom/lønlig eller aabenbare/ hworledes det
nu wor /att han ey skulde forheffue eller how
mode seg/ aff saa stort Guds welgierning
men

For Fastelawen CXLVII

men kende seg for ett menniste/ der altyd y alle sager haffuer Gud behoff.

iiij. Aff huilket wy lære att kende Guds sind oc mening/ med de frestelser som Gud tilføyer off/at han meen icke wor stæde oc forderffuelse der med/men wort gaffn oc forbedring.

v. Det forstaa wy icke sielff/ derfor bede wy oc begiere forløffning wdaff samme frestelse/ oc wide icke wort eget beste.

vi Thij gior oc Gud wel emod off/ att han weder off icke bøn y de maade/for han weed be dre hward off nytteligt er/end wy sielff/ derfor mue wy lade off der nøye med/ att han wil off wel/thij forlader han off oc icke endelig y wor nød.

vij Ja han bruger saadane frestelser paa off til wor ydermere fuldkommenhed/oc dess meer dett gamle menniste krenckes/oc dger aff / vns der saadan frøghlighed/ dess sterckere bliffuer det indwortes aandelige aff Guds naade.

viii. Oc derfor berømer Paulus seg saa aff sin frøghlighed/ effterdi hun er hannom en ors sage til all forbedring/som han oc siger Gal.vj det were langt fræa/att ieg skulde rose eller berøme meg wdi nogen ting/ wden aff wor herres Jesu Christi forss/wed huilket werden er meg forffest oc ieg wer den/der som ellers wor egen mennistelig willie oc welløst wdskyder Christum oc hanff hellige aand aff off.

v iij *Euange/*

Søndag
Euangelium scriffuer S. Lucas
Euangelista Cap. viij.

Da der wor megen almow
forsamlet/ oc man skyndede
seg wdaff stcederne heden till
Jesum/ da sagde hā saa wdi
en lignelse. Der wdgick en saa
mand

For Fastelawen CXLVIII

mand att saa sin soed/ Oc som han
 soo saade/da fald der somt wdmed
 wæyen/oc det bleff bode hedentrod
 oc fuglene y luchtē aadet op. Desaa
 falt der somt paa steen/ oc som det
 opråd/da tyrkedes det bort/ for det
 hadde icke fucht. Der fald oc somt
 eblant torne/ oc tornene worde op
 med oc quoldet. Men somt fald y ret
 god iord/oc det worde op/ oc giorde
 de hundredfuld fruct. Der han det
 nu hadde sagt/da robte han/Wo
 ørne haffuer at høre med/han høre
 til. Der giorde hans disciple spør
 smnel til hannom/ oc spurde hward
 det mon were for en lignelse. Jesus
 sagde/ Ja eder eret giffuet/ att wi
 de Guds riges løndome/ men an
 dre wdi lignelser/ att de skulle seen
 des icke see/oc høre/ men dog ingen
 forståd gribe. Saa er nu dette lignel
 sen. Den soed er Guds ord/ Mē de
 som er wdmed wæyē/ere de sō hōret

Søndag

siden kommer dieflen oc tager ordet
wdaff deres hiaerter / paa det att de
ey maa tro / oc worde salige. Men de
paa stenen / ere de som annamme or=
det gloedeligen naar de høret / dog
haffue de ingē roed / de tro till en tyd
oc falde aff naar frestelsen kommer.
Men det som falder eblant tornene /
ere de som høret / oc gaa saa heden
vnder dette leffnetz omhyggelighed
rigdom oc welløst / quelles saa / oc
bere ingen frucht. Men det y den go
de iord / ere de som høre ordet / oc be
holdet wdi et ret fromt oc got hiaer
te / oc bere frucht y tolmodighed.

**Zwt Ch/
ristus tal
y parabo
ler oc
sprog.**

Med denne lignelse beteaner Christus oss /
Hwor vligelig folck vndfange Guds ord /
Oc hwad sager der ere til / at det givr saa søye
frucht y folck / der som det oc troligen predicēes
paa det aller beste. Men for hwad sag Chris
tus nu heller betyr oss det vdi en lignelse (som
han oc givr wed andet meer) end med klarlig
wdtrychte forstandelige ord / det giffuer han
sielff her med egne ord nog tilkēde / fordi (siger
han) de bode høre / oc lige wel icke høre. De wor
re west måge som bode søgte oc effterfulde Jes
sum

For fastelawen CXLIX

sum/icke f. rdi att de hadde noget stort sind till
 att lære oc bliffue meget bedre aff hans lærdö/
 men alene for en tyd fordriff oc wellöst/ der de
 Kunde y saadan nybratenhed haffue aff de ord
 oc gärningar/ som de Kunde faa att see oc hörs
 huilke de tilforn icke hadde enthen seet eller
 hörd/ Huilket Christus oc sielff forklarar her
 med de ord hanswaarede til disciplernes spør
 smaal/som Marcus scriffuer/ Det er eder tillat
 (sagde han) Eder mine disciple/ huilke ere kö
 ne til meg/ paa det y wille gaa til skole oc lære
 aff meg/ Eder eret giffuet att forstaa. Men
 dennom som ere wden wed/ skal all ting gøres
 y parabler/ Derfor see de/ oc aff deres seelse
 faa ingen begribelse/ oc de höre oc aff deres hö
 relse faa ingen forstand/ sagen siger han hwor
 for/ fordi att de ere wden til/ oc endnu Gud oc
 hanssaand fremmede wed/ de höre wel hwad
 det siges/ de fornemme oc wel att det haffuer
 noget paa seg/ men haffue dog nogen wild der
 dennom drager/ eller andet hinder/ att det icke
 wil eller kan gaa dennom til hi xte. Thå ere de
 hunde oc swin/ som icke ere werdige til att man
 skulde for dennom faste saadan hellighed oc
 dyre klenode/ Oc der som man icke kan stille
 dennom aff fraa de rette tilhörs/ da bliffuer
 det Guds ord dennom dog til parabel/ ia idel
 mörcke oc yforstandige fabel/ chwor klarlig
 oc forstandelig det predickes dennom for/ saa
 att de bode höre oc see/ oc bliffue dog inthet
 forbedrede/ men slemmere den dag der kommer
 end den der gaar. V y Dog

Søndag

De Christne opbygges her dog aff.

Dog bliffue samme parabolier oc lignelser som Christus med andre Euangelister saa bruge y predicken for folket/ icke fordi vnyttige/ mē de fromme oc leraffrige disciple saa der saa meget gaffn oc got aff/ at de aff saadane lignelser som giores wed de ting der de daglig omgaas med/ opweckes oc saa dess største willie att høre oc mercke/ oc legge seg dess hordere effter att saa forstand der paa/ thj wden tuiffuel bliffue saadane sprog parabolier oc lignelser/ huilke noget andet betegne oc mercke/ noget meer anseende oc behagelige hoss de cnfoldige/ end det der siges icke un rett oc slett heden med blote oc bare ord/ det henger oc hordere wed / oc bliffuer fastere y vlærde folkes howtkommelse/ end slett snack oc tale. Det samme giffuer oc S. Marcus tilkēde Cap. iij. oc siger/ att Jesus talde sine ord y saa mange parabolier/ effter som de kunde høre oc fornemme. Ja der læres saa wel Guds ord oc himmcriges rige med saadane parabolier oc mercke ord/ som med de der klare oc meget forstadelige ere/ Nu haffuer Gud io saa loffuet Jesa. lv. att naar han lader predicke oc forkynde sitt ord/ da skal det icke see forgieffs wden frucht. Saa giffuer nu Christus tilkēde med dette parabel/ hwad lœcke hanss ord oc hellige Euangelium haffuer altyd y denne werden hoss sine tilhøre/ oc offuer alle dennom som icke gaa til skole for hannom/ men forfyller oc forachte hanss hellige ord oc salige lærdō/ huilke ere snare mange/ siger han seg at haffue fire hōnde

Euangelium haffuer adskillige disciples

honde peblinge oc disciple y sin skole/huylke als
lesammen høre ordet/ oc lade lige som de wille
were kostelige Christne/ bere oc naffn der aff
bruge hellige sacramenter/oc althet de hellige
Firdē hassuet y sin wdwortes brug / Men ere
dog icke alle det som de saa wille sinnes/oc icke
høre Guds ord alle med lige fruct

De første wdmed wøeyen

Ere de/ som høre wel Guds ord/ men haff De skid-
ne dog ingen alworlig sind oc mening der til/ desløse s-
de gære ingen flyt oc retsindeligt arbeyd der icke als
til/att de maa forbedres noget der aff/ men la worlig
det icke gaa ind ad eet øre oc wd ad det andet høre. E-
lige som det kome dennom inthet. See fordi at uangelis-
saadane menniste ere saa grossue oc vbesindes-
lige/ oc plat skidløse/at de wille icke achte oc
besindehvor drabeligt et saligt ord det er som
dennō forbæres oc tilbudes/mē ligge saa trod
de oc fordempede y sigd oc blod/oc ere saa blin-
de oc horde/att der bider inthet paa demom/
oc saa sandløse/att der hielper huercken raad
eller lærdom til/ att de wille worde bedre end
de ere/ thj gjør oc ordet ingen frucht y den-
nom/icke fordi att det er y seg sielff vdueligt oc
wanmechtigt der til/ men det er krafftigt nog
till att gære salige alle dennom/ som det med
troo annamme Ro. i. men saadane horde hiær-
ter oc vwillige sind y folck/ gjør Guds ord den
forhindring / att det kan icke fate oc saa
rødfestning y dennom/saa att det er icke det-
te krafftige ords skyld / att det predickes
forgieffs

Søndag

forgieffs for saadane vbesigelige oc vlæraffri-
ge menniste/men det er deres egen skyld. Lige
som et naturlig gott hvedekorn eller rowkorn
haffuer det aff sin wedgiffne natur/ att det kan
ørle oc giffue frucht wdaff seg / dog lader den
samme naturlig fruchtbarhed seg wel forhin-
dre/ oc ey giffuer seg saa wd/ naar det ligger
paa ett tyrt lofft eller saaes paa en hord wæy
eblant steen/ torn eller andet saadant vkrud/
men der hørd god iord til. Saa er oc Guds ord
meget fruchtsommeligt/ om det ellers falder
paa bløde hærter.

Den nom
tag som
fyer ord
det fraa
att de
plat for
blindes.
psal. xix.

Naar diefflen mennistens fiende seer nu det
at saadane sandhelgse solet høre Guds ord saa
forgiefflig/saa frøchter han lige wel/at de skul-
le en sinde worde bedre aff det ord som de saa
høre/thj han weed wel at der staar saa screff-
uet/at Guds ord læter hærter/oc opliyses blin-
de øyne/ Oc att Gud siger saa Jeremi. xxiij. att
hans ord er saadan en ild som smelter oc bren-
der alle sider omkæng seg/ oc saadan en ham-
mer som bryder hele horde stene. Derfor læter
han seg oc der effter med all macht/ at han i an-
tage de acht oc willie fraa saadane/som saa hol-
de seg til ordet/ oc giøre dennom plat lede der
wed/att de maa saa kiedsommelighed oc wey-
erstyggelighed til att høre den prediken/ Oc
naar som han saa faar vdlodet den søye tæde
oc ringe willie/ som de saa hadde til at lade ør-
nene til ordet/oc høret/ saa at vobliuffue der al-
dels kiedsommelige wed. Saa stendter hã den

nom

nå stoen framdels dess meer aff sit eget/oc hiels per dennom til (hwad de icke wore tilforn) att bliffue forblindede oc forherdede/ oc aldels døwe til att høre Guds ord. Det er oc deres rette løgn/thij de ere icke andet werd/end at fylde sig med løgn/ effterdi dennom behagede icke Guds sandhed ij. Thess. ij.

Oc den dygd oc krafft giffuer Christus sit ord her/som han oc gjør alle stede/ att det er krafftigt oc mechtigt til at gjøre salige alle den nom som tro det paa/att wy skulle io wide/ att det staar altsammen paa naade oc icke paa fortraenste. Det wced menniskens fiende diefflen oc saa wel/derfor giar han oc sin største flyt der til/att han for all ting kan drage fold fraa os/ det/ wden huilket intet menniste staar nogen raad eller redning til/oc hwad seyl oc brøjt et maniste er med fylendes/da ma han end bliffue hidpen/ det stand han bliffuer hard wed Guds naadefulde ord/ men naar han træder der fraa/da eret io plat wde med hannom. For den sags skyld opwecker seden onde aand. saa stort vlscke oc bedrøffuelse/ naar som Gud las der lyde sit salige ord ywerden/ att han ma enthen locke eller ræde oc forf. ere folk der fraa eller oc med lønlig list oc surstighet forraade dennom. Det opwecker har manistelige. Iad dom oc kiertetij/med alle hande swertmerij/att de som saa løfsachtelig end bliffue wed/oc wilt gierne sumas af elste ordet/bliffue dog bedrøgt ne fraa ordens rette forstand oc mening/oc saa der ingen

Guds ord giffuer salighed.

Diefften opwecker fordi meget ont naar Guds ord læres.

Søndag

der ingen sand sjaeltrøst wdaff som Christus her siger/at diefflen drageret fraa deres hiaertter/Ja aff hiaerttet drager handet/ oc laderet susomme paa deres tunge/lige som bobler styde paa wand/att de maa wide meget at sige/ Zerre/Zerre/lesset oc siunget høygtsable oc sladre meget der om/dog aff ingen grund. Saa lader han de ordgydere suerme heden/ oc forløste sig med saadane løse ord til en tyd/ som wy see for syne oc saa nu y wor tyd/ men naar de haddet best behoff/da skal det wel saa forsuinde oc blifue borte for dennom/ at de ey skulle wide hwor det bliffuer.

De Andre paa steen

**De frøet
achtige
oc redde
Christne** De annamme nu ordet icke saa løsligen/som de første/ oc ey saa vnytteligen squoldre oc sladre der om/wden all troo oc mening/ som hyne gjøre. Men saa tilig som de høret/ oc det aff Guds hielp oc naade falder dennom til sinde/ da tage de glædelig der emod/oc hiaertelig nenge wedet/oc tyckes det fuld wel were/at de haffue faaet saadan vnderwissning/ oc ere bleffne fride oc frelse aff deres wildelse oc vrangninge/som de tilforn haffue weret befengde oc beladde med/de tacke Gud/oc blifue fast waar achtige wed att høre saadant ett Guds ord/ de haffue wel ett stort siun paa seg/ lige som der skulle wille komme merckelig frucht aff/ lige som det thrae der staar y sin skønste bløstring
(Saadan

(saadan en troo stundes der y den store isdiſte
almow/sō wore wed vj.hundrede tusende/fors
uden quinder oc børn/der de lyddde Guds ord
oc formiddels troen vndfome deres fiende oc
ginge igiemmen hawet)

Men desse feyler saa meget/att de icke kun-
de aff sigdelig strøblighed saa vderlig for-
woffue seg med liff oc all legomlig welfart paa
samme ord/som til burde/att woffue oc gierne
ombære all ting for saadan en dyr skatt/huilke
saa tilbiudes oc fangelig er y Christi ord oc E-
uangelio. I det att den gamle Adam er da icke
end saa vnderrod oc affdødet y dennō/oc aas-
den ey end saa sterck/att de kude forachte døde
eller anden vløcke. Thij bliffue de (som Chris-
tus kaller dennom) Prosteri/ sticke seg effter
tyden/oc wende kaaben effter som wæyret blesf
/oc falde saa aff naar forfyllelsen kommer/oc
lade seg true oc trenge til att troo/ oc sige det
Som Saadane woldsmend este aff dennom/
emod all deres egen widstaff oc samwitrig-
hed. Det skeer (siger Christus) fordi de ere icke
grondelig nog rodfeste/ oc troen er dennom
icke gaaen dybt nog til hierte/men det wdwor-
tes menniste (som naturlig staar oc stunder
effter ære/ fred oc rolighed)er altho sterck y
dennom/oc det indwortes saa meget dess swo-
gere/thij winder alt den sterckeste.

De Chris-
stne rebe
seg mod
forfyllen-
de ere se.

Derfor ligger der alle Christne størst mact paa seg mod
at de saa høre ordet med alworlighed det stund forfyllen-
de ere se.

Søndag

Matthe.
xxvj.

Act. xxvj.

1. Pe. iij.

de ere y welmacht/ oc nyde Gud der till med
idelige gudelige bønner/ att Guds ord maa saa
bliffue styrcket y dennom/ oc saa dyrbelig gaa
dennom til hiarre/ at det ey maa gaa dennom/
som det gick S. Peder/ oc dennom der Saulus
tuingde fraa den Christelige troo/ oc nøde til
att forhaane oc stierende det Christelige naffn/
Thj det er wist ett got saligt raad/ der wylf
mand gifuer alle denno som wille dyrcke Gud/
oc bliffue Guds bogn/ att de skulle icke wente
seg denne werdsens fred oc roghed/ den wer-
den haffuer att giffue/ oc giffuer alle sine bogn/
men berede deres gantze siæle mod frestelse.
Fordi at der wil wist kome de tyd/ so Christus
siger her/ att solen skal stine heed paa dene op-
worte sæd/ oc gienwordighed oc forfyllelse kome
for ordzens skyld paa dennom som der an-
namme. Ja Christus haffuer alrede god tyd til
sagt sine Christne/ att de thore icke wente seg
nogen werdlig fred y denne verden. Thj be-
der han oc trolig formaner oss alle/ som wille
bere naffn med hannom/ oc bliffue bestandige
oc hant worafftige Christne/ at wy skulle weyr
sige/ oc slaa aff sind alt det wy wel wille y den-
ne werde/ att wy y hiarret offuergiffue oss sielff
med luff oc alt det oss er angræde/ oc tage wort
korff paa nacken ehwad oss tilsendes/ oc fylle
hannom saa effter. S. Peder beder oss oc saa/ at
wy skulle bewebne oss med saadane tæcker/ paa
det att korffet ey maa kome yforwandendes/
oc saa des snarre koldkaste oss wden all acht oc
mening

De

For fastelawen CLIII
De tredie eblant torne

De høre oc Guds ord oc Euangelium med en god mening/men det bliffuer dog icke wden til fisdelighed for dennom/ saa wel som med de andre. Wel hassue de sind oc willie der till/ men der er en forhindring paa ferde/att Guds ord kan icke faa rom oc rett rodfestning y dennom/for stort begiæring oc attraa/som de hassue til rimeligt gods oc forfengelig rigdø/oc mæge tancker oc stort sorg oc omhyggelighed der de hassue for/at de maa beholden/øgen oc formeren/oc som Salomō siger y sin predickebog Den girige bliffuer aldrig fuld aff peninge Eccle. v. Item den store fræsenhed oc welløst/ som de saa tage seg til y saadan deres offuerstidighed/fortager dennom den hunger oc tørst som de schulde oc ellers kunde hassue til Guds naade/ huilken dennom tilbiudes y ordet. Oc wee sk all worde saadane mette/thij de schulde es windelig hungre. Ja lige som det andet pars thij bliffuer Gud fremmede wed paa den wenstre side formiddels modgang oc vlsøcke/ Saa drages desse her oc til bage paa den høyre side aff stort werdsens løcksalighed oc ege willie / oc end blifue de mæge flere sō seg saa lade drage fraa Gud paa denne side end paa hyn ande/ som Propheten oc siger. Psal. xcj. Thij Guds ord lyder om naade oc mistundhed hielp oc bistand/som folk maa wente seg aff Gud/huilken de icke storlig aff hiærtet kunde begiære/ som

Løstige
oc hassue
uekiære
Christne

Søndag

Luc. vij. Ingen nōd søle/eller seg fornemme at were beswaarede med noget weyermōd oc modgang / men haffue saa meget aff werdsens medhold oc frōgd / att det falder dennom icke storlig til sinde/ hwad man siger dennom om Guds naade oc hielp . Derfor forkynder Christus oc saadane werdzlige rige det ewige wee / att de sette saa deres trōst oc tryghed y deres werdzlige timelige ting . Th̄y kan Gud aldrig giøre bedre emod dennō/ end att han tager fraa dennom / oc skil dennom wed saadant hinder / laader dennō worde fattige oc forachtelige y werden / oc saa hielpeløse oc trōstløse / att de om seyr lære att forstaa oc wide hwor til Guds hielp duer / oc med gantste hixerte begere hielp aff Gud / naar de fornemme ingen hielp anden stæd.

Men de som haffue fattet sind oc lagd hixerte paa werdsens tingest oc welløst/ de gaa for seg heden / oc søle seg y saadant / dyrcke deres affgud / hyn lede Mammon / oc haffue der deres glæde oc tidkort wdi / oc achte icke att der er noget bedre til / end det som de saa haffue att glæde seg wed. Deres bug er deres gud/ siger S. Pouel/ oc som Christus sielff siger/ det er mueligre / att ett Camel kunde gaa igiemmen ett naaløye / end saadan en werdzlig rig skulde komme indi himmelrige / der saa søger rigdom oc welløst/ oc saa forlader seg der paa/ som hyn rige frodzere gjorde Lu. xvj.

Th̄y det er alt west som Christus her siger/ att desse

For Fastelanens CLIII

att desse torne quelle oc forhindre denne salige
sæd/wdi mangen mands agher/som wÿ haffue
exemple y Salomō / oc S. Pouels discipel De
mas / huilket oc grofflig nog witterligt er / oc
endnu siunklig tilkende giffues / saa wel som al/
tyd til forn. Først att wort Klercherÿ staar saa
fortredelig oc haardnæfelig emod Guds ord
oc Euāgelium/giffuer dennom deres store ren/
te oc rigdom orsage dertil/att de menligen wel
skulde anderledes lade seg besige/ oc ey saa saa
re hart fortrycke den witterlige sandhed/ som
de nu gisre/ wore icke den willie som de haffue
bode til det de haffue wdi hende oc ydermere
haabes att saa. Der næst alle de som seg wente
te nytte oc gaffn aff dēnom / yndeste oc willie/
oc gisre oc lade for deres skyld for wild oc baa
de / som de wente seg der aff. Oc siden alle
sielffgirige oc egenwillige menniste/som ere be
ladde med adskillige laster / hade besynderlig
det Guds ord som lyder emod saadane laster
oc vdygd. En hoorkarl maa icke det lide / att
der er noget Guds ord som lastrer hoor. En
slømmere kan icke lidet/ att der er noget Guds
ord/som straffer offuerflødighed. Oc alle de
som saa ligge forsendte oc drocknede y synde/
lige begiæringe / oc egne kisdelige welluste/
gisre ingen frucht aff Guds ord / om de end
haffue en kisdelig god mening oc willie der til.

De Fierde y god iord.

Æ ij Erenu

Søndag

De sans Ere nu de som med rett acht oc mening hø/
de Chris re oc begribe Guds ord / oc taget aandelig til
stne som hiærte / oc y aanden styrckes saa / Att de huer/
regeres icke lade seg locke eller true / eller aff noget andet
af Guds hinder affwende. Men bliffue fast wed ordet/
aand. øges oc forbedres dagligen / huiter de oc lade
kende paa fruchten / som de giøre der aff. Att de
wdbræde ordet oc forkyndet for andre / ere der
res tro bekende for alle / oc drage saa andre til
ordet med seg / formiddels gode raad oc gude/
lige vnderwysning . Oc y andre maade sticke
seg effter samme Guds ord / med sand gudfrø/
chtighed oc wdwordes kiærlighed. Oc tiæne
saa bode Gud oc menniste y en sand god aand
der de ere begaffuede med / dog somme meer oc
somme minde / effter som aanden er stort oc
sterck til .

f. p. i. Oc denne frucht bære de (siger Christus) y
tolmodighet / thý deres exemple / som de saa gif
ue fraa seg / med ord oc gierninger / skulle icke
wille teckes oc wel behage hwer mand / thý stul
le de wel lide spot oc forhaanelse / stæde oc for/
fyllelse aff mange / som anderledes ere til sinde /
Korsset Saa att det hellige korsset wil wist lade seg sin/
wil fylle de hoffsaadane menniste / huilket icke mange
de Chris gierne bære / thý det er hart att tage sine gode
stne. dage oc giøre seg til onde / der som man kan
were y heder oc aff hold / hafue yndest oc willie
bliffue wed liff oc gods / oc gaa dog til med wil
he / oc sette all ting y fare / wdwelle korssets
ord / der som de ellers motte med werden lesue
y fred

Sør Fastelawen. CLV

ÿ fred oc stort rolighed • Derfor ere de oc saa gâtste saa / som rettelig annamme Guds ord / oc gïre den rerstæffne frucht der aff / fordi det falder saa meget almindelig paa alfare wæye / oc blant steen oc torn / oc saa meget vrydde / aff huilket det saare forhindres. Thÿ er det wist saa / det wil oc wel saa bliffue / att mange kaldes / oc findes lige wel saa som ere wdwolde . Thÿ raaber Christus høyt / oc beder hwer høre / som ørne haffuer att høre med / det er oc raadeligt / att hwer tend'er til som macht liger paa / att wÿ icke saa høre oc høre hwer dag / oc lade dog bliffue vhrd / men høre saa / att der aff hørelse maa sødes troo oc leffuend's aand ÿ oss.

Fastelawens Søndag.

Epistelen scriffuer S. Paul
uel Apostel i. Cor. iij.

J N E Allerticerste.
der som ieg talde bo-
de med mênistelige oc
engelske tunger / oc
hadde icke ticerlig-
hed / da wore ieg dog

Æ iij en hÿ

Fastelauens

en lybende malm eller en klingende
bield. Oc der som ieg kunde prophe-
tere oc wiste alle løndome oc all for-
stand / oc hadde troen saa aldels / at
ieg küde føre bierge affstæd / mē had-
de ieg icke Eicrlighed / da wore ieg
dog inthet. Oc der som ieg skiffede
eblantt de fattige althet ieg ceyer /
oc saa offuergofue mit eget legom /
att ieg lode meg brende / oc hadde
dog icke Eicrlighed / da hiolpe det
meg lige wel inthet / Eicrlighed er
langmodig oc dandnes / Eicrlig-
hed awendes icke / Eicrlighed skal-
tes icke / hun icke heller opblæses /
hun er icke vsticckelig / hun søger icke
sin egen fordel / hun lader seg icke
forhaste / hun tencker inthet til on-
de / hun glæder seg icke aff det som
ilde er giord / Men hun glæder seg
wed retskaffenhed. All ting fordra-
ger hun / all ting tror hun / all ting
haaber hun / all ting lider hun / Ju
Eicrlig

Eicrlighed bliffuer aldrig troet /
 hvad heller prophetierne ophøre /
 eller tungemaalene lade aff / eller
 wiffdom faar ende. Wy forstaa
 off nu wel noget saa høen / oc saa
 prophetere wy noget saa høen. Men
 naar hñt fuldkone kōmer / da skal
 dette noget saa høen ophøre. Der
 ieg wor et barn / da talde ieg som ett
 barn / da wor ieg til finde som ett
 barn / da hadde ieg anslaw som ett
 barn. Men nu ieg er bleffuen en
 mand / da haffuer ieg lat fare det
 som er barneligt. Saa see wy nu
 igiemmen ett speyl y et mørckt ord /
 men da skulle wy see fraa ansigt
 til ansigt. Tu forstaaer ieg meg no-
 get saa / men da skal ieg kende lige
 som ieg haffuer lat meg kend.

Tu bliffue troo / haab / Eicers
 lighed desse try / men alt
 bliffuer Eicrlighed
 den største.

Fastelawens

Her bescriffuer Apostelen sand Kierlighed med sine rette medfyllende wilkor oc sande tegen / oc forklarar oss saa den Anden Mofi tafle / hworledes hwet skal elste sin næste lige wed seg sielff / Oc wil sige att Gud lader seg icke nøye med nogen Kierligheds gierning / ehwor Kierlig oc god hun kan siunes/were seg att predicke Guds ord / att giffue almisse/eller hwad som heldst andet. Ja han achter ey nogē troo eller mening for den sande chrijtelig troo som hun oc icke heller er wden den der fyller oc saadan sand Kierlighed med / Aff hwilken dē ene Christen haffuer rett god willie til at riene den anden / med hwess gaffuer han haffuer wdaff Gud.

Ordene ere forstandelige nog / men det her staar sist wdi Epistelen skal ingen wilde / lige som Apostelen skalde fram drage Kierlighede for troen wdi retferdigheds oc saligheds sag. Thÿ han bode ÿ denne oc alle sine sendebreff haffuer lærd/att troē gjør oss syndeløse oc retferdige for Gud/ men Kierlighed er den sande chrijtelig troes oc retferdigheds frucht wdi oss. Wdi denne maade er hun dog større end troen/som Paulus her siger/att hun breder seg widere wd/ oc recker til flere/ thÿ wÿ handle ÿ troen icke med Gud alene her wdi werden / mē ÿ Kierlighed haffue wÿ att hādle med Gud oc alle menniske bode her oc hesit/thÿ hun blif uer ewig naar troo oc haab haffue ende.

Euangelium

Søndag

CLVII

Euangelium scrifuer S. Lucas.

Euangelista. Cap. xviij.

Jesus tog detolff aff til en
side oc sagde til dem. See
wy reyse nu op til Hierusa=
lem / oc det skal alt sammen
fuldkommes som screffuit
Æ v staar

Fastelanens

staar wed Propheterne om mennis-
skens søn / thÿ han bliffuer antwor-
det hødningene ÿ hender / oc hã blif-
uer bespottet oc forhaantet oc ofuer-
spyttet / oc de skulle hudstryge oc
dræbe hannom / oc tredie dag skal
han igien opstaa . Men de forstode
der inthet aff / den snact wor skult
for dennom / att de wiste ey hwad
det wor sagt.

Men det hende seg saa / som han
wor kommē hart mod Jericho / att
der sad en blind wdmed wæyen oc
tigde. Der hã nu hørde den almow
som der gick om kring / da spurde hã
hwad det mon were. Da goffue de
hannō tilkēde att Jesus aff Naza-
reth ginge der fram. Oc han raabte
oc sagde / Jesu Davids søn forbar-
me deg offuer meg. Oc de som gin-
ge for / talde hannō hart til / att han
skalde tipe . Men hã raabte fast dess
meer. O Davids søn forbarme deg
ofuer meg.

ofuer meg. Da bleff Jesus staaende
 oc bad / att man skulde lede hannom
 fram til seg. Der han wor nu kom=
 men hannø noget nær / da adspurde
 han hannom oc sagde / Quad wilt
 du att ieg skal gjøre wed deg? Han
 sagde / O Herre / att ieg motte faa
 mit siun igien . Jesus sagde til han=
 nom / see op / dñn troo haffuer biol=
 pet deg . Oc strax fick han sit siun
 igien / saa effterfulde han han=
 nom oc priste Gud / oc
 menige folk som
 det saa gaff
 Gud loff.

W Or Herre Jesus Christus forkynder sine **Guds**
 Disciple hwad pine oc plage hannom for naade
 staar / oc saa sagen / hwi han skal oc gierne wil prises
 lide saadant / paa det (siger han) at alt det som aff scrifs
 screffuit er aff Propheterne om menniskes søn / ten.
 maa blifue fuldkømet. Oc det wor / at hā skulde
 sielff willig bøde oc betale / det han icke hadde
 brot eller wor skyldig / men tage wore byrder
 paa sin ryg / oc gjøre fuldkømelig plicte oc bood
 for alle

Fastelauens

for alle mennisters synder / med hweff bod oc bædring / alle de naadelige løffte oc tilsaftn / hwilke Gud hadde gjort mennistene fraa første begyndelse / med egen mund eller engelste bebudelse / formiddels Patriarcher eller Propheter / skulde endelig fuldkømes / effter som Gud hadde latt wdtryckelig forfatte dennom y den hellige scrift. Att wy skulle io wisselig wide/oc ingenlonde tuiffle der paa / at wor salighed oc ewige welfart (der scriften tal saa meget om) staa icke y oss eller wore gierninger / men allene y Christo oc hanss gierninger / att han er den / som skal / kan oc wil for oss / oc paa wore wegne fuldkøme scriften / fordi wy kunde icke sielff.

Syn wel
willig
hed las
der han
off for
staa her.

Oc derte siger han sine saa tilforn / att man maa wide / hvor han vnsd / oc vbetuongd / aff sin egen gode willie oc forsadt / gierne wil lide oc vndgielde all den vlgcke / forfang oc modgang der were kunde / paa det att mennisters Eign motte befries oc frelses. Derfor gaar han oc nu saaledes indi henderne paa de hannom ilde wille / att de tørffue icke lede effter hannom / eller lade hannom hentte aff fremmede eghn. Zuilken god willie han sielff wed Propheten bekender seg att hassue Psal. xl. Wdi bogen staa screffuet om meg / siger han / att ieg skulde gisre dyn willie myn Gud / ieg wil oc gierne. Oc for den samme gode willie / som Christus saa hadde til att lide for oss / siger Apostelen off att were hellige oc salige. Heb. x.

Ja fordi

Ja fordi Jesus Christus wor saa willig at enn sinde offte seg sielff for oss / da ere / wy for det ene willige offers styld bleffue alle hellige guds orde . Saa att lige som han er bleffuen ophøffuet offuer alle himle / for sin willige lydelses styld / saa skulle wy oc med hannom ophøffues for hans willige ydmygelses styld / att han saa aff sin egen gode willie ydmygte seg sielff / oc lod seg saa dybt vndertrycke .

Oc saa forkynder Jesus dette saa offte sine synderlige egne disciple / paa det de ey mue altho saare bedrøffues oc græme seg / aff saadan en stor vlsædelig tilfald / der som dennom saadant hadde hend aldels vforseendes oc vforwandes / att de hadde plat inthet west der aff tilforn / Kunde y hans pinsels tyd hafue faldet y tuiffuel oc misloffue paa hans hellighed oc vstyldighed . Lige som det hende de andre igder / huilke seg lode besige oc omtale fraa den mening de hadde om hannom faget bode aff hørelse oc seelse / oc omseyt raabte saa fast Crucifige paa hannom / som de andre hans største fiende / for de hadde icke tencht / att saa skulde gaat hannom / de hadde icke heller saadant nogen saadã klar adworsel der paa / at saa skulde gaa .

Derfor siger han disse / saa god tyd tilforn hwad kome wil / oc nu besynderlig / so de reyse heden op til paaſte høytide / oc achte at glæde seg for herren / hadde der da kommet saadan stort sorg mit wdi glæden wden all acht oc adworsel / da hadde de io bleffuet platt forraſtede /

Han forkynderet tilforn paa det at de skulle were trøstige .

Fastelauens

rastede / oc motte faldet y mis haab.

Hå how storre y dennom aff saadane riende de høre om
hæaler hanss død / huilke de skulle oc befinde att were
dennom wisse y hanss pinsels tyd / da trøster han oc
oc med howswaler dennom med en god oc glædelig eff
en glæde ter kome / att den død icke skal bliffue waartig /
lig effter oc ey han skal bliffue beholdē y dødsens baand
kome . men der skal (siger han) fylle en glædelig op/
standelse effter / oc end snart / thÿ den samme
mēnistens søn skal igien opstaa tredie dag der
effter næst kominēdes / Oc wil da wdslycke all
den sorg sō y hæffue faact aff hæss pine oc død.

De Chri
stne kun
de oc frø
chte.

Ja denne glædelig effterkome forkynder hæ
dennom synderlig nu / fordi de wore forfæride /
oc som Marcus scriffuer de fulde hannom red
delig effter / for de ords styld / huilke han had /
de sår sagt dēnom om det samme. Thÿ giffuer
han dennom sliq en trøst / att huerden isder
eller hedninge skulle lenger komme end Gud
wil / deres wold oc macht skal icke recke paa
denne tyd til eder / wil han sige / men til meg al
ene / oc den framgang faa de med meg / icke
aff deres egen macht oc onde willie / ellers had /
de wel den gierning lenge siden weret giord /
men aff Guds gode willie / paa det att scriffte
maa bliffue fuldkommen . Oc dess til ett wist
tegen skal oc wil Gud føre meg til liffue igien /
oc der med fuldkomme oc saa den scriffte som
lyder der paa.

See saa from en Gud oc fader hæffue wÿ /
oc endog

oc endog han lader sine børn lide frestelse/dog **De Chri**
 lader han dennō icke større frestelser paa Kom **stne fre**
 me/end de kunde muelig fordrage oc bere / oc **stes til**
 end staffer han det saa til med / att de forbæ **forbæ**
 dres oc icke forarges der aff/som Paulus siger **dring.**
 1. Cor. 1.

Men saa offuer maade saare stort bedrøff **Christ**
 uelse forkynder wor Herre Jesus seg att for **tus wils**
 staa/ att hanss egne iøder skulle gribe hannom **de lide**
 til fange/oc end de ypperste oc wiseste y den hel **hwad li**
 lige stad Hierusalem / oc der til med lege saa **deligt kō**
 stuff oc forskemeth med hānom/ att de oc skul **de weres**
 le antworde hedningene hannom y hender/att
 de vmdelig mue giorre spot oc widunder aff
 hannom / forhane oc offuer spyttte hannom /
 hudstryge oc dømme hannom til døde / oc end
 den skendeligste forssens dgd/ Paa det han der
 med ma bewise hwor fuldkommelig han wils
 de lide for wore synder / alt det der skulde oc
 kunde lides/att han io motte tiāne tack/ oc wij
 ey skulde stole paa nogen wor egen lidelse el
 ler giorren saa som mange menniske oss hafue
 lærd.

Men at Lucas med saa māge ord bemercker **Ingen**
 Apostlene/ oc saa merckelig indfær deres vfor **be: gior**
 stādighed/ at de forstode inthet der aff/ oc den **ne for**
 tale wor skult for denom/ at de weste ey hwad **set.**
 han sagde. Der med wil Luāgeliste gifue tilkē
 de kisdens frøbelighed/ hwor dewe oc vfor
 stādige den gior oss / naar der tales om forstet
 at bere/fordi (sō mā pleyer at, sige) det mā icke
 gierne

Fastelauens

Man
wentter
icke ont
naar mig
luder wel

gierne hør / det man nødu forstaa . Icke wore
de ord saa vforstådelige y seg sielf / at de kude
ey lade seg forstaa . De hadde wel offte tilforn
hørder / att Christus hadde kaldet seg menni-
ffens søn / att de wiste wel hwem han meente .
Oc saa forstode de gantste wel / hwad det er at
hudstryges / kors festis etc. Men fordi de hadde
gierne fred oc rolighed / oc fornomme ingen
aabenbare fare eller vfred / men jowe icke an-
det for øyne end ære oc aff hold / at hwer mand
tog wel emod Jesus / for hanss ords oc giermin-
gers styld / oc saa mod dennom for hanss styld .
Derfor kunde de oc icke achte werden att were
saa meget swigefulb oc bedregelig / att de kun-
de formode saa snarr oc hastig en omwædelse /
besynderlig / att saa stort glæde oc herlighed
skulde wædes til saa stort sorg / skam oc skend-
zel . Thÿ were seg hwer from Christen klag
oc forsiunlig / oc lade seg fare den vforståndig-
hed . Oc wide seg det hwer wist / att denne wer-
den fyl icke andet / end swig oc falskhed emod
Herrē oc Herrens Christ / oc naar hun lader saa
som hun wil were Gud hold oc tro / da spyttet
hun hannom alsom snarest vnder øynene / oc
wender hannom bagbenene .

Der sad en blind wdmied wœyen
oc tigde etc .

Paas denne blinde mand som sad wdmied
wœyen / oc hadde icke meer / end som han kunde
tigge /

tigge og icke aleneſte giſt for een dør eller tho/ Iøderne
 oc ſick ſaa ſin nødteſſt/men ſad paa en menige hadde
 alfare way/oc leed endog nød/maa man begri inge om
 be iødernes vguſdelighed/oc vbeſindelig ſtigſa ſorg for
 deſſhed/som wor i dennom/til de rette ſande de fat
 gode gierninger/huilde Gud allermceſt eſtede tige.
 aff dennom. De hadde en beſynderlig Low oc
 befaling aff Gud Deut. xv. att de ingenlonde
 ſkulde lade nogen bliffue ſaa fattig oc wedtør/
 tig at han ſkulde nødes til at lede eſſter ſin nød
 teſſt. Det ſagde han dennom wel mundelig nog
 til/att de motte wel formode ſeg/ att de ſtulle
 finde fattige folck/ paa h ilke de kunde haſſue
 orſage till at bewiſe miſtundhed/oc giſre gode
 gierninger. Men han bød dennom ſtrengelig/
 att de ſkulde icke forherde ſeg ſielff/ wende py
 nane fraa ſamme fattige/ oc forſøme ſaadane
 gode gierninger/som dennom ſaa gaſſs orſage
 til at giſre paa dennō. Huilken Low hā oc ſide
 lod widere oc bedre wdpredicke oc forkynde for
 middels ſine Propheter/paa det man ſkulde wē
 de att det wor hanſſ ſtore oc fulde alwor/ att
 han wilde haſſue henne wed macht/ oc de fattig
 ge vforſømede.

Dog forlode iøderne denne ſtrenge Low/ ſaa
 att de ſtigdre liden eller oc inthet om de fattige
 ſom de lade kende paa dēne naſſnkyndige blind
 de mand Timeus/hweſſ fader oc hed Timeus/
 ſiger S. Marcus/wden twiſſuel fordi at hwer
 mand kende hannom oc wiſte hanſſ naſſn/men
 befattede ſeg med ſaa mange andre gode giern
 2 inger

Fastelawens

nninger/huilke de gjorde Gud til loff / fast meent
effter deres egen gode tycke oc mening /end aff
Guds befaling/ oc wore y deres eget sind saa
fulde aff saadane gode gierninger/ at de glemte
de de rette gode gierninger/ som de saa aller
meest skulde haffue giord paa de fattige. Huilke
et wor Herre Christus oc bræyer denom Mat
xiiij. att de forlode bode sand troo oc gudfrøsch/
tighed/som de skulde hafft til Gud/oc de kær-
lighed oc willie/som de skulde hafft til at hielpe
deres ieffnemniste. Saa som wy see paa den
Phariseer Lu. xviij. Derfor sagde oc S. Sta-
phen dennom det fræt til/saa wel som Christus
sielff/att de hadde wel Lowen/men gjorde dog
lige wel inthet aff henne. Fordi hun wil fuld-
kommes wdi sand kærlighed/som S. Pouel si-
ger/oc icke wdi saadane wdwortes ceremonier
huilke Gud hadde bset dennom alene ste til at
giffue troen wdi/oc andre folk til ett siunligt re-
gen/ att de motte der paa siunes oc kendes for
Guds folck/ som dyrkede Gud med saadane
siunlige gierninger.

Effterdi Gud hadde den tyd saadan acht
paa de fattige/oc wilde haffue dennom vforss
mede hoffsiderne/hwad regenstæff mon hã da
wille holde med oss Christne/som ere saa offuer
alle maade stigdelse oc forsømelige wed de
fattige oc hielpeløse/ wy tage oss saa mange is-
diste gode gierninger for/ med stort kost oc
swaar vmage wden all Guds befaling/oc lade
saa dette strenge byd fare/ huilket wor Herre
Christus

Acto. viij.
Jo. viij.

i. Co. xiiij.

Fast
meer wil
Gud fre-
ffue det
aff oss

Christus alene haffuer giffuet oss y dette ny Te stamente om den tiænste oc hielp/der wy skulle gisre hwer andre y sand broderlig oc søsterlig Ewrlighed/oc meest dennom som meest haffue behoff/besunderlig einod saa mange skønne exē ple oc efftersiun/ som wy haffue bode aff Chris to oc hanss Apostle/ Han wilde heller med iers regen spise de hungrige/ end de skulde lide nød/ huilket wy icke wille gisre/der som det dog wel staar oss til gisrendes wden ierte gen. Ocsaa scriffuer Lucas y Apostlerns gierninger/ att den første Christne Kircke holt saa Ewrlig en stid/att der wor ingen som leed nogen nød for det som han hadde behoff/ men hwer bleff wel forset med sin naturlige nødsørftrighed. Saa beder oc S. Povel/att hwer skal arbeyde/ dog icke alene for seg stelff/men at han kan oc haffue att giffue andre med seg/ de som haffue behoff.

Dan robte oc sagde/D JESU
Dauids Søn mistunde deg off=
uer meg.

Her betegner Lucas atther igien hwad art oc wilfor en retstaffen troo haffuer med seg/ Ocsaa hwor mechtig oc krafftig samme troo er til att forhwerffue noget aff Gud. Dene blinde hafuer icke seet Jesum/men alene herd der ord oc gode røchte/som der gick aff hannō/att han

Troens
art oc
wilker.

Fastelawens

er hwermand god. Oc aff det samme gode rødt
te fatter han saadan mening y sitt sind att han
skal oc wille were hannom god/like som ett an/
det vwerdigt menniste. Swilken alworlig hær
rens mening/han oc giffuer tilkende med mun/
den oc lydelig røst/oc raaber høyt fordi begie
ringen wor stor. Ja han raaber saa høyt oc
raff ladelig/at hā oc forþrner folk der med/oc
ey achter der noget om/att de bliffue wrede/ oc
bode hannom tixæ/men han ocsaa raaber dess
meer/ oc lader jeg ingenlonde forfære eller aff
trengt/enthen aff sine egne tancker/ eller saadā
fremmede snibben oc trusel.

Saa skulle oc wy alle tro Christne menni/
ste/som gaa saa blindelig heden y denne blinde
werden/oc see inthet for syne/ oc ey noget be/
gribe med nogen wore sind aff alt det wy for/
haabe. Men alene høre ett blot ord for ørnene/
om den store naade oc de mangfoldige welgier
ninger/som Gud stifter oc wil wdbyte eblant
alle folk/som hannom wille ansee der for/ oc
hannom ere begierende. Det ord oc gode rødt/
te/som lyder saa om Gud/ skulle wy tage til sin
de/oc det fast grundfeste y hærtet med en ret/
staffen tro/ oc lade huercken wore egne kigde
lige tancker / eller nogre andre / som ere troes
fiende raade oss der fraa. Thij wy maa wel were
der fuld wisse paa/ att en rett Christelig troo
bliffuer icke vforstøgt oc vfreest. Thij diefflen
troens allerstørste fiende kan ingenlond lidet/
att Gud skal see saa megen ære aff oss/ oc att
wy skulde

Dieffen
wil wd/
største tro
es y oss.

Søndag CLXIII

wy skulde saa wel fare/att wy motte worde sa-
lige y samme troo. Derfor render han trint om
off/oc leder alle orsager/hworledes hā kan ind- j. ps. v.
tude off sine onde raad/hā oppuster oc opblæss
wort eget sigd oc blod med falske tancker oc me-
ninger/ Han fører off andre sigdelige wise oc
weldige oppaa/ oc sparer plat inthet/ men bru-
ger alle de middele oc lempe/der off kunde we-
re skadelige/oc tiæne hānom til troens wdslycs-
kelse/oc wor ewige forderffuing/at det haffuer
saa stort kunst oc Guds naade behoff/ att man
kan bliffue rett waaraftig y en sand Christeli-
ge troo/ som man haffuer att komme først til
henne.

Jesus bleff staaendes oc bad/att
man skulde lede hannom fram
til seg.

Nu lader Christus seg bemercke/ hwor for-
stelig hannom befalder saadan en troo/ huilckē
saa endelig bliffuer bestandig y alle honde fre-
stelse/ Han lader seg fortsffue/oc givr seg de v-
mage/at han for den blinde mands styld bliff-
uer staaendes/oc saa lønlig laster denom / som
knorrede oc tage til mistycke/ at han raabte saa
høyt oc bads hielp aff hannom med saa frst
ett mod/lige som han hadde meget fortient aff
hannom/eller hadde weret saadant wel werd/
han felder deres dom/ oc holder hannom wel
X iij saa

Zwor
storlig
Gud ach
ter troen.

Fastelarens

Saa werdig/ att han maa komme til hannom/
som han oc for sin gode troes skyld wor (mag
ste)fast werdigre/end mange aff denom/ som
hannom nu effterfulde. Thij beder han dennö/
att de stulle sielff fylle hannom fram/som ach
rede hannom saa uwerdig. Zan giffuer seg oc
saa aldels indi hans willie/art han tør icke wd
giffue sin bröst oc begjæring tilkende/ saa skal
hannom worde som han sielff wil/ Huilket seg
klarlig sielff tilkende gifuer/ y det øynene lades
op paa hannom/oc han faar sitt siun igien/ saa
tilig som han det begjærer. Saa vandnes oc
from beteer den gode Jesus seg/mod alle dena
nom/ som seg med saadan en troo til hannom
forlade. Lige saadan wil han oc lade seg finde
her effter hoss alle andre / som seg sammeledes
forsee noget got aff hannom/oc sette lyd til hån
nom/icke for noget andet/end alene for saadan
god troes skyld/saa som han oc her klarlig giff
uer tilkede/saa wel som andre flere stædet/ dñ
troo (siger han)haffuer giord gierningen/ oc
haffuer hiolpet deg/effter dñ willie oc begjæ
ring/oc giffuer samme troo saa stort are/ lige
som hun skal haffue giord dette icke regen oc icke
han sielff.

Saa effterfulde han hannom
oc loffuede Gud oc etc.

Der bryder troen seg krafftelig wd/ oc bes
wiser

Søndag CLXIII

wffer seg at were det hun er/paa sine rette fruc-
 ter. Denne Christne mand far icke med strømp
 terij/oc ey tager seg saadane stinende giernin-
 ger for/som kunde siunes meget for folk/oc we-
 re dog vduelige oc vteckelige for Gud. Men hã
 effterfyller Jesum/att han wil lære de rette san-
 de gode gierninger aff hannom/ Att han maa
 her effter aff sin formue hielp andre med sine
 gierninger y kærlighed/lige sô han er bleffuen
 hiolpen aff Christo. Ocsaa gierne med god wil-
 lie bære korss/lide oc vndgilde med hannom/
 hwad som Gud tilføyer. Oc for alle ting pryst
 oc ærer/loffuer oc tacker Gud/ oc sandelig wey
 erkender hannom med sand tacknemhed/Zuils
 ket er det teckeligste offer/ der Gud noget tyd
 kan offres/som Gud oc sielff tilstaar y den L.
 Psalme.

**Erðens
 rette fructer.**

Ja icke alene han sielff saa loffuer Gud/
 men er oc saa mange en orsage for huilke han
 predicker oc forkynder denne høytilig welgier-
 ning/wden twiffuel foruden dennom som wore
 der sielff hoff/oc sowe det med egne øyne/huil-
 ke han er en mechtig stor orsage til/at de oc pri-
 se oc loffue Gud mangfoldelig. Att man
 der paa maa io see/hwor fruchtbar troen er/oc
 er icke nogen død mening/ som givr ett
 menniste søffnassrig oc stigdøss/ eller lader
 hannom sidde ørdøss oc leffue seg sielff/
 men bewiser seg krafftelig/ bode der som
 hun boor/ oc der til med alle wide wegne

**En Chri-
 sten dra-
 ger an-
 dre til
 troen.**

Første Søndag

omkring seg. Hun rør det menneske/ som med samme troo er begaffuet/ att efterfylle Christa med alle honde gode gierninger oc tad sigelse/ oc med ord de gode raad lærer alle andre/ som seg wille lade besige/ att giærelige saa.

Første Søndag y faste. Epistelen scriffuer S. Paulus uel Apostel. ij. Cor. vi.

Mællerticeriste/
Wÿ formanè eder
saa som medhielpere/
att y ey annamme
Guds naade
forgieffs. Thÿ han
siger saa / wdi den
behagelige tyd hørde ieg deg/ oc
paa salighedsens dag hialp ieg deg.
See nu er det en wæl behagelig tyd/
See nu er det salighedsens dag. Lad
der offingen giffue nogen forargelse/
paa det att wort embede ey maa
lastes/ men lader off y alle maade be
wise

wise off som Guds tæenere. Wi
 stort tolmødigheb / ÿ drøffuelse / ÿ
 nød / ÿ angst / ÿ hug / ÿ fængsel / ÿ
 oprør / ÿ arbeyd / ÿ wecht / ÿ fasten /
 ÿ kyskhed / ÿ forstandighed / ÿ lang
 modighed / ÿ fromhed / ÿ den Hel-
 liggæd / ÿ en vstrømtiste ticerlighed
 ÿ sandhedsens ord / ÿ Guds krafft /
 formiddels retferdighedsens waa-
 ben bode høgge oc wænstre / wed æs-
 re oc wanære / wed ont oc got røch-
 te. Saa som hÿne bedragere / oc dog
 sandrue / saa som de vbekyndte / oc
 dog bekyndte / saa som de der hedē
 bød oc see wÿ dog leffue / saa som de
 der reffes oc dog icke dræbes / saa
 som de der bedrøffues / oc dog
 altÿd glædes / saa som de der
 ere fattige / oc giøre dog
 mange rige / saa som de
 der inthet haffue /
 men dog alting
 besidde.

Første Søndag

f Guds tiænere wdi det ny Testamente far
altyd lempelig oc kiærlig med dennom som seg
wille lade raade oc lære.

ff paulus Kaller oc saa seg oc saadane andre/
Guds medhielpere/ huilke Gud bruger til sin
hellige kirckes opbyggelse wdi predick embedet
endog han kunde wel sielff giøre alting forudt
middel.

ff Effterdi Gud giør oss da den ære/oc lader
saadane sine tiænere vmage seg med oss/ oc biu
der oss naade til/ y det hellige Euangelio/ da for
maner han oss/ att wy den skulle tack nemmelig
annamme/ Att det ey bliffuer spilt oc forgieffs
arbeyd/ hwilket Gud lader oss saa til gode giø
res.

ff Thff lige som alting haffuer sin tyd/ som
Salomon siger Eccl iij. saa haffuer oc Euange
lium oc Guds naade sin tyd/ hwo der bliffuer
forsømelig/ oc annammer icke ordet oc naaden
y tyde/ den klapper siden forgieffs paa med de
daarlige iomfruer.

v Saa Kaller Apostelen oc den tyd der Euang
gelium predickes wdi/ en behagelig tyd oc en
salig dag/ naar wy nue were teckelige oc beha
gelige for Gud oc saa hielp oc salighed aff han
nom

Derfor

vj Derfor raader han alle Christne/bequem melig att bruge samme naadens tyd/icke alene seg sielff til gaffns/men ocsaa alle andre/at ingen forarges/enthen aff nogre wore onde effter sijn/eller aff wor friheds misbrug ÿ vtÿde.

vñ Chñ Euangelium pleyer for den sags skyld att forachtes wdaff de enfoldige/naar de sticke seg lidet eller inthet der effter/ som wille were de beste Euangeliste.

vij For den sags skyld skulle wy oc wdt alle maade effter Guds ort bewise off som retskaffne Guds tiænere/Gud til loff/ oc saadane enfoldige til forbædring/ de saa haffue acht paa wore gierninger.

ix Ja wille wy fast tale om Gode gierninges da skulle wy her finde dennom/ men man givr altho lit aff dennom/wy tage alt for mange andre der for/oc off siunes bedre.

Euangelium scriffuer S.
Mattheus Euangelista
Capit. iij.

Første Søndag

Jesus bleff aff Aanden wd=
færd y ørcken/att han skul=
de frestes aff dieflen. Oc der
han hadde fastet xl. dage oc
xl. netter/saa hungrede han
nom. Der trodde fresteren
til

til hannom/ oc sagde. æst du Guds
 søn/da giøret med ett ord/ att desse
 stene bliffue til brød. Da swaarede
 han oc sagde/ Der staar saa screff-
 uet/mennisten leffuer ickewed brød
 alene/ men wed hwert det ord som
 gaar aff Guds mund. Da tog dieff-
 len hannom med seg indi den hel-
 lige stad / oc satte hannom op paa
 Kirckeknappē/ oc sagde til hannom/
 æst du Guds søn/da lad deg falde
 her neder/ effterdi der staar saa screff-
 uet/ att han wil giffue sine engle be-
 faling paa deg/ oc de skulle saa bæ-
 re deg paa hender/ att du ey skalt stø-
 de dñn fod paa en steen. Jesus sag-
 de til hannom/ Twert emod staar
 der oc saa screffuet/du skalt ick fre-
 ste Herren dñn Gud. Da tog dieff-
 len hannom atter igien med seg op
 paa et saare høyt bierg/ oc wjste
 hannom alle werdsens riger / oc saa
 den herlighed som der fyl med/ oc
 sagde

Første Søndag

sagde til hannom. Dette altsammē wil ieg giffue deg/ om du falder ned oc tilbeder meg. Da sagde Jesus til hannom/ Packer deg fraa meg du Satan. Thij der staar saa screffuet/ Du skalt tilbede Herren dyn Gud oc hannom skaltu alene dyrcke. Da forlod diefflen hannom/ oc see englene ginge fram oc gjorde hannō tioenste.

Mennis
kes lær
dom haf
ner me
get raad
i denne
fasten.

De Christne mēniste ere aff dette Christ. ex
empel bliffne forplichtede til desse aarlige
xl. dages fasten/ der er dennō steed vstiel med.
Helst fordi det er alle menniste altho hørgt/ oc
staar icke till att effterfylles aff nogen. Icke
haffuer man heller saa fattet samme faste for/
att folk kunde noget londe lære rettelig att eff
terfylle hans exempel her wdi/ huilket de best
kunde kende/ som wide oc forstaa hvad ret fas
te er/ oc hwordan faste scrifften saa priser oc
raader oss til/ om huilket wj ett andet stæd wil
le handle. Nu haffuer man lærd saa for folk/ at
de ere bleffne vwilligen tuingde oc nøde til saa
dane besynderlige dage/ paa huilke man motte
æde icke ett maal/ oc det paa bestillet tyd/ oc
besynderlig fornessnd mad/ sō skulde were fist/
eller oc noget det som waagere kunde n. ere/ oc
hwo som anderledes gjorde/ han skulde were
falde n

falden/oc haffue syndet dødelig/tuerd emod de
 Helligaands vnderwisning i Tim. iij. Oc hwo
 som holt samme forfette dage med samme for-
 screffuen faste kost/han skulde Kunde forhwerf
 ue saa måge synders forladelse/ oc fortiæne saa
 meget gott aff Gud der med/ lige som dennom
 løstede da sielff att sige for vforstandigt foldt /
 emod den Christelige troes krafft oc macht/oc
 emod all hellig scriftt. Oc haffue saa giord aff
 den hellige faste ett forfengeligt aberij/ oc aff
 de saare nyttige gode gierning/ en snødig wey
 erstyggelighed for den almechtigste Gud.

Thij lærer Christus oss alt noget høygre oc
 yppere med dette sit exempel/ end saa att faste
 han fastede for seg sielff i saa mange dage oc
 netter/att man motte wide oc forstaa/ att han
 wor icke minde achtedes end Moses eller Helis
 as/oc hans befaling oc embede inthet ringere/
 me heller meget høygre end enthen deres wor.
 Jcke wor heller denne hans egen sielff tiltagne
 faste/huilken han sielff hadde wdword seg wd
 Guds kald oc synderlig tilføyelse. Men Gud
 den Helligaand wdførde hannom i stæden/der
 som huercken mad eller dricke wor til fangs.
 Thij skulle wy Christne effterfylle dette exem-
 pel/icke med saadan xl.dages sormen/ me med
 sand lydelse all wor liffs tyd/ att wy lyde wort
 kald/ oc bliffue Gud fylaffrige hwort oc huilkes
 londe hæ effter oss/bliffue wed hans hellige Kus-
 geliu/oc sandelig dircke Gud med hixtes troo
 oc müdelig weyerkedelse. Oc der som Gud i saa
 dan en fylachtighed effter saadant et kald sører

Christus
 lærer oss
 her at ly-
 de wort
 kald

Første Søndag

offy nogen mands hender/ att wy skulle nødes til att nyde det noget ont att/oc saa had oc affgynst/ftade eller forfyllelse der offuer/ settes y fengsel eller anderledis forsendis død som wor kiffs næring betages off. Da skulle wy icke wige fraa wort kald derfor/ men bliffue hart wed/ oc fylle Gud død som hã efter off/ frøchte huere Een for hunger eller tørst/hwercken xselhed eller armod/huerecken forfyllelse eller wrede. **M**ãtro Gud der til/att han kan oc wil saa wel nære offy armod som y rigdom/saa wel wdẽ brød som med de kosteligste retter/thj det er hannõ alt lige meget/at hielpe y lidet oc meget/ Ja ligge saa wel kã han hielpe y inthet som med alt/ som der staar th. Para. xx. oc wy der offuer haffue witterlige exemple Danie. iij. oc vj. oc saa y dette samme Christi exempel/att alle de xl. dage oc netter han wor y ørcken aff Guds bestilling/ da hungrede hannom icke sør end ryden kom/at Gud wilde haffue hannom eblant folk igien/ oc end da tientte englene hannom indtil han kom til folk/ der hannom kunde gisre tilbørlig tiænste med sin natuelig nødtørstelighed.

Christus lærer off at sichte med dieffen.

Saa see wy Fortelig paa ordene/ som S. Mattheus her scriffuer/hwad mening oc sag Gud hadde der til/att han lod saa den Zelligaaand tuinge Jesum wdi ørcken/ icke besynderlig paa dett han skulde faste (endog det motte lige wel oc fylle med)men paa det att han skulde begynde att sichte med dieffen/ oc lade seg freste

ÿ Faste. CLXIX

freste aff hannom / siger han . Thÿ han wilde
 saa fuldkommeligen ÿ alle maade lignes wed
 off arme menniske ÿ denne werdsens vselhed /
 att han icke alene tog wor menniskelig nature
 paa seg / tørstede oc hungrede som andre men
 niske/med anden pinachtelighed som han kun
 de lide . Men han oc saa wilde haffue denne
 låge disputaz oc sicht med den onde aand die
 selen/ off til dubbelt gaffn oc gode . Først att
 han ÿ samme frestelse offuerwand den samme
 wor stercke fiende/ som off saa lenge siden had
 de alle offuerwondet/ oc der til med giffuer off
 mod oc drixtighed til att sichte oc staa hannom
 mandeligen emod/ effterdi wÿ see / att han er
 offuerwindelig / oc alrede en sinde offuerwon
 den . Ocsaa lærer oc vnderwiser han off/hwad
 list oc konst hã bruger emod off/oc hwad waa
 ben oc werrie wÿ skulle bruge emod hannom
 igien/att wÿ maa worde hãff offuermend. Saa
 Kommer han først fram .

Est du Guds søn da tal saa/at
 disse stene bliffue til brød.

Frestere
 Dette er dieffuelsens besynderlig opsett ÿ
 alle disse frestelser / att han gierne wilde drage
 Jesum (huiiken han kender for ett sandt na
 turligt menniske) fraa all den troo oc gudelig
 mening/ som han hadde til Gud oc Guds ord/
 Oc serdels det som han nu nyligē hadde hørd
arbey
 der paa
 att dra
 ge off
 fraa
 Guds
 ord

Første Søndag

aff Guds mund/ med huilket den Himmelste
Herre hadde baaret saa merckelig widnes byrd
om hannom/oc Fallet hannom sin elstelige søn
hwilken hannom gantste wel behagede. Huil/
ket ord Jesus annamuede oc trode sandelig
for ett sand Guds ord/det fornam wel den on/
de aand. Saa wiste han oc wel/ att alt det
stund han bleffue fast oc ewigelig wed det sam
me ord/ da stode hannom icke til at træge. Der/
for gjør han nu sin største flyt der til/at hã maa
locke hannom fraa ordet siden faar ieg (meente
han) all den bugt med hannom der meg løster/
huilket han hadde oc offte tilforn forsøgt/ oc
aller først hoffde første menniste y Paradys/at
de staaede icke til att lade seg besige eller la/
de seg freste til att æde aff den forbudne frucht/
før end han fick wdslycht det Guds ord som de/
nom stod saa hart y sinde/ oc forræderligen
indsørd sitt ord y dennom igien/att de meente
fast aff hans vnderwissning/at de skulde ingen
londe dø /som Gud hadde sagt/om de aade aff
det træ/men at de skulde leffue/oc bliffue Gud
lige y wissdom. Oc der han wor kommen saa
langt med dennom/siden fick han aff dennoms
alt det han wilde. Lige saa weyerfoer det ocsaa
Moses oc Aaron Nu. xx. Der arbejdede han oc
paa mod Ziob/oc brugte der alle frestelse til/at
han motte drage hannom fraa den store gudelt
ge acht oc høye mening/som hã hadde til Gud/
effter det ord oc søchts som han hadde hørd/
om hannom.

Saa

Saa wil nu dieffen føre denne Herre Jesum Christus
ÿ tuiffuelmaal/om det oc skal sandelig haffue frestes
weret en sand Guds røst som han hørde. Ja starpe
han adter att føre hannom fraa troo till tuiff/ lig aff at
uel/oc fraa tuiffuel plat til vlyd oc blot wantro mod.
at han skal achte det saa vmueligt/ at han skal
de were Guds elstelige søn/ ÿ hwilcken han wil
de haffue nogen synderlig behagelighed/ saa
som det wore hannō vmueligt/att wende steen
om til brød. Der som du oc wilt lade deg bedra
ge (wil han sige)oc bliffue ÿ saadan dñn enfol
dige mening/at du æst saadan en Guds søn/da
bewiff deg der effter/ oc gisr det som en Gud
oc Guds søn bør at were mueligt oc meget læt
wend steen om til brød/oc brug ey anden konst
der til end ordet/formiddels huilket Gud pley
er altyd att skabe oc reghere sine creatur. Oc
heldist fordi det gisr deg end sielff fuldwel be
hoff/effterdi Gud haffuer saa forlatt deg her
wdi denne øde ørck/wden all rostaf oc naring/
eblant wilde gromme dyer/der som du huerck
haffuer eller fant saa mad eller dricke/ thñ eret
tyd/att du hielper deg sielff/ men Gud skæder
saa lidet om deg/ oc slaar saa honden aff deg ÿ
saadan stor nød oc faare/huilket han ingen lon
de giorde/der som hā hadde deg saa kjær / som
du meent effter den røstes lydelse. Thñ fant du
sielff føle oc forfare/att det er icke wden bedra
gelse med den lyd/effterdi han lader deg saa see
deg sielff for/ derfor hielp deg sielff/ om du
fant der haffuer du inthet.

Første Søndag

3:worles
des wý
seulle ta
ge off
wære
for den
ne frestel
se.

See det wor en skarp frestelse/ aff huilken den hadde wci bleffuet bestuffet/som icke hadde weret begaffuet med en synderlig store Guds aand. Det er oc saadan en almindelig frestelse/ huilken diefflen bruger dagligen til att kuldaste Christne menniske med. Oc det skeer saa tytt som nogen Christen seer nogen fare att were paa ferde/ eller falder y nogen vlsckæ oc weyermod for sin rette troo eller gode gierning/dyrckelse eller hward det kan helst were/der han tager seg til effter Guds kald oc befaling/ oc lader seg aff saadant forfære oc fræ fraa sin troo/eller andet hward det er/ der Gud haaffuer sandelig kalled hannom til.

Saa som Jeroboam gjorde/der Gud hadde giord hannom til en Konge offuer Israel/datenchte han saa wed seg. See de x. Israelitiske slechte raader ieg offuer/men er det saa/att ieg bliffuer wed den Guds dyrckelse/ som ieg haaffuer weret her til/ oc effter Guds Low oc befaling reyser hwert aar op til Hierusalem/ oc lader mit folk saa reyse med/som de pleye/da draget folket meg fraa aff mine fiende/att ieg offuer samme Guds tiænste bliffuer quit wed lød oc rige. Der gick han til for samme sags skyld/ oc oprette seg en besynderlig egen Guds tiænste/paa huilken han hadde ingen Guds ord eller befaling / oc lod saadant ett bud wdgaatwert emod Guds bud / att hanss vnderfotte skulde nu icke lenger saa wadre til Hierusalem/ att tiæne Gud/men til Dan oc Bethel/der hadde han

de han begge steder oprett billeder/huilke må
 skulde giøre dyrckelse/ mågelonde emod Guds
 willie oc hellige Low / oc forlod saa den sande
 troo oc rette Guds dyrckelse / der Gud hadde
 efter oc Kallet hannom til/allene fordi han frø
 dytede/ att han ellers motte bleffuet wdgiød oc
 foriaget aff land oc rige/oc bleffuet saa en fat
 tig mand/som han hadde weret tilforn.

Saa gidet oc den rige mand Mat. xix. huil
 Ken Christus bad dele sit gods eblant de fattig
 ge/oc fylle seg effter / han reddis oc for fattig
 dom/oc bleff fordi til bage/ at han ey fulde sitt
 Fald . Lige saa gaaret oc alle dennom som ere
 vtollige / oc ey Kunde lide hwad Gud tilføyer
 dennō/ men salde aff troen / saa tilig som Gud
 forsøger dennom med nogen søye modgang /
 somme aff witterlig frøblighed / att de wide
 wel bedre / men Kunde dog icke fordrage den
 vlgcksalighed / som der fyl med/somme oc saa
 aff Klar forbistring / att de lade seg saadant
 Guds ord oc dyrckelse gaa plat aff sinde oc
 acht / fordi de see icke (maa see) saadan mod
 gang hoss andre / som icke ere ÿ saadan troo.
 Saadane wore de der Hieremias scriffuer om
 cap. xliiij. Oc den samme frestelse haffue man
 ge hellige mennske søld/som wÿ maa see Psal.
 lxxij. Job xxj. Hiere. xij. oc Abbach. j. Oc endnu
 dagligen forsøges der mange med.

Men hworledes saadane Guds wdwolde
 helgen haffue offuerwondet/ oc wÿ endnu skul
 le offuerwinde samme frestelse/det lærer Chri

Christus læ
 rer off
 at ofuer
 winde

3 is tus off

Første Søndag

stus offher med sitt Exempel/att han bruger in/
thet andet end Guds ord emod saadane onde
oc syndelige indstud / oc affwiser dieff len med
de ord som Moses sagde til isderne Deut. viij.
Att menniske leffuer icke wed brød alene/ men
wed hwert det ord som gaar aff Guds mund.
Zan bleff hart wed det ord som hā hadde hørd
aff Guds mund / oc forlod seg fuldkommelig
der til/at Gud hadde hannom Fæder/som sin els
skelige søn/oc att det wor Guds willie oc gier
ning/at han wor død kommelē y ørcken/der som
wor huerckē mad eller brød for hende/ thñ wi
ste han wel/ oc trode fuldkommelig / att hanff
himmelste Færefader wor ey saa wanwittig
eller tanckeløff/ at han wiste ey hwad hannom
giordes behoff/han fēde hannō oc saa almed
tig/att han saa wel kunde holde hannom wden
spissning/der som den stode icke til fangs/ som
wed naturlig mad. Ja endog Gud lader off
bruge sine skabte creatur til wort naturlige op
hold oc legomlige styrcke / da er ligewel den
krafft oc styrcke/som wy saa saa/aff Guds go
de creaturer / oprindelig oc naturlig y det
Guds ord/formedels huilket samme creaturer
ere skabte / Saa att der som sodane creaturer
icke eræ wed hondē/ da fand gud lige saa wel
y det blotte ordt nere offforuden creaturet/ oc
wden allt medel om wy bliffue fast wed sam
me ord y Guds ærinde oc befallinge.

Med hu
ad tæke
wy fide
winde.

Saa skulde Jeroboam oc haffue tencht/der
hand/aff den frykt hand hadde for lād oc rige
indførde saa stort ett Afguderij/ da motte hād
saa haffue

saa haffue sagt / See Gud haffuer send meg ind ÿ dette rige/ icke att ieg skal krenche lowen/ men lade hene bliffue wed mactt oc holde haff bud/Thij wil ieg (effter lowes lydelse) wandre til Hierusalem/ oc lade andet folck wadre med/ wil Gud haffue meg til konge/saa bliffuer ieg ligeuel/ wil hand oc der offuer stykke meg wed land oc rige/ da kand hand icke tage meg fraa meer end hand hafuer gyffuet meg/ hand kand neræ meg saa wel ÿ alsomstørst armod som ÿ ypperst kongelige welde/ Lige saa motte den ri ge mand oc tenck/ at nar hand hadde allt giort som Christus bad hannom/ oc giffuet bort alt det hand otthe/ oc fattig effterfuld den fat tige Jesum / att Gud fonde da saa wel hielpe hannom med en penning / som tilforn med ald den store eiedom hand hadde. Saa skulde oc alle frome Chrisne tæcke / oc wære til sinde / der som denom falder sorg oc weyermod til/fattig dom oc armod/ mennistes wrede oc affgiønst/ foractelse oc forfyllelse at Gud kand oc wil hiel pe oc neræ dennom saa wel ÿ saadan wlsk salig hed/ som andre der sidde ophøffde ÿ also størst lsk salighed/ at de lere saa att gyffue seg til ett gott taal/ oc huerken giøre mynde eller meer ÿ troen eller nogen salighedsens sag/ for samme nød oc modgangs skyld/ men blifue slet oc rett ÿ Guds befallning/effter so Gud hafuer effed oc kald denom. Det widendis / att Gud tilforns haffuer beuoret sine ÿ gloende bool / oc hons grige løue munde.

Om efftermiddagen.

Første Søndag

Da førde dieffen hānom op paa ett
høgt bierg oc wÿsde hannom etc.

Denne frestelse bescriffuer S. Lucas fore
den andē som Christo forekom/ oc endog dief-
len (vden tuiff) bemengede dennem ebland
huer andre / oc wnder saa lang tyd bar hannō
først en fore / oc siden en anden / vden nogen
sønderlig orden/ da fand denne her wel haffue
werit den andē/der hād fornam/ att Christus
wor saa wel rylfrids med kommer oc armod /
oc huad som helst Gud hannom tilfsiede/oc ey
fordi lod seg drage aff sin troo / eller gode att
oc mening / som hand hadde til Gud sin fiære
hēmelste fader/da bruger hand en anden kōst/
med huilken hand offte tilforn hadde wondet
oc foot offuerhond offuer mange / oc acter att
locke hannom fraa samme høie act oc mening
som hand fornam y hannō til Gud/med werd-
sens løfsalighed oc timelig forfengelig ære/ sō
hand wilde saa sige. Der som du æst da saa of-
uergiffuen/oc æst saa tollig til att beræ saadan
vselhed oc armod/ der som du kant icke fare be-
dre/da moo det io fortryde deg/at lide sodant/
der som deg staar andet til fangs. Nu haffuer
ieg saa mōget att wndsette deg med/at ieg wil
fly deg heder oc affhold / gods oc æræ nog y
werden/ om du wilt forlade den enfoldige me-
ning/som du æst wdi/ oc ey sette saa dÿn lyd til
den forgeffuelige rōst/som deg er forkommen/
da skalt du icke haffue behoff / att goo hær oc
hōgre ebland disse wilde dÿer. See

Dieffen
frister off
med wel
løst oc
werd/
sens lø/
cke.

ÿ Faste. CLXXIII

See saa wylde diefflen haffue sêrd Jesum
 fraa den enigste rlyd / oc fuldkomme tilfluct/
 som hand aff sit gantste hierte hadde til sin
 Gud oc hemmelste herre fader allene/ forme/
 dels den sôye forfengelige werdsens løst oc glæ
 de/ huilken hannom tilbøds ÿ timelige creatu
 rer. Oc det er sandelig att tilbede diefflen / att
 lade saa sitt hierte/roo oc huile paa sodane for
 gengelige ting/oc der med lade how oc hierte
 affuendes fraa Gud/ huilken mand ingelunde
 kand med sind oc sand mening dyrcke / med sa/
 dane samme creaturex / som Christus oc selff
 siger. Matt. vj . Oc denne frestelse er desligeste
 oc saa gantste saare almindelig ÿ denne wer/
 den/att mand for nøtte oc bode/meget giør oc
 lader/det mand for Gud icke burde. Zueden er
 alles wortt fald kommet / vden fordi att Zeua
 wilde weræ wýsere/end som Gud wilde haffue
 hende? Zueden fik Aegiptē det store fald/ vde
 fordñ att Pharao wilde weræ weldigre end
 hand hadde rett til? Judas wilde weræ riig.
 Demas wilde leffue ÿ welløst / oc derfor fulde
 de bode aff det apostoliske embede . Kong A/
 chas wilde haffue gønst oc willie aff den he/
 denste konge ÿ Assyria/ derfor sêrde hand han
 nō til willie en ny affguderñ ind ÿ Hierusalem
 tiij. Reg. xvj. Oc huo kand enten tale eller ten/
 cke det vbegribelige stoore fald/der steer ÿ den
 christelige troo oc sande Guds dyrckelse / for
 det egen nytte oc gaffn mand leder effter/at de
 ere wist mange flexæ som troo for selfaffs
 styld/dennō til willie der werden er med/oc for

Zuad
 det er at
 tilbede
 diefflen

Exple
 om dene
 frestelse.

Første Søndag

hwad føye bode der kænd flyde aff / eller hwad
ander wild de ere bedragne aff/ end hñne enfol/
dige sō med en rett troo oc dyrckelse tiæne Gud
for hans egen skyld/ vanskendes alt det gasn oc
skade/ som der kænd nogē tyd aff komme.

**Worde/
des Chri
stus off/
uerwand
heer**

Med den frestelse støder Christus hannō ha/
stelige oc vfortøffued fraa seg/ oc beder hñnom
packe seg/ som hñ wilde sãa mōget sige. Det er
wel sãa/ at kispdelige mēniste pleye gierne at ra/
me deris egen fordel/ oc sãa for siunlige ting/ rý
melige ere oc glæde/ forgløme oc forsøme Gud
oc Guds sande dyrckelse. Mē det for du icke aff
meg/ eller nogre aff mýne/ her moo du alt staa
tilbage/ Jeg stonder icke effter werden/ icke hol
ler ieg heller mōget aff hēde/ derfor wenter ieg
meg oc ingen anden krong eller ere aff hende
end kors oc tornkrone/ Jeg dyrcker icke nogen
creatur/ for nogen forfengelig tings skyld/ meg
med alle andre Guds børn er befalet at tilbede
oc dyrcke den enigste sande Gud/ oc icke legge
nogen sind eller stoor wind til werdē/ men lade
off gierne nøye med wor nødgrøtelighed oc na/
turlige behoff. Oc her giffuer Christus hñnom
sit rette naffn/ at han kaller hannom en Satan
det er/ en modstandere oc forførre/ huilken han
nō gierne wilde med lyst oc trerckhed føre fraa
dē rette bane. Oc der med giffuer Christus alle
sine troo Christne een troo atuorsel/ att hwet
skal wide at forwore seg for hannom/ Thñ han
lader wel lige sō han hadde en god mening der
med/ sãa som hannom ynckedes offuer sodã ar
mod/ som folk sãa lidet her ý werden/ oc wilde
sãa

Satan

ÿ Faste CLXXIII

ſaa dennom til gode/raade dēnom bod der paa ſom hand oc offte giør/ med troldō til rigdom oc karſthed att ſaa/huem ſeg wil med troo giſſue til hannom. Men een Satan er han/ oc een Satan bliſſuer han/ oc meen ingē mand andet med ſaadan ſmeget oc lockēſe end ſald oc euig forderuelſe.

æſt du Guds ſøn da lad deg etc.

Der dieſen fornā nu/att han kunde hwerckē giøre Jeſum/vtollig eller ilde tilfrids ÿ nōd oc armod/eller begierlig oc gerig eſſter nogen forſengelig werdsens ære oc rigdom/ men hā ſickter ſaa mandelig emod hannō paa begge ſider med ſit aandelige ſverd/som er Guds ord/thñ Kommer han nu her med dēne tredie lōnſteſte/ ſe/for huilken han icke ſaa wel ſkulde kunde tage ſeg wore/meente han/oc acter att ſøre hannom ÿ ſodant ett lōnligt howmod/att han ſkal begynde at holde noget mōget aff ſeg ſielff/eſſterdi han haſſuer icke ſodant behoff till ſit liſſs ophold/som andre mēniſke/oc kand ſo wel wnd ſlo ſeg ſtraa dēne werdsens forſengelighed. Thñ wilde han gierne Kommet hannō til/att handle anderledes ÿ Guds creatnrer/ end ſō Gud hadde ſielff forſticket/att hand ſkulde haſſue giort iertegen/der ſom inthet iertegen giordes behof oc lat ſeg falde neder aff ſodā en hōyēſe/ der ſō wore bode ſteyer oc trappet/reef oc andet ſodāt der hand kōde hielpe ſeg neder med/oc der med ſōrd hānō ſaa ÿ ſtørre ſynd end hā kōde noget tyd eſter de ij andre ſteſtelſer/at han hadde for
achret

Dieſen
wilde ſō
re Jeſū
wdi ett
lōnligt
houmod
att han
ſkulde fre
ſted Gud

Første Søndag

achtet oc forlatt Guds gode creature/ som han
hafde wed hondē/huilket Gud hafuer ftabr til
wor naturlige brug / oc weræ saa kostelig oc
fönderlig aff seg/at hand vden medel wilde oc
fönde gigrē de samme gierninger / som andre
mānne gjorde wed Guds medel creature oc
art hyn howmodige löntandē (Nō sum sicut
ceteri/motte der aff födes y hannom.

Diefften Oc her moo wylare att kiende diefflens sto
lader oc re snedighed oc surfittige ftalckhed / til ad be/
at weræ drage menniste / effterdij Christus holler seg
wylf. saa hart wed scriffen/oc werier seg saa mande
lig med Guds ord/Saa kömer hä oc wil tage
fuerdet aff hondē paa hannō/ oc acter att dre/
be hannō med sit eget fuerd / oc bruger oc saa
scriffen saa fast som nogen anden / Effterdi
(meen han) at du acter den scriff ftal komme
deg wed Deu.viij. Da kömer oc dēne deg wed/
Psal.xc. Att lige som Gud fand holle deg wed
liffue vdē bröd/saa wil hä oc hielpe deg har ne
der vde stye/thi hä haffuer der lofuet/at Guds
engle skulle tage saa nöye wore paa deg/at deg
ftal platt intet ftade. Derfor er det deg lige mö
get/huad heller du kluber neder / eller oc faller
hær selff neder/ du blifuer vftad/ ehuilked du
gigr/om du wilt troo scriffte. Oc wilde saa haf
ue bedraget Christū med frēmede oc falst for/
stan paa scriffte/ lige som han haff de offte til/
forn giort wed mange scriffkloge/alle kiettere
oc falste chrisne/oc deßligest siden alt lögn wil
farelse oc sielemord han hafuer indfört eblan
folk wnder

folk vnder scrifftens naffn. Saa mys bruger oc den onde aand scrifften hær emod Jesum / oc indføer hende saa/ lige som Guds engle skulle bære hannō paa hæder oc beuore hannō/ huad heller han ginge y sine rette weye/ eller y frem/ mede weye/ huad heller hā gjorde ile eller wel. Derfor lader han oc bliffue vde den ypperste artickel y prophetens ord/ med huilkē han loff/ uer Christo oc alle hanij chrisne/ tienste oc wo/ relect aff de hellige engle/ nar de gaa paa deris tilbørlige weye/ oc haiffue seg som frome Guds børn tilbøt men icke ellers.

Thi straffer Christus hannom / oc saa lgn/ lig obenbarer hanff bedregery oc falske indføer sel med anden hellig scrift/ som han aff ett andet sted. Den. v. oc vj. indføer. Der stoer oc saa screffuet (siger han) att du skalt icke freste din Gud/ nu kunde icke disse ij scriffter wære emod huer andre/ thy den Zelligaand tal seg icke self emod / derfor er det wijs at diefflen hade vret med sin scriftsførsel/ som Christus oc siger han nom mundelig til / att det er icke / att wandre paa Guds weye/ saa att legge seg paa siden/ oc welte seg neder/ mē det er att freste Gud/ emod Guds willie oc bud/ sagde han . Oc med denne frestelse regierer diefflen weldelig offuer alle dennom/ som wille wære saa mōget aandelige oc saa offuensfulde aff troo / att de wille leiffue wed Gud self/ vden andet medell creature/ en then faste strengeligre end naturen kãnd toole/ loffue ewig lyskhed/ oc kiende icke deris natur/

Me han
føerer scri
ffte fals
skelig.

Quocle/
dis wy
forsøgis
y denne
frestelse.

lige

Første Søndag

lige frøblighed / eller oc Kiende wel same frø-
blighed / oc wille dog icke giffte seg / Gaa paa
reeff høgt y weyerd / oc bruge andre saadane
farlige konst / wide eller see fiendstæff oc for-
derffnelse for øyne / oc wille icke fly / Att wille
megit predicke oc inthet studere / Att wille we-
re Christne / oc icke høre Guds ord oc bede om
naade / Att wille were fødde / oc intid arbejde /
Att wille gaa paa wand naar der ere stib oc
baade for hōde / oc (sō Christus her forsages)
at springe aff høielse / oc icke wille flybe eller
Floure / Effterdi Gud haffuer nu giort wore
wilkor saadane / at wy skulle haffue hanns crea-
tur behoff / oc han der til haffuer stæbt oc giff-
uet oss samme creaturer / da skulle wy oc icke fre-
ste hannom der wdi / men bruge dennom med
tacknemmelse oc loffue Gud der for / den stund
wy dennom haffue / Men haffue wy dennō icke /
da skulle wy giøre sō Christus har seg ad emod
den første frestelse / at wy were tollige / lade troē
were stoer til Gud / oc forhobe det beste til hā
nom / att han y sitt ords krafft wil opholde oss /
oc icke dog lade oss forfare.

Der Ch- Der diefflen hadde nu aldels fuldend sin fre-
ristus stelse emod Jesum / da wigte han fraa hannom
oc offuergaff hannom / Ja han brugte all den
hadde of list oc lempe der han wiste at bruge et menniste
nerwon til stæde oc forderffuelse / oc forgleimde inthet y
det dieff- hele xl. dage / oc der han kude icke meer / saa pac-
len da tiē kede han seg / dog icke plat / at han aldrig skulde
she engle wille kōme igien / men til en tyd (siger Lucas)
hannom forlod han hannō / at han wille kōme igien / nar
som

som han sowe sitt raaderom/ Att wy Chri-
 stne skulle io der paa wyde/ att wy aldrig
 bliffue saa fry for diefflen / att wy ere io altyd
 ÿ fare/ Kand han icke komne ind med offy
 en mode/da søger han en anden lempe/ wil det
 icke løckes hannom en tyd/da kommer han an-
 den tyd igien/saa att han hwinter io altyd om-
 kring/som een glubindis løwe/ oc leder efter al
 le honde orsager/som S. Peder siger/ oc lader
 offingelunde lunge med fred. Thñ skulle wy leg-
 ge wind paa/att troen maa worde sterck/ høre
 Guds ord oc wdryste offder med emod hånom
 der med kan modet falde paa hånom/ oc Gud
 styrcker off io meer oc meer/at wy komne io høg-
 gre oc høggre til Gud/ oc wy bliffue io sterckere
 oc sterckere/Lige som Gud loed sine helige eng-
 letixne Jesu/oc gaff seg end nu saa inøget obe-
 barligre til fiende for hannom/der han hadde
 strid saa mandelig/oc saa weldelig formiddels
 Guds ords kraff hadde offuerwonder dieflen/
 fordi han wilde giøre Gud den ære/ oc brugte
 hansford der til/oc ingen creatures hielp/oc ey
 aff saadane snore frestelser gaff seg fra Gud/oc
 til noget creature / som manigen wel hadde
 gjort tilforn/ saa wel som oc siden manigen
 gjort haffuer/oc end nu gior.

i. Pe. v

Anden Søndag ÿ faste
 Epistelen scriffuer S. Po-
 uel Apostel 1. Thess. iij.

Anden Søndag

V bede oc formane eder
ticere brødre wed dē Her
re Jesum/att som y haff
ue wondfanget aff oss/
hworledes eder bør att
wandre oc teckes Gud y wilde
dog worde io meer oc meer fuld
komne. Thi y wide wel huordane
bud wy haffue gifnet eder wed wor
Derre Jesum/for det er Guds wil
lie att y were hellige / oc holde eder
fraa skiorleffnet/ att huer aff eder
maa wyde att beholde sitt kar wdi
hellighed oc ærce/ icke y løse begie
ringe saa som hynes hedninge der kē
de inthet til Gud/at nogen ey treder
for yderlig/ oc tager sin broder med
fordel wdi nogen handel/ thi herrē
wil heffne alt sadaāt/ sō wy tilforn
haffue sagt/ oc boret widnes byrd
om for eder. Thi Gud haffuer icke
kaldt oss til yrenighed/ men til hellig
hed.

i Det see wÿ atter/ at det hører til en Euaſge/
liſt træner/ at locke oc tale kærlig / at der mœ
fylle willige oc vngødde gierninger eſfter.

ii Det er icke nog att wÿde wel/ icke end hel/
lex att giøre noget der eſfter/ men altyd ſkal en
Chriſten lade ſeg forbedre ÿ forſtand paa or/
det/ oc ÿ willig til gierningen/ oc ey bliſſue ſtoen
des paa en ſted.

iii Han raader off her ſynderlig fraa too la/
ſter. Det første er ſigriſthed/ oc en løſſi fiſde/
lig welløſt oc begierelighed/ eſfter huilken hed/
ningene pleye at wandre/ oc alle vgdelige end
nu almindelig fylle.

iiii Men Chriſtne menniſte ere ett ſynderligt
affſkyld Guds fold/ huilket Gud haſſuer kald
til att leſſue ÿ renlighed oc hellighed/ eſfter ſin
wille/ oc bruge huer ſitt legom til de giernin/
ger Gud ere med oc icke emod.

v Det andet er den ſned oc ſurfittighed/ der
nogen kand fylle/ til at ſøge icke ſin egen fordel
med en ande mande ſtade ÿ fiſbhandel ÿ mgnt
ÿ moll etc.

vi Hwo ſom oc icke med willig aff ſand kær/
lighed til Gud oc ſin neheſte ſtyr ſodane vdyg
der/ han ſkal wide at Gud wil dog ey haſſue ſo
dant forgeſſues giord/ oc ladet bliſſue vſtraffet
hward mand løſter icke un att giøre/ men han er
en wÿſſ heffnere offuer alt ſodant.

Euangelium ſcriſſuer S.

Mattheus Euangelista Cap. xv.

26 Jesus

Anden Søndag

Jesus wandrede y den
egen hof Tyrus oc
Sidon/oc see der kom
en Cananeist quinde
aff den samme egen/
hun roffte til hannom
ocsagde/ **D D** Herre
Dauids Søn forbarmedeg offuer meg/
myn

myn dotter er ilde belad med dieffiē/
 men han suorede hende ey ett ord.
 Da ginge hanss discipler fram / gior
 de bøn til hannom / oc sagde / giff
 hende dog sin affsted / effterdi hun
 rober saa effter oss / da sworede han
 oc sagde. Jeg er icke wdsend / vden
 til de foer som erce bleffne borte aff
 Israels hws. Da kom hun oc fald
 neder for hannō / oc sagde / O Der
 re bielp meg / men han suorede oc
 sagde / det er icke smøgt / at mā tager
 brødet fra børnene / oc slengeret for
 hundene. da sagde hun / Ah ia Der
 re / dÿ hundene æde end oc saa aff de
 smuler som falde aff deres herres
 bord. Ja da suorede Jesus / oc sag
 de til hende. O quinde dÿn troo
 er stoer / deg worde lige som
 du wilt oc hennes dotter
 bleff helbreyd fraa
 den samme stund.

Anden Søndag.

Christus
foer fraa
Jøderne
for deres
votro.

Mattheus oc Marcus scriffue om en suaa
trætte / der Christus haffde nu nys haffte
med nogre scriffte loge / oc Phariseer aff Hieru
salem / offuer den straff oc skylding som de had
de giffuet hannom for hanss disciplers skyld / at
de holde seg icke effter gammel sedwon / oc ey stå
æde seg effter sodane lower oc menniske fett /
hvilke gamle forfædre hadde indsticket / att hol
les skulde y wduortes gierninger / eblåt det Jø
diffe folk / meer aff en falsk ligdelig hellig me
ning / end aff Guds ord oc zeligaand / hvilke
han oc hordelig affwyde / oc strengelig breye
de / att de holde meer aff mēnestes bud / end aff
Guds bud / oc lærde saa til med / huad fryhed
Christne menniske haffue y sodane wduendige
creaturer / oc huor vbepligtige Gud wil haffue
alle samwittighede / y alle saadane mennistens
lower oc paaleg / for huess skyld de ginge fortør
nede oc wrede fraa hannom / oc bleffue hann
siden meer affgionstige end tilforn / saa langt
woret der fraa / att de skulde wille lade seg læ
re oc wnderuise aff hannom . Saa reysede oc
Christus fraa dennom med det samme / oc la
der dennom bliffue de samme de etc.

Han hiel
per dene
hedning
for hen
nes troo.

Oc y det samme saa kōmer denne hær vuer
dige hedenste quinde / oc wndfanger aff Guds
naade den store hielp oc trøst y dene Jesu Chri
sto / hvilken de utafnēmelige Jøder bleff run
delige tilbød / men duede icke til at tage emod
hende / oc det gick der til med / lige som et søløst
oc tobeligt barn / der haffuer kressne retter oc
mad nog for seg / oc duer icke til at foruoren oc
bru

ÿ Faste. CLXXIX

brugen / men ær forsømelig / oc lader hunde ta-
 ge maden aff hond oc mund paa seg / Saa gaff
 nu Gud tilkønde good tid / att denne sonde oc
 salige spissing / som wor hanss naadefulde ord
 oc trøstelige Euangelii / der de wemmede saa
 wed / oc wore saa kede aff / stulde tages dennom
 fraa / oc giffues hyne hongrige hedninge / huil-
 ke jøderne holde saa fule oc vwerdige som an-
 dre hunde. Off alle til ett grueligt oc ett forfer-
 ligt Exempel huilke Gud paa dens dag tilbyder
 seg med gionst oc naade ÿ sit helige ord oc Euā-
 gelio / der som wy lade off finde forsømelige oc
 frødeløse / oc wille icke lade den mad smage off
 da finder Gud wel dennom som der bede om /
 derfor siger oc Euangelisten saa merckelig /
 See / som han wilde wecke off op aff søffne /
 oc lade gynnene op paa off / oc bede off icke actet
 for stempt / men med stort aluorg henge hart
 wed den Guds naade off saa tilbydes. Saa sō
 denne hednistē quinde haffuer giffuet off Exē-
 pel oc efftersiun / med sin store vwigelige fuld-
 komne oc bestādige troo / der som hun icke saa-
 re mōget hadde hørt hanss lerdom oc Euange-
 lium aff hanss egen mond / eller seet hanss gier-
 ninger oc merckelige iertegne / med huilke han
 Lewysde seg att were sodan en / der mand wel
 motte forlade seg paa / Ja maa ste / aldrig een
 sinde hadde enten hørt eller seet noged aff han-
 nom sielff / men kende seg for en fattig vwer-
 dig hedning (som hun oc wor) huilken ey wor
 werdig til att were ÿ omgiengelse eller haffue
 att staffe med sodan en hellig mand. Men alle

See med
 giffues
 off oc ad/
 uordsel

Anden Søndag

nefte hadde hun hørt ett rycte aff hānom (som
Troen Marcus scriffuer Cap. viij)at han wor saa da
Fommer nes en mand att han wnsloo seg for ingen/men
aff hōrel bewysde seg kicrlige oc wel emod huert som hā
sen. nō hadde behoff/ oc hāsshielp wor begierinde.

Aff det føye rycte/ fatter hū saa staar en dra
belig mening y sit sind om hannom / att han y
sandhed er lige den samme som ryctet lyder om
hannom/oc troor fast/at han skal fonde oc wil
le beuise seg lige saa mod hēde/ oc forlader seg
fulkōmelig der til/att han lader seg finde bøn
rig / oc ingelonde lader hende gaa hielpeløss
fraa seg/oc det maa wel were ett stoort wnder/
att hannom fulde saa mange effter / som bode
aff hōrelse oc witterligt siun oc saa gantste wel
kiende hannom/oc mōged bedre end denne fat
rige qwinde huilke dog icke neer skjøtte saa saa
re mōget om hannom / eller were hannom oc
hanss hielp saa høyelig begierindes / eller oc
hengde saa gantste hart wed hannom / wden
ald ophørelse som hun gjorde .

Ve det wor sagen / fordi hun hadde alt en
anden driffuere en mange aff de andre/det wor
nød oc den stoore serg / som han hadde for sin
naturlige kiere dotter/ att hun wilde hiærtelig
qierne hafft hende fry oc helbred/oc wyste dog
ingen anden raad der til/wden hues hun fonde
nyde hanss hielp/ effter det gode rycte som hun
hadde spurt om hannom Thi wiste hun best
huor til lægen tiende / fordi hun sølde sin brøst
oc angest. Saa kand oc nu ingē wyde eller for
staa huor til. Cristus duer oc huor storlig mād
haffuer

hafuet hannō behoff/før end mād søsl oc forne
mer sin egen strøblighed/Thñ Euangelii pre/
dicke icke nogen til nytte oc gaffn/vden alene
hyne arme forknuste oc knugede/ som kiēde seg
syndige oc wýde seg ingē raad/Mat.xj. Derfo r
sagde Maria ret ÿ sirt Magnificat/at Gud fyl
ler de hōgrige med alt got/oc Christus sielff sag
de dennō salige at were som hongre/for de bliff
ue aff Guds naade mettide/mē de som ere saa
mette oc rige/ at de kōde icke kiēde deres hōger
oc armod/De forlades/oc blifue de sāmē de ere.

Mē Jesus bewisde seg mōget vnderlig emod
dēne quinde/at han saa saare frester hēnestroo
at der som hun hadde icke weret dess større wd
hende/da hadde hun wisselig mott goodtyd off
uergiffuet seg/først stiller hā seg saa mod hen/
de/like som hā wilde siuncs/at haffue saa staar
wemmelse oc weierstyggelse wed hende/ at han
ey ensinde wil see til hēde.Thñ gaar hā sin wey
for seg heden/ oc hōør hendes roff oc ydmyge
paafald/ oc taler ey et ord til hende oc icke suo/
rer saa mōget/att han hadde dog sagt ney/ ieg
wil icke/eller ieg kan icke komme der til med/el/
ler du æst icke sodant werd/ eller noget andet/
hwad som helst hannom hadde sielff befaldet/
der som hū dog saa ydmygelig bekiēder hannō
for een Herre/oc til med for sodan en helig mād
sō et aff det Jēdiske blod/Ja for sodan en igde
som wisselig wor dē Dauids søn/ÿ huilkē Gud
skulde wille gisre sine løfter fylleste/ at hednin
ge skulde oc bliffue deelaffrige ÿ Guds naade
medisderne. Zūber oc ingē verdighed eller ege

Jesus
frester
quindēs
troo.

Quordan
troo hun
hadde oc
huad
sind.

Anden Søndag

fortiæfte fram/ men begiæret alene mistuðhed
oc naade/ oc offuer alt giffuer hū hanns sodan
enbrøst fore/der huer mād motte seg wel natur
lig offuer forbarne/ att hindes dotter leed saa
saare strøblig/ icke aff Kolde syge / eller nogen
anden søye foot/ mē wor besett med dieflst aff/
oc end gantste suorlig/sagde han.

Men ehvor strag oc strødeløs han gaar om/
Hun blif kring hende / oc lader lige som hun tørte platt
ner vor/ intet wente seg gott aff hannom / da bliffuer
actig y hun lige fast y den gode mening / huilken hun
troz wu/ hadde fattig seg y sind om hannom/ hun acter
der fres/ intet om den wredladenhed som hannom siu/
telse. nes att fylle/ men alleneste tencker paa det mō/
get gode/som hun hassuer hørt sige om hānom
att han gierne pleyede att hielpe alle/hun bliff
ner fast wed det samme sind oc mening / oc aff
ingen tancke/eller noget siun / der hun hassuer
for syne/lader seg drage der fraa/forlader seg
fultkomelig aff gantste hiærte der til / att lige
som hān hassuer hielpet alle andre/saa skal hā
oc wille eensinde hielpe hēde enaar oc ehworle/
des det skeer. Thi giffuer hun seg oc ingenlon/
de platt offuer / men benger lige fast wed han/
nom/endog han suorede icke hende / hun roffte
høgt effter hannom/bekiende hannom for den
samme Dauids søn/som tilform/oc aff gantste
hiærte begieride oc badz naade oc mistuðhed
aff hannom. Men Jesus bliffuer lige fast y sin
straghed/goor hede for seg sielf/oc suaret hēde
icke ett gott ord/ja seer seg ej en sinde til bage.

Det dette fonde nu icke giste hende mestres/
stig oc

stig oc røste hende til att lade modet falde/ da **Jesus**
 frestede **Jesus** hende end skarperæ/ med det v/ frester
 willige suor/huilket han gaff sine egne disciple **quinden**
 der de gjorde bøn til hannom paa hendes weg/ yderme/
 ne/att han Kiende seg icke att were wdsend / til re.
 att hielpe nogen / vden allene til att samle de
 fortaffte oc wildfarinde foor som wore aff **Is**/
 raelshws forwiltet/ Det lydde lige som han wil
 de ingen were behielpelig vden alleneste jøders
 ne/ Det wor hende ett hartt slaw paa sin troo /
 oc ett suort stød / der hende motte affstøtt/hads
 de hun icke werett dess sterkere/hun motte for
 nsme oc see/att hun wor sielff inthet hørd/dog
 fonde end modett noget bliffue wed oc wore
 paa hinde/der hun hørde/att hun hadde sodas
 ne danne mcnd / som wore saa wel Kiende med
 hannom / der toge seg hendes sag til / oc bade
 for hende. Men der hun hørte/at de ere lige saa
 lidet hørde / som hun sielff / Oc icke han tyer
 nu lenger stille/ som tilforn/ at hun fonde dog
 da haffue hob til/att han motte end haffue no
 get bedre ÿ sinde med hende / end som han lod
 paaaktende/ men han saa gott som wndslaar oc
 med wdtrykte ord af siger seg hende oc hendes
 begiering / att hun moo wide att rette seg der
 effter/som hun skal nyde huerken sin egen bøn
 gott att/eller hans egne neste weners.

Dog bliffuer dene gode **quinde** ocsaa ÿ den
 ne anden frestelse saa fuldherd:g/att hun ey la/
 der seg end saa forferæ eller modet falde / men
 holder seg io fast wed den gode act oc mening/
 huilket hun haffuer saa dybelig inddrødet aff

Zun la/
 der ey
 fordi tro
 en/falde.

Anden Søndag

det gode rycte/som sagdes om hannom/oc for/
træster seg io sielff med sodane egne tancker/att
der vdē tuust ligger stult nogē besynderlig god
hed vnder sodan straghed/saa at hēdes hwo oc
hiærte siger hēde inthet andet/ end at hun bliff/
uer io wiiscligen htolpē/ ehuor vmild oc vuillig
han lader seg til siune/ Thij løffer hun oc saa
trøstelig heden effter hannō/ oc ey bløynes wed
att gaa indi huset til hannom/ der som han wor
oc wilde were lønlig/ vdē offuerloff oc alt vms
ge. Dog reddes hun huertē for hanss eller hus/
bondens wrede / men gicē dristelig ind (siger
Marcus) fald hannom tilfoed / oc bad hannō
end nu/at han wilde were hende behielpelig oc
gigre saa wel oc frelse hendes dotter fraa det
dieffstab / som hun wor befengd med. Det wor
io vden ald tuust merckelig stoor oc sterck troo
oc tillyd y denne quinde/at hendes hob oc trøst
til Jesum fonde icke falde/enten aff den wrang
willighed/der han bewisde emod hende sielff
med sin taffted eller den horde affsted med
hwilcken han affwisde Apostlerne/ som gjorde
seg til hendes forbedere/men hun ocsaa løffuer
nu heden indi en fremmed mands hws effter
hannom/oc forhober io det beste hoff hannom.

Cap. viij.

Denne stiller seg icke nu alene som en wranguillig
frestelse mand emod hēde/at han tycr/eller giffuer hen/
er ald de sin endelig affsted med lempelige ord/ oc si/
hordest. ger hende enfoldelig ney / men han tal hende
hart oc honlig til/han ligner hēde wed en hūd/
oc beder hende kende seg for en hund/som hun

er/oc ey begiere brødet fraa børnene før end de bliffue mette. O huad det wor ett stoort oc sterckt stød/att han lader hende saa fiende sin wverdighed/huad hun icke fiende tilforn/ oc breyder hende den samme saa høsieligen/ Saa som han wilde nu lere hende rettelig at forstaa de ord som hun hadde hørt tale om hannom/at hanss godhed/ som han saa weluillig bewisde mod huer mand skulde intet komme hende wed at han wor mektig til att gøre noget gott/ han wilde icke un hielpe dennom/som wore hellige oc fromme Guds børn(som hã wilde sige)du æst icke aff dennom/men en hedning/hund eller en hundist hedning som bør icke at æde brødet/oc lade børnene hungre/at ieg skulde tage deg.wore/oc hielpe deg eller dyne/lige med myne egne eller oc forsøme dennom der offuer.

See det wor althosterckt ett tordenslag/som motte gaad giennem leffuer oc lange oc alle hierterøder/han slagret icke nu lenger for hende/oc enten ryer eller tal saa/at hun moo beholde noget hob til hanss hielp/ eller lader hende bliffue y tuiff/ men giffuer hende en endelig Fortt affsted med obenbare forhonelse/effter ordenes lydelse/Endog bliffuer hun stonde stiff som een muer oc lader intet falde aff den stoore gode mening oc faste grondelige tillid/ som hũ hadde til hannom. Nun gisr seg icke wred/eller tager til mestycke/att han rider hende saa honlig ord y næse/ oc faller hende der een slem hũd obenbare for alle de y huset wore/ men beiaer oc samtycker alle hanss ord/ hun giffuer hannom

See en
sterck
troo med
ald yds
mighed.

Anden Søndag

hannom ret/oc Kæder seg ydmygelig for en slem
 syndig syndig menniste/saa att der Kænd intet
 were saa vwerdigt/ att hun maa ey lignes der
 wed. Thj Kænder hun seg ocsaa at were for mæ/
 get vwerdigt/att gaa y deel med bønene/oc we
 re lodtagen y deres part/ hun giffuer seg dybt
 wnder de helige Jøder/huilke hū acter mæget
 offuer seg/ oc y alle mode werdigre end seg oc
 sitt hedniste fold/ Derfor drister hun seg icke
 til/at bede om de store aandelige gaffuer/huil/
 ke dennom weyerfares aff hannom/ men alene/
 ste en timelig welgierning/ lige som Gud had/
 de her til bewisd seg mod dēno/ saa wel sō mod
 isderne/med soles klare skīn/Jords grøde etc.

Det er en
 suar fre/
 stelse nar
 Gud saa
 fieter
 sielf med
 off.

O huor hordelig gaar det til/ naar Gud giff
 uer seg saa y fickt oc frestels med off skuiler sitt
 ansigt for off/oc lader lige/som det er icke off hā
 wil hielpe/eller hafue loffuid noget got/det wil
 wist gaa hart til/at en troo skal der Konde bliff
 ue bestādig/oc ey lade seg forbluffne. S. peder
 fiek icke nar so suore stød/han bukedde lige wel
 wnder. Men wÿ lere saa mæget y dēne fromme
 troofulde quinde/att wÿ icke skulle rette off eff/
 ter wore tænder eller indstod/som off indfalde
 oc forkome om off siunes saa sō Gud hadde for
 glemd off/ oc wil inthet haffue med off at skaf/
 fee/forhaler off tyd effter tyd/ oc lader saa som
 han wore off saare wrangwillig/men wÿ skulle
 holle off wed det ord som off er tilsagt/ oc det
 sande gode rycte/som wÿ haffue hørt om han/
 nom/aff det hellige Euangelio/ oc den gantste
 hellige

bellige scrift/huad hã siunes her emod at wille
 weræ anderledes/thi er det wißt icke vde et la/
 dinde siun/oc ingen aluorg/ som wÿ oc see her
 paa hannom/han lader wel saa som han wore
 hende mÿget vwillig/han siger hede dog icke
 platt ney/Men tier stille/icke dÿmer han hende
 heller/at weræ Israel fremmede wed/mã siger
 att han er Kommen hÿd for Israels skyld/ icke
 Kaller han heller hende personlig en hund wed
 naffn/mã siger saa ÿ almindelighed/det er icke
 gott etc . Saa att der siunes wel fast meer ney
 end ia. Men det ney blifuer dog icke soo forstan
 delig wdtrykt/ att hindes hob moo platt falde
 oc forsuinde/ Oc at Jesus kand ey komme wed
 att hielpe hende/ hannom oc hanss ord aldeles
 inthet for næer.

Saa lader Christus off nu her med forstaa/
 huad mening Gud haffuer der med / att han
 saa stondom wndslaar seg nogen tydlang for
 off/oc lader lige som han wilde were off vbewa
 red/oc ey hÿre off ÿ wor nÿd/hã stiller seg icke
 saa vuillig / oc lader seg ansee / lige som det
 skulde vere idel ney med hannom . Alt sam/
 men paa det han wil freste oc forsÿge off / hu/
 orledes wÿ holde oc haffue off der wed / han
 meen off dog allt gott Thi skulle wÿ icke lade
 off forfære for den første snebe/oc ey for alle de
 andre / Men bliffue faste oc fuldherdige ÿ ett
 gott hob / oc sterck troo oc tillÿd til Gud / paa
 hanss ord oc tilsaftn/oc icke paa nogen wor egel
 werdskyld eller werdighed . Oc der som wor
 wvert
 ne ord.

Gud sin/
 nes me/
 get ÿ fre/
 stelse att
 ville det
 han icke
 vil .

Gud wil
 forsÿge
 wor istaa
 dighed.

Wÿ skul/
 le staa
 fast paa
 Guds eg
 ne ord.

Anden Søndag

vverdighed legges oss foore/da skulle wy bringe den samme konst/ som denne quinde haffuer lerd oss/oc fatte Gud y sine egne ord/at der som han bær oss det for/at wy ere vverdige syndere/da skulle wy kunde sige hannom igien/ att det er syndige menniste der Christus haffuer told død for/ oc siger sielff saa att han er hvd kommen for deres skyld at han wilde dennom hielpe/oc icke for de retferdige/ Saa skulle wy lade den dom bliffue wed macht/at wy kendes oss for syndige menniste/men der ofuer begiere den naade som Gud haffuer loffued oc tilsagt sodane samme syndere/som wy ære/oc den fast hobe med en fuldkommen troo oc tillid.

**En god
troo till
Gud li/
der icke
til vlyd.**

Ja den troo kand ingelunde bliffue forgefnes/men saa sandelig som Gud bliffuer Gud/ oc kand ey anden end were sandrug y sitt ord/ saa bliffuer menniste (som saa henger fast wed Guds ord) ett med Gud/ lige som Gud oc Guds ord gære alt et/som Christus nu beuifet paa denne quinde/at han tillader hende icke nu alene en hunds rett/oc vnder hende smuler eller brødne been vnder bordet/Men setter hende til bords med børnene/oc end med de øffuerste/at hun moo nu recke til fadet med dennom oc æde saa mæget som hende mest løster. Han giffuer hende icke nu smo stycker/men offuerfidelig vden all mode. Deg worde (siger han) lige som du sielff wilt. Sodan en drotning oc keyserinde er troen bliffuen hof Gud/ oc alt det Gud er en herre offuer/att hun raader oc byder

ÿ Faste. CLXXXIII

byder offuer hannom / oc ÿ alt hæss gods / lige som hun sielss wil. Oc som denne qwinde for / huerffwilde sin datter kærsthed aff Christo med sin store troo / so motte hun oc lige soo wndfåge siden aff Gud ander ehuad som helst hun wilde oc kunde begiære / der som hun be / holde lige sodan en troo der til .

Tredie Søndag ÿ Faste.

Epistelen scriffuer S. Po= uel. Eph. v .

Mine ald kiereste / werer
 Guds efterfillere saa
 sø kiere børn oc wan=
 drer ÿ kierlighed / Li=
 ge som Christus hæff=
 uer elst oss / oc hæff=
 uer offuer giffuet seg sielss for oss til
 ett offer oc en gaffue . Gud till en
 søød welluct / Men lader ey skærst=
 hed eller nogen honde vrennig=
 hed eller oc gerighed kunde siges
 om

Tredie Søndag.

om eder / saa som helige menne-
ste tilbur / icke heller skendels ord
geckelig snact eller slemmt / huad som
icke er beqwemt / men fast heller taca-
sigelse. Forti y skulle det wide att in-
gen skiorleffnere / eller vreenleffuen /
eller gerig (huilken saa dyrcker affgu-
derij) haffuer arffuedeel y Christi oc
Guds rige. Lader ingē bedrage eder
med vnyttelige ord . Thi for sodane
kommer alt Guds wrede offuer de
wantroo / Derfor bliffuer icke deel-
afftige med dēnom / effterdi y wor-
re fordō mørket / men eræ nu bleff-
ne ett lys wdi herren. Saa wandrer
nu saa som lysens børn . Thi aas-
dens fruct stoor y alle honde good-
hed / retferdighed oc sandhed.

i Effterdi wy chrisne eræ bleffne Guds Fiere
børn wed Christu Guds Fiereste søn / da skulle
wy oc effterfylle wor fader som gode børn bør-
ligt er.

ii Synderlig for det første / skulle wy este
hannom / oc dēnom for hanss skyld som han haf-
uer befal-

uer befallet oss att elste / helst fordy han haff/
uer saa elst oss tilforn/oc lad sin søn bewise oss
ald Eierlighed.

iiij Ja saa yderlig/ att hand haffuer giffued
seg til at bliffue ert welluctinde offer for Gud /
teckeligt oc behageligt/med huilket hã oc haff
uer giort oss Gud teckelige oc behagelige.

tiij Thi bør oss oc att wer.e hannom saa
tacknemelige/oc søre saa reent oc rlasteligt ett
leffnet/ att ingen skal kunde med noget stel ta
le oss ilde paa/ oc sige om nogen aff oss / den er
stigers til sit leffnet/den haffuer slem snact/den
stemter vhsstelig oc vbeqwemelig/ den er gi/
rig/etc. Men søre wore leffnet saa y ord oc gi/
erninger / att Gud kand ste ere der aff / oc de
maa forbedres der wy omgaas med.

v Der som wy oc icke for Guds skyld wille
sty sodane vdygder / der siger hã oss dog huod
wy mue frycte for/att wy der med stelie oss sielf
fraa Gud oc hanss himmelse arff / att Christ
fortieneste Kommer oss inthet til gaffn.

vj Derfor raader Apostelen oss trolige / att
wy ey stelle lade oss stusse oc bcdrage / enthen
aff wore egne tander eller nogen fremede tale/
aff huilke oss kand indgiffues / huad ont Gud
skulde hafue der aff/att wy saa eller saa leffue/
tale eller gisre/det skal icke weræ dog saa stoor
synd som mand siger etc. Saa som dieflen sin/
der mōget at beræ for/til at stelie oss fran Gud
med.

vij Thi Gud lader oss see for oyne wdi scriff.

Tredie Søndag.

ten/huorledes hanss sind stoor til att straffe so-
dane synder / det lod han paakende med floden
y Nohes tyd/med suost oc ild wdass hymmelē/
y Abrahams tyd/oc paa isder y sercken / oc off-
te nog siden.

viij Sagen siger han oc/ hui wÿ skulle gierne
holde oss fremmede wed sodane syndere oc syn-
derne med thi wÿ ere komne wdass mœrdē der
saadane wdygder bedriffues wdi/oc til liysett/
derfor er det oc burligt/at wÿ som liysens børn
sticke oss / oc gisre ey andet/ end wÿ wille lade
til siune/oc were bekiende.

ix Ja saa langt skall det were der fraa / att
wÿ Chrisne skulle saa vtilburlig hassue oss y des-
se eller deres lige laste/at wy heller tuert emod
skulle sticke oss wdi de rette Christelige dygder
huilke Guds aand bestaffer y Guds børn/som
er Godhed oc fromhed emod alle wenne oc v-
wenne / rige oc fattige. Retferdighed/att wÿ
gisre huer mand skiel / oc ingens begiere med
vrette.Oc Sandhed/at wÿ skulle icke wille sius-
nes anderledes/end wÿ y grundē ere/men were
grundelig gode/lige som wÿ wille were anseet-
te wdi wore ord oc gierninger.

Euangelium scriffuer S. Lucas Euangelista Capit. xi.

Jesus

Iesus wddress ett dieffl-
 skab oc det wor stumitt/oc
 det hende seg saa/ att som
 diefflskabet wor wdfaret
 da talde den stume/ oc al-
 muen hadde wonder der
 paa/men somme aff den-
 nom sagde/ hã driffuer die fle wd ÿ Be-
 B b ij elzebubs

Tredie Søndag.

elzebubs den ypperste diefls naffn.
Desaa wore der andre som frestede
hannom / oc begieride himmelste
tegn aff hānom / men han fornam
wel deres meninge / Thi sagde han
til dennom / huert det rige som er
splitactigt med seg sielff / blifuer øde
oc ett hws falder offuer det andet /
Er nu Satanas splitactig med seg
sielff / huorledes skal hans rige da
kunde bliffue bestandigt? Effterdi
ÿ sige meg ad driffue dieflskab wd ÿ
Beelzebubs naffn / der som ieg drif
uer nu diefle wd ÿ Beelzebubs naffn
ÿ huad naffn driffue da eders børn
dennom wd? Thi skulle de were
eders domere Rett oc saa att ieg
driffuer diefle wd formedels Guds
finger / da lacker io Guds rige hart
ad eder. Det stüd en stercker wel be
weffnet tager sitt hws wore / da hol
der han sitt ÿ frid. Men kōmer han
nom een sterckere offuer / oc offuer
winder

y Faste. CLXXXVII

winder hannom/da tager han hannom wobnene fraa der han forlod seg paa / oc wdbytter hanss rob. Den som ickē er med meg / han er meg emod . Oc den som ickē samler med meg/hā adspredet . Naar som en vreen aand farer wd aff en menistē/saa omwādrer han hynē tørre steder/leder effter roo oc finder en ickē. Da siger han saa/ jeg wil wende om igien til mit eget hws / der sō ieg wdfoor . Saa kommer han oc finder det fegett oc reenset/ saa goor han heden oc tager vij . andre aander til seg/werre end han er sielff/oc naar de komme nu dyt oc bood der / da bliffuer det samme menistes sidste werre end hanss første. Da hende det seg som han saa talde/ att een quinde aff almuen robte med høy røst oc sagde til hannom / Salig er det liff/huilket deg haaffuer baared/ oc de spener huilke du haaffuer diet .

Tredie Søndag

Men han sagde/ ja salige ere de som
høre Guds ord/ oc beware det.

**Euāgelij
adskilli
ge tilhør
re.**

Saa adskillige folk hafuer wor Herre Jesus
att hanle med /oc saa adskillige disciple oc
tilhørre haffuer det helige Euāgelium / som
w̄y her see oc forfare/att somme befaller hanss
ord oc handel wel/forwondre seg paa hanss gierninger/
oc holde nøget der aff/ oc (som Mattheus scriffuer)
prise oc wdrobe hannom for een Dauids søn/for
sodane iertegne/som de høre oc see aff hannom.
Ert andet selftab fyl hannom/som icke wille lade
seg nøye med sodane iertegne/som han giør her
paa iorden for denom/men wille icke troo/
wden de saa iertegne att see aff h̄mmelen.
De tredie troo ingenlunde/entē for nogen
iertegnes skyld som stee paa iorden/eller
de som kunde stee ȳ h̄mmelen/wille oc icke
troo for nogen tings skyld/Men kunde
de platt intet andet wden forhøne oc bespotten
bode Gud oc Guds ord med alle guddomelige
gode gierninger/aff idel had oc affgiønst /
der de haffue til hannom/ oc ald h̄ss handel
yden alt skiel oc redelighed.

**Christus
suorede
de onde
for de gode
des skyld**

Oc der for suorer han denom først/ oc med
adskillige sager bewiser dennom deres ystiel /
som de haffue med at fare/besyderlig den falske
mening oc fordsømelige tancē/ som de hadde
de til hannom oc hanss gierninger/att de skulde
werc aff dieflen oc hanss krafft / oc ingenlunde
de aff

de aff Gud eller Guds Krafft/ oc det gjorde hã icke for deres skyld/eller nogẽ deres forbedring thi han kiende wel deres hærter saa horde/att de stode icke til att forbedres. Men dog for den fattige enfoldige almows skyld/ paa det att de ey skulde forweldes aff sodane høye hansser/oc aff deres onde exemplar lere att foracte /oc faa nogẽ falsk mening til den Herre Jesum/da affuerer hã deres løgn.afftige saffn/oc offuerwinsder dennom med ald mact / att menige mand høyr der paa/saa som Salomon oc befaller/at måd skal suore en geck til sin geckelige tale/paa det hanss galnskab ey moo siunes wysdom/

Den første bewisning han bruger mod den nom oc deres falske mening / som de hadde om hannom/oc hanss gierninger/ den tager hã aff naturlig friel/oc daglige siunlig forfaring/att der som nogett rige er veens oc splictagtigt ÿ seg sielff/oc en part emod den anden/ der bliffuer en part aff den anden forderffuet/ oc det ri ge kãd icke andet/end med sodan venighed leg ge seg sielff øde ÿ grunden. Som wy det oc klarlige see oc forfare/att ingen wduortes fare eller offuerfald kãd noget tyd were saa farlig som saadan induortes vsandrectighed / thi hun øder oc forkommer mechtige ting/der som inuortes sandrect øger oc formerer søye tingest/ huilket Salustius med alle andre flogẽ bedninge wel forstode. Det er oc ÿ sandhet/saa

Sørste be
wisning
att Chri/
stus gise
sine gier/
ninger af
Gud oc
icke aff
dieflen.

Tredie Søndag

Zuor sta delig v' sandrec' nghed er som wÿ moø fast formerke y alle Hystorier/ we re seg det Assyrische. Caldeische. Persische. Gre chische eller Romersche rige/ alle ere de med de meade bleffne saa mectige/ Aff split oc venig' hed hassue de oc gierne alle foet saa store neder fald/ som wÿ besynderlige hassue om det Ros mersche rige / att det end minde end inden 2. aar bleff saa gantste mectigt / att de finge ald Europam/ oc fuld nær Asiam wnder seg/ men siden y fast minde tyd / formedels howmodige oc egensindige hoffueder / tafftet saa gott som alt sammen igien.

Denne lignelsæ bruger nu Christus her emod jøderne / med huilken han krafftelig be wiser/att dieflen hielper hannom icke y sine gi erninger emod seg sielff / saa som de skendelig liuffuide hannom paa/att hand y Beelzebubs krafft wddreff diefle. Thi der som en diefl wore saa veens med den anden/att en lowe den ande for had oc fordreffue huer andre/da kunde icke dieffsens rige bliffue woractigt oc bestandigt . Soo wÿs er oc wel dieflen denne werdsens for ste att hann det wed. Thi legger han ald wind oc flyt paa/att bestyrke sitt rige/oc den ene hiel per den anden til att bestride alle menniste/ oc att skade dennom til liff oc siel/saa langt er det der fra/att en diefl skulde hassue willie til/ att hielpe nogen meniste til att forlegge eller for drijfue nogen anden diefl wdi ett andet menni ste/ Thi det wore obenbare att sichte oc stride/ emod seg sielff. Derfor wil nu Christus krafftelig be

telig bewise / det er oc ÿ sandhet ett krafftreligt
oc sterct widnes byrd oc bewysning/att dieflen
hielper hannom icke til att driffue diefle wd til
sin egen skade oc forderffuelse.

Der nest skuder han seg (for den anden be- **Anden**
wisning) ind til de jødische Exorcister som es bewis-
blåd jøderne plejede att formane oc besuet- **ning**
dieflskab / oc med samme formanelse oc besuet-
relse wddressue dennom. Der som nogen wilde
nu adspøge dennom/om de saa manede diefle ÿ
diefls naffn/ oc aff diefls krafft wddressue den
nom/da sagde de wel ney/ men skulde wel staa
der fast paa/att de twinde dieflen med Gud/oc
formedels Guds aand oc krafft offuerwonde
dieflen / oc nødde hannom til att wige staa so/
dane arme besetne menniske/ som de saa hadde
befengd. Det trode oc wel scriftelogene oc pha-
riseerne/ fordi at de wore aff deres egne/oc icke
wore dennom saa wnder syne med anden lers-
dom/som Jesus wor. Thi wor det dennom dess
større skam oc bløysel/ att de lagde dieflen hæff
gierninger til/ for den store had oc affwind so
de hadde til hannom / oc hadde dog en bedre
act oc mening om deres egne sindinge / oc de
gierninger som de gjorde / for den behagelig-
hed som de hadde til samme personer / der som
hans gierninger wore dog fast wissere oc fuld-
kommere end deres. Thi skulle de (siger han)
weræ eders domere / saa att ÿ enten skalle lade
myne bliffue guddoimelige gierninger med
deres / eller oc holde deres for dieflens gier-

Tredie Søndag

ninger med myne/huilket de ingenlonde bekren
de eller tilstede/derfor døme de eder wist at haf
ue en vret mening om sodane myne gierninger.
Ickē for myn skyld/ Men for deres egen skyld/
paa det att de med deres gierninger ey moo
me y saadan samme wrang mening oc forachtel
se.

Tredie
bewis
ning.

Den tredie bewisning tager han aff en for
standelig lignelse/med hwilken han klarlig be
wiser dennom att haffue vret emod seg. Thñ
mand seer io wel det/ att een som nogen made
haffuer/ lader icke gierne tage fraa seg aff sin
ieffnlige/wden der kommer den som meer for
moo/oc større macht haffuer end hand. Det for
fare wij oc dagligen wdi Adams børn som ere
y dieffuelsens rige vnder werdsens første. Suor
møget mynde monne samme werdsens første
dieffen sielff wille lade seg tage fraa/aff nogen
dieffuel sin ieffnlige/Effterdi den ene kand wel
were den andens lige/ saa lader den ene seg oc
intet wige for den anden/Oc ey giffuer en dieff
uel seg songen for nogen/wden den som hannō
kand wære altho sterck/ oc det er ingen wden
Gud alene/effterdi der ære icke Riger wden de
h/ Det Zimmelfte rige/ oc det werdslige rige
Offuer det ene er Gud en første/Offuer det an
det er dieffen/derfor/stal han bliffue twongd/
da stal han tuinges aff sin offuermant/ Som
er Gud/oc ingen anden er han red fore. Oc der
med wil Christus krafftelig bewise/ att dieffen
wiger icke for hannom/ oc ey rædes hannom
for

for ingen dieffuels skyld/ Men for den Guds
 Krafft/der hannom fyl/helst fordi han gior det
 icke aff løst eller frømpte/ att han saa wiger
 hannom/til at skuffe folk der med/ effterdi han
 saa nødu vdfar aff de besetne/oc giffuer til med
 Christo saa herligt ett widnes byrd/ at han sans
 delig er den rette Christus/ oc den leffuende
 Guds søn/ som wy haffue mange steder hoff
 Euangelisterne.

Syn Fierde bewisning tager Christus aff Fierde
bewis
ning.
 ett almindeligt Sprock/ som da haffuer weret
 giengse eblant Jøderne/ den (siger han) som
 icke er med meg/hå er meg emod/ Oc den som
 icke samler med meg/han adspredet/ Der med
 wilde nu Christus haffue sitt skodsmoll baade
 till sin lærdom / oc sit leffnet/ Oc bode aff den
 ene oc andet bewise att han holt icke med noge
 dieffl/oc brugte ey heller een dieffuel til at stris
 de emod en anden dieffuel/fordi all hans lær
 dom lydde icke un der heden/ att han motte lære
 mēniste huorledes de rettelig skulle dyrke Gud
 ij aand oc sandhed/med en sand troo/ oc rette
 gode gierninger/tuert emod dieffen oc alt haff
 Phariseiske hellighed/ huilken han altyd ind
 føør til at bedrage folck/oc at drage dennō fra
 Guds sandhed/oc sārde hellighed/ oc til løgn
 oc alt frømpertij/Den lærdom forfulde han oc
 med saa vskyldigt oc helligt et leffnet/at ingen
 med skiel konde skylde hannom/ ey saa inøget

som

Tredie Søndag

Jo. viij.

som for ett ord/Thij skød hā oc saa frist sit stod til alle sine største fiende/ der de mest forfulde hannom/ att hwo der wiste nogen skylding til hannom den motte sig fram/Æffterdi han da saa med sin sande lærdom adspride/ det som dieflen oc hanss lærere med løgn lunge hadde samled/oc med sit hellige vskyldige leffnet wor dieflen oc alle hanss børn saa vlyg/ da kōde det io were huer mand ett witterligt tegn/at diefflen raader oc regierere hannom icke (som de/sagde)men Gud aff himmelen/som er dieffuel ses herre.Thij hwor diefle moo raade/der søgk han alt et menniste paa en anden troo/ lerdom oc leffnet/ end som Christus hadde att fare med.

Christus
priser seg
mod sine
foracte /
re.

Oc her bruger Christus det samme som han er altid gierne won emod sodane Phariseer/ at io meer de laste/ forhone oc foracte hannom oc hanss embede/ io høyre pryser oc acter han det/dog icke ydermere/ end som han med gott stiel kan oc maa giøre/ Han kalder seg denne weldige stercke kemp/som kan oc wil giøre dē stercke dieffuel vroom i sit bolig/tuinge oc foriaage hannom/oc ey med anden konst eller mact/ vden alene med Guds finger/ Det er med den hellige aandis krafft/som Mattheus det wdlegger Cap. xij. Oc der med stopper han først mon den paa desse sine bespottere oc fiende/ oc siden giffuer oss allesammen sodan en salig lærdom/ att wī maa kōnde wide hwad wī haffue aff hannom/ Det som wī kōnde icke haffue enthen aff

aff off sielff/eller nogen anden sted.

Der med vnderwiser han oss oc saa/ huad wor maect oc frj willie formoo y salighedsens sager/til at hielpe oss sielff v daff dieffuelsens rige/oc indi det himmelske rige /der hyne blinde ledere hassue saa mget lert oc sagt om. Christus siger her/att dieflen hassuer saa fryt et regement offuer sitt rige oc alle sine som nogen hws bonde kand hassue y sitt hws offuer sine hws sinde/oc beholder ald ting y fryd/ Det er/ att han hassuer fuld oc frj lydelse aff alle sine vnderfotte/ oc al ting giores oc goor effter hass egen willie/ saa att han steder ingen til/at tencke/ tale eller gior lytt eller mget/ wden huad som hannom lofter/Men holder dennom saa fangne effter sin egen willie/ att de konde ingen anden wey komme/end som han wil hassue dennom Som Paulus siger ij Timo.ij. Oc ey sodane menniste stoor nogen raad eller redning til/ wden Gud wil hielpe dennom wdaff samme dieffuelsens fengsel (som han oc sielff giffuer klarlig nog til kiende med denne sin les gomlig besetning) effterdi han kiender ingen offuermand vden Gud alene/oc fryceter ey hellet for nogen anden/ wden hannom aleneste. Derfor lerer Christus oss at bede wor himmelske fader for sodane fattige fanger at han wils de lade dieffuelsens rige foo et affdract/oc lade sitt rige komme. Ja fordi wy xre icke sielff med der for/ thj skulle wy bede hannom der om.

Mennis
kens frj
willie
oc egen
formue
er intet y
Guds sa
ger.

Tredie Søndag

Wy som
Christne
ære skul/
le see till
at wy saa
bliffue.

Strandels giffuer Christus offen mere/
Felig oc drabelig paamindelse oc formanelse/
huorledes wy skulle handle oc staa off nar
Gud saa formevels sitt ord oc Helligaand
haffuer hiolpet off aff dieffuelsens rige/ oc
førd off indi sitt himmelske rige .Att wy da
icke skulle wære søffnaffrige eller forsømelige
y wor ærinde oc Christelige sager / men were
aldels orwogē oc slittige mod dieflen hyn gam
le første/oc wide att tage off nøye wore for alle
hanss bedregelige tileggelse oc indstod/att han
ey moo stufte off/ oc vndertuinge off y sit rige
paa ny igiē. Zeldstfordi han gifuer seg icke der
for strax tafft nar Gud giffuer naade/oc nogē
aff hanss tredet hannom fraa/men han gior alt
sin slitt att han maa foo igien/ oc drage til seg/
huad han haffuer møst. Oc derfor giffuer S.
Pouel off saa troo en formaning/ att wy som
staa/skulle see wel nøye til/ att wy komme icke
paa sald igien. Thj der som det steer att dieflen
foor saa macht med off paa ny igien/ da gior
han off gantste møget slemmere/end wy noget
tyd haffue weret tilforn. Det meen Christus
med de vij. dieffle han siger hannom att tage
til seg/det samme siger oc S. Peder Apostel ij.
Pet. ij. att de som saa lade seg anden tyd bedra/
ge oc slæmmelige kaste oc løffue fra troen/ de
bliffue meget werre/ end de nogen tyd tilforn
haffue weret/som wy oc sandelig forfare y siu/
ligexempler/det hadde oc weret dennom bedre
at de aldrig hadde kommet til sodan en weyer
kændelse

Kendelse. Ja wist skulle Sodomatherne oc
 Erromtretherne fornemme en lettere dom end
 saadane/som Christus sielff siger om dennom/
 som hassue ickun hørt Guds ord oc Euangelis
 um/huad om dennom/ som det icke alene hass
 ue hørt/ men oc saa annammet for en salig oc
 hellig lærdom/ oc forladet siden/ saa som ett
 vnytteligt eller oc et forøgmeligt ord.

Der de

Paa det sidste bescriffuer S. Lucas off ett
 sinogt exempel om en fattig endfoldig oc vlerd
 quinde/som konde støne paa Guds sande ord
 oc gierninger/ oc kiende wor HÆre Jesum
 Christum for den som han sandelig wor. Phas
 riseerne oc scrifftlaagene/hyne store Guds bes
 spottere oc naturlige skalcke til en stoor bløysel
 oc ewig skam/att de wore de som skulde lære de
 wanwittige/ dog er ingen saa wanwittig som
 de. Ja fattige wanwittige almows folk kand
 begribe oc forstaa dett att were Guds oben
 bare oc witterlige sandhed / hwilcket hyne
 høylærde sielffhellige Pharisæer bespottede oc
 forfyllte / for en weyerstyggelig kiettersk oc
 dieffuels lærdom. Oc end wil mand døme
 paa Guds ord / effter saadane mennisters
 mening/fordi de ere saa mange/ oc saa wise/oc
 saa hellige/ derfor skal det icke konde anderles
 des were/ end som de mene / oc begribe sagen.
 Men Maria siger/ at Gud forspredde de how/
 stolte aff deres egen hiartens sind oc mening/

wise
 icke wille
 saa kom
 me de
 derlige.

Lucas

oc sodane

Tredie Søndag.

oc sodane ringe menniste / som seg sielff forac-
ter/oc intet regne/ dennom wdwel han til den
Euangelische Klarhed oc forlyctelse i. Cor. ij.

Oc den gode enfoldige qwinde med alle hendes
lige/ huilke Guds naade annamme aff det
widstaa som denom giffues/ bewiser Christus
sodan ydermere welgierning/ att han giør end
beder med hende/ oc wnderwiser hende fram-
dels ydermere end hun er bleffuen wnderwist/

Huor no. han søer hende fraa alt det som siunligt er bo-
get got de y sin egē oc y sin moders persone/oc ind paa
er det for den krafft oc maect som Guds ord haffuer med
bedrer seg. Oc læer off saa alle sammen / att wy skulle
Gud als icke forhobe att worde salige for nogre wore
tyd. egne gierninger / ehur høye eller mectige de
Fonde nogerlunde were/ saa som ingen gierning
fand nogen tyd were yppere eller større /
end at Guds moder Maria wndfick Christum
offuer naturen / oc naturlig fødde hannom til
werden. Dog søer wor Herre Christus denne
qwinde fraa den act oc mening / att hun skal
icke fordi holde hende saa salig/ fordi hun bar
hannom saa til werden/oc han dide hindes spi-
ner/ men fordi hun hørde Guds ord oc beuo-
rde dennom . Lige saa skulle de oc alle bliffue
salige (siger han) som saa høre Guds ord oc
det bewore. Oc bliffue allesammen Guds børn
med hannom ewindelig/ saa wel som hanss egē
moder/eller de som hannom wore alenest paa
fjæds oc bloods wegne antgrindes.

Medfaste Søndag.

Epistelen scriffuer S. Paulus
 uel Apostel. Gal. iiij.

Mine elstelige. Siger
 meg dog dette y som
 wille saa gierne we-
 re wnder lowen/hø-
 re y icke lowen. Thi
 der stoor io screffuet
 att Abraham had=
 de two sønner / een aff tienstequin-
 den/oc en anden aff den frj/dē som
 wor nu aff tienstequinden han wor
 tiøblig fød. Den som wor aff den
 frj/han wor fød wed en løffte. Ja
 de ord betye ald noget. Thi det er de
 two Testamenter / det ene wdaff det
 bierg Sina som føder til trelldom /
 det er Agar. Fordi det bierg Sina
 heder Agar wdi Arabia/ oc ligger
 hart hof denne timelige Dierusa=
 lem.

Medfaste

lem. Men hun trellet med sine børn:
Men den Hierusalem som er her of
uen for/hun er den fri/Ja hun er al
les wor moder / Fordi der stoor saa
screffuet . Frøydde deg du vfrwctso
melige som icke fødte . Wer glader
oc roff du som icke reder til barsel/
thi den enlige haffuer mange flere
børn/end den som haffuer weret
mandet . Tu ere wÿ tiere brødre /
løffens børn/effter Isaac. Men li
ge som den kiødelig fødte/forfulde
da hānom som wor fød aandelig /
saa gaar det oc nu til . Men huad
siger scriffte? Wdskind tiensteqwin
den oc hendes søn·Thi tiensteqwin
dens søn skal icke erffue med den frÿ
qwindes søn . Saa ere wÿ nw tiere
brødre icke tiensteqwindens / men
den frÿ qwindes børn.

i Apostelen stielner den Jødiske Synagos
gam/det er/ des Jordelig Hierusalem fraa den
sande aandelig Hierusalem/den helige chrisne
Kirckes

Søndag CXCIII

Fierke/oc Kaller dennom som ere wnder lowen
oc lade seg nøde oc tuinge til vwillige gode giø
erninger/ett vfrøyt folk/tienere oc trelle.

ij Huilke erø wel mōget til siune/ men hierø
tet er dog langt fra Gud oc sand helighed/der
for ere de samme oc wel mange.

iiij Oc effterdij de ere saa sand helighed frø
mede wed / derfor mwe oc gide de icke lyd de
sande Guds bōrn/men forfōlle dennom/ huor
som de konde.

viij Thi haffue de oc ingen lod oc arff deel
med Gud /oc de sande Guds bōrn y den rette
ewige arff. Men saa icke her paa iorden en
parteken/oc ett stōcke aff nogen timelig løcke/
oc løffe der aff med.

v Men det sande Guds folk y den ny oc aan
delig Hierusalem ere de rette frø Guds bōrn/
som tiene Gud aff en frø Guds aand/Oc blif
ue dog de fleste paa det sidste / huilke Gud wil
regne/oc holde for sine/ ehvor mange de andre
siintes att were. Oc naar de saa nw lens

ge weret deres skompelstod/oc haffue

weret foractide aff iodane Is

maeliter. Saa skulle de dog

endelig med Isaac ta

ge arffuen ind/ oc

besidde riget/

som de frø

bōrn/

Men de saa wed troen ere Abra

hams bōrn effter løfften.

C c ij Euangeliū

Medfaste
 Euangelium scrifuer S. Hans
 Euangelista. Cap. vij.

Iesus for bort offner hauer
 wed den Stad Tyberias y
 Galilea / oc hannom fælde
 mögen almow effter / for de
 hadde seet de tegne / som hä
 hadde giort paa de wanfa-
 re. Men

re. Men Jesus trodde hedden op paa ett bierg / oc satte seg der med sine disciple. Oc da lackede det hart att Jødernes Posche høytød. Da lette Jesus sine øyne op / oc saa att der kom møgen almow til hannom saa sagde han til Philippo. Vueden skulle wy tiøbe saa møget brød / att desse maa bliffue spiside. Men det sagde han / att han saa wilde forsøge hannō / Thi han wiste wel sielfff huad han wilde giøre. Philippus suoride hānom ij hundride pēnings brød recte icke til dennom / att huer skulle faa ett føye stycke. Anders Si men Peders broder een aff hāss disci ple sagde til hannō / her er een dreng han haffuer v bygbrød oc ij smoo fiske / men huad er dog det til saa mange. Da sagde Jesus skicker fol ket til sæde / for der wor møget hōø paa den samme sted. Da sette seg der neder wed v tusinde mend / saa tog

Med Faste:

Jesus brøbene / tackede / oc antworde
de disciplerne / oc de finge dennom
som se g hadde neder sett. Lige saa oc
aff fiskene / saa meget som hã wils
de. Men der de nu wore bleffne met
te / da sagde han til sine disciple / sam
ler styckerne som ere leffnede / att der
intet spildes / der samliðe de / oc fylte
xij Korfue med stycker aff v bygbrød
hulke leffnede wore aff dēnom som
bleffue spiside. Der de mēniske sowe
nu det iertegen / som Jesus saa had
de giort / da sagde de Sædelig er det
te den Prophete som komme skulde
til werden. Som Jesus nu former
ckte / att de skulde wille komme / oc
tage hannom med mact / at gøre
hannom til en Konge / da wigte han
atter op paa bierget / han alene.

DEn helige Euangelist S. Hans haffuer nu
nest tilforn i det femte Capitel bescreffuet
en hord oc starp samgang / huilken Jesus had
de nu sinen hafft med Jøderne wdi Hierus
salem

saem . Oc for deres vlydighed oc vbesigelige blindheds skyld for han nw fraa dennō/oc giff uer seg heden til vlerd folk/ bemøyer seg / oc gior seg stor vmage med dēnom / intil hā wor bleffuen trett/ oc wilde haffue taget seg nogen huile til/Som Marcus scriffuer Cap.vj. Saa reysde han heden offuer det Galileiste ham til simplere oc lerafftigre almow/derr som wore end ocsaa hedninge soo wel som jøder/hyne dōndelke loge oc sielff helige y Hierusalem til en honhed/oc off alle der. Euangelium høres hoff til een befrøctning/ att der som wý icke werdelig oc tilbørlig staa off der wed det stund Gud lader off were saa werdige/ wý da mwe wýde/ att han wil tēcke ett sind der til/oc søge seg andre oc duelige discipler .

Saa lerer S. Hans off nu her framdels/ Mange
 huor adskillige disciple wor Herre Jesus sin/ søge egen
 der end nw for seg/att de trengoes icke saa alle nytte y E
 om hannom/for den salige lerdomsskyld / der uangelio
 han hadde med att fare/att de motte lere huor
 ledes de skulde sticke seg y Guds sande dyrkelse
 se til det ewige lifff oc salighed / Men for de
 sowe de iertegne oc legomlige welgierninger/
 huilke Christus gjorde paa de wanføre stace
 Earle som fulde hānom saa mange effter/ huer
 med det hob/at de wilde hielpes y nød oc legō
 lig brøst/huillet hā oc sielff breyer dennō strax
 her effter / y dette samme Capitel. Sodane ere
 wý alt en stoor part/ som holde off for de beste
 Chrisne / att wý lede icke effter Christi for hāss
 E c iij egen

Medfaste

egen styld/ att wý wille gierne were rett gode
Christne/Men alt effter wor egen nytte oc for/
del wdi hånom/Oc end fast meer det sigdeligt
er end ewigt oc aådeligt/ huilket ocsaa wor S
Pouels høyste Klawemool/ om de Christne ý
hanss tyd/som han hassuert gíffuet tilkiende be/
synderlig Philip.iiij.

Christus Endog Jesus kiender nu wel desse möggle
ne de on fold sodane at were/ da vndslaar han seg lige
de med wel icke for dēnom med sin welgierning/ehuor
de gode. trætt han wor/men han hadde medyndt offuert
deres sygdome/ siger Mattheus Cap. xiiij. oc
helbreyde saa mange som syge oc ilde wore far
ne eblant dennom. Ocsaa yndedes han offuert
den sielefare som dennō hengoe paa/som Mar/
cus scriffuert Cap. vi. Att de wore lige som hý/
ne foor der hassue ingen hiurde. Saa lerde han
dennom / oc mange stycker oc sagde dennō fast
om Guds rige siger Lucas Cap. ix. Oc fryctide
intet derfor/ at det wor saa neer ad Poste høyt/
iden/som Johannes her scriffuert/ att de aff
Hierusalem skulle det spørre/ oc han skulde ny/
det ont att/ naar han komme dýd op til høyt/
den/Men alt er han sine gierninger/ oc sin lær/
dom bekiend for all werden/ derfor stiger han
oc saa høytt op paa ett bierg/ oc lader huer wi/
det at det er han/at han wil were skuld for in/
gen.

Da læte Jesus syne þyne op etc.

Søndag CXCVII

De andre Euangelister scriffue at discipler/ Christus
 ne/oc synderlig de rñ. Apostle/ toge seg først elsteer
 denne sag til med sodan omhyggelighed for al folk meer
 mowē/att de ginge til Jesum der det wor mod end nogē
 afftenen oc bade hannom/ att han wilde styllē anden
 seg aff med den møgle almow/oc lade dennom gistr.
 gaa heden wdi fleck ene oc wdi smobyerne der
 omkring/oc kigbe seg att æde/ effterdi de wore
 der wdi en wdgræen/ der som inthet stod till
 fangs/maawelske/meer aff en kiedsomelighed
 der somme hadde wdaff den møye oc arbeyd/
 som de lidde aff dennom/end aff rett sand kiers
 lighed til att wÿde deres beste. Men Jesus bes
 wisde sin kierlighed oc gode willie emod dette
 folck/Thñ suoride han/att de hadde icke behoff
 att gaa lenger/Men giffue ÿ dennom att æde/
 sagde han/derfor bescriffuer oc Johannes sy
 storien lige som Christus hadde sielff begynt
 denne tale aff en rett hiærtens medyndē han
 hadde offuer folck et/ Att han talde Philipppo
 saa til.

Duor monne wÿ konde kigffue brød etc.

Der med bewiser Jesus sin store trofasthed
 oc drabelige kierlighed han haffuer til alle sine
 effterfyllere. Ja end oc saa til dennom som han
 nom altho løsligen effterfyllē / oc tager effter/ Christus
 siun aff sin fader ÿ Zimmelen som lader sin sool
 skinne offuer de onde saa wel som offuer de goe ne.
 ne.

Medfaste

de/ att han her spiser de ene med de andre / saa
wel de hannom efterfylle aff nybratenhed eller
anden Eisdelig wild/ som de hannom fylle med
en ret Christelig mening/ at de wille høre oc læ
re Guds ord/ oc der wdi adspørie Guds rige/
wisselige wden all tuiffel wil han da haaffue stør
re tilsun oc woretect paa saadane retstafne
himmeriges børn/ att dennom inthet skal fats
tes wdi deres rette nødtørtighed. Oc sandelig
er dette Christi terteen oc welgierning emod
denne hongrige almow/ huilken alle de iij Euā
gelister saa endrectelig scriffue med saa stort
flitt/ en ret obenbare glose paa den Text Matt.
xj. der som Christus lerer sine Christne at leff
ue wden all omsørge oc omhyggelighed for den
ne timelige nering/ oc wiser oss det samme her
med gierningen/ som han der siger oss til med
ord/ att wy mæ holde hans ord forfylleste wed
en fast troo/ oc ey tuiffle der nogetledes paa.

Han le/
der efter
troen mē
findern
idē.

Ja den troo wder han alt effter wdi oss/ der
for gior han oc saadant ett spørsmål til sin disci
pelp/ icke fordi han hadde hauff raad saa stort
lig behoff/ att denne almow motte bliffue bespi
set/ men att han wilde freste oc forsøge huad y
hannom wor/ om han oc hadde fattet nogen
forstand oc god troo aff de mange hellige ord
oc guddommelige gierninger/ som han hadde
nu lunge hørt oc seet aff hannom. Men han sin
der ey andet/ end en tandeløss groff wonwittig
hed bode y Philipppo oc S. Anders/ den ene ac
nde

ttde att v. brød oc ij fiste skulde icke kōnde mōget forsla. Ja den anden meente at brød for ij hundride penninge skulde ey end diert flecke. Saa at de aff deres grossue vforstådighed oc løse wātro see all til det wdwortes creature oc medel/som Gud pleyæ att bruge/til att mette folk med oc gleme saa hans guddomelige nerwerel se oc guddommelige ords krafft/ aff huilken han hadde her til dags wel giord større oc offuernaturligre gierninger/end det er / att mette mange hongrige folk med en sbye tingest. Saa seen er menniskelig skrøblighed til at troo Gud ellers maa mand giøre huad mand kand.

Men Jesus den dydelige oc tollige mestere kan wel haffue medlidelse med deres skrøblighed oc vforstandighed/ effterdi de henge dog hart wed hannom/oc wille gierne lere oc worde bedre/thij tall han dennom ey saa hordeligz til/som han pleyede wel at giøre wed sine fiende/de hānom eller hanss ord oc gierninger icke motte lide. Men med sactmodighed beder han dēnom sticke folket til sæde/oc wil nu lade dens nom see iertegnē/der de end nu mue lere wdaff huor de skulle holde hannom for/ oc huad de mue forwente seg aff hannom. Oss alle skrøblige Christne/ som ere dog vnder den hellige Euangeliste lærdō/til en drabelig stoor trøst at wor vforstådighed ey skal kōde skade oss om wij straf icke kōnde were saa wittige wd alle

Dog liden
der han
med de
letastige

Med Faste.

troens artickler/som det seg burde/ der som wy
ellers bliffue hart wed/høre oc lere gierne / oc
ere windstibelige med bønner oc alt flyt til att
worde wildre .

Disciple,
ne lade
seg sige.

Som wy see Christi disciple her gisre / en
dog de hadde icke sind eller troo oc tancke der
til / att Christus skulle saa bespise dette mogle
folk/da ere de dog besigelige/ oc lade seg finde
lerafftige / der dennom befaller att sticke fol
ket til sæde/ da lyde de hannom / oc ey tendte
saa / huad skulle wy sticke ? effterdi her er icke
meer gott att jette dennō for/ men de fylde hæss
ord oc befalling / oc sette folcket neder wdi ett
sticckeligt orden paa den beqweme sted/ thi der
wor gress oc hæss nog att sidde paa / siger S.
Zans / huad hand wil nw ydermere gisre der
lade de hannom raade for. Framdels der han
sicck dennom samme brød/oc fiste oc bad dennō
legge for folcket mistrøstide de icke / fordi det
wor lyt til sinne / men gjorde lige som han bad
dennom/oc effter hanss ordt oc befalling baare
de fram for almwen/det han antworde den
nom/ med huilket de gaffue klarlig nog tilken
de / att de wore icke troen platt forwden / men
hadde en christelig troo/ endog hwn hadde feyl

Sō tro/ oc wor vfulkommen.

en er til/

Kierlig sa er oc **ue** til Jesum / saa giffue de oc der hoss tilkende
hedē der sand kierlighed som de hadde til mēnisse/ y det
hoss. att de gierne wilde haffue ladit til alle de pens
ninge

ninge de hadde at spise dette folk med/der som de ellers kunde haffue ract til. Thi saa scriffuer Marcus/ att de sagde / lader oss gaa heden oc køffue brød for ij hundride penninge/ oc gifue dennom att æde. Ocsaa er det merkeligt/att Den apo Jesus oc hans Apostle ey wore saa fattige att stoliste de hadde io ij hundride penninge/huillet bode fattigdø Marcus oc Johannes giffue klarlig tilkiende/ der paa maa mand fornemme / att det er icke den rette chrestelige eller Apostoliste fattigdø effter Euangelium der wore Graamoncke / oc sodane deres lige sielff helige folk haffue fareet med/huilde sielff med egne hender icke wille tage penninge/men stode dog altyd effter penninge/oc pennings wærd / oc wille haffue nog / oc leffue wel y herre wÿssmen ingen giffue noget/derfor wilde de oc siunes/intet att haffue.

Jesus tog brødene tacke= de oc ant etc.

Det lere wÿ almindelig aff Christo / att saa offte som Euangelisterne scriffue hannom att hafue taged mad eller brød y hond/da tegne de alt der hof den weyertkiendelse oc tacksigelse hã gjorde sin oc saadane gode creaturens skabere oc herre den hÿmmelste Gud. Att wÿ oc der aff skulle lere att kiende Gud for een skabere oc herre offuer sodane creaturer/oc kiende med rett sand tacknemhed oss til en god effter
Christus
weyertkiender
Gud
med tack
sigelse.
 siun at

Medfaste

sin att bruge samme Guds lon/ocwide hans
nom tack bode med hærte oc mund for sine
welgierninger. Saa siger oc Apostelen i. Ti. iij
Att alle Guds creaturer ere off gode att bruge
oc annamme/om wy det ellers gisre med tac-
nemhed oc tack sigelse. Thå wore det wel bode
møget helligre oc høffkere/att wy icke aleneste
til oc fraa bords tackede Gud/ men att wy al-
tyd offuer det hele maaltyd y gilder oc alle wor-
te collager talde oc snackede om saadan Guds
offuerflødige rundhed oc godhed oc lesde altyd
saadan en bordlectie/ som kunde were Gud til
loff/oc off sielff med dennom som der nerweren-
des ere til opbyggelse oc forbedring.

Med
sin ler/
de han
sine.

Att han icke sielff bar disse brød oc fiste fram
oc lagde folket for/det wor icke fordi han holt
seg altho god der til/ eller kedes der wed den vø-
mage. Men han wilde gisre det Guds lon
drugt wdi deres hender/oc bethee sin Guddos
melige krafft/hoff oc formedels dennom. Først
paa det at de sielff motte der aff forbedres wdi
troen/naar de sowe huad der frambars/ oc
hwad der optogs/att det icke kunde stee wde
storrt iertegen/att saa mange karste mend kun-
de saaledes mettes. Syden lod han det oc stee
for wor skyld/som effter skulde komme/ at wy
med glæde oc tacknemhed skulle gudfryctelig
annamme oc tage emod Guds naadefulde
stiencker oc gassuet/ huilke han recker off wed
sine sendebude hellige Apostler oc Apostoliste
tjænere wed ord oc sacrameter effter sin willie
lige

Wy tage
Guds
ord aff
Gud
wed men-
niste.

lige saa trøsteligen som han racte off sodant med sin egen mund/oc sine egne hender.

Samler styckerne att der inthet spildes.

Det wilde nu Jesus at leffningen skulde op/ tages/ icke fordi hā wille lere off at haffue stort forraad for tilkommēdes tyd/ effterdi han wi/ ste seg wel alltyd att haffue den konst fast som han nu hadde brugt/ Men han bad Apostlerne oc sine disciplet tage op/ at iertegnet skulde siu/ nes des skenbarligre/ oc bliffue dess witterligre/ nar der bleff meer optaget end der wor fram bo ret. Paa det att der inthet motte bliffue spildt/ sagde han/ att han der med wilde lere off/ at ey kaste bort huad som Gud giffuer off til noget framstydt/ att wy ey skulla wille were saa msget aandelige/ att wy inthet wille leffne om affte/ nen/ det wy skulle paaholde om morgnen/ men tencke att Gud skall med ett nytt iertegen bere/ de off huert moltid y seer. Thā det wore at fre/ ste Gud oc att foracte oc wanære hāff weluill/ ge lon/ mē huad Gud giffuer det skulle wy nst/ religen oc bequemeligen bruge for off oc wor neeste det stund det worer. Oc troo Gud saa wel/ att naar det forminstes eller slipper/ han dog icke wil saa forlade off at off skal fattes al/ dels.

Jesus
wilde
mand
skulde
skigne
paa hāff
iertegen

Wy skal/
le icke fre
ste Gud.

Stræct aff
Christi
giernin/
ger.

Sandelig er dette den Prophet 2c.

Dette

Medfaste

Dette er fructen som hoss dette almows folk
Kommer aff dette ypperlige iertegen/som Chri-
stus nu hassuer giort / loff oc tak sigelse/ bode
aandelige oc sigdelige holde de hannom alle
sammen for den drabelig Prophere som scriff-
ten lydde om/att der skulde komme hÿd til wer-
den. Oc fordi de hadde hørt wdaff scrifften att
samme Prophet skulde worde en Konge/ oc saa
et weldigt regiment/da swode de til/aff en en-
foldig wanwittighed / oc wilde gisre hannom
til deres Konge/for de wÿste aff ingen flere Kon-
gedsme att sige end aff dette werdslige alene.

Men wÿ skulle med hansse Apostle oc alle
han wil hansse retsindige disciple/oc sande Christne/ aff
icke were hansse helige ord / oc dess lige weldige giernin-
en wer- ger/ lere att kiende hånom for en ypperre herre
sens men oc Konge end wdi denne werden kand were/el-
en hÿme/ ler werden wed aff att sige / for sodan en herre
riges her oc Konge som regeret offuer himmerig oc helff
er. uede/alle gode oc onde/offuer synd/død oc ald-
nød / oc formidels Forsens død hassuer indta-
get samme rige / oss til trøst som ere hæss Chris-
ne/att frÿ oc frelse oss fra alt ont/oc att hielpe
oss wdi ald wor nød til siel oc lifff. Icke allenes-
ste han wil forhuerffue oss (oc saa for medels
iertegne som saa behoff giordes) wor timelig
nødsørtighed oc lifffs næring / saa sō dette folk
nu er weyerfaret. Israels børn wdi ørden.
Den Prophet Helyas / Den Sareptanesche
qwinde etc. Saa at wÿ skulle saa neg det stund
wÿ fylle hannom effter her wdi werden. Men
oc saa

oc saa siden offuerflødelig nog naar wy til fulds
komme ind y rigett til hannō/ oc bliffue fronte
med hannom til ewige herrer oc konger .

Kiere Søndag.
Epistelen scriffuer S. Po-
uel Apostel. Debre'ix.

Kiere brødre Chri-
stus er hvd komnē
att were en Biscop
for de tilkommende
gode tingeste / wed
ett yppere oc fuldte
meligre tabernakel/
det icke er med hender giortt / saa / at
det icke er saaledes bygd. Icke heller
med buckeblod / oc kalffueblod. Mē
wed sitt eget blod gick han ensinde
indi heligdomet / oc fand saa paa en
ewig forløssning / Fordi der som
oreblod oc buckeblod / oc asken aff
knoen / som wdstryddes / helligide

Biere

de vrene til en lidelig renselse/hvor
møget ydermere mō da Christi blod
(huilke formedels den ewige aand
offride Gud seg sielff for wden ald
smitte) kunde reense wor samwittig
hed wdaff hyne dødelige giernin-
ger/til at dyrcke den leffuēdes Gud.
Oc der med er han bleffuen det ny
testamentes meglere / paa det / att
wed den død som skeed er til en
forløsning wdaff hyne off
uertredelser wnder det
første testament /
de falledes mot
te wndfan-
ge løffte/
paa den ewige arff.

f Ser gior den hellige Apdstel en Klar skiels-
møff emellom det gamle oc det ny testamente/
oc emellom Aharons oc hæff bærns prestdom/
oc wor herres Jesu Christi sande oc aandelige
prestdom. Aharons prestdom stood meget wd
Eledobis

Flædebon oc prydelse / oc brugtes wdi en materlig tempel som giord wor med heder aff steen oc træ / wdi huilken presten skulde indgaa en sinde huert aar/icke tomhendet/men blod skulde han haffue att offre for seg/oc alle andre isders forsømmelse / dog aff vstyldige creaturer/ derfor fulde der oc icke wdē en ligdelig aff løfning effter / som giorde samme forsømmelser døde / oc de menniske beqwemme til att komme wdi selfstab oc samfond med andre gode isder/men menniskers samwittighede kunde icke reenses eller bliffue der wdaff forbedride for Gud.

ij. Men Christus den sande Erchebiscop / fuld aff den Zeligaand oc Guds naade/oc besgiffet med alle honde dygder / Flædde seg wdi det forsmædelig Kors/ oc prydde seg saa/ at hā wilde tæles sin fader y himmelen/oc icke proles for mennisten.

iiij. Oc wed Korssens forsmælighed glæ han indt et ewigt tabernakel med heder oc ære wdi himmelen.

liij. Saa dog/att det motte koste hans eget blod/oc han wed døden offrde Gud seg selff for oss .

v. Det giorde han icke en sinde / fordi Gud lod seg aldels wel nøye / oc lod seg were
D d ij fied

Kiere

steed fylleste / med dette enigste offer / for alle
mennisters synder/de da hadde werit/da wore
oc der effter komme skulde/saa mange som paa
hannom wilde troo.

vj Saa att Christus haffuet med sit blods
offuerstendelse forløst oc heliget off **E**uunde/
lig/til de aandelige oc himmelste gode tingeste
att dørrer er nu bleffwen opladē for oss/oc wý
mue ind gaa med hannom wdi den inderste oc
aldheligste heligdom.

vij Dog saa att wý tilforn lade wore siele oc
samwittighede renses wdaff de onde giermin/
ger/som tørde døden med seg offuer oss / wed
troen til hannom/ som aff sligen reen oc retter/
dig aand offride seg sielff for oss.

xij Oc wý saa lere att aff staa wdaff sode/
ne dødelige oc syndige gierninger / for huilke
Christus motte døe/oc styrte sit blod / oc leff/
ue ett sand liif med den sande leffuendes Gud/
offre hannom oss sielff/saa hele oc gantste / oc
dyrcke hannom rettelig y aanden med rette oc
sande gode gierninger.

Euangelium scriffuer S. Hans Euangelista. Capi. viii.

Jesus sag:

Iesus sagde til Jøderne
 huo aff eder kand skylle
 meg for nogen synd? Derr
 som ieg oc sider eder sädhed /
 hui tro y meg da icket. Den
 som er aff Gud / han horer wel
 Guds ord / der for høre y
 dennom icket / fordi y ere
 icket
 D d iij aff Gud.

Kiere

aff Gud. Da suorede Jøderne / oc
sagde til hannom / siige wÿ ey rett
der med / att du cest en Samaritan /
oc haffuer dieflskab med att fare:
Jesus suoride / ieg haffuer ingē diefl
skab med at fare / men ieg cærer myn
fader / oc ÿ wanere meg. Jeg adspør
icte myn egē cære / der er wel den hē
de adspør / oc dømer der paa / Sand
delig sandelig siger ieg eder. Er dett
saa nogen foer beworet mit ord /
da skal han aldrig saa døden att see
ewindelig. Da sagde Jøderne til
hannom / nu mue wÿ formercket /
att du haffuer dieflskab med att fa
re. Abraham er heden død oc Pro
pheterne / oc du siger / er det saa no
gen foer beworet mit ord / da skal
han aldrig saa døde att smage ewin
delig. Mon du vere yppere end wor
fader Abraham som er heden død
oc saa ere propheterne heden døde?
Quad giør du dog aff deg sielf?
Jesus

Jesus suoride / der s̄o ieg ærer meg
 sielff / da er myn ære inthet . Der er
 myn fader som meg ærer . Quilken
 y tale wel om / at han er eders Gud /
 oc y kiende dog inthet til hannom /
 men ieg kiender hānom wel / oc der
 som ieg sagde / att ieg kiende hannō
 icke / da bleffue ieg en løgnere lig
 wed eder. Men ieg kiender hānom /
 oc ieg beworer hanss ord. Abraham
 eders fader fr̄ḡbide seg der wed / at
 han motte faa myn dag att see / han
 sickē oc at see / oc gledde seg der wed.
 Da sagde Jøderne til hannom. Du
 æst icke end nu halff tredisinds tiuse
 ue aar gammel / oc haffuer du seet
 Abraham? Jesus sagde til dēnom.
 Sandelig sandelig siger ieg eder /
 før end Abraham bleff til da er ieg.
 Da toge de stene op / oc de wilde
 haffue kast paa hannom. Men
 Jesus skulde seg oc gick
 wdaff tempelen.

Kiere

Zuer leff
ne saa at
han bliff
ner ey
ordsens
bestem/
melse.

SDi denne skarpe handel som Jesus hadde i Tempelen med Jøderne stiuer han saa sit skiel for alle sine siende / om der er nogen e/ blant dennom alle / som wed hannom noget til att sige / paa sit leffnids wegne / at han haßfuer giord noget vreligen eller vtilburligen / andet end han wel maa were bekiend / icke aff noget howmod eller sielffgodhed. Men Gud oc hansß hellige ord til en ære / bewiser han seg vstraffe/ lig wdi sitt leffnet / att de løgnastrige memiste Guds bespottere ey skulle haßfue nogen relig orsage aff hansß vsticckelige leffnet / til att laste / oc forhøne hansß Euangeliske lærdom. Som de dog gjorde vden alt skiel.

Oc der med gaff Jesus oss sine Christne ett offer siun / oc en lærdom med sin gierning / lige som han tilforn hadde med ord wnderwyst. Matt. v. att wy saa skulle lade stine wort liyss for menniste / att de mue see wore gode giernin ger / oc prise den himmelste fader der wdaff / for der som Guds folck henger nogen synder / lig merckelig brøst paa / da henger al foractel / sen oc wanæren / som sødes der wdaff / icke alle / neste dennom paa som seg soledes bewise / men recker ald ocsaa til Gud huess folck de saa lade seg kalde / lige som han deres Gud tillode eller bøde dennom sodant. Saa som screffuet staar Ezech. xxxvj. For eders skyld forhøness mit naffn e blant hedningene Thi beder oc S. Po / nel alle frome Christne / att de skulle holde seg wel hoff alle. Oc synderlig de som tiene wdi
Guds

Guds ord oc Euāgelio/at de skulle were vstraf felige oc saa hoss dennom som ere den Chrisne Kirke frēmede wed Saa att endog ingen Kand for Gud were wden synd / skal dog huer med sin omgiēgelse hoss alle mēniste bewise seg saa att ingen Kand haffue tiltale til eller paa han/ nom/aff huilket Guds ord oc den Euangeliste lærdom morte komme wdi foractelse. Efter dē han er da saa aldels vstyldig paa sin persons/ oc sitt leffneds wegne/ att ingen Kunde noget tyd finde noget vskelligt ord y hanss mund/ Som S. Peder siger. Quad skulde mād da haff ue fondet y gierningen: Saa er oc hanss lærdo gantste vrygelig att ingen Kand befinde han/ nom wdi andet end Guds sandhed/ efter lowls oc Propheterns lydelse. Thj wor det wel stort wunder/att de menniste foractide sodan en hel lig lærdom/wdi sodan en vstyldig oc vstraffe/ lig mād. Oc saa blindelig forherdide seg emod hannom bode med leffnet oc lærdom/ fordi hā hadde icke sodane personlige wilfor paa seg/ som dennom behagede/ derfor trycker han dennom oc flatlig wd/oc siger.

Jøderns
vstyel
mod Ch/
ristum.

Duo som er aff Gud den hører etc.

Den forhindring (wil han sige) som her er paa ferde att ieg Kand icke komme offuer ett med eder/er icke hoss meg/enthet paa myn lærdoms eller leffneds wegne/ men hoss eder Sa/

D d v taniste

Diefflēs
børn hō/
re icke
gierne
Guds
ord

Niere

taniste fold oc dieffuels børn / som lade eder
saa forblinde aff den lönghastige onde aand/
som boor wdi eder/ oc regerer oc fører eders
sind oc hiærte til alt det hannom tilhører / det
er/idel løgn oc blindhed/huess fader oc paafins
dere han haffuer werit aff første begyndelse/
Thj lader han eder sine børn/(huess hiærte hã
saa haffuer beknyt effter sin willie) icke høre an
det/end det som hannom fyl/oc steder eder icke
til att høre Guds ord/aff huilket y motte for/
bedres wdi sandheds weyerkendelse/ oc saa en
ny Guds aand/ att dieflen saa taffte sitt rige
wdi eder.

**Guds
fold hør/
ter gier/
ne Guds
ord**

Der med giffuer Jesus oc ett fast vbestuffe
ligt tegn paa huilket måd rettelige maa fiende
Guds fold fraa werdsens børn. Huilke Gud
haffuer saa opliyd oc fornyet wdi hiærtet/ att
de finde oc føle en smag aff Guds godhed/
gynst oc naade/ den samme smag oc følen sø/
der wdi dennom sodan en sødme oc aandelig
welløst/att de høre inthet heller siges/ end om
sodant samme Thj Gud kand icke hade seg/
men han lider seg sielf best / saa kand oc den
zelligaand som bode tall oc tilhører wel for/
drages med seg sielf/ saa att den zelligaand
wdi ett Christet mennistes hiærte kand wel
samtycke/ Ja tager seg det til ett stoort gaffn
oc forbedring/som siges om den samme zellig
gaand med en anden Christen. Denne samme
wndersteed gior S. Hans oc saa paa Guds
børn/oc werdsens børn/ att de werdflige høre
gierne

gterne snakke om verden / men de som Kiende
 Gud (siger han) de høre oss gjerne. De som oc
 icke ere aff Gud de høre oss icke i Johan. iij.
 Der swore de hannom saa til.

Du æst en Samaritan oc haffuer etc.

See der bruge de deres rette Pharisaiske art.
 Saa pleye hyne stræmtiste hellene att giste/
 naar denom feyl fast grund oc ret widnes byrd
 til det som de haffue for/ da kunde de icke brue
 ge andet end skændsels ord oc honlige tiltale/
 saa giste desse/ At de huerd'en paa lærdoms
 eller lefnids wegne kunde med skiel oc sandhed
 straffe eller laste noget wd' hannom. Da gse
 de en hoff stidne ord wd emod hannom med
 huilke de forachte hannom/ paa det aller
 høieste/ bode med sit leffnet oc lærdom. Sa/
 maritan wor den tyd att foracteligt/ hadset oc
 ett fwuld natfn hoff isderne/ for det folk aff Sa
 maria wore hedningene oc icke un halff hendiste
 isder/ de holde wal aff somme isdiste stycker/
 me icke alle/ thi hadde oc isderne størst aukerij
 til dennö for alle hedninge/ som giffues tilkiend
 de Jo. iij. oc Mat. x. Saa wide de nu inthet snö
 digre eller slemnere at ligne hannö wed/ end
 sodät folk/ oc kalle hannö der med sodä en vde/
 dest arrig menniste/ som er vuerdig till at om/
 gaaff med noget gott menniste. Oc der til med
 kalde de dieffuels lögn oc krasste/ den lærdö oc
 tertegen

Kiere

iertegne han faer med. Saa hadste bleffue de hannom fordi han kallede sin lærdom Guds ord/oc sagde att de høre icke Gud til/ Effterdi de mottic icke lide samme Guds ord vdi hannom.

Men sodane hadste oc spodste ord/saa mig Christus get som hans egen person oc ære wor anrørendes/ for suo/ lader han seg inthet komme wed/han swor/ rer sin fader derfor inthet der til/att de kallede hannom ders ære en Samaritan/ Thj huer mand forstod wel oc icke att dett hadde ingen stiel med seg/dog siger hā sin egen. dennom saa migget der paa at de skulle wide at han wil det icke tage til tacke med dennom/ mē lade gaa en streng dom der offuer/oc hordelig straffe dennom som hassue wanæret oc forhonet hannom/huilken saa ærer Gud med all sin handel/att han oc wil det heffne lige som de wanære hannom sielff kunde were sted. Men det de skylde hannom att fare med dieffuelstab det wor lerdomen/oc hanssfaders guddomelige ære anrørendes/Thj maa han det icke saa dricke ind/men siger der ney til/ att det er icke dieffuelstab eller dieffuels løgn han far med/det bewiser han oc der med/effterdi han predicte Fer Guds ære/oc lerer sodant et ord aff huilket foldt vnderwises til att dyrcke oc ære Gud/ oc icke raader til att wanære Gud/ eller gisre nogle sine gierninger saa/ att han wilde der med drage foldt fraa Guds ære oc til det som Gud kunde wanæres aff. Men ieg (siger han) ærer minn himmelste fader/med ett helligt oc vstyldigt

digtlefnet. Oe med ord oc ypperlige gierninger
 lerer ieg hwer att gjøre lige saa. Det gjør icke
 dieflen eller naagen som lader seg raade oc re/
 gære aff hannom.

**Duo som beworer mit
 ord. 2c.**

See huor tradschlig oc mandelig Jesus hand/
 ler med disse sine oc Guds fiende vdi de ærinde **Jesus**
 som Gud ere angrinde. Nu de foracte oc for/**pryker or**
 hone bode fadern oc sønnen med sit ord oc helli**det.**
 ge Euægelio paa det aller høieste/ da kommer
 han tuert emod oc priser oc erer det paa det al/
 ler yderste/ oc siger med stort aluorg/ att det er
 saa langt der fraa at det ord skulde høre dieff/
 len til/ att det haffuer den weldige krasfft med
 seg/ att det k and frelse fraa dieflen/ oc wdaff
 dødsens mact alle dennom som der troo paa.
 Ja det siger han dennom icke med enfoldige oc
 blotte ord/ men stadfesteret med en eed/ oc end
 med en dubbelt eed/ wed den ewige sandhed/
 huilken han er sielff.

Wel lader hand døden bliffue wed sin al/
 mindelig low/ oc haffue saa mōget mact wdi **Den ti/**
 alle menniske/ att han maa døde dennom for **melige**
 werden/ oc stelic dennō wed dette liff som screff **død bliff**
 uet stoor Zebre. ix. oc wý dagligen forfare siun **uer wed.**
 lig for øyne hoss de ene saa wel som hoss de an/
 dre. Men saa haffuer Jesus ødelagt døden for
 alle sine rette Christne/ att han haffuer betaget
 hannom sin rette brod/ att han nu icke kand
 were

Kiere

were saa bidst oc saa stærpeligen stinge dennø/
som han tilforn kunde oc end nu kand giøre
wed alle andre/ thi siger han sine ord med so
dan bestedenhed/ icke att de aldrig skulle dø/
men de aldrig skulle see døden/ eller (som is/
derne forstaa ordene) att de aldrig skulle sma/
ge døden.

Att see eller smage døden/er att finde oc fø
le dødsens bitterhed/angest oc banghed / naar
Zwad bet er at nogen seer døden for syne/ oc fornemmer en
see døde. ræd oc fryctasttig syndig samwitighed hosi
seg sielff/ oc han wdi sit hærte ey finder eller
føsl andet/end Guds wrede for syndsens skyld
oc acter den ewige plage oc forðsmelse/som hã
nom forstaa/ effter som samme ewige død er
so syndsens sold/der henne vryggelig medsyll.
Da kan den samme menniste/ der sodant bliff/
uer obenbaret/ey andet/end grwe frycte oc for
føeles aff alle sine kreffter for sodane græselige
tancker/som hannom forkomme saa inderlige
wdi hærtet/naar han seer seg saa att were for
ladt aff Gud oc alle hanss creaturer/oc ey staa
raad eller redning til at komme wdaff de nød.
Exempel haffue wy wdi Cain Gene.iii. som
sick den stielstuen oc bibren der aff/ den han
aldrig forwand. Ocsaa wdi Jesu forredere
Juda Mat.xxv. huilke bleff oc beefengd med
sodan hærstens nag/ oc græselig banghed/ att
før end han gad leffo paa iorden/da wilde han
heller hege seg sielff/som han oc gjorde aff rett
hærtes sorg oc mistrøstighed. Ja måd hafuer
oc hørt oc seet måge bleffne saa betagne/aff so/
dan

Søndag CCVII

då hiærtens forfærelse/oc såwittigheds angest
oc bågthed / att de ere bleffne døde der aff meet
end aff sygdomen. Mand finder oc de der ere
gangne fraa sindene y sodan rett bitter døds
nød. Thi det er den orm der Jesaias tal om
Cap. lxxj. som da begynder att nagge oc prige
sodane ugudelige hærter / oc lader aldrig aff
att æde dennom intil ewig tîd.

Men denne dødsens bitterhed oc banghed
skulle de wære fry fore som troo paa meg oc mit
ord / siger Jesus / de skulle ic'e see eller sinage
døden /sinde eller fornemme nogen sodan grue
lighed eller mistrosthighed/ men letteligē oc sae
teligen skulle de dolme oc søffne neder/med ett
lett oc ett fryt hærte/oc som han siger. Jo. xi.
att huo som troer paa hannom/ han skal blifue
leffuendes/der som han dør end / Ja han skal
leffue mit wdi døde/ Thi Jesus er sielff det ret
te lifff der døden nu aldrig ydermere kand eller
maa paabide/ enthen y sin egen person eller no
gen sodan som hannom er anlydēdes eller tro/
ligen tilhengindes. Derfor haffuer han oc sielff
en sinde seet oc smagt døden paa det aller be
steste oc suorste som paa Kiende wdi wtegor
den/der han bad saa reffeligen / oc saa man
deligen brøds med døden/att den blodige sued
fulde effter wdi hele dropper oc taare / ia med
sodan forferlig angest wilde han dø for oss/att
w y hanss Chrisne/som hannom tilhøre/ motte
paa hanss trost aff et got hob / til hanss helige
ord dø tryggeligen / med en sand frimodighed
oc ett rett gladsørd hærte/ rde ald sodan om

De Chris
ne skulle
lettelig
dø.

Jesus
haffuer
smagt dø
den for
oss.

byg

Kiere

Trøsten hyggelighed oc mistrøstighet.
er y Chri Dog siger han sine ord merkelligen med got
sti Euan stiel / att denne samwittigheds trøst stoor icke
gelio. wdi Moses eller nogen anden mennistes ord /
med huilke imand kand pladse fattige samwit-
tighede fast/giør nu det / oc lad nu dette / eller
du skalt faa det oc dette etc. Men mit ord (si-
ger Jesus) mit ord det som lyder om meg/att
jeg er hyd kommen/ att were en meglere emel-
lom Gud oc menniste / oc wddrage den last oc
horde plicet som alle menniste paa hengde for
syndsens skyld . Ja det ord er det naadelige E-
uangelium der mennistens rystydighed oc ret-
ferdighed med de ewige salighed ligger skuld
wdi/med huilket ord alle menniste tudydes al-
le synders forladelse/saa at det er oc bliffuer et
weldigt oc et krafftigt ord / til att giøre dennō
alle salige som der troo paa . Ja dennom som

Jcke den der troo paa siger Paulus.
som hø Derfor siger oc Christus her merkelig huo-
rer / men som beworer dette mit ord / icke huo der hører
der. som eller leff eller siongeret / men huo som giør
ordet be oc beworeret . Det kand icke stie med screffne
worer/er bogstauffue/for de ere forfrenkelige. Jcke heller
salig. wdi nogen løss tancke oc ligdelig mening/huil-
ken ett mēniste lader spōdes y seg aff Guds ord
Chi hun er snart offuerwindelig /nar frestelse
kommer . Men den menniste som hører Guds
ord med en aluorlig Gudfryctighed / oc lade-
ret gaa seg rett til hiarte / oc den heligaand
planteret saa inderligen wdi sielen paa hannō/
att han bliffuer der wdaff fornyet med sind oc
wille til

willie til alt det dygdeligt oc got er/ saa att det oc paakiender y ald hæss handel/blomstrer wd/ oc lader seg kiende wdi samme menniskes gantke leffnet. Ja huilke Guds ord er saa Kommet til aff rett sand grond/oc han icke lader bekog/le seg / at nogen frestelse tager hånom det fraa enthen aff dieflet/som altyd er hoff off med sine sledste oc surfittige indsted. Eller aff werde som er oc altyd snødig oc arrig bode med onde framer/ oc ygudelige efftersiun/ Desligeste ey heller oc wor eget kisd / skøbligt oc gantke tilbøyligt til alt det ont er. Huilke Christen som foor rett smag paa Guds ord/ oc ey lader det wilde fraa seg/men bliffuer der fast wed vnder all sodan fare oc frestelse/hannom kand aldrig skade enthen y lifue eller y døde/kommer hannom synden for/ da wed han seg forladelse y Christo/emod døden tencker han paa ett bedre lif/huilket Christus hannom haffuer forhuert/ Ja ehvad frestelse hannom forkommer/da er icke Christus hannom med sit ord/ Det han haffuer saa fast wdi hiærtet/ en sterck oc stiff koffuermør emod dennom alle/ saa som screffuet staar Prouer. xvij. Herrens naffn er et fast slot/ dyd løffuer den retferdige/ oc bliffuer bestiermet.

Tu formercke wij att du etc.

See saa aldels inthet forbedres sodane ygd

Niere.

De vgn/ delige aff Guds ord/ehwor factmodeligen her
delige fares med dennom. Men emeer her predickes
forbedr/ for dennom det de motte hassue til stort siele/
eff icke af trøst/dess slemmere oc snødigre blifue de emod
Guds sandhed oc sandheds forkyndere/ fordi de ere
ord. blinde/ oc forstaa inthet aff det Jesus tall om
sitt ords Krafft oc mact/ icke heller huad det er
att giemme samme ord/ eller att see oc smage
døden/saa fare de wanwitteligen oc hadsteligē
heden med deres hastige oc wrede suor/ oc me/
ne/att de hassue nu stoor rett emod hannom til
de ord som de nu sagde hannom til/at han foor
icke med andet end dieffuels løgn/ effterdi der
hassue werit saa gode hellige fedre tilforn/som
Abraham oc hans lige/de der hassue ocsaa sord
ord for fold/ oc wel saa ypperlige oc hellige
ord/som Jesus kunde søre/mente de/ Dog wer
det saa langt der fraa/att de med samme deres
ord kude holde folket (som det ord hørde) wed
ett vødeligt leffnet/at de aldrig stulde dø/at
de motte endt sielff dø med/ were seg Patriar/
cher oc Propheter, alle ehwo de wore/Thø hol/
de de det for en stoor spott oc widwnder at han
forheffuer seg saa med sitt ord offuer alle hel/
lene.

Men Jesus studer seg til de weldige giers
ninger oc ypperlige iertegne huilke hand gior
aff sin guddommelige Krafft med hwilke Gud
ber krafftigt widnes byrd om hannom/ icke al/
eneste att were yppermere end Abraham/ oc
hans ord/ weldigre oc krafftigre end nogen
andens

andens. Men att were oc saa Abrahams oc alle Propheters Zerre/saa som han for alles deres ansiet bekiender/oc siger seg att were den person der Abraham med alle Patriarcher oc Propheter haffue lenge stundet effter. Oc haffue altyd gierne wild seet oc hørd hannom i hans person/men det haffuer icke mot dennom wey/ erfars/ wden aleneste wdi en Guds løffte oc tilsagn/Zuilkē nest Adam wor Abraham først løffuet oc tilsagt/ at alle honde foldē stulde i hāss affsønning saa welsignelse aff Gud. Wdaff de samme ord greff Abraham saa stoort ett mood/oc soo saa langt heden for seg effter sodan en mand/som hānom wdi de ord bleff løffnet/att han aff dennom sicke en wis hed oc trøghed saa fast oc fuldkommen/at hannom tuiff lde platt inthet der paa/att Gud stulde ey wisse lig fare med sandhed/oc holde sit ord/ lige som han hadde sagt. Saa att hans troo wor saa stoor oc sterck til ordet/ oc gjorde hannom saa wiss paa samme persons tilkommelse/ lige som han kunde haffue seet hannom for sine øyne.

Gierning
ger wid
ne hwad
mand er

Sedrene
stundede
effter
Christū.

See denne wis hed oc tryghed/ huilken den hellige troofulde Abraham hadde aff en fast oc rettstaffen troo till Guds ord/ Kaller Christus heet ett siun/ eller en seelse/ oc siger/att han haffuer seet **EXXJSTJ** dag/ som han oc sandelig hadde seet hannom med sitt hiarstes klare øyne / wdi ret forstand

Att troo
Kaller
Christus
att see.

Kiere

oc en sand troo/ huilket er oc det wisse oc san/
niste siun / som rettelig tilfulds fand glæde ett
mennistes hixerte/ Den saaledes stuer oc seer.
Thij glædde Abraham/ med de andre gamle
hellige fedre / seg oc fast meer wed den sagn/
oc det wisse ord de hadde om denne Guds søns
tilkommelse end mange aff Jøderne gjorde aff
hansfnerwerelse/ de hannom lidet eller inthet
fende/ fordi disse ansowe hannom icke for den/
wdi huilken Guds løffte skulde fuldømmes.
Men Abraham med hyme andre/ lode lige som
de hadde seet manden sielff/ den Guds welsig/
nelse skulde indføre wdi werde/ for den alwor/
lige rett de hadde aff Guds egen mund/ hwilke
de wiste wel dennom kunde icke liuffue for.

**De for/
wende
hassord.** Men dette forstaa desse Egdelige menniste
atter icke/ oc ey wilde de forstaa/ men forwende
hansf ord/ lige som han skulde hassue sagt seg
att hassue seet Abraham/ thij trycker han den/
nom oc klart wd det som meningen wor / om

**Christus
er altyd.** hassewige guddo/ den ha hadde med Gud sin
fader wdaff ewighed/ før end Abraham eller
noget andet creature bleff til. Ja han siger seg
att were / att hansf werelse hassuer altyd werit
en weren/ at han er alenesten den som er/ oc all
det der er/ hassuer sin weren aff hannom.

**Sædhed
er vlide/
lig.** Huilket wor nu isderne en vlidelig sand/
hed/ thij wilde de straffet hannom/ hadde han
icke wndryct seg/ men han skulde seg for denno
oc skulter seg end nu oc altyd for alle deres lige
de saa

de saa hordnackelige stride mod hansse obenbare sandhed.

Palme Søndag.
Epistelen scriffuer S. Paulus
uel Apostel. Philip. ij.

One elskelige. Lader det sind findes wdi eder som oc wor wdi Christo Jesu. Quilken ey actidet for ett rob/att were Gud lig/ der han wor wdi en guddomelig form. Mē han ringegiorde seg sielff oc tog en trels form paa/han bleff lige sodan som andre menniske/oc wdi sin sticckelse lod han seg befindes saa som et menniske/han fornedride seg sielff/ oc wor lydig intil døden. Ja intil korsens død. Derfor haaffuer oc
E e. ij. Gud

Palme

Gud ophøffuet hannom/oc giffuet hannom ett naffn/som er offuer alle naffn/at wdi Jesu naffn skulle bøy-yes alle knøe/ baade deres som ere oppe y himmelen/oc her paa iordē/oc saa vnder iorden/ oc huer tonge skal bekiendet/ att Jesus Christus er en Herre/ til Gudfaders ære.

i Den hellige Apostel Paulus raader de Cristne y den stad Philippis oc oss alle som Christne wille were til Eærlighed/ydmyghed oc tolmødighed/aff den Herres Jesu Christi exempel/huilken wel er werd att effterfylle/ bode fordi han saa haaffuet bedet oss/oc det wel aff oss for-tient.

ij Att wy mue nu wyde grundelig hwor wdi wy hannom skulle effterfylle/oc huorledes han det saare haaffuet forstyld. Da bescriffuer Apostlen hans wilke med soo ord. Først/ att han wor en Gud/ oc motte med stiel bleffuet wdi guddomnelig høyhet oc werdigheit/ thi han hadde icke stolet eller røbet sin guddom til seg/ men hadden aff naturlig fødsel wdaff fadern/han dog gjorde seg sielff ringere/y det han bleff ett menniste.

iiij han bleff oc ingen høyborn menniste for werdē eller prolinde Herre/oc lod seg tiene/ mē saa yderlig ydmygte han seg/ att han tiente oc

trælde for alle med lærdom y ord oc giernin-
ger/ oc sit gantste leffnet. Ja y sin person wor
han som ett menniste alle andre menniste lig/
oc y sine facter oc hantæringe hadde han seg li-
ge som noget andet menniste.

iiij Ja ey aleneste ydmygte han seg saaledes/
oc tiente andre med sine gierninger y sin liffs
tjyd/men han ocsaa døde for alle/Icke for wor
forstylding/ men sin himmelste fader wor han
der wd i lydig att han gierne døde/ oc end den
forsinclige korsens død.

v Paa dett att S. Pouel maa oc dess bedre
fude locke alle Christne til att ydmyge seg sielff
effter Christi exempel / da bescriffuer han os
huad ypperlighed oc høghed han er kommē til/
effter sodan sin egen fortryckelse/at alle Christ-
de mne wente en glædelig effterkom/ oc en he-
derlig ophøyselse / om de effterfylle Jesū Guds
søn y sin ydmyghed/oc wisselig wyde/ at alle de
seg sielff med hannom ydmyge oc nedtrycke/
de skulle oc med hannom bliffue herlig ophøff-
uede/som han sielff haffuer sagt/ Luce. xiiij.

**Euangelium med sin wd-
tynig finder mand først y Po-
stillen. Den første Søndag
y aduent.**

£ e iij

Warte

Marie

Marie bebudelses Dag.

Epistelen scrifuer Jesaias
Prophet. Cap.vij.

¶ A Ken talde med Achaz oc Sagde. Ønske deg ett tegn wdaff Herren dñn Gud / were segenthē her nedre vødi affgronden / eller oppe y høielsen. Men Achaz sagde. Ney ieg wil icke ønske oc ey saa freste Herren. Da sagde han. Saa hører dog heer y wdaff Davids huff / Er det eder saa en ringe ting att beledemennisten / att y end oc wille saa beledemyn Gud? Derfor wil oc Herren sielff giffue eder ett tegn. See huilken en Jomfru her reder til barsel / oc skal føde en søn / oc kalle hānom Immanuel.
Smør

Smør oc honnig skal han æde att
han kand wýde att sky ont / oc hold
de seg til got.

i Gud er trofast oc wil holde Jøderne sitt
løffte/ att han wil bestierne dēnom for de two
Konger som førre Frig oc orlow emod dēnom.
Oc paa det han maa dess bedre staa til troen/
des der wdi hoff dennom oc deres Konge/da er
han offuerbødig til / att givre ett iertegen for
dennom/ att de der paa nue fiendet / att Gud
meen dēnom med alworg/ det han haffuer til/
sagt dennom.

ij Men vgdelighed lader seg icke hielp
enthen aff tilsagn eller iertegen/ Ja Achaz wil
y sin wantro ey haffue noget iertegen / fordi
han wil bliffue y sin wantro mening/ oc huertē
tro Guds ord eller iertegen.

iii Han holler den vlydighed oc til med/for
en helighed att han icke wil bedes noget tegn.
I det er synd (meen han) att ieg saa skulde
freste Gud / oc det med holler han seg for en
helig mand/att han icke wil tage ord / eller see
iertegen mod siunlig oc witterlig mact / oc
Guds Prophet for en løgnere oc en Guds for/
actere / som wil bedrage hannō oc hanssfolk /
oc komme hannom til att synde / oc freste Gud
y obēbare fare / lige sō det wore at freste Gud/
naar mand givr det Gud beder nogen givre.

iiii Effterdi Kong Achaz med sine Jøder
E e v will

Marie.

wil da icke seg oc sine til gaffns sielff bedes tegn / att
styrcke troen med / men tuisle paa Guds hielp / oc stole
oc dristis paa menniskens hielp. Saa wil dog Gud gif /
ue dennom ett tegeu / huilket all werden skal bliffue
hielpen wdaff / men det skil bliffue jøderne som ere saa
wantro oc vlydige til en forargelse oc anstød. Jesa. viij.
v Det er / att en Jomfru skulde wmdfange oc søde en
søn / wed huilken Gud wilde were oc bliffue wor egen /
han skulde oc æde oc tære som ett menniske / Ja
Gud oc menniske skulde han bewise
seg att were y alle maade.

Bebudelses dag. CCXIII

Euangelium scriffuer S.
Lucas Euangelista
Capit. i.

Abriel Engel bleff
wdsend aff Gud /
hedē til en stad wdi
Galilea / som hed
Nazareth / til een
Jomfru som wor
trolloffuet een mand
wed naffn Joseph wdaff
Dauids
huss. Oc Jomfruen hed
Maria.
Der trodde engelen ind
til hende oc sagde.
Wel deg du naadefulde.
Der ren er med deg /
du welsignede eblāt
qwinderne. Der hun
nu saa seg om /
da bleff hun forfœret
for hanis tale / oc
tencte paa huad det
skulde wese for en
helsen. Oc engelen
sagde til hende.
Xeds ickle Maria /
thi du haf uer
fondet naade hos
Gud / See du skale

Marie.

du ſkalt wndfange ȳ liſſuet / oc føbe
een ſøn / oc hanſſ naffn ſkalt du kal-
de Jesus. Dan ſkal bliſue ypperlig /
oc han ſkal kaldes den allerhøgeſtes
ſøn . Oc den Herre Gud ſkal giſſue
hannom ſin faders Davids ſæde /
oc ſkal bliſſue en Konge offuer Ja-
cobs hwiſſ ewindelig. Oc hanſſ rige
ſkal wore forwden ende . Da ſagde
Maria til engelen / Quorledes ſkal
det gaa til ? effterdi ieg bekiæder ick
mand / Der ſuoride engelen oc ſagde
till hende / den Weligaand ſkal kom-
me wd offuer deg / oc den aller høgeſ-
tes krafft ſkal offuer ſtygge deg / der
for ſkal oc det ſåme helige / ſom bli-
uer fød aff deg / kalles Guds ſøn.
Oc ſee dñn fencke Elizabet haſſuer
ocſaa nu wndfanget een ſøn paa ſin
allerdom / oc end er dette hende den
ſiette maanet / ſom pleyede att kalles
den vfructſommelige / fordi ingen
tingeſt kand were vmuelig for Gud.

Da

Da sagde Maria/see er ieg Herrens
tienerinde/meg worde efter dit ord/
oc engelen faar fraa hende .

Her wdviser nu dette Euangelium / huor
naadelig Gud haaffuer giortt sin iet fyllest
te/effter som han hadde Jesa . viij . loffuet oc
tilsagt jøderne/ som dēne dags Epistel oc for
melder . Oc fordi Euangelisten wil klarlig wi
se off for øyne/huor icke alleneſte den/ men den
oc alle prophetier ere nu fuldendne her med /
da bescriffuer han saa flittelig denne sag y alle
maade / med alle sine omſtende / att huer som
sodant hører/da maa han paa tid/ſted / perso
ner/oc alle wilfor holdet att were troligt .

At det wor y den ſiette monet effter Eliza. **Wdi mæ**
bet hadde wndſonget den dette barn ſkulde re: **ge wil**
de weyen fore / budet wor oc det ſamme / som **for wd**
hadde forkyndet forløbers tilkommelse . Ja **trycker**
lige dē ſamme Gabriel/ som meer end iij hun: **Lucas**
dride aar siden hadde tegnet dēne ſamme wiſſe **prophe**
tyd/paa dette ſalige Guds barns tilkommelse. **tiernsful**
Dante . ix . Gud wor det oc som dette beſtaffide **kømmelse .**
den ſamme som ſeg med løffte hadde til ſodant
forplictet . Oc Mariam hadde til ſin ſøns Mo
der fraa ewighed forſect . Wdi det land Galil
lea/der ſom møget got ia z wor end nu aff kō
met . Jo . viij . Oſaa dē ringe oc føye by Nazaret
hueden mand icke wentide hannom . Som wy
formercke paa Nathanaels ord . Jo . j . wilde
Gud lade

Marie.

Gud lade dette skee/ bode fordi Gud wille saa
skule sin Christu wnder sodan endfoldighed
for de v'gudelige / oc att scriffterne saa motte
begynde att fulkomes Jesa ix. oc Jud. xij. Lu-
cas neffner oc denne nu strax tilkommende mo-
der / en Jomfru / wisindes oss der med til pro-
phetien Jesa. vij. See en Jomfru gaar vled oc
reder til barsel / som han wilde sige denne eret.
Dog wor denne Jomfru fest wed en mand/
att Christus saaledes wilde lignes off y alle
maade/som det wdē synd kunde ske. Ja heller
siunes mynde end meer./som sagt wor y den xij
psal. Aff Dauids slectninge wore de/baade fe-
stemandē oc pigen/ at her inthet skulde siunes
mod den Guds l'ffte h. Samu. vij. Aff en dras
belig wis hed han haffuer sielff/ oc wil g'pre al-
le paa denne sag. Oc saa dennom oc deres barn
til en ære / att endog de wore fattige oc ringe
for werden/ da skickede de seg dog saa y deres
leffnet/att de motte wel were seg erlig bekiend.

Welsel du gynst rige.

Æffterd' dette Guds helige oc himmelste
sendebud haffuer saa høyt oc ypperligt ett æ-
rinde att rydte for dē hellige Jomfru/da fører
han sine ord fram med saa gledelig en begyn-
delse/oc helfer henne saa høytlig/ som den der
haffuer gynst oc naade/act oc ære hoff Gud oc
men/

menniste / huilken alle mae wel lide / oc huer
 mand holder meget aff / Ja Gud aller meest /
 som engelen det strax selff wdlegger / du haff
 var (siger han) fondet naade hoss Gud. Den
 som Gud nu haffuer willie til / oc wnder well/
 hannom er han gierne hoss. Thi er oc den Zer
 re Gud med hende . Fordi han wil hende saa
 wel . Huilket han oc med wisse tegne bewiser /
 att han saa høylig begaffuer hende / oc offuer
 alle andre qwinfolk welsigner hende . Huilke
 aff en aluindelig Guds welsignelse wel bliff
 ne fructsommelige aff mands naturlig beblans
 delse / oc fødte Adams børn . Men hun wnsick
 aff den Zeligraad / oc fødte een naturlig Guds
 søn/wdi huilken benedide liffs fruct/hun oc als
 le skulde saa de ewige benedidelse/som aff Gud
 wor Abraham tilsagt Gen. xxij.

Marte
 privilegier for
 andre
 qwinder

Wille wy nu tilbutlig oc beqwemelig med
 den helige engel helse denne ydwolde Guds
 moder/ da skulle wy det gisre / icke allene med
 de samme ord / men oc saa med den samme en
 gelste mening/att Gud maa wdi hende/ som y
 sitt adelste creature/tett prises oc æres/ oc icke
 hun maa (som søx er skied/oc end nu mågested
 skier hoss de enfoldige) dyrckes der med sø en
 .afgudinde/det måd skulde sette sin lyd oc trøst
 paa. Som de vlerde hadde ladet seg lere/ at de
 kunde saaledes gisre Jofru Martæ rosenkræd/
 se oc liljekrandse/ oc sette hede paa hoffwidet/

Dene hel
 sens miff
 brug

Marie.

naar de hadde ladet dēne engelste helsē opte
løffet igiennē munden / med māge wbetencte
ord/wden al gudelighed oc aandelighed/oc lo/
de seg saa tycke / att de hadde meget der med
fortient/ som de oc y sandhed ey kunde andet
end fortiene stoor vract / bode aff modern oc
sønner oc engelen/thi det stede med alles deres
vret / saa som alle forstandige Chrisne nu rets
telig wel forstaa/saa mange som Euangelium
rettelig haffue fattet oc begreffuet.

**Zennes
rette
brug.**

Thi mue wi med engelen aff disse engelste
ord begrūde den ædele oc dyre stæbning / som
Gud haffuer her berid y sit creature / oc med
ald act oc ære holde mōget aff sodan en Guds
ypperlig gierning / oc hiærtelig begrunne hue/
den hende er kommen saa hederlig en høyrød
aff Gud. Oc naar mand det formercker / stige
saa op fraa hende oc til Gud sielff / oc lere att
kiende huad w y ere Gud styldige / y det w y see
her/att wor salighed begyndes aff hāvom/ aff
en faderlig gynst / oc en vforstyld naade / den
han wender til oss/ wdaff huilken han off haff/
uer fraa ewighed wduold til sine elstelige
børn. Der aff han oc er med oss / lader seg be/
falde oc behage wor handel / oc wil were paa
wor side mod alt det offstæde kænd . Huilket
han oc wil betee med lycke oc sine adskillige
mangfoldige gaffuer / der han welsigner oss
med / wdi huilke han klarlig lader seg mercke
hoss off oc alle/huad han meen oss/oc huor mō
get got han wil off.

Jun bleff

Bebudelses Dag: CCXVII

Dun bleff forferet etc.

Her med bemerker. Lucas først denne heli-
ge Jomfrues tuct oc bluhed/ att hun hadde en
rett Jomfruelig blusomhed y seg / oc wor icke
altho mandristig. Men wed hun seer engelen
inde hoss seg/ lige som en deylig søng mands per
son/wden twiſt/ da bleff hun tosen/ oc lod seg
forfære. Ja icke aleneste aff det siun hun saa
men allermeeſt aff de ord hun hørde/ oc den v/
wonlyge helsen/ thij hun wiste icke hworledes
han meente dennom / om han wilde hende no/
get andet end det erligt oc Gud teckeligt motte
were/ som den æren haſſuer tier/ oc gierne giør
Guds willie/ kunde end wel tencke meget y so/
dan leylighed. Euangelisten wil oc her/ som y
Zacharias exempel/ lade oss forſtaa menniſke/
lig natures vformuelighed til Guds nerwerel-
ſe/ hwilket wy oc see almindelig wdi ſcriſſten
aff alle gamle hellene/ som menlig alle reddes/
oc bleffue forferide wed englesiu. Saa er na/
turen beſlagen med frycht oc redſle for Gud/ ſi/
den Adam ſyndide oc gjorde ilde/ der som han
tilforn wor driſtig/ oc vforferet omgick's oc tal
de med hannom/ da ſtaek han seg ſiden y ſtiul/
oc ſagde seg at were ræd f. r Guds røſt/ ſodant
haſſuer ſynden ſørð oss paa.

Men den hellige engel fordi han hadde ett
glædeligt budſtab at ſøre/betog hende den red
ſel/ oc ſagde hede/ at det som y menniſke haſuer
giort den fryct oc redſel for Gud/ som er ſyn/
S f den/

En Jor
fruelig
tuct.

Menni-
ſke Kyses
wed
Guds
nerwerel-
ſe.

Marie:

Engelen
priser
Gud oc
icke Ma-
riam.

Mod-
erndes
betne.

Christi
ypperlig
hed.

den/den er ald wend fraa hende/oc han hafuet fundet yndest oc naade hoss Gud . Oc der med priser engelen icke hende/men Gud / som haffuer saa lad hende finde hoss seg/der hun aff nature icke hadde y seg sielff / som ett menniske. Oc den sin gynst wil Gud lade kiende wdi sodan en hoy oc ypperlig fødse/ at hun aff Guds naade/oc icke aff sin fortienste/enthen med ydmyghed/ kysthed / eller nogen anden dygd/der y hende kand haffue weryt/er blesuen en naturlig moder till sodant ett ypperligt barn . Ja en naturlig moder siger ieg / emod dieflen oc alle sine kiertere/ ocsaa emod desse forbitrude Gid/døbere / som paa denne dag predicke oc scrifue att Jesus Guds søn skal hafue førd en legomlig naturæ wdaff hymmeken meder med seg/ oc effter denne hystories lydelse / giffuet seg saa der med ind y Mariæ Tomfruelige lifff / oc lad seg der saaledes nære oc fødse/som noget andet foster y moders lifff ix. eller x. moneder / oc inthet andet haffue taget aff hendes menniskelige nature / enthen sand Fiød been eller blod / tuert emod wor rette gæle oc Christelige troo/ att Jesus / wed den Helligaand / er sandelig wndfangen y hende aff hendes menniskelige Fiød oc blod / ett sand naturligt menniske / oc bleff saa aff hende naturlig fød / som et ander naturligt foster fødtes. Men huad ypperlighed hannom fyl offuer andre/ lod engelen oc lyde y hans naffn / att han skalde hede Jesus/aff en frelselse oc befrielse/han skalde y mact oc regiment

Bebudelses Dag. CCXVIII.

ment bliffue weldig / oc for alle andre Guds børn / ſkulde han bere naſſn oc rycte / att were ſynderlig een Guds ſøn .

Men att wÿ ey ſkulle dröme med Stendøberne om noget werdsligt rige / mact eller welde han her aff werden ſkulde faa / da forklarer Gabriel altingeſt deylig ÿ alle maade / oc ſiger / att ſom han wor en Dauids ſøn / naturlig fød aff Dauids aff Kom oc ſlect / thÿ Maria wor ÿ den rette linſe Kommen aff David / Saa ſkal hã oc were den ſamme forlofuede Dauids ſøn / wdi huilken Gud hadde loffuet David / att wil le giøre hanſ rÿge ewigt / ſom ſcreffuit ſtaar / ¶ Samu. vj. Ja Hanss førſtelige regiment ſkal were ÿ Jacobs hwiſſ / wdi Bethel der ſom Jacob hørde Guds ord. Gene. xxxvj. oc ſid hanſ naadelige løſſte / att ÿ hannom oc hanſ ſed ſkulde alle ſlecte paa iorden faa benedideſſe / oc ſoo ÿ ſøffne dene ſamme ſin Jacobs oc Dauids ſøn / ſtoendes offwen paa en ſteye / ſom racte op fra iorden wdi hymmelen / huilkẽ oc wilde giøre en wey mellom hymmel oc iord . Ja bliffue ſielff den ſteye ad huilkẽ wÿ alle ſkulle optube till hymmels . Oc han ſaa aff alle ſodane ſine Chriſne wilde bygge ſeg en rett Bethel / det er et Guds huſſ / en ſand helig kircke / ÿ huilkẽ hãd wilde ſielff boo oc regere ſaa weldelig / att helf uedes poorte ſkulle icke kunde ofuerwelde hende / ſom engelẽ her tall oc Chriſtus haſſuer ſiden ſielff lofuet. Matt. xvi. Oc dette hanſ rige oc regemæt ſkal aldrig faa ende / Men wore her

Dog icke
werdslig
mẽ aans
delig .

Swad
Jacobs
hwiſſ er

Den rette
Bethel .

¶ f ¶ ÿ naaden /

Marie.

ÿ naaden / intil den i:oste fiende døden bliffuer
ødelagt/ oc Christus faar saa fadern riget igiē
oc Gud bliffuer da ett wdi alle sine/ oc ofuer al
le i. Corin. xv. Att naar det her paa iorden slip
per ÿ troo/hob oc naade/ saa skal det strax med
det samme tage wed med ære/glæde oc ewig sa
lighed / hoff Gud den helige Trefoldighed ÿ
himmelen / oc siden der bliffue worigt for wdē
ende till ald ewighed.

Christi
rige der
Prophe
terne lys
de om.

See dette Christi rige / som begyndes med
naade/oc endes til salighed/er det propheterne
tale saa høytilig om / som Dauid ÿ adskillige
psalmer oc synderlig ÿ den lxxij. psalme. Oc Jes
saïas Cap ix. siger/att Christi herredømme skul
de brede seg wydt wd/oc han/sidendes paa Da
uids throne / skulde ÿ sitt kongerige skaffe en
ewig fred. Zulket han skulde besticke oc till
pønte med dom oc retferdighed fraa første be
gyndelsen oc ewindeligh forwden ende . Thi er
hanss rige icke aff denne werden/som han sag
de sielff till Pylato Johan. xvij. endog isderne
meente saa/som disse sucrmiste Siendsbere oc
fæble fast / men aandeligt eret / oc indwortes
bliffuer det aandelig wdi hanss Christne. Luce
xvij . Zuilke hā som en hymmelriges koge med
sitt ord oc aand regierer/søder oc optucter den
nom til ad fuldkommelighed.

Da sagde Maria.

Her haffue wy troens exempel / wdi denne
helige

Zebudelses Dag. CCXIX

helige wnge mō/det merckeligt oc drabeligt er endog hun wilde høre sagen noget forklaret / att hun inotte wide / huorledes aldning skulde haffue seg/om Joseph hendes festemand skulde were der eblant / att hannom skulde oc giffues der noget om tilkiende. Da wor hun en rett Abrahamas dotter paa troës wegne. Hun tuifledede icke som Sara eller Zacharias / men wi de icke gierne wyde / huad lempe oc mode Gud wilde til sodant et ypperligt barns fødſel bruge. Der for wnderretter Engelen hende oc gierne / som Gud altyd er tilſinde med ſine lerafftige børn / de ſom spørre ſeg for/att de wilde wyde ſandhed oc Guds ſind / oc ſiger he.ade ſaa/ att dett ſkall icke were Joseph den gierning ſkal gjøre / Men den Zeligaand ſkal were meſtermåd der wdi. Oc fordi hā forkynder hende det ſom wor aldels forwden exempel. Da ſiger han hende / oc til troens ſtaðfeſtelse wdi hende / huad Gud haffuer giort Elizabeth for en welgierning/offuer ald nature. Oc trycker ſaa eſter med et faſt Guds ord / at der er ingen ting eſt wmuelig for Gud. Ja ey kan eller ſkal were vmuelig / ſynder lig huad hanſſ ord lyder om / huad han ſiger ſeg att wille gjøre.

Der med lod hun ſeg nu aldels nøye / Kiende Gud for den almectige / oc ſet. e ald ſagen wdi hanſſ hond / Kiende ſeg for en Guds wnderdānig tienerinde / huilken hā eſtter ſin willie motte bruge huor til hānom løſtide. Oc bad ſaa att hende motte worde eſtter ſom engelen hadde

Josephens spørre ſmaal wor icke aff wans tro.

Engelen wnderretter hende.

Troens exempel y Maria

Marie Bebudelses Dag.

sagt/oc ttode saa Guds ord/ det Gabriel hadde hende forpredicet/huilken troo Elizabeth oc høylig prys de wdi hende . Oc kallide hende salig / att hun saa hadde trot Gud / der som hun inthet soo eller med menniskelig sind kunde begribe/ Ja salige ere alle de med hende/som icke beraade seg med naturligt skiel oc menniskelig forstand / naar dennom søres Guds ord for / Men troo det/icke siunes troligt/oc/ som Paulus tall om Abraham/hobe forwden hob/ troo oc hobe der som inthet hob siunes at were for menniskelige syne / om det der siges eller loffues. Saadane alle skulle were salige. Ja blifue Christi søstre/brødre oc mædre som han sielff sagde. Matt.xij.Cap.

Den skul
le wye
terfylle.

Rom.iiij

Registeret offuer denne

Winterdeel.

A

Alle tegnene skulle snart framgaa	xviij
Alle gudfrøchtige skulle lide	lviij
Alle gode gierninger ere icke hwer Christen befaede.	lxij
Off folkes egen brøst bliffuer Christus mange en orsage til forderffulse	lxix
Off wantro komet redzel	lxxv
Off off sielff due wye inthet	cxxxij
Att tro kaller Christus att see	ccx

B

Blindhed søder howmod	xxiij
	Bgn

Register.

Bøn for de vgdelige

cxviiij

C

Christus bewiste seg med mange tegen en sand Gud	iiij
Christus foer enfoldelig	xxvi
Christne skulle tro det de icke see	xxvi
Christus loffuer S. Hans at hansswidnesbyrd ey maa forachtes	xxviij
Christi tænerer wdi ordet skulle wente seg forset.	lvij
Christi rette embede er at hã skal hielpen.	lxviij
Christi næste skulle først lide med hannõ	lxxi
Christus hadde seg y alle mode som ett menniske.	lxxiij
Christus gaff seg tilig wnder lowen	lxxv
Christus ærer echtestaff mægfoldelig	ciiij
Christus er wor ledsager	cxli
Christus er sat til at regne med arbeyderne.	cxlv
Christus wilde lide hwad lideligt Kunde were.	clx
Christus lærer oss att lyde wor kald	clxxiij
Christus lærer oss at sichte med dieseln	clxxiij
Christus frestes stærpelig aff armod	clxx
Christus lærer oss att offuerwinde	clxxi
Christus foer fraa isderne for deres wantro.	clxxviij
Christus swarede de onde for de godes styld	clxxviiij
Christus priser seg mod sine forachtere.	cxcl
Christus riente de onde med de gode.	cxcvj
Christus elster folckct meer end nogen anden sig.	cxviiij

S f iiij

Christus

Register

Christus wil forforge sine.	cxcvñ
Christus forswarer sin faders ære oc icke sin egen.	ccvj.
Christus er altyd.	ccx.
Christi ypperlighed.	ccxviñ.
Christi rige der Propheterne lyde om.	ccxviñ.

D

Domedag Fomer vforwaarendes	xiñ.
Domsens snare tilkomelse.	xiñ.
Domedag blifuer troens fiende drøfvelig.	xvi
De Christne maa glædes wed tegne.	xviñ.
Den Herre Christus.	xlv.
De skulle indrage betaling.	liñ.
Det er fa. ligt at achte exēple mod Guds ord.	lx.
Der høret meer til Guds rige end wisdom.	(lxxvñ.
Dieslen holder sine fast.	lxxviñ.
De vgdelige ere andre en forargelse.	cxxv.
De Christne skulle med ord oc gierninger træne de vchristne.	cxxvj.
De vgdelige mennisters straff.	cxxviñ.
De retferdige skulle lønes.	cxxviñ.
Det hørdet Christne til at Fiedes wed werden.	cxxxñ.
Det wor stort naade at hedninge oc skulde wor de Christne.	cxxxviñ
De sielff hellige driste paa gierninger.	cxliñ.
De sielffgode ere Euangeliū en spot	cxliñ.
De yomyge faa riget.	cxliiñ
De stadseløffe som icke aluorlig høre Euangelium.	cl.
Dieslen opwecket meget ont naar Guds ord læses.	cl.
ch.	De forach

Register

De forachtige oc redde Christne	clj.
De Christne rede seg mod forføllelse	clg
De sande regheres aff Guds aand	cliiij
De Christne Kunde oc frøchte	clix
De Christne frestes til forbædring	clx
Dieflen wil wdslycke troen y oss	clxiij
Dieflen frester oss med welløst oc werdsens løse.	clxxij
Dieflen lader oc att were wÿff	clxxiiij
Dieflen fører scriffen falskelig	clxxx
Det er en swar frestelse naar Gud sichter med oss	clxxxij
Disciplene lade seg sige	cxcviij
Den Apostoliste fattigdom	cxciij.
Dieflens børn høre icke gierne Guds ord	ccv
Den timelige død bliffuer wed	ccviij
De Christne skulle lettelig dø	ccviiij
De ygodelige forbedres icke af Guds ord	ccix
Den rette Betel	ccxviij

E

Effterfylle Christum alene	xij
Euangelii er naadens predickē	xxiiij
Euangelium giør glade fold	xxv
Engelen er den første Euangelist	xliij
Englernes glæde aff wor welfart	xlvj
Englernes ynste	xlvj
Endelig trusel	lv
Effter troen bewiser seg Gud hoff folk	lxxxix
Echtestaffs ære	ciiiij
En Christen skal giøre som hannom biudes oc icke som hannom tyckes	cviij
En aandelig seelse frøgder en Christens hierte	cxxxv

Register

Euangelij hæffuer adskillige disciple.	clij
En Christen drager andre til troen	clij
En god tro til Gud lider icke til vliid	clxxxij
Euangelij adskillige tilhørre	clxxxvij
Engelen priser Gud/oc icke Mariam	ccxvij

S

Solkens banghed paa domedag	xc
Solkens vstadighed	xcvij
Sorelders foruðrig legges deno til gode	lxxvij
For isdernes forsømmelse wendes Guds rige till bedningene	lxxxij
Sorelders glæde aff barnet	xcv
Soldt er mørckt aff seg sielff thi er Christus als les deres lys	cxxxvj
Strester arbejder paa at drage oss fraa Guds ord	clxix
Frucht aff Christi gierninger	cc
Sædrene stundede effter Christum	ccx

G

Gierningerne bewise hwad Christus er	xxij
Guds ords krafft off til gode	xvij.
Guds mangfoldig kærlighed mod isderne	lj
Gudeligheds medyndt offuer vguðelighed	lij
Guds ord tages wrangelig aff mange	lxij
Gud priser Jesu med adskillige widne	lxxij
Guds wdwolde forsøges	xcv
Guds helgene ere icke alle wise y alle tingest	
Gud willie til att hielp	cxij (xcvij)
Guds ords krafft	cxv
Gud frester sine	cxvij
Gud lader seg icke altid see wdi frestelse	cxix
Guds ord er et skarpt sverd paa Kiettere	cxxxij
Guds	

Register

Guds langmodighed	cxviii
Gode sedwaaner skulles holdes	cxix
Gud fører sine offuer deres egne tancke	cxxxiiij
Guds ord giffuer salighed	clj
Gud siñes meget y frestelse att wille det han icke wil	clxxxiiij
Gud wil forsøge wor stadighed	clxxxiiij
Guds folk høre gierne Guds ord	ccv
Gierninger widne huad man er	ccc

D

Hwi Christus wilde ride indi Hierusalem	liij
Huad predickebedet er oc hafuer paa seg	lxxxiiij
Huad det er att rede wæye for Herren	lxxxv
Huer Christen achte sit kald oc fylle det	lx
Hwi Lucas kaller Joseph Jesu fader	lxxv
Hwi omstærelsen gaffs Jøderne	lxxvi
Hwi hū gaffs paa den mandes lem	lxxvi
Hwi Christus bleff kaller Jesus	lxxviii
Hoss tegnet giffuer Gud wis hed y hær.	lxxxiiij
Huad tro wy nu hafue behoff y dēne tyd	lxxxvi
Herodes hassfuer mange lige y dēne tyd	lxxxvi
Huorledes wy skulle hole wor Collaz	clij
Huo icke kand leffue ene hā giffte seg	cv
Hwi Gud gior tertegen	cvij
Hwi Christus wilde hassfue sine iertegen	lxxliij
ge.	clxiiij
Hwi Christus tal y parabler oc sprog	clxviiij
Hwor storlig Gud achter troen	clxiiij
Huorledes wy skulle tage oss wore for frest.	clxx
Hwad det er att tilbede dieflen	cl. xiiij
Hworledes Christus offuerwand dieflen	clxxiiij
Hwor stadelig vsamdrethighed er	clxxviiij
	Hwor

Register

Zuor noget got er det forbedrer Gud altid	cxv
Zuer leffue saa att han bliffuer ey ordsens be- stemmelse	cciiij
Zuad det er att see døden	ccv
Zwad Jacobs huffer	ccxviij

J

Jngen skal lade seg forarge	xxv
Jøderne søchte icke Guds men deres ære y G.	
Jans	xxxi
Jesu foreldres fromhed	xli
Jødernes gamle blodgirighed	liij
Jngen lader seg nøye med sine wilkor	lix
Jesu naffn bæx merckelsen med seg	lxxix
Jesus wor ny aars gaffue	lxxx
Jødernes forsømmelse mod Christa	lxxxviij
Jesu foreldre prises aff deres barnetuctelse	

xciiij

Jesus med sin moder lod seg regne for vreen	cxxx
---	------

cxxx

J Guds rige regherer idel naade	cxli
Jngen bæx gierne Korffet	clx
Jøderne hadde inge omsorg for de fattige	clxi
Jødernes vftiell mod Christum	ccv
Jesus priser ordet	ccv
Jesus haaffuer sinagt døden for oss	ccviiij
Jomfruelig tucht	ccxviij
Jomfrues spørsmaal wor icke aff wätro	ccxix

K

Kyndstaff paa seg sielff søder ydmyghed	xxv
Korffet wil fylle de Christne	cliiij

Lowen

Register

L

Lowen giør howstore/eller mistrøstige	xxv
Lignelse om een høne	liij
Lader Gud som hã wil icke hielpe han hielper dog omseyr	cx
Løstige oc haffuekiære Christne	Cliff

M

Misbruge Guds langmodighed	liij
Modelig glad Collatz er icke forbøden	cij
Man maa icke nøde naagen til troen	cxvij
Man wenter icke ont naar man lider wel	cx
Menniskens lærdom haffuer meget raad y fa- sten	clxvij
Med huad tancke wy funde winde	clxxi
Menniskens frj wilie oc egen formue er inthet y Guds sager	cxvj.
Mange søge egen nytte y Euangelio	cxv
Marie priuilegier for andre quinder	ccvij.
Marie helsens mis brug	ccvij
Marie helsens rette brug	ccvij
Mennisten kyses wed Guds nærwerelse	ccxvij
Mod giendsbere	ccxvij

N

Naar Gud Fræffuer oss da ere wy ingen mens- niste plichtig	xcvij
---	-------

O

Offer Christus fød	xlv
--------------------	-----

P

Pater noster bede wy foruden willkor.	cxij
---------------------------------------	------

S

S. Hansses

Register

S. Hansses trostcaff.	xxij
Sand Penitens.	xxxv.
Sagen hwi Lucas tal om verdensens bescriff- nelse.	xl.
Some Jøder skulle worde salige.	lv.
S. peders Historij.	lvij.
S. Hansses hellige ydmyghed.	lxvij.
S. Hansses fuldkommelige widstcaff om Chris- sto.	lxvij.
Stor frucht aff Guds ords betrachtelse.	xcix.
Stielsinsøffe paa rette oc wrange iertegen.	cviij.
Simeons hellige wilfor.	cxvij.
Salighed komer oss aff Guds naade icke aff wor egen fortienste.	cxl.
Som troen er til/saa er oc kiærlighedz der hof- f	cxviiij.
Skændsels ord mod Christum	ccvi.
Sandhed er vliidelig	ccx.
T	
Tegen for domen.	xij.
Tegnene ere off en paamindelse.	xiiij.
Tro Christnes glæde paa domedag.	xviij.
Tædsigelse.	xlvij.
Troens art.	lxxviij.
Troen frestes.	lxxxix.
Troen winder y frestelse.	xc.
Troens exempel y de spytalste.	cxi.
Troen setter altyng y Guds hond.	cxij.
Troen tædes Gud.	cxi.
Troen gjør sitmodig ;	cxxxv.
Troens wilfor.	clxij.
Troens	

Register.

Troens rette fruchter.	clxiij.
Troen komer aff hørelsen.	clxxij.
Erøsten er y Christi Euangelio.	ccvif.
Troens exempel y Maria.	ccxix.

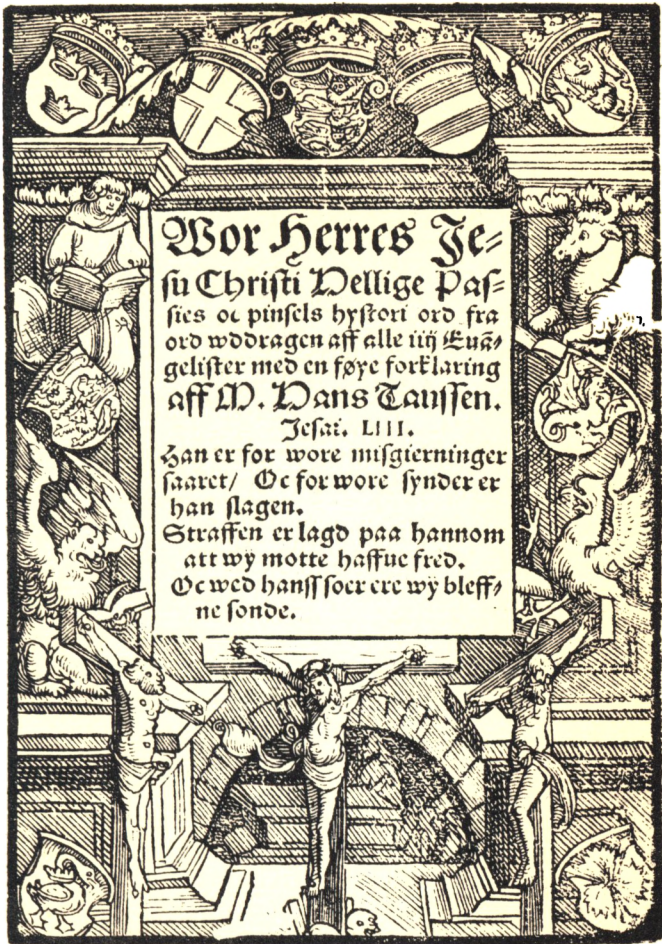
V

Vtaf nemheds trufel.	lj.
Vnder korset opteckes det y hiærtet er fiuld.	lxxj.
Vgudelighed frychter wden ngd.	lxxxv.

W

Wanmechtighed oc blindhed føl menniften.	xxiij.
Wiffe tegen paa barnet.	xlv.
Wy ſkulle icke ſe tilbage.	lxij.
Wy ſkulle icke achte huad andre giøre.	lxij.
Wed adſkillige middel faller Gud alle ſine.	lxxxiij.
Wantro miſ hager Gud.	cxx.
Wy ære y oſſ ſielf raadløſſe.	cxli.
Wy ſkulle ſtaa faſt paa Guds egne ord.	clxxxiij.
Wy ſom Chriſtne ære ſkulle ſee til att wy ſaa bliffue.	ccci.
Wy tage Guds ord aff Gud. wed mennifte	ccxix.
Wy ſkulle icke freſte Gud.	cc.

Tryct till Magdeborch
hoſſ Daniſ Walther
M. D. XXXIX.

Wor Herres Je-
su Christi Dellige Pas-
sies oc pinsels hystori ord fra
ord wddragen aff alle iij Euā
gelister med en føye forklaring
aff M. Dans Tausen.

Jesai. LIII.

Zan er for wore misgierninger
saaret/ Oc for wore synder er
han slagen.
Straffen er lagd paa hannom
att wy motte hassue fred.
Oc wed hans soer ere wy bleff
ne sonde.

Hans Zaussen till alle
danske enfoldige sog-
ne prester.

Kere wener oc brø-
dre effter ieg haffner
nu tient eder paa det
enfoldigste med en
stacket Postill til alle
le søndage oc høytis-
der / som her effter holdes skulle om
aaret effter Reformatzens wdwis-
ning. Da paa det ingen skulde beklage
her noget att fattes / aff ald det
nogen god sogne prest bør att pre-
dicke oc lerce sitt Sognefolk synder-
lig paa lands byerne / der som bode
presterne oc folkene pleye gierne al-
mindig att werce enfoldigste / da
haffner ieg tilsett den helige hystorij
om wor Herres Jesu Christi helige
pinsel / wdscreffwen oc lignet punct
A ij effter

Fortale.

effter anden. Wdaff de hellige iij
Euangelister / med en søye wdleg-
ning oc wnderwisning der hoss. Oc
den haffuer ieg fattet wdi vj. predi-
ckener / huer paa sin dag y Dimelw-
ge / huor mand saa wil / oc kand der
saa medwedtōme effter almowens
leylighed. Eller oc ij huer wge effter
medfaste. Om ons dagē een / oc een
om fridagē. Oc saa om skertorsdag
til Messen / om Sacramentet / Att
mād saa maa hafue den gantste text
oc den hele Passij att lese paa langfri-
dag for folket / oc saa wel Palme-
søndag huor mād saa wil / lige med
de samme noder wnder de adskillige
toner / som pleyer at skie. Thij haff-
uer ieg oc icke distingueret textē med
sine tilburlige puncte effter sentētzen
Men altyd naar noden skal skiffes
da haffuer ieg sett dēne punct) naar
Jesu ord fylle effter den / da gaar to-
nen nederlig. Naar Apostlerne eller
Iøderne

Fortale.

Jøderne eller nogen anden person
tall/da gaar hun høyt / ellers gaar
hun medelmøde med Euangelis-
terns ord.

Jeg haffde wel i sind att lade
denne helige historij wdgaar med en
widere forklaring / att predicke huer
dag offuer den hele faste / men det
hadde blefuet altho meget att fylle
med dēne hele aars Postil. Thy haff
uer ieg paa denne sinde latt det her
bliffue wed / oc ey begynt texten før
end paa Christi wdgang. Men det
fraa oc intil enden / haffuer ieg for-
fuld den hele hystorij / oc kortelig op-
tegnat puncter oc articler de merkelig-
ste / huilke texten indholder. Oc haff-
uer saa giffuet widere orsage den-
nom som predicke wdi Riibsteden
widere att tale / oc flerøe predickener
att giøre der wdaff / huor folkes ley-
lighed det saa kand taale / desligeste
haffuer ieg oc saa her tilscreffuet
A iij den

Fortale .

den helige historij. om hans begraiff
uelse oc Jordeferd for den siette pre-
diken / att holle om løffuerdagen /
huor almowens leylighed saa begiff
uer seg. Guds fred wære med oss als
le / oc lader oss bede for huer andre /
at wi mue alle fare wel oc worde sas
lige Amen Aff Roschilde den Søn-
dag Judica. Nar effter Guds byrd.
M. D. XXXVIII.

Een søye fortale oc ind- gan til Paszen.

Postolē scrifuer saa
hebre. ix. Att Chris-
tus Jesus er der
for bleffuē ett nytt
Testamentes me-
ler / paa det att
wed den død som
steed er til en forløsning wdaff hñne
offuertredelser som wore wnder det
første

Fortale.

første Testament / de kallide / motte
wondfonge løfftyd paa den ewige
arff. Thÿ huor som er ett Testament
der maa ald hãss død fylle med som
Testamentet giord haffuer. Effer-
diÿ ett Testament bliffuer wdi de dø-
de stadfest / ellers haffuer det end nu
ingē mact det stund han leffuer som
Testamentet haffuer giord. Med
desse ord wdtrycker den Weligaand
wdaff huad orsage Gud nøddes
oc motte lade seg bewillie til at wor-
de menniske med oss oc att dø for
oss. Synden wor kommen ind i wer-
den med død oc fordømmelse. Saa
haffde Gud nu sagt ett ord fra seg /
oc loffuet oss menniske en sand fris-
hed oc wiss forløsning wdaff wöre
synder med en arff som skulle werce
ewig / oc derfor aandelig wdi hÿm-
melē. Dog saa att det skulle skie wed
sodan en from oc vskyldig person /
som stode saa høyt wdi naade oc
2 iij gynst

Fortale.

gynst med Gud / att han for hans skuld kunde komme wed at werce menneskene gynstig oc god . Ellers wore wij alle saa dybt faldne wdi synden wdaff den første offuertredelse / oc for syndsens skuld wdi Guds affgynst oc vnaade / at han ingē wilde eller kunde ansee / for sin egen skuld / vden huess wij alle sammē motte nyde denne samme helig person noget gott ad.

Tu kunde der ingen sodan person findes enten i himmelē eller paa iorden / som wdi sodan en drabelig sag kunde werce hørd oc anset hos Gud til att giøre sodan en fast forliagselse / oc forhuerffue mennesken naade oc wenskab aff Gud / vden den samme Herre oc Guds søn / som aff ewighed wor wdgāgen wdaff hāss eget guddommelige herte . Duilken han actede oc elste lige wed seg sielf / wed huilken han hadde skabt menneskene

Fortale.

menniskene / wed den wilbe han oc
forløse menniskene igien / forwden
hannom kunde ingen giøret / thÿ al
le creaturer hadde werit der altho
ringe til.

See derfor Kom den sande Guds
søn Christus. Ja den sande Konge
søn oc rette arffwing til hymmelri
get / trodde wdaff sin rett oc natur
lige arffue / oc bebreffuede oss den til
for et Testament. Som Jeremias
Prophet klarlig kalderet Ca. xxxj.
Skal nu Testamentet holdes oc blif
ue vryggeligt / da maa alt han dø
som Testamentet giord haffuer. Nu
woor Guds søn wdi sin Personlige
guddømelige werelse vdødelig / der
for lod han seg føde en dødelig men
niske / paa det / at lige som han aff
ewighed wor een med Gud wdi gud
domelige naturce / saa wilbe han oc
nu i denne sidste tÿd worde eens oc
lige med mēnskens kÿn / en sand na
2 v turlig

Fortale.

turlig mēniste / att han saaledes kun
de were en fuld bequem meglere mel
lom Gud oc mēniste / han sielff sand
Gud oc menniste Jesus Christus
wor Derre .

Lige som noget andet mēnistes
Testament kand nu altid igienkals
des oc omscriffues / forøges oc for
minstes / det stund Testament scrif
teren leffuer / saa att ingen kand we
roe fuld wiss paa nogen sieligaffue .
Men nar han dør / da er Testamen
tet fast oc vryggeligt . Saa stadfeste
oc saa Gud oss sit Testamēt / huilket
han oss hadde bebreffuet med ord
oc scriffte / oc besiglede det med sitt
blod oc egen død / att wy ey skulle
tencke hānom att haffue talet nogre
ord der intet meer skulde fylle med .
Thij wile han oc tryggelig dø der
paa / att den naade / synds forla
delse oc ewige salighed / huilken han
sielff Jesus Christus Guds søn loff
nede oc

Fortale.

uede oc tilfagde dennom som trode/
skulde wisselig holdes dēnom vbrø
delig/att menniskens samwittighed
motte saa møget dess fastere tryg
ges oc styrckes wdi de ord der Jes
sus Guds søn gick saa wdi døden
paa. Saa bleff da der med baade
Guds strenge retferdighet fornøyet
oc hanss Testament fulkommet. Oc
saa taffte dødē der med sin rett wdi
oss/der han saa ofuerfald oc begreff
hannom forwden rett / effter Pro
phetiens lydelse. Os. xiiij.

Derfor er nu denne sande Guds
søn bort død / paa det han motte
stadfeste oss en wiss oc vryggelig
ewig sielegafue/at han saaledes wil
de bescriffue oss til sande oc wisse
arffwinge/att wy / saa mange som
kaldes til troē aff Guds ord oc aand
mue kreffue det aff Gud saa som
wort eget. Ja han er oc aff Guds
krafte sielff bleffuen leffuēdes igien
oc skal

Fortale.

oc skal besidde sitt ferne rige / som sin rette naturlige arff med oss / oc wij med hannom som sande naturlige med arffwinge / oc bliffue saa alle ett wdi den ene Jesu Christo ewindeligh. For huess skuld han oc saasielff sagde effter sin død / att dett icke motte saa tilgaa. Det kunde oc icke anderledes were / end att Christus motte dø / oc saa der med indgaa i sin herlighed. Lu. xxiij.

Der med er han oc bleffuen en meglere mellom Gud oc menniske / icke sodan en som Moses wor wonder det gamle Testament / til att for huerffue sitt folk nogen føye timelig welgierning aff Gud / wed det fremmide oc vskellige blod som da wd gaffs. Men han er bleffuen en meglere (siger Apostelen her) til ett nytt Testament / att forhuerffue oss det der bedre er / en ewig oc vforgiengelig arff. Icke wed noget wort eget ensten leffnet

Fortale.

ten leffnet eller død / men wed seg
sielff / oc den død som alrede sted
er wdi hannom.

Thij er nu dette en ewig wiff oc
tryg Guds sandhed / emod ald den
forargelse som rører bode jøder oc
hedninge / att wij chrisne troo paa
en korsfester oc døder Gud / endog
scrifften siger Christum att leffue
ewindeligh / som Jøderne oc wjste
att beræ hannom for Jo. xij. Thij
han er icke vden legomlig aff død /
siger S. Peder. Men han er leffuen
de gjort til ett aandeligt leffnet / paa
det han bode wed sin død oc sit lifff
wilde gjøre oss til ett teckeligt oc be-
hageligt Offer for Gud .

Aff dette aldsammen giffues
oss nu Try merkelige stycker att be-
sinde .

Først paa Troens wegne. Att eff-
ter thij han haffuer ladet seg wor sag
saa alnorlig wedtome / att han oc
wilde

Fortale.

wilde dø for oss. Saa mne wij oc
wel med ald tryghed forsee oss det
bedste til hannom / som til den oss
haffuer saa rett hærtelig Eicer / att
han wilde koste sitt liff paa oss / oc
ladet for oss / dett er io Eicerlighed of
ner ald Eicerlighed.

Der nest att wij som ere hans
lemmer / oc stonde effter hans herlig
hed / skulle oc gierne beweffne oss
med den samme tancke / att effterdi
wij formerke Gud att haffue sodan
willie oc welløst til sine børn wnder
Korssens forsmelighed / wij da gi
erne skulle med en god tolmoghed
bere oc saa Korset med denne Guds
søn. Wilst fordi han saa haffuer
boret tilforn / icke for seg sielff el
ler sin egen skyld / men for oss / oc
wor skyld .

Paa det sidste / att wij med ald
flyt saa skulle holde oss wdi gudfryc
tighed / oc tage oss wore for den Eic
delige

Fortale.

delige løst oc begierlighed / att wij ey
sielff bryde der til igien med synd oc
vlydighed mod Gud / att wij paa
ny igien falde ind i døden / wdaff
hvilken den ewige Guds Søn
Jesus Christus wor Deres
re haffuer med sin bitter
død eensinde be-
friet oss til alle
synders for-
ladelse
oc ett ewigt saligt lyff /
Amen.

Wor Herres Jesu Christi
Pinsels histori effter
de fire Euangelister.

Om mandagen

Om Mondagen. I.

Er Jesus med sine Disciple hadde effter Naderen eend lossangen / da gic han bort wd som han wor won / offner den dam Rydron mod ollibierget / oc de fulde hannom. Da sagde han til dennom) I denne nat bliffue i alle for myn skyld forargede / thi der stoor saa streffuet / ieg wil slaa hiurden / oc saarehiorden skal bliffue adspred / men naar ieg er opstanden / da wil ieg gaa heden for eder til Galileen. Der suoride Peder oc sagde till hannom) Forargedes de end alle for dyn skyld / saa skulde ieg dog aldrig lade meg forarge. Jesus sagde til hannom) Sandelig siger ieg deg / att før end Danen gall tyser nu i denne nat / necter du meg wel

B tryffer

Om

tryffer. Men han sagde end fast horsdeligre) Skulle ieg end gaa wdi døden med deg / da wilde ieg ey necte deg. Ligefammeledes sagde oc disciplerne alle sammen .

Da kom Jesus med dennø høeden til en By som heed Bethsemane oc der wor en Dawe. Dyd gick han ind med sine discipler . Desaa wiste wel Judas den samme sted / fordy Jesus søgte dyd offte med sine Discipler .

Da sagde han til dennom) Sid der her / men ieg gaar hesset bord oc beder . Saa tog hā Peder oc de two Zebedei sønner Jacob oc Wāss med seg / oc han begynte att blifue bedrøffnet / att forfæles oc suorlig att grufue / oc sagde til dennom) Myn siel er rettelig bedrøffnet intil døden / blifuer her oc woger med meg / beder / ati ey falle wdi frestelse. Saa gick hā
lidt

Ildt frå beder / oc wigte wed ett steen
 Fast fraa dennom / hã fald paa knœ /
 Faste seg paa iorden nesgruff neder /
 oc bad / at om dett wore mueligt den
 stond motte gaa hannom forby / oc
 sagde) Abba / O myn fader / deg er
 alting muelig / Er det mueligt / da
 tag denne kalk fraa meg / dog icke
 huad ieg wil / men aldt som du wilt.
 Oc han kom till disciplerne / oc fand
 dennom sofuende . Saa sagde han
 til Peder) Simē sofuer du ? Ja saa /
 Kude y icke end woge een enigste stød
 med meg ? Woger oc beder / att y ey
 mue komme wdi frestelse / aanden
 er wel redebøn / men fiødet er strøbe
 ligt. Saa gick han atter anden sinde
 bort bad de sanime ord / oc sagde) O
 myn fader / kand dēne kalk icke haf
 nes meg fordrag / att ieg skal io dric
 ken / saa skie d yn willie. Saa kom hã
 igien / oc fand dennom atter sofuend

Om

de/for di øynene wore fulde aff søfn
paa dennom/oc de wiste ey huad de
skulde suore hannō/da lod han den
nom sidde/ oc gick atter tredie sinde
bort/ oc bad med de samme ord / oc
sagde) O fader/wilt du da tag den
ne kall fraa meg / dog stie icke mÿn
men dÿn willie. Da betede seg een
Engel aff hÿmmelen for hannom/
som styrckide hannom. Oc han kom
wdi helbrud/ oc bad end inderligre/
Saa bleff han sÿued lige som blods
dropper rindindes neder paa iordē.
Oc da stod han op wdaff sin bøn /
oc kom saa tredie sinde till sine disci
pler / oc fand dennom soffuende aff
rett sorg / oc sagde till dennom) Ah
soffue ÿ end nu oc huile eder? Quad
wille ÿ dog soffue? Nog er det/See
stonden er ald kommen/att mennis
kens søn skal antwordes synderne
wdi hender / staar op/lader off gaa.
See han

See han er her hart hoff der meg
 forraader / men beder att ey mue fals
 le wdi frestelse. Oc strax som hã end
 nu saa talde. See da kom han som
 heed Judas / Quilkē wor en wdaff
 de tolf / oc hadde tager rytterhoff
 wen med seg / Oc saa en hoff tie
 nere aff Bisperne oc Pharisēerne / aff
 Dbingene oc Scrifft klogene / Der
 gick han for wdi hoffwen / oc kom
 saa dyd med liyss oc lycter / oc med
 suerd oc spiud. Oc den forredere had
 de giffuet dennom ett almindeligt te
 gen tilforn / oc hadde sagt) Quilkē
 som helst y see meg kysse / den eret /
 tager fat paa hannom / oc leder han
 nom worlig. Effterdi Jesus wiste
 nu wel alt det hannom skulde offuer
 gaa / da gick han fram oc sagde till
 dennom) Quem lede y effter : De
 suoride) Effter Jesus aff Nazareth.
 Jesus sagde til dennom) Det er ieg.
 B iij Oc saa

Om

Desaa staad Judas hanff forre-
 dere hoff dennom. Som Jesus nu
 sagde saa / det er ieg / da rævede de
 tilbage / oc folde neder paa iorden.
 Da spurde han dennom atter igien)
 Quem lede y effter? De sagde) Eff-
 ter Jesus aff Nazaret. Jesus suores
 de) Jeg sagde ederet nu / at det er ieg
 Effterdi y lede da io effter meg / saa
 lader dog desse gaa. Paa det / att det
 ord motte fulkommes som han had-
 de sagt. Jeg hafuer ingen tafft aff
 dennom som du hafuer gifuet meg.
 Oc Judas skyndide seg till Jesu / oc
 vilde kysse hannō. Men Jesus sag-
 de till hannom) Wen for huad sag-
 æst du hÿd kōmē? Saa trodde han
 hastelige fram / oc sagde til hannō)
 Welsel Rabbi / oc kyste hannō. Da
 sagde Jesus til hannom) Juda for-
 raader du mēnistēs søn med en kysf.
 Da trodde de fram kaste hender paa
 Jesum oc grefue hannom.

Johan.
 13.

Sørst

Først haaffuer Christus bode her oc andre sted
 Der lærd oss med sitt exempel/att loffue Gud
 for sin welgierning oc runde lond / bode for oc
 effter maden/som scriffuet staar/at de selige oc
 ælendige mue æde seg inette/oc skigtte de da no
 get om Herren/ da prise oc loffue de hannom. **psal. 134**
 Skilt & pryil oc loff kand oc noget drage oss fra
 det onde/oc optede wore hierte til hanss Kierlige
 hed/som Dauid oc siger y samme sted/att deres
 hierte kand bliffue der wdaff io meer oc meer
 leffuende.

Jesuu pleyede at predicke wdi Hierusalem **Lu. 19**
 om dage/oc mod afften drage wd/ald sidē han
 dyd sist wor indredē/ oc isderne wore hannom
 saa meget hadste. Saa fuldkommer han oc si
 guren/ oc drager heden wd offuer den samme
 dam/som Dauid drog offuer/ der han flyde oc **ij. Samu**
 bleff fordreffuen aff sin egen søn. Oc end da **elis 10.**
 fylle hanss discipler hannom intil der kommer
 større fare paa ferde.

At alle Jesuu wēner skulle bliffue saa flyctige/
 oc saa yderlig forarges wdi hannō/at ocsaa ett
 stoor part aff den troo oc drabelige mening de
 hadde før til hannō skulde falde/som han siger
 dennō nu her tilforn/oc Cleophas Klarlig nog
 bewysde/ med sit exempel. Det samme wilde Gud
 saa lade stee til hanss pines fullkømlse/ at hannō **Lu. 19**
 saa skulde betages ald trøst oc howsuolse/ oc
 hā med al grēmelse oc weyruilie skulle belades
 end ocsaa wdaf sine egne hussinde. Ocsaa wilde
 Gud der med røffue mēnistens nature/ oc wise
 sine børn/huad mēnistē er wdi seg sielff/ at der

Om

er platt intet der mād kād tryggelig bygge paa
entē seg sielff eller nogē andē. Det er icke giord
her med S. Peder alene. Mē alle sige de hannō
gott / de mene oc wel det samme de sige / Men
saa meget blifue de forhordelig wed deres me-
ning / att de lōgte baade scrifften oc Gud den
Zeligaand wdi scrifften ocsaa den leffuendes
Guds sōn / som aldrig hadde latt seg befinde
wdi nogē lōgn hōff dēnom / att de dog alle troo
seg sielff bedre end Gud / Guds ord oc hannō /
det wor altho meget att troo seg sielff saa wel /
men de feyle dog / oc bliffue alle sielff till lōgne-
re / oc lade Gud blifue sandw / som han er. Thi
sagde oc Johannes hyn helige Døbere / att en
menniste hafuer intet wden det gifues hānom
her offwen wdaff / Oc saa hadde Christus sielff
sagt nu nyss til dennom / forwden meg formue
y platt intet. Derfor raader scrifften oss oc saa
offte / att w̄y ey skulle forlade oss paa menniste /
oc siger dennō att were forbādide sō det giorē.

Ocsaa wdtyer han scrifften Zacha. xiij. saa at
Gud gior hannom sielff alt det hannom saa
weierfares / lige som han saa wilde sige / det
suerd k̄ude intet giorē meg / der som myn Gud
icke sielff wilde bruket / att han saa wil trōste
bode seg oc oss der med / att Gud er dē som gior
oc tillsender oss altting / oc dess till er wijs tegn
hadde Gud saa paa det aller n̄yeste latt op
scrifue wed propheterne huad han wilde lade
denne sin sōn offuer gaa .

Jesus giffuer oc sin fulkomne gode willie til
k̄ende / att han gierne wil dø for oss / att han nu
icke fry

Ra. iij.
Johā. iij

Johan.
v.

Jerem.
xxij.

icke kryber y ftul/men wdgaar emod sine fiens psal .xl/ de/dyd som de wiste bedst at finde hannom/det heb .x/ er den willidruhed oc gode willie Propheten priser wdi hannom/ wed hwilken Apostlen sig ger off alle att were hellige gjorde.

Lige som synden oc skylden er off paaKom men wdi en lostgord/saa wilde Christus oc las de syndsens straff begyndes.der/ att ald ting maa io rime seg lige till betalingen som skylden er til.

Jesus weed seg oc ingen nermer raad wdi ald sin staare nød/ end at fly inderlig ind til sin fader med gudelig bøn. Gifuendes off exempel att wy oc lige saa giste skulle/som Gud oc haff uer befalet off psal.l.Tij skulle wy sige med Da psam.lx/ uid ser nobis auxilium de angustia/ quia uas na salus hominis .

Tre sine discipler lader Jesus were seg nu Zuy de saa neer/att de oc mue see hans naturlige men tre woro nistelige skrøblighed/som ser hadde meest seet hoff han hans mact oc herlighed/bode hoff den døde pi nom. ge hā opreisde/ oc paa det bierg Thabor. Den Mar.v/ nom wil han nu synderlig lade see/ att det ey er Lu.ix/ saa lætt att gaa wdi døden/ som Peder det let/ telig kunde sige/ oc att de kalf er icke saa sød at drycke/ som Johannes oc Jacob wel meente Matt.xx/ Saa lader han dennō see wdi wiste tegne/ huor ret hiærtelig han greimmer seg/ frycter oc gruer/ oc bliffuer saa offuerwetes bange/at han ey fand ftuile den store angest hoff seg sielf/ mē maa laden lyde wdaff munden med alworlige ord oc beklagelse.Myn siæl (siger han)er saare

Om

Christus bedrøffuet indtil døden.

**pantes oc
indwor/
tes.**

See saa wilde Gud gjøre hånom y alle maas
de sine brødre lig/som Apostelen siger. Heb. ij.
paa det han saa motte lære att haffue dess stør-
re medynck offuer dennø/som Kōme wdi sodane
sāme frestelser. Thñ wor det oc icke nog/at han
led pinen oc døden/men ocsaa motte han smas-
ge dødē (som han oc der samme sted siger) for
oss/paa dett at wñ som troo oc sette lid til hans
nom/ motte huerden see eller smage hannom
nogertyd Johan. viij. Oc att den orim/ der Jes-
saias tal om/motte dø/ oc ingen mact haffue at
bide oc gnaffue oss/da motte ald han liden. El-
lers hadde det werit en naadelig oc lidelig plas-
ge/hadde han icke yden wduortes fondet we oc
sprecke paa sine legōlig læmer/oc hadde der hoff-
fondet oc y seg sielff oc søld ett trøstigt oc glade
fjerd herte. Men bode inden oc yden skulle hñ
fylles ald fuld aff we oc wonde/paa det han saa
dess rondeligre oc fuldōmmeligre/motte betat-
le oc gjøre fylleste for oss.

Efterd w. r menneskelige strøblighed wor
nu saa stoor wdi hannom/at han saa fand wdi
sin naturlige mandom en begiering oc fuld
willie til att forløses wdaff den nød/ oc finder
plat ingen trøst y noget Creatur/som Kunde no-
gerledes leste oc lette dē bittere sorg/da giffuer
han seg dess inderligere til Gud/ oc roffuer Ab-
ba Fiere fader/beklager denne sin store nød for
hannom. Dog gjør han ingen alworlig bñ aff
gantste herte/oc aff sin hele persons fuldōms-
ne willie/thñ han hadde da wisselig bleffuet
bñhørd

bønhet. Thij wor det oc vnueligt at han det gisre Kunde/fordi han wüste Guds willie anderledes att were/huilke han oc altyd hiærtelig gierne gjorde/som han oc sielff her bekiender/ att aanden wor redebøn nog men det strøblige Eisd staar hannom i weyen oc gisr hannom hinder. Thij gisr han oc som ett fromt lydigt Guds barn/oc oplader de samme sin willie wd faderns willie/oc beder hannom inthet fette den strøblige Eisdens willie/ men ic kun lade sin gode faderlige willie gaa for seg. Derfor beder han oc saa inderlig/oc ficter saa ret mædelig emod den samme sin menniskelige willie/at det wender wd døden med hannom/Zuilken samme horde stryd/oc saa twingde de blodige swed wdaff hans legom/sør end han Kunde twinge den samme modwillighed wnder/som wor wd Eisdet/ oc aff sin gantste hele person wille de samme som Gud wilde.

Her see wi oc en faderlig medlidighed oc gynstig welwillighed/de Gud beteer sine børn att han seer to meget igiennem fingre med dem/oc lader meget were wel gjort wd dem/ det han toge icke end ellers saa til tacke med andre fremmide. Han kand det wel lide/ att hans Fiende børn gaar her saa oc wondes/ oc klager for Gud sielff det han wel wd ingen klage er wert/oc begieter det han wel wd hannom icke kån wedes eller staa til fangs. Ja det se er paa det høieste emod Guds ære/hass eget herlighed oc ophafuelse/oc alle menniskers salighed/at der som Jesu menniskelige begiering hadde goet for
seg/ de

Om

seg/ da hadde aldrig noget menniske bleffuet saligt. Den gode Gud fand dog holle hannom det alt sammen til gode/oc sender han end till med sin engel neder aff hymmelen som skal styre/te hannom.

Dette er alle gudfryctige Christne saare trosteliget att høre/naar wy finde den vtollighed y oss/ at wij ey kunde saa aldels were wel tilfrids med huad off Gud tilføyer/mē mestreste/Enorre oc ere vtollige wdi wor modgang/oc laadet were off saa surt oc suort. Thi skal ingen foracete nogen anden for sodan vfulkommehed. Jesu heller haffue nogen mes hagelighed till seg sielff / till nogen mestrestighed att falde wdi / for sodan frøbligheds skyld / som er wel en brøst eblåt andre/dog icke sodan / der Gud wil wende sin wrede til nogen for/om aand er der ellers emod/saa som her steer wdi Christo/han er oc icke den eneste der sodat hafuer werit med giffuet / wi see lige sodant samme wdi mange andre Guds wener Ziob Hieremia Dauid etc.

Wdi disciplerne lere wy nu huad lyd oc lofue mand haffuer att sette till menniske / ehuor fassret de menet oc siget . Jesus er y woffue oc sorg/da tage de seg frid oc roo til / oc legge seg tilsoffns/att han motte werit lenge siden borte for dennom / endog de woore tryffer paaminte att de skulle woge/at wy saa mue see/huor alding er forgiessues / der som Guds aand oc ett rett gudfryctigt herte er der icke hoff/som aff Guds naade fand gode raad oc salig lerdoms annamme oc bliffuer endfuld wackert oc orwaget/ ellers

get ellers Fand troas end ocsaa stöndom slomme oc lade seg betobe/ som nu desse Chrisne her steer . Men en gudelig bön for maa hoff Gud meget / hun gärs oc behoff att were ydelig oc krafftig/om mäd wil icke forastes / thi prestelsen er megen / stoor oc mangfoldig / Gud wil dog gierne hielpe/der som wy inderlig bede.

Öffuer de fire parthj/som Guds ord oc retsferdighed forfyller wdi Christo oc alle hanss . Som ere Presthöff dingene Scrifftlogene Öldingene oc sodane som Judas häss egne falste Chrisne/ setter Johannes her nu det femte till/ oc sier at Pharisæerne hörde det oc til med/for de wore blefne wrede/ att han icke holt saa meget aff dënom / oc deres wduortes skrämtische oc pharisaische helighed/faste/ lesning/tiendz/ Kledning etc. som de sielff gjorde / men straffes det oc lastedet y deres aahöre/ att de skulde all ygudelighed wnder sodan drabelig gudeligheds skyn.

Matth.
xxij.

Rytterhoffuen lader seg oc wel (for det siets te parthj) lettelig nog bruge til sodan en sag med hoffmend oc alle sodane frame krigs folk / som dog menlig törste effter blod / oc tiene gierne sold med rette oc vrette / huor som noget staar ickeun til fangs/ huad heller Gud er wörd eller blid/da wille de saa gisre deres ære fuld oc tie ne Eagen.

Wdi dette diefls barn Juda see wy en suor dristig. ybestemmenhed / han biyer icke bud / men henter oc tager folket till seg , han stinger seg icke

Om

seg icke saa lønlig heden eblant hofuen oc fram
mer seg noget. Men Kommer fræmerst/oc gaar
for y spedsen. Han peger icke saa lønlig med en
finger paa hannom/at han skulde icke lade seg
mercke/eller giffuer dennom ellers noget ander
løntegen/men ieg wil (siger han) gifue eder et
obenbare tegen/ oc kysse hānom for alles eders
gryne. Der som han oc wiste/at Jesus hadde til/
forn wndslaget seg fraa sine fiende/som han oc
au sielff wed att sige/att her maa fares worlig
med/ellers det blifuer forgefues. Ja saa driste
lig far den blinde ygudelighed for seg heden/
ald det stund Gud stiuler sin dom/oc dierffuer
seg (aff dieffsens tilstignnd) til al ting foruden
ald Guds fryct.

Her haffuer oc Christus offuerwondet den
wvillighed oc gienstridighed hā fand y kysdet
mod døden/att han gaar nu saa frivillig fram
mod fiendene/ oc er seg saa vngød bekend.

Oc see huor menniskens mact er aldels ins
gen emod Guds børn / som Jesus staar oc tal
mundelig med dennom/da er der ey een aff den
nom alle som kiender hanns/oc ey Judas sielff
som stood oc der hoff/ siger Johannes / Ellers
hadde Judas (maa ste) wel strax trod fram
oc kyst hannom/ eller oc nogen aff denom had/
de suoret til hans spørssmol/wy lede effter deg.
Nu suore de hannom/som een den de kiende in/
tet til/wy lede (sige de) effter een heder Jesus
om du kant wise oss hannom . Endog de wore
icke y mercke/de hadde bode lys oc lamper att
see wed

See wed. Ja saa gldt det disse her/lige sō det sōe
wor goet kōgess krigs folk af Syria iij Reg. vi

Han giffuer oc sitt ords krafft klarligre til
fiende/att han med ett ord gior dēnom saa sōle
løse oc wōmectige/att de hafue icke alle et been
att staa paa/men rawe tilbage/oc falde baglē
ges neder til iorden. Att lige saa trōsteligt som
det er de gudfryctige att hōre / att Christus er
nerwerēdes hoff dennom/Saa grueligt oc for/
ferligt er det oc alle vgdelige. Saa bindes or/
det icke med personen som Paulus siger / Men
lige som Kristus y sin herlighed sloo Saulū til
iordē/ saa gior han oc wed disse wnder forstet.

Matthē
xiiij.
Lu. xxiij

ā. Ci. 46

Det er oc y disse ald forgefues/at dieflen skul
desaa wille slippe sine / Jesus adspør dennom
atter igien / hwem de lede effter / om de endnu
monne haffue foet ett andet sind / da er det alt
det samme/de lede endnu effter Jesum aff Na/
zareth/nu som sōe/ der hielper huerken ord el/
ler iertegne for. Da haffuer Jesus dog bewyst
dennom sin tienste/ att de skulle bliffue vorsā/
gelige / saa bliffuer han oc wed sine ord oc til/
stand / att han er manden / oc lader dennom
giorre sitt beste.

Han binder dennom oc / att de ey skulle len/
ger komme / end han wil haffue dennom. Eff/
terdij y ere (siger han) her wdi vbesigelige/ oc
wille io for eens haffue meg/ da skal dog eders
macht icke nu lenger redde end till meg allene /
ehuor ond eders willie er ocsaa till alle myne /
Disse skulle dog mus gas for eders obne byne/
oc y skulle

Om

oc y skulle intet Kunde gisre dennö. Chi Jesus wiste wel att háss bön wor blefue hørd/den há hadde bedet for dennö. Johā. xvij. Saaledes bes wiser han anden sinde sitt ords macht oc myn/ dighed / oc beder dennom det intet om / men gisr dennom ett strengt forbud emod deres egen onde willie.

1 Pet. v.

Wy mue her oc forwundre paa den store skammelige vdyd wdi Juda / att han weed in/ gen tegen till sitt forrederij / vden det sielff sam me wenss tegen / som da almundelig brugtes hoss Joderne mellom synderlige gode wenner. Huilket Christo sielff wor en forwundring.

Luc. vij.

Zan beteer oc her wdi gierningen det sam me han sør hadde med ord lert sine / att han tal sin fiende Kierlig till oc Kaller hannom sin wen / Aff wensst aff haffuer han oc saa lenge holdet hannom det forre derij till gode / oc tagd stille med hannom / intil nu han røwer seg sielff med siunlige forredelige gierninger.

Om Tisf dagen.

Det de

Er de nu sowe/ som
 hoss Jesum wore/
 huorledes till wilde
 gaa/ da sagde de till
 hannom) Derre skul
 le wij slaa med sverd?
 der hadde Simen Peder ett sverd/
 det drow han wd/oc slow Bispens
 C tigenere

Om

tiænere/oc hug hannom det høgre
øre fraa/ oc sãme tiænere heyd Mal
cus. Men Jesus suoride oc sagde)
Lader dēnom dog saa meget raade.
De saa sagde han till Peder) Stick
ind ditt suerd i skeden / fordi alle de
som tage suerdet / de skulle oc ødeleg
ges wed suerdet / eller meent du ieg
kunde ey endnu bede m̃yn fader / att
han stickide meg meer end tolfstoc
ke engle? Skulde ieg da icke dricke dē
kalt m̃yn fader hafuer gifuet meg?
Duorledes skulde scriffterne ellers
fulkōmes? Ja det maa ald gaa saa
til. Saa rorde han wed tieners øre/
oc gjorde hannom helbreyde.

I den samme stund suoride Je
sus oc sagde till Presthøffdingene /
Kirkeherrene/ oc Oldingene sō wo
re wdkomne till hānom) Ere i h̃yd
wdkomne att gribe meg med suerd
oc spind lige som till en røbere? der
som ieg hafuer dog h̃ner dag werit
hoff

hoffeder / oc sidet oc lerd wdi Tem-
 pelen / oc y ey hafue sett en hond paa
 meg / Men dette er nu eders stond
 oc mærlhedens macht / paa det att
 scrifften maa fuldømes. Ja alt sam-
 men er det saa skeet / at det skulde ful-
 kommes som Propheeterne hadde
 screffuet .

Da forlobe disciplerne hannom
 alle oc flyde / oc hannom fylde een
 wng person / som hadde ickun fast
 seg y en linciertel ofuer det bare le-
 gom / den grefue hyne wnge kompa-
 ner / Men han forlod linciertelen /
 oc føg nagen fran dennom .

Der Rytterhofuen med de off-
 tierste / oc jøderens swenne hadde da
 greffuet Jesum / da bonde de hans-
 nom oc ledde hannom først hede till
 Dannam Caiphas iuoger / som det
 aar wor Bisp . Det wor oc den sam-
 me Caiphas der gaff Jøderne raad
 at det wore nytteligt att een mæniste

C ij forto

Om

forkomes for alt folket. Siden ledde de hannom bort til Bisp Caipham der som alle Presthøffdingene scrift klogene oc Oldingene wore forsamlide. Oc Simen Peder fulde langt bag effter Jesum med en anden discipel intill Bispens pallats / Oc den samme discipel wor kiend med Bispen thi gick han ind y pallatset med Jesu / men Peder bleff stoēdes vden for dørren / Saa gick den anden discipel wd som kiēd wor med Bispen / oc talde med pigen der wor dørwoctersten oc flyde Peder ind. Saa stode swennene oc tiænerne / oc hadde giort en kulild der nedre mitt wdi pallatset (fordi det wor kalt) oc wermede seg / der stoed Peder oc saa hof oc wermede seg / att han wilde see huad ende det finge. Der Bispes pige som wor dørwoctersten soo nu Peder wed liyset / da sloo hun øynerne op oc stiride paa hannom oc sagde) Allē

de) Alt hafuer du oc werit y fülle
 med denne Galileiske Jesu / monne
 du icke ocsaa were en aff denne men-
 nistes discipler? Oc han nectide hās
 nom for dennō alle oc sagde) Quin-
 de det er ieg icke / Jeg kiender hans
 nom icke / Ja ieg wed ey huad du
 nu siger.

Om

Da gjorde Bispen spørsmoll til Jesum om hãss discipler oc om hãss lerdom / der suoride Jesus hannom saa til) Jeg hafuer tald frytt obensbare for warden / Jeg haffuer altyd lerd y den menige schole / oc y Tempelen der som alle Jøderne pleye att komme sammen / oc y løndom haffuer ieg intet tald / Quad spør du meg der om? spør dēnom som hafue hørd huad ieg haffuer sagt dēnom / See de wide huad ieg haffuer sagt . Som han nu saa talde / da gaff een aff tienerne / som der stood hof / Jesu en kindhest oc sagde) Skulde du saa suore Bispen? Jesus suoride hannō) Dafuer ieg ilde tald da ber bewisning fram om det onde haffuer ieg oc sagt rett / hwi slaar du meg? Thi Dannaas hadde da send hānom bonden till Bisp Caipham.

Da gick Peder (lyt effter han hadde nectet Jesum) wdi forstuen /
saa galide

Saa galde hanē / oc en andē pige soo
 hannom / hun begynte atter att sige
 till dennom der stode hoss) Denne
 hafuer alt oc saa werit hoss hyn Jes
 su aff Nazareth. Da sagde de til han
 nom) Est du icke een aff hanss disci
 pler? Oc en anden sagde) Ja wist
 cest du en aff det partij. Thi nectede
 han atter / Ja han soor end till med
 oc sagde) Wenniste det er ieg icke /
 der till med kiender ieg ey den men
 niste. Oc en føyte tyd wed en time
 der effter belade det samme een andē
 som der stode hoss oc sagde) Ja san
 delig / cest du een aff det partij / thi
 du cest io en Galileisker oc dyt moll
 røber deg. Saa kom der een aff Bis
 pens swenne / hanss frende der Pe
 der hadde hugget øret fraa oc sag
 de) Saa ieg deg ey wdi hawen med
 hannom? Da begynte han at ban
 de oc swerie) Jeg kiender icke dē Mē
 niste der y tale om. Oc strax med det

Om

samme som han endnu saa sagde /
da galide hanē anden sinde. Oc her-
ren wende seg om oc togte til Peder
saa tencte Peder paa det ord den her-
re Jesus hadde sagt till hannom /
før end hanen gal tyffer necter du
meg tryffer / och han gict wō oc gred
bestelig.

Men Presthøffdingene oc D-
dingene med ald raadet leete effter
falske widnesbyrd mod Jesum / att
de motte komme hannom til døde /
de fonde dog intet / endog der ginge
wel mange falske widne fram / men
deres widnesbyrd wore icke skiellige
Paa det sidste opstode oc framtrød-
de der two falske widne / oc bore
falskt widnesbyrd paa hannom oc
sagde) Wij hafue hørt hānom sige.
Jeg kand oc wil neder bryde Guds
tempel som er opbygd med hender /
oc ingē tredie dag opbygge ett andet
igien vden hender giort. Dog wor
ey saa

ey saa deres widnesbyrd skielligt.

Da stod Bispen op eblant den-
nom / oc adspurde Jesum oc sagde)
Suorer du intet till det desse widne
saa paa deg? Men Jesus tagde stil-
le oc suoride ey ett ord / da adspurde
Bispen hannom atter igien oc sagde
de til hannō) Est du den sande Chri-
stus den benedide Guds søn? Jeg
maner deg wed den lefuendes Gud/
att du siger off om du æst Kristus
Guds søn. Jesus sagde) Du haff-
uer sagt det / ieg eret / oc ieg siger eder
det / att y skulle fraa denne sinde see
menniskens søn siddendes wed den
høgre side y krafftien oc kommandes
y de hymmelske steyer. Da reeff Bis-
pen sine kleder oc sagde) Nu spotti-
de han Gud / huad haffue wy meer
widne behoff? See y hørde nu sielff
håff Guds bespottelse / huad tyktes
eder? Da gafue de alle dom offuer
hannō oc sagde) Dã er werd at dø.

E v Da begyn

Om

Da begynte menbene/ som had
de fatt paa Jesum/ at giøre wldun-
der aff hannom/ oc spöttide hånom
ÿ sitt ansict oc sloe hannom med nef-
uer oc somme stualte øynene paa hån-
om oc sloe hannom kindhæste/ tie-
nerne synderlig / oc sagde) Christe
spaa oss huo er den deg sloo? Oc an-
det meget meer de sagde hannom til
paa spott.

Oc strax orlig om morgnen som
det wor dag/ forsälide seg alle Prest
høfdingene/ oc ginge till raads med
Scrifftklogene oc folkens Oldinge
huorledes de motte komme Jesus
aff dage/ Oc de førde hannom ind
for deres raad/ oc sagde til hånom)
Est du oc den sande Christus? Sig
oss det ickun. Men han sagde til den
nom) Wilde ieg end siige ederet / da
trode ÿ meg icke/ der som ieg oc spur-
de eder att/ da huerken suoride ÿ meg
eller lode meg løff / dog skal men-
niskens

nistens søn / fraa denne sinde sidde
 ved Guds Krafftes høgre side .
 Da sagde de alle) Est du da Guds
 søn ? Men han sagde till dennom)
 I siget att ieg eret) De sagde)
 huad behøffue wj ydermere wids
 nesbyrd ? effterdi wj haffue nu
 sielffhørt det aff hans egen mund.

Saa stod den hele hoff op / det
 hele siddinde raad / oc bonde
 Jesum / c lidde hannom
 bondē f a Caypha be-
 den for retterhu-
 sett / oc antwor-
 de hannom
 den Lāds
 Derre
 Pontio Pylato wds
 hender.

Der bewiser

Om

Ser bewiser det seg nu / huad aluorg Apostlerne hadde der med / att de sagde att wille gaa y fengsel med hannom / oc woffue deres lyff for hannom / att det wor ingen strömte / men deres fulde aluorlig mening / andet fonde oc fælde de icke wdi deres sind / att de see nu so dan weldig maect oc bewessnet Frigssfolk mod seg / oc lade seg dog findes redebone till att gisse sitt beste / att slaa fraa seg chuor ringe de wore der til / om hannom saa tyckes oc tæckes . Ja saa brendendes er Petrus der til / att han ey gifuer seg stonder til att høre suor igien paa spørsmoler / Men syger strax hastelige til / oc hugger gret fraa en aff tienerne / oc ey stonide hannom fordy han wor nasskund / hørde Bispen til / oc tiente Bisp Caiphe sielss .

L. viij. Bispen med deme oc andre sine tienerer hørde gierne med det wenstre øre smeger oc stuolde der oc ald forfengelighed / oc hadde alt lenge sidē mōst hørelsen wed den hōgre side / Oc det blod wor alt lenge siden afflett wdi dēnom som Moses hadde smurd paa Aarons oc hanss sønners hōgre øre / saa att de ey gierne hørde huad der sagdes til sandhed oc retferdighed . Icke lærer heller sodant folk at hōren / med minde end Christus kommer oc setter dennom gret til wed den hōgre side .

Men huor aldels dēne S. Peders bestermelse mes hager Jesu / gifuer hā tilkiēde bode med ord oc gierninger / att han beder Peder stinge suerdet

suerdet i indi swerbaliē/effter di huercken Gud eller de han hadde foet suerdet draget y hond wille befterme hannom. Thñ han hadde wel wist seg en yperligre wndsetning / men scriffte wille icke lade seg saaledes fyldes oc fuldrommes.

Christus stadfester oc her nu wnder det ny testament den Guds low om deres straff som ere yformelige oc yfridsommelige/ heffne oc straffe paa andre der som det dennom icke er befallet.

Men han lærer oss att gisre heller wore fiende til gode/oc offueruinde det onde med det got er/y det han tager det aff hugne gre oc festeret til hoffuedet paa Malco/ oc gisr der med det tredie obebare iertegē for alles deres syne om de ellers wore lerassfuge / oc stode nogetledes till att lade seg besige .

Der som de oc bliffue hart wed/ oc ingelunde wille wige fraa deres onde forsatt/ da siger han dennom menigen/ att de hadde icke dess macht att komme hannom wdaff dage/hadde Gud det icke sielff saa besticked huilket han oc der med bewiser att han saa dristelig her til dags hassuer sidet oc goet for deres syne/ oc predicke y tempelen obenbare det de icke gierne hørde/oc ingen aff dennom kunde bliffue med/ tig til att sette en finger paa hannom til onde/ Men nu er dette eders tyd (siger han) wdi huilken min fader hassuer offuergiffuet meg wdi eders hender/att y nu paa denne sude mne øffue paa

Om

ne paa meg mædthedsens macht effter eders
onde fign/icke fordi y meg wille saa r. ttelig il/
de/men fordi myn fader wil menniskens fign
saa ret hiærtelig wel/att scriffte ocsaa maa fuld
kommes.

**Disci/
plerne
sly forset** Saa gaar oc nu Jesu ord ret for seg/det hã
aff prophetens spodom hadde sagt dennom/
ehwor fast de loffuede at staa med hannom/nu
de see att det wil aluorlig gielde/da sly de oc for
see seg alle / den ene med den anden/ oc end Pe/
der med/ att de saa mue lere att tro hannom oc
scrifften meer end seg sielff. Der settes oc wel
fast effter denom/som wy kunde formercke paa
den ene ehwo han wor for een der,bleff saa be/
teppet att han motte slippe klederne/ oc were
glad att han nagen kunde wndkomme. Men
Christi ords krafft staa dennom wdi weyen/
Lader desse gaa etc. derfor motte de wel vskad
de bleffuet tilstede/hadde icke ellers scriffte saa
skuld fuldkommes.

**Zannas
oc Cai/
phas.** Zannas faar den ære/fordi han hadde sielff
werit Bisp for try eller fire aar siden/ desligeste
hadde hauss two sønner werit Bisper Eleazar
oc Jonstas/ der til med wor han oc Bisp Cai/
phe suoger som nu det daer hadde Biscoplige re
giment. Til hannom sende han Jesum desj hel/
ler han wel wiste/at han hãnom ey wille noget
got/som paakiende paa det raad han gaff wd
om hannom. Jo. xi.

**De vgu/
delige
ere sitti/
ge.** Euangelisterne lade off oc sec attet hwor en/
drectige denne werdsens bøn ere alle mod
Christum/effter den anden psalmes lydelse/ oc
hwor

huor stoor vmage disse store herrer bode aandelige oc werdslige giøre seg alle til att fortryc Ke Guds sandhed / der er dennom natten intet forlæg eller forkold til/ saa skulle mørkhedens børn giøre seg meer vmage for helsfuede / end de ellers tvorte wed for himmelriget.

Wdi S. Peder see wy nu / huor den dristighed/huilken han hadde bewist/bode med store ord/oc mædelige gierninger/ wor nu aldels for frøsen/ y det att han først er blefuen flyctig / oc siden han wilde dog wide enden paa sagen/ da fyller han dog saa langt bag effter / att ingen skal saa siun paa hannom . Der han oc gissuer seg indi hwæt for wermes skyld / da stoor han borte eblant de andre som en andē fræmid/den ingē omhwe hafuer for Jesu/ som den der intet kiender til hannō/ oc ey hafuer noget ryd hørd tale om hānom/ eller weed att sige aff hannō / som hā oc lader seg blottelig høre/ ic̄un for en arm stidē pige/til nogle halff dragne ord. Saa att Christi ord er allerede sand / han er ic̄e nu hanssdiscipel/han kiæder hānom oc ey/ Ja han forstaar seg intet paa sodan snæct/Saa er hanss nectelse allerede trestrengt før end hanen nogen ryd gall.

Oc som han hadde nu (effter sin tycke) wel vndslaget seg for den første tiltale / wilde giørne werit wde / oc aff fryct som hā wor betagen med/acter intet paa dē første hønsssegale. Saa kom hā da y ferd med dē andē tiēstequinde / oc de andre tienere som talde hānō da saa hart til at hā nectede Jesum andē sinde/oc end forsoor hannom

Mennesk
kelig wæ
mectig
hed y S.
Peder .

Om

hannom/gaff dennom en eed der paa/at han aldrig hadde kiend den menniste Jesum. Ja da motte det hellige Guds naffn wdholde/ der hã motte icke sielff were betroet wdi sin løgn.

Jcke det alene/men see hwort synden fører hannom heden/wed en tme effter første hænse gal Fome de atter paa hannom igien/ oc tale hannom end hordeligre til/ Ja wilde bewise hã nom det offuer/att han er en wdaff det selstaff/helst fordi han lader seg kiende paa maalet att were en Galileest mand/ oc saa tiyer hannom det Malci frende vnder øyne/att han saa hannom wdi hawen med Jesu. Ja nu skal ey aleneste Guds naffn wanæres/ men Gud maa oc nu lade seg paa det høyeste freste/ han forbander oc formaledider seg/oc beder Gud bliffue seg ewindelig wred/oc dieflen tage seg/om han nogen tyd haffuer kiend den menniste/den samme menniste der y tale om/siger han/ Saa frycter han huetcken Gud/eller redes for seg sielff att dislen skal tage hannom effter sin egen bøn/men icke for sit eget arme liff.

Oc ey kunde han endnu kiende sieg sielff/ent
Wenni dog hanen galide anden sinde/med det samme
stelig som han saa hadde ordet y munden. Men han/
blindhed nom hielper ingen ting til sand weyerkindelse
 før end Jesus den hellige Zerre oc sande/hiærtelige wender seg fraa sine bødle oc til hannom. Zanffanseelse kan noget bedre drabe S. Peters hiærte end et hanegall. Ths Kaller Lucas hannom oc bet en herre tysser/der som han trel
 ker

Tiffdagen. XVII

ker alsomfuorst wnder Forffet/att han med sine guddommelige syne giffuer Peder sodant et stud oc stød paa sitt hiærte det han fand findes den samme anseelse skaffer oc de stoore angest giffuenhed y hans hiærte/ oc twinger de gresdinde raare wdaff hans syne. Oc yden twiff lod han seg ey trøste før end om Posche morged der hannom bleff forkynd det trøstige Euangeliüm, det hannom Christus tilsende.

Summa summarū / Er nu dette Euangelisterns mening / som saa endrectelig med ald slyt hafue opscreffuett dette S. Peders fald/ icke aff nogen løst de hafue til saa att bestemme hånom for ald werden. Men att de der med wille gifue oss måge nyttelige oc gaffulige lerdome.

Sørst / att wy der med mue lere att kiende Jesum for en fast oc sandw mand y sine ord / ehworledes de sines off muelige / eller ymuelige/ att wy dog mue oc skulle troo hannom bedre end off sielff / eller wore sind/ finden / eller sølen.

ij Werdsens store vdygd see wy oc her emod herren oc hans Christ/de som aff den ygudelige hoff der kunde icke kōme hannom sielff saa neer/att de kunde gisre hånom sielff noget for tred/de ligge her oc gisre en skompelstud oc et affuospill aff denne hans fattige discipel/oc ere hannom saa stoor en orsage til sin store synd.

ij Wilde de wdi hannom wise off huor sore fordristindes mennisten er y seg sielff / offuer sin naturlige effne.

Om

siß Att de sande wduolde oc Fiereste Guds børn Kunde ey lenger Komme entē att gisre det gode / eller lade det onde / vden huess oc huor langt Gud med sin aand oc naade fører styrer/ oc regerer dennom.

v Thi see wý oc huor hastelig alle menniste/ lig opsatt/ anslag oc sind forsunder oc bliffuer borte/ ehuad menniste tager seg sielff for oc Gud icke indgyder. See huor snart oc platt det ord er ý S. Peder glemd. Jeg wil gaa ý fengsel oc døden med deg/ fordý Gud hadde icke da giffnet hannom sodant/ men han hadde det taget aff seg sielff/ Men den troo Gud hadde giffuet hannom ý hiertet/ huilken Christus hadde bedet for/ at han den motte beholde/ hun bleff/ oc endog hun soff / dog wognide hun op igien der Gud wilde/ háss eget forsuåd oc bleff borte.

vj Den vdyd fornemme wý synden att hafue med seg att hun forblinder ett menniste oc lader hannom icke see oc Fiende sin egen skyld oc brøst.

vñ Naar menniste bliffuer seg sielff wort/ oc Fiender seg sielff/ da seer han seg oc tilfulds/ saa att hannom bliffuer saa angest oc bange at een werden er hannom icke wýd nog/ som wý ey al/ leneste ý denne Apostel see/ men oc saa ý Adam Chain/ Esau/ Daud/ Juda etc.

vix Jcke lader da heller saadan en bedrøffuet oc angestfuld samwittighed seg trøste vden wed Guds eget wisse ord.

ix Att ingen syndere skal fortuifle / eller mes/ trøste oc

trøste oc falde wdi mes hob ehuor syndig hã er.
 ¶ Oc endelig wille de adwore oc trolig paa
 minde oss/att det stund wy staa wdi naade/ wy
 da skulle wãdre worlig/altid staa y Guds fryct
 oc see til att wy icke falde. j. Corin. r.

Wdi Bispes spørsmol oc Jødernes anklawe
 see oc formerke wy Jesu Christi alsom største
 vstyldighed / att han saa haffuer lefft sitt lif /
 oc saa ferd sin predickē / att ingen kand med
 skiel styldē hannom / intet wide de oc med han/
 nom / men nu wilde de gierne fritte oc lede no/
 get wdaff hãnom sielff / falske widnes byrd baa
 res der / men saa groffue / att Jøderne kunde
 sielff skigne der paa att de dwede icke att bers
 frã / thi er Christus tollig / oc lider gierne deres
 honlige tiltale / løgnactige paa sagn / hwg oc v/
 skiellige slaw endog hã for sine siendes eget beste
 paaminder / att mand skulde icke saa gisre.

Oc endog han lerer dennom icke meget nu/
 effterdy de sør hafue forsmoet at lere / dog tiyer
 han icke til den høie formaning der hã maness
 saa høyt wed den aller høieste Guds helige
 naffn / men da siger hã dēnom sandigen / oc end
 med en forferlig beslutning / att huessde icke nu
 wille kiende hannom / de wel skulle saa hannō
 att see / oc att kiende / seg till liden glæde .

Sō de hafue nu faret ilde med hãnō / efter de/
 res eget øde skign dē gâtste nat osuer / oc det is
 diste raad bode om naten oc morgnē hadde of/
 nerhørd hannom / oc meente seg nu att haffue
 flawemol faste nog osuer hannom / saa stode

Om

de op det gantste siddende raad/huilket de had
de forsamlet aff Presthøff dinge/oc Scrifftlo
ge/ Phariseer oc Stads Regenter / Saa førde
de hannom ind for Keÿserns stedholdere/ huil/
Fen alle blodsager hadde y befalling att straf/
fe/endog de hadde deres lower oc priuilegiet /
huilke han motte oc lade dennom nyde/ oc wor
plicitig til at straffe denom som der emod gior/
de / han heÿd Pontius till sit rette naffn / oc
Pilatus paa embedens wegne.

Om Dens dagen .

Er Judas som had
de forraad Jesum /
soo nu att domen
wor hannom ofuer
gangen/da angride
hånomet/ Saa bar
hå Bisperne oc Ol
dingene de xxx. sølffpenninge igien
oc sagde) D hvor haffuer ieg syn
det / att ieg saa haffuer forraad vskyl
digt blod . Men de sagde) Duad
kommer dett oss wed ? der mot du
see deg om . Saa slengde han sølff
penningene

penningene wdi Tempelen / packte
 seg bort / oc gick heden oc hengde
 seg sielff / oc der han wor hengd / da
 brast han mitt sønder / oc ald hans
 indwol flød wd .

Men Bisperne toge sølffpen-
 ningene oc sagde) Det sømer ick at
 faste dennom indt Guds Riste / eff-
 terdy det er ett blodwerd. Da blefue
 de till raads / att de købte en pottes-
 magers ager derfor / ia for den vres-
 ligheds løn / till att iorde pilegrime
 wdi / oc det samme bleff ryctbare
 hoss menige Hierusalems indbyg-
 gere / saa den samme iordmon bleff
 fallet paa deres eget moll Akeldama
 oc heder end nu paa denne dag en
 blodager. Da bleff fuldkommet det
 som tald wor wed den Prophet Je-
 remiã / som saa siger / De toge hyne
 x x x sølffpenninge / werdet der hyn
 bleff wurd for / huilken de hadde
 kjøfft for sin würdning aff Israels
 D iij bgrn / oc

Om

børn/ oc gaffue dennom wd till en
Pottmagers ager / saa som herren
hadde bestillet meget.

Da ginge Jøderne icke ind i rets-
terhuset / att de ey skulde bliffue bes-
smittede / men att de motte æde pos-
schen / derfor gick da Pilatus wd til
dennom oc sagde) Quad tieremol
føre y mod denne mēiske ? De suo-
ride oc sagde til hānom) Wden den-
ne hadde werit een vdedischer / da
hadde wy icke antuordet deg han-
nom. Thi sagde Pilatus till dēnom)
Saa tage y hannom heden / oc dø-
mer hannom effter eders egen low.
Derfor sagde Jøderne till hanom)
Wy mue ingē døde. Paa det att Jes-
su ord motte fulkōmes det han had-
de sagt / der han wdtyde huad dø-
d han skulde dø.

Lu. xvij

Da begynte de att tiere paa han-
nom oc sagde) Wy befinde dēne att
forwende folket / oc formenendes at
giffue

Onsdag.

XX

giffue Keÿsern skatt / ocsaa at sig
seg sielff at were Christusen Konge.

Thy gick Pilatus ind igien i ret-
terhuset / oc kallide att Jesum / oc
sagde till hannom) Est du jødekøn-
gen? Jesus stood for hannō oc sva-
ride) Siger du det aff deg sielff? et-
D iij ker haffue

Om

ler hafue ådre sagt deg det om meg?
Pilatus suoride) Er ieg nogē Jøder?
Dyt eget folk oc Bisper haffue ant-
wordet meg deg / huad haffuer du
giort? Jesus suoride) Mit rige er
icte wdaff denne werden/wore mitt
rige wdaff denne werden / da stode
mýne tienere wel saa med meg / att
ieg bleffue icke Jøderne antwordet/
nu er icke mit rige hedē aff. Da sagde
Pilatus till hannō) Saa æst du da
io en kōge. Jesus suoride) Du siger
saa / att ieg er io en kōnge. Jeg er der
till fød / oc der til er ieg kōmmen hýd
til werdē / att ieg skulde bere wites-
byrd om sandhed / ehuo som er aff
sandhed han hører gierne mýn røst.
Pilatus sagde till hannom) Quad
er sandhed? Oc der han det hadde
sagt / gick han atter wd till Jøderne
igien / oc sagde til Bisperne oc
Didingene) Jeg finder ingen skylding
i denne menniske.

Der

Der han bleff oc fortierd aff
 Bisperne oc Eldingene da suoride
 han intet. Da adspurde Pilatus han
 nom atter igien oc sagde) Suorer
 du intet ? See huor hordelig de klaa
 ge paa deg/hører du icke ? Men Jes
 sus suoride hannō ey till ett ord meer
 saa att Landsherren forundride der
 fore paa / Men de blefue hart wed
 oc sagde) Dan oprører folket / saa
 haffuer han lerd offuer ald Jødelād
 siden han begynte paa Galilea hÿd
 intill .

Der Pilatus hørde nu tales om
 Galilea / da spurde han om den men
 niste wor en Galileister / oc der han
 fornam att han wor wdaff Dero
 dis herredøme / da forsende han hā
 nom fremdels till Derodem / huilke
 wor oc de samme dage i Dierusalē.
 Der Derodes nu soo Jesum / da
 bleff han saare glad / thi han hadde
 lenge siden gierne wild seet hannō /
 D v for han

Om

for han hadde meget hørt om han-
nom / oc han hobbedes att see noget
tertegen giøres aff hānom / Oc han
spurde hannom att mange honde /
dog suoride han hannom intet / Oc
saa stode Bisperne oc Scrifteklogene
derr / oc kierde hordelig paa hānom.
Derr Derodes hadde nu med sine
hoffindere foractet oc forhonet han
nom / da iførde han hannom ett ski-
nende hvidt Klæde / oc sende hannō
saa bort igten till Pilatū. Ja da bleff
ne Pilatus oc Derodes den samme
dag huerandres wenner / fordi de
wore tilforn y noget vwenstæb med
huer andre.

Da kallide Pilatus Bisperne
Døffdingene oc folket sammen oc
sagde till dennom) I haffue førd
meg denne menniste paa / som den
der skal haffue forwend folket / oc
see her haffuer ieg offuer hørd han-
nom for eder stelff / oc hafuer ingen
aff de sa=

aff de sager befundet i hannom der
i Klage paa hannom for / Icke Des
rodes heller / thi ieg forsende eder till
hannom / oc see hannom er intet till
lagt det døde kunde were werd / der
for will ieg refse hannom / oc lade han
nom saa løff .

Da wor oc Kansherren won at
skulle giffue almuen en fange løff /
huilken de wilde sielff bede om paa
høytidē. Saa hadde han oc paa den
sinde en merkelig Røffuere fangen /
som heyd Barrabas / huilken wor
med nogle oprørste last wdi feng-
sel / som wdi ett opløff (der i staden
wor skied) hadde bedreffuet ett
mord . Oc almuen roffte oc begynte
att bede / at han wille gjøre mod dē
nom som han altyd plejede . Som
de wore nu saa forsamlide / da suos
ride Pilatus dennom oc sagde) Det
er eders sedwone / att ieg skal giffue
eder een løff om Poschen / huilken
wille i

Om

wille þu ba att ieg skal wende eber løff
enten Barrabam eller Jesum / den
Jødetøge som kalles Christus? for
dij han wistet wel sielff / att Wisperne
hadde aff rett awind antwordet
hannom saa heden.

Som han sad nu paa domsto-
len / da sende hans hustru hannom
bud / oc lod hannom saa siige) Bliff
du denne retferdige vbeworet / for
di ieg hafuer idag meget lyd þu drø-
me om hannom.

Da egde oc stygde Wisperne oc
Odingene almuē fast till / at de skul-
le bede om Barrabam / oc lade Jes-
sum blifne ødelagt . Saa suoride da
Landsherren / oc sagde til dennom)
Duilken wille þu nu att ieg skal gifue
eder løff aff disse two ? Der roffte
de almindelig aff den hele hoff alle
oc sagde) Tag bort dēne / oc lad oss
Barrabam løff . Thi roffte Pilatus
emod igiē / oc wilde lad Jesum løff /
oc sagde)

oc sagde) Quad wille y da att leg
skal giøre aff Jesu / som kalles Chris-
tus / huilken y selff kalde en Jøde-
konge. De roffte emod iglẽ / oc sagde)
Kors feste kors feste hannom . Dan
sagde tredie gang til dennõ) Quad
ont hafuer han da giort? Jeg haf-
ner ingen døds sag fundet y hannõ /
Thi wil leg reffe hannom oc
lade hannom saa løff. Men
de bleffue hordelig wed
med stort skrol / oc
bade at hã mot-
te blifue kors
fest / oc hu-
erken la-
de de
eller
Wisperne aff att skole.

Da lod Pilatus tage Jesum oc
 Dudstryge hannom / oc Landsher-
 rens Krigsmænd førde hannom ind i
 Sallen. Sallen / det er retterhøuset / oc Kallide
 saa ald rytterhofuen tilsammen / oc
 førde hannom den paa. De afførde
 hānom / oc finge hānom saa en rød-
 lyt purpurmantel paa. De støtte en
 Krone sam-

Frone sammen aff torne / oc setten
 paa hansff howet / de finge hannom
 ett røer wdi find hogre hond / kne-
 buktide / spottide / oc begynte att hel-
 se hannom oc sagde) Welsel Jødes
 tonge. De gafue hānom kindheste /
 oc spyttide paa hānom. De toge rø-
 ret fraa hannom / oc sloe hannom
 paa houedet der med / de bøde knoe
 for hannom oc tilbade hannom.

Saa gick Pilatus atter wd igiē/
 oc sagde till dennom) See her fører
 ieg eder hannom wd / ati skulle wij-
 det / att ieg finder ingē skylding wdi
 hannom . Thi gick Jesus saaledes
 wd oc bar Cornekronen oc purpur-
 fledet / oc han sagde till dennom)
 See huilken ett mēntfke / Der Bis-
 perne oc tienerne da sowe hannom /
 roffte de oc sagde) Korsfest Korsfest.

Pilatus

Pilatus sagde til dennom) Saa ta
 ge y hannom heden / oc kors feste y
 hannom effterdi ieg finder icke sag
 med hannō . Jøderne suoride) Wy
 hafue een Kow / oc effter den wor
 Kow skal han dø / fordi han hafuer
 gjort seg sielff till Guds søn / Der
 Pilatus nu hørde det ord / da reddes
 han end

han end meer . Saa gick han atter ind i retterhuset igien / oc sagde till Jesu) Vueden æst du ? Men Jesus gaff hannom ingen suor . Thij sagde Pilatus till hannom) Tal du icke med meg ? Wedst du ey att ieg hafuer mact till att korsfeste deg / oc ieg hafuer mact till att lade deg løss ? Jesus suoride) Du hadde platt ingen mact offuer meg / wor hun deg icke gifuen her ofuen wdaff / derfor hafuer han dess større synd som meg hafuer antwordet deg / Ja fraa denne sinde gjorde Pilatus sin flyt til at fly hannom løss . Men iøderne roffte oc sagde) Lader du denne løss / da æst du icke Keyseres wen / fordi ehue seg gjør til Konge / den tall Keysern emod . Der Pilatus da hørde det ord / da lod hā lede Jesum vrd / oc sette seg neder paa dō stolē / paa den stid som kallides Lithostrotos / men paa hebraisch Gabbatha det wor da porsche beredning wed den siette stond .

Om

Her Kommer nu Matthæus før end han drager lenger fram med Christi pinsels historij / oc bescriuuer oss det ælendige oc skæmelige endelict som den lede Guds forredere Judas fick / alle hæsslige til en gruelig hødsel oc trusel. Der han saa (siger han) att Jesus wor fordoemd eller hedendømd / der han (man see) lides wd / eller wor ophengt / eller hvilken tyd det kunde nu were / da fornãm han først huad han hadde giort / det han icke kunde der hã bleff saa opte Kierlig adworst aff Jesu / det stund dieflen hadde formørket oc beknuytt hæss hiærte. Men nu han wd hannom hæssue wdret sin willie / saa slipper han bondene løse / oc tager det tecke wd aff hans hiærte / der han hadde forblindet hannõ med / oc Gud lader øynene op paa hannom / att han kand see seg om oc kiæde seg selff.

Det er oc Christo en stoor ære / at Judas tænder seg saa sielff / oc gifuer hannom saa herligt ett rycte / Kaller hannõ en vstyldig måd oc bekiender seg att hæssue ilde giort / att han hæssuet forraad sodan en vstyldig Guds wen.

Saa nagger samwittigheden hannom / att han gierne wilde were quyt wed synden / Men saa forblindet er han fraa Guds naade / att hã saa gantelig tænder / kunde han bliffue wd aff med de syndige penninge / oc saa dennom som hãnom hadde foet / da wore alting en klar sag. Der de icke wille / saa stulle de were Gud gifne til ett offer / oc en Guds tienste.

Saa forlader han da bode herrerne de han hadde

Densdagen. XXVI

hadde tient/oc penningene som han hadde for/
 trent/oc løffuer bort aff rett hiertesorg oc hen/
 ger seg aff stoor bitter banghed/oc bliuuer sielf
 sin egen bødél der han ingen anden haffuer.
 Att wý wdi hånóm muse see en grom oc forfer/
 lig Guds wrede ofuér sodane hanss lige/wittré
 lige oc fortredeelige syndere / som synde icke aff
 wonwittighed/forrastelse / eller Eisdelig strø/
 belighed/ Men aff rett Guds foractelse. Han
 haffuer hørd Guds ord / oc predicet dennom
 sielf fast med / han wor oc icke saa fattig / att
 han hadde stoor nød for penninge . Thy maa
 hā oc ey were werdig til att dø en naturlig død
 oc ey hanss forredelig siel wdgaā att hāss mūd.

Saa er nu dette først merkeligt e blant an/
 dre puncter som denne Jude historij inholler/
 att de dorlige Jøfruer wille altjød were e blant
 de wise/ Oc Gud bygger aldrig saa liden en kir
 ke/att dieflen legger ey wind paa att haffue en
 Capel der hōss / hannom hører alt eeu till aff
 disse rj.

ij Dieflen haffuer ett weldigt regiment off/
 uer sine/ oc glemmer dennom saa nøye / att de
 wndkomme icke fraa hannom/ Thi hielper den
 nom huerken raad eller welgierning/ att de la/
 de seg besige.

iiij Den wduortes strømtische helighed hiel/
 per intet for Gud der som hiertet er icke gott.

vij Wdi sodane bewiser Gud dog sin offuer/
 flødige godhed/ att Christus saa lenge fordra/
 ger hannom/ endog han fulwel kiēde hannom/

Johan.
vi.

E ij giffuet

Om

giffuer hannom sitt sacramēt / toor hanſſ føder
oc gifuer hannom adſtellig adwerſel bode med
gode oc med onde / om noget kunde hielpe.

v Chi bliſſuer oc hanſſ ſynd deſſ ſtørre naar
hanſſ onſtaff er ſaa ſore ſtoor / ſom Chriſtus
ſagde ſielff til Pilato.

vj Den første fruct han faar da att ſmage aff
ſin ſynd / ſkal were en ſuor bang ſamwittighed.

vij Oc naar Gud er der icke da naadelig hoſt
till att trøſte / ſaa bliſſuer der ett meſ hob
wdaff til en ewig fordoemſe.

vijij Den wiſer Gud tilkommede wdi det elen-
dige oc wſlige endeligt ſom de ſaa / huilket wy
ſee icke alleneste y denne / men wdi Cain / Saul /
Ahitophel / Ario etc.

ix Under ſodane Guds foracteres ſtore ſyn
der wdretter Gud ſin ære oc menniſters ſalig-
hed / foruden ald deres willie oc ondſtaff.

x Men ald det de ſaa ilde giøre till att legge
naſſn oc ære ind med / det bekomer dennom till
ſkam oc ewig wanære paa det fiſte / ſaa ſom Ju-
das er nu wdi huer mæds mund til det werſte.

Wdi Jøderne ſee wy oc en fordoemelig tryg-
hed ald det ſtund Guds dom ſtaar denom icke
ſaa ſinnlig for øyne / huilke ſaa gott ſom taget
til miſtycke med Juda att han bekiender ſin
ſynd / oc faller Jeſum en vſtyldig mand / wy
haſſue (mene de) figſſt wor rette figſſ / oc giff
uet wore penninge wd for det wy haſſue foet /
du æſt wor hemel / er der nogen vret paa ferde
da høger den hoſt deg / der mott du ſee deg om /
huorledes

huorledes du det Fant forsuore / det Kommer off
intet wed . Saa dømme de seg oc sielff der med /
att de blodpëninge mue icke Komme wdi Guds
Fiste til Guds tienste / huilket wel motte stced/
der som sagen hadde werit retferdig.

Det wor oc alt saa bestillet/som opscreffuet
staad. Zach. xj. huilken her wed ett andet naffn
Kalles Jeremias/att de penninge skulle Komme
til en pottmagers ager for de fattige oc wdlæ/
dinge/der de/oc icke Isderne skulle hwiles wdi
til ett tegn att Christus skulde bliffue oc were
et werd til hedningers oc alle wdlædingers ro/
lighed oc fred/oc icke isderns som hannom nu
hadde saa flemmelig forstut.

Att isderne wilde icke gaa ind i den hedenste
førstes huss/ der med lade de sin store dyndel/
godhed till siune / wnder huilken wduortes he/
lighed de oc stiule deres mange lønlige synder/
oc der med forblinde folk / att mand ey kand
fiende dënom rettelig huordane de wdi grun/
den ere/lige som de skulde were saa frome oc ret
ferdige att de ey flawede eller wilde denne måd
noget ont/ hadde han icke forstykt det/ effterde
de tage seg saa nøye wore for synd wdi sodans
smostycker. Som de oc derfor taget til mistycke
att Pilatus tuiffi paa dennō/ de wilde han skul
de strax troet fordi de sagdet/ oc icke tuiffid der
lenger noget paa.

Wdi pilato see wy adskillige hedensche oc
stiellige fromheder / att han ydmyger seg / oc
wiger dennom wdi sodane deres gamle woner
E is wille de

Om

wille de were for gode til at gaa ind til hannø/
da wil han intet were for god til att gaa wd til
denom. Som en from første skal ey were altho
pietten/Men see meget lige som han intet sowe
eller forstode. Desligeste att hā icke strax den/
nom til willie/ giffuer en blodig dom ofuer den
ne fange som de søre hannom for / Men spør
huad skylding de haffue till hannom. Oc den
tredie/ att han saa plat affsiger seg denne sag/
oc ey wil haffue der med att skaffe/wden de wil
de handlen saa som low oc sticl fyl.

Der de nøddes nu til att bære sager fram/
da fiere de paa hannø synderlig for try stycker/
Først att han hafuer forwend folket med falsk
lerdom oc fietterij / oc forderffuet alting y den
aandelige statt. Desligeste giorde oc saa mytte/
rij oc lerde vlydelse mod Herrer oc Lands før/
ster. Oc det tredie att han hadde sagt seg att
were Kong Christus / det wor saa meget / han
wilde sielff were bode det ene oc andet / oc for/
hindride alle andre bode aandelige oc werdsli/
ge wdi deres kald oc befalling. De firemoll
maa Euangelium oc de det forkynde end nu
lide paa denne dag.

Den fiere dygd wy see wdi pilato er den/ at
han saa stittelig randsager oc forhører Jesu
wdi enlighed/att han wil wide rett grunden y
sandhed.

Den femte att han saa mange lempet bru/
ger til Jesu forløsning / der han fornam hans
vstyldighed. Først att han begynder att hand/
le med

Densdagen. XXVIII

le med almoen/huilke han wiste hanff werner wore.ij. Att han hõffdingene til største redsel drager oc saa Zerodem her til denne sag.

iiij Det skulde oc were dennom til en bewil/ling/att han wil lade hånom løss for høytidens skyld aff en sedwane/ oc icke som den der vstyl/ dig er/men som den der faar naade oc icke rett iij. Han wil oc dennom til willie hudflette hannom/att han io maa frø hansff lifff v. han legger dennom oc for den arrigste skald/ paa det att de motte skamme seg sielff / oc io heller lade Jesum leffue end den/ vi. han faller oc derfor Jesum en Jødekonge/ att det motte oc draget noget/Thij han wiste wel att de wilde gierne werit wdaff med hannom oc hansff lige/ oc heller haafft den ringeste til Konge aff deres eget iødiste blod en saadane.vij. Han siger seg oc att haaffue hørd/ att denne Jesus skal were deres Christus/att de skulde tencke seg wel om hwad de giste/ att dennom ey maa fortrydet igien som deres forfædre hadde styrt Prophe/terns blod aff saadan samme snarr hastighed. Men eblant denne hedenste mands hedenste dyder ere mange vchristelige wanstelser oc v/ dyder/att wy wdi hannom mue see hworledes menniskelige stiel oc relighed maa wel noget saa heden bewise seg saa meget som menniske/ ligt er/men er der icke sand naade oc gudsfryc/ tighed hoff/ da er det dog alsammen inthet werd / det forfuluer alsammen bort y seg sielff.

E iij Pilati

Om Densdagen.

Pilati hustrus drøm wor til Christi større vskyldigheds forklaring/at hã skulle haffue saa mange widnes byrd som skulde widne om hanss vskyldighed/oc saa til med hanss egne fiende/Judas. Pilatus oc hanss frue/Herodes oc Kæff uern etc.

Denne Christi hudstrygelse oc Krøning / som Johānes saa flittelig bescriffuer / haffuer mecr behoff en grondelig oc gudelig betrachtning end nogen wdtydning/Thj ordene ere forstandelige nog y seg sielff/Zuilkẽ off oc Klarlig tilkiende giffue en stoor vsigelig honhed wor Herre Jesu Christo her giors / hannom til en ewig ære/oc dēnom sielff hanss bespottere til en ewig skam oc wanære.

Wdi det fierde Kieremoll Jøderne søre mod Jesum/see oc formerckẽ wj større Guds fryct wdi pilato end wdi alle dennom/ paa sine maa/de/saa meget som han om Guderne hadde lerd Men det wor hanss skade att han hadde ingen rett forstand om den sande Gud.

Det er oc meget werd att besinde oc betracte det Jesus suoride Pilato till sin honlige tale/ om den wold oc mact Gud giffuer mennistene her paa iorden/forudẽ hwilken off aldrig fand noget skade aff noget creature .

Skjertorsdag fore middag.

Det

Stiertorsdag fore mid. XXIX

Er Jesus oc discipler-
ne aade i den natt hã
bleff forraad / tog den
herre Jesus brød / tac-
kede / brød det / gaff det
sine discipler oc sagde /
E v tager

Stiørtorsdag

tager oc æder / dette er mytt legom
som giffues for eder / det giører y
myn houkommelse. Desligeste tog
han oc kalken der nadere wor giort/
tactede / gaff dennom oc sagde / dric=
ter alle sammen her aff / denne kalk
er ett nyt Testamēt y myt blod / som
wdstyrtes for eder oc for mange till
synderns forladelse / det giører saa
offtesom y drickt / y myn houkom=
melse. Oc de droctē alle samē der aff.

E Sterdt dette nu er wor Guds Legoms dag/
paa hvilken wy skulle betēke oc begaa wor
hertes Jesu Christi welgierning / den han off=
uer andre flere haffuer off her wdi bewyst / att
han saa med oed oc sacramentelige wisse tegne
haffuer stadfest en ewig houkommelse y sin he
lige kirke paa sin døds werdsfyld / att wh̄ m̄
haffue att offue wor tro wdi / henne aliyd till
idelig oc io store oc store forbedring. Da wille
wy den trøst med all anden som off her y disse
ord leres wdlede oc legge paa hierte.

Forst er dette merckeligt att hwor Euange=
listerne scriffue Jesum att haffue taget brød /
at han wilde bruge Guds lon / da sige de alt der
hoff

hoff at han welsignede tackede oc lofuede Gud
 thij alle de ord mercke alt ett det gisr han oc saa
 synderlig nu der han wil handle brød oc wyn/
 icke for nogen nødstrtighed till seg oc sin egen
 brug/ Men sine nerwerende oc tilkommende
 Christne/til en sand salig siæletrøst/ at wy haff
 Christne mue der med paamindes den høytilig
 welgierning/huilk en han off haffuer bewist y
 seg sielff. Oc det samme tæctides oc behagide de
 herre Jesu saa gantke wel paa wore wegne/at
 han nu saa høylig tacker oc loffuer Gud sin fa-
 der aff ret glæde/ at wy (for hwess skyld han
 wor kommen) motte fare saa wel/ oc saa saa/
 dan en tryg besegling paa Guds naadelige
 løffte oc tilsagn/ til en ydermere forworing
 oc wished.

Denne samme forworing gisr nu wor Her-
 re Jesus Christus paa sit yderste y den samme
 natt som han bleff forraad sine siende y hender
 oc paagreben/ Oc giffuer der med sin yderste
 oc siste willie tilkiende med ord oc sacramentes
 lige tegen/oc predicke der med alle sine en-
 delig predicken for/ Ja besluter al sin predicken
 om synders forladelse her med/ oc paa det sam-
 me gaar saa strap vfortøffnet y døde/at al ting
 skal saa med det same bliffue vforwådlet/vfor-
 mindstet oc vformeret./ Men lige der wed sø de
 Guds søn hafuer saaledes paa sit siste sticket
 oc beseglet/ Giffuedes saa der med tilkiende sin

Stiørtorsdag

store Kierlighed til oss/ att han glæmer seg sielff
oc sører plat intet for sin egen død/ den hã dog
haffuer saa neer wdi henderne/ men ber all om
forge for oss/huorledes han maa io med ord oc
regne wdrette alting/ att den samme hanss død
maa io bliffue wel sted oss til gaffn oc salighed.

Derfor lyde oc ordene saa hoff Euangelis
terne/ at Jesus spisede sine discipler her med /
oc sið dennom dette/ Ja dēnom sið han det til
ett wißt tegen/ at han ey wilde hafue dette bord
brød for alle hongrige buge / lige som hã foru
den al wndersted lader regne for alle oc lader
iorden giffue sin grøde for alle/ oc som Prophe
ten siger wdi Psalmen lader sin hond op oc fyl
ler alle dyr fylde med sin benedidelse . Men her
reder han ett bord til/ aleneste for sine egne dis
cipler / hanss egne huffinde wdi hanss egen heli
ge christelige Kirke .

Uc saa rundelig bewiser han seg y denne sin
naadelig welgierning/ att hã lader henne recke
icke aleneste til de frome oc fulkōne gode Chri
stne/ men disse bedrøfuede Apostle lod han her
æde oc dricke/ de nu y sted stulle forløbe oc for
suerie hannom . Ja han lod end oc saa sin for
herdide forredere wete der delectig med/ oc til
bød hannom der wdi sacramentet saa wel som
han bode før oc siden tilbød hãnom y ordet li
ge saa meget som nogen aff de andre / Endog

han da

Fore middag. XXXI

han da misbrugte Guds naadelige sacrament lige saa wel som hæff helige ord oc kierlige paa mindelse/ icke hånom eller hanss ord heller end sacrament / men seg sielff til ewig skade oc for/dømmelse .

Saa er nu dette som han haffuer giffuet dem nom/oc end nu giffuer oss wdi det sit sacramēt/ sand brød oc wÿn/dog icke saa blot oc bart som nogen anden kost der wÿ fødtes med. Men med det samme brød oc wÿn som wÿ saa æde oc dricke oc sende saa neder ÷ bugen effter Guds ord/wnder en sand Guds lydelse/ wdi en fast tro til ordet/ der samme sacrament er grundet paa / thÿ æde wÿ sandelig wed troen wdi aande paa det induortes mennistes wegne wor herres Jesu Christi helige leg om/oc dricke sandelig hæff blod. Lige som det wor icke noget tomt weir / det Jesus bleste wdaff sin mund offuer Apostolerne. Johan. x. Men hadde sandelig den Heligaand med seg / den samme der ordet lydte om / Annammer den Heligaand etc . Saa som wandet ÷ Doben er oc icke noget blott wands element foruden noget andet / men ett bad det Gud hafuer forfattet ÷ sit ord til att afftho der wdi sine wduolde aff synder wed den Heligaand til en ny fødsel. Ja lige som Christi ord er icke noget tomt eller dødt ord / det der intet andet fører med seg end nogen lydendes røst / Men haffuer en krafft med seg til at wdrette ald det det lyder om / wdi oc hoss sag mange som det

tro oc

Stiertorsdag:

ted oc annamme saa som det seg b̄ør / lige saa
haffuer det seg oc med dette Sacrament.

Oc endog offtilbindes oc giffues saa offuer/
flødelig meget wnder brødet/han befaller dog
att tage kalken/oc beder att wy der wdaff skul
le dricke hanss blod/oc end dricke alle sammen/
saa mange som haffue annammet brødet / saa
at her ingen skal wdlyckes enten leeg eller lerd/
effterdi Christi ord oc befalling gjør oss her al
le lige rige/at hā siger. **D R J C K E R A L /**
L E / Huilke alle ⁊ wden hanss disciple/ huilke
han nu hadde gifuet brødet/de samme skulle oc
alle dricke/ saa gjorde de oc siger Marcus / de
drucke der wdaff alle sammen / Thi skulde dog
menniskelig wis hed skāme seg noget/oc ey gis
re seg saa meget klog oc sore myndig offuer sin
mestere Christū/ oc driste seg saa til ad forwād
le/forminske oc forny nog t y hanss ord oc han
del. Hadde enten stieg kond spild eller forhin
dret noget her wdi /da hadde han oc wel werit
der om fortent. Derfor skal kirken som en ly
dig brud were sin helige brudgom h̄orig/ til at
annāme enfødelig hanss sett oc sagn/ lige saa
ledes som han haffuer sett oc sagt det/oc huer
ken ḡiore det anderledes mecr eller minde.

Ja denne kalk er v̄mistendes for det ny Te
stamentes b̄ørn. Thi Christus kaller hannom
ett nytt testament / oc sodan en kalk som h̄orer
til det ny Testament/ fordi det er en kalk wdi/
eller med hanss blod / oc icke med noget bocke
blod eller falsueblod eller noget andet sodant/
Med huilket Gud hadde y fordom t̄jd forplic
ted seg

ted seg till Jøderne / att han wilde were deres Gud/oc de skulle were hans folk/at han wilde giffue demom Land oc Rige att boo wdi / oc were deres forsvor oc beftermere for alle / dog med sodant skiel oc for ord / om de wilde helle pacten oc forord som tald wor/saa att de tiende oc dyrkede hannom med de gierninger oc Ceremonier/de han hadde demom forscresuet / med huilke han oc den samme tyd wnder det gamle Testamēt betegnide dette ny/der Christus her nu tall om/huifct han nu wil scriffue/icke Jøderne alleneste/men den menige werden/oc be/segle det alle menniste til med sitt eget blod.

Oc huad det samme ny Testament da inde holler/wdtr/cker han klarlig der han siger/att dette samme ny Testamētes blod wdstyrtes oc wdgydes for mange (det er for alle bode onde oc gode. Johan. i. oc j. Johan. ij.) til synders forladelse / Icke saa som wnder det gamle Testament skiede wdi figuren / att mand wed det vstiellige blods wdgydelse fick synders forladelse hof menniste / oc kunde bliffue actet oc regnet reen / vstyldig oc retferdig wdaff huess brøst som nogen hadde seg paahēgendes. Men wed dette blod lader Gud seg forlige oc blifuer huer mands wen / Thi wdgiffues det oc duer aleneste till synders forladelse / oc ey der tien noget andet til nogen synde betaling for Gud yden dette samme blod alenc.

Derfor beder han oss oc dricke dette sit heltge blod saa ofte som wy dricke wdaff kalkē/oc wdaff kalkē beder han oss dricke saa ofte som wy wdaff brøst/

Skjertorsdag

wdaff brødet æde wdi dette helige Sacramēt /
oc setter off huerken tjd eller stand / nat eller
dag for/ eller huor offte eller sielen w̄y det æde
oc dricke skulle. Icke kand eller maa det helier
nogen anden gigre. Men saa offts som w̄y saa
ledes finde off sticke som disse disciple nu wo
re/ ȳ synd eller sorg/ om w̄y ellers ere hanss san
de disciple oc Christne/ da mue w̄y bruge denne
hanss legdom som han offhaffuer befallet.

Wdi hanss howkommelse / eller hannom till
en amindelse/ att w̄y lade det were off en paa
mindelse / oc der aff tendē paa det Christus
haffuer lyd for off/ oc fostet bode sitt legom oc
sitt blod paa off. Ja till saadan en howkōmelse
haffuer han giffuet off det samme sit Sacra
ment/ icke til at weye wand eller land med/ icke
til att sette wdi sølff eller guld at tilbede / Icke
til att offte for deres synder som enten leffue/ el
ler døde ere. Ja ey heller til at hēte synders for
ladelse wdi den samme legomlig æden oc dric
ken/ for sin egen skyld ȳ seg sielf. Men til at æde
oc dricke for en amindelse/ at wor herre Jesus
haffuer en sinde styrt sitt blod for off till wore
synders forladelse/ at dē welgierning maa bliff
ne v̄forglẽd / oc staa off altyd ȳ sind oc how/
der til hafuer han latt off sitt helige ord her eff
ter seg/ oc dette hellige sacrament der hoff.

Summa summarū/wille w̄y foruden al k̄yff
oc trette bliffue wed sandhed ȳ dēne sag/ da haf
ne w̄y her denne wisse oc faste grund/ den huer
ken diefle eller menniste kunde off omstøde/ att
ligerw̄ys

Fore middag XXXIII

ligerwys som Christus hafuer lyd dødē for oss/
 oc giffuēt sit legom oc blod til wore synders for
 ladelse / oc han sielff wdi ord oc dette sit sacra-
 ment wddelde da eblant sine / saadā Guds naa-
 de wed seg selff / Saa haffuer han oc nu siden
 wdsend sine tienerē y den helige kircke / oc foet
 dennom samme ord oc Sacramēt at bruge for
 seg oc alle andre til synders forladelse / som hā
 sagde. Johan. x. Quem y forlade synden / den
 bliffuer hun forlat. Oc lige som han dennom
 haffuer giort myndige wdi ordet / saa haffuer
 han oc giort wdi sacramentet / som hauffegns
 ord her lyde / Saa offte som y giorret etc. Oc S.
 Pouel det forklaret. j. Cor. x. Oc lige som hand
 giffuer alle dennom den Heligaand som hore
 Euangelium oc fattet wdi hiaerttet med troen /
 saa gifuer han oc alle dennom sit legom at æde
 oc sit blod at dricke aandelig wed troē y det ind-
 uortes menniste / som effter Christi ord / stic oc
 befalling legomlig æde dette legomlige brød
 oc dricke wdass denne legomlige kalk. Saa att
 wy med den legomlig æden oc dricken æde oc
 dricke aandelig y sandhed Jesu Christi sande
 legō oc blod / huilket rettelig slyckes y sandhed
 wor siele houger / oc fødēt ett ewigt lifff wdi oss
 med hannom / som han sielff sagde Johan. vj.

Oc lige som disse sande Christne æde saa
 oc dricke seg till gaffns denne legomlige spys-
 ning oc stenk / fordy att troen er der hof. Saa
 æde oc dricke de wantro oc wdi dette sacramēt

S det samme

Skjertorsdag

det samme hellige brød oc wÿn seg til skade oc
ewig dom/effterdi de saa bruge/so saa misbrun-
ge det dennom inthet til hærer/ Thÿ lige som
de falske Christne der høre Guds ord/ oc saa
forstand der paa/oc skick'e seg dog icke saa / att
ordet kand bruge sin krafft wdi dennö/de bliff/
ue ey aleneste icke salige/men saa en større for-
dömmelse eud de det icke haffue hørd/ oc de al-
drig haffue holdet seg for det de haffue giffuit
seg wd for. Lige saa skulle oc de som æde oc
drick'e her wdaff dette sacrament (huilket Chri-
stus haffuer stiftet for sine alene) oc ere dog
s. Cor. xj. Christo fremmide wed/ bere deres dom der
fraa/seg till fordömmelse/ for de tro seg der icke
att saa det Christus haffuer loffuet dennom
oc dennom tilbydes/huilket dennom oc saa
motte staa til fangs/ hadde de ellers
troen oc b. wiste seg tilbørlig wdi
sand hellighed som den hellige
Kirckes rette lemmet/huordas
ne de holle seg att were/oc
dess til wisse tegen haff-
ue oc samme hellige
sacramentes brug/
wdi den hellige Kirckē/
med de sande Christne meniske.

Skjertorsdag att afften

C Pilatus sagde till
 Jøderne) Seer eder
 Konge. De roffte)
 Tag bort Tag bort/
 Korsfest hannom. Pi-
 latus sagde til dēnō)
 Skal ieg korsfeste es
 S ij ders

Stiertorsdag

ders Konge? Wisperne suoride) Wy
haffue icke Konge vden Keyseren. Der
Pilatus da saa at han intet forbedri
de seg/ Men yppedes io meer bulder/
da wilde han giøre almuen fylleste/
saa dømde han at deres bøn skulde
gaa for seg/ han tog wand/ oc twos
de sine hender for almuen oc sagde)
Jeg er vskyldig wdi denne retferdis
ges blod / I mue see eder om. Dee
menige folk sagde) Wåss blod blif
ue offuer oss / oc offuer wore børn.

Da lod han dennom Barrabā

løss / dē de bade om/ Dnil

ken för mord oc oprør

wor fast wdi fengsel/

Men Jesum ant

worde hā deres

egen willie/

Dudstru

gen oc

be

spottet at han skulle korsfestes.

Sa toge

Saa toge de Jesum / de förde hã
 nom wdaff mantelen oc y förde hã
 nom sine egne kleder / oc lidde han
 nom saa bort / at de wilde forffeste
 hannom / oc end bar han sielff sitt
 forff. Men som de ginge da wd oc
 lidde hannom bort / da fonde de en
 menniste aff Cyrenen goendes der
 5 iij fram / som

Stiørtorsdag

fram/som heyd Sinen/ oc wor tō-
men wdaff markē/han wor Alexan-
ders oc Kuffus fader/ den nødde de
til at han motte bere hāst Kors/ Saa
lagde de Korsset paa hānom/ at han
skulde beret effter Jesum.

Der effterfulde hannō een stoor
hoff folk oc saa qwinfolk som gofue
seg for hannom/ oc begrede hannō.
Men Jesus wende seg om till den-
nom oc sagde) **J** Hierusalems dōt-
ter greder ick ofuer meg / Men gre-
der offuer eder sielff / oc ofuer eders
børn / fordy see de dage tōme wel /
naar mand skal sige / Salige ere de
vfructsommelige / oc de qwindeliff
som ick hafue fød / oc de bryst som
ick hafue werit diende / Ja da skal
mand begynde at sige till biergene /
Ah faller paa oss / oc till klipperne /
Ah stinler oss / Thi gjør mand saas-
ledes wed det grøne træ / huad wil
da stie paa det wifne?

Der lid:

Der lidde oc saa two andre vdes
 beste bort / att de oc stalde tages aff
 dage med hannom.

Saa lidde de hannom heden till
 den steed som kalles paa Debraisch
 Golgotha / oc er saa meget sagt (om
 det wdlegges) som en pandested /
 oc der gaffue de hånom myrmengd
 wÿn att dricke / oc eddicke blend med
 galde / men der han hadde smagtet /
 da wilde hån icke dricket . Der korsfe-
 ste de hannom da / oc de two røfue-
 re med hånom / den ene paa den hø-
 gre / oc den anden paa den wenstre
 side / Men Jesum mitt emellö / Da
 bleff oc skriften fulkommen som si-
 ger / han er regnet med de vdydelige /

Jes. 114

det wor oc da den tredie stond

som de hadde korsfest hån

nom. Men Jesus sagde)

Ab fader forlad dens

nom for de wide ic

te huad de giøre.

S 114

De

Stiørtorsdag.

Ser maa mand nu see huad skade menniskens gynnst oc æregerighed kand aff stedfornime/ Endog Pilatus wijte fuld wel/ att Jesus hadde icke gjort seg till nogen Konge / han hadde oc sielff derfor orsaget hannom hoff Jøderne wel siu eller otte sinde. Dog nu han høret tale om Keyserns vuenstaff som her stoor til att legge ind/ da glemmer han ald vstyldighed/ ald relighed oc retferdighed / Guder / oc ald gudfryctighed/ oc tencker intet vden huorledes han mas bliffue wed ære / leen oc herremact / saa som de ygudelige frycte al tjd for det de ey torde wed at frycte for / men Gud/ dē de alene skulde frycte hannom acte de intet. Thi wil oc skal det oc dennom gierne offuergaa det de saa frycte / Som Salomon loffuer dennom Pro. j. Ja saa gick det oc denne Pilato som Josephus noget om røret. Lib. ant. xviij. Cap. vij. desligeste Eusebtus hjt. Eccl. lib. ij. Cap. v ij.

Wdi Jøderne see wy oc huad had oc affwend kand gjøre/ de wore aldrig Keysern eller nogen paa hans wegne gierne wndergiffne / men nu det gielder om Christi liff oc welfart/ da wille de heller haffue ald trengsel oc besuoring aff alle hedenste tyranner / end han skulle bliffue wed. Paa det at de mue worde hannom quitte/ da kiendes de seg wed ingen vden wed den Romercke Keyseren / ehuor gierne de dog elckes hadde werit wdaff med hannom . See saa forskiude de nu sielff Christi rige / med ald den Guds naade oc salighed / som der wdi wed *Evangelium* tilbydes/ oc wdi Christo stoor til fangs /

Till Aften. XXXVII

fangs/ huiltet alle isder hadde saa spaare læge
 stonet effter De ere oc bleffne skyldt der wed/
 som Christus dennom tilforn hadde truet. Oc **Mat. xxi**
 effterdi de saa besuerie seg til Keysern/ oc wille
 ey kiædes Konge vden hånom/ da bleff hån oc de
 res Konge/ oc for de hulde hannom icke loffue/
 oc bleffue hannom hørsome/ men fulde hann
 fraa omseyt/ da straffede Keyser Vespasianus **L. xxi**
 dennō xliij. aar der effter/ som Christus oc had
 de spoet dennom.

Endog det wor oc aff en menniskelige træf
 hed oc snildhed/ att Pilatus lod saadan sløt oc
 wild almow saa sin willie wdi saadan en fattig
 person/ der icke meer mact stantes at ligge paa
 att der ey skulde komme noget werre wdaff
 hån wil oc two seg reē/ oc were vskyldig y Chris
 ti blodstyrting / saa som dē der nødes til at gi
 øre det han icke gierne gjorde oc wil saa dylle
 oc orsage synden/ oc skiule den syndige samwit
 tighed/ saa/ intil Guds dom offuenbares han
 nom/ saa saar han da well andet att finde/ oc
 Gud ey da tager hans skaldide orsage.

Oc sandelig gjør Gud Christo sin søn en
 stoor ære/ att han saa wdtrycker oc trenger saa
 gott som de yderste ord/ med hwilke Dommen
 skal saa got som affiges/ hannom hederlige oc
 erlige/ att Pilatus kaller Jesum en reiserdig
 mand/ oc er isderne en wiss spomand att saa
 dant vskyldigt blod wil heffnes/ saaledes oc/ at
 han icke gierne wil staa den fare/ men wille de
 haffue dom offuer hannom/ at deres willie skal

Skjertorsdag.

Jo. xi.

gaa for seg/da skulle de sielff bepligte seg till at suore/till huess tiltale der paa Land Komme. Der forpligte de seg oc til wdi ord/huilke de tale effter deres mening/Endog Gud hadde oc sin mening wdi samme ord / lige som y det Caiphas hadde sagt/att alle sande Jøder y troen skulle nyde dette salige blod til synders forladelse.

Matt. xvi.

Sitt eget Kors ber Christus oc sielff / ehvor ilde han gider sørjt off till tienste/ att stikke off wed wore synder/huilke han der wnder ber. Si den off oc saa till ett efftersiun at wy skulle fylle hannom effter/huer med sitt Kors paa bage/effter som han haffuer goet off for med sitt / bliffuer der off noget suort med det første/oc wy finde nogen vwillighed wdi off der till / saa som denne Simen lod seg nøde offuer sin willie med det første/ da skulle wy dog wenie off til at worde tollige/det er den wey off leder til hymmels saa som her oc betegnedes/ att Jøderne haffue nu affagt seg Christum med hanss rige / Kors/ oc ald / saa Kommer denne hedning oc vforwø rindes for hanss Kors / med Korset foer hand alt.

Her gaar oc nu for seg med mact den spødom som Zacharias hadde opscreffuet. Cap. xiii. At disse endfoldige gode oc medyndsome folk grede/ iemre/ oc holde seg ilde / wdi det de see sodan ynd paa Jesu / saa som det oc wel wor yndeligt . Wdi wor tid pleye oc gierne gudes lige folk/

lige folk / sucke oc giffue seg / wed denne samme
 pinsels predick'en / det haffuer oc hart at / weris
 det ypperste oc største det predick'erne haffue
 stoet effter / at de kunde saa yndelig soret fram
 att folket oc synderlig quinder kunde røres der
 wd aff til god / oc gremmelse / det samme er oc
 icke lasteligt / om det ellers steer med nogen be
 quembhed / saa att een ey haffuer vmage aff an
 den / Thi en naturlig oc Christelig Kierlighed /
 fsøl en sorg oc medlidelse offuer en anden den il
 de medfares / huad sig da denne wor Zerre oc
 forlgsere.

Dog lerer Jesus off her det meget høygre ^{Swarte/}
 oc gaffnligre er / huorledes wy med större fruct ^{des wy}
 skulle betendke oc begrede wor Zerres Jesu ^{skulle be}
 Christi pine oc død / bode y predick'en oc vden / ^{grede}
 naar wy tendke der paa / høre tale der om / eller ^{Christi}
 lese der aff. Att wy skulle da begrede / ey han ^{død.}
 nom saa meget som off sielff. Huilkeledes han
 oc her sielff wnderwiser hyne gredindes quæm
 der / som hånom fulde til døde / at han bad den
 nom intret grede offuer seg / thå hanff onde
 wor da snart att ende / det wor da paa tå
 timer att gære med hannom / att hanff on
 de skulle were vde / han sidder oc nu wdi ald
 hymmelske ære oc hafuer fulkommelig wel for
 wondet ald sin sorg oc vlycke / Thå beder han
 bode Isderne oc off alle grede / men dog ofuen
 off sielff oc wore / fordy wy ære de sō med wore

Skjertorsdag.

- Jes. liij.** Synder saa haaffue plaget hannom/ han haaffuer saa trellet oc arbeydet wnder wore mesgiernin ger/derfor skal det were wor sorg/ at wy skulle nogen tyd wore saa syndige / att wy med wore store vdyder/stulle twinge hannō til at lide saa meget ont for oss. Oc saa att wy finde oc føle off end nu saa betydde oc forhindre med synden/ at wy ey end nu kunde leffue foruden s nd/der for skulle wy grede oc gremme oss/oc ha t ue en rett oc sand mes hagelighed till samme wor v/ fulkommenhed / oc al tyd hongre oc tørste eff/ ter større retferdighed .
- Mat. v.** Ja de saa hyle oc grede/ dennom siger Christus salige / de skulle saa at lee igien / oc deres
- Luc. vi.** grod skal bliffue gaustke tiurd wdass deres øy/ ne. Der som wy oc icke wille saa grede for syndē
- Apo. xxiij** men synde icke un tryggelig heden / oc aldrig en sinde fortrydet at wy haaffue ilde giort oc dag/ lig gisre/da skal den dag komme naar wy skul le saa nog oc altho meget at grede / naar som wor grod skal intet wille eller kunde hielpe oss/
- Luc. vj.** saa som Christus siger dennom alle De til som nu saa fast lee/thi tiden skal kōme naar de skul le gredet igien / Sørst her y werden med Guds heffn oc plage/som han dennō skal wille tilsen/ de for deres vbegrette synder/som Christus oc her siger til disse Hierusalems børn/ att dennō skal saa meget ont staa for/at de motte wel gre de kunde de ellers/huilket de oc wel motte ten/ cke der som de ellers icke wore saa meget tåke/ løse oc vactsonne / att effterdy der ophugges saadāt ett grønt træ som hā da wor/huad mon da wille

Da wille gøres med ett rodet træstræ / lader
 Gud saa fare med meg (wil han lige) som er
 vstyldig wdi meg / sielff / oc ieg dog maa saa
 høylig lide for fremmide synder / huor meget
 minde mon han wille lade eder med sodane an-
 dre eders lige bliffue vstraffide / som saa frimo-
 delig oc tryggelig synde / oc lade eder det ey een
 sinde gaa til hierte / Thi skulle y grede igien det
 y nu lee / oc saa angest oc bange skal eder wor-
 de / adi skulle giern gæ neder / oc lade bierge
 oc klipper falde / r / adi motte bliffue skul-
 te for sodan Guds ræde / som eder skal sinnes
 for syne wdi alle ræder / oc da skal den lige seg
 at were best faren som minst haffuer for at sør-
 ge / att hun enten kand were leet at løffue / eller
 oc biye oc alene maa lide huad hinne vlyckelig
 tilføyes / at børnene icke drebes hinne for syne.

See dette actide Jøderne lige saa lidet da
 der det sagdes dennom / som wy kunde acte det
 nu wy trues med / Men det gick dennom alt off-
 uer lige som Christus her siger dennom / saa som
 Josephus deres egen historiscriffuere greselig
 bescriffuere wdi sine bøger. De bello Judaico.
 Ocsaa Egesippus wdi sine. De Excidio Hiero-
 solimitano / oc fast yndcligre oc forferligere det
 tilgick end Christus eller noget menniste kand
 med tonge wdtalet . Saa maa wy oc wel tenc-
 ket / att Gud wil ey were forgieffues foracted
 aff oss / hã wil besøge oss med sin horde hond /
 naar wy wille icke bekiende oc kunde skignt
 paa wor besøgelses tjd / att han oss lader pre-
 dicke sitt ord for / oc lerer oss at kiende huer seg
 sielff / at

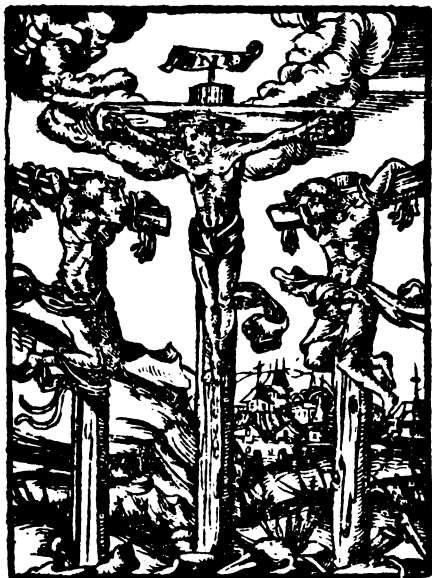
Stiørtorsdag.

sielff/at wj motte falde hannom til foed/ bedes om naade for det der ilde er giort/oc raade bod paa det igien staar. Fordi wj det nu icke gisre som bunligt wore/da sender han off sine plager med hunger oc pestilenz/ Krijs oc orlog etc. Oc der som Gud aff sin langmodighed seer end stændom noget lenge igiennem fingre/ med nogle offuergiffne Guds siende oc foractere / att deres straff seness her/ lentes oc wil icke gaa for seg/da skal han dog sine/onde forsøme leg framj beder/naar de skulle forwisser djd heden der som de skulle ewindelig ilde were komne.

Att hanss skam oc hønhed maa bliffue dess større/oc hanss sag motte siunes saa meget dess yredeligre/oc hanss pine motte der aff were hæn/ nom dess mangfoldigre/saa lade de det icke were nog/att de hadde lid hannom heden bort for seg sielff/ men søre hannom her eblant saadane som witterlige misgierninger hadde bedreffuet/ att man skal saa siende hannom paa sel/ skabet hwo oc hwad han er for een. O Christne lader off det tage tilsinde wdi wor forachtelse oc forsmelse / saa bliffuer hun off dess lettere at bere/ Zan ledes oc icke aleneste saa wd med disse ydedeste/men bliffuer oc saa ophengd mit emellom dennom bode/lige som han skulde were den arrigste/oc hafue meer ont giort/ end nogen aff dennom. O ffuer alt andet skulde oc den skammelige sted oc forachtelige siend søge hæs forhønelse oc pinsel.

Der

Langfridag. XL

Er sagde Jesus) Ab
fader forlad denno-
met / for de wide icke
huad de giøre.

Da screff Pilatus en
titel oc ofuerscreffte om
hans

Langfridag.

hanss sag/oc den festide de ofuē paa
Korsset offuer hanss hofuet/oc scriff
ten lyde saa. Jesus aff Nazaret en
Jødekonge. Denne Titellejde man
ge aff Jøderne / fordy steden / der
Jesus wor korsfest paa / laa hart
hoss staden/oc det wor screffuet bo=
de paa Debralsche Grechische oc
Latine moll/ derfor sagde Jøderns
Bisper till Pilato) Scriff ickē en Jø
dekonge/men at han sagde saa sielff/
Jeg er en Jødekonge . Pilatus suo=
ride) Det ieg haffuer screffuet / det
haffuer ieg screffuet.

Der Rytterne hadde nu korsfest
Jesum/saa toge de hanss kleder / oc
deelte dennom y fire parter / en part
for huer ryter/der til med oc saa kior=
telen / men tiortelen wor vsyet knyt
ofuer alt/ da sagde de til huer andre)
Lader oss ickē skilie hānom ad / men
kaster lod der om huess han skal we=
re / paa det at scriffen motte fulkō=
mes / som

Langfridag XLI

mes / som saa lyder wed propheten /
De hafue skifte myne kleder e bland psal. xxxij
seg / oc de hafue fast lob om myn
tiortel Ja dette gjorde ryterne. Saa
saade de oc der oc toge wore paa hæs
nõ oc saa stod folket oc soo der paa.

Ⓔ Men hoff

Langfridag.

Men hoss Jesu kors stode hæss moder oc hans moder søster Maria Cleophæ hustru / oc Maria Magdalena / Der Jesus soo nu modern oc discipelē hoss/den han hadde saa Tier / da sagde han till sin Moder) Quinde see dñn søn / Siden sagde han till discipelen) See dñn moder. Oc fraa den samme stund tog discipelen hende til sin.

De som ginge der nu omkring talde hannō honlig till / wiride med hofuedene oc sagde) Dwy huor bryder du Tempelen / oc opbygger han nom y tre dage / hielp deg nu sielff / Est du Guds søn saa stig her neder aff krosset. Desligeste gjorde oc saa hæssdingene mellom seg sielff inden byrdes spot oc spe aff hannom med folket / som wor Bisperne Scrifftatlogene oc Oldingene oc sagde) Andre haffuer han hiolpet / nu kand hã ickē hielpē seg sielff / Er denne her
Christus

Christus Israels Konge/hjñ Guds
 wduolde/saa hielp han seg nu sielff/
 styge seg nu neder aff krosset/att wij
 niue seet/saa kunde wij tro hñom/
 han forlod seg paa Gud/han fri hñ
 nom nu om han hafuer willie til hñ
 nõ/Æfterdij han hafuer io saa sagt
 ieg er Guds søn. Det samme breyde
 røffnerne hannõ oc som wore kors=
 feste med hannõ. Ryterne ginge oc
 til oc gjorde spee aff hannom/racte
 hñom ædicke op oc sagde) Æst du
 Jøderns Konge da hielp/deg sielff.

Men een aff de vdedische som der
 wore ophēgde talde hannom spod=
 skelige til oc sagde) Æst du Christus
 da hielp deg sielff oc off med/ Men
 den anden suoride/ straffide hñom
 oc sagde) Frycter du da ey heller for
 Gud?der som du æst dog ij den sam=
 me fordømmelse / Ja wij ere der wdi
 med rette / Thij wij wndfange det
 wore gierninger hoffue forstyldet /

G ij men den=

Langfridag.

men denne haffuer ingen vgierning
giort / oc han sagde till Jesu / Ah
Derre tencē paa meg naar du kom-
mer ind i dit rige . Oc Jesus sagde
till hānom) Sandelig siger ieg deg/
idag skalt du vere med meg wdi Pa-
radys.

Der det wor da paa den Siete
stond / da kom der en mørcken off-
ner alt landet intil den Niēde stond /
oc saa myste solen sit skin . Oc paa
den Niēde stond roffte Jesus med
høy røst oc sagde) Eli Eli Lamma
Absabthani ? Det er saa meget wd-
lagt) W yn Gud W yn Gud / hwi
haffuer du forlatt meg.

Der somme aff dēnom som der
stode hof / det hørde / da sagde de)
See denne paa kaller nu Deliam.

Siden der Jesus wiste nu at al-
tingest wor fuldend / paa det at scriff-
ten motte da fullkommes / da sagde
han) Meg tørster . Da stoet der ett
kar fuld

Far fuld med ædicke/saa løffder med
 en hast een aff dennom till / oc tog
 en suomp oc fylte hannom fuld med
 ædicke oc Isop / oc satten saa paa et
 rør / oc racte hannom op till mon-
 den / att han skulle dricke / oc han
 med andre sagde) Volt / lad see om
 Delias mon komme / oc tage hans
 nom her neder / oc frÿ hannom.

Der Jesus hadde nu taget ædi-
 cken till seg / da sagde han) **N
 U
 N
 D
 E
 R
 S
 T
 E
 R
 S
 E
 S
 S
 E**.

Saa roffte han atter med høy
 røst oc sagde) O fader y dÿn
 hōd beffaller ieg mÿn aand.

Oc der han det hadde
 sagt / Da bøyede hā
 hoffuedet neder
 oc gaff sin
 aand
 op.

G iſt **E**fter

Langfridag.

Efter det vsigelige store toll wor herre Jesus wdi dēne sin adskillige pinsel haffuer nu beteed/ See w̄y nu her paa det siste samme h̄aff toll med aljomstørste Kierlighed/at h̄a mit wdi sin suorste oc bitterste pine glēmer seg selff / oc haffuer ic̄ un omhow for andre/ c̄c end sodane som haffue forstyld alt ont aff h̄anom/ han syger ic̄e for det han lider/men at der maa Komme noget fruct aff hanss arbejde oc vmage der syger han for/ der beder han oc om / oc see det hierte K̄ære Guds barn huor wel er h̄a tilfrids med alt det.Gud tilføier hannom/alt er modet lige stoort oc hiærtelige gott till Gud / han er end nu den Fiere fader / eh̄uor wredelig oc siēd ftelig han siunes at hafue handlet med hannō. Her haffue w̄y Chriſne at lere/att w̄y skulle tro Gud/naar mynst gott siunes/ att elste naar ingen giør det Kierlighed er werd/ oc at were tollig naar sorgen er størst.

Her haffue w̄y nu wor ypperste Prest oc Erchebiscope / den Lowen hadde saa māgelūde formalet / oc Propheterne hadde saa høytilig spod om/h̄a hafuer nu isord seg sine rette Prestetledet/oc er nu optrod til høye altere/ at giøre ett ewigt vbesmittet oc Gud teckeligt offer for alle leffuēde oc døde oc som h̄a med gierningen offeret/saa sender han det med disse ord op/ ic̄e klager eller Kieret paa nogē/mē h̄a orsager oc wndstylder dēnō som h̄anō hafue ilde medfaret/ at de wide ic̄e bedre/som Paulus oc sagde om dēnō. Ja for dēnō oc alle deres lige/ som
saadant

saadåt gisre aff idel wanwittighed / der beder han for / han er oc bleffuen (siger Apostelen) Jeb. vi
 bñhørd for den ære han gjorde Gud / at han wor hannom lydig intil forssens død / saa wor han det oc wel werd at han skulde høre hannō igien. Der haffue wÿ Christne en trøst der du er att bygge paa.

Pilatus screff en Titel.

Denne pilati snedighed oc trersthed / huilken han bruger effter sin wild / seg till beståd oc Jøderne til skiensel / fører Gud wnderlig til sin søns Jesu ære / merkelig offuer alle menniskelige tænder. Nu Petrus haffuer forsoret hannom / oc ligger borte oc gredet / alle de andre ere røimde saa got / huer mand skiender oc tall hannom ilde paa / oc her er ingen der tør tale ett gott ord enten til hannom eller om hannom see der opuecker Gud hanssege domere / oc gisre hannom hansse første Apostel / oc kommer hannom til saa høytlig at predickte hansse ære / som nogē Apostel entē før eller sidē noget tyd gisre kude / endog han wiste ey sielff huad han sagde eller huad hansse egne ord hadde paa seg. Pilatus.
 Hannom lod Gud blifue wed sin kiødelig ondemning / aff huilken han lod disse ord scriufue / men ordene y seg sielff tog Gud / oc brugte dēno effter sin mening / sin søn til ære / oc alle tro Christne til ret wnderwisning om Christo.

Oc det gaar her till med lige som den første der hafuer werit wdi blodig fry oc orlog wdi fiende land / wondet seyr oc lagt stoor

G iij ære ind

Langfridag.

ære ind / saa siger han oc sin herredoms Titel / med huilket han lader folk høre oc wyde/ huad han hafuer wondet/for det hã hafuer woffuet. Christus wor aff ewighed en sand Guds søn al mechtig med fadern/men nu sidē han er hūd kōmē / oc hafuer gifuet seg wdi dēne blodige sictē med werden/synden/dieslen/oc dōden/ oc er nu Komme paa den sted / der som hã skal indlegge den yderste ære oc seyr / den lader hãss hymmelste fader hannō nu strax god tyd høre wed den største herold det den Jødische werdē da hadde/han scriffuet effter Guds bestilling oc tilsigelse / saa lader han oc breffuet wdgaā / oc so dant lader han det bliffue screffuet / at det ey fand forwandles eller forwendes / Att han er en frelsere reen oc helig / oc weldig oc mechtig nog til att bestytte oc forsørge alle de hannom bekiende.

Jordi nu disse jøder som wore Abrahams Egdelige børn/ oc wille icke effter fylge Abraham aandelig wdi troen/motte nu icke lide denne scriffuelse/oc ey wille acte oc ansee denne Jesum for deres Jødekonge/da hafue de der med forstut seg sielff / oc gjort seg uwerdige til Christis rige/ thj hafuer Gud bestillet denne Titel saa att skulde wdgaā almindelig paa alle de ypperste tængemol for alle wdi al werden / saa att alle slecte / oc alle tonger/stulle dog bekiende hānom/som Daniel / oc Paulus hadde sagt.

Cap. viij. Saa at Gud wed sin Zelige aand wil bestaffe
Phil. ij. seg aandelige Jøder aff hedningene/som skulde oc

le oc were omstorne / men y hierttet / oc bliffue
Abrahams bøn/men wed troen/huilken gior/
de hannō retferdig oc teclig for Gud.Oc end
lader Gud det samme lyde paa dere tōgemoll/
om de ellers wille noget acte / at de skulle so
bliffue vorsagelige.

De toge hanss Fløeder.etc

Her med skulde denne gode herres pinsel oc/
saa øges/ de onde menniske Kunde icke nu meerr
giorre hannō til fortred/de hafue nu hēgd hāns
nagē op paa Korsset/ oc faret med hāss legō eff/
ter deres onde stign det allerwerste dennō wor
mueligt/ saa hafuer han icke nu meerr igien end
de arme palte der han gief wdi / der wille de oc
haffue bōddels rett ofuer/oc kydte oc bytte den
nom som de wille . De gide icke taget dennom
hiem med seg/eller biye der med intil han wore
dōd/Men straf saa tilig som de hadde Kors fest
hannom (siger Johānes) da toge de hanss Flø
der/ oc deelte dennom eblant seg/ der de Kunde
intet andet giorre hannom till harm eller how/
gremmelse.

Ja ehwor ringe dette howmod sinnes / som
Christus nu her med stier/ da wilde Gud dog
hannom til en ære/ oc en trøst / lade sodant for
kynde wdi scrifften / oc end saa klarlig oc liffac
telig/myne Fløder (siger han) myne/det stund
de ere end myne/alt før end ieg er dōd / dele de
myne Fløder / saa som det oc haffuer yden twisl

Langfridag.

tilforn werit fulgiort y Daud/som wdi en figure til Christum/oc det hannom forestod at lide Att wy atter her mue see/ hwor saare meget Gudfader actide om denne sin søn/ oc om det han skulle lide/att han det saa tilforn wed sine hellige Propheter hadde latt forkynde/det mindre met det mere/ paa det att wy siden motte dess wissere oc tryggere tage hannom for den sande Christ/naar wy see wdi hannō were fuld Kommet/det om saadan en mand wor tald oc spoed.

Two Allegorien søger/da haffue wy wdi Jesu Kiortel hans hellige aandelige rige/ den hellige Christelige Kircke/ huilken bliffuer al tyd heel oc holden/vstycket oc vdeelt wdi Euangelio oc den rette hoffsuet sag/endog hun maa lade seg plocke oc styckes y sine lemmer oc styckede lærdome/ oc lide atskillig forfang aff Ficttere oc alle honde frestelser/hun samles dog omsfeyr oc bliffuer holden wdi sin Herre oc hoffsuedsmand Christo.

Woss Jesu Korss stod hans moder.

Dette wor oc icke lidet til hans pines forsgel se/att han motte her mit wdi sin største plage see sin hærtens Fiære moder saa hærtelig bedrøffuet/oc det starpe drøffuelsen suerd stonet get saa weldelig igiennem hennes hellige siel/ oc fore modelige moderlige hærte/som Simeō hadde spoet hende/oc han ey kand komme wed att howsuole henne/ som han gierne wilde/ oc som en søn burde effter Guds oc al naturlig

2 om

Low att gisre wed sin moder. Han bewiser dog sin dyd oc gisr saa meget som hã kand/ wil icke forlade eller slippe henne wordeløss/ men ant/ worder hende ett forsuor/ oc foer hende en tiæ/ nere/ som hede her effter skal staa wdi søns sted det er hanss Kærste discipel/ huilken han altyd elste for alle de andre. Med huilket han bode sielff gisr det fierde Guds bud fyllest/ oc lerer oss att forsee wore til det beste/ bode wdi liffue/ oc helst paa wort yderste/ aff wor effne/ were seg fader eller moder/ hustru eller børn/ eller andre de oss ere synderlig anlydinde oc saa paa Eigds oc blods wegne. Johannes bewiser seg oc som en tro discipel/ oc vforferet tager henne strax til seg/ och sit forsuor.

De talde hannom honlig til etc.

See effter de haffue nu brugt saa lenge de v/ milde hender oc neffuer paa hannom/ intil han tolde icke meer. Nu kunde de dog icke meer end bruge deres v/ gudelige munde oc gse en hoff v/ høffts oc stöne ord wd paa hannom med al honhed oc forsmelighed/ oc der med weldelig fuldkøme de atter scrifften der saadãt hadde til forn om hannø forkyndet/ som screffuet staar/ Jeg maa were dere spot/ naar de see meg da wilte de med deres hoffueder. Oc psal. xxxi. det gaar meg saa ilde/ att ieg er bleffuen myne Psal. cxi. baar en forsmelighed / oc myne kyndinge en fryct/ saa att de sty meg saa mange som see meg / de haffue forglemd meg aff deres hiarter lige som den der døder er/ Jeg er bleff

Langfridag.

bleffuen lige saadan som ett brodet Far/mange
sige meg megen skændsel til/saa att hwet mand
fyer meg/de raadslaa med hwetædre mod meg
etc. Ja saa spotte oc forhone hannom alle mæd
høffdinge oc almowffolck/tytere oc end saa røf
uerne som henge wdi pinen hoff hannom/ som
han oc før hadde sagt/ Psal. xxiij. Alle de meg
sowe de spottede meg.

Ja dette motte end altsammē forgoet seg /
hadde de lat hånō beholde Gud til en trøst/ nu
legge de all wind der paa / att de til med wille
gierne giøte hannom paa Gud mistrøstlig/ att
han skal so troo oc fast mene / att Gud er med
dennom/ emod hannom/ effterdj alting sinnes
saa strøblig paa hans side/ oc de nu saa paa de
ue sinde hadde offuerhonden. Non est salus ei
in Deo eius/ sige de/ han tør ey wed att wente
seg nogen hielp wdi sin Gud. Oc Psal. lxxij
Huad skulde Gud, søgte om saadan een / huad
skulde den allerhøyeste achte om hannom? See
saa wille de for Gud haffue rett/oc hā skal haff
ue vrett/oc han skal saa gaa wdaff werden/ icke
som nogen vstyldig Guds mand/ men som den
styldigste oc arrigste diefls skal /oc haffue saa
effter denne skammelige død Guds wrede oc de
ewige død. Ja det er en frestelse offuer alle fre-
stelser/ hun kænd til wisse bide igiemmen/ wden
Gud hielper dess stadeligre. Zezechias fand en
merkellig smag aff den frestelse ij. Reg. xix. Den
samme twingde oc wden al twiwl desse klagelige
ord aff Jesu mund/ Myn Gud hwi haffuer du
saa forlat meg? Herre

Derre tenck paa meg etc.

Dette er nu den anden høytilige ære/den Gudfader gjør Jesu/siden han er nu her opstigen paa Koisset/att han nu opwecker denne røbere til at bere widnes byrd om hannom/noget skindbarligre end Pilatus gjort hadde / oc wdi hannō wiser Gud sin søn huad frucht oc gaffn han maa wente at komme aff denne sin pine oc død/att han skal see her strax for syne end før han giffuer aanden op/huorledes hanff bøn er bleffuen hørd/saa att han skal end strax vfor/ tæssuet haffue fylle oc selstæff ind i Paradys wdaff denne syndere.

Oc wdi denne wiser Gud oss alle saligheds willkor / de der høre til al wor welsart. i. at hā Kiender seg sielff. ii. att hannom skammes icke wed att skruffte ret obenbare/oc ey skind eller or sager sin brøst. iii. att han sandelig frycter oc reds for Gud oc laster den anden at han ey gislige saa iij. han haffuer oc ett got tol/ oc lider gierne efter Guds willie for sine misgierninger v. han raadde oc gierne bod paa sine synder om han skulle nu lenge leffue/huillet hā lader Kiende i det han kaller Jesum sin Zeire/oc wil wære hansstæner. vi. han Kiender oc bekiender Jesum for en vstyldig mand/som lider icke for nogen sin egen styld/men for nogen andē sags styld. vii. han Kiender hannom for en Konge der haffuer ett rige ehwor lidet det sinnes paa hannom viij. han holder hannom for att wære saa from oc god/at han oc wel skal wære hans best

Langfridag

beste. ix. han Kiender oc sin egen vverdighed/
beder fordi icke om det eller dette/men beder hā
nom icke om det eller dette paa seg x. hā bewiser oc troēs
frucht saa meget som mueligt er/att han ey wil
høre paa Guds eller den vstyldig Jesu vret/
Men han straffer synden y den anden/ oc gior
sit beste til att vnderwise hannom/at han oc saa
motte faa et bedre sind oc fare med hānom wel.
See er ey det en sand Kierlighed/til Gud oc sin
negeste.

Til saadane Christelige wil for Kand Jesus
ingelunde holde seg eller tiye stille/mē vfortøff
uet lofuer han hānom Paradys/glæde med seg
sielff strax idag. Oc dett: Paradys er ey andet/
end lige den samme retferdighed oc Guds wen
stæff/ Zuilken Adam der samme steds raffre
oc miste paa sine oc alles wore wegne/ oc bleff
med wor moder dedē wddressuen oc wdskodē/
att Cherubim bleff igien tilsatt att tage wore
paa weyen oc dörren til Paradys med et blågt
sward/at der ingen skulde igien ind komme/sør
end Guds løffte wor gangē for seg/oc den quin
des sæd/det Gud hade tald om/singe trod paa
slangens hoffuet. Tu skal dette (wil Christus
sige) skie y denne dag/ idag bliffuer ieg hans
offuermand/ieg wil nu betale alt det der brodt
er/oc gior det til en aff talen sag/lige som det
aldrig hadde werit giort/ oc tage nu suerdet
fraa Engelen/den Adam oc alle hans børn haf
uer formeent indgang wdi Guds glædelige Pa
radys/for den mes hagelighed skyld Gud hade
de søt til dennom for syndsens skyld. Saa att
Christus

Christus wed seg sielf løser nu bondet/oc giff/ uer alle syndere/med denne røbere en fr̄y tilḡag til fadern der som han sielf er/ ic̄e aleneste wdi det glædelige Paradys/men wdi det himmelfte rige oc al salighed. Med huilke ord Christus wil oc wise off tilbage/oc formane off at tencke paa Prophet̄s formaning/Psal.xcv. det 3. O/ D. J. apostelē saa deylig forklar̄er. Heb. 3 oc 4.

Saa wil nu Gud her med dette siunlige ex̄pel stadfeste oc ḡjøre myndige alle de ord Jesu hadde sagt om seg oc om troen till seg / oc wise off her wdi d̄ne syndere/huor aldels vfor skyld/oc vden ald wor egen fortienste/ w̄y wed troē alene til Jesum Christū mue oc skulle worde salige/oc faa Guds wenst̄aff/ dog wed sodd̄ samme adgang / oc wdi samme dyder som w̄y her see ̄ denne syndere. Oc formaledidet blifue al den lærdom/ som lerer folck̄ aanderledes att bliffue salige / end lige som denne syndige m̄ad er bleffuen syndeløss̄ oc salig.

Der kom en mørck 2c.

Denne mørckhed lod Gud nu komme wdi weyret oc ̄ solen / for en medynck̄ offuer Isd̄ens mørcke blindhed/ocden vstyldige Guds søns pinsel / oc saa hedningene til ett h̄ymmeltegen / de seg der paa forstode. Som den h̄densche wise mand Dionisius der wdaff bleff r̄rd / att han sagde / der han saa saadan en vtidig forwandling wdi solen / oc weyret saaledes mørckne mitt om middags t̄id/ En/ ten liden naturens Gud noget / eller al denne werdsens

Langfridag.

werdens skabning strax forgoes. Oc for det samme wonder der denne vnaturlige mörcken hadde paa seg / da hadde Romenerne screffuet hede ind eblant andre gamle merkelige stycker de werde wore at optegne oc haffue y tandte oc howfömelse/saa som Tertul. scriffuer in Apo/ liget. Cap. xxi. Det skulle ocsaa were Jøderne ett wist tegen/at effterdij de saa hadde luct sy/ nene / oc ey wille see wed den retferdighedsens
Malach. soel/da skulle nu her effter de Ægyptische mörck/ **tiij.**
te wore dennom saa tycke for syne/ at de skulle tressue y mörcke lige som de blinde mit om mid
Dent. dags tyd/effter som Moses oc hadde spoet den/ **xviiij.**
nom. Zulket dennom oc er weyerfaret lige saa fraa den sinde oc intil nu paa dene dag/ehwad Gud wil her effter gisre med dennom.

Gud hadde ocsaa for en synderlig sed/ at true de ygudelige med saadant/naar han wilde sende dennom nogen hord oc synderlig skarp straff paa/att naar deres plage kome/da skulde hun bliffue dennom saa gantste suor/att ey al/ neste Gud skulle bewise seg med en søye vlycke att were dennom wred/men ocsaa skulde him/ mel oc iord med alle creaturer were dennom wrede. Saa att solen ey skulde wille sknie off/ ver dennom/men dennom til fortred mörckne mit om middags tyd. Monen oc stierneerne skul de ey heller gisre sin tiænste. Dette hadde Jesa/ las spoet dennom aff Babilon Cap. xiiij. Ocsaa Jeremias iøderne sielff Cap. xv. Saa skulde oc dette samme hende denne hellige Herre till al
sin plueff

sin pineff fuldkommelse/att han ocsaa det med
 alt andet inotte lide for syndē/ huilkeñ han wdi
 alle mode skulle betale/ oc lide derfor alt det
 alle syndere pleyede at lide oc skulle noget tyd li
 de derfor. Det samme gaff hannō oc en gruelig
 oc sørelig tancke/ att han ey motte haffue saa
 meget som ett faffet solstein/ det stond hā skulle
 der henge leffuendes wnder offuen hymmel/
 vden twissl løffue hannom alt saadane tancker
 wdi sinde/att saadant stede for hanss skyld/ til
 hanss sorges oc pinacteligheds forøgelse/at det
 io skulde fuldkommies som screffuit stoet om
 hannom/der er ingen sorg saa stor/ at hun kād
 were lig wed myn sorg Tre. j.

Wyn Gud hui etc.

Seer sagde nu Jesus blot oc barlig wd hvad
 hannom naggide/ att det wor icke aleneste de
 limestrog oc huosse torne eller suore nagler der
 hannom saa plagide/men den bitter we oc bāg
 hed der hanss hīerte wor saa offuen fuld aff/
 att han inthet andet sēlde eller fornām wdi no
 get creature/end alt det hannom emod siuntes
 at were/oc som han klager psal. xviij./att dgd/
 sens bond haffue omfanget hannom/ oc Bells
 als becke haffue forfæret hannom/ helffuedes
 bond hadde omfanget hannom/ oc dgsden had/
 de besnert hannō. Saa at han med den wduor
 tes pinactelighed ocsaa paa det yderste smag/
 te dgsdens besthed for oss/ Sē Apostelē oc ber
 widnes byrd der om/ Heb. v. paa det at wñ mot/
 te dgs sagtelig/ oc aldrig smage dgsden. Saa att
 hannom

Langfridag.

hannom wisselig wden twissl fréstide en stor
mæststighed wdi saadan stor nød/ men dog
offuerwand han den/som paakiender y ordene/
Ja han saa meget dess inderligre holder seg til
Gud med dubbelt paa kald. Ja saa motte han
alt bliffue sine brødre lig/ oc finde nogen aff
al den fordømmelse oc fordømmelses pine som off
paahæde/skulde wy icke ellers sielff bliffue ewin
delig fortapte wdi wores synder/oc sielff dricke
wd det igien stod/ thi wilde han oc dricke kalde
reent wd/med bermen intil bonden.

Det er oc merckeligt/att de ygudelige/tage
desse hans ord saa wrangelige/oc legge hannō
denom saa wd/ lige som han skulde nu falde
fraa Gud/bede efter trøst wdi creaturen oc paa
Kalde den hellige affdødne Prophet Heliam.

Meg Tørster.etc

Dette wor sandelig Jesu alworlig Flage
att hannom tørstide som hannom wel motte/
Oc den samme sin tørst kierde han saa for den
nom/icke for den skend eller lestelse han wente
seg/men paa det (siger S. Hans) att han wille
haffue scriffte oc propheterne y alle mode fuld
komne/paa det at det oc motte gaa for seg som
screffuet stod Psalm. xxiij. De gaffue meg galde
wdi myn mad/ oc y myn tørst skendte de meg
ædicke ad dricke/ saa aldels meget achtide han
om Gud oc Guds ord det om hannō lydde. Oc
det samme bekom hannō ey aleneste til en pin/
actelig bitterhed y smage/men oc til en forach
telig spott/ lige som Gud med Helia oc alle si
ne hellene hadde saa forlat hannom/ at han ey
actides

Langfridag.

U

Getides aff nogen en wands driek werd.

DE EX SVBOMNE.

Effterdi der stod nu plat inthet igien aff alle
 de propheterne hadde spott/huilket Jesus skul
 de enten giøre eller lide for end hå døde/oc giøre
 re ende paa dette leffuet i verden/oc begynte et
 nyt oc aandelig i hymmelen/thi siger han at al
 ting er nu kommet til ende. Saa lenge haaffuer
 han nu lidit oc bidt paa døde/at han nu wil ta
 ge den sidste mundfuld/æde plat ind i seg/æde
 sin død oc forgift/oc lade seg saa quelle aff hæl
 nom/oc med det samme bide broddet aff hannes
 oc forraffe oc quelle hannes saa med det samme
 i seg sielff. Som Oseas om hannes hadde spot.

Cap. xxi

Det er oc den samme røst som de Euangeli/
 ske Brylups bud haaffue end nu aff Guds befa
 ling at sære. Kommer al ting er betid Lu. xxiij.
 Saa att her høret nu inthet andet att giøre til
 salighed vden det som nu allerede giort er ved
 denne Jesum Christum. Men aleneste att wi
 det aannamme med en ydmyg oc rett sittelig
 tro/ med sin tilburlige prydelse oc wdstaffe
 ring/i Guds fryctighed/Kierlighed oc alle Chris
 stelige dyder/ att wi Christne sø retsindige lem
 mer fylle trolig wort hoffuet effter/intil det wi
 der forssæt bliffuer rettelig fuldkomet dett som
 wdi hoffuedet begynt er Col. j.

I din hond befaler ieg min aand.

Der lader hå nu sine fiende endelig høre huor
 weldelig hå ofuerwinder alle de frestelser hann
 ere forkomne /bode aff sine egne tancker oc alle
 deres mistrøstelige ord oc vgdelige hadering

Langfridag

att endog de haffue holdet hānom for en Guds
vwen/oc forsmelig lat hannom høre att Gud
skulle ingen willie haffue til hannom/ da lader
han dennom det nu høre igien at han weed seg
saa wel att staa med Gud/ at han ey alene tør
Falle hannom sin Gud/men ocsaa sin Kiære fa/
der/oc troer hannom fuld wel til at forwore sin
siæl/aff den samme sin store tro til Gud/ han
der med lader mercke/ at han ey settern hoss hā
nom/ eller beder hannom tage wore paa hēne/
Sebr. v. men antworder hānomen till gieme. Det sam
me roffuer han oc høyt nog wd/oc lader det aff
hver mād høres bode onde oc gode. Oc at det
maa siunes y sandhed/som han før hadde sagt
til iøderne Jo. x. att han haffuer macht till
vnsd att lade sit' liff/ oc opgiffue sin
aand/ nar han wil/ oc icke naat
hanss plagere wille/ thā wd/
blesser han saaledes sin
aand / med saadāt et
høyt roff/ som den
der wel kunde/
oc motte end/
nu lenger
leffue/om han
wilde / men med
egen siælss willie dør
saa gierne heden / att han
saa med sin død maa gisre
leffuendes alle sine.

Poschafften

Poschafften. LI

E see forbēget ȳ Tem-
pelen / brast ȳ two
stycker fraa offwerst
oc till nederst / **D**c ior-
den skalff / **D**c stenene
reffnede / **D**c grafuerne
oplodes / oc mange
hellenes legome (som wore hedena-
søffte) stode op / oc ginge effter hās-
opstandelse wdaff graffuerne / oc
komme ind ȳ den helige stad / oc los-
de seg til siune for mange.

Men der Døffzmanden som stod
der hoss tuert offuer fraa hannom /
oc de hoss hannom wore / oc toge
wore paa Jesum / sowe nu det / at
han saa roffuendes / opgaff aandē /
oc sowe slict iordstiel / da fryctide
de saare oc lobede Gud oc sagde. Sā-
delig hafuer dette werit en from mē-
niste oc en Guds søn / **D**c al den
almow som der tilstøede wor offuer
D iij det samme

Poschafften.

det samme stun / oc sowe huad der
stierde de sloe seg for brysted oc wenz-
de seg om igien.

Der stode oc alle hanss Kyndins-
ge langt fraa / oc saa mange quin-
der de hannom hadde føld wdaff
Galilea oc sowe dette her / Eblant
huiltte wor Maria Magdalena / oc
Maria den lille Jacobs oc Jos-
ses moder / oc Salome Jes-
bedei sønders moder / oc
andre flere de hannom
och hadde efterføld
der han wor i
Galilea / oc
hadde
glort hannom tienste /
oc wore nu gangne
op till Dierusa-
lem med hân-
nom.

Da glørde

Da gjorde Jøderne bøn till Pilas-
 tum / effterdi det wor dog bereds-
 nings dagen / at legomene ey skulde
 bliffue paa korffet om Sabbaten /
 for den samme Sabbats dag wor
 storr / att deres steinben motte bry-
 des / oc de saa afftages . Der kome
 D iij da rytterne

Pöschafften.

Da ryterne oc brøde skinebenene paa
den første / oc saa paa den andē som
korst fest wor med hannom. Som de
kōme nu til Jesum / oc sowe at han
allrede wor død / da brøde de ickē
hans skinebeen / Men een aff ryter-
ne obnede hāss sibe med ett glafuen /
oc strax wdgick der wand oc blod .
Oc den det seet haffuer / han haffuer
widnedet / oc hāss widnesbyrd
er sand / oc han wed at han
siger sand / paa det at j̄
oc saa mue tro . Thi
dette er alt skied
paa dett att
scrifften
mot
te fulkom
mes / noget been
skulle j̄ ickē bryde der paa .
Oc atter siger en andē scrift saa /
de skulle wel see paa den de haffue
stonget .

Exo. xij.

Sach. xij.

Siden om'

Siden om afftenen / effterdi det
 wor da berednings dagen oc forsab
 batē / See da kom der en rýg mand
 som heýd Joseph wdaff den Jø
 dische stad Arimathia / en ærafftig
 Raadmand / oc wor en god dandes
 mand / huilken ey hadde samtyctt þ
 deres raad oc gierning / men fortøff

D v uede oc

Poschafften .

nede oc fast effter Guds rige / Thij
han wor end oc saa en Jesu discipel /
endog saa løntig / aff redsel han had
de for Jøderne . Dan dierffuede seg
till att gaa ind for Pilato / oc bad
der om / att han motte nedtage Jes
su legom . Der forvøndride Pilatus
paa / att han allerede wor død /
han lod kalle att høffzmanden /
oc spurde hannom om han
lenge siden wor død / oc
der han hadde da for
faridet aff høffz
mäden / da wote
han Joseph
Jesu le
gom /
oc
gaff befals
ling at mand skulle
lade hannom faa det / saa
tiøffte Joseph ett lindelede .

Datum

Da kom oc saa Nicodemus hult
 Een tilforn war kommen till Jesum
 om natten/oc bar med seg Myrre oc
 Aloe wor hundride pund tilfamme
 mengd . Saa toge de Jesu legom /
 som dett wor afftaget / oc suøffret
 wdi det rene linKlede/ oc bundet med
 linKlade oc med spetzerien/efter som
 Jøderne

Poschafften .

Jøderne pleye at begrafue. Da wor
der hof den sted (der som han wor
blefuen korsfest) en hawe / oc wdi
hawē en ny graff / som wor Josefs /
den han hadde wd hugget y en sten /
wdi huilke ingen hadde end nu we=
rit nedlagt / der samme steds lagde
de Jesu legō ned for jødernes posche
berednings skyld / fordi Sabbaten
lackide fast at / oc for grafuen wor
saa neer der hof / saa welte de en
storr steen offuen paa graffuen / oc
ginge saa der fraa. Der wor oc Ma=
ria Magdalena oc Maria Joses / de
sette seg twert offuer fraa graffuen /
ocsaa nogle andre quinder / huilke
oc hadde effterfuld Jesum wdaff
Galilea / oc sowe till huor oc huilke
ledes hans legom bleff lagt. Saa
wende de om igien oc beridde spetzer=
rij oc salffue oc bleffue saa stille den
Sabbat ofuer effter lowen.

Men om anden dagen nest eff=
ter bered=

Posſchafften. LV

ter berechnings dagen forſamlides
Wiſperne oc Phariſeerne til Pilatum
oc ſagde) Derre wij drages til min=
de att denne bedragere ſagde ſaa/ der
han wor end ij lifue/ tre dage der eff=
ter wil ieg igien opſtaa/ derfor giff
befalling att bewore graffuen intill
tredie dagen/ paa det att hansſdiſci=
pler ey mue komme oc ſtiele hannom
bort / oc ſige ſaa for folket / han er
opſtanden fraa de døde / ſaa bli=
uer den fiſte bedrægerij werre end
den førſte. Pilatus ſagde til den
nom / der haſſue ij wore
techt/ gaar heden octa=
ger wore det beſte
ij kunde. Der gin=
ge de hedē/ oc
ſette wore a
teche
paa graffuē/ oc
end med woretechten
beſeglide de ſtenen.

Wij haſſue

Passchafften .

Wassue en figure wdi Most low Ero s
xxviij. oc xxxix. at naar Bispē eller den ypperste
Prest wor tilfulds isørd sine prestekle-
der/da hengde der smoklocker eller tindrinde
bieller nedden wed silkefiortelen/ att hanss fold
morte der aff hassue en opuedelse oc paamin-
delse/som Jesus Syrac siger. Ecl. xlv. At fol-
ket morte dess nøyere høret naar han gick ind
eller wd / oc aller mest naar han wor vsiuntlig
inden y den heligste heligdom oc bar røgelse /
offerde oc gjorde sin Guds tienste/oc de da icke
morte see hannom/ att flockerne da skulde klin-
ge oc giffue lund aff seg/at de da aff saadan hø-
relse kunde række paa det de ellers icke morte see
oc der aff hassue dess større gudelighed.

Som meg tyckes / da betegniude dette saa-
dane weldige tegne / med huilke Gud bar wid-
nesbyrd om sin søn / denne wor ypperste Prest
oc Erchebisp Jesu Christo/fraa det første han
treen ind y sin offerings Tempel oc alt det stund
han der wdi wor / oc endelig der han gick wd
tgien/gaff sin aand op oc gjorde offeret fulkom-
met/da ringde Gud sielff/icke med kofferflo-
cker eller messingte bielder / men med pure guld/
flocker/ han lod siunes måge saadane tegne de
huer mand morte kiende at were aff Gud / att
de som icke end nu hadde anderledes taget ki-
nde paa denne Biscop / oc ey kunde see hannom
igiemmen saadant ett forheng/ wdi saa mørkt
ett Tabetnachel/oc kunde ingelunde effter men-
niskelige sind oc stielliche forstand begribe han-
nom at were

nom at were den sande Guds Christ med saadane forsmeltige oc wslige wilkor som hannom personlig fulde /synderlig nu der han wor y sin offergiertning/de motte dog lere att Fiende hannom paa saadane Guds widnes byrd / som botes om hannom bode y hymmelen oc paa forden / att det wor nu nerwerendes huilket Gud wilde wise alle de da wore oc der effter Komme skulde.

Wesaa wilde Gud hær med lade betegne/ at nu forhæget splittes fraa offuen oc til neder/ oc Sancta Sanctorum obnes / att Gud wilde da sdelegge Jødedomet med sine Ceremonier oc dyrckelser / at cy Bispen nu alene motte siunes wdi Guds nerwerelse / Men det menige Guds folk aff jøder oc hedninge motte nu mælig med Christo haffue en fry indgang til Gud wed hannom/ huilken nu wed sin død hadde taget off synden fraa/som wor ett forheng det off skylte fraa Gud / oc gjorde off hannom fiende oc fremmede wed.

Epho. 2.4

Med den Jørdstiel betegnedes den store oprør der skulde nu offuer al werden stie wed Euangelium/som Daud hadde sagt. Psal. xcviij at iorderig oc alle iorderigs indbyggere skulde bliffue oprørde der wed / huilket ocsaa stiede/ Som Lucas y Apostlernes giertninger haffuer merkelig optegnet/ at Christus sielff hadde tilforn fortynd. Matth. 2. att saa stie skulde .

At stenene reffnede oc broste synder/ det wor et teget

Posschafften.

et tegē at de horde hærter /som sör aldrig wil/
de lade seg sige/ skulke nu aff Guds naade blöd
ne/ oc syndelig hyne sielsswise hedninge / som
pleyede at holde Guds wýsdom icun for en
dorhed/ skulde oc faa ett bedre sind/ Komme till
peniteng oc bedre seg wdi Christo .

De döde mends grafuer obnedes oc oplodes
aff seg sielss / til ett wist vforfalskeligt tegen /
at döden hadde nu taget sin död wdaff Christi
död/ Men dog siger Mattheus/ att det wor he/
lige mēisters grafuer/ de andre som wed troē
wdi Christo icke blifue heligede/ de ere döde oc
döde bliffue de/ der som de sande Guds wduol/
de gaa icun igiemmen döden oc faa til liffs
igien/ oc aff Guds krafft opstaa med Christo
til ett ewigt liff omseyt/ dog effter hans opstan
delse / paa det han io maa were oc bliffue den
førstede e blant de opstandinde fraa de döde /
Col. j. oc Acto. xvi. Saa skulle nu icke aleneste
de leffuendes blifue wed liffuet wdi Christo /
men ocsaa skulle de döde wdi Christo faa til
liffs igie/ wed hānō / effter hāsseget ord. Jo. xi.

Euangelisterne wýse oss oc saa huilke de
første wore som lode seg nu ringe till dette al/
ler heligste offer/ der wor denne hedenste höffs
mand med sine ryter ocsaa hedninge lige saada
ne som han sielss . Nu Jøderne skrynde seg blin
delig heden wdaff dette blodige mandemord /
oc bort til deres Jødiske handel/ oc egen Guds
tjenste / da bliffue disse stoendes her höff dette
helige slagtoffer / oc lere paa saadane Guds
iertegne

Vertegne at Kiende Jesum for en vskyldig from
 mand / oc ett kiere Guds barn / det Gud had/
 de synderlig store willie till. De losue Gud y hã
 nom / oc tørfue det sige y sandhed att saa er
 Det wor nu atter ett tegen / att de syndige hed/
 ninge skulde løffue bort med Guds naade y
 Christo / effter den løfte oc tilsagn Gud had/
 de giort hannom. Jes. liij. Naar han faar lat
 sit lif / saa skal han saa en manfuldig sæd att
 see. Oc psal. ij. Bed meg / saa wil ieg gifue deg
 hedningene till en arff.

Ocsaa alle de aff alimowf folk som der wore
 offuer det forferlige spectachel / siger Luens / oc
 sowe huad der for syne wor / dennom angride
 det der giort wor / oc fortrødet at de enten had/
 de saa rofft paa hannom / eller samtyct y hansf
 død / oc gruede for huad der effter wilde kom/
 me. Dess til wisse tegne sloe de seg for brystena
 oc wende seg hiem igien. Se saa begynte det
 nu med en hast att gaa for seg som hann sielff
 hadde sagt. Johan. xij. Naar ieg bliffuer ops
 høffuet / da wil ieg drage al ting till meg.
 Men Pinds dag giedet atuorlig for seg / der de
 spurde raad aff Apostlerne huad de skulde gi/
 re / oc wed en predickē bleffue Trytusinde
 Christne.

Gud bestiller hansf wener oc fyndinge
 saa neer her hoss / att de skulle see saadant / oc
 der aff styrkes wdi troen / at det skal oc icke dyl/
 les som Jøderne gierne wilde

Wij see oc atter her huor plat intet de vgude/
 J lige formue

Poschafften.

lige formue seg mod Guds bøn / lenger end
Gud wil/de mue nu icke were mechtige til at bry
de det minste been paa håff legom. Ja saa me
get skulde de giøre hannom som scrifften mel
dide att han skulde lide/oc intet ydermere. Nu
stod der saa scresfuet. Exo. xij. Om Poschelamet
at mand skulle æde sigdet rent aff/ Men ingen
beē bryde der paa/huilket Johānes nu her wd
legger att hæffue werit en figure til Christum/
som Gud saa wille tencke deg worer wel sigd
oc hud igien men benene ere alle hele / som han
er siget Psal. xxxij. Den retferdige maa meget
lide / men herren redder hānom dog wdaff al
den vlycke/ han bewārer hānom alle sine been/
att der bliffuer ey ett brot aff dennom. Ocsaa
stoed der scressfuet om hannom. Zach. xij. at han
skulde wel stinges oc anderledes ilde medfa
res/ men icke at han skulle bliffue been broden/
wil S. Hans sige.

Endelig lader Jesus wdstyrtes det lille
blod igien wor/huilket hannom kunde were til
hiærtet flodet y hanss døds stund/ att hann io
saa rondelig wil wdgyde io men igien wor/ oc
end skuolde han effter med wand der blodet
wor icke meer. Till ett tegen at icke aleneste den
oprindelig dødelige synd / men ocsaa alle som
der wdaff wore oc offuerbliffue wdi oss skulde
plat rent afftuoos / som Zacharias hadde spoet
Cap. xij. Att den tjd skulde kōme/at der skulde
opsloes en fry open kielder/ som skulde staa fryr
oben for Dauds huff oc alle Jerusalems ind
b;ggere

byggere mod synden oc vrenighed/att den rette hoffuet synd oc oprindelig vdyd skulde først afflettes / oc siden al den smitte oc vrenighed som der aff kunde fylle med/oc daglig befindes wdi oss. Thij betegnide Gud med dette wand/ det helige wand/han før hadde ladt sine helige Propheter spod om. Ezech. xlvij. oc Joelis iij. det Christus oc saa nu hadde tald om Johā. iij. oc vj. Oc hāss discipel y sin obenbaring. Apoc. xxi. oc xxij. Den sande Heligeaand / huilken oss skal altid gisre trygge paa wore daglige synders forladelse / oc dane oss till større helighed wdi Gud. Till ydermere troning att tage her paa/siger S. Hans seg att haffue dette al sammen seet at wy ey skulle tuisle.

Wdi disse two Christne mend Joseph oc Nicodemus/huilke bode wore ypperlige wdi søffrig heden/see wy huorledes troen aff Guds naade/wdbreder seg oc forbedres wnder Korsset / der som de hertil dags hafue werit two lønlige discipler / oc haffue wel meent Jesu oc hanss sag god/men torde dog icke were det bekiende / aff fryct oc fare de hadde for Jøderne / da saa de nu mod oc styrke til seg/ der som hāss egne krybe y skiul / nu hanss sag heller / oc ingen tor were hannom bekiend. Thij er det meget werd att acte det S. Pouel beder oss saa mindelig ofuerberē med de frøbelige / oc gierne fordrage dennom som ere vfulkømmne.

Denne bestilling er oc aff Gud / at Christi ære saa høstelig opwogner / att saadane two

Poschafften.

æraffrige mend skulle raade for hæff'fordeserd/
oc huerken bødde eller rackere/ at der saa med
motte fulkomnes det Jesaias før hadde sagt /
Cap. xj. att hans huile / eller (som wor latinis
sche text haffuer) hans graff/ oc leysted/blif
uer hederlig oc ærefuld. Der til tiende oc den løf
tuge hawe / som saa neer laa hof gallibierget/
oc dē ny stignē graff der wdi/der han nu wilde
lade huile sitt legom wdi paa huilket han nu
hadde wndgieldet det Adam hadde wdi hawē
forbrot seg / deden wilde han nu igien opstaa
till ett ewigt lifff oc sin vforgiengelige ære/oc
dyd hedē føre oss med seg. Saa opbygger Gud
god tyd Christi ære/ endog jøderne ruert emod
arbejde end nu alsom høyet paa hans stam oc
wan ære/ kalde hannom forredere oc bedragere
oc lade det icke were nog/ at de hafue lifffuit aff
hannom/ vden de haffue æren med oc hans go/
de rycte. De bestemme seg dog sielff fore vbesin
delig/ at de gifue seg nu tilkiende ret at forstaa
det de før icke wilde om det Tempelbrod hann
hadde om tald.

Endelig see wÿ her/ huor Gud lader disse
werdsens flogelinge bruge sin wÿs dom/ oc an/
flaw/ oc dog wdrette Christi ære der aff / paa
det att det motte worde huer mand witterligt/
att Jesu legom ey wor stolet bort / men han
sandelig der med wor opstanden / saa haffue
de nu sielff deres egne wectere offuer graffuen
oc sielff besegle de stenen til graffuen med deres
egne iud/

Poschafften.

egne indsegler. Aut ergo sepultū reddant / aut
resurgentem nobiscum adorent. De bliffue
her ocsaa till Propheter som tilforn /
oc spaa om det der sandelig for/
staar / endog med wrange ord
oc øgenaffn/ att Christi ~~æ~~/
uangektū (hvilket de kal
de en wilfarelse) skulde
effter hans opstan
delse gaa yder/
mere for seg
end tilforn
for hæss
dgd.

Soli Deo immor-
tali Gloria.

Register offuer nogle faa artickele y denne passies historij.

	B	
Blindhed		xxi.
Begræde Christi død		xxviii
	C	
Christus pintes oc indwortes.		v
	D	
Disciplerne fly Forffet		rv
	F	
Flittige ere de vgukelige		rv
	H	
Zwi de tre wore hoff hannom.		v
Hannas oc Caiphas.		rv
	W	
Wanmechtighed y S. peder.		xxi

Tryct till Magdeborch
hoff Danff Walther

M. D. XXXIX.